

આ પુસ્તક મળવાનું હેતુ—

ઔતરરી સેક્રેટરી—“ જૈન લાઇબ્રેરી ”

મોરવી—(કાઠિયાવાડ)

Honorary Secretary “Jain Library”

Morvi (Kathiawar)

THE

SACRED BOOKS OF THE JAINAS.

जैन धर्मनां पवित्र पुस्तको.

Achārāṅga Sūtra

(TEXT WITH GUJARATI TRANSLATION)

BY

PROFESSOR RAVJIBHAI DEVRAJ

Cutch—Koday

And

JAIN SCHOLARS

Morvi—(Kathiawar).

AHMEDABAD

JAIN PRINTING PRESS.

1902

(*All rights reserved.*)

Registered under the Act XXV of 1867.

શ્રી આચારાન્ગ સૂત્ર.

(મૂળ સહિત ભાષાન્તર.)

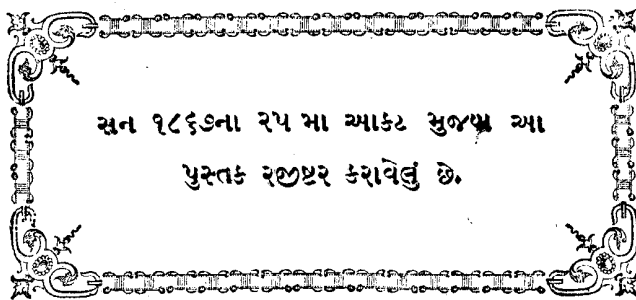
પ્રયોજક અને પ્રવર્તક,
પ્રોફેસર રવજીભાઈ દેવરાજ.
કુરુછ—કોડાડ.

તથા
જૈન સ્કૉલર્સ.

મોરબી—(કાઠિયાવાડ)

અમદાવાદ,
શ્રી જૈન પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં શા. જોડાલાલ
દલસુખભાઈએ છાપ્યું.

સંવત ૧૯૫૮. સને ૧૯૦૨.

અર્પણ.

આચાર શાસ્ત્રં સુચિનિશ્ચિતં યથા જગાદ વીરો જગતે હિતાય યઃ
તથૈવ કિંચિદ્ ગદગ્ધઃસણ્વ મે પુનાતુ ધીમાન્ વિનયાર્પિતા ગિરઃ

(ટીકાકાર.)

જે વીર જે રીતે આ ચોક્કસાઈ ભરેલું આચાર શાસ્ત્ર જગત-જનોના
૩૫૩ તેમના કલ્યાણ માટે બોલ્યા છે, તેજ મહા બુદ્ધિમાન વીર
તેજ રીતે કંઈક બોલવા ચહાતા સેવકની વિનયપૂર્વક તેવણ
પ્રતે અર્પણ કરવામાં આવતી વાણીને પવિત્ર કરે.

આ પ્રમાણે.

આચારાંગ ટીકાકાર શીળાચાર્યે ઘણા સદા પણુ
હૃદયભેદક શબ્દોમાં પોતાની તમામ કૃતિને શ્રીમાન્
વીર પ્રભુ પ્રતે અર્પણ કરીને તેમની સાક્ષતા માગી છે, અને
તે વાળખી જ છે, કારણ કે જે ઉત્તમ ચીજ આપણને જેના પાસેથી
મળેલી હોય તે ઉત્તમ ચીજ પાછી તેને જ અર્પણ કરવામાં આવે તો તેથી
આપણે જાણે ઝાણુમુક્ત થતા હોઈએ તેમ આપણું અંતઃકરણ કંઈક અપૂર્વ
શાંતિ મેળવીને પ્રદુક્ષિત થાય છે.

માટે

અમે પણ એજ ઉત્તમ પદ્ધતિ સ્વીકારીને
તેમની જ વાણીને ચુર્ચર ભાષામાં અનુવાદિત કરવાનો અમારો આ
અદ્ય પ્રયાસ વિનયનત્ર થઈને તેજ મહાત્મા શ્રમણ ભગવાન્ શ્રી મહાવીર પ્રભુ
પ્રતે અર્પણ કરીએ છીએ.

(તથાસ્તુ)

ભાવના.

જગતમાં રહેલા તમામ જીવો સુખ પામે, તેમના તમામ દુઃખ દરદ દૂર થાઓ,
અને તેઓમાં સત્ય જ્ઞાનનો પ્રકાશ થાઓ, એ અમારી પહેલી ભાવના છે.
ધર્મ શાસ્ત્ર અને સાયન્સ (સિદ્ધ પદાર્થ વિજ્ઞાન શાસ્ત્ર) નો જ્યાં પરસ્પર વિરોધ
પડતો હોય, તેવા સ્થળે ધર્મ શાસ્ત્રોમાં વપરાયેલી ગુપ્ત (સાંકેતિક) ભાષા
લક્ષમાં લઈ તેના સમ્યક્ અર્થ કરવા માટે ખરેખરા બુદ્ધિમાન મહા પુરુષો
આ જૂનું ઝગ પર અવતરો, તેઓ આંધળી શ્રદ્ધાએ ન દોરાતાં ખરું સત્ય
શોધીને સત્યને જ કાયમ રાખવા દરેક ધર્મશાસ્ત્રની ગુપ્ત વાણીના તે
તે દેશકાળને અનુસરતા ઘટિત અર્થ બતાવીને જનમંડળમાં વ્યાપી
રહેલા મિથ્યાત્વ (જૂઠું અને બહેમ) નો ઉચ્છેદન કરો,—એ
અમારી બીજી ભાવના છે.

ધર્મ વિરોધ દૂર થાઓ. સઘળા ધર્મોમાં દયાનો મહિમા દૃઢભૂળ થાઓ, સઘળા
ધર્મોમાં સત્યનાં મૂળ શોધાઓ, અને એ રીતે સઘળા ધર્મો દયા અને સત્યના
મજબૂત પાયાપર સ્થાપિત ધર્મૈક્યતા કાયમ થાઓ—એ અમારી ત્રીજી ભાવના છે.
જૂઠું જૂઠું ધર્માનુયાયિઓમાં અરસપરસ દેખાતો ધર્મદ્વેષ દૂર થાઓ, બ્રાતૃભાવ
સ્થાપિત થાઓ, સલાહ સંપ કાયમ રહે, અને દુર્ગુણો દૂર થઈ સહગુણોનો સંચાર
થાઓ—એ અમારી ચોથી ભાવના છે.

દુનિયાભરમાં આલસ્યનો નાશ થાઓ, ઉદ્યમની વૃદ્ધિ થાઓ, વિદ્યાનો વિકાશ થાઓ, સત્યને
પ્રકાશ થાઓ, અને એ રીતે ધર્મનો જય થાઓ—એ અમારી પાંચમી ભાવના છે.
ભવિષ્યની પ્રભુ આપણા કરતાં આગળ વધે, આપણા કરતાં વધુ જ્ઞાન મેળવે, આપણુ
કરતાં વધુ સત્ય શોધન કરે, કિંમતુના, આપણા કરતાં બળ-બુદ્ધિ, વિદ્યા-કળા,
વિજ્ઞાન-વૈભવ, સુખ-સંપત્તિ, રંગ-રૂપ, હોંસ-હિમ્મત વગેરે તમામ રૂઢી બાબતોમાં
આગળ આગળ વધીને આપણાં કરતાં વધુ આયુષ્ય ભોગવે, અને આપણાં મૂંઢેલાં
અધુરાં કામોને પરિપૂર્ણ કરે તથા આપણે સ્વપ્ને પણ નહિ જોયેલી અજાણ
શોધો કરીને જગદ-વિખ્યાત થાઓ એ અમારી છઠી અથવા છેલ્લી ભાવના છે.

વીર ! વીર ! વીર !

(ભાષાંતરકારના ઉદ્ગાર.)

વિજ્ઞાપના

અથવા

(વાંચનારને ભલામણ—)

વાંચનાર ! હું આજે તારા હસ્તકમળમાં આવું છું, મને યત્ન પૂર્વક વાંચજો, મારાં કહેલાં તત્વને હૃદયમાં ધારણ કરજો, હું જેજે વાત કહું તે તે વિવેકથી વિચારજો; એમ કરશે તો તમે જ્ઞાન, ધ્યાન, નીતિ, વિવેક, સદ્ગુણ અને આત્મશાન્તિ જામી શકશો.

તમે જાણતા હશે કે કેટલાક અજ્ઞાન મનુષ્યો નહિ વાંચવા યોગ્ય પુસ્તકો વાંચીને પોતાનો વખત ખોષ્ટ્ર છે અને અવળે રસ્તે ચડી જાય છે, આ લોકમાં અપકીર્તિ પામે છે તેમજ પરલોકમાં નીચી ગતીએ જાય છે.

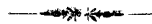
તમે જે પુસ્તકો ભણ્યા છો અને હજી ભણો છો તે પુસ્તકો માત્ર સંસારનાં છે; પરંતુ આ પુસ્તક તો આ ભવ અને પરભવ બંનેમાં તમારું હિત કરશે. ભગવાનનાં કહેલાં વચનોનો એમાં ઉપદેશ કરેલો છે.

તમે કોઈ પ્રકારે આ પુસ્તકની આશાતના કરશો નહિ ! તેને શરૂશો નહિ. કાંઈ પાડશો નહિ, કે બીજી કોઈ પણ રીતે બગાડશો નહિ. વિવેકથી સઘળું કામ લેજો. વિચારણુ પુરૂષોએ કહ્યું છે કે-વિવેક સાંજ ધર્મ છે.

તમને એક એ પણ ભલામણ છે કે જેઓને વાંચતા નહિ આવડતું હોય અને તેની ઇચ્છા હોય તો આ પુસ્તક અનુક્રમે તેને વાંચી શકાવાવળું.

તમે જે વાતની ગમ પામે નહિ તે કાલે પુરૂષ પાસેથી સમજી લેજો. સમજવામાં આજસ કે મનમાં શંકા કરશો નહિ. તમારા આત્માનું આથી હિત થાય, તમને જ્ઞાન, શાન્તિ, આનંદ મળે, તમે પરોપકારી, દયાળુ, ક્ષમાવાન વિવેકી અને બુદ્ધિશાળી થાઓ. એવી શુભ યાચના અર્હત ભગવાન કરો કરી આ પાઠ પૂર્ણ કરું છું.

“ મોક્ષ માર્ગા, ”

અનુક્રમણિકા.

શ્રુતસ્કંધ પહેલો.

૫૪૫

અધ્યયન પહેલું. (શસ્ત્ર પરિણા)

પહેલો ઉદ્દેશ:-આત્મપદાર્થ વિચાર તથા કર્મબંધહેતુ વિચાર.	૧
બીજો ઉદ્દેશ:-પૃથ્વીકાયની હિંસાનો પરિહાર	૩
(દુખના અનુભવ માટે અધર્મધરનો દૃષ્ટાંત કલમ ૧૫)	
ત્રીજો ઉદ્દેશ:-અગ્નિકાયની હિંસાનો પરિહાર.	૬
ચોથો ઉદ્દેશ:-અગ્નિકાયની હિંસાનો પરિહાર.	૮
પાંચમો ઉદ્દેશ:-વનસ્પતિકાયની હિંસાનો પરિહાર.	૧૦
(શરીરના સાધર્મ્યથી વનસ્પતિમાં જીવ સ્થાપવાની યુક્તિ-કલમ ૪૪)	
છઠ્ઠો ઉદ્દેશ:-ત્રસ જીવોની હિંસાનો પરિહાર.	૧૨
(ત્રસ જીવોની હિંસાના હેતુઓ-કલમ ૪૪)	
સાતમો ઉદ્દેશ:-વાયુ કાયની હિંસાનો પરિહાર.	૧૪

અધ્યયન બીજું. (લોક ક્રિજ્ઞ)

પહેલો ઉદ્દેશ:-માતપિતા વગેરે લોકને જીતી સંયમ પાળવો.	૧૭
બીજો ઉદ્દેશ:-અરતિ ટાળી સંયમમાં દૃઢ રહેવું.	૧૯
ત્રીજો ઉદ્દેશ:-માનને ટાળવું તથા ભોગમાં રક્ત ન થવું.	૨૦
ચોથો ઉદ્દેશ:-ભોગોથી રોગો થાય છે.	૨૩
પાંચમો ઉદ્દેશ:-વિષય ભોગ ત્યાગીને લોકનિઘ્રાએ આહારાદિક લઈને વિચરવું.	૨૫
છઠ્ઠો ઉદ્દેશ:-સંયમાર્થે લોકને અનુસરતાં છતાં તેની મમતા ન કરવી.	૨૮

અધ્યયન ત્રીજું. (શીતોષ્ણીય.)

પહેલો ઉદ્દેશ:-પરમાર્થે સૂતેલો કાણુ ?	૩૧
બીજો ઉદ્દેશ:-પાપનાં ફળ તથા હિતોપદેશ.	૩૩
ત્રીજો ઉદ્દેશ:-પાપ ન કરવાં અને પરીષદ સહેવા એટલાથી કંઈ સાધુ નથી થવાતું.	૩૫
ચોથો ઉદ્દેશ:-કપાય છાંડવા.	૩૭

અધ્યયન ચોથું. (સમ્યક્ત્વ.)

પહેલો ઉદ્દેશ:-સત્યવાદ.	૩૯
બીજો ઉદ્દેશ:-પરમતત્ત્વ વિચાર પૂર્વકે ખાંડન.	૪૦
ત્રીજો ઉદ્દેશ:-તપોનુશ્ઠાન.	૪૨
ચોથો ઉદ્દેશ:-સંયમમાં સંસ્થિત રહેવું.	૪૪

(૧૪)

અનુક્રમણિકા.

અધ્યયન પાંચમું. (લોકસાર.)

પેહેલો ઉ૦—પ્રાણિની હિંસા કરનાર, વિષયો માટે આરંભમાં પ્રવર્તનાર તથા	
વિષયોમાં જે આસક્ત હોય તેને મુનિ ન ગણવો.	૪૬
બીજો ઉ૦—જે હિંસાદિક પાપોથી નિવર્ત્યો હોય તેજ મુનિ ગણાય.	૪૮
ત્રીજો ઉ૦—જે મુનિ હોય તે કશો પરિબ્રહ્મ ન રાખે તથા કામ ભોગની ઇચ્છા	
પણ ન કરે	૫૦
ચોથો ઉ૦—અનણ્ય અગીતાર્થ અને સૂત્રાર્થમાં નિશ્ચય વિદ્વાતા મુનિને એકલા	
ફરવામાં ઘણા દોષ થાય છે.	૫૨
પાંચમો ઉ૦—મુનિએ સદાચારથી વર્તવું તથા તેના માટે જળાશયનો દર્શાવ.	૫૪
છઠ્ઠો ઉ૦—ઉન્માર્ગમાં ન જવું તથા રાગ દ્વેષ તજવા.	૫૬

અધ્યયન છઠું. (ધૂત)

પેહેલો ઉ૦—સ્વજન સંબંધીઓ છોડીને ધર્મમાં પરાયણ થવું.	૫૯
બીજો ઉ૦—કર્મોને આત્માથી દૂર કરવા.	૬૨
ત્રીજો ઉ૦—મુનિએ અલ્પ ઉપકરણ રાખવા અને શરીરને જેમ અને તેમ કસતા રહેવું.	૬૪
ચોથો ઉ૦—મુનિએ સુખ લ'પટ નહિ થવું.	૬૬
પાંચમો ઉ૦—મુનિએ સંકટોથી નહિ ડરવું તથા કોઈ પ્રશંસા કે સત્કાર કરે	
તેથી ખુશી ન થવું.	૬૮
(ઉપદેશવા યોગ્ય આઠ બાજતો કલમ ૩૮૫)	

અધ્યયન સાતમું. (મહા પરિણા)

સાત ઉદ્દેશ:-વિચ્છન્ન થવા છે.	૭૧
------------------------------	----

અધ્યયન આઠમું. (વિમોક્ષ.)

પેહેલો ઉ૦—કુશીળ પરિત્યાગ.	૭૨
(લોક કૃત્ય છે કે અધ્રુવ ? કલમ ૩૯૬)	
બીજો ઉ૦—અકલ્પનીય પરિત્યાગ.	૭૪
ત્રીજો ઉ૦—ખોટી શંકાનું નિવારણ—(પરીપહોથી ન ડરવું.)	૭૬
ચોથો ઉ૦—મુનિએ કારણ યોગે વેહાનસાદિ બાળમરણ પણ કરવા.	૭૮
પાંચમો ઉ૦—મુનિએ માંદા થતાં ભક્તપરિણામે મરણ કરવું.	૭૯
છઠ્ઠો ઉ૦—ધૈર્યયુક્ત મુનિએ ઇંગિત મરણ કરવું.	૮૧
સાતમો ઉ૦—પાદપોષગમન મરણ.	૮૩
આઠમો ઉ૦—કાળ પર્યાયથી ત્રણે મરણની વિધિ.	૮૫

અધ્યયન નવમું. (ઉપધાન ક્રુત.)

પેહેલો ઉ૦—મહાવીરસ્વામિનો વિહાર.	૮૯
બીજો ઉ૦—મહાવીરસ્વામિની વસતિ.	૯૩
ત્રીજો ઉ૦—વીર પ્રભુએ કેવાં પરીપહ સહ્યાં.	૯૬
ચોથો ઉ૦—વીર પ્રભુની તપશ્ચર્યા.	૯૮

અનુક્રમણિકા.

(૧૫)

સુતસ્કંધ બીજો.

(પહેલી સૂતિકા.)

અધ્યયન દશમું. (પિંડેપણા.)

પહેલો ઉ૦-મુનિએ કયો આહાર લેવો અને કયો નહિ લેવો.	૧૦૩
(ગૃહસ્થના ઘરે પ્રવેશ કરવાની વિધિ.)	૧૦૫
બીજો ઉ૦-મુનિએ અશુદ્ધ આહાર ન લેવો તથા જમણુવારમાં ન જવું.	૧૦૭
ત્રીજો ઉ૦-મુનિએ જમણુવારમાં જવાથી થતા જેર શાયદા.	૧૧૧
ચોથો ઉ૦-મુનિએ જમણુવારમાં ન જવું.	૧૧૪
પાંચમો ઉ૦-મુનિએ કયો આહાર લેવો અને કયો નહિ લેવો.	૧૧૬
છઠ્ઠો ઉ૦-કેવો આહાર લેવો તથા કેવો ન લેવો તેના નિયમો.	૧૨૦
સાતમો ઉ૦-કેમ અને કેવો આહાર લેવો તથા કેમ અને કેવો ન લેવો.	૧૨૨
(પાણીનો અધિકાર.)	૧૨૪
આઠમો ઉ૦-પાણી, ૧૫ કુલ, તથા પરચુરણ આહાર લેવા ન લેવાના નિયમો.	૧૨૬
(કંદ ફલાદિકનો અધિકાર.)	૧૨૬
નવમો ઉ૦-કયો આહાર લેવો અને કયો ન લેવો.	૧૩૦
દશમો ઉ૦-મુનિએ આહાર પાણી લાવતાં શી રીતે વર્તવું.	૧૩૩
અગીઆરમો ઉ૦-મળેલા આહાર માટેની બે શિક્ષાઓ તથા સાત પિંડેપણાઓ અને સાત પાણુપણાઓ.	૧૩૬

અધ્યયન અગ્યારમું (શય્યા.)

પહેલો ઉ૦-વસતિના વિચિત્ર દોષોનું વર્ણન.	૧૪૦
બીજો ઉ૦-મુનિએ ગૃહસ્થ સાથે વસતાં થતા દોષો તથા નવ જાતની વસતિ.	૧૪૫
ત્રીજો ઉ૦-મુનિએ કયા સ્થળે રહેવું-કયા સ્થળે ન રહેવું.	૧૫૧
(સંસ્તારકની ચાર પ્રતિજ્ઞાઓ)	૧૫૫

અધ્યયન બારમું (ધર્મી.)

પહેલો ઉ૦-વિહારના નિયમો.	૧૫૯
(મુનિએ વહાણપર ક્યારે ચઢવું ?)	૧૬૨
બીજો ઉ૦-વહાણપર ચડવા તથા પાણીમાંથી પસાર થવા વગેરે વિધિ.	૧૬૫
ત્રીજો ઉ૦-વિહાર કરવાની વિધિ.	૧૬૯

અધ્યયન તેરમું. (ભાષાજ્ઞતા.)

પહેલો ઉ૦-ભાષાના સોલ વિભાગ તથા ચાર પ્રકારો.	૧૭૫
બીજો ઉ૦-મુનિએ કેવી રીતે બોલવું ?	૧૭૯

અધ્યયન ચૌદમું (વસ્ત્રપણા.)

પહેલો ઉ૦-મુનિએ વસ્ત્રો કેતાં અને કેમ લેવાં ?	૧૮૪
--	-----

(૧૬)

અનુક્રમશીલકા.

- બીજો ઉ૦-વસ્ત્ર સંબંધી વધુ આગામ્યો. ૧૯૧
- અધ્યયન પંદરમું (પાત્રૈપણા.)
- પહેલો ઉ૦-પાત્ર કેવાં અને શી રીતે લેવાં ? ૧૯૪
- બીજો ઉ૦-પાત્ર વિષે વધુ આગામ્યો. ૧૯૮
- અધ્યયન સોલમું. (અવગ્રહ પ્રતિમા.)
- પહેલો ઉ૦-રહેવાનું મકાન કેવું પસંદ કરવું ? ૨૦૦
- બીજો ઉ૦-રહેવાનું મકાન પસંદ કરવાની રીત તથા તે આખતની સાતપ્રતિગ્ઘાઓ. ૨૦૩

બીજી ચૂલિકા.

- અધ્યયન સત્તરમું (સ્થાન.)
- પહેલો ઉ૦-જીભા રહેવા માટે જગા કેવી પસંદ કરવી. ૨૦૯
- અધ્યયન અઠારમું. (નિર્માયિકા.)
- પહેલો ઉ૦-અભ્યાસ કરવા માટે જગા કેવી પસંદ કરવી. ૨૧૧
- અધ્યયન એકાદશીસમું. (ઉચ્ચાર પ્રશ્નવણ.)
- પહેલો ઉ૦-સ્થાંડિલ માટે કેવી જગા પસંદ કરવી ? ૨૧૨
- અધ્યયન વીશમું. (શબ્દ.)
- પહેલો ઉ૦-મુનિએ શબ્દમાં મોહિત ન થવું. ૨૧૭
- અધ્યયન એકવીશમું. (રૂપ.)
- પહેલો ઉ૦-રૂપ જોઈ મોહિત ન થવું. ૨૨૨
- અધ્યયન બાવીશમું. (પરક્રિયા.)
- પહેલો ઉ૦-બીજની ક્રિયામાં મુનિએ કેમ વર્તવું ? ૨૨૩
- અધ્યયન ત્રેવીશમું. (અન્યોન્ય ક્રિયા.)
- પહેલો ઉ૦-મુનિઓએ અરસપરસ થતી ક્રિયામાં કેમ વર્તવું ? ૨૨૭

ત્રીજી ચૂલિકા.

- અધ્યયન ચોવીશમું. (ભાવના.)
- પહેલો ઉ૦-મહાવીર પ્રભુનું ચરિત્ર તથા પાંચ મહાવ્રતોની ભાવનાઓ (ભાવનાઓ.) ૨૨૮
૨૪૧
- અધ્યયન પચીશમું. (વિમુક્તિ.)
- પહેલો ઉ૦-હિત શિક્ષાના કાળો. ૨૪૦
- (સમાપ્તિ.) ૨૪૩

પ્રસ્તાવના.

કાળની ગહન ગતિ છે, પૂર્વે એક સમય એવો પણ હતો કે જે વખતે પુસ્તક-પા-
નોની જરા પણ જરૂર ન પડતી, સ્મરણ શક્તિનુંજ સામ્રાજ્ય હતું, એક વખત અવલુ કરેલું
“ પુનઃ પુનઃ ” યાદ લાવનારાં મનુષ્યો વિશેષ હતાં. આજ સુવર્ણ-યુગને વિશે જ્ઞાની પુરૂષો
વિદ્યમાન હતા, જે ઉચ્ચ સ્થિતિ સંપાદન કરવાથી સર્વેન દિગ્વિજય મેળવતા. ઇતિહાસની
તવારીખ ઉપરથી જણાય છે કે એવા સમયમાં જૈન માર્ગ સંતોષમતાને શિખરે ધિરાજતો
હતો. જેમ દિવસને વિષે સૂર્યના, અને રાત્રિને વિષે ચન્દ્રના તેજથી, સર્વત્ર પ્રકાશ થઈ રહે છે
તેમ ચરમ-હેલ્થ તીર્થેકર શ્રી મહાવીર પ્રભુની હૈયાતી વખતે અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર દૂર
થઈ સર્વત્ર જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશ છવરાઈ ગયો હતો. તે ભગવંતના નિર્વાણ પછી ધીમે ધીમે
મનુષ્યોની સ્મરણશક્તિ ઘટતી ગઈ, તે એટલે સૂઝી કે પૂર્વનું જ્ઞાન જાળવી રાખવા માટે
પુસ્તકો લખાવવાની જરૂર પડી. આનું પરિણામ એ થયું કે પુસ્તકો લખાવાથી મનુષ્યો એ
દરકાર બનતા ગયા અને તેઓએ સ્મરણશક્તિને તે બાબતમાં શ્રમ આપવો બંધ કર્યો.
જે વખતે પુસ્તકો લખાયાં તે વખત શ્રમણ ભગવંત શ્રીમહાવીર પ્રભુના નિર્વાણ પછીના
કેટલાએક સૈકા પછીનો હતો.

આ પ્રમાણે સ્મરણશક્તિની ન્યૂનતા-અને દિનપરદિન હાનિ થતી જોઈ તે વખતના
પુરૂષો, જેના આપણે ઘણાજ આભારી છીએ, તેઓએ જે કાંઈ જોયેલું, સાંભળેલું, અનુ-
ભવેલું હતું તે બધું પાતાની જ્ઞાનશક્તિ અને સ્મરણશક્તિ અનુસાર લખાવતું શરૂ કર્યું.
(તે પુરૂષોનું જ્ઞાન આજના જમાના કરતાં ઘણુંજ ચઢીઆતું હતું). હાલની પેઠે કાગળો
વીગેરે ઉપર નહિ, પણ તાડપત્રોપર તે સૂત્રો લખાયાં હતાં. તે ઉપકારી પુરૂષોને એવી ભીતિ
લાગી કે જે આ પ્રમાણે સ્મરણશક્તિ ઘટતી જશે તો જ્ઞાનનો લય થવાનો સમય નજ-
દીક આવશે. શ્રમણ ભગવંત શ્રીમહાવીરસ્વામીના નિર્વાણ પછી ૯૮૦-૯૯૩ વર્ષ એટલે
ઈસીસન ૪૫૪-૪૬૭ ની સાલના અરસામાં, આવે અણીને સમયે શ્રીવલ્લભીપુર નગરને
વિષે શ્રમણ ભગવંત શ્રી દેવદિગ્વિજયની દેખરેખ નીચે જૈન સંપ્રદાયના વિદ્વાન આચાર્યોએ
એકઠા મળી જૈન આગમો લખી લેવાનો નિશ્ચય કર્યો. મોટા મોટા શ્રીમંતો તે સમયે જૈન
ધર્મોત્સાહી હોવાથી જૈન આચાર્યો પોતાની ધારણામાં ફતેહ પામ્યા અને પુષ્કળ શ્રમ લઈ
પુસ્તકો લખી તેની જૂદી જૂદી પ્રતો જૂદા જૂદા શહેરોના જૈન ભંડારોમાં દાખલ કરાવી.

આ સૂત્રો નિષ્પક્ષપાતી વિદ્વાનોની કસાયેલી કલ્પમયી લખાવેલાં છે એમ પુરવાર કર-
વાને એટલું જ બસ થશે કે આ સૂત્રો વિદ્વાન પુરૂષોના મંડળે એકઠાં મળીને એકત્ર અભિ-
પ્રાયથી લખાવેલાં છે જેથી કોઈ પણ મતમતાંતર કે કદાચહતો પક્ષ તેમાં હોય તે ધારવું
ભૂલ ભરેલું છે. વળી આ સૂત્રો લખવામાં કોઈ પણ જાતની વિષમતા યાતો (પાછળની પ્રજા-
માં દેખાતી) સ્વાર્થપરાયણ દૃષ્ટિ હોવાનું કશું પણ કારણ નહોતું. જેથી આ સૂત્રો નિષ્પ-
ક્ષપાત શૈલીથી લખાયાં છે એમ કમૂલ કર્યા વિના આવતું નથી. કારણ કે તે સર્વ વિદ્વાન
આચાર્યોના મગજમાં જે હકીકત ખરેખરી યાદ આવી અને સર્વ માન્ય થઈ તેજ સૂત્રોમાં
ગુલાઈ હતી.

(૨)

પ્રસ્તાવના.

જ્ઞાનીના વાક્યો સંક્ષિપ્ત જ હોય છે-તેનાં ટુંક શબ્દોમાં ઘણો ભાવાર્થ સમાયેલો હોય છે. આપણાં આગમો વાંચતાં આવાં વાક્યો સ્થળે સ્થળે નજરે પડે છે, જેથી વાંચકવર્ગ પોતાની સ્થૂળ બુદ્ધિને લઈને રહસ્ય સમજી ન શકે તો તેનાં મૂળ લેખકોને કશો દેવ નો નથી. આ વાતની સત્યતાની ખાત્રી એટલા ઉપરથીજ થશે કે જૈન આગમો લખાયા પછી કેટલાએક વિદ્વાનોએ તે ઉપર નિર્બુક્તિ, ભાષ્ય ચૂર્ણ, ટીકા વીગેરે કરેલાં છે તે એવા હેતુથી કે આજના દુર્લભ બોધી જીવને તે વાક્યો સમજવાં સુગમ પડે.

મૂળ જૈન આગમો ૮૪ હતા તેમાંથી ભયંકર દુષ્કાળો તથા રાજ્ય વિપ્લવોના સમયમાં, કેટલાંક, ગામ, નગર, શહેરો વીગેરે ઉજ્જડ થઈ નાશ પામ્યાં તે સાથે આપણાં ઘણાં સૂત્રો પણ લય પામ્યાં. તેમણે સુભાગ્યે હાલમાં તેમાંના ૩૨ થી ૪૫ આગમો વિદ્યમાન રહ્યા છે.

અર્વાચીન સમયમાં માગધી-પ્રાકૃત અને સંસ્કૃતનો અભ્યાસ ઘટતો ગયો અને તેથી સૂત્રોની શૈલી સમજનારાઓની ખોટ પડવા લાગી. જો કે મુદ્રણકળાની સાહ્યતાથી સગવડતા વધતી ગઈ છે પરંતુ દુર્ભાગ્યે તે વાંચી સમજવાનો લાભ લેનારાઓની ખામી છે. સૂત્રોની શૈલી અને તેમાં રહેલા દિવ્ય રહસ્ય સમજવા માટે પ્રાકૃત અને સંસ્કૃત જ્ઞાનની મુખ્ય જરૂર છે, પરંતુ તેટલું જ્ઞાન ધરાવનારા સુભાગ્યે હાલ એક હજ્જાર જૈનમાંથી એકાદ માત્ર મળે, આવી દયામણી સ્થિતિને લઈને જૈન ફિલોસોફીનું ઉત્તમ જ્ઞાન ઘટતું ગયું અને હજુ પણ ઘટતું જાય તેમાં આશ્ચર્ય થવા જેવું નથી. આવા બારીક સમયે સુભાગ્યે માણ પ્રેમસર મેક્સમુલરના શિષ્યો મિ. હરમન જેકોબી, ડૉક્ટર હર્નલ મિ. ઓલ્ડનબર્ગ, મિ. વેબર ડૉ. ઇયુમૅન વીગેરે પાશ્ચિમાત્ય વિદ્વાનો-જર્મન એરીએન્ટલ સ્કોલરોએ જૈન ફિલોસોફીનું મહત્ત્વ સમજવા માટે મથન કરી કેટલાક આગમોના ભાષાન્તર અથેજ ભાષામાં પ્રસિદ્ધ કર્યાં, જે જોતાં તેઓની વિદ્વતા એક અવાજે કમ્મલ રાખ્યા વિના ચાલતું નથી. અર્વાચીન જગતનાને જૈન ફિલોસોફી સમજવાનો મુખ્ય આધાર આ વિદેશી વિદ્વાનોના ભાષાન્તર ઉપર જ છે, કારણ કે સંસ્કૃત તેમજ પ્રાકૃત ભાષામાં નિપુણતા ધરાવનારાઓની સંખ્યા જુજ માત્ર-તજીની સરખી છે. પ્રચલિત-દેશી ભાષાનાં સારાં ભાષાન્તરના તેમજ સંસ્કૃત જ્ઞાનના અભાવે પૂર્વોક્ત પુસ્તકો વાંચવા, હાલનો કેળવાયેલો વર્ગ દોરાય અને તે ઉપરથી જૈન ફિલોસોફી માટે મતબાંધવા પ્રેરાય એ કોઈ પણ રીતે અનુચિત નથી. હવે પ્રશ્ન એ થાય છે કે એ જર્મન વિદ્વાનોએ જે પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કર્યા છે અને તેમાં જે વિચારો દર્શાવ્યા છે તે જૈન આગમો અનુસાર યથાતથ્ય છે કે નહિ? આ હવે તપાસવાનું છે.

ઈસ્વીસન ૧૮૮૪ ની સાલમાં જ્યારે મિ. જેકોબીએ આચારંગ તથા કલ્પસૂત્રના ભાષાન્તરો પ્રસિદ્ધ કર્યાં, તે વખતે જૈન ફિલોસોફી માટે તેમજ જૈન ધર્મની પ્રાચીનતા માટેના તેના તથા બીજા વિદ્વાનોના જે વિચારો હતા તે વિચારો દશ વર્ષ પછી એટલે ઈસ્વીસન ૧૮૯૫ ની સાલમાં જ્યારે શ્રી સૂત્રકૃતંગ તથા ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રોના ઇંગ્રેજ ભાષાન્તર પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા તે વખતે ઘણાજ બદલાએલા જોવામાં આવે છે. પ્રથમ એરીએન્ટલ સ્કોલરો-તે વિદ્વાનોનો એવો અભિપ્રાય હતો કે જૈન એ બૌદ્ધની એક શાખા છે, અને બૌદ્ધના મૂળતત્વો અનુકરણ જૈનોએ કરેલું છે. હાલના કેળવણી ખાતામાં જે ઇતિહાસો ચાલે છે તેમાં આજ ભાવાર્થનું સિદ્ધાન્ત અપાતું હોવાથી આપણે જૈન બાળકોને પણ તેવી શ્રદ્ધા થાય એ સંભવિત છે. તે બાબત મિ. જેકોબીએ આચારંગ સૂત્રની પ્રસ્તાવનામાં લખાણથી વિવેચન કરેલું છે. આ વિવેચન તેના પોતાના બીજા પુસ્તકની પ્રસ્તાવનાના પ્રથમ વાક્યથીજ બદલાએલું આપણી નજરે પડે છે કે-

પ્રસ્તાવના.

(૩)

Ten years have elapsed since the first part of my translation of Jaina Sutras appeared. During that decennium many and very important additions to our knowledge of Jainism and its history have been made by a small number of excellent scholars.

જૈન સૂત્રોનાં મારાં ભાષાન્તરનો પ્રથમ ભાગ બહાર પડ્યાને આજે દશ વર્ષ થયાં છે. જે અરસામાં જૈન ક્ષિણેસોશી તેમજ ક્ષતિહાસ સંબંધી યોગ્યેક વિદ્વાન સ્કોલરોની સહાયતાથી અમારા જ્ઞાનમાં ઘણા અગત્યનો વધારો થયો છે.

અને જૈનની પ્રાચીનતા સંબંધે પણ તેજ વિદ્વાન તેજ પ્રસ્તાવનામાં લખે છે કે,—

It is now admitted by all that Nataputta (Gnatriputra), who is commonly called Mahavira or Vardhamana, was a contemporary of Budha; and that the Niganthas (Nirgranthas) now better known under the name of Jains or Arhats, already existed as an important sect at the time when the Buddhist church was being founded.

શ્રમણ ભગવંત શ્રીમહાવીર પ્રભુને નામે ઓળખાતા ઘાતપુત્ર-વર્ધમાન સ્વામી જે વખતે યુદ્ધ વિચરતા તે વખતેજ તેના (contemporary) પ્રતિસ્પર્ધી તરીકે વિદ્યમાન હતા અને જે વખતે બૌદ્ધધર્મ હજી સ્થપાતો હતો તે વખતે અહંતતા નામે ઓળખાતા નિર્ગંથો એક અગત્યના પ્રસિદ્ધ-પંથ તરીકે કુપારનાએ સ્થાપિત થયેલ માર્ગમાં વિચરતા હતા એમ હવે સર્વ કોઈ કબૂલ કરે છે.

જૈન ધર્મની પ્રાચીનતા જૈન પુસ્તકો ઉપરથીજ તેમને સાબીત થઈ નથી પરંતુ બૌદ્ધ વગેરે બીજા ધર્મના પુસ્તકો ઉપરથી પણ જૈન ધર્મની પ્રાચીનતાની સાબીતી માટે તે વિદ્વાન કહે છે કે—

I therefore look on this blunder of the Budhists as a proof for the correctness of the Jain tradition, that followers of Parsva actually existed at the time of Mahavira. Before following up this line of inquiry, I have to call attention to another significant blunder of the Budhists: they call Nataputta an Aggivesana i. e. Agnivaisyayana; according to the Jainas, however he was a Kasyapa, and we may credit them in such particulars about their own Tirthankara.

But Sudharman his chief disciple, who in the Sutras is made the expounder of his creed, was an Agnivaisyayana, and as he played a prominent part in the propagations of the Jain religion, the disciple may often have been confounded by outsiders with the master, so that the Gotra of the former was erroneously assigned to the latter. Thus by a double blunder the Budhists attach the existance of Mahavira's predecessor Parsva and of his chief disciple Sudharman.

(૪)

પ્રસ્તાવના.

શ્રમણ ભગવંત શ્રીમહાવીરના વખતમાં શ્રી પાર્શ્વનાથજીના અનુયાયી-સંતાનિયા ચોક્કસપણે વિચરતા, એ જૈનના ઇતિહાસની ખરી સાખીતી હોવાથી યુધિષ્ઠિરલોકોની અ-ગંભીર-ભૂલ (જૈન એ યુધ્ધની શાખા છે) ની મને ખાત્રી થાય છે. આ બાબતની તપાસનો નિર્ણય કરતાં પહેલાં યુધિષ્ઠિર લોકોની બીજી દેખીતી-ગંભીર મોટી ભૂલ માટે વાંચનારનું ધ્યાન એવંચવાની જરૂર પડે છે કે તેઓ-ઐહ લોકો જ્ઞાતપુત્ર શ્રીમહાવીરને અગ્નિવૈશ્યાયન ગોત્રી કહે છે જ્યારે જૈનો તેને કાશ્યપ ગોત્રી કહે છે અને પોતાના તીર્થંકરો પ્રત્યે જૈનોના આ મતને માટે અમે તેને વ્યાજ્ઞપી-ખરા માનીએ છીએ. પરંતુ શ્રીમહાવીરના મુખ્ય શિષ્ય શ્રી સુધર્માસ્વામી જે અગ્નિવૈશ્યાયન ગોત્રી હતા અને જેણે સૂત્રોનાં તત્ત્વોનો પ્રકાશ કરેલો છે અને જૈન માર્ગના પ્રચાર પ્રયત્નમાં જેણે મુખ્ય ભાગ લીધો છે, તેથી ગુરૂ શિષ્યનાં ગોત્રનો ચરસપરસ બીજાઓએ ચુંચવાડો કરેલો છે, તેથી કરી શ્રીમહાવીર જે કાશ્યપ ગોત્રી હતા તેને અગ્નિવૈશ્યાયન ગોત્રી ઠરાવ્યા. યુધિષ્ઠિર લોકોની આ ખેવડી મોટી ભૂલ છે કે:-

૧ શ્રમણ ભગવંત મહાવીરસ્વામી વિચરતા તે વખતે ત્રેતીયમા પ્રભુ શ્રીપાર્શ્વનાથજીના અનુયાયી-સંતાનીઆ ન હતા તે અને.

૨ શ્રીમહાવીરસ્વામી કાશ્યપ ગોત્રી હતા તેમને અગ્નિવૈશ્યાયન ગોત્રી ઠરાવ્યા. (એટલે કે પાર્શ્વનાથ પ્રભુના સંતાનીઆ વિચરતા (જે જૈનનું પ્રાચીનપણું સાખીત કરે છે) અને શ્રીમહાવીર સ્વામી અગ્નિવૈશ્યાયન ગોત્રી નહિ પણ કાશ્યપ ગોત્રી હતા. અગ્નિવૈશ્યાયન ગોત્રી તો તેમના શિષ્ય સુધર્માસ્વામી હતા.

આ સિવાય જૈનની પ્રાચીનતા સંબંધે ખાસ એક જુદું પુસ્તક નામે (Mahavira and his predecessors) “મહાવીર અને તેના અગ્રગામિ” એ નામનું મિ. જેઠાશીએ પ્રસિદ્ધ કરેલું છે; જેમાં જૈન માર્ગની પ્રાચીનતા સંબંધે પુરાવા સહીત આમેલુપ વર્ણન કરેલું છે તે સીવાય. મિ. લુધશિઠ્ઠિસ, ડોક્ટર ફ્યુર મિ. ક્લોટ અને ડોક્ટર યુન્ડર જેવા વિદ્વાનોએ પણ જૈન-ફિલોસોફીને માટે બહુ ઉત્તમ અભિપ્રાય દર્શાવેલા છે. મત્ર તેઓ આવી વાણી-થીજ અટકા નથી; પરંતુ દર્શનમાં આગળ વધી જૈન-પુરતકોના ભાષાંતર પ્રસિદ્ધ કરતા જાય છે. સૂત્રોની ભાષા તેઓને વિદેશી હોવા છતાં અથાગ શ્રમ લઈ તેનું સ્વસ્થ સમજવા માટે તેઓ જે મથન કરે છે તે આ દેશના જૈનોને શરમમાં નાખે છે અને જગૃત થવાને આડ કતરી રીતે યટકો મારે છે.

ડોક્ટર હોર્નલે ઉપાસકદશાંગ સૂત્રનું જે ભાષાંતર પ્રસિદ્ધ કર્યું છે અને તેમાં જે ધો-રણ અંગીકાર કર્યું છે તે દરેક ભાષાંતરકર્તાએ આજના જમાના માટે અનુમરનું એ ઉત્તમ છે. જૈન સૂત્રોના ભાષાંતર કરતાં પાશ્ચિમાત્ય વિદ્વાનો વ્યાકરણના દોષો ઉપર ખાસ ધ્યાન આપતા જણાયા છે. આમ થવાથી મૂળ આશય છુટમાં સમજવામાં કોઈ પ્રસંગે કદાચ તેઓ પછાત રહેલા જોવામાં આવે તો તેથી તેમની વિદ્વતા સંબંધે દર્શી ન્યૂનતા માનવાની નથી કારણ કે અર્વાચીન સમયમાં જૈનના સૂત્રોની જે હસ્તલિખિત પ્રતો છે તેમાં લેખકના હસ્ત દોષથી અથવા તો પરંપરાથી કાંઈક ન્યૂનાધિક લખવાથી, શબ્દોની વિભક્તિ અધીપાછી થઈ જવાના દોષો લાગવા સંભવ છે અને તેથી ભાષાંતરમાં વખતે દેર પડી જવા સંભવ છે. દ્રષ્ટાંત તરીકે ડોક્ટર હોર્નલ પોતાના ઉપાસકદશાંગ સૂત્રના ભાષાંતરમાં છત્રીસમે પાને તેમજ જે જગોએ તે વાક્ય આવે છે તે જગોએ “અહાસુહં દેવાણુપિચા મા પઠિ-

પ્રસ્તાવના.

(૫)

बंधं करेह ” એ, વાક્યનું ભાષાંતર એવી રીતે કરે છે કે May it so please you O ! beloved of the Devas do not deny me; આ ભાષાંતર સાધારણ જૈન વાચકવર્ગને પણ અમાન્ય થઇ પડે; જો કે ડોક્ટર હૉર્નલ પોતાના પુસ્તકની પાછળની Criticle notes—પૂર્વણીમાં, આ વાક્યના ખરા અર્થ સંબંધે સંશયમાં પડી જુદા જુદા જાહેન વિદ્વાનોના અભિપ્રાયો તથા વ્યાકરણના પુરાવાઓ દોઢે છે. ડોક્ટર લ્યુમેન એજ વાક્યનો અર્થ આ પ્રમાણે કરે છે કે:—Well then beloved of the Devas do not cause any obstruction આ વાક્યનો શું ખરો અર્થ હોવો ઘટે છે તેના નિર્ણયપર આવવા માટે નીચેની હકીકત પ્રાસંગિક ગણાશે “ જે વખતે શ્રી ગૌતમસ્વામી વાલ્મીજી ગામ નામના નગરમાં ઉચ્ચ નીચ તે મધ્યમ કુળને વિષે ગૌચરી કરવા માટે ઉત્સુક થયા તે વખતે તેણે ઉપલા શબ્દોમાં શ્રમણ ભગવંત શ્રીમહાવીર પાસે અરજ કરી છે. એમ અગ્રેજી ભાષાંતરનો ભાવાર્થ છે પણ ખરી રીતે તો તે શબ્દો શ્રમણ ભગવંત શ્રી મહાવીર પ્રભુના ઉત્તરરૂપે છે કે:—‘જેમ તમને સુખ ઉપજે તેમ કરો વિલંબ કરતા ના’ વળી ડોક્ટર હૉર્નલ તે પછીના ૭૮ માંજ વાક્યમાં કયુદ કરે છે કે શ્રી ગૌતમ ગણુધર ઉપરના શબ્દો સાંભળીને વાલ્મીજી ગામ નગરમાં ગૌચરી વીગેરે કાર્યને માટે પ્રવર્ત્યાં છે. આ ઉપરથી વાચક વર્ગ કયુદ કરશે કે, ડોક્ટર હૉર્નલની તે વાક્યને પ્રશ્ન રૂપે ગણવામાં (જે વ્યાજ્ઞી રીતે ઉત્તર રૂપજ છે) વિભક્તિના દોષને લીધે ભૂત થઇ જણાય છે, આવીજ રીતે મી. જેટ્ટામીયા પણ પોતાના આચારાંગ સૂત્રમાં આપણી ભાષા તેને વિદેશી હોવાથી વિપરીત અર્થ થયેલો છે. આપણા સૂત્રોમાં વનસ્પતિવિગેરેના જે જે જુદા જુદા ખાસ નામો આવે છે તે ખાસ નામો વિષેની તેઓની ઓછી માહેતીથી ભાષાંતરમાં દેખીતા વિપરીત અર્થ થવા પામે એ સ્વાભાવિક છે, જો કે અમે આ તેની વિદ્વાની ખામી બતાવતા નથી પણ આપણી ભાષાના શબ્દોનો તેઓનો ઓછો અનુભવજ આનું કારણભૂત છે.

આ રીતે આ આચારાંગ સૂત્રના ઈંગ્રેજ ભાષાંતરમાં કેટલીક જગ્યાએ તેવા વિપરીત અર્થ થવા પામ્યા હાય તો તે પણ ઉપરનાજ કારણોને લઈનેજ ગણાય. આપણા જૈન સંપ્રદાય આવા ખાસ શબ્દોના અર્થ અંગ્રેજ વિદ્વાનોને જણાવવા કોશીશ કરે તો તેઓ પોતાના ભાષાંતરોમાં સુધારો કરે અને જૈન શિલોસૌશીને તેઓ વધારે દેદાપ્યમાન કરે. જૈન ધર્મની નમળી સ્થિતિ આવવાનું ખાસ કારણ મતભિન્નતા છે. જૈન ધર્મના જુદા જુદા સંપ્રદાયવાળાઓ પોતાની સત્યતા સાખીત કરવાના પ્રવાહમાં તણુઠ જઈ જુદા જુદા શબ્દોના અર્થ પોતાની મરજ મુજબ કરે છે, જેથી તેની ખરી ખુળી અદૃશ્ય થાય છે. જૈન ધર્મને ઉચ્ચ સ્થિતિએ લાવવા એકત્ર થઈ જ્ઞાની વૃદ્ધિ કરવાની વાત તો એક બાજુએ રહી, પણ આમ શબ્દાર્થ ફેરવી માંહો માંહે કલેશ કરી વિવાદ ઉપજાવી જૈનના કાનુનોથી વિપરીત વર્તી જૈન નામને કલંકિત કરે છે. અર્થગ્રીન સમયમાં આવી સ્થિતિમાં કેળવાયેલો વર્ગ ક્યા ક્યાંટાના પુસ્તકો વાંચવા તેના શુચવાગમાં પડે છે અને છેવટે સ્વધર્મનો ત્યાગ કરી પરધર્મ અંગીકાર કરે છે. આવી કડંગી સ્થિતિમત ભિન્નતાથી દિન પરદિન વૃદ્ધિ પામે છે અને પરિણામે દુનિયાપર દિગ્વિજય મેળવેલ જૈન ધર્મની પડતીમાં વૃદ્ધિ કરે છે. પરંતુ તેમાં સુભાગ્યે હાલના વિદેશી વિદ્વાનોએ—ઓરીએન્ટલ રિસર્ચરોએ—જૈન શિલોસૌશી પ્રકાશમાં લાવવાને જે સ્તુત્ય પ્રયાસ માંડ્યો છે તે જૈન ધર્મની પુનઃપ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત કરવાની આશાના કિરણરૂપ છે. કારણ કે તેઓનાં ભાષાંતર કેઈ પણ રીતે પક્ષપાતી તેમજ મતભિન્નતાના પોષણરૂપ નથી; પરંતુ જો સ્વદેશી

(૬)

પ્રસ્તાવના.

વિદ્વાનોએ આવી રીતે ભાષાન્તર કર્યા હોત તો નક્કીતેઓ શબ્દાર્થ કરવામાં પોતાના ખાસ સંપ્રદાય તરફ દોરાયા હોત.

ગાનીનો માર્ગ સ્વાહવાદ છે તેથી તેમાં મતભિન્નતા હોવી અસંભવિત છે તેમજ તે માર્ગને આચરનારા ખરા વિદ્વાનોએ પણ તેવા કદાચહથી કંટાળી જંગલમાં જઈ આત્મ સાધન કરેલું છે એવું જૈન તવારીખ ઉપરથી સાબીત થઈ શકે છે. આનંદધનજી જેવા મહાત્માએ. “ ષટ્દરિશળ જિન ઝંગ મળીજે. ” વીગેરે શબ્દોમાં શ્રી નમીશ્વર ભગવાનની સ્તુતિ કરતાં ગાનીના સ્વાહવાદ માર્ગનેજ અક્ષરશઃ કમુલ કરેલ છે.

શ્વેતાંબરી (દેરાવાસી-સ્થાનકવાસી) અને ફિગંબરી સર્વ મતવાળાએ એકત્ર થવું જોઈએ. ગાનીના વાક્યોના વિપરીત અર્થ કરવાથી ગાનાવરણીય કર્મ બધાય છે, તેથી મત ભિન્નતા દૂર કરી સર્વ એકત્ર બનો અને સ્વધર્મની થતી પાપમાફીનો ઉદ્ધાર કરો અને પૂર્વે જેમ તે સર્વોત્તમ ગણાતો તેવીજ રીતે પુનઃ સર્વોત્તમ ગણાય તેવો એકત્ર થઈને પ્રયાસ કરો. એકજ માયાપના જુદા જુદા પુત્રો કુસંપી થાય તો તે કુલનો ક્ષય નજીક છે એમ સમજીને આપણા સ્વાહવાદ માર્ગમાં ભવિષ્યના શ્રેય માટે સર્વેએ એકત્ર થવું આવશ્યક છે.

‘ જેની લગાઈમાં ત્રીજો ફાવી જાય ’ એ ન્યાયે આપણા જુદા જુદા સંપ્રદાયવાળાઓ લડે છે તેથી ત્રીજા ફાવી જાય છે. વસ્તીપત્રના આંકડાઓ ઉપરથી જણાય છે કે ખ્રિસ્તી ધર્મમાં ભજોલાઓની સંખ્યા જેટલી દશ વર્ષ પહેલાં હતી તે કરતાં હાલ બહુજ વધી ગઈ છે. આવી રીતે છેલ્લા સૈકામાં તીકજોલા નવા સંપ્રદાયોની સંખ્યામાં ઘણા માણસો ભળતા જાય છે અને જૈનધર્મિઓ ઘટતા જાય છે.

દેશની પ્રચલિત ભાષામાં આપણાં સરોના ભાષાન્તર હજુ સુધી પ્રસિદ્ધ ન થવાનાં ઘણાં કારણ છે. આપણા લોકોમાં પૂરતું ઉત્તેજન નથી. ભંડારવાળાઓ પુસ્તકો પઝતર રાખી તેમાં સડાવે છે ને ઉઘડીને ખવરાવે છે, પણ ઉપયોગ માટે કોઈને આપતા નથી, તેમજ આમ કરવાથી ગાનાવરણીય કર્મ બધાય છે તેનું લેશ પણ ભાન તેમને રહેતું નથી. ને સબળ કારણ તો એ છે કે તેવા વિદ્વાનોની આપણામાં બહુ ખોટ છે. ગાનનું કોઈ પણ રીતે બહુ માનપણું નથી. પુસ્તક સડી જાય-બગડી જાય તે ભલે પણ ગાનનો પ્રચાર કરવો તે આંધળી શ્રધ્ધવાળા Orthodox જૈનો જેવું સંપ્રદાયમાં વિશેષ પ્રાબલ્ય છે તેમને પસંદ નથી, આવા ૩૬ વિચારો સ્થળે સ્થળે મક્કત લાભ આપતાં પુસ્તકાલયો સ્થપાય તોજ દૂર થઈ શકે તેવો સંભવ છે ને તેથી કેળવણેલા વર્ગને બહુજ લાભ થવા સંભવ છે. આવા ઉચ્ચ આશયવાળું મક્કત લાભ આપતું એક પુસ્તકાલય મોરબીમાં બે વર્ષ થયાં સ્થાપવામાં આવ્યું છે, જેનો લાભ ઘણા લોકો છૂટથી લે છે, આવાં પુસ્તકાલયો જુદે જુદે સ્થળે સ્થપાય અને તેથી યુવાનવર્ગને વાંચવાના સાધનો મળે તો જૈન માર્ગની ઉન્નતિની આશા રાખી શકાય.

જે ધોરણ અંગ્રેજ વિદ્વાનોએ અંગીકાર કરેલું છે તે નિષ્પક્ષપાત ધોરણ અનુસાર આ ભાષાન્તર કરેલું છે. અને તેમાં કોઈ પણ જાતનાં મત મતાંતરમાં ન તણાતાં સ્વાહવાદ આશય અંગીકાર કરેલો છે. જે કે આવા ભાષાન્તરો સમર્થ વિદ્વાનોની કસાયેલી કલમથી ભૂષિત થયાં હોય તો તે વધારે સારાં થાય પરંતુ અમેએ અમારી અલ્પ શક્તિ અને અદ્ધાનુભવ વડે જેમ અને તેમ નિષ્પક્ષપાત અને શુદ્ધ ભાષાન્તર કરવા પ્રયાસ કરેલો છે.

પ્રસ્તાવના.

(૬)

આ ભાષાંતર તૈયાર કરતાં જે કે પૂર્ણ કાળજી રાખવામાં આવી છે, છતાં પણ-પૂર્વે આંધેલા જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ઉત્પત્તિ, કોઈ પણ દોષ રહેલો દૃષ્ટિગોચર થાય તો તે માટે ખીજ આવૃત્તિમાં સુધારો થવા સૂચના કરવા સુગ વાચકવર્ગને સવિનય સપ્રેમ વિનંતિ છે. આવાં ભાષાન્તરોથી આચાર વિચારમાં નીચી ગતિ લેતાં નૈતો. પોતાની ભૂલો સમજતા થશે એમ અમને ખાતરી છે.

કોઈ પણ પુસ્તકનું ભાષાન્તર કરતી વખતે તેને લગતી ઐતિહાસિક બિનાનો વિચાર કરવો જોઈએ. આપણાં સૂત્રોને જ્ઞાનીઓએ રચેલાં છે, તેઓ આમ પુરૂષો હોવાથી, કાર્યપરત્વે અધિકારી હતા, તેથી હાલના ભાષાન્તરના વાંચકોને તેઓનાં ઐતિહાસિક વૃત્તાંતો જાણવાની આવશ્યકતા છે. પણ જેઓ જૈન કહેવાય છે તેઓ માંહેનો ભાષ્યેજ કોઈ આ મહાત્માઓનાં વૃત્તાંતથી અજાન હશે. તેમજ આ ભાષાન્તરના છેવટના ભાગમાં પણ શ્રમણ ભગવંત શ્રીમહાવીર તીર્થંકરનું ઐતિહાસિક વૃત્તાંત આવી જતું હોવાથી અત્રે જુદું આપવા પ્રયાસ કરેલો નથી. તે જ્ઞાની પુરૂષોના, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રનું આમેહુજ વર્ણન કરવું તે પોતાની અક્ષલની કસોટી કરાવવાની સાથ મૂર્ખ બનવા જેવું છે. આવા જ્ઞાનસંપન્ન મહાત્માઓનાં રચેલાં સૂત્રો ઉપર પૂર્વે થયેલા વિદ્વાન આચાર્યોએ નિર્ણયિત, ભાષ્ય, ચૂલ્લિ, ટીકા વીગેરે કરીને તેનો સંપૂર્ણ આશય સમજાવવા મથન કરેલું છે તેમાં પણ ઠેકાણે ઠેકાણે “તત્ત્વં કેવલિગમ્ય” એવા શબ્દો દૃષ્ટિગોચર થાય છે; જે શબ્દો કોઈ ઓછા અર્થસૂચક નથી.

આપણે આપણી પરંપરાએ સાંભળેલું છે કે જ્ઞાનીના જ્ઞાનનો અનંતમો ભાગ ગણધર મહારાજ સમજી શકે તેનો પણ બહુ થોડો ભાગ આચાર્યજી સમજી શકે વીગેરે. આ ઉપરથી વાચક વર્ગને ખાતરી થશે કે સૂત્રોનાં ભાષાન્તર કરી તેનું રહસ્ય સમજાવવું એ ઓછું મુશ્કેલ કામ નથી. સૂત્રોમાં કામ કામ કેટલાએક એવા શબ્દો આવે છે કે તેના શબ્દાર્થ અને ભાવાર્થ તરફ વિચાર કરતાં બંધ બેસતો આશય મળી શકતો નથી. તેમાં વનસ્પતિ વીગેરેનાં કેટલાંએક એવાં નામો આવે છે કે આજના જમાનાના વિદ્વાનો-ડોક્ટરો, રસાયણીઓ અને બોટનિસ્ટો પણ ભાષ્યેજ જાણતા હોય; કેટલાંએક એવા શબ્દો આવે છે કે જોના ધણા અર્થ થતા હોય-આવે પ્રસંગે નિષ્પક્ષપાતપણે કયો અર્થ ગોઠવવો તે માટે અમોને જે મુશ્કેલી પડી છે તેના ખ્યાલ માત્ર વિદ્વાન વર્ગજ કરી શકશે.

જૈનોમાં જે જુદા જુદા સંપ્રદાય પડેલ છે તેનું કારણ પણ પૂર્વોક્ત શબ્દોના મનમનતા જુદા જુદા અર્થ કરવાનું છે આવે પ્રસંગે તમામ સંપ્રદાયોને અનુકૂળ, તેમજ સૂત્ર શૈલી અનુસાર અર્થ ગોઠવવો તેમાં દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ અને વિદ્વાન વર્ગના અભિપ્રાયોનો આશ્રય લેવો પડ્યો છે.

જે વખતે સૂત્રો લખાયાં અને હાલ જે વખતે આપણે તે વાંચીએ છીએ તેમાં સંખ્યાબંધ વર્ષોનો આંતરો છે, જે દરમ્યાન જમાનો વિદ્યા, કળા, કૌશલ્ય અને હુનરમં બહુ આગળ વધેલો છે અને વર્તમાન વિદેશી વિદ્વાનોની દર્શનીક શક્તિ આગળ સૂત્રજ્ઞાનને વિશે પણ પૂર્ણ માહિતી ધરાવનાર પુરૂષોની પુરતી ખોટ છે, તેનું કારણ આપણા ૩૬ વિચારોને વળગી રહેવાની આપણી ટેવ છે. એક કહેવત છે કે. “Be a Roman in Rome” એટલે કે દેશ કાળને માન આપીને વર્તવાથી સ્વધર્મે તેમજ વ્યવહાર પક્ષમાં સુગમતા રહેશે.

આ સૂત્રના ભાષાન્તર સંબંધે “મુંબઈ સમાચાર” માં જે કડવી ટીકાઓ ચર્ચાપત્ર તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલી છે અને જેમાં માત્ર આંધળી શ્રદ્ધાપર દોરાઈ નિષ્પક્ષપાત દૃષ્ટિથી દૂર

(૯)

પ્રસ્તાવના.

રહી, લખાણ કરવામાં આવ્યું છે, તે અમારી સમજ બહાર હતું એમ કોઈએ ધારવાનું નથી, અમે પોતે પણ ક્યૂંકરીએ છીએ કે પવિત્ર સૂત્રોનાં ભાષાન્તર કરવાં અને તેમનું સ્વરૂપ બહાર લાવવું એ બહુજ મુશ્કેલ અને મહાભારત કામ છે, પરંતુ હાલના દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવને અનુસરી, કેળવણીએલો વર્ગ જેનાપર ભવિષ્યની પ્રજા અને સ્વવર્તમાના ઉદયનો આધાર છે તેઓ, આવાં મૂળ સૂત્રો ભંડારોમાં સડતાં પડેલાં હોવાથી, સમજવાને, ભાષાના અન્નભુષણને લીધે, પ્રયત્ન કરતા નથી, તે અટકાવવાની ખાતર “Something is better than nothing” એ ન્યાયને અનુસારે અમેએ આ ભાષાન્તર એક વિદ્વાન સાધુમુનિરાજની કાળજીભરી દેખરેખ નીચે તૈયાર કરેલું છે. જે કે જ્ઞાનાવરણીય કર્મની બાહુલ્યતાને લઈને અમે નિર્દોષ હોવાનો દાવો કરી શકતા નથી છતાં અમેએ સર્વ સંપ્રદાયવાળાઓને અનુકૂળ પડે તેમ સાદી અને સરળ ભાષામાં ભાષાન્તર કરવા યથાશક્તિ પ્રયત્ન કરેલો છે—જ્યારે સઘળી કોમો ધર્મ જ્ઞાનમાં ઉંડી ઉતરતી જઈ પોત પોતાની ભાષામાં પોતાનાં ધર્મ પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરે છે ત્યારે જૈન સૂત્રો કે જે માગધી ભાષામાં લખાયેલાં છે, તે ભાષા દેશના કોઈ પણ ભાગમાં પ્રચલિત નહીં હોવાથી, તે વાંચવા અને સમજવા હાલનો કેટલો જૈન વર્ગ શ્રમ લે છે તેના આંકડા અમે બહાર લાવીએ તો પોતાના પગપરજ કુહાડો મારવા જેવું થાય.

આ સૂત્રનું ભાષાન્તર બહુજ સંભાળથી કરવામાં આવ્યું છે અને વળી વધારે ખુશી થવા જેવું એ છે કે જૈન સંપ્રદાય માંહેલાં એક કરતાં વધારે પક્ષવાળાઓએ સાથે મળીને આ ભાષાન્તર તૈયાર કરેલું હોવાથી તે નિષ્પક્ષપાત થાય તેમાં નવાઈ જેવું નથી અને તેથી સંવેદને તે રૂચીકર થવા સંભવ છે.

આ ભાષાન્તર અમેએ લાંબો વખત થયાં તૈયાર કરેલું પરંતુ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવના સારા સંજોગ વચ્ચે આ મહાન પવિત્ર પુસ્તક પ્રસિદ્ધ થાય એવી અમારી ઇચ્છા હતી. છેલ્લાં ત્રણ ચાર વર્ષથી આપણા આર્ય દેશને અનાવૃષ્ટિ અને દુષ્કાળથી બહુ પીડાતું પડે છે તેથી અમે સારા વખતની રાહ જોતા હતા, છતાં કેટલાક સુઝ મિત્રોના આગ્રહથી આવા સંજોગો વચ્ચે પણ આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવું પડ્યું છે; આ પુસ્તકનો બહેજો ફેલાવો થઈ સદુપયોગ થાય એવું અમે ઇચ્છીએ છીએ.

આ ભાષાન્તર કરવામાં જે વિદ્વાન સાધુ મુનિરાજજીએ અમેને નિષ્પક્ષપાત અને નિઃસ્વાર્થ સાહ્યતા આપેલી છે અને જે પોતાનું નામ પ્રસિદ્ધિમાં લાવવા ખુશી નથી તેનો અમે અમારા જીવનથી ઉપકાર માનીએ છીએ.

આ સૂત્રમાં જે હકીકત આવેલી છે તેનું સક્ષિપ્ત વિવેચન “પ્રવેશ” વિભાગમાં આપવામાં આવનાર છે તે વાંચવાથી ઉદ્દેશ સમજી શકાશે.

આ ભાષાન્તર કરતાં ભૂલથી, દૃષ્ટિદોષથી, હસ્તદોષથી કે વિચાર દોષથી જે કંઈ મૂળ સૂત્રકારના અભિપ્રાયથી કાંઈ વિપરીત થયું હોય તેને માટે શ્રી અરિહત, સિદ્ધ, કેવળી, તથા શ્રી ચતુર્વિધ સંઘની સાક્ષીએ અમે અંતઃકરણ પૂર્વક માફ માગીએ છીએ,

અશાડ પૂર્ણિમા.

ત્રા. રવજીભાઈ દેવરાજ.

અને
જૈન સંકેતાર્થ.

સમાલોચના.

અમણ ભગવાન શ્રી મહાવીરસ્વામિ પાસેથી અર્થ સાંભળીને તેમના શિષ્ય શ્રી સુધર્મસ્વામિએ “ દ્વાદશાંગો ” એટલે બાર અંગવાળું જિનપ્રવચન આપવા નિર્ણયપ્રવચન રચ્યું. બાર અંગમાંનું છેલ્લું અંગ જે દૃષ્ટિદ્વાદ તે વિનિષ્ક્રિય થતાં બાકી નીચે મુજબ અગીયાર અંગો રહેલાં છે:-

૧ આચારાંગ.	૫ ભગવતી.	૯ અનુત્તરોપપતિક.
૨ સૂત્રકૃતાંગ.	૬ જ્ઞાતધર્મે કથા.	૧૦ પ્રશ્નવ્યાકરણ.
૩ સ્થાનાંગ.	૭ ઉપાસકદશા.	૧૧ વિપાક.
૪ સમવાયાંગ.	૮ અંતદૃષ્ટશા.	

આ અગીયાર અંગોમાં સૌથી પહેલું જે અંગ તે આચાર અથવા આચારાંગ છે. માટે આ આચારાંગ સૂત્ર જ્ઞાતધર્મેનું સૌથી પહેલું રચાયલું અને મુખ્ય સૂત્ર છે.

એના નામ ઉપરથીજ આપણને માલમ પડી શકે છે કે એમાં આચારની વાત હોવી જોઈએ અને તેમજ છે. એમાં સંપૂર્ણ આચાર પ્રતિપાદિત કર્યો છે, અને તેવા પવિત્ર આચારને જે પાળે તેજ સાધુ કહેવાય એમ સૂચવ્યું છે.

એ સૂત્રના એ શ્રુતસ્કંધ અથવા ભાગ છે. પહેલા ભાગનું નામ આચાર અને બીજા ભાગનું નામ આચારામ્ર છે. એ સૂત્ર ઉપર શ્રીભદ્રશાહસ્વામિએ “ નિર્બુક્તિ ” કરી છે. તેમાં તે-
 જોએ જણાવ્યું છે કે બીજું શ્રુતસ્કંધ સ્થવિર મુનિજોનું રચેલ છે. વળી બીજા શ્રુતસ્કંધના નામ ઉપરથી પણ એવ જણાય છે કે તે આચારામ્ર એટલે આચાર સૂત્રનો અગ્રભાગ (વધારો) છે. એટલુંજ નહિ, પણ એ બીજું શ્રુતસ્કંધ ચાર ચૂળિકાના રુપે ગણાય છે. પહેલા સાત અધ્યયનની પહેલી ચૂળિકા, તે પછીના સાત અધ્ય-
 યનની બીજી ચૂળિકા, ત્યાર પછીના એક અધ્યયનની ત્રીજી ચૂળિકા અને તે પછીના છેલ્લા એક અધ્યયનની ચોથી ચૂળિકા, એમ અનુક્રમે ચાર ચૂળિકાના રુપે બીજું શ્રુતસ્કંધ રચાયું છે. વળી પહેલા શ્રુતસ્કંધ અને બીજા શ્રુતસ્કંધની રચના બીજી પશુ વિલક્ષણ દેખાય છે. પહેલામાં ઉદ્ધાર પ્રધાન અને ગહન રચના છે, ત્યારે બીજામાં સાદી અને સરળ રચના છે. આ અવલોકન ઉપરથી એટલું જોડકા થય છે કે પહેલું શ્રુતસ્કંધ અવધમાં સુધર્મસ્વા-
 મિએ રચ્યું છે, અને તેના પછી તેના વધારા રુપે બીજા સ્થવિર મુનિજોએ બીજું શ્રુત-
 સ્કંધ રચ્યું છે. છતાં તેપણ શ્રીભદ્રશાહસ્વામિથી પૂર્વે રચાયું હોવાથી અર્વાચીન નહિ પણ પ્રાચીન તરીકેજ ગણી શકાય, માટે પૂર્ણ પ્રમાણ ભૂત છે.

આ સૂત્ર ઉપર નીચે મુજબ વ્યાખ્યાઓ છે:-

૧ નિર્બુક્તિ-શ્રીભદ્રશાહસ્વામિએ કરેલી છે, તે પ્રાકૃત ભાષામાં ગાથાબદ્ધ છે.

૨ ચૂળિ-શ્રીજિનદાસ મહત્તસચાર્યે કરેલી છે, તે પ્રાકૃતમાં વ્યાખ્યારુપ છે.

૩ દીકા-સમયમાં શ્રીગંધર્વસ્તિસ્મરિએ કરેલી તે હરિન પગવાથી વિક્રમ સંવત ૮૩૩ માં નિર્બુક્તિ કુળના શ્રીશીળાચાર્યે બીજી દીકા કરી તેથી પહેલી દીકા દુર્લભ્ય થઈને હવે શીળાચાર્યની દીકા વર્તે છે; તે સંસ્કૃતમાં છે, અને તેમાં નિર્બુક્તિનું વ્યાખ્યાન પણ આપેલું છે.

(૧૦)

સમાલોચના.

આ ત્રણ મુખ્ય વ્યાખ્યાઓ છે. શિવાય ટીકા ઊપરથી ટુંકી વ્યાખ્યાનો સંગ્રહ કરીને ખરતરગચ્છના શ્રીજિનહંસસૂરિએ દીપિકા નામની વ્યાખ્યા લખી છે તે કંઈ જૂદી વ્યાખ્યા ગણાય નહિ, કેમકે તેમાં કંઈ નવી વ્યાખ્યા કરી નથી, કિંતુ ટીકામાંથીજ સંગ્રહ કરેલ છે.

આ ત્રણ વ્યાખ્યાઓ કાયમ હોવાથી આ સૂત્રના કેટલાએક અતિ ગહન પદોના અર્થ આપણે જાણી શકીએ છીએ, માટે એ મહાન પુરૂષોનો આપણે ખરો ઉપકાર માનવો ઘટે છે.

આ રીતે પ્રાકૃત અને સંસ્કૃતમાં વ્યાખ્યાઓ છે તે તે ભાષાના અભ્યાસીથી સમજી શકાય છે, પણ તેવા અભ્યાસીઓ યોગ્ય રહેવાથી સંવત્ સોલના સૈકામાં શ્રીપાર્શ્વચંદ્રસૂરિ નામના આચાર્યે આ સૂત્ર ઊપર પેહેલવેલાં ગુજરાતી ભાષામાં બાળાવબોધરૂપે વ્યાખ્યા લખી છે, પરંતુ વખતના વહેવા સાથે ભાષાનું રૂપ બદલાતું હોવાથી તે પણ આજે સાધારણ વાચનારાઓને વાંચતાં કંટાળા ભરેલ લાગે છે, અને તેમાંથી વાંચવાની સાથે તાત્પર્ય-તોળ્ય અર્થ સમજી શકાતો નથી,

આ કારણથી અમે ચાલુ દેશકાળને અનુસરી અને—તેટલી સરળ ગુજરાતી ભાષામાં આ ભાષાંતર તૈયાર કર્યું છે. આ ભાષાંતર ટીકાકારના આશયને અનુસરીને કરવામાં આવ્યું છે, અને તેમાં મૂળ સૂત્રપાઠના ભાષાંતરની સાથે ખાસ સંબંધ રાખતો જે જે જરૂરી હોયેરો કરવામાં આવ્યો છે તે ટીકા ઊપરથી લીધેલો છે અને તે જૂદો જણાઈ રહે તેટલા ખાતર તેને કૌંસમાં લખવામાં આવ્યું છે. ઉપરાંત નીચે કોઈ કોઈ સ્થળે ટીકા ઊપરથી પ્રસંગોપયોગી નોટ પણ આપવામાં આવી છે.

ભાષાંતરની બે રીતો છે. શબ્દે શબ્દને વળગી રહીને કરેલું ભાષાંતર તે શબ્દાર્થપ્રધાન ભાષાંતર કહેવાય, અને વાક્યાર્થને લક્ષ્યમાં લઈ કરેલું ભાષાંતર વાક્યાર્થ પ્રધાન ભાષાંતર કહેવાય. શબ્દાર્થપ્રધાન ભાષાંતરમાં શબ્દાર્થ સ્પષ્ટ રીતે જણાય પણ વાક્યાર્થ એટલે મતલબ સમજવામાં બહુ વિલંબ થયા કરે છે, જ્યારે વાક્યાર્થપ્રધાન ભાષાંતરથી વાક્ય વાંચવાની સાથેજ વાંચનાર મતલબ સમજતો રહે છે; કારણ કે વાક્યાર્થપ્રધાન ભાષાંતરમાં ચાલુ ભાષાની શૈલી જાળવવા ખાતર તથા મતલબને સરળતાથી ગળે ઊતારવા ખાતર ભાષાંતરની અંદર અમુક શબ્દોનો ઘટાડો વધારો કરવાની ભાષાંતરકારને છૂટ રહે છે. આવા ભાષાંતરને ઈંગ્રેજીમાં “Free translation” (ફ્રી ટ્રાન્સલેશન) કહે છે.

અમારું આ ભાષાંતર વાક્યાર્થપ્રધાન છે, ને તેમ કરવાનો અમારો હેતુ એજ છે કે આ ભાષાંતર પ્રાકૃતભાષાને નહિ જાણનાર સામાન્ય વાચકવર્ગને ઉદ્દેશીને કરવામાં આવેલ હોવાથી તેઓને સહેલાઈથી મતલબ સમજાવવી જોઈયે. આપરથી કોઈએ એમ ધારવું નહિ કે અમે મૂળના આશયને ક્યાં પણ મરડ્યું છે. મૂળાશયને વળગી રહીનેજ અમે તેને સરલ રીતે પ્રતિપાદન કરવા આ યત્ન કર્યો છે; દાખલા તરીકે અમારે જણાવવું જોઈયે કે મૂળ પાઠમાં રહેલા આલાપક (આળાવા) અલગા અલગા પેરેઆદમાં લખીને તેમના અંતમાં નંબરબંધ કલમો પાડવામાં આવી છે, તે એટલાજ ખાતર છે કે તેથી અર્થસંપદા બરાબર સચવાઈ શકે છે અને મૂળ પાઠ સાથે ભાષાંતરનો સંબંધ પાડવામાં તે વિશેષ મદદગાર થાય છે, એટલુંજ નહિ પણ એથી વાચકવર્ગને સૂત્રાર્થસંબંધી વાચન, પૃચ્છન, પરિવર્તન, ચિંતન, સંભાષણ, તથા પૂર્વીપર અવલોકન કરતાં વિશેષ સરળતા રહે છે.

સમાલોચના.

(૧૧)

વાસ્તવ્યપ્રધાન ભાષાંતર કરવાનો અમારો ખીજો (ગૌણ) હેતુ એ પણ છે કે કેટલાએક (Orthodox) લોકોની હવુલગણ એવી માન્યતા છે કે શ્રાવકથી મૂળ પાઠ વાંચી શકાયજ નહિ. આ રીતે તેઓ એકાંત પક્ષ ખેંચે છે, પણ તેમણે જાણવું જોઈએ કે જિનાના સ્માદાક્રમ હોય છે. એકાંતવાદજિનાનામાં હોતો જ નથી. સાસ્ત્રમાં અમુક વાતનો વિષેષ કરેલ હોય અથવા અમુક વાતની હા પાડેલી હોય છે તેનો અમલ અમુક દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ વગેરે પ્રસંગોને અનુસરીને જ કરાય છે. મહાનિસીધ સૂત્રમાં લખ્યું છે કે અમુક ઉપધાન તપ કર્યા શિવાય જે કોઈ નવકાર મંત્ર ભણે કે ભણાવે તો તે અનંત સંસારી થાય છે, હવે આ વાતને પકડીને શું આપણે આપણા નાના બાળકોને નમસ્કાર મંત્ર ભણાવવું બંધ પાડીશું કે? અલખત જે વખતે સંકટો અને હજારો બુદ્ધિશાળી પુરુષો શુદ્ધ સંયમ ધારણ કરીને આ ભૂમંડળપર જગે જગે અપ્રતિબદ્ધપણે વિહાર કરતા થકા રાજા અને રંકની બપર સમાન દૃષ્ટિ રાખીને શુદ્ધ ધર્મોપદેશ કરતા હતા બલ્કે ગ્વાન, દર્શન (સત્ય શ્રદ્ધા), અને આરિત્ર (સદાચાર) નો ફેલાવો કરવા માટે કમર કસીને તૈયાર રહેતા હતા, તે વખતે શ્રાવકોને સૂત્રો વાંચવાની તો શું પણ લખાવવાની પણ જરૂર રહેતી ન હતી, -પણ આજનો વખત જુદો આવ્યો છે. આજકાલ બુદ્ધિશાળી પુરુષો તો ઘણા થોડાજ હોય છે, અને તેના લોકોમાંથી દીક્ષા લેવા તો થોડાજ તૈયાર થાય છે, દીક્ષા લેનારાઓમાં શુદ્ધ સંયમ પાળનારા વળી થોડાજ નીકળે છે, અને તેઓ પણ અપ્રતિબદ્ધપણે દરેક દેશ અને દરેક જગે વિહાર કરતા નથી પણ જ્યાં વધુ માનપાન મળે ત્યાંજ ભરાઈ બેસે છે, વળી તેવાઓમાં પણ સમાન-દૃષ્ટિ રાખનાર તો કોઈ ભાગ્યેજ મળી શકે છે, બાકી મોટો ભાગ તો પોતપોતાનીજ બઝાઈ ગાનાર દેખાય છે. વળી વ્યાખ્યાન સભામાં પણ શેઠીઆ લોકોનું માન વિશેષ ગ્રહણવામાં આવે છે, તેઓ સૌથી આગળ બેસવાનો હક ધરાવતા હોય તેમ તેઓ મોડા આવે તોપણ કેટલાક વ્યાખ્યાનકર્તા મુનિઓ તેમના તરફ નજર નાંખીને તેમને પોતાની નજીક ખેંચાવે છે. વળી આજકાલના સાધુઓમાંના ઘણા એક તો દેશી ભાષાને પણ શી રીતે શુદ્ધ બોલવી લખવી તે પણ જાણતા નથી, તો પછી તેઓ સભ્ય-જનોપર ભાષાની છટાથી તે શી અસર કરી શકે? આ રીતે વર્તમાન સાધુ વર્ગમાંના અમુક મહાપુરુષો બાદ કરતાં બાકીના મોટા ભાગ ઉપર આવી સખ દીકા કરવાનો અમારો મુખ્ય હેતુ એટલોજ છે કે વાચકવર્ગને યથાર્થ વસ્તુ દર્શન કરાવીને તેને પૂર્વકાળ તથા વર્તમાન કાળની સ્થિતિનો સ્પષ્ટ ભેદ બતાવી આપવાનો છે. માટે આવા સમયમાં શ્રાવકોની ખાસ શરૂઆત રહેલી છે કે તેમણે કોઈ પણ રીતે સૂત્રોના અર્થનું ગ્વાન દુનિયામાં જેમ વધુ ફેલાય તેમ યત્ન કરવો જોઈએ. સૂત્રોમાં રહેલી પવિત્ર વાતો દુનિયાભરમાં જાહેર કરવાથી આપણે આપણા ભગવાન શ્રી મહાવીરસ્વામિના વિશેષ વિશેષ આરાધક શ્રદ્ધાં એ વાતમાં લગાડે સંશય લાવવા જેવું નથી. કેમકે તે ભગવાન જૈનધર્મને જગતમાં ફેલાવવા ખાતર અને દેશ વિદેશમાં જનવાણીનો ઉદ્દ્યોગ મચાવવા ખાતર અથાગ મહેનત કરતા હતા એમ તેમના વર્તનપરથી સૌ કોઈ જાણી શકે છે. માટે ભગવાનની પવિત્ર વાણીનો દુનિયાભરમાં પ્રસાર થવા ખાતર જૈનના તમામ સૂત્રોનાં દુનિયામાં ચાલતી જાણવામાં આવેલી ભગભગ ૩૩૦૦ ભાષાઓમાં ભાષાંતરો કરાવીને હિંદુસ્તાન તો શું પણ એશિયા, યુરોપ, આફ્રિકા, અમેરિકા, આસ્ટ્રેલિયા, અને પાસિફિક મહાસાગરમાંના તમામ ખેટો સુધીમાં રહેલા દોઢ અબજ આણુસોમાંથી જેમને જેમને પોત પોતાની ક્ષિપિ અને બાષા વાંચતાં આવડતી હોય તેમને તેમને

(૧૨)

સમાલોચના.

ફરજ્યાત પૂરાં પાડવાં જોઈએ. જે આ વખતે શ્રેણિક-ચેટક-સપ્રતિ-કે કુમારપાળ જેવાઓ- માંનો કાષ્ઠ ધર્મે પ્રિય મહારાજા વિદ્યમાન હોય અને તેને સમજાવનાર તરીકે અભયકુમાર, ઉદયન, વાગ્ભટ્ટ, વિમળ, વસ્તુપાળ અને તેજપાળ જેવા બુદ્ધિમાન અને અવસરગ્ર મંત્રિ-ઓમાંનો એકાદ મંત્રી હયાત હોય અને છુદ્ધ શ્રી મહાવીર પ્રભુ અથવા આર્ય મુદસ્તિ સૂરિ કે હેમાચાર્ય જેવા મહાપુરુષોમાંનો એકાદ મહાપુરુષ ઉપદેશ તરીકે ધિરાજતા હોય અને તે સાથે તેવા જૈન મહારાજાઓનું આખા ભૂમંડળ પર આધિપત્ય હોય તો સૌથી પેહેલાં તેઓ આ કામ હાથ ધરીને પૃથ્વીભરમાં તેઓ જૈન વાણીનું ઉદ્દ્યોગ પણ કરાવે. પણ આપણુ કમનશીએ એવા મહાપુરુષો-આજ રહેલા નથી, તોપણ હવે આપણું એટલાં સુમાર્ય મણુાય કે આપણના હાથે તેમની થોડી ઘણી વાણીના પ્રતિપાદક પુરતકો મોળુદ છે તથા હૃદયમાં તેમના સચ્ચરિત્રનો થોડો ઘણો ભાગ સ્મરણમાં રહેલ છે. માટે તેને આપણી શ-ક્તિના અનુસારે પ્રસારમાં લાવવા ખાતર આપણે સદા યતનવાન રહેવું જોઈએ, આ કારણની ઉપસ્થિતિથી અમે આ પવિત્ર સૂત્રનું ભાષાંતર કરવામાં પ્રવૃત્ત થયા છીએ તેમાં અમે નિર્દોષ જ છીએ, છતાં આવા પરિણામે પ્રવર્તતાં પણ જે દોષપાત્ર થવાનું હોય તો તેવી દોષપાત્ર-તાને ધિક્કારમાં લાવવા કરતાં અમે અમારા મસ્તકપર ચઝાવીને વધાવી લેવા તૈયાર મ શું.

આટલું પ્રાસંગિક વિવેચન કરી આ લાંબા પેરેઝાદની શરૂઆતમાં પ્રતિગ્રાત કરેલા વાક્યાર્થે પ્રધાન ભાષાંતર કરવાનો અમારો ખીજો હેતુ શો છે તે જગ્યાવીએ છીએ કે અમારા જૈન બંધુઓમાંના ઘણા બંધુઓ જેઓ હજી સુધી રૂઢિબદ્ધ રહીને કંઈ પણ નવા ફેરફાર કે સુધારા વધારા તરફ સખત અણુગમે ધરાવતા રહે છે અને સાંકડા વિચારમાં દોરવાઈને ઉદાર વિચારવાળાઓ તરફ વકદટ્ટિ રાખે છે, તેવા બંધુઓ “શ્રાવકથી સૂત્ર વંચાયજ નહિ” એ જૂની પુરાણીવાતને વળગી રહીને મૂળ સૂત્ર પાઠ તો વાંચનારજ નથી, બાકી જિજ્ઞાસાના માર્યા અથવા તો અમારી ભૂલચૂક શોધવા ખાતર ભાષાંતર વાંચે તો વાંચે. માટે એવા ફક્ત ભાષાંતર વાંચનાર બંધુઓને આનું વાક્યાર્થપ્રમાન ભાષાંતર વાંચતાં વધુ સહેલું પડે અને તેઓની નામરજી છતાં એ આવા ભાષાંતરથી નેઓના હૃદયમાં જિનવણીના ઉત્તમ અર્થોનો પ્રવેશ થાય તો એ પણ એક સફળતા પ્રાપ્ત થઈ ગણાય, આ અનારો ખીજો ઉદ્દેશ છે.

કેટલાએક તરફથી ભાષાંતરની વિરુદ્ધમાં એવી દલીલ લાવવામાં આવે છે કે પ્રાકૃત ભાષામાં રહેલ નમસ્કાર મંત્ર બોલવાને બદલે સિદ્ધમેન દીનાદર “નમોર્દૈવસિદ્ધાચાર્યો-વાઘ્યાયસર્વેસાધુમયઃ” એમ સંસ્કૃત વાક્ય બોલ્યા તેથી તેમને તેમના ગુરુએ ભારે પ્રાયશ્ચિત્ત આપેલ છે, માટે ભાષાંતર ન કરવું જોઈએ. આ દલીલ કરતાં તેઓ જેભૂત કરે છે તે એ જ છે કે સિદ્ધસેનદિવાકર ને પ્રાકૃત ભાષા બોલતાં શરમ લાગી તેથી ચોદપૂર્વની આદિ-માં રહેલ સંસ્કૃત વાક્ય કે જે પ્રાકૃત કરતાં ઉલટો વધુ કઠિન છે તે બોલ્યા માટે ભગવા-નની પવિત્ર વાણી બોલવામાં જે શરમ આવી તે હેતુએ ભારે પ્રાયશ્ચિત્ત મળ્યું નહિ તો અર્થના ખુલાસા માટે તો તમામ દીકાકારો સંસ્કૃતમાં તે તે વાક્ય બદલીને તે પર વ્યા-ખ્યાઓ કરે છે તો શું તેઓ પણ પ્રાયશ્ચિત્ત યોગ્ય ગણાય કે ?

છેવટે અમે એટલુંજ કહીશું કે અમે અમારા આ ભાષાંતરનું ભાષાંતર નામ નહિ રા-ખતાં “આળાવબોધ” અથવા “ટપો” એવું રૂઢ નામ રાખ્યું હોત તો અમે ધારિયે છીએ કે વિરુદ્ધ પ્રસંગાળા આઢલી વિરુદ્ધતા નહિ. ખતાવતે. પણ અમે આ જમાનાને અનુસરીને

સમાલોચના.

(13)

ફક્ત નામમાં જ નહીં ગુધારો કર્યો એટલે વિરૂદ્ધ પક્ષવાળા છેલ્લ પડખા છે છતાં અમે તેમનો એક રીતે ઉપકારજ માનીને છીએ કે તેઓએ જાહેરમાં હોહા મચાવીને અમારા આ ભાષાંતરને વધુ પ્રસિદ્ધિમાં લાવવાનું પરમાર્થ કામ કર્યું છે.

એક વખત એવો પણ હતો કે જે વખતે બ્રાહ્મણો એવું જાણવતા હતા કે વેદ વાંચવાના માટે બ્રાહ્મણ શિષ્ય કોઈને અધિકારજ નથી, અને તેમ કહીને તેઓ તે વખતના બીજા જિજ્ઞાસુઓને વેદનું પદ પણ સંભળાવતા ન હતા અને એ રીતે સામાન્ય પ્રજાને અજ્ઞાનમાં રાખી પોતે સ્વચ્છંદપણે તેમના પર હુકમ ચલાવતા હતા, પણ એ એક જનતા અન્યાયજ હતો અને તેને તોડવા માટે શ્રમજ ભગવાન શ્રીમહાવીરપ્રભુ તથા બૌદ્ધધર્મ સ્થાપક શાક્યસિંહ દેશ પ્રચળિત માર્ગથી અને પાસી ભાષામ જાત નાતો તકાવત રાખ્યા વગર સર્વ લોકને સરખી રીતે સમજાવવા ખાતર જાહેરમાં મોટી મોટી પરિસરોની વચ્ચે અહિંસા ધર્મનો ઉપદેશ કરવા લાગ્યા. એ વખતે બ્રાહ્મણો ઇદિમ્બ (Orthodox) હોવાથી તેમના સામે બહુ બળાથી હંમેશા, પણ તેઓના મોઢાનો બિચાર પાડીને જૈન તથા બૌદ્ધધર્મ આખા હિંદુસ્તાનભરમાં એક છેડેથી બીજા છેડા સુધી પ્રસાર પામ્યો. આવો વિનય શાળી થયો તેના કારણે શોધીએ તો એક કારણ હશે ભાષામાં જ્ઞાન ફેલાવવું એ પણ સાબીત થાય છે. અને ન્યાયશૈલીએ જોતાં જ્ઞાનના દરવાજા તમામ જિજ્ઞાસુઓ માટે ખુલ્લાજ હોવા જોઈએ.

વળી એ પણ યાદ રાખવાનીવાત છે કે ખુદ કચ્છસુત્ર માટે પ્રથમ એવી પદ્ધતિ હતી કે તે ગૃહસ્થોને સાધુઓએ સંભળાવેલા નહિ. છતાં દેશકાળાનુસારે તે રૂઢિ બદલાઈ ગયો અને આજે દરેક ઠેકાણે દરેક મુને ખુલ્લુના વ્યાખ્યાનમાં ગૃહસ્થોની મોટી સંખ્યા વચ્ચે વાંચી સંભળાવે છે. માટે દેશકાળનો વિચાર અવશ્ય લેવો ઘટે છે. આજનો દેશકાળ એવો છે કે આજે આપણા સૂત્રો જર્મનીમાં પણ વંચાય છે, તો પછી આવા દેશકાળમાં એવો આગ્રહ ખેંચવો કે, “શ્રાવકોથી સૂત્રો વંચાયજ નહિ” એ કેમ પ્રમાણુ ચમ શકે, કેમકે બીજા ગૃહસ્થો સૂત્રો વાંચે તે સાંખી જગ્યામાં આવે છે અથવા તો તે બાબતસર કોઈ જૈનમુનિ અથવા શ્રાવક પોંકાર કરતા નથી, પણ જો કોઈ જૈન ગૃહસ્થ સૂત્ર લાખમાં ધરીને વાંચે વિચારે, તો જાગે તેણે કંઈ ભારે ગુન્હો કર્યો હોય તેમ માનીને તેના પર તરત કટક્ષ કરવામાં આવે છે એ શું વ્યાજબી ન્યાય ગણાય કે ?

પૂર્વ કાળના જૈનો કેવા અવસરજ અને ધર્મ પ્રસારના માટે કસાહી હતા તેના માટે અમે એક ઐતિહાસિક દૃષ્ટાંત આપીશું કે સપ્રતિ રાજાને પોતાના સિપાઈ સુમટેકેને જૈનના આચારથી વાકેફગાર કરી જૈનસાધુના વેષ પહેરાવી નકલી સાધુઓ બનાવીને અનાર્થ દેશમાં મોકલાવી લાંબા લોકોને જૈનના આચારથી વાકેફગાર કર્યા અને એ રીતે શ્રીમહાવીર પ્રભુના વખતે સાધુઓને વિહાર કરવા માટે જે ક્ષેત્ર-મર્યાદા બાંધવામાં આવી હતી તેમાં વધારો કરાવવા મથન કરી આખરે તે કામમાં ફતેહમંદ થયા છે. જો આમ કરવામાં નહિ આવ્યું હોત અને આજના જૈનોની માફક તેઓએ સાંકડી નજર રાખીને છેડ સૂત્રોમાં આપેલી મર્યાદા પ્રમાણેના ક્ષેત્રમાંજ સાધુઓને વિચરવાનું કાયમ રખાયું હોત તો આ ગુજરાત, કચ્છ, કાઠિયાવાડ, તથા દમણ વગેરે સ્થળો કે જે તે મર્યાદાથી વેગજે આવેલા છે તેઓમાં જન મુનિઓના વિહાર બંધ રહેવાથી લાંબા જૈનધર્મનો પ્રસાર થતો અટકી પડ્યોજ

(૧૪)

સમાલોચના.

હોત અને ત્યારે કુમારપાળ જેવા મહાન રાજાને જૈન ધર્મનો પ્રતિબોધ શી રીતે આપી શકત એ વાત પણ બહુ વિચારવાની છે.

આ સ્થળે અમેને એટલી બધી દલીલો લખવાનું મન થાય છે કે એ બાબતનું અલગ પ્રકરણ થઈ પડે તેમ છે, અને અહીં તો અમે ટુંકામાં સમાલોચના કરવી શરૂ કરી છે, તેથી તે જો બહુ લંબાય તો વાચકવર્ગને કંટાળો આવે તે ખાતર અમે આ બાબત હવે ટુંકામાં પતવીએ છીએ કે આજ કાલ જો એવો નિયમ પાડવામાં આવે કે “જે કોઈ પુરુષ, પછી તે સાધુ હોય, કે શ્રાવક હોય, તેણે સત્ય ભાષા બોલવા મદદગાર થતા અને ખુદ આ આચારાંગ સૂત્રની કલમ ૭૬૯ માં વર્ણવેલા બાકરણ સંબંધી સોલ પ્રકાર જાણ્યા વગર અને પ્રાકૃત ભાષાનું જ્ઞાન મેળવ્યા વગર મૂળ સૂત્રપાઠ વાંચવો નહિ, અને સંસ્કૃત ભાષા જાણ્યા શિવાય તેની ટીકા પણ વાંચવી નહિ” તો આ નિયમ ઘટિતજ ગણાય, કારણ કે અમુક ભાષા શુદ્ધ રીતે શીખ્યા શિવાય તે ભાષાનો ગ્રંથ વાંચવો એ ખરેખર હાંસીપાત્ર થવા જેવું છે, અથવા તો એ ખુદ તે ભાષાનું ખૂન કર્યા બરાબર છે; કેમકે જેમ ઈંગ્રેજ ભાષાનો અજાણ માણસ ઈંગ્રેજ શુદ્ધ જિપાડીને વાંચવા માંડે તો તે શબ્દે શબ્દમાં અશુદ્ધ ઉચ્ચાર કરીને તે ભાષાને એવી બગાડી મેલશે કે તેથી તે કશુંકદુજ થઈ પડવાની, તેમ જો પ્રાકૃત ભાષા આવડતી ન હોય તે માણસ સાધુ હોઈને પણ પ્રાકૃત ભાષામાં રહેલ સૂત્રપાઠ વાંચે તો તે ઉચ્ચાર કરતાં જગે જગે સ્મરના પામશે, એટલુંજ નહિ પણ તે એ સૂત્રના ખરા અર્થને પણ સમજી શકનાર નથી, ટુંકામાં જે ભાષાનો જે અજાણ હશે તે તે ભાષાનો ગ્રંથ વાંચવા માંડે તો ખોટા ઉચ્ચાર અને અર્થના ગોટાળા વાળશેજ, માટે જેઓ (સાધુ, સાધ્વી શ્રાવક કે શ્રાવિકા) પ્રાકૃત ભાષા નહિ જાણતા હોય તેમને અમે એજ ભલામણ આપીએ છીએ કે તેમણે આચારાંગ સૂત્રનો મૂળપાઠ નહિ વાંચતાં તેમને આવડતી ગુજરાતી ભાષામાં નીચે ટાંકેલું એકલું ભાષાંતરજ વાંચતા રહેવું, એમ કરવાથી તેઓ પ્રાકૃત ભાષાના અજાણપણથી સૂત્ર પાઠ વાંચતાં ખોટા ઉચ્ચાર અને અર્થને બદલે અનર્થ કરીને જ્ઞાનની જે ભયંકર આશાતના કરે છે તે કરતા અટકશે.

આ નિયમ યુક્તિયુક્ત અને શાસ્ત્રપ્રતિપાદિત છતાં ખુદ જૈન મુનિઓ તરફથીજ તેનો ભંગ થતો દેખાય તો તે બહુ ખેદની વાત છે? જો આ નિયમ બરાબર પાળવામાં આવે તો શ્રાવકોમાંથી તો લાખે એકાદ શ્રાવકજ પ્રાકૃત ભાષાનો અભ્યાસી નીકળે માટે તે શ્રાવક ભલે સૂત્ર વાંચે કે વિચારે અથવા તેનો અર્થ પ્રકાશમાં લાવી બોળ્યોને સમજાવે, તેથી કશી હાનિ થનાર નથી. પણ ખુદ હાનિ કરનાર તો તેઓ છે કે જેઓ સાધુ થયા છતાં પણ પ્રાકૃત ભાષાના અજાણ હોઈ પોતાની ખાલી પંડિતાઈ બતાવવા ખાતર સભા સમક્ષ આવા ગહન સૂત્ર વાંચવા શરૂ કરીને અર્થના અનર્થ કર્યા કરે છે; છતાં તેવાઓને કોઈ પૂછતું નથી, !!!

આ કારણસર પ્રાકૃત અને સંસ્કૃત નહિ જાણનાર માણસોને પણ યોગ્ય રીતે જ્ઞાન મળી શકે તેટલા ખાતર આપણા તમામ સૂત્રોના ચાલુ ગુજરાતી ભાષામાં ભાષાંતરો થવાની ખાસ જરૂર છે, તેને અનુસરીને અમે આ પ્રથમ પગલું ભર્યું છે; અને અમે એટલી આશા રાખીએ છીએ કે આ ભાષાંતરવ્યાખ્યાનમાં જનાર અને નહિ જનાર એ બન્નેને ઉપયોગી થઈ પડનાર છે, તે એમ કે જેઓ વ્યાખ્યાનમાં જતા હશે તેઓને પણ કંઈ ફક્ત એકવાર સાંભળવાથી

સમાલોચના.

(૧૫)

ખંધુ યાદ રહી જનાર નથી, માટે તેમને આ ભાષાંતર સ્મરણ પોથી તરીકે ઉપયોગી થઈ પડશે, અને જેઓ વ્યાખ્યાનમાં નહિ જઈ શકતા હોય તેમને આ ભાષાંતર જ્ઞાન પોથી તરીકે ઉપયોગમાં આવી શકશે.

નિર્યુક્તિકાર શ્રી ભદ્રપાદુ સ્વામિ કહે છે:-

✓ { અંગાણં કિં સારો, આચારો તસ્સ કિં હવહ સારો ?
અણુઓગલ્થો સારો, તસ્સવિય પરુવળા સારો.

આ ગાથાનો ભાવાર્થ એ છે કે ઈમારે અંગોમાં આચારાંગ સાર ભૂત છે, પણ એ આચારાંગનો સાર શો ગણાય ? (કેમકે પુસ્તક તો વખતે ભંડારની અંદર પડ્યું રહી એમને એમ સડી જાય, એના ઉત્તરમાં કહે છે કે) આચારાંગનો સાર એ કે તેનો અનુયોગાર્થ-ખુલાસાપૂર્વક અર્થ પ્રકાશ થાય, અને તેનો પણ આખરે એજ સાર છે કે તેની પ્રશ્નપણા ચાલતી રહે (એટલે કે ચાલુ પ્રસાર થયા કરે) આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે સૂત્રની સરળતા અર્થ જાણવાથીજ થાય છે, એટલે કે અર્થથી વાકેફ થવું એજ સારભૂત છે, માટે શ્રાવકને સૂત્રોના અર્થ જાણવાની શાસ્ત્રમાં સર્વથા છૂટ આપેલી છે. શ્રાવકના વિશેષણોમાં તેમનાં એવાં વિશેષણો આવે છે કે લઘુદ્વદ્વા, ગહીયદ્વા, પુચ્છિયદ્વા, વિણિચ્છિયદ્વા એટલે કે જેઓ અર્થના મેળવનાર, અર્થના આહક, અર્થના પૂછનાર, અને અર્થનો નિશ્ચય કરનારા હોય તેઓ ખરા શ્રાવક કહેવાય નહિ કે આજના જેમ અર્થ જ્ઞાનથી તદ્દન એ ખખર, અને વાજખી કે ગેરવાજખીનો વિચાર કર્યા વગર પકડ્યું તે પકડ્યું કરીને ચાલનારા.

અર્થ જ્ઞાન મેળવવાના બે રસ્તા છે:-લક્ષ્ય પૂર્વક શ્રવણ અને લક્ષ્ય પૂર્વક વાચન. હવે જ્યારે એક વખત એવો પણ હતો કે જ્યારે જૈન સૂત્રોને પુસ્તકો પર લખવાની પણ મનાઈ હતી, અને જૈન મહર્ષિઓ સખ અભ્યાસ કરીને તેમને પોતાને કંઠાએજ રાખતા હતા, તે વખતે તેમની પાસે શ્રવણ કરવાથીજ શ્રાવકો અર્થ જ્ઞાન મેળવી શકતા. પણ તે વખત અદલાધને ફેર એવો વખત આવ્યો કે જે આવત ભગવાને ના પાડેલી તેજ આવત વખતને અનુસરીને ચાલુ કરવી પડી એટલે કે સાધુઓને સૂત્રો લખવાં પડ્યાં, એટલુંજ નહિ પણ તે લખીને શ્રાવકોને સોંપવાં પડ્યાં કે તમે આ જ્ઞાનના પુસ્તકો સંભાળો, આનું નામ તે દેશકાળનું અનુસરણ કહેવાય. ફેર વખત બદલાયો અને પ્રાકૃત ભાષાનો પ્રચાર ઓછો પડી સંસ્કૃતનો પ્રચાર કાયમ દેખાયો એટલે એ પ્રાકૃત સૂત્રોપર સંસ્કૃત ટીકાઓ રચાઈ અને લખાઈ, એથી મુનિ અથવા શ્રાવકમાંથી જે કોઈ સંસ્કૃત ભાષા જાણતો તેને સૂત્રોના અર્થ સમજવાની સહેલાઈ થઈ, પણ વખત તો હમેશા બદલાઈ જતો હોવાથી છેવટે એવો પણ વખત આવી લાગ્યો કે ઘણા જૈન પુસ્તકો જૈનોના હાથમાંથી અલગ થઈ યુરોપ દેશમાંના ગૌર લોકોને હાથે જઈ આવ્યા. તેઓએ તેમને વધાવી લઈ ભારે પરિશ્રમ કરીને વાંચી ઉઠેલી તેમના અર્થ જગ જાહેર કરવા પ્રયત્ન આરંભ્યો છે અને તેમાં તેઓ ક્રતેહમંદ થતા દેખાય છે. હવે એક તરફ જ્યારે આમ છે ત્યારે બીજી તરફ વખતે શો તમાશો કર્યો છે તે જુવો ! જ્યારે વિદેશી વિદ્વાનો જૈન જ્ઞાનને ફેલાવવાનો યત્ન કરે છે ત્યારે અમારા જૈનખંધુઓ આ વખતે ધોરનિદ્રામાં ઊંઘે છે, અને જગવ્યા પણ જગતા નથી. તેઓ પ્રાકૃત સંસ્કૃત તો દૂર રહો પણ ગુજરાતીએ પૂરું જાણતા નથી ! અને વખત બદલાતો જાય છે, તનાપર કશો વિચાર ન કરતાં પરંપરાને નામે વગર પ્રયોજનની રીતોએ જોરથી પકડી રાખે છે અને

(૧૬)

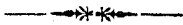
સમાલોચના.

ખાસ ઉપયોગી પદ્ધતિથી દૂર નાસતા ફરે છે. હવે વખત બદલાવાની વાત પૂરી કરીએ કે એટલું છતાં ઘણાં પણ વખતે કેટલોક ફેરફાર કર્યો છે, પહેલાં પુસ્તકો લખાતાંજ નહિ, પછી તે તાડપત્રોપર લખાયાં, ફેર તે કાગલપર લખાયાં, અને હવે સુદ્રિત થવા લાગ્યાં છે, અને આ-જકાલ તેઓમાના ઘણા પુસ્તકો જે કે હલકા કાગલો ઉપર છાપવામાં આવે છે, પણ ત્યાં લગી તો વખત બદલાશે એટલે વિલાયતના જેમ ઊંચામાં ઊંચા કાગલો ઉપર છાપાં શરૂ થશે. હવે આટલા ફેરફાર જેવા પછી આપણે એવો સાર ખેંચીએ કે ભાષાઓ, દેશકાળને અનુસરીને વર્તવું એજ ભગવાન્ની પ્રધાન આજ્ઞા છે તો તેમાં શું ગેરવાજબી છે. માટે હવે વખત એવો આવી લાગ્યો કે જ્યારે આપણા સૂત્રોના ઈંગ્રેજી, જર્મન, વગેરે ભાષાઓમાં ભાષાંતરો થતા ચાલુ છે, ત્યારે આપણા જૈન યુવાનોને સૂત્રોના અર્થનું જ્ઞાન આપવા ખાતર શામાટે ગુજરાતીમાં ભાષાંતરો બાહર નહિ પાડવાં. અલબત્ત અમે એટલું તો વાજબીની રાહ કમ્યુન કરી ચૂક્યા છીએ કે તે ભાષાંતરો ભાષા અને શૈલીના અનુભુ માણુસોના હાથે તૈયાર કરાવવાં નજ નોંધ્યે, પણ જેને સ્વપર સમયનું સાઈ જ્ઞાન હોય એવા સંસ્કૃત-પ્રાકૃત ભાષાના અભિજ્ઞ પુરૂષના હાથે ભાષાંતરો તૈયાર કરાવવામાં આવે તો તેથી સાધારણ જૈન બંધુઓને આપણા પવિત્ર સૂત્રોમાં શી શી વાતો છે તેની માહિતી મેળવવામાં તે અમૂલ્ય સાધન થઈ પડે.

આવી દેશકાળની અસર નીચે અમે એક પ્રયોગ દાખલ અમારી અસ્પષ્ટતા અનુસારે રચી તૈયાર કરેલું આ આચારંગ સૂત્રનું ગૂજરાતી ભાષાંતર જૈન મુનિઓ, જૈન વિદ્વાનો અને સામાન્ય જૈન પ્રજાના હૃદય કમળની સામે તેમના હસ્તકમળમાં રખા કરીએ છીએ; અને એનો શો ઉપયોગ અથવા પરિણામ પ્રાપ્ત થાય છે તે જોઈને તદનુસાર અમે અમારા પ્રયત્નમાં આગળ વધીશું.

ભાષાંતર થવાથી મૂળ સૂત્રની જરૂર ઓછી રહે અથવા તેનું માન ઘટવા પામે એમ કોઈ તરફથી ભય બવાવવામાં આવતું હોય તો તે સંબંધે અમારે એટલોજ ખુલાસો આપવાનો છે કે જે મૂળમાં અલૌકિક ચમત્કાર રહેલ છે તો તે ભાષાંતરદ્વારા કિચિન્માત્ર પણ દૃશ્યમ્ય થવાથી મૂળ તરફ લોકો અતિશય ખેંચાશે અને એ રીતે જેમ શાકુંતલ નાટકના અનેક ભાષાઓમાં અનેક ભાષાંતરો થવાથી ખુદ મૂળ પણ વધુ પ્રસિદ્ધિ પામ્યું છે અને વધુ જરૂરનું થઈ પડ્યું છે તેમ અલૌકિક ચમત્કારવાળા જૈન સૂત્રો પણ ભાષાંતરના થોડે ઓર વધુ પ્રિય થવા વિના રહેનાર નથી એ વાત નિઃસંશય છે. માટે જેમ મંત્રિઓથી રાજની સત્તા અને પ્રતાપમાં વધારોજ થાય છે, તેમ આ ભાષાંતરથી મૂળ સૂત્ર વધુ પ્રકાશમાં આવે એમ અમે અતઃકરણુ પૂર્વક ધૃષ્ટીએ છીએ.

ભાષાંતરકાર.

પ્રવેશ.

આ સકળ આગમોમાં સારજૂત અને આદિજૂત શ્રીમાન્ આચારાંગ-સૂત્રના પહેલા જુતરકંઠમાં નવ અધ્યયન છે, તેનાં નામ આ પ્રમાણે છે:—

૧ શસ્ત્ર પરિણા.	૪ સમ્યક્ત્વ.	૭ મહા પરિણા.
૨ લોક વિજય.	૫ લોકસાર.	૮ વિમોક્ષ.
૩ શીતોષ્ણીય.	૬ ધૂત.	૯ ઉપધાન જુત.

આ નવે અધ્યયનોમાં શા શા અર્થોધિકાર રહેલા છે તે સંક્ષેપથી અત્રે જણાવવામાં આવે છે:—

૧ શસ્ત્ર પરિણા અધ્યયનમાં આત્માની અસ્તિતા, છકાયની પ્રરૂપણા, તેની હિંસાથી થતો કર્મ બંધ અને તેથી વિરમવાની જરૂર એ મુખ્યાર્થ છે,

૨ લોક વિજય અધ્યયનમાં માતા પિતા વગેરે સ્નેહી લોકનો વિજય, આઠ કર્મ જે રીતે બંધાય છે તે રીત, તથા તે શી રીતે છંડાય છે તે રીત એ મુખ્યાર્થ છે.

૩ શીતોષ્ણીય અધ્યયનમાં કપાય જીતી અનુકૂળ-પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગ સહેવા એ મુખ્યાર્થ છે.

૪ સમ્યક્ત્વ અધ્યયનમાં સમ્યક્ત્વની દૃઢતા કરવી એ મુખ્યાર્થ છે.

૫ લોકસાર અધ્યયનમાં લોકનો સાર જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્ર છે, માટે એ રત્નત્રયમાં ચલન કરવો એ મુખ્યાર્થ છે.

૬ ધૂત અધ્યયનમાં મુનિએ નિઃસંગ અને અપ્રતિબદ્ધ થવું એ મુખ્યાર્થ છે.

૭ મહાપરિણા અધ્યયનમાં સંયમ પાળતા સાધુને કદાચિત્ પરીપહેા ઉપજે તો તે સમ્યક્ રીતે સહન કરવા એ મુખ્યાર્થ છે.

૮ વિમોક્ષ અધ્યયનમાં સર્વ ગુણ-સંપન્ન મુનિએ મરવા ટાંકણે સમ્યક્ પ્રકારે અંત-ક્રિયા કરવી એ મુખ્યાર્થ છે.

૯ ઉપધાન જુત અધ્યયનમાં ઉપરના આઠ અધ્યયનમાં જે અર્થ કહેવામાં આવ્યો છે તે શ્રીમહાવીર પ્રભુએ સમ્યક્ રીતે આચર્યો છે એમ જણાવી સમસ્ત સાધુઓને સંયમમાં ઉત્સાહિત કર્યા છે એ મુખ્યાર્થ છે.

આ રીતે નવ અધ્યયનમાં પરમાર્થ રહેલ છે. આ નવ અધ્યયનનાં નીચે મુજબ ૫૧ ઉદ્દેશ રહેલા છે:—

પેહેલાના. ૭	ચોથાના. ૪	સાતમાના. ૭
બીજાના. ૬	પાંચમાના. ૬	આઠમાના. ૮
ત્રીજાના. ૪	છઠ્ઠાના. ૫	નવમાના. ૪

(૧૮)

પ્રવેશ.

દરેક ઉદ્દેશ શી શી બાબતોનો છે તે અનુક્રમણિકા વાંચવાથી માલમ પડશે.

હવે જે વિશેષ વાત જણાવવાની છે તે એ છે કે ઊપર જણાવેલા નવ અધ્યયનમાંથી સાતમું મહાપરિગ્રા નામે અધ્યયન કે જેમાં સત ઉદ્દેશ હતા તે વિચ્છિન્ન થયું છે, છતાં તેના સાત ઉદ્દેશમાં શી શી વાત હતી, તે નિર્ણયિતકારે સંક્ષેપમાં નીચે મુજબ જણાવી છે:—

૧ પહેલા ઉદ્દેશમાં ગૃહસ્થના સાથે પરિચય ન રાખવો તે સાધ્વીએ સાથે કુશીંગ સેવા નહિ કરવી, એ બે બાબત તથા પરિગ્રાનો ખુલાસો એ મુખ્ય અધિકાર હતા.

૨ બીજા ઉદ્દેશમાં માર્ગ ત્યાગ ન કરવો, શરીર શોભા ન કરવી. મૈથુન ન સેવવું, ગર્ભાધાન-ગર્ભપાત-તથા ગર્ભ-પોષણ ન કરવાં એ મુખ્ય અધિકાર હતા.

૩ ત્રીજા ઉદ્દેશમાં ક્ષુલ્લક (હલકા) પરિણામ ન રાખવા, આભિષ (માંસ) ભક્ષણ ન કરવું, વગેરે બાબત, તથા ખરચુ પિશાબની વિધિ, વસ્ત્ર ધોવા-રંગવાની રીતોનો ત્યાગ, મૈથુન વગેરેનો ત્યાગ, હસ્ત કર્મનો ત્યાગ, 'સ્ત્રી સાથે પરિચય ન રાખવો, શરીરની પરિકરણ ન કરવી, એ મુખ્ય અધિકાર હતા.

ચોથા ઉદ્દેશમાં વસ્ત્ર ધોવાની, તથા રંગવાની, પરકવાની વિધિ, અવગ્રહ માગવાની વિધિ, કટકાસન (કટાસણ) નો પરિભોગ, શય્યાતર પિંડનું વર્જન, પરિગ્રહ પરિમાણ, તથા સન્નિધિ (સંઘરી રાખવા) નો નિષેધ એ મુખ્ય અધિકાર હતા.

પાંચમા ઉદ્દેશમાં ધર્મ ઉપાર્જન કરવાના આઠ પદ, સુમુત્યાન (ધર્મ કરવા તત્પર થવું), સ્થાવર કાયની દયા, આક્રોશ વધ તથા પીડા ઊપજાવીને ત્રસકાયનો સમારંભ કરવામાં આવે છે તેનો ત્યાગ, તથા પરતીર્થિકોમાં ધરતી ચિંતાનું વર્જન નથી દેખાતું તે વગેરે મુખ્ય અધિકાર હતા.

છઠ્ઠા ઉદ્દેશમાં સંયમથી શી રીતે પ્રતિધાત (પતન) થાય, દોષની આ સેવનાથી લાગતા અતિચાર, તથા સ્નાન અને સચિત્ત પાણી પીવાનું વર્જન કરવું એ મુખ્ય અધિકાર હતા.

સાતમા ઉદ્દેશમાં શીત પરીપહનું સહન કરવું, કેવે કારણે વસ્ત્ર ધોવાં, તથા જરૂરી ખપના માટે સ્વઃ વગેરે સંઘરી રાખવી જોઈએ, અભિસંધિનો ત્યાગ, ઉપદેશના પ્રકાર, સંલેખના, ભક્ત પરિગ્રા, તથા અંતક્રિયા એ મુખ્ય અધિકાર હતા.

આ રીતે સાધુના ઉપયોગની અનેક બાબતો તથા વિચિત્ર વિગ્નાનથી ભરપૂર મહાપરિગ્રા નામનું સાતમું અધ્યયન વિચ્છિન્ન થયું છે, છતાં તેમાંથી સતૈકક તરીકે પ્રખ્યાત સાત અધ્યયન તેના વધારા રૂપે બેચીને બીજા શ્રુતસ્કંધમાં બીજી ચૂલિકા રૂપે લખાયાં છે.

આ રીતે પહેલા શ્રુતસ્કંધની સામાન્ય હકીકત છે.

હવે બીજા શ્રુતસ્કંધ જે ચાર ચૂલિકા રૂપે ગણાય છે તેમાં શી શી વાત છે તે સંક્ષેપમાં જણાવીએ છીએ.

બીજા શ્રુત સ્કંધમાં કુલ સોલ અધ્યયન છે:—

૧ પિંડોપણુ.

૯ નિપીથિકા.

૨ શય્યા

૧૦ ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણુ.

૩ ધર્મી.

૧૧ રાખ્દ.

૪ ભાષાગત.

૧૨ રૂપ.

પ્રવેશ.

(૧૯)

૫ વસ્ત્રપણા.	૧૩ પરિક્રિયા.
૬ પાત્રપણા.	૧૪ અન્યોન્ય ક્રિયા.
૭ અવગ્રહ પ્રતિમા.	૧૫ ભાવના.
૮ સ્થાન.	૧૬ વિમુક્તિ.

આ સોલ અધ્યયન ચાર ચૂળિકામાં નીચે મુજબ વહેંચાયલા છે:-

પહેલા સાત અધ્યયનની પહેલી ચૂળિકા, બીજા સાત અધ્યયનની બીજી ચૂળિકા, પંદરમા એક અધ્યયનની ત્રીજી ચૂળિકા, અને સોળમા એક અધ્યયનની ચોથી ચૂળિકા. ચોથી ચૂળિકા માટે એવું કહેવાય છે કે તે ચૂળિકા ત્રાસ્થૂલિભદ્ર સ્વામિની બેન યક્ષા આર્યોએ પ્રાપ્ત કરી છે.

આ સોળ અધ્યયનમાં નીચે મુજબ મુખ્ય બિના છે:-

પિંડપણા અધ્યયનમાં સાધુએ આહાર પાણી કેવાં લેવાં અને તે શી રીતે ગવેષવાં, તે સંબંધી કાયદાની માફક વિધિ નિષેધ બતાવ્યા છે. અને તેના ૧૧ ઉદ્દેશ છે.

શય્યા અધ્યયનમાં શય્યા સંબંધી વિધિ નિષેધ આપ્યા છે; અને તેના ૩ ઉદ્દેશ છે.

ઈર્ષ્યા અધ્યયનમાં વિહાર કરવા સંબંધી વિધિ નિષેધના નિયમો છે; અને તેના ૩ ઉદ્દેશ છે.

ભાષાબળત અધ્યયનમાં મુનિએ કેવી ભાષા બોલવી તે સંબંધી નિયમો છે, તથા વ્યાકરણ સંબંધી સોળ વિભાગ જણાવ્યા છે; અને તેના બે ઉદ્દેશ છે.

વસ્ત્રપણામાં વસ્ત્ર ગવેષવાની વિધિ છે; અને તેના બે ઉદ્દેશ છે.

પાત્રપણામાં પાત્ર ગવેષવાની વિધિ છે; અને તેના બે ઉદ્દેશ છે.

અવગ્રહ પ્રતિમા અધ્યયનમાં અવગ્રહ ભાગવાના નિયમ તથા પ્રતિમાઓ બતાવી છે; અને એના પણુ બે ઉદ્દેશ છે.

આ રીતે પચીસ ઉદ્દેશના સાત અધ્યયનની પહેલી ચૂળિકા છે.

બીજી ચૂળિકાના સાત અધ્યયન એકેક ઉદ્દેશવાળા હોવાથી તે દરેક અધ્યયન સપ્તૈકકના ઉપનામથી બોલાય છે;-તેમાંના—

સ્થાન સપ્તૈકકમાં કેવા સ્થાનમાં રહેવું તેની વિગત આપી છે.

નિષીથિકા સપ્તૈકકમાં સ્વાધ્યાય કરવા માટે કેવું સ્થળ પસંદ કરવું તે બિના દર્શાવી છે.

ઉચ્ચાર શ્રાવણ સપ્તૈકકમાં સ્થૂઝિલ ભૂમિ કેવી પસંદ કરવી તે જણાવેલ છે.

શબ્દ સપ્તૈકકમાં વિવિધ શબ્દો કાને પડતાં તેમાં મોહિત ન થવું એ શિક્ષા આપી છે.

રૂપ સપ્તૈકકમાં વિવિધ રૂપો જોવામાં આવતાં તેમાં મોહિત ન થવું એ શિક્ષા છે.

પરિક્રિયા સપ્તૈકકમાં સાધુના શરીરપર ગૃહસ્થ આવીને કંઈ ઉપચાર કરે તે સાધુએ તે ઉપચારને ચહાવું પણ નહિ અને તેને અટકાવવો પણ નહિ એ પદ્ધતિ જણાવી છે.

અન્યોન્ય ક્રિયા સપ્તૈકકમાં એક સાધુના શરીરપર બીજા સાધુ કંઈ ઉપચાર ક્રિયા કરે એમ અન્યોન્ય એટલે અરસપરસ જે ક્રિયા કરવામાં આવે ત્યાં પણ પરિક્રિયા માફક ચહાવું પણ નહિ અને અટકાવવું પણ નહિ એ બિના જણાવી છે.

(૨૦)

પ્રવેશ.

આ રીતે સાત સપ્તૈકકથી બીજી યૂગિકા પૂર્ણ થાયછે. આ સાત સપ્તૈકક તરીકે બોલાતાં અધ્યયનો પહેલા શ્રુતસ્કંધના મહાપરિણા નામે સાતમા અધ્યયનથી નિર્મૂલ કરેલાં છે; બે કે તે મહાપરિણા અધ્યયન તો વિચ્છિન્ન થયું છે.

ત્રીજી યૂગિકામાં ભાવના નામે એક ઉદ્દેશનું એક અધ્યયન છે, તેમાં વીર પ્રભુનું ચરિત્ર તથા પાંચ મહાવ્રતોની પચીસ ભાવનાઓ આપી છે.

ચોથી યૂગિકામાં વિમુક્તિ નામે એક ઉદ્દેશનું એક અધ્યયન છે, તે ઉપભતિ છંદો-બદ્ધ છે, અને તેમાં મુનિને સંસાર જાળથી અલગા રહીને શુદ્ધપણે વર્તવા માટે દૃષ્ટાંતોથી બોધ આપ્યો છે. આ યૂગિકા શ્રી સ્થૂળિભદ્રની એન યક્ષા આર્યો તરફથી પ્રાપ્ત થઈ છે.

આ રીતે બીજી શ્રુતસ્કંધમાં સોળ અધ્યયન છે, અને તેના ચોત્રીશ ઉદ્દેશ છે.

એકંદરે આખા આચારાંગમાં પચીસ અધ્યયન અને પંચાસી ઉદ્દેશ છે, જેમાંથી સાત ઉદ્દેશનું સાતમું અધ્યયન વિચ્છિન્ન થયું છે.

પહેલો શ્રુતસ્કંધ ગણધર રચિત છે અને “આચાર” અથવા “બ્રહ્મચર્ય” એવા નામે ઓળખાય છે.

બીજો શ્રુતસ્કંધ ચૌદ પૂર્વ ધારી સ્થવિર મુનિઓએ રચ્યો છે અને તે “આચારાચ” એવા નામે ઓળખાય છે. આચારાચ એટલે આચાર નામના પહેલા ભાગનો વધારો.

આચારાચની ચાર યૂગિકા ઊપર વર્ણવી છે, તે શિવાય નિશીથ સૂત્ર તે પાંચમી યૂગિકારૂપે છે, પણ તે સૂત્ર છેદ સૂત્રોમાં આવતું હોવાથી તેને અલગ ગણી અહીં ચાર યૂગિકાજ દર્શાવી છે.

આખા આચારાંગમાં એકંદર અઢાર હજાર પદ છે; પણ તેનું સાતમું અધ્યયન વિચ્છેદ જવાથી હવે બાકી કેટલાં રહ્યાં છે તે ચોક્કસ જણાયલું નથી. બાકી ચાલુ સૂત્ર પાઠની અંત સંખ્યા આઠકાલ આસરે શ્લોક ૨૫૦૦ ગણાય છે.

આટલી ઉપયુક્ત હકીકત ટાંકીને આ પ્રવેશ પૂરો કરવામાં આવે છે.

ભાષાંતરકાર.

પરિહાર્ય મીમાંસા.

એટલે

શક્તિ સૂત્રની વિચારણા.

(ઉપોદ્ધ્રાત)

આ આચારંગ સૂત્રના બીજા શ્રુતરકંધમાં આવેલું “ પિંડેપણ ” નામે પહેલું અધ્યયન કે જે એકંદરે પચવીશ અધ્યયનના અનુક્રમમાં દશમું અધ્યયન ગણાય છે, તેમાં કલમ ૫૬૨-૫૬૫-૬૦૭-૬૧૫-૬૩૦ અને ૬૩૧ માં જે સૂત્રપાઠ રહેલ છે, તે સૂત્રપાઠ વાંચવાથી જૈનશૈલીના અબળા અથવા સામાન્ય ખુલાસા વાંચનારને કદાચ એવી શંકા જોડે કે પ્રાચીન વખતમાં શું જૈન મુનિઓ માંસ વગેરે અભક્ત્ય ચીજોને પણ પોતાના આહારમાં વાપરતા હશે? માટે આ શંકાના નિવારણ અર્થે યોગ્ય ખુલાસો આપવાની ખાસ જરૂર છે; અને તેટલા ખાતરજ અમે ભાષાંતર કરતાં તે તે કલમોના સંબંધમાં સદરહુ સૂત્રની ટીકામાંથી જેટલો ખુલાસો મેળવી શક્યા છીએ તેટલો ખુલાસો તે તે કલમની સાથે કૌંસમાં તથા નીચે ક્રુટનોટમાં ટાંકી બતાવેલ છે; છતાં પણ તે સંબંધે હજી વિશેષ ખુલાસો થવાની જરૂર ઓછી રહેતી નથી, કેમકે એ કલમો બિપરથી અત્રેજી ભાષાંતરકર ડૉ. હર્મન જેકોબિન જેવા એવી માન્યતાને પકડી બેઠા છે કે પ્રાચીન જૈનો માંસાહાર કરનાર હોવાજ નેહ્યે, એટલુંજ નહિ પણ આ બાબતના સંબંધે થોડા વખતપર ચર્ચા બિહારમાં આવેલી તે વખતે કોઈ એક પોતાને જૈન તરીકે ઓળખાવી “ શ્રમણોપાસક ” નામ ધરીને ડૉ. હર્મન જેકોબિની માન્યતાને ટેકા આપવા ખાતર એ બાબતનો લખાણ ભરેલો આર્ટિકલ મુંબઈ સમાચાર નામના ન્યુસમાં ગ્રાહેરમાં મેલ્યો હતો. આ બિપરથી તેને ખંડન કરવા તે વખતે અનેક ચર્ચાપત્રો છપાયાં હતાં, છતાં તેમાંના સૌથી ઉપયોગી ખુલાસો આપણા શ્વેતાંબર પક્ષમાં આજકાલ ઉત્તમ વિદ્વાન તરીકે પંકાયેલા શ્રીમાન ગોમિયિજયજી તથા આનંદસાગરજી મહારાજ એ બેજી જણાએ મળીને સંસ્કૃત ભાષામાં ન્યાયમાં ચાલતી વાદપદ્ધતિને અનુસરીને લખીને તેને “ પરિહાર્યમીમાંસા ” એવું નામ આપીને ડૉ. હર્મન જેકોબિ બિપર મોકલાવેલ હતા; જે કે આ ખુલાસા બિપરથી ડૉ. હર્મન જેકોબી હજીલગણ પોતાની માન્યતામાં ડગેલો નથી, એ વાત ચોક્કસ છે, તોપણ એ ખુલાસો જૈન વર્ગને તો ઘણો પ્રિય અને રચિકર થઈ પડવા સાથે સર્વોત્તમ લાગ્યો છે એમાં લગારે શક નથી. માટે આ જગોએ અમે અમારા તરફનો ખુલાસો આપવા કરતાં પહેલાં તેજ ખુલાસો રજી કરીને એવી આશા રાખીએ છીએ કે અમારા જૈનખંડુઓને તે ખુલાસો વધુ પ્રિય થઈ પડ્યા વિના રહેનાર નથી.

આ ખુલાસો સંસ્કૃતભાષામાં છે એટલે પહેલાં તે આપીને પછી વાચકોની જિજ્ઞાસા પૂર્ણ કરવા ખાતર તેનું અમે અમારી અલ્પ મતિના અનુસારે કરેલું ગુજરાતી ભાષાંતર આપવામાં આવશે.

જો કે આ પ્રબંધમાં ફક્ત કલમ ૬૩૦ મીના સંબંધમાંજ ખુલાસો આપવામાં આવેલ છે, છતાં તેને અનુસરીને બીજી શંકા ભરેલી કલમોના ખુલાસા પણ વાચકવર્ગ પોતાની મેળે મેળવી લેશે એવી ખાતરી છે.

ભાષાંતરકર

(२२)

परिहार्य मीमांसा.

प्रम्यात तपागच्छना शृंगार अने संस्कृत भाषांना व्याकरणा अने न्यायना उत्तम अभ्यासी
सविप्र जैन मुनि श्रीमान् नेमिविजय७ तथा श्रीमान् आनंदसागर७ भट्टाराज७ रमेती.

परिहार्य मीमांसा.

॥ श्रीवीतरागाय नमः ॥

येनाक्षालि सुभग्यमानसतमोलेपः सुधासोदरैः
सूक्ताम्भोभिरदर्शि दर्शनमनुक्रोशाकरेणात्पना ॥
स्थाद्वादाभिधमन्यपक्षदलनप्रौढं सुसिद्धिप्रदं
ध्यायावो जगतां हितं जिनवरं धर्मप्रदानोद्यतम् । १ ।
हिमांशुकिरणप्रभामदविलासहासोद्यते
यदीययशसि श्रुते न मधुरा सुधा श्लाघ्यते ।
सुभग्यजनताज्ञतातमसि सूरचर्यापरः
स दृष्टिविजयो जयत्वतुलमुक्तियुक्तो मुनिः । २ ।

श्रीमज्जन्मादिकल्याणकपवित्रीकृतचाराणसीक्षेत्रमिध्यात्वतिमिरदूरीकरणसहस्रकिरणागमान-
भग्यजनविषमगदागदंकारासज्जसिद्धभग्यजनचेतश्चमत्कारकारिंसारपारावारतरणिभूमिपालभाला-
लंकरणचारुचरणारविन्दश्रिजगदवतंसपरमानन्दनिधानसमकामश्रितरणाधरीकृतकल्पद्रुमश्रीमत्स्त-
म्भनपार्श्वनाथसनाथीकृतात् स्तम्भतीर्थात् मुनिनेमिविजयानन्दसागराभ्यां मि० जेकोबीमेक्स-
न्युलरान् प्रति दत्तो धर्मलाभः समुल्लसतुतराम् -विशेषस्तु-समागतं वः पत्रं मुम्बईपुरवास्त-
व्यश्राद्धस्त्रीमहीरजीनामकं प्रति तच्च मुम्बईसमाचारद्वारा वाचयित्वा ज्ञातवृत्तान्तावावां
तत्प्रत्युत्तरं निविवेदयिषु पत्रमिदं लेखितुमुपक्रान्तवन्तौ स्वस्तथाहि.—

यत्वाचाराङ्गीयार्थप्रकाशकाङ्गलदेशीयशब्दनिबद्धग्रन्थप्रपंचे भस्मादावस्थिप्रक्षेपपूर्वकं मत्स्य-
मांसभोजनं कार्यमिति भवत्कृतद्वितीयश्रुतस्कन्धप्रथमाध्ययनदशमोद्देशकीयसूत्रतात्पर्यार्थवर्णनवाच-
नचकितकायानीप्रीषतपत्रोत्तरे मत्स्यशब्दप्रयोगस्य सर्वकोशसंदर्शनबलेन मीमांसितिरिक्तार्थतात्पर्य-
विषयकत्वेन वक्तुमशक्यत्वादाचाराङ्गसूत्रस्य जिनकल्पिकमुनिमात्राचारप्रकाशकत्वेनाद्यतनजैनमु-
निव्यवहाराविषयरेऽपि मांसादिभक्षणस्य प्राचीनजिनकीलिकमुनिव्यवहाराविषयरे बाधकाभा-
वान् मांसमीनभक्षणमाचाराङ्गैतत्सूत्रसंमतमिति भवन्निरभ्यधाय तत्सर्वमसमञ्जसम्

तिक्ता रिष्टा कटुर्मत्स्या चक्राङ्गी शकुलादनी

इति प्रसिद्धकलिकालसर्वज्ञश्रीमद्देमचन्द्रकोशदर्शितायाः प्रज्ञापनादिसिद्धान्तकोशप्रतिपा-
दितैरावणवृकीशिखण्डिन्यादिजीवसमानाभिधानीनरूपितवनस्पतिनिष्ठवाच्यतावत्सर्वकोशसंदर्शन
प्रतिज्ञाऽनिवारणीयमस्यशब्दवाच्यताया निर्बाधतयोरुल्लङ्घेः

परिहृत्य भीभांसा.

(२३)

एवं मांससूत्रमपि नेयमस्य चोपादानं क्वचिच्छ्रुतं सुपशमार्थं सदैवापदेश-
तो बाह्यपरिभोगेन स्वेदादिना ज्ञानाद्युपकारकत्वात्फलवद्दं भुजिश्चात्र बा-
ह्यपरिभोगार्थं न भ्यवहारार्थं पदातिभोगवदिति छेदसूत्रेण्वाभप्रायो द्रष्टव्यः
एवं गृहस्थामन्त्रणादिविधिपुत्रलसूत्रमपि सुगममिति तदेवमादिना छेद-
सूत्राभिप्रायेण ग्रहणे सत्यपि कण्टकादिप्रातश्चापनविधिरपि सुगमः

इत्याचारार्जितसूत्रटीकापाठोक्तपदातिभोगस्थलप्रसिद्धबाह्यपरिभोगरूप भुजिधात्वर्थानाक-
लनात्

जैनशास्त्रोपलभ्यमानाद्यतनमुन्याचारप्रतिपालनप्रयत्नाधिकतरप्रयत्नसाध्यकेवलोल्लेखमागा-
वलिभिराजिनकल्पिकमुन्याचारसत्त्वेन मांसादिभक्षणसंवलित जिनकल्पिकमुन्याचारविषयकवर्णनस्या-
स्यन्तानुचितत्वात्

जिनकल्पिया इत्थी न होइ

इत्यादिपाठसूचितजिनकल्पानधिकारभिक्षुक्याचारप्रदर्शकाचाराङ्गसूत्रस्य.

से भिच्छु वा भिच्छुणी वा

इत्याद्याजैनबालप्रसिद्धजिनकल्पिकस्थविरकल्पिकमुन्याचारविषयका ज्ञानतिमिरनिवारणस-
न्मार्तण्डमण्डलायमानस्थविरकल्पिकाचारप्रतिपादकसूत्रविषयकार्यदेशानिवासाजायमान जैनगुरु-
विनयप्रयोज्याबोधविलसितवाच.

अथ च तदर्थविषयकशाब्दबोधे तदर्थविषयकबोधजनकतात्वावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितानु-
पूर्व्यवच्छिन्नविशेष्यताकवच्छिन्नविषयकज्ञानत्वेन कारणत्वस्य भोजनसमयप्रयुक्तैन्धवमानयेति-
वाक्यार्थबोधविषयताया अश्वत्थावच्छिन्ने दारणाय स्वीकरणीयतया तादृशकारणीभूतज्ञानजवक्-
प्रकरणदिना लवणत्वावच्छिन्नविषयकबोधयन् मांसशब्दतः प्रकरणवशात्स्वयंस्वीकृतफलादिश-
र्भबोधवद्योग्यस्थले तादृशान्यशब्दजन्यबोधनिष्पत्तिस्वीकारे दोषाभावस्य प्रसिद्धत्वात्तद्विषयका-
धिकवर्णनप्रपञ्चेनालम्

अपिच सदातनतीर्थकरसंचारादिपवित्रीकृतमहाविदेहक्षेत्रवर्तमानतीर्थकर श्रीसीमन्धरप्रणी-
तदशवैकालिकद्वितीयचूलिकास्थसप्तमगाथायां मुनीनां मद्यमांसभक्षणं सर्वथा निषिद्धम्
तथ.हि

अमज्जमंसासि अमच्छरीम अमिच्छलणं निविगर्हंगयाय

अर्थस्वमद्यमांसाशी अमद्यपोऽमांसाशी च न परसंपद्वेषी पुष्टकारणाभावे निर्गतविकृति-
परिभोगश्चेति जैनसाधुरिति संबध्यते अत्रच परिभाषाविवक्षितविकृतिनिषेधे अभीक्ष्णमिति विशेष-
णोपादानवन् मद्यमांसभक्षणनिषेधे तदनुपादानादिना जैनसिद्धान्ते कादृशी मद्यमांसभक्षण
निषेधव्यवस्थास्ति तत् स्वयमेवोद्दिष्टं येन कदाप्येतादृशानर्थोद्भूतरोजोदो न भविष्यतीत्या-
शास्वहे

एवमेव सूत्रकृताङ्गद्वितीय श्रुतस्कन्धद्वितीयाध्ययने मुन्याचारप्रस्तावे द्विचत्वारिंशदोपर-
हिताहाराहारिवादि प्रतिपाद्य

अमज्जमंसासिणो

इति पाठेनैव सर्वथा स्फुटतरकृतं मद्यमांसभक्षणनिषेधमाकलय्य मांसाहारिणः प्राचीन

(२४)

परिहार्य भीभांसा.

मुनय आसन्निति निःशङ्कं वदतां स्वयंकृताङ्गलभाषाविवरणपुस्तकीयनवाद्रिराममितपृष्टयतथा विधमद्यमांसभक्षणनिषेधविस्मरणशालिनां मनो विप्रतीसारमियात्

अपिच विवाहप्रज्ञप्त्याख्य (भगवती) सूत्राष्टमशतकनवमोद्देशके गौतमगणधरपृष्टनैर-
यिकायुःकर्मणशीरप्रयोगबन्धकारणं भगवता श्रीमहावीरेण मांसाहारः स्फुटं प्रतिपादितः त-
थाच तत्पाठः—

गेरइयाउयकम्मासरिरप्पओगबधेणंभंते ॥ पुच्छ ॥ गोयमा, महारंभयाए महा-
परिग्गहयाए पंचिदियवहेणं कुणिमाहारेणं गेरइयाउयकम्मासरिरप्पओगणा-
माए कम्मस्सउदयेणं गेरइयाउयकम्मासरिरजावप्पओगबधे ॥

एवमेव स्थानाङ्गसूत्रस्थचतुः स्थानकाख्यचतुर्थीध्ययने मांसभोजनं नरकफलकर्मतथोप-
वर्णितम् तथाच तत्पाठः—

‘ चउहिं ठाणेहिं जीवा गेरइयत्ताए कम्मं पकरेंति तंजहा महारंभयाए म-
हारपरिग्गहयाए पंचिदियवहेणं कुणिमाहारेणं ’ इति

कुणिमशब्दस्तु मांसार्थः प्रसिद्ध एव ॥

तथा चैपपातिकसूत्रेपि मांसभक्षणकर्तुंभरकावाप्तिरुपवर्णिता. तथाच तत्पाठः

चउहिं ठाणेहिं जीवा गेरइयत्ताए कम्मं पकरेंति गेरइयत्ताए कम्मं पकरेंता
गेरइएसु उव्वजंति तंजहा महारंभयाए महापरिग्गहयाए पंचिदियवहेणं
कुणिमाहारेणं ॥ इति

अवचनसारोद्धारेऽपि मधुमद्यमांसनवनीतान्यभक्ष्यतयोल्लिख्य वर्जनीयतया प्रतिपादितानि.
तथा च तत्पाठः—

पंचुंवरि चउविगइ, हिमं विसकरेयसव्वमट्ठीय; रयणीभोयणं चिय, व-
हुभीयमणंतसंधाण । घोळवडा वायंगण, अमुणियनामाणेफुल्लफलयणि, तु-
च्छफलंछलियरसं, वज्जहवजाणिबावीसं.

एवं मद्यमांसादिभक्षणनिषेधवचनामृतपरिषिक्तान्तःकरणनरकादिदुर्गत्यगामिमुमुक्षवस्तद्वत्
एव मनः समादधते ये तु लालसादासास्तद्भक्ष्यन्तितेषामुभयतः कर्मबन्धनं नरकपतनमनेक
अवणकटुपरमाधार्मिककृतदुःखोपभोगं चोपवर्णयन्त्युत्तराध्ययनसूत्राणि—

(अ ५)

हिंसे बाले मुसावाई माइलेपिसुणे सडे । भुंजमाणे सुरं मंसं सेयमेयत्तिम-
ज्जई ॥ ९ ॥ कायसा वयसा मत्ते चित्ते गिद्धेय इत्थिसु । दुहओ मलं
संचिणइ सिसुनागुव्व मट्ठियं ॥ १० ॥

(अ ७)

इत्थीविसयगिद्धेय महारंभ परिग्गहे । भुंजमाणे सुरं मंसं परिवूडे
परंदमे ॥ ६ ॥

अयकक्कर भोईय तुंदिले चियलोहिण् । आउयं नरएकंखे जहा एसं व-
एलए ॥ ७ ॥

३८ अर्थ भिमांसा.

(२५)

(अ १९)

तत्ताइ तंबलौहाइं तउयाइं सीसगाणिय । पाइओ कलकलंताइं आरसंतो-
सुभेरवं ॥ ६९ ॥

तुहं पियाइं मंसाइं खंडाइं सोल्लगाणिय । खाविओमि समंसाइं अगिगव-
न्नाइंणेगसो ॥ ७० ॥

तुहंपिया सुरासीइं मेरओय महूणिय । पाइओमि जलंतीओ वसाओ
रुहिराणिय ॥ ७१ ॥

अपिच सूत्रकृताङ्गीयद्वितीयश्रुतस्कन्धषष्ठाध्यायनैकोनचत्वारिंशत्तमगाथाटीकायां—

मांसस्य हिंसामूलत्वामेध्वत्वरौद्रध्यानास्पदत्वादियावन्नरकगतिसाधनत्वाभिधानपुरः सरं
तत्पुंभक्षयितुं राक्षससमत्वं संकलितमद्बुद्धत्वमभिधाय मांसशब्दनिर्वचनप्रकाशनपूर्वकप्रेयवध्याश्र-
यतुच्छक्षणतृप्तिप्राणवियोगान्तरप्रदर्शनेन मांसादनस्य महादोषत्वं निरूप्य कुशला मांसादना-
भिलाषरूपमन्तः करणं न कुर्वन्तीत्यवगमय्य मांसभक्षणे न दोष इति भारत्या अपि मिथ्या
त्वमप्रतः कृत्य मांसाशिनां दुर्गतिं तस्मिन्वृत्तानां चेद्देवानुत्तमश्वावामुत्र च स्वर्गा पवर्गगमनं
चेति प्रदर्शितम् तथा च तत्पाठः—

“ हिंसामूलममेध्वमास्पदमलं ध्यानस्य रौद्रस्य यद्विभत्सं रुधिराविलं कृमि-
गृहं दुर्गन्धि पूयाविलं शुक्रासु कप्रभवं नितान्तमलिनं सङ्गिः सदा नि-
न्दितं को भुङ्क्ते नरकाय राक्षससमो मांसं तदात्मद्रुहः ॥ १ ॥ अपिच,
मांसं स भक्षयिताऽमुत्र यस्य मांसमिहाइयहम् एतन्मांसस्य मांसत्वं प्रव-
दन्ति मनीषिणः ॥ २ ॥ तथा योऽस्ति यस्य च तन्मांसं मुभयोः पश्य-
तान्तरम् । एकस्य क्षणिका तृप्तिरन्यः प्राणैर्वियुज्यते । ३ । तदेवं महा-
दोषं मांसादनमिति मत्वा यद्विधेयं तद्दर्शयति एतदेवभूतं मांसादनाभि-
लाषरूपं मनोन्तःकरणं कुशला निपुणा मांसाशित्वविषाकवेदिनस्तस्मिन्वृत्ति-
गुणाभिज्ञाश्च न कुर्वन्ति तदभिलाषादात्मनो निवर्तयन्तीत्यर्थ आस्तां ताव
द्भक्षणं वागप्येषा यथा मांसभक्षणेऽदोष इत्यादिका भारत्यभिहितोक्ता
मिथ्या तुशब्दान्मनोपि तदनुमत्यादौ न विधेयमिति तस्मिन्वृत्तौ चेद्देवानु-
पमा श्लाघाऽमुत्र च स्वर्गापवर्गगमनमिति तथाचाक्तं श्रुत्वा दुःखपरम्परा
मतिघृणां मांसाशिनां दुर्गतिं ये कुर्वन्ति शुभोदयेन विरतिं मांसादनस्या
दरात् सदीर्घायुरदूषितं गदरुजा संभाष्य यास्यन्ति ते मर्त्येषूद्भटभोगध-
र्ममतिषु स्वर्गापवर्गेषु चेत्यादि.

सूत्रकृताङ्गीयप्रथमध्यायनद्वितीयोद्देशके परव्यापादितपिशितभक्षणविषयकदोषाभाववादि-
मतमनुमत्यप्रतिहतत्वप्रकरणकर्मबन्धत्वेनान्योक्तसूक्तोपष्टम्भकपूर्वकं तिरस्कृतं तथाहि.

“ यदपि च तैः क्वचिदुच्यते यथा परव्यापादितपिशितभक्षणे परहस्ताऽ-
कृष्टाङ्गारदाहाभाववन्न दोष इति ॥ तदप्युन्मत्तप्रलपितवदनाकर्णनार्थं यतः
परव्यापादितपिशितभक्षणेऽनुमतिरप्रतिहताऽस्याश्च कर्मबन्ध इति तथा
चान्यैरप्यभिहितम् अनुमन्ता विनामिता संहर्ता क्रयविक्रयी ॥ संस्कर्ता
चोपभोक्ता च घातकश्चाष्ट घातकाः ॥

(૨૬)

પરિહાર્ય મિમાંસા.

एवं स्थानाङ्गसूत्रे दशस्थानकाख्यदशमाध्ययने यत्र मांसादि तत्र विशिष्टाध्ययनादि न कार्यमिति प्रतिपादितम् तथाच तत्पाठ.

દસવિદ્દે ઓરાલિણ અસજ્ઞાદ્વણ પળત્તે:—અદ્દિ^૧, મંસે^૨, સોણિણ^૩, અસુ-
હસામંતં^૪, મસાળસામંતં^૫, ચંદોવરાણ^૬, સુરોવરાણ^૭, પડળે^૮, રાયલુ-
ગ્ગહે^૯, ડવસ્સયસ્સઅંતો ઓરાલિણસરીરે^{૧૦} ॥

एवमादिनानाविधसिद्धान्तवचनवाचनपरिपूतदर्शनो मांसाद्याहारप्रतिषेधमेव सिद्धान्ता-
नुमतं मन्येतेति निर्विवादमेवेति स्वप्रमादमवधार्य तदुत्थजनमनोविमोहनबाधकं कोविदप्रसिद्धं
प्रमादपरिमार्जनप्रथनमनुष्ठीयेतेति शिवम्.

यत्सूरस्य न शीतगोरपि करैर्ममोहाभिधानं तमः क्षीणन्तस्सहसा यदीयकथया निर्मू-
लमुन्मूलितम् पापोलूकविनोदरोधनिपुणं सद्युक्तिपादोज्ज्वलम् जीयात्तज्जिनशासनं त्रिजगति स्थी-
तप्रबोधप्रदम्.

પરિહાર્ય મિમાંસાનું ભાષાંતર.

(શ્રી વીતરાગને નમસ્કાર)

જે કશ્ચ સાગર મહાભાગે અમૃત તુલ્ય વાણી રૂપ પાણીવડે ભવ્ય જનોના મનમાં રહેલો અજ્ઞાનરૂપી અધિકારનો લેપ ઘોષ નાખ્યો છે, અને વિરૂદ્ધ પક્ષને તોડવામાં મજબૂત અને ખરેખરી ફતેહ આપનાર સ્વાદાદ નામે માર્ગ બતાવ્યો છે, તે જગતના હિત કરતાં અને ધર્મ પ્રદાન કરવા ઉન્માલ રહેલ જિનેશ્વર દેવનું ધ્યાન કરીયે છીયે. (૧)

જેમનું ચંદ્રના કિરણોની પ્રભાના ગર્વને હાસ્યમાં લાવનાર યશ સાંભળવામાં આવતાં (સાંભળનાસઓ) મધુર અમૃતના પણ વખાણ કરતાં અટકે છે, એવા ભવ્ય જનોના અજ્ઞાનરૂપી અધિકારને દૂર કરવામાં, સૂર્ય સમાન અને અનુપમ મુકિત (નિર્લોભતા અથવા શ્રી મુકિત વિજયજીનામના ગુરુભાઈ) સહિત તે (અમારા ગુરુ) શ્રી વૃદ્ધિ વિજયજી મહારાજ જયવાન રહો. (૨)

શોભનીય જન્માદિ કલ્યાણકોટી વારાણસી (કાશી ક્ષેત્ર) ને પવિત્ર કરનાર, વળી મિથ્યાત્વરૂપ અધિકારને દૂર કરવા સૂર્યસમાન. ભવ્યજનોના સખમાં સખ દુઃખ દરદો દૂર કરવામાં વૈદ્ય સમાન, નજીકના વખતમાં મોક્ષે પધારનાર ભવ્યજનોના ચિત્તને ચમત્કૃત કરનાર, સંસાર સાગર તરવામાં નૌકાસમાન, રાગઓના લલાટને શોભાવનાર ચરણ કમળ વાળા, ત્રણે જગતના ચૂડામણિ સમાન, પરમ આનંદના નિધાન તુલ્ય, સકળ મનોરથ પૂરણ કરીને કલ્પવૃક્ષને પણ લજવનાર, એવા શ્રીમાન ચંભણ પાર્શ્વનાથ ભગવાનથી (એટલેકે તેમની ભૂર્તિથી) શોભા પામેલા સ્તંભતીર્થ (ખંખાયત બંદર) થી મુનિ નેમિવિજય અને આનંદસાગરે મળીને મિ. જોડાળી અને મિ. મેડસમુદર જોગ મોકલાવેલો ધર્મ લાભ વૃદ્ધિને પામે,

પારહાર્ય મિમાંસા.

(૨૭)

વિશેષ એ કે તમારું પત્ર મુબઇ વાળા આવક ખીમજી હીરજી કાયાણી પ્રતે આવેલું તે “મુબાઇ સમાચાર” પત્રમાં વાંચીને તેમાંની બિના અમારા જાણવામાં આવતાં તેનું પ્રત્યુત્તર આપવા માટે આ પત્ર અમે લખવા તૈયાર થયા છીએ.

આચારંગના તમારા રચેલા ઇંગ્રેજ ભાષાંતરના બીજા શ્રુતસ્કંધના પહેલા અધ્યયનનાં દશમા ઉદ્દેશમાં રહેલાં સૂત્રનું તાત્પર્ય અતાવતાં એવું લખવામાં આવેલું છે કે મુનિએ હાડકાંને ભસ્મ સ્થળમાં પરંતવીને મત્સ્ય માંસનું ભોજન કરવું, એ વાત વાંચવાથી અકિત થએલા કાયાણીએ તમને (તે સંબંધે યોગ્ય ખુલાસો માગવા) એક પત્ર લખેલ, જેના ઉત્તરમાં તમે લખ્યું છે કે બધા કોષો જોતાં મત્સ્ય શબ્દ માછલાના અર્થે શિવાય બીજા અર્થમાં વપરાઈ શકતો નહિ હોવાથી, તેમજ આચારંગ સૂત્રમાં કેવળ જિનકલ્પિ મુનિનો આચાર અતાવેલો હોવાથી જે કે આજ કાલના જેન મુનિઓમાં માંસભક્ષણનો વ્યવહાર નથી તોપણ પ્રાચીન જિનકલ્પિક મુનિઓમાં માંસ ભક્ષણ કરવાનો વ્યવહાર હોય તો તેમાં કંઈ બાધક (પ્રમાણ) નથી, તેથી આચારંગના એ સૂત્રમાં માંસ મત્સ્યનું ભક્ષણ સંમત કર્યું છે. (આ રીતે તમારા તરફથી જે કાંઈ જણાવવામાં આવ્યું છે) તે બધું જેર વાળખી છે.

કારણ કે કળિકાળ સર્વજ્ઞ શ્રીમાન્ હેમચંદ્રાચાર્યના પ્રસિદ્ધ કોશમાં (અમુક જાતની વનસ્પતિના નીચે મુજબ નામો આપવામાં આવ્યા છે.

તિલ્કા રિદ્ધા કટુર્મત્સ્યા રુદ્રાંગી શકુલાદની.

(આ છ નામોની અંદર ચોથું નામ મત્સ્યા. એવું છે) એટલુંજ નહિ પણ અહ પત્રવણી સૂત્ર વગેરેમાં કૈરાવળી, વૂકી, શિશ્મંડિની, વગેરે પ્રાણીઓના નામને મળતા આવતા વનસ્પતિ વાચક નામો આપેલાં દેખાય છે, માટે તમે બધા કોશ જોવાની પ્રતિજ્ઞાથી કહેતા હો તો તેજ હિસાબે વગર તકરારે મત્સ્ય શબ્દ વનસ્પતિવાચક સિદ્ધ થતો દેખાય છે.

(કદાચ આ જગ્યાએ એવી દલીલ કરશે કે હૈમકોશમાં જે મત્સ્યા એવું વનસ્પતિ વાચક નામ આપેલું છે તે તો સ્ત્રીલિંગ આકારાંત નામ છે, અને આ તકરારી સૂત્રમાં તો નપુંસકલિંગી અકારાંત મત્સ્ય શબ્દ વાપરેલ છે, માટે તે કંઈ એ પ્રમાણ આપવાથી વનસ્પતિવાચક સિદ્ધ થઈ શકે નહિ તો આ બાબતનું યોગ્ય ઉત્તર આપતાં અમે એટલુંજ કહીશું કે ભલે તકરારી સૂત્રમાં જણાવેલા માંસ મત્સ્ય શબ્દ લોક પ્રસિદ્ધ અર્થે વાચક રહો તોપણ અમારી બીજી યુક્તિ કાયમ છે અને તે એ છે કે આ બાબતમાં ટીકાકાર નીચે મુજબ ખુલાસો કરે છે)

“ એમ માંસસૂત્ર પણ જાણી લેવું. માંસ લેવાનું એટલા માટે જણાવવામાં આવ્યું છે કે કોષક પ્રસંગે લૂતા (વાળક) વગેરેનું દરદ થતાં તે શાંત પાડવા ખાતર સારા વૈધની સલાહથી તેના ઉપર પોટીસ તરીકે બાહેરથી માંસ બાંધીને પસીનાલાવતાં તે દરદની પીડા મટી જવાથી મુનિ સુખે ગાનાદિક શીખી શકે છે એ રીતે બાહેરના વપરાસમાં માંસનો ઉપયોગ સફળ થતો જણાય છે.

સૂત્રમાં મુજબ ધાતુ વાપરેલ છે તે બાહેરથી વાપરવાના અર્થમાં લેવી, નહિ કે ખાતરના અર્થમાં; દાખલા તરીકે (રાજ રાજ્ય ભોગવે છે અથવા) સેનાપતિ પાલકલ લશ્કરને ભોગવે છે, આ સ્થળે ભોગવવાનો અર્થ કંઈ બાધ જતું એમ થતો નથી. આમ હેદ સચોટ.

(૨૮)

પરિહાર્ય મિમાંસા.

અભિપ્રાય છે. આ વગેરે હેઠ સૂત્રના અભિપ્રાયથી માંસ વગેરે લેતાં પણ તેમાંના કાંટા કે હાડકાં સૂત્રમાં બતાવેલ વિધિ પ્રમાણે પરઠવાં નોંધયે.”

આ રીતે આચારાંગના તકરારી સૂત્રની ટીકામાં જણાવેલો બાહ્ય પરિભોગ ૩૫ મુજબ ધાતુનો અર્થ (અમે ધારિયે છીયે કે) તમો સમજી શક્યા નથી.

વળી જૈન શાસ્ત્રમાં આજના મુનિઓના માટે જે આચાર પ્રતિપાદન કરવામાં આવેલ છે, તે પાળવામાં જે પ્રયત્ન લેવો પડે છે, તેના કરતાં અધિકતર પ્રયત્ન લેવાથી સાધી શકાય એવા કેવળ ઉત્સર્ગ માર્ગનો અવલંબન કરનારા જિન કલ્પિક મુનિઓના આચાર તરીકે તમે જે માંસ ભક્ષણ સ્થાપિત કરો છો તે ‘તો’ અત્યંત અયુક્ત છે.

કારણ કે (શાસ્ત્રમાં એવું જણાવેલું છે કે) સ્ત્રી જિનકલ્પિ થઈ શકે નહિ. અને અહીં આચારાંગમાંના આ સૂત્રમાં તો:—

“ સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા ”

એવા પાઠથી સૂત્ર શરૂ કરેલ છે, માટે એમાં મિત્રુણી સ્ત્રી હોવાથી એ સૂત્ર જિન કલ્પિક માટે છે જ નહિ, કિંતુ સ્થવિરકલ્પિક મુનિના માટેજ છે, છતાં તમે આર્ય દેશમાં વસેલા નહિ અને તેથી જૈન ગુરૂનો સમાગમ તમને થયેલ નહિ તેથી જિનકલ્પિકનો આચાર કેવો હોય અથવા સ્થવિર કલ્પિકનો આચાર કેવો હોય તેની તમને ઝાઝી ખબર નહિ હોવાથીજ તમે આવી ભૂલ કરો છો.

(છેવટે અમે એટલું કહીયે છીયે કે) શાબ્દ બોધમાં એવો નિયમ છે કે તે તે બોધજનક સામગ્રીની વિશેષતાથી બોલનારની ઈચ્છાને અનુસરતો બોધ થતો દેખાય છે, જેમકે જમતી વેળાએ “ સૈંધવ લાવ ” એવું વાક્ય બોલવામાં આવતાં તે ટાંકણે સૈંધવ ઘોડો સમજવામાં નથી આવતો કિંતુ ત્યાં તે શબ્દથી જૂણનોજ બોધ થાય છે તેમ ઈલાં પણ તેવાજ કારણ ૩૫ે રહેલા “ મુનિ પોતાના જ્ઞાન ધ્યાન કેમ વધારી શકે ” એવા પ્રકરણમાં માંસ શબ્દથી આપણને કૃષ્ણ વગેરેના ગર્ભનો બોધ થવા વિશેષ સંભવ છે. આ રીતે આવા યોગ્ય સ્થળમાં માંસ શબ્દનો લાક્ષણિક અર્થ સ્વીકારવામાં આવતાં કશો દોષ રહેતો નથી. માટે આ વિષયપર અધિક લંબાણ કરવાનું અમે મુલતવી રાખીયે છીયે.

(હવે માંસ ભક્ષણના નિષેધમાં બીજા વધુ પ્રમાણે ટાંકીયે છીયે.)

જીવો, હમેશાં તીર્થંકરોના સંચારથી પવિત્ર રહેતા મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાંના વર્તમાન તીર્થંકરે શ્રી સીમધર સ્વામિ પ્રણીત દશ વૈકાળિકની બીજી યુગિકામાં રહેલ સાતમી ગાથામાં મુનિઓને માંસ ભક્ષણ કરવાનો સર્વથા નિષેધ કરવામાં આવ્યો છે. તે પાઠ આ રીતે છે કે:—

અમજ્જમંસાસિ અમચ્છરીય અમિચ્છવર્ણ નિચ્ચિગર્દૈ ગયા ય

એનો અર્થ એ છે કે જૈન મુનિ દારૂ પીનાર અથવા માંસ ખાનાર ન હોય તથા મત્સરી એટલે બીજાની સંપદા જોઈને દેવ કરનારો પણ ન હોય તેમજ વારંવાર એટલે કે મનજીવત કારણ વગર (દૂધ-દહી-ધી-ગેાળ વગેરે) વિકૃતિજનક આહારનો કરનાર પણ ન હોય.

આ સ્થળે પરિભોગ કરવા યોગ્ય વિકૃતિઓ વાપરવાના નિષેધમાં જેમ તે વારંવાર ન

પરિહાર્ય મિમાંસા.

(૨૯)

સેવી એમ કહેતાં મમીક્ષણ એવું ક્રિયા વિશેષણ વાપર્યું છે, તેમ મધમાંસના ભક્ષણનો નિષેધ કરતાં કંઈ તેવું વિશેષણ વાપર્યું નથી. એપરથી જૈન સિદ્ધાંતમાં મધમાંસ ભક્ષણના નિષેધની કેવી (સખ) વ્યવસ્થા છે તે પોતે વિચારી સેવું કે જોઈ શકાય તેવા અનર્થાકુરનો ઉદ્ભવ થવા ન પામે એમ અમે આશા રાખીએ છીએ.

એજ રીતે સૂત્રકૃતાંગ (સ્વયંગાંગ) સૂત્રના બીજા કુતરકંધના બીજા અધ્યયનમાં મુનિનો આચાર વર્ણન કરતાં તેઓ બેતાલીશ દોષરહિત આહારના આહારી હોય-છત્પાદિ પ્રતિપાદન કરાને કહ્યું છે કે:-

અમજ્જમંસાસિળો.

(એટલે કે તેઓ મધમાંસ ખાઉ ન હોય).

આ પાઠથી સર્વથા ખુદ્ધી રીતે મધમાંસ ભક્ષણનો નિષેધ પાડવામાં આવેલો છે અને તે તમારા પોતાના કરેલા સૂત્રકૃતાંગના ઇત્રેણ ભાષાંતરના ૩૭૯ મા પેજમાં રહેલો છે, છતાં તમે તે બુદ્ધી જાળવો “ પ્રાચીન મુનિઓ માંસાહારી હતા ” એમ મેધડક કહેજો, માટે તમને અમે તે બાબત સ્મરણ કરાવીએ છીએ.

વળી વિવાહપ્રસન્નિ એટલે કે ભગવતી સૂત્રના આઠમા શતકના નવમા ઉદ્દેશમાં જૈાતમ ગણધરે નૈરયિક આયુ તથા તેવા કર્મણુ શરીર પ્રયોગ બાંધવાનું કારણ પૂછતાં શ્રીમહાવીર ભગવાને માંસાહારને પણ તેના કારણ તરીકે ખુદ્ધી રીતે જણાવેલ છે, તે સંબંધ આ રીતે છે:-

જૈાતમ પૂછે છે કે હે ભગવન, નરક યોગ્ય આયુ તથા કર્મણુ શરીર પ્રયોગ શકિ રીતે બંધાય ?

એના ઉત્તરમાં ભગવાન કહે છે કે હે જૈાતમ, મહા આરંભ, મહાપરિશ્રદ્ધ, પંચેન્દ્રિય જીવોનો વધ, અને માંસાહાર એ ચાર કારણોથી જીવ નરકનું આયુષ્ય તથા કર્મણુ શરીર પ્રયોગ બાંધે છે, અને તેના ઉદયથી નરકમાં જાય છે.

એજ રીતે સ્થાનાંગ સૂત્રના ચોથા ક્ષણમાં તથા ઔપપાતિક (ઉવવાહ) સૂત્રમાં પણ નરકે જવાના ચાર કારણોમાં ચોથું કારણ માંસ ભક્ષણ જણાવ્યું છે.

પ્રવચન સારોહાર નામના ગ્રંથમાં પણ મધુ, મધ, માંસ, અને માખણ એ ચારને અભક્ષ્ય બતાવીને વર્જ્યા હાયક જણાવ્યાછે:-તે આ રીતે કે પાંચ ઉત્તર, ચાર વિગય (મધુ-મધ-માંસ-માખણ), હિમ, કરા, વિષ, માટી, રાત્રી ભોજન, બહુ બીજ, અનંતકાય (કંદમૂળ વગેરે), સંધાનક (તેલના ભોજમાં નાખવાથી બગડેલો અચાર), ધોળવડા, વેંગણુ, અન્નપ્રસાદ ફળ ફૂલ, તુચ્છ ફળ, અને ચળિત-રસ (સડેલી વસ્તુ) એ બાવીશ અભક્ષ્ય હોવાથી વર્જવાં જોઈએ.

આ રીતે મધ માંસાદિ ભક્ષણના નિષેધક વચનામૃતથી જેમનું અંતઃકરણ સીંચાયલું હોય છે તેવા નરકાદિ દુર્ગતિમાં નહિ જનાર મોક્ષાર્થી જીવો મધ માંસ ભક્ષણ કર્યા વગરજ પોતાના મનનું સમાધાન કરી લે છે. બાકી જેઓ જીભની લાલસાના દાસ થઈને તેનું ભક્ષણ કરે છે, તેઓ બે બાળુથી કર્મ બંધ કરીને નરકમાં પડી પરમાર્થાર્થિકોના હાથે ભયંકર

(૩૦)

પરિહાર્ય મિમાંસા.

દુઃખો ભોગવશે એમ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં પ્રતિપાદન કર્યું છે;—તેમાંનાં થોડાં પ્રમાણુ નીચે આપીએ છીએ:—

અગ્નિની માણસ હિંસા કરે છે, ખોટું બોલે છે, દગ્ધ કરે છે, ચાડી યુગલી કરે છે, લુચ્ચાઈ કરે છે, દારૂમાંસ વાપરે છે, અને પાછો એવાં કામોને રૂડાં માને છે. એવા માણસ મન વચન અને કાયાથી ઉન્નત બન્યો થકો સ્ત્રીઓમાં ગૃહ રહી માટીમાં વ્યાસોટપા હાથીના બચ્ચાની માફક બે બાળુથી કર્મમળ એકઠું કરેછે.

(અધ્ય૦ ૫ મું. ગા. ૯-૧૦)

સ્ત્રીઓમાં અને ખાવા પીવામાં ડસી પડેલો, મહા આરબ અને મહાપરિગ્રહમાં (મૂંઝાયેલો), માંસ મદિરા વાપરનાર, બીજાઓ પર જીલમ ગુળરનાર, અપયજ્ઞવર્ધક આહારને ખાનાર, પેટભર, અને ક્રોધથી લાલચોળ બનતો માણસ કસાઈ/ખાનામાં કાપલક માટે મચાવેલા બકરાની માફકની માફક નરકે જવાનીજ તૈયારી કરે છે.

(અધ્ય૦ ૬ હું. ગા. ૬-૭)

માંસ મદિરા વાપરનારને નરકમાં આવી શિક્ષા થાય છે:—પરમાધર્મિકો બોલે છે કે તને માંસ, માંસનાં કટકાં, તથા માંસના તળેલાં સોંઠાં પસંદ પડતાં હતાં, માટે હવે તેનો બદલો લે—એમ કહીને તેઓ તે નરકમાં પડેલા જીવના શરીરમાંથીજ માંસના કડકાં કાપીને આગમાં સેકી લાલચોળ બનાવીને તેને ખવરાવે છે, અથવા તો તાંપાતું, લોહાતું, કલાઈતું, કે સીસાતું તપાવેલ અને ધગધગતું રસ જોર વાપરીને પીવશવે છે, એ વખતે નરકનો જીવ ભયંકર ચીસો ખાડે છે. ત્યારે તેને કહેવામાં આવે છે કે તને ભાત ભાતની મદિરા તથા મધ પસંદ પડતાં હતાં, માટે તેના બદલામાં લે, તારૂંજ લોહી તપાવીને તને પીવરાવીએ છીએ, એમ કહીને તેમ કરવામાં આવે છે.

(અધ્ય૦ ૧૯ મું. ગા. ૬૯-૭૦-૭૧)

વળી સૂત્રકૃતાંજ (સૂત્રગણ) સૂત્રના બીજા શ્રુતરકંધના છઠ્ઠા અધ્યયનની ઓગણીસમી શીશમી ગાથાની ટીકામાં નીચે મુજબ ઉત્તમ બોધ આપ્યો છે:—

હિંસામૂલ મમેધ્ય માસ્પદ મલં ધ્યાનસ્ય રૌદ્રસ્ય ચદ્,
ભીમસં રુધિરાવિલં ક્રમિગૃહં દુર્ગંધિ પૂયાવિલં,
શુકાસુક્રમભવં નિતાંતમલિનં સન્નિઃ સદા નિદિતં
કો મુંક્તે નરકાય રાક્ષસસમો માંસં તદાત્મકુહઃ

હિંસાના મૂળ હેતુ જૂત, અપવિત્ર, રૌદ્ર ધ્યાનના ખાસ સ્થાનકરૂપ, ગ્લાનિજનક, લેહ-હીથી ખરડાયેલા, કીડાથી ભરપૂર, દુર્ગંધિ, પડવાળા, વીર્ય અને લોહીથી ઉત્પન્ન થતા, અસંત મલિન, અને સારા માણુસોએ હમેશ નિદિત કરેલા, એવા માંસને રાક્ષસ સરખો કૂર અને તેમાં વસેલા જીવનો દ્રોહી બની જે નરકે જવ ત્યાહોય હોય તેજ ખાય, બીજો કોણુ ખાશે ! વળી—

માં સ મહાચિતાઽમુત્ર યસ્ય માંસ મિહાક્યહં
પૃતન્માંસસ્ય માંસત્વં પ્રવદંતિ મનીષિનઃ

પરિહાર્ય મિમાંસા.

(૩૧)

હું અહીં જેનું માંસ ખાઉં છું, તે મને પેહેલા લોકમાં ભક્ષણ કરનાર છે, એ રીતે બુદ્ધિવાનો માંસ શબ્દના એ અક્ષરોનો અર્થ કરે છે. (માં—સ મને તે ખાનાર છે) તથા—

यो त्त यस्य च तस्मांस, मुभयोः पश्यतांतरं;
एकस्य क्षणिका तृप्ति, रम्यः प्राणैर्वियुज्यत.

જે માંસ ખાય છે, અને જેનું માંસ ખતાય છે, એ એની સ્થિતિમાં જે તદ્દાવત છે તે જીવો; જ્યારે ખાનારને માંસ ખાતાં ક્ષણિક—થોડા વખતની તૃપ્તિ મળે છે, ત્યારે ખીન્ને હમેશના માટે પ્રાણવિમુક્ત થાય છે.

આ રીતે માંસ ભક્ષણમાં ઘણા દોષ રહેલા છે, એમ જાણીને શું કરવું તે સૂત્રકાર ખતાવે છે કે માંસ ભક્ષણથી થતાં ખરાબ વિપાક એને તેથી અલગ રહેતાં થતા શાયદાને જાણનારા નિપુણ પુરૂષો મનથી માંસ ખાવાની અભિલાષા પણ કરેજ નહિ.

માંસ ખાવું તો દૂર રહે, પણ “ માંસ ભક્ષણમાં દોષ નથી ” એવું વચને બોલવું પણ હડહડતું જૂઠું છે.

માંસ ભક્ષણથી અળગા રહેતાં આ દુનિયામાં આપણી પ્રશંસા થાય છે, અને પેલી દુનિયામાં સ્વર્ગ અને મુક્તિ મેળવી શકાય છે. જે માટે એવું કહેવાય છે કે

શ્રुत्वा दुःख परंपरा मतिघृणां मांसाशિनां दुर्गतिं
ये कुर्वन्ति शुभोदयेन विरतिं मांसादन स्यादरात्
सद्दीर्घायु रदूषितं गदरुजा संभाव्य यास्यति ते
मर्त्येषु झटभोगं धर्ममत्तिषु स्वर्गापत्रगेषु च.

માંસ ખાઉઓની દુઃખમય અને કર્ણજનક દુર્ગતિ (દુરવસ્થા તથા નરક પ્રાપ્તિ) થતી સાંભળીને જે ભાગ્યશાળી પુરૂષો હિમ્મત ધરી માંસ ભક્ષણનો ત્યાગ કરે છે, તેઓ નીરોગી રહીને લાંબુ આયુષ્ય પૂર્ણ કરી વળતા જન્મમાં સુખી ધર્મિષ્ઠ અને બુદ્ધિશાળી કુટુંબમાં અવતરશે અને અનુક્રમે સ્વર્ગ તથા મોક્ષ મેળવશે.

વળી સૂત્રકૃતાંગ (સૂત્રગાંગ) સૂત્રના પહેલા અધ્યયનના ખીન્ન ઉદ્દેશની રીકામાં એવું લખ્યું છે કે:—

“ કેટલાએક એવું કહે છે કે જેમ ખીન્નની મારફત (અથવા અમુક હથીયાર મારફત) અગ્નિ પકડી મગાવતાં આપણે બળી જતા નથી, તેમ ખીન્નએ જીવને મારીને તૈયાર કરેલા માંસને ખાતાં કરો દોષ નથી.

પરંતુ આ તેમની ઘેલાઇ ભરેલી વાત સાંભળવા લાયક નથી. કારણ કે ખીન્નએ જીવને મારીને તૈયાર કરેલું માંસ ખાતાં પણ તેમાં ખાનારની અનુમતિ (મંજૂરી) કાયમ હોય છે, અને તેના લીધેજ તેથી કર્મ બંધ થાય છે. જે માટે લોકમાં પણ એવું કહેવાય છે કે:—

अनुमता विशसिता, संहर्त्ता क्रय विक्रीय
संस्कर्त्ता चोपभोक्ताच, वातक श्राष्ट वातकाः

(૩૨)

પરિહાર્ય મિમાંસા.

મંજૂર રાખનાર, મારનાર, સાચવનાર, ખરીદનાર, વેચનાર, રાંધનાર, ખાનાર, અને મસલનાર એ આડે જણુ ધાતક છે.

એજ મુજબ સ્થાનાંગ સૂત્રના દશમા ઠાણામાં એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે જ્યાં માંસ વગેરે પડેલાં હોય ત્યાં સ્વાધ્યાય (સૂત્ર પાઠ) નહિ કરવો. ત્યાં દશ પ્રકારના ઔદરિક અસ્વાધ્યાય જણાવ્યા છે તે એ કે:-હાડકાં, માંસ, લોહી, અશુચિ (મગમૂત), મશાણુ ભૂમિ, ચંદ્ર ગ્રહણુ, સૂર્ય ગ્રહણુ, ઉલ્કાપાત, રાજવિગ્રહ, અને ઉપાશ્રયના અંદર પડેલું મૃતકલેવર.

એ વગેરે અનેક પ્રકારના સિદ્ધાંતમાં રહેલાં વચનો વાંચવાથી જેની શ્રદ્ધા પવિત્ર થઇ હશે તે પુરૂષ એવુંજ માનશે કે “માંસાદિકતું ભક્ષણુ ન કરવું” એજ વાત સિદ્ધાંતને અનુસરતી છે, એમાં લગારે શક નથી.

માટે તમારે તમારી ભૂલ થએલી સમજીને તેનાથી બીજાઓ ભૂલાવામાં ન પડે એવી રીતે વિદ્વાનોની રીતિને અનુસરીને તે ભૂલ સુધારવી જોઇયે.

(સૌનું કલ્યાણ થાયો.)

સૂર્ય અને ચંદ્રના કિરણોથી પણ જેનો નાશ નહિ થઇ શકે એવું મોહરૂપી અધિકાર જેની વાત માત્રથી જ તત્કાળ નિર્મૂળ થઇ નાશે છે, એવું જિનશાસન કે જે પાપ રૂપી ધુવડને રમતાં સખ અટકાવ પાડે છે, સારી યુક્તિએમ્મ પ.કિરણોથી ઉજવળ પ્રકાશ કરે છે, અને ત્રણે જગતમાં ઝળહળતો પ્રબોધ આપે છે તે જિનશાસન હમેશાં જયવાન રહે.

(સમાપ્ત.)

શબ્દાર્થ વિવેક.

આર્ષ સંદર્ષીત, નતુ વિવટચેત

મહર્ષિઓનાં વાક્યોને સાંધી લેવાં-

નાહિ કે તોડવાં. (મતુ)

આ આર્ષ લોકોની ઉત્તમ પદ્ધતિ છે. એને અનુસરીને ભગવાન શ્રી વીર પ્રભુએ શંકા ભરેલા વેદના પદો કે જે અરસપરસ વિરોધ રૂપે દેખાઈને વિવટમાન થતા હતા તેમના સમ્યક્ અર્થ કરીને અગ્યારે ગણપરોને પ્રતિબોધિત કર્યા હતા, એ વાત જૈન ઇતિહાસમાં પ્રસિદ્ધ છે.

નંદિસૂત્રમાં લખેલું છે કે “ સમ્મદિદિસસ સમ્મસુવં ” “ મિચ્છદિદિસસ મિચ્છ-સુવં ” એટલે કે દોષ પણ ગ્રંથ કે વાક્ય જે સમ્યદ્દષ્ટિથી (સીધી નજરથી) જોવામાં આવે તો સમ્યક્ છુત થઈ પરગમે છે, અને મિચ્છા દષ્ટિથી (ઉલટી નજરથી) જોવામાં આવે તો મિચ્છાશ્રુત થઈ પડે છે, ખુદ આ આચારંગગુ સૂત્રમાં પણ કલમ ૩૧૬-૧૭માં એજ વાત કહેવામાં આવી છે.

માટે મહર્ષિઓના વાક્યોના અર્થ અહિંસામય, શીળમય, અને સિદ્ધપદાર્થવિજ્ઞાનને અનુસરતા કરવા નેહરે. આનુંજ નામ ગૃહાશયવિજ્ઞાન અથવા ગુપ્તજ્ઞાન પ્રકાશ છે.

આ શૈલી માટે શ્રીહરિભદ્ર સૂરિ મહારાજે શાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચયમાં અનુમોદન આપ્યું છે. માટે અમે પણ એજ શૈલીને અનુસરીને અહીં થોડું વિવેચન કરીએ છીએ:-

આપવિત્ર પુસ્તકોનાં ૫૬૨,-૫૬૫-૬૦૭,-૬૧૯-૬૨૯,-૬૩૦-૬૩૧-વીજેરેવાક્યોમાં માંસ મત્સ્ય વીજેરે કેટલાક એવા શબ્દો આવે છે કે જેથી સ્થૂળ બુદ્ધિવાળા-ઉપલક વાંચનારાઓને જેનોનાં પવિત્ર આગમો સંજયે શંકા ઉત્પન્ન થાય, આવી શંકાઓ માટે તેમને દોષ આપવો વાસ્તવીક નથી, આવા સંનેગોમાં કેટલાક જૈન આગમોનાં અંગ્રેજીમાં ભાષાન્તર થવાથી, એક શબ્દના અનેક અર્થ હોઈને પરભાષા બળવાના અભાવે, વિપર્યસ્ત અર્થ ગોઠવાવાથી પ્રચલિત શંકાઓને પુટિ મળે એમાં કાંઈ નવાઈ જેવું નથી.

આજ કાલ જૈન આગમોની ભાષાનું જ્ઞાન ધરાવનારા અને તે સંપૂર્ણ રીતે સમજી ખીજીએને સમગ્રવત્તાની શક્તિવાળાઓની એટલી બધી ખામી છે કે, અર્થાત્મીન સમયને ઉછળતો કેળવાયેલો વર્ગ, તે ભાષાના જ્ઞાનને અભાવે, અંગ્રેજી ભાષાન્તરો, જે વ્યાકરણ બળે કરીનેજ-નાહિ કે સંપૂર્ણ રહસ્ય-જે ગુરુ ગમ્ય છે તે-ધાર્યા વિના-લખાયેલાં છે-તે વાંચતાં શંકાના પ્રવાહમાં તણાઈ નય એ બનવા બેગ છે. પરંતુ તે સથે સામાન્ય બુદ્ધિ વડે વિચાર કરતાં દરેક વાંચકે કપ્પલ કરવું નોઈશે કે ફક્ત એકજ પુસ્તકમાં વાંચેલા અસુક શબ્દોથી તેવી શંકાના પ્રવાહમાં તણાવું એ પૂર્ણ વિચારની ખામી દર્શાવનારું છે.

ભૂમિતિના સિદ્ધાન્ત પ્રમાણે દરેક કાર્યના ઉત્સર્ગ અને અપવાદ એવા બે રસ્તા છે તેમાંથી એકજ રસ્તો ગ્રહણ કરવાથી ભૂમિતિનો સિદ્ધાંત શરી નય છે માટે તે બન્ને રસ્તાઓને અનુસરી અર્થ સમજવા એ જાણા પુરવતું કર્તવ્ય છે. જૈન આગમોમાં પણ કહેલું

(૩૪)

શાસ્ત્રાર્થ વિવેક.

છે કે—“ જાવતિયા ડસગ્ગા તાવતિયા હુંતિ અવવાયા ” એટલે જેટલાં ઉત્સર્ગ વચન છે તેટલાંજ અપવાદ વચન છે; જેમ પુરુષ અને પુરુષની છાયા સાથે છે તેમ જૈન સૂત્રોમાં પણ ઉત્સર્ગ અને અપવાદ બન્ને માર્ગ સાથે છે.

આ વખતે અમારે જણાવવું પડે છે કે આ મહાન પવિત્ર પુસ્તક હજુ છપાતું હતું દરમ્યાન અમારા કેટલાક ઉતાવળા અને માત્ર શ્રદ્ધાળુ જ નૈન ભાષણો તરફથી બહેર પેપરોમાં એવી ચર્ચા ઉઠાવવામાં આવી હતી કે, સૂત્રો વાંચવાનો શ્રાવકોને અધિકાર નથી. આવી વગર સમજી કડવી ફરીઆદો અમારા વાંચવામાં આવતાં આપણો જૈન વર્ગ પોતાના ધર્મ પ્રચારની કેળવણીમાં કેટલે સુધી પહોંત છે તેનો અમને ખરો અને અનુભવસિદ્ધ ખ્યાલ આવ્યો, ખ્રીસ્તી લોકો પોતાના ધર્મ પુસ્તકના ગમે તે ભાષામાં ભાષાન્તર કરાવી દેશોના તમામ ભાગમાં ફેલાવે છે તેમજ અન્ય ધર્મીઓ પણ તેનું અનુકરણ કરી જુદી જુદી ભાષામાં પોતાનાં પુસ્તકો છપાવી ધર્મ પ્રચાર કરે છે ત્યારે આપણો શ્રદ્ધાળુ ! જૈન વર્ગ પોતાનાં પવિત્ર પુસ્તકોના અંગ્રેજીમાં ભાષાન્તર થવાથી, કેટલોએક વિપરીત ભાવ નજરે જોતાં છતાં તે સહન કરી, પોતાની ભાષામાં પોતાના ભાષણો ભાષાન્તર કરે તે બાબતમાં આગ્ર આપે અને ફેંક વિચારથી ધોષો ફેરવે તે જોઈ અમેને ખેદ થાય છે. અધિકારીને ગમે તેવું પવિત્ર પુસ્તક વાંચવાની છૂટ છે એમ દરેક ધર્મશાસ્ત્ર પોત પોતાનાં દ્રમ્યોત્તરોમાં કબૂલ કરે છે. શ્રી ઉપાશક દશાંગમાં શ્રાવકોને “ સુચ પરિગ્રહ ” કહી બોલાવેલ છે જેનો શાસ્ત્રાર્થ “ સૂત્ર જ્ઞાનતું પરિગ્રહણ કરેલ છે જેમણે ” આજુદ, કામદેવ વીગેરે શ્રાવકો સૂત્ર જ્ઞાનમાં નિપુણ હતા એમ જૈનોના ઇતિહાસ ઉપરથી જણાય છે, તેમજ શ્રી ભગવતીજમાં તુર્ગીઆ નગરીના શ્રાવકો સૂત્ર જ્ઞાની હતા કારણ કે ગૌતમસ્વામી રસ્તે ચાલતાં શ્રીપાર્શ્વનાથજીના સંતાનીઓને તેઓએ પૂછેલાં પ્રશ્નો સાંભળી, અન્યથા પામી, પોતાને સ્થાનકે જઈ શ્રીમહાવીર પ્રભુ પાસેથી તેનો ખુલાસો સાંભળી સંતોષ પામ્યા. આ હકીકત દર્શાવી આપે છે કે તે શ્રાવકોનું સૂત્ર જ્ઞાન કેટલું બધું પ્રશંસનીય હતું. સૂત્રો ધાર્યા વિના માત્ર શ્રવણ કરીનેજ તેઓ આવું જ્ઞાન મેળવી શકે એ કોઈ પણ રીતે સંભવીત નથી. આ ઉપરથી કહેવાનો હેતુ એ છે કે અધિકારી વર્ગ વાંચે તો કોઈ પણ રીતે નુકશાન નથી.

જ્ઞાનીના વાક્યોનું રહસ્ય સમજવું અને એક ભાષામાંથી બીજી ભાષામાં સમજાવવું એ બહુજ સુસ્કેલ કામ છે, તોપણ જેમ પૂર્વે થયેલા વિદ્વાન આચાર્યોએ નિર્યુક્તિ, ચૂર્ણિ, ભાષ્ય, વૃત્તિ વીગેરે કરેલાં છે તોપણ તેઓ જ્ઞાનીનો આશય પૂર્ણ સમજાવી નહીં શકવાને લીધે કેટલેક સ્થળે પોતે મૈન રહ્યા છે છતાં તેમની કરેલી ટીકા, વીગેરે આજ આપણને જેની ઉપયોગી થઈ પડે છે તેમ આ ભાષાન્તર ભવિષ્યની પ્રજાને કંઈક અંશે પણ ઉપયોગી થાય એવી અમારી ઇચ્છા છે. દરેક જૈને એટલું તો ખાતરીથી સમજવું જોઈએ કે પોતાના પવિત્ર પુસ્તકનું ભાષાન્તર ગમે તે જૈન કરે તોપણ તેમાં પરંપરા તથા વૃદ્ધવાચ્ય વિરૂદ્ધ હકીકત બાણી જોઈને તે દાખલ કરેજ નહિ.

“ દયા ” એ જૈન લોકોનો મુદ્રાલેખ-Motto-છે. આવા પવિત્ર માર્ગને વિશે-ભ્યાં ઝીણું જીવને પણ સેહેજ કલામનૂ થાય ત્યાં જૈની પણ ઘટતું નથી, એવું જૈનોના આગમેનું પ્રમાણ છે, તો પછી તે માર્ગમાં પ્રવર્તતા સાધુ મુનિરાજ પોતાના દેહને અર્થે મત્સ્ય માંસવાળા આહાર ગ્રહણ કરે એવી માન્યતા કરવી એ જૈન સિદ્ધાંતોપર પગ મૂકના જેવું છે;

શબ્દાર્થ વિવેક.

(૩૫)

જો કે અમે શાસ્ત્રોના પૂરાવા આપી ખાત્રી કરી આપીશું કે અમારૂં આ લખવું અક્ષરશઃ વ્યાખ્યા અને જૈન માર્ગને અનુસરતું છે. દયાનીજ લાગણીને માટે જૈન વર્ગ દુનિયાના સર્વ ભાગમાં પ્રસિદ્ધી પામેલો છે. તેના દરેક-આગમ-નિગમ અને ગ્રંથમાં દયાને માટે ખાસ ધરમાન કરેલું છે. આજ પુસ્તકના ૬૮૭ તથા ૮૫૪ મા વાક્યમાં તથા આહાર, પાણી-વસ્ત્ર-પાત્ર વીગેરે સેવાનાં જ્યાં જ્યાં અધીકાર આવે છે તેવે સઘળે સ્થળે એમ ધરમાવેલું છે કે જ્યાં ઘર ઘણી ધી, તેલ વીગેરેથી પોતાના શરીરને લેપ કરતા હોય તેવી જગ્યાએ જવું તથા રહેવું નહિ તેમજ આવા લેપવાળું પાત્ર પણ ગ્રહણ કરવું નહિ. જમણવાર પ્રમુખ મહોત્સવ હોય તે માર્ગે પણ ન ચાલવું. આવી રીતે તેઓને માટે સખ કાયદો છે તો પછી આવા મત્સ્ય માંસ વીગેરેના ભોજન ભોગવવાની જૈનોને છૂટ છે એવું જૈન આગમોને કલંક આપવું એ-બવ બીરું કર્તવ્ય નથી.

જો માંસાહારીઓ પોતાનાં પવિત્ર પુસ્તકોમાં શું ધરમાન છે તે વાંચ્યા, વિચાર્યા, સમજ્યા અને ધાર્યા વિના, શુદ્ધ બુદ્ધિના અભાવે ગૂઢ બની, તેવા કાર્યમાં મચ્યા રહી બીજાઓને લપટાવવા અને દસાવવા પ્રયત્ન કરે છે, તેઓ પોતાના ધર્મ કાયદાનું ઉલ્લંઘન કરે છે. માંસાહાર કરવાથી બુદ્ધિ બગડે છે અને વૈદકશાસ્ત્રના અભિપ્રાય પ્રમાણે અણુધારેલા રોગોના ભોગ થવું પડે છે. જગતમાં સર્વ પ્રાણીઓને જીવવું બહાલું અને મરવું અળખામણું છે. જેમ સર્વ કોઈને પોત પોતાનાં પ્રાણુ પ્રિય છે તેમ બીજાને હોય એ સ્વાભાવિક છે, શ્રી મહાભારતના અનુશાસન પર્વમાં કહ્યું છે કે:—

નહિ પ્રાણાશ્વિયતરં લોકે કિંચન વિચિતે ।

તસ્મા દયાં નૈરઃ કુર્યાં યથાત્મનિ તથા પરે ॥

અર્થ—જગતમાં પ્રાણુથી વિશેષ બહાલું બીજું કંઈ નથી, માટે મનુષ્યે પોતાની પેઠે બીજા ઉપર દયા રાખવી. તેવીજ રીતે તેના શાન્તિપર્વમાં પણ કહેલું છે કે:—

અહિંસા સર્વ જીવાનાં, સર્વજ્ઞૈઃ પરિભાષિતા ।

इदं हि मूलं धर्मस्य, शेष स्तस्यास्ति विस्तरः ॥

यथा मम प्रियाः प्राण्य, स्तथा तस्यापि देहिनः ।

इति मत्वा प्रयत्नेन त्याज्यः प्राणिबन्धो बुधैः ॥

અર્થ—સર્વ જીવો પ્રત્યે દયા રાખવી એમ સર્વજ્ઞોએ કહેલું છે કેમકે અહિંસાજી ધર્મનું મૂળ છે, અને બાકીના સત્યાદિ તો તેના વિસ્તારરૂપ છે. જેમ મારા પ્રાણુ મને બહાલા છે તેમ તે પ્રાણુને પણ તેના પ્રાણુ બહાલા છે એમ માનીને પ્રયત્ન પૂર્વક પંડિતોએ જીવ હિંસાનો ભાગ કરવો. આવા સખ્યા બંધ શ્લોકો વડે હિંદુ ધર્મમાં પવિત્ર મનાતા શ્રી મહાભારતમાં પણ પ્રાણિવધની મના કરેલી છે એટલુંજ નહિ પણ મનુસ્મૃતિ, શ્રીમદ્ ભાગવત વીગેરે હિંદુઓના અન્ય પવિત્ર પુસ્તકોમાં પણ યનાદિ નિમિત્તે પણ કરવામાં આવતા પશુ વધ માટે સખ પ્રતિબંધ કરેલો છે. શ્રીમદ્ ભાગવતના ચોથા સ્કંધના ૨૫ મા અધ્યાયના ૭-૮ મા શ્લોકમાં કહેલું છે કે—પ્રાચીન બહારી નામના રાજાએ પોતાની કચ્છા પરિપૂર્ણ કરવા સારૂ વેદને અનુસરીને યજ્ઞ કરી હજારો પશુઓને મારેલાં જોઈ તે પ્રમાણે ન કરવા શ્રી નારદજીએ તે રાજાને નીચે પ્રમાણે કહેલું છે.

(૩૬)

શબ્દાર્થ વિવેક.

મો મો પ્રજાપતે રાજન્ પશુન્ પશ્વ ત્વયાઽધ્વરે ।

સંજ્ઞાપિતાન્ જીવસંઘાન્ વિષ્ણુઁન સહસ્રશઃ ॥

શ્વતે ત્વાં સંપ્રતીક્ષંતે સ્મરંતો વૈશસં તવ ।

સંપરેત મયઃ કૃદૈઃ છિદંચુલ્થિઃ મન્યવઃ ॥

ભાવાર્થ—હે રાજન્ તેં યગ્માં હજારો પશુઓને માર્યા છે, તે સઘળાં તારી વાટ જોઈ રહ્યાં છે, અને તને વારંવાર સંભાળે છે, એટલે કે તું મરી જઈશ કે તુરંતજ તેઓ તને તેવાજ હથિઆરો વડે કાપશે (આ પ્રમાણે કહી નારદજીએ તે રાગને પશુઓ નજરે બતાવ્યાં તે જોઈ ભયભીત થઈ રાજા બેઠ્યો કે-હવેથી હું તે પ્રમાણે નહિ કરું) આ પ્રમાણે હિન્દુ ધર્મ શાસ્ત્રનાં મોટામાં મોટા પુસ્તક શ્રીમદ્ભાગવતમાં કરેલું છે તો તેનું ઉલ્લંઘન કરી યગ્ નિમિત્તે તથા ખીજ કોઈ પણ પ્રકારની દેવ નિમિત્તે હિંસા કરવી એ કોઈ પણ સમજી માણસને યોગ્ય નથી. આ ઉપરાંત શિવપુરાણ નામનો અથ શ્રીમદ્ભાગવત તથા ભારતનાં તારણ રૂપે છે તેમાં યગ્ અર્થે થતી હિંસા તથા માંસભક્ષણ સંબંધે, તેમજ હરકોઈ પ્રકારની જીવ હિંસા સંબંધે, પદે પદે નિષેધ કરેલો છે, તે ટાંકવાથી અત્રે વિશેષ લંબાણ થવાનો ભય રહે છે. એક હિન્દુ ધર્મને વિષે નહિ પણ પારસી અંગ્રેજ મુસલમાન વીગેરેનાં ધર્મ પુસ્તકોમાં આ વિષે સખ મનાઈ કરેલી જોવામાં આવે છે. જેમાંનાં કેટલાક પુરાવા ટાંકવા અત્રે પ્રાસંગિક ગણાશે. શાહનામામાં લખેલું છે કે:-

એત.

નીસ્ત ઝંદ ખુરોને બનવરજી,

ચનીન અસ્તદીને ઝરદુસ્તનેક.

અમારો જરથોસ્તી ધર્મ એવો નેક છે કે પશુઓને મારીને ખાવાં નહિ, અને જનાં વરોનો શીકાર કરવો નહિ. પારસીઓના ધર્મ પુસ્તક ઇન્સ્તેના ૩૨ માં તથા ૩૩ માં હામાં લખેલું છે કે (અવસ્તા ભાષા.)

મજદાઓ અકામરોદ્દેઈઓ મેઓશ મરેં દાન ઓહ આશશ

ઓશ્તી જીઓતુમ ॥

અપરીઅ મનશ્ચા ન દેન તો મેઓશ્ચા વાશતરાદ અવેશતમ

મનતુ દેઈઅશતે વૈશરે - જેશતેમ શરાશોમ જબીયા અઝ અંબાનો ॥

જેઓ ગોસ્પદો (ચોપગાં જનાવર) ને ખરાબી આપવામાં-તેને મારવામાં ખુશી ભરેલી જાંદગી કહે છે અથવા કાપવાને કે ખાવાને હુકમ આપે છે તેઓને હોરમજદે (પારસીઓના પરમેશ્વર) મારવા કહેલું છે. (અથવા તેવા યુરા લોકોને દૂર રાખવા કહેલું છે) જે માણસો નેક ફરમાનોને કબુલ નહિ રાખતાં, ગોસ્પદો (ચોપગાં જનાવર) ની પરવર્શી (આરા-પાણીથી સંભાળ) નું કામ યુરા (તે જનાવરોને કાપી ખાવાના) વિચારથી કરે છે તેઓ કયા-મતને (પુન્ય પાપના ધનસાધને દીવસે) દહાડે પોતાના છુટકારા માટે અશો મરદો પાસે દાદ માગતા રહેશે અર્થાત તેઓને કોઈ દાદ નહિ આપે. આ શીવાય જમીવાદ યસ્તના પદ મા ફકરામાં તેમજ જરથોસ્ત નામા વીગેરે તેમનાં ધર્મ પુસ્તકોમાં પશુ હિંસા કરવાની તથા માંસ ખાવાની સખ મનાઈ કરેલી છે, તેઓ પોતાના પરવરદીગારને પશુપાલક-પશુ પ્રેમી એવી સંજ્ઞાથી હજી પણ યાદ કરતાં આપણે સાંભળીએ છીએ. કુટસ એન્ડ ફેરીનેશીયા નામનાં પુસ્તકમાં લખેલું છે કે પારસીઓના કદીમ (અક્ષતી) ધર્મ ગુરુઓ પોતાને

શબ્દાર્થ વિવેક.

(૩૭)

ખોરાક હમેશાં શ્રદ્ધાભરીકરોજ રાખતા. પ્લેની નામનો પ્રખ્યત તત્ત્વજ્ઞાની પોતાના ૧૧ માં પુસ્તકમાં લખે છે કે જરથોસ્ત અઘરજક પહાડની ગુફામાં ખુદ્ધતાવાની બંદગી અને મોના-જાને સારૂ વીથ વર્ષ સુધી ગુથાયેલો હતો. અને પોતાનું ગુજરાન માત્ર પનીર-ફુધનો ખોરાક ખાઈને કરતો. વધારે જીના વખાની વાતો ન શોધતાં હાલ તુરતજ સુંગઈ સમચારના તા. ૨૫ જુલાઈ સને ૧૯૦૨ ના અંકમાં છપાયેલો એક ફકરો જે ભાજીપા-લાના ખોરાક સંબંધેજ છે તે વાંચવાની અમે બલામણુ કરીએ છીએ.

અંગ્રેજના “બાઈબલ”ના પ્રકરણ ૨૦ માંમાં કહેલું છે કે “Thou shalt not kill” અર્થ-
તું હત્યા કરતો ના. વળી પ્રકરણ ૨૨ માંમાં કહેલું છે કે- (Advice to Moses).

And ye shall be holy men unto me;

Neither shall ye eat any flesh that is torn of beasts
in the fields.

અર્થ—અને તું મારી તરફ પવિત્ર રહેજે--વગડાના પશુને મારી તેનું કોઈપણ ભતનું માંસ ખાતો નહિ. બાઈબલના પહેલા જેનીસીસમાં લખેલું છે કે:-

The primitive injunction of God to man at the creation was:—
Behold, I have given you every herb bearing seed, which
is upon the face of all the earth, and every tree in which
is the fruit of a tree yielding seed; to you it shall be for meat
(Gen. 1. 29)

ભાવાર્થ—પૃથ્વિ ઉપર જે ભાજી પ્રાણ તથા ફળ તને મેં આપેલાં છે તેનો તું ખોરાક તરીકે ઉપયોગ કરજે. વળી હોસીયા (Hosia) અધ્યાય ૮ આયત ૧૫માં પણ કહેલું છે કે:-

And when ye spread forth your hands, I will hide my eyes
from you. Yes, when ye make many prayers, I will not hear.
Your hands are full of blood,

અર્થ—જ્યારે તમે તમારા હાથ (પ્રાર્થના માટે) લાંબા કરશો ત્યારે હું (ધ્રુવર) મારી આંખો તમારા તરફથી ખીજી બાજુ ફેરવીશ, અને તમે પ્રાર્થના ઉપર પ્રાર્થના કરશો તોપણ હું ધ્યાન નહિ આપું કારણ કે તમારા હાથ (પ્રાર્થાને મારવાથી) લોહી લુહાણ છે.

મુસલમાનોના “આઈને અકબરી” માં લખેલું છે કે-અકબર બાદશાહ દર શુક્રવારથી રવિવારે, ગ્રહણના દીવસે, તીર રોજના જશનને દીવસે અને આખા-ફરવરદીન-તથા-આવાં-માસમાં બીલકુલ માંસ ખાતો નહિ-તેવીજ રીતે આજ પણ કોઈ મુસલમાન “શાલેક શરીઅત” માંથી “ટરપીટ” માં પેસે છે તો તુરતજ માંસ ખાતું છેડી દે છે વળી રાવજ વોરા જેઓ-લોટીઆ વોરા-કહેવાય છે તેઓ બીલકુલ માંસ ખાતા નથી તેથી તેઓ નજો-સીઆ અથવા નમાંસીઆ-કહેવાય છે તેઓની વસ્તી વડોદરામાં પણ છે-તેમજ તેમના ધર્મે પુસ્તકમાં ૧૨માવેલું છે કે-ફલો તજ અલ્લુ બુતૂન કુમ મકાબરલ હયવાનાત ॥ અર્થ-તું પશુ-પક્ષીઓની કબર તારા પેટમાં કરીશ નહિ અર્થાત તેમને મારીને ખાઈશ નહિ.

કુરાને સરીફના-સરા અન-આમ-ની આયત ૧૪૨ માં અલ્લા તાલાએ સાફ ફરમાવેલું છે કે:-

વ મિનલ અનઆમે હમૂ લતં વ ફર્શા ।

કુલ્હમિમ્મા રજક કુમુલ્લા હો ॥

અર્થ-અલ્લાએ ચોપગાં જનાવરોમાંથી કેટલાંક ભાર ઉપાડવા માટે પેદા કીધાં છે અને ખાવા માટે જમીનને લગતી વનસ્પતિ તથા અનાજ ઉત્પન્ન કર્યું છે તે તમે ખાઓ-વળી તેજ સરા-અન-આમમાં લખેલું છે કે-તમે ન ખાઓ-લોહી અને હુકરનું માંસ, વાથી

(૩૮)

શબ્દાર્થ વિવેક.

મારવામાં આવે તેનું માંસ અથવા બીજા કોઈ પ્રાણીના મારવાથી મરે તેનું માંસ. બકરી ધનને દીવસે બકરી ન મારવા વિશે હુશનમાં સુરાહહજીરી ૩૬ મી આયાતમાં અથ્થા તાક્ષાએ ખુદ ફરમાવેલું છે કે-માંસ અગર લોહી મને પહોંચશે નહિ પણ એક પરહેજગારી પહોંચશે. “હા મુહા દૌન”-ગાયનું માંસ રોગ છે. આવાં આવાં અસંખ્ય પ્રમાણો સર્વ ધર્મ-માંથી મળી શકે છે પરંતુ લંબાણ થવાના ભયથીજ અત્રે ન ટાંકતાં વિશેષ ખાતરી માટે-પ્રાણી હિંસા-ખોરાક નિષેધ-નામનું પુસ્તક વાંચવા બલામણુકરીએ છીએ, માંસાહાર લેવાથી શારીરિક તેમજ માનસિક નુકશાન સંબંધે પ્રખ્યાત ડોક્ટરોના અભિપ્રાય તપાસવાની પણ જરૂર છે—

ડોક્ટર-ડી-એલ-નીકોલસ-એમ-ડી-

T. L. Nichols M. D. નો એવો અભિપ્રાય છે કે-

“A flesh diet is exciting, feverish, inflammatory, as well as impure and often poisonous. Flesh eaters are especially subject to inflammatory diseases, particularly fevers and dysentery. Flesh eating giving us an unnatural excited life, leads to sensuality; sensuality brings exhaustaion, exhaustion demands stimulation; and so the work of destruction goes on”

અર્થ—માંસનો ખોરાક લાગણી ઉશ્કેરનાર, દુષ્ટ વિકાર ઉત્પન્ન કરનાર અને ગંદો તથા ઘણી વખત ઝેરી હોય છે. માંસાહારી લોકોને લાવ, મરડો વીગેરે રોગો વારંવાર થાય છે. પ્રાણી ખોરાક વિકાર ઉત્પન્ન કરે છે તેથી તે ખાનાર વિષય લુબ્ધ અને દુરાચરણી બને છે. વળી વિષય લુબ્ધ લોકો જલદીથી કૌવતહીન થઈ જવાથી તેઓને કૃત્રિમ જીવસાની જરૂર પડે છે અને આવી રીતે તેઓ વિનાશની નજદીક આવતા જાય છે. એ શિવાય જૈનકાંડિન એમ. ડી. વીગેરે મોટા મોટા ડોક્ટરો માંસ ભક્ષણથી બહુજ નુકશાન થાય છે એવો અભિપ્રાય ધરાવે છે. ડૉ. એલ્ડ્રીડ નામનો એક યુરોપીઅન ત્રણ ચાર માસ પેહેલાં હિંદુસ્તાનમાં આવ્યો હતો તે હિંદુ રીત સુજબ ખોરાક લેતો. તે વેજટેરીઅન—વનસ્પતીનો ખોરાક લેનાર હતો. ખુદ યુરોપમાં પણ ઘણા યુરોપીઅનો માંસ મદિરા માટે પ્રતિજ્ઞા લઈ-વેજટેરીઅન-મંડળીમાં મળ્યા છે ને મળે છે. વળી મી. પ્લુટાર્કે આ વિષય ઉપર એક ખાસ નિબંધ લખેલો છે જે બહુ લાંબો હોવાથી અમે દાખલ કરેલ નથી પરંતુ તેનાં વાક્યે વાક્યે માંસ ભક્ષણનો નિષેધ કરેલો છે.

આજના જમાનામાં કૉલંબીયર ઑઈલ ટેરોલ વીગેરે માંસમાંથી બનાવેલી ચીજો દવાઓ તરીકે વપરાય છે પરંતુ આજના જમાનામાં તેવી દવાઓથી નવા નવા ઘણા રોગો ઉત્પન્ન થયાં છે અને થાય છે વળી યુરોપ જતાં હિંદુઓ જેઓ માંસાહાર કરતા નથી તેઓનું શરીર બહુજ સારું રહે છે, પરંતુ માંસાહાર કરનારો અઘણ મૃત્યુ પામ્યાના ઘણાં દૃષ્ટાંતો બનેલાં છે. વળી વિદ્વાન કવિઓ-ખર્ન, વર્ડઝવર્થ, શેલી, અને યુચનન વીગેરે પણ પોતાના ગ્રંથોમાં સંપૂર્ણ રીતે માંસ ભક્ષણને નિષેધ છે. મારવામાં આવતાં પ્રાણીઓનાં ઉપયોગપણા સંબંધે તથા તેમના તરફથી આપણને મળતા લાભો તરફ વિચારીએ તો તે સંબંધે પુસ્તકોનાં પુસ્તકો લખી શકાય-હિંદુસ્તાનમાં વારંવાર દુષ્કાળ પડવાના કારણોમાં “પ્રાણી હિંસા અને માંસાહાર” ને મુખ્ય કારણ ભૂત ગણવામાં આવે છે, એવા લંબાણ લેખો શ્રી સયાજી વિજય વીગેરે જાહેર પેપરોમાં ઘણી વખત છપાયલા વાંચવામાં આવે છે.

જ્યારે આ પ્રમાણે અન્ય મતોમાં પણ માંસાહાર માટે સખ્ત મના કરેલી છે ત્યારે જૈન ધર્મ જોનો દયા એજ મુદ્રાલેખ Motto છે, જેનું દયા ઉપરજ મંડળ છે. અને જે દુનિયામાં દયાના પ્રતાપથીજ પ્રસિદ્ધિ પામેલ છે, તેવા દયાળુ ધર્મમાં માંસાહાર નિષેધ ન હોવાનું બોલવું એ પોતાની જાલ અપવિત્ર કરવા જેવું અને જૈનના સિદ્ધાંતોને અપમાન કરવા જેવું છે. આ સ્થળે કોઈ એમ કહેશે કે-આજ પુસ્તકના ૬૧૯-૬૨૯ વીગેરે વાક્યોમાં કહેલું છે તે શા

શબ્દાર્થ વિવેક.

(૩૬)

આધારથી કહેલું છે ? આનો ખુલાસો લંબાણથી કરવાની જરૂર છે.

આજ સૂત્રના દશમા અધ્યયનમાં તેમજ ધણી જગોએ એવું ફરમાવેલું છે કે જે જગોએ માંસ વીગેરે રંધાતા હોય-વપરાતા હોય તે માર્ગે થઇને પણ સાધુ મુનિનાને જતું નહિ-સંખેધસતરિઆદિ જૈન શાસ્ત્રોમાં કહેલું છે કે:-

આમાસુય પક્કાસુયં વિપચ્ચમાણાસુ મંસપેસીસુ

સયયં ચિય ઉવવાઓ મળિયોય નિગોયજીવાણં ॥

અર્થ—અગ્નિથી નહિ પકવેલા-કાચા તથા પકવેલા-પાકા માંસ તથા અગ્નિથી પચતા માંસ-માંસના પિંડમાં સદા અંતર રહીત જ્યાં સુધી માંસ રહે ત્યાં સુધી તેમાં નિગોદિયા જીવ ઉપજે છે એમ કહેલું છે.

તેમજ ચૈદ પ્રકારનાં સંમૂર્છિત મનુષ્ય ઉત્પન્ન થવાનાં સ્થાનક શ્રી પન્નવણા તથા સમવા-યાંગ આદિ સૂત્રોમાં કહેલાં છે તેમાં પ્રાણીઓના લોહી માંસાદી લીધેલાં, છે. શ્રી ઠાણાંગ સૂત્રને દશમે કાણે અદ્ધિમંસેસોણિય અર્થાત્ હાડ, માંસ-લોહી વીગેરે અસજાય-અપવિત્ર કહી છે જે સ્થાનકમાં ત્રસજીવોનાં કલેવર પડ્યાં હોય ત્યાં સાધુને અસજાય લાગે. શ્રી ઉવ-વાઈ તેમજ ઠાણાંગ સૂત્રમાં ચાર પ્રકારે નરકાયુષ્યનો બંધ પડે છે જેમાં પંચિદિયવજ્ઞેણ એટલે પંચેન્દ્રિયનો બંધ કરવાથી તેમજ કુગિમાહારેણ એટલે માંસનો આહાર કરવાથી. તેમજ માંસ મદિરા-મધ-માખણ વીગેરે જૈન શાસ્ત્રોમાં અબલ્લ મંસ કહેલાં છે. શ્રી દશવૈકા-ળિક સૂત્રમાં મદિરાનો નીસો કરનારને મહાપાપી કહેલો છે તેમજ શ્રી ઉપાશક દશાંગ સૂત્રમાં આમવાપ છુટીઆવિ હાથ્યા એ શબ્દો સૂચવે છે કે શ્રીરાજગૃહ નગરમાં ત્રસ પંચેન્દ્રિયના બંધનો બંધ કરવાનો શ્રેણીક રાગને અમર પડ઼ વગડાવ્યો છે. શ્રી સુયગડાંગ સૂત્રમાં માંસાહારીને અનાર્ય-મિથ્યા દષ્ટિ કહેલા છે. શ્રી ભગવતી સૂત્રમાં તાપસના અધી-કારમાં મિગલુદ્ધયા એટલે મૃગનું માંસ ખાય તો મૃગ લુપ્થ તાપસ કહેવાય-એટલે જે જાતનું માંસ ખાય છે તેમને તેવી સંજ્ઞાથી ઓળખવામાં આવે છે, માટે જૈન સાધુએને માંસાહારી કહેવા એ પૂર્ણ વિચારની ખામી વાળું છે. શ્રીપ્રશ્નવ્યાકરણના બીજા શ્રુતસ્કંધમાં પાંચમા સંવરદારે મંસ મધુ મદ્દસેણો સત્તિકર એટલે માંસ મદિરા મધ દહિંમાં મન ન કરે-આશક્ત ન હોય તેમજ સાધુઓ “અમજ્ઞ મંસાસિ” એટલે સાધુઓ મધ-માંસના ત્યાગી હોય આ સંબંધે શ્રીપ્રશ્નવ્યાકરણના સંવરદારમાં સાધુઓના આચાર પ્રકરણમાં ધણું વિવેચન કરેલું છે જે જોવાથી શંકાનું સમાધાન થશે. શ્રી નિશીથ આદિ છેદ સૂત્રોમાં મધ માંસ સંબંધે એવું કહેલું છે કે સાધુ સાધવીએ જે જગોએ માંસાદિ રંધાતા હોય તે જગોએ અગર તે રસ્તે સાધુએ રહેવું તેમજ જતું નહિ. શ્રીદશવૈકલિક સૂત્રના પાંચમા અધ્યયનના પેહેલા ઉદેશમાં **બહુ અદ્ધિયં** વીગેરે પાઠ છે તેનો અર્થ એવો છે કે-જે ફળને વિશે ધણી કળીઆ હોય તે સીતાફળ પ્રમુખ, તથા પોગળ વૃક્ષનાં ફળ, અણિમિસ નામે વૃક્ષના ફળ, જેને ધણું કાંટા હોય તે અગથીઆનાં ફળ, ટીમરૂના ફળ, બીલીનાં ફળ, શેકડીના કટકા, શામલી વેલાના ફળ અને તુરાની પાંખડી સાધુ સાધવીને ન કરવે-આ વાક્યમાં **અદ્ધિયં** શબ્દનો અર્થ **અનિષિદ** એટલે કળીઆ કહેલાં છે. શ્રીપન્નવણા સૂત્રમાં વનસ્પતિના અધિકારમાં **પગઢિઆ-બહુ અદ્ધિયા** એવા શબ્દો છે તેના અર્થ થોડા કે જાડાં હાડકાં નહિ પણ હરડે-દાડમ-વી-ગેરે છે શ્રી ભગવતીજી સૂત્રના ૧૫મા શતકમાં શ્રીવીર પ્રભુને જ્યારે લોહીખંડવાડો થયો હતો તેની દવા માટે રેવતી ગાથા પાલિને ત્યાં સીંહા અણગારને પાક લેવા માટે મોકલ્યા હતા ત્યાં **કવોચ સરીરે, કુકુઢ મંસે** એવા પાઠ છે તેનો અર્થ કપૂતર કે કુકડા માંસ નહિ પણ કોળાપાક તથા બીજોરાપાક થાય છે. ગુજરાતમાં એવી કહેવત છે કે “બાર ગાઉએ બોલી બહેલે.” એટલે એક ગામમાં એક ચીનને જે નામથી ઓળખવામાં આવે છે તેને બીજા દેશમાં તદ્દન જુદા અને વિચિત્ર નામથી ઓળખવામાં આવે છે. માળવા દેશમાં છુરા કપૂતરને **કોહલા** કહે છે-આ નામની વનસ્પતિ પણ કેટલાક દેશોમાં થાય છે એટલે તેના અર્થ વિચારવા અને બંધ જેસતા સમજવામાં પૂર્ણ વિચારની આવશ્યકતા છે. શ્રીભગ-

(૪૦)

શબ્દાથે વિવેક.

વાને સીંહાઅણુગારને કહેલું કે-મારે માટે જે કોહલાપાક કરેલો છે તે ન લેવો. પરંતુ જે બીજાના ઉપયોગ માટે બીજોરાપાક કરેલો છે તે લેવો. હવે આ જગોએ કોહલાનો અર્થ જે ભુરાં કબૂતર કરવામાં આવે તો દેખીતી ભૂલ મળાય. જે વાક્ય સંબંધે આ ચર્ચા ઉઠેલી છે તેને માટે દીકાકાર એમ જણાવે છે કે-માંસ શબ્દનો ઉત્તરગ માર્ગમાં-ગર્ભ અથવા દળ અર્થ સમજવો પરંતુ કોઈ આપત કાળમાં અન્ન, પાણીનો અભાવ હોય અને કોઈ સાધુ રોગીષ્ઠ થયો હોય, સંવર માર્ગમાં સ્થિર ન રહી શકે તો હોય, ધર્મની હેલના થતી હોય, પોતાની સારી સ્થિતિ ઉપર ઉન્નતિનો આધાર હોય, અને પોતાના રોગનું નિવારણ કરવા કોઈ મહાન વૈદ્યનો આગ્રહ હોય, તેવે પ્રસંગે બાહ્ય વિલેપન અર્થે જેમ વાદ આદિના તેજ વપરાય છે તે પ્રમાણે અપવાદ માર્ગે વાપરવાનું દીકાકાર કહે છે આ જગોએ કોઈ એમ પ્રશ્ન કરે કે આજ પુસ્તકના ભાષાન્તરમાં ત્યારે મત્ય-માંસના અર્થમાં વનસ્પતિ તથા ગર્ભ એવા શબ્દો શામાટે નથી વાપરવામાં આવ્યા ? તેનું સમાધાન એ છે કે-પ્રથમ તો આ વાત લાંબો વખત થયાં ચર્ચાય છે, તેમજ દીકાકારના બાહ્ય ઉપયોગ અર્થે, અમુક સંજોગોએ વાપરવાના અભિપ્રાયને અનુસરી આ બાબત ખાસ પૂરવણી દાખલ કરવાની હોવાથી અમોએ પાઠમાં હતા તેવા મૂળ શબ્દોજ રાખેલા છે માટે માત્ર તે ઉપરથીજ વાચનારે કશું ધોરણ બાંધી બેસવાનું નથી. શાસ્ત્રમાં કહેલું છે કે- શક્તિ મ્મહો વ્યાકરણોપમા ન-કોશાસવાક્યાન્ વ્યવહારતશ્ચ અર્થ. વ્યાકરણથી, ઉપમાનથી, કેશથી, આસ વાક્યથી અને વ્યવહારથી અર્થ મનાય છે માટે વર્તમાન કાળના જૈન વૃદ્ધ વ્યવહારીઓ જે અર્થ કહે તે માન્ય રાખવો એ ભવ્ય જીવનું કર્તવ્ય છે. મત્ય માંસનો બાહ્ય પરિભોગને અર્થે પણ પરંપરાથી નિષેધ ચાલ્યો આવે છે માટે પરંપરા અને વૃદ્ધ વાક્યોને માન આપી અર્થ ગ્રહણ કરવો એ આસ્તિક પુરુષોનું કર્તવ્ય છે-એક શબ્દના અનેક અર્થ થાય છે તે બાજકાલનો કેળવાયેલો તેમજ અભણ વર્ગ બધા સારી રીતે સમજે છે. શ્રીભગવતીજ સૂત્રમાં વનસ્પતિનાં વિચિત્ર નામો આવે છે-અશ્વથી અશ્વકર્ણી, સિંહકર્ણી, મંડુકી, ઐરાવણી વીગેરે ઘણાં નામો બીજા તીર્થોત્થાના નામને મળતાં આવે છે. આ બાબત બહુ ચર્ચાયેલી છે. અને જાહેર પેપરોમાં માંસ ભક્ષણ નિષેધ સંબંધે સંખ્યા બંધ સળંગ પૂરાવાઓ આવેલા છે, જે બધા અત્રે ટાંકતા એક નવું પુસ્તક થાય તેમ છે. અમોએ અત્રે મુખ્ય મુખ્ય હકીકતજ માત્ર દાખલ કરેલી છે છતાં કોઈ પણ પ્રકારની અપૂર્ણતા રહેતી હોય તો તે માટે નિહાન વર્ગ અમોને કૃપા કરી સચના કરશે તો બીજી આવૃત્તિમાં તેમની સચનાઓનું સન્માન કરીશું.

ટુંકામાં છેવટે અમે એટલુંજ કહીશું કે ઇતિહાસના શોધકો ખરો ઇતિહાસ શોધવા માટે ઉત્સુક હોવાથી તેઓ તેમને ગમ પડતી ગમે તે શોધ કરે, ભાષા શાસ્ત્રીઓ ભાષામાં વપરાયેલા શબ્દો ઉપરથી ગમે તે નિર્ણય સાધે, વિદેશિ પ્રોફેસરો મૂળના શબ્દોને પકડીને ગમે તેમ અર્થ કરે, છતાં અને એક જૈન અગ્રા તરીકે જાહિસા ના જ પાલણમાં ઉછરેલા અને જન્મથી માંસમદિરાને ધિક્કારનાર હોવાથી જૈન વાણીમાં તો શું પણ વેદમાં પણ વપરાયેલા તે તે શબ્દોના હિંસામય અર્થ કબૂલ કરનાર નથી અને એ રીતે જગતમાં રહેલા તમામ ધર્મોના સમ્યક અર્થ કરીને તેમના પણ મૂળ યોગેને સમ્યક શ્રુત તરીકે ઝોળાખાવવા યત્નવાન હીયે-પછી ભલેને અમને એ બાબતસર લોકો પક્ષપાતી ઠરાવે-કારણ કે અલબત્ત અમને દયાનો પક્ષપાત છે, છે, ને છે. શાસ્ત્રમાં પક્ષપાતની મનાઈ પાડવામાં આવી છે તે સદ્ગુણોના પક્ષપાત માટે નહિ-પણ દુરુણોના પક્ષપાતમાં નહિ તણાવું એ ઉદ્દેશથીજ છે. આ અમારો ખાસ અભિપ્રાય છે, અને તેને અનુસરીને અમે દરેક જગોએ અર્થ પરિશોધન કરીને વિરોધનો પરિહાર કરીયે કરાવીયે છીયે-છતાં તેમ કરવાથી જો કોઈ રીતે ખરા સત્યાર્થની વિરાધના થતી હોય તો અમે તે બાબતથી અલગ રહેવા તૈયાર છીયે. (અલં વિસ્તરેણ.)

(સ્વતંત્ર)

આચારાઙ્ગ સૂત્રમ્.

પ્રથમઃ શ્રુતસ્કન્ધઃ

શસ્ત્રપરિજ્ઞાનામકં પ્રથમ મધ્યયનમ્

(પ્રથમ ઉદ્દેશઃ)

સુયં મે આઠસં, તેણં ભગવયા એવમસ્થાયં । (૧)

શ્રુતસ્કન્ધ^૧ પેહેલો.

અધ્યયન^૨ પેહેલું.-

શસ્ત્ર પરિજ્ઞા.^૩

અથવા

ભાવ શસ્ત્રોની સમજ.

પેહેલો ઉદ્દેશ.

(આત્મપદાર્થ^૪ વિચાર તથા કર્મઅર્થ હેતુ^૫ વિચાર.)

(આત્મપદાર્થ વિચાર.)

(સુધર્મસ્વામી^૬ જન્મને^૭ કહેછે) હે દીર્ઘ આયુષ્યવાળા જન્મ, મેં (શ્રમણ ભગવાન મહાવીર^૮ પાસેથી) સાંભળેલું છે; તે ભગવાન આ પ્રમાણે બોલ્યા હતા. (૧)

૧ શ્રુતસ્કન્ધ એટલે સૂત્રનો ભાગ. ૨ અધ્યયન એટલે અધ્યાય. ૩ શસ્ત્ર એ જ્ઞાતના છે:-દ્રવ્ય શસ્ત્ર અને ભાવ શસ્ત્ર. દ્રવ્ય શસ્ત્ર તરવાર વગેરા. ભાવ શસ્ત્ર પાપમાં પ્રવર્તતા મન વચન અને શરીર. અહીં એ ભાવ શસ્ત્ર લેવાં, તેની પરિજ્ઞા એટલે સમજ. પરિજ્ઞા એ છે-જ્ઞ પરિજ્ઞા, અને પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞા, જ્ઞ પરિજ્ઞા એટલે એ ક્રિયાઓ કર્મ બંધની હેતુ છે એવું બરોબર સમજવું. અને પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞા એટલે તેવું સમજીને તેઓનો ત્યાગ કરવો. ૪ જીવ. ૫ પાપ બાંધવાના કારણો. ૬ છેલ્લા તીર્થંકર મહાવીર સ્વામીના ઇચ્છારામા ગણધર. ૭ સુધર્મ સ્વામીના શિષ્ય. ૮ પરોપકારાર્થ મહાશ્રમ લેનાર. ૯ છેલ્લા તીર્થંકર.

(૨)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

इह मेगेसि णो सएणा भवइ, तंजहा, पुरस्थिमाओ वा दिसाओ आगओ अहमंसि? दा-
हिणाओ वा दिसाओ आगओ अहमंसि? पच्चस्थिमाओ वा दिसाओ आगओ अहमंसि? उत्त-
राओ वा दिसाओ आगओ अहमंसि? उट्ठाओ वा दिसाओ आगओ अहमंसि? अहे दि-
शाओ वा आगओ अहमंसि? अण्णयरीओ वा दिसाओ अणुदिसाओ वा आगओ अहमंसि? ।
एवमेगेसिं णो णायं भवइ, अत्थि मे आया उववाइए? णत्थि मे आया उववाइए? के अह-
मंसि? के वा इओ चुओ इह पेच्चा भविस्सामि? (२)

સે જં પુણ જાણેજ્ઞા સહસમ્મહ્યાય, પરવાગરણે, અણેસિં અંતિય વા સોચ્છા, તંજહા,
પુરસ્થિમાઓ વા દિસાઓ આગઓ અહમંસિ, જાવ અણ્ણયરીઓ દિસાઓ અણુદિસાઓ વા આ-
ગઓ અહમંસિ । એવમેગેસિં ણાયં ભવહ, અત્થિ મે આયા ઉવવાહિય, જો હમાઓ દિસાઓ
અણુદિસાઓ વા અણુસંચરહ, સન્વાઓ દિસાઓ સન્વાઓ અણુદિસાઓ જો આગઓ અણુસંચરહ,
સોહં । સે આયાવાદી, લોગાવાદી, કમ્માવાદી, કિરિયાવાદી । (૩)

अकरिस्सं च हं, काराविस्सं चं हं, करओयावि समणुञ्जे भविस्सामि; एयावंति सन्वावंति
लोगेसि कम्मसमारंभा परिजाणियन्वा भवन्ति । (४)

અપરિણાયકમ્મા સ્વલુ અયં પુરિસે, જો હમાઓ દિસાઓ અણુદિસાઓ વા અણુસંચરહ,

આ જગતમાં જેમ કેટલાક જીવોને (એવું) જ્ઞાન નથી હોતું કે હું કઈ દિશાથી (અત્રે)
આવેલો છું? પૂર્વથી કે દક્ષિણથી? પશ્ચિમથી કે ઉત્તરથી? ઊપરથી કે નીચેથી? અથવા કોઈ
પણ દિશાથી કે વિદિશાથી? તેજ પ્રમાણે કેટલાક જીવોને એવું જ્ઞાન (પણ) નથી હોતું કે મારો
આત્મા^૧ પુનર્જન્મ પામનારો છે કે નહિ? હું (અગાઉ) કોણ હતો? અથવા અહિંથી
ચલીને^૨ (જન્માંતરમાં) હું કોણ થઈશ? (૨)

હવે (જેઓ “ હું કઈ દિશાથી આવ્યો છું ” એવું નથી જાણતા તેઓમાંના) કોઈ જીવ,
જાતિસ્મરણુ^૩ વગેરે^૪ જ્ઞાનથી, અથવા તીર્થંકરના આપેલા ઉત્તરથી અથવા ખીજા કોઈના
પાસેથી સાંભળીને જાણી શકે કે હું અમુક દિશાથી અથવા વિદિશાથી આવ્યો છું; તેજ પ્રમાણે
કેટલાએકને એવું જ્ઞાન હોય છે કે, મારો આત્મા પુનર્જન્મ પામનારો છે, જે આત્મા અમુક
દિશા અથવા વિદિશાથી આવેલો છે. અને જે અમુક દિશા અથવા વિદિશા અથવા સર્વદિશાથી
આવેલો છે તે હું છું. આવા જ્ઞાનવાળો જે પુરૂષ હોય તેજ (ખરેખર) આત્મવાદી,^૫ લો-
કવાદી, કર્મવાદી, અને ક્રિયાવાદી [જાણુવો]. (૩)

(કર્મ બંધ હેતુ વિચાર)

મેં કીધું, ૧ (મેં કરાવ્યું), ૨ મેં ખીજા કરનારને રૂડું માન્યું, ૩ હું કરું છું, ૪ હું કરાવું છું, ૫
હું ખીજા કરનારને રૂડું માનું છું, ૬ હું કરીશ) ૭ હું કરાવીશ, ૮ હું ખીજા કરનારને રૂડું માનીશ ૯
(એ નવ બેદોને મન વચન અને કાયથી^૬ ગણીએ તો સત્યાવીશ બેદ થાય) (એ પ્રમાણે)
એટલાજ (માત્ર) આખા લોકમાં કર્મસમારંભ એટલે કર્મ બાંધવાના કારણભૂત ક્રિયાઓના
બેદો જાણવાના છે. (૪)

એ ક્રિયાઓને નહિ જાણનાર પુરૂષ જ આ દિશાઓ તથા વિદિશાઓ અને સર્વ દિશા-

૧ જીવ. ૨ મરીને. ૩ જેનાથી ગયાં જન્મની વાત યાદ આવે એવું જ્ઞાન. ૪ વગેરે શબ્દથી
અવધિ, મન પર્વવ અને કેવલ જ્ઞાન. ૫ વાદી-માનનાર-આત્મ વાદી-આત્મા માનનાર. ૬ શરીર.

અધ્યયન પેહેલું.

(૩)

સઘ્વાઓ દિસાઓ સઘ્વાઓ અણુદિસાઓ સાહેતિ, અળેગરૂવાઓ જોળીઓ સંધેઈ, વિરૂગરૂવે
ખાસે પહિસંવેદેઈ । (૫)

તત્થ સ્વહુ ભગવતા પરિણ્ણા પવેહ્યા । (૬)

દ્વમ્સસચેવ જીવિયસ પરિવેદળમાળણપૂયણાપ્, જાદ્વમરણમોયણાપ્, દુક્ખપહિવાયહેવં । (૭)

પ્યાવંતિ સઙ્ગાવંતિ લોગંસિ કમ્મસમારંભા પરિજાણિયન્વા ભવંતિ । (૮)

જસ્સેતે લોગંસિ કમ્મસમારંભા પરિણ્ણાયા ભવંતિ, સે હુ મુણી સ્તિ ભેમિ । (૯)

[દ્વિતીય ઉદ્દેશ :]

અદે^૨ લોપ્ પરિજુણે દુસ્સંબોદે અવિજાણપ્; અસ્સિ^૩ લોપ્ પવ્વહપ્ તત્થ તત્થ પુઠ્ઠો,
પાસ, આતુરા પરિતાવેતિ । (૧૦)

૧ બ્રવીમિ ૨ આત્તે: ૩ અસ્મિન્

ઓમાં ભમ્યા કરે છે, અનેક યોનિઓમાં^૧ ઊપજે છે, અને અણુગમતા સ્પર્શ વગેરાના દુઃખો
ભોગવે છે. (૫)

(આ પ્રમાણે ભગવાને આપેલું ભાષણ બોલીને હવે પોતે સુધર્મસ્વામી જન્મીને કહે છે)

એ ક્રિયાઓ પેટે ભગવાને “ પરિણ્ણા ” (એટલે શુદ્ધ સમજ) આપેલી છે. (૬)

(એ ક્રિયાઓમાં માણુઓ,) આ શરીરને વધુ ટકાવવા માટે, કીર્તિ મેળવવા માટે, માન
પામવા માટે, અને ખાન પાન તથા ધનાદિકના માટે (પ્રવર્તે છે.) (૭)

(એ પ્રમાણે) આખા લોકોમાં ઊપર બતાવ્યા તેટલાજ ક્રિયાના ભેદો જાણવાના છે. (૮)

(ઉપસંહાર)

(સમસ્ત વસ્તુના જાણનાર ભગવાન કેવળજ્ઞાનથી સાક્ષાત્ જોઈને કહેછે કે) જેણે એ
ક્રિયાના ભેદો (ઊપરની જાણાવેલી એ પરિણ્ણાઓથી) શુદ્ધ સમજેલા હોય, તેજ, કર્મોને સમ-
જીને તેના કારણોથી દૂર રહેનાર મુનિ જાણવો.)

એ પ્રમાણે (હે જન્મ એ સઘ્ગું હું ભગવાન પાસેથી સાંભળીને તને) કહુંછું. (૯)

બીજો ઉદ્દેશ.

(પૃથ્વીકાયની હિંસાનો પરિહાર.)

આ જગતમાના જીવો (વિષય અને કપાયથી) પીડાયેલા છે, બધી રીતે હીન થએલા છે,
અને ઘણી મુશીબતે સમજી શકે તેવા બનેલા છે, (કારણ કે) તેઓ અજ્ઞાણ છે; (અને એવા
જ હોવાથી,) તેઓ અધીરા થઈને ગરીબ પૃથ્વીકાયના જૂદા જૂદા ખપમાં તે પૃથ્વીકાયને સં-
તાપ્યા કરે છે. (૧૦)

૧ જાતિઓમાં.

(૪)

આચારાંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

સંતિ પ્રાણા પુઢો સિયા । “ લજ્જમાણા પુઢો, પાસ (૧૧)

અળગારા મો તિ પુરો^૧ પવયમાણા; જમિળ વિરુવરુવેહિં સત્યેહિં પુઢવિકમ્મસમારંભેળ પુઢવિસત્થં સમારંભમાણા અળે અળેગરુવે પાળે વિહિંસહ । (૧૨)તત્થત્થલુ ભગવયા પરિણા પવેહઆ । હમસ્સ ચેવ જીવિયસ્સ પરિવંદણ-માણણ-પૂષ-
ણાપ, જાહમરણમોયણાપ, દુક્ખપઢિધાયહેરં, સે સયમેવ પુઢવિસત્થં સમારંભહ, અળેહિં પુઢ-
વિસત્થં સમારંભાવેહ, અળેવા પુઢવિસત્થં સમારંભંતે સમણુજાણહ । તં સે અહિયાપ, તં સે
અવોહિપ । (૧૩)સે તં સંબુઙ્ગમાણે આયાણીયં^૨ સમુદ્ધાપ સુચ્ચા ત્થલુ ભગવઓ, અળગારાળં અંતિપ; હહ મેગેસિં ણાયં ભવતિ—એસ ત્થલુ ગંથે, એસ ત્થલુ મોહે, એસ ત્થલુ મારે, એસ ત્થલુ ણિ-
રપ । હચ્ચત્થં^૩ ગઢિપ લોપ; જમિળ વિરુવરુવેહિં સત્યેહિં પુઢવિકમ્મસમારંભેળ પુઢવિસત્થં સ-
મારંભમાણે અળે અળેગરુવે પાળે વિહિંસહ । (૧૪)સે લેમિ—અપ્પેગે અંધ મઢમે,^૪ અપ્પેગે અંધ મચ્છે;^૫—અપ્પેગે પાય મઢમે, અપ્પેગે પાય
મચ્છે;—અપ્પેગે ગુંધ મઢમે, ૨ * અપ્પેગે જંધ મઢમે, ૨ અપ્પેગે જાણુ મઢમે, ૨ અપ્પેગે ઉરુ૧ (બૌદ્ધાઃ) ૨ (જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર રૂપ) આદાનીયં. ૩ હૃત્યર્થં ગૃહ્ઃ ૪ આભિભાવ
૫ આશ્ચિંહ્યાત્ * દ્વિકચિદ્ધાત્ સર્વત્ર અચ્છે હૃત્યંતર્વસિપદમપિ વાચ્યમ્પૃથ્વીમાં જૂદા જૂદા અનેક જીવ છે. એથીજ કરીને, જ્ઞાનીઓ તેની હિંસા કરતાં
શરમાય છે. (૧૧)કેટલાએક^૧ ભિક્ષુકો કહે છે કે “ અમેજ માત્ર અનગાર એટલે જીવરક્ષાને માટે
ધર છોડીને થએલા યતિઓ છીએ ” પણ એ તેમનો માત્ર બકવાદજ છે કારણકે તેઓ આ
પૃથ્વીથી થતા કામોમાં પૃથ્વીકાયના જીવોને અનેક હથિયારોવડે મારતા રહે છે, તથા તે સાથે
વનસ્પતિ વગેરા અનેક જીવોને પણ મારે છે. (૧૨)આ સ્થળે ભગવાને શુદ્ધ સમજ આપી છે કે પ્રાણીઓ, લાંબુ જીવવા માટે, કીર્તિ
મેળવવા માટે, માન પામવા માટે, જન્મ જરા તથા મરણથી છુટા થવા માટે, અને દુઃખ મટાડવા
માટે, જાતે પૃથ્વીકાયની હિંસા કરે છે, બીજાવતી કરાવે છે, બીજાને કરતાં રૂડું માને છે;
પણ એ બધું તેમને અહિત કરનાર અને અજ્ઞાન વધારનાર (થવાતું). (૧૩)સમજી પુરૂષ એ પૃથ્વીકાયની હિંસાને અહિત કરનારી જાણતા થકા સાક્ષાત્ તીર્થંકર
ભગવાન અથવા તેમના સાધુઓ પાસેથી પોતાને આદરવા લાયક (જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્ર
રૂપ) વસ્તુઓ સાંભળી કરીને તેમનો અંગીકાર કરે છે. (અને) તેવા પુરૂષો એવું સમજે છે કે
આ (પૃથ્વીકાયનો આરંભ) તે ખરેખર કર્મબંધનો હેતુ છે, મોહનો હેતુ છે, મરણનો હેતુ છે,
અને નરકનો હેતુ છે; એવું છતાં જ બધા લોકો એ પૃથ્વીકાયના જીવોને તથા તેની સાથના બીજા
અનેક જીવોને અનેક પ્રકારના શસ્ત્રોવડે મારતા રહેછે, તે માત્ર તેઓ ખાવા પીવા તથા કીર્તિ
વગેરા મેળવવામાં મુંઝાડ પડ્યા છે. (૧૪)(હે શિષ્ય, જો તમે મને પૂછશો કે એ પૃથ્વીકાયના જીવો દેખતા નથી, સૂંધતા નથી,
સાંભળતા નથી અને ચાલતા પણ નથી માટે એમને મારતાં તે શી ખીડ થતી હશે, તો

૧ (બૌદ્ધમતના.)

અધ્યયન પેહલું.

(૫)

મઢમે, ૨ અપ્પેગે કઢિ મઢમે, ૨ અપ્પેગે જામિ મઢમે, ૨ અપ્પેગે ડયર મઢમે, ૨ અપ્પેગે પાસ મઢમે, ૨ અપ્પેગે પિટ્ટિ મઢમે, ૨ અપ્પેગે ડર મઢમે, ૨ અપ્પેગે હિયય મઢમે, ૨ અપ્પેગે થજ મઢમે, ૨ અપ્પેગે સ્થંધ મઢમે, ૨ અપ્પેગે બાહુ મઢમે ૨ અપ્પેગે હૃથ મઢમે, ૨ અપ્પેગે અંગુલિ મઢમે, ૨ અપ્પેગે જાહ મઢમે, ૨ અપ્પેગે ગાંવા મઢમે, ૨ અપ્પેગે હજુય મઢમે, ૨ અપ્પેગે હોટ્ટુ મઢમે, ૨ અપ્પેગે જીહ મઢમે, ૨ અપ્પેગે તાલુ મઢમે, ૨ અપ્પેગે ગાલ મઢમે, ૨ અપ્પેગે ગંડ મઢમે, ૨ અપ્પેગે કલ્લ મઢમે, ૨ અપ્પેગે જાસ મઢમે, ૨ અપ્પેગે અચ્છિ મઢમે, ૨ અપ્પેગે મમુહ મઢમે, ૨ અપ્પેગે જિઢાલ મઢમે, ૨ અપ્પેગે સીસ મઢમે; ૨ અપ્પેગે સંપમારણ, અપ્પેગે ડહવણ । (૧૫)

एथ सत्थं समारंभमाणस्स इच्छेते आरंभा अपरिणयाया भवन्ति । एथ सत्थं असमारंभमाणस्स इच्छेते आरंभा परिणयाया भवन्ति । (१६)

તં પરિણાય મેહાવી નેવ સયં પુઢવિસત્થં સમારંભેજ્જા, નેવણેહિં પુઢવિસત્થં સમારંભેજ્જા, નેવણે પુઢવિસત્થં સમારંભંતે સમણુજાજેજ્જા । જસેસે પુઢવિકમ્મસમારંભા પરિણયાયા ભવંતિ સે હુ મુણી પરિણાયકમ્મે સ્તિ જે.મિ । (૧૭)

હું એક દૃષ્ટાંતથી કહું છું કે જેમ કોઈ એક જન્મથીજ અધ્યાધિર પુરૂષ હોય તેને) જૂઠા જૂઠા માણસો તેના પગ, ઘૂંટી, જંઘા, ઘૂટણ, સાથળ, કેડ, નાભિ, પેટ, પાંસળી, પૂઠ, છાતી, હૈયું, સ્તન, ખભા, બાહુ, આંગળીઓ, નખ, ગલું, હડપચી, હોઠ, જીભ, તાણુ, લમણા, કાન, નાક, આંખ, બ્રમર, લલાટ, અને માથું એ વગેરે અવયવોમાં ભાલાની ચણીઓ પરીવે (ત્યારે તે અધ્યાધિરને જે પ્રમાણે વેદના થાય છે. તેજ પ્રમાણે એકદ્રિય જીવોને પણ મારતાં વેદના થાય છે.)

(અથવા જેમ એક માણસને કોઈ એકદમ ઘા મારી મૂર્ચ્છિત કરે અને પછી મારી નાખે ત્યારે તેને મૂર્ચ્છા હોવા છતાં પણ પીડા થાયજ છે તે પ્રમાણે એ પૃથ્વીકાયના જીવોને પણ મારતાં વેદના થાય જ છે.) (૧૫)

એ પૃથ્વીકાયની હિંસા કરનાર પુરૂષને આરંભતું જ્ઞાન અને ત્યાગ નથી હોતા એટલે આરંભ લાગ્યા કરે છે, અને તેની હિંસા વર્જનાર પુરૂષને આરંભતું જ્ઞાન તથા ત્યાગ હોય છે એટલે આરંભ લાગી શકતો નથી. (૧૬)

(માટે) શુદ્ધિમાન પુરૂષે એ અણુ જાણીને જાતે પૃથ્વીકાયની હિંસા કરવી નહિ, બીજા પાસે કરાવવી નહિ, અને તેના કરનારને શુદ્ધ માનવું નહિ. (એવી રીતે) જે પૃથ્વીકાયની હિંસાને અહિત કરનારી સમજીને ત્યાગ કરે તેજ મુનિ જાણવો; એમ હું કહું છું. (૧૭)

(૬)

આચારાંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

[તૃતીય ઉદ્દેશ :]

સે વેમિ, સે જહાવિ અળગારેં ઝજુકહેં, ણિયાયપડિવળેં,^૧ અમાયંકુઘ્વમાળેં, વિયાહિતેં^૨ જાણ સદ્દાણ ણિકલેંતે તમેવ મળુપાલિજ્જા વિજહિત્તા વિસોતિયં^૩ (પાઠાંતરે પુઘ્વસંજોગ)।(૧૯)
 પળયા વીરા મહાવીરિં^૪ । લોગં ચ આળાણ અભિસમેચ્ચા અકુતોભયં^૫ । (૧૯)
 સે વેમિ, ણેવ સયં લોગં અઘ્માઙ્કલેંજ્જા,^૬ ણેવ અત્તાણં અઘ્માઙ્કલેંજ્જા । જેં લોયં અઘ્માઙ્કલિતિ, સે અત્તાણં અઘ્માઙ્કલિતિ; જે અત્તાણં અઘ્માઙ્કલિતિ, સે લોયં અઘ્માઙ્કલિતિ । (૨૦)

લજ્જમાળા પુઢો, પાસ, અળગારા મો તિ ઇગે પવયમાળા; જમિણં વિરુવરુલેહિં સત્થેહિં ઉદયકમ્મસમારંભેણં ઉદયસત્થં સમારંભમાળા અળ્લે અળેગરુલે પાળે વિહિંસતિ । (૨૧)

તત્થ સ્વલુ ભગવયા પરિણ્ણા પવેતિતા । હમ્મસ ચેવ જીવિયસ્સ પરિવંદનમાળણ પૂયળાણ જાહમરણમોયળાણ, દુક્ખપડિયાયહેડં, સે સયમેવ ઉદયસત્થં સમારંભતિ, અળ્લેહિં વા ઉદયસત્થં સમારંભાવેતિ, અળ્લે વા ઉદયસત્થં સમારંભંતે સમગુજાણ્ણ; તં સે અહિયાણ, તં સે

૧ (નિયાગો મોક્ષ માર્ગ સ્તં પ્રતિપક્ષ :) ૨ વ્યાખ્યાત : ૩ વિશ્રોતસિકાં (શંકાં)
 ૪ મહાવીરિયં ૫ (સંયમં) (અનુપાલયેત્ત્વ ઇતિશેષ :) ૬ (અપલપેત)

ત્રીજો ઉદ્દેશ.

(અપકાયની હિંસાનો પરિહાર.)

વળી હેં જંભુ, હું તને કહું છું કે દરેક અનગારેં એટલે ગ્રહત્યાગી મુનિએ સરળ સંયમને અનુસરીને, નિયાગ એટલે જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્ર અંગીકાર કરીને, કપટને દૂર કરતાં થકાં શ્રદ્ધાથી દીક્ષા લઈને તેજ શ્રદ્ધાને શંકાઓ દૂર કરીને પાળ્યા કરવી. (૧૮)

વીર પુરૂષો એ મહામાર્ગમાં ચાલ્યા છે માટે શંકા જેવું કંઈ નથી.

અપકાયને (પાણીને) પણ તીર્થકરની આજ્ઞાથી સજીવ માનીને તેને ભય ન આપવું એટલે કે સંયમ પાળવું. (૧૯)

હું કહું છું કે (સત્પુરૂષે) લોકોનો એટલે અપકાયના જીવોનો અપલાપ ન કરવો, અને પોતાના આત્માનો પણ અપલાપ ન કરવો. જે અપકાયના જીવોનો અપલાપ કરે છે તે પોતાના આત્માનો પણ અપલાપ કરે છે. અને જે પોતાના આત્માનો અપલાપ કરે છે તે અપકાયના જીવોનો અપલાપ કરે છે. (૨૦)

કેટલાક લાજથી શરમાતા થકા “ અમે અનગાર છીએ ” એવું બક્યા કરે છે. જે માટે તેઓ અપકાયના જીવોનો અનેક પ્રકારના શસ્ત્રોવડે આરંભ કરતા થકા બીજા અનેક જીવોને મારતા રહે છે. (૨૧)

આ પ્રસંગે ભગવાને શુદ્ધ રીતે સમજાવ્યું છે કે અજ્ઞાની જીવો પોતાની આ ચંચળ જીંદગી લાંબાવવા માટે, કીર્તિ મેળવવા માટે, માન મેળવવા માટે, ધનાદિક મેળવવા માટે, જન્મ જરા મરણથી મૂકાવા માટે અને દુઃખ મટાડવા માટે જાતે અપકાયની હિંસા કરે છે બીજા પાસેથી કરાવે છે અને કરનારને શું માને છે. પણ તે બધું તેમને અહિતકારી અને

અધ્યયન પેહેલુ.

(૭)

અબોહિણી । (૨૨)

સે તં સંબુજ્ઞમાણે આયાળીયં સમુદ્ઘાણ સોઝા ભગવબો, અળગારાળં વા અંતિણ; હ્રે મે-
મેસિં નાયાં ભવતિ, ઇસં ચલુ ગંથે, ઇસં ચલુ મોહે, ઇસં ચલુ મારે, ઇસં ચલુ નરણ । હ-
ચ્ચત્થં ગઢિણ લોણ; જમિણં વિરુવરુવેહિં સત્થેહિં ઉદયકમ્મસમારંભેણં ઉદયસત્થં સમારંભમા-
ણા, અળ્લે અળેગરુવં પાળે વિહિંસહ । (૨૩)

સે બેનિ, સંતિ પાળા ઉદયનિસ્સિયા જીવા અળેમે । હ્રે ચલુભે અળગારાળં ઉદયં જીવા
વિયાહિયા^૧ । સત્થં ચેત્થ અણુવીહ^૨ પાસ । પુઠો સત્થં પવેદિતં । (૨૪)

અદુવા અદિજ્ઞાદાણં । (૨૫)

“ કપ્પતિ ણે કપ્પતિ ણે પાડં, અદુવા વિભૂસાણ,”^૩ પુઠ્ઠોસત્થોહ વિઠહંતિ^૪ ઇત્થવિ તે-
સિં ણો ણિકરણાણ^૫ । (૨૬)

ઇત્થ સત્થં સમારંભમાણસ્સ હચ્ચેતે આરંભા અપરિણ્યાયા ભવંતિ । ઇત્થ સત્થં અસમારં-
ભમાણસ્સ હચ્ચેતે આરંભા પરિણ્યાયા ભવંતિ । તં પરિણ્યાય મેહાવી ણેવ સયં ઉદયસત્થં સમારં-

૧ વ્યાખ્યાતા: ૨ અનુવિચિત્ય ૩ (ઇત્યુક્ત્વા હૃતિશેષ:) ૪ વ્યાવસૈયંતિ (વ્યપરોપયંતિ)
૫ મિકરણાય (નિશ્ચયાય) (આગમ હૃતિશેષ:)

અત્તાન વધારનાર થવાનું છે. (૨૨)

જેઓ એ આરંભને અહિત કરી સમજે છે તેઓ તીર્થંકર અથવા તેમના સાધુઓ
પાસેથી સાંભળીને પોતાને આદરવા લાયક વસ્તુઓ (જ્ઞાનદર્શન અને ચારિત્ર) અંગીકાર કરે છે.
એવા પુરુષો એવું સમજે છે કે આપ્કાયનો આરંભ એ, ખરેખર, કર્મબંધનો હેતુ છે, મરણનો
હેતુ છે, અને નરકનો હેતુ છે. છતાં લોકો કીર્ત્યાદિકના માટે મુંઝાઈને આપ્કાયના જીવોને અનેક
શસ્ત્રો વડે મારતા થકા તેની સાથેના ખીજા જીવોને મારી કરે છે. (૨૩)

હવે હું કહું છું કે પાણીના સાથે તેમાં ખીજા અનેક પ્રાણીઓ-જીવો રહેલા છે. પણ જિનાગ-
મમાં તો, એ પાણી જાતે પણ સજીવ છે, એમ સાધુઓને જણાવેલું છે. (માટે સાધુઓએ અ-
ચિત્ત પાણી વાપરવું તે અચિત્ત પાણી સ્વભાવે પણ થાય છે અને શસ્ત્રના સંયોગે પણ થાય
છે, તેમાં સાધુઓએ શસ્ત્રના સંયોગથી અચિત્ત થએલું પાણી વાપરવું.) તે શસ્ત્રો અનેક
પ્રકારના કહેલા છે. માટે તે પોતે વિચારી લેવા. (૨૪)

વળી સચિત્ત પાણી વાપરતાં અદ્વિત્તાદ્યનનો દોષ પણ લાગે છે. (કારણ કે સચિત્ત એક
પરપરિગૃહીત વસ્તુ છે અને તે તદ્દતંગત જીવોની રજા ન હોવા છતાં વાપર્યાથી અદ્વિત્તાદ્યન
લાગેજ.) (૨૫)

કેટલાક જોલે છે કે અમારે પીવા માટે અથવા સ્નાનશોભા માટે પાણી વાપરવામાં કશો
દોષ નથી. અને એમ કહી તેઓ અનેક પ્રકારે તેની હિંસા કરે છે. પણ એ તેમનું જોલું
ટકી શકે તેવું નથી. (કારણ કે તેઓ પાણીને અજીવ કહે છે તે અસિદ્ધ વાત છે) (૨૬)

એ પાણીની હિંસા કરનારને તેનાથી લાગતા આરંભોની શુદ્ધ સમજ નથી હોતી. અને
જેઓ એ પાણીની હિંસા નથી કરતા તેમને આદર્શ બાબત શુદ્ધ સમજ છે તેથી તેને
કશો આરંભ લાગતો નથી. એવું જાણીને યુદ્ધિમાન પુરુષ જાતે પાણીની હિંસા ન કરવી,

(૮)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

મેજ્ઞા, જેવજેહિં ઉદયસત્થં સમારંભાવેજ્ઞા, ઉદયસત્થં સમારંભંતેવિ અણે ન સમણુજાણેજ્ઞા જસેતે ઉદયસત્થસમારંભા પરિણાયા મવંતિ સે હુ મુળી પરિણાયકમ્મે સિંતિં વેમિ । (૨૭)

[ચતુર્થ ઉદ્દેશઃ]

સે વેમિ, જેવ સયં લોગં અઢમાહુક્ખેજ્ઞા, જેવ અત્તાણં અઢમાહુક્ખેજ્ઞા । જે લોગં અઢમાહુક્ખતિ, સે અત્તાણં અઢમાહુક્ખતિ; જે અત્તાણં અઢમાહુક્ખતિ, સે લોગં અઢમાહુક્ખતિ । (૨૮)

જે દીહલોગ^૧ સત્થસ્સ સ્વેયન્ને, સે અસત્થસ્સ સ્વેયન્ને; જે અસત્થસ્સ સ્વેયન્ને, સે દીહલોગસત્થસ્સ સ્વેયન્ને । (૨૯)

વીરેહિં ઇયં અભિમૂય દિઠ્ઠં સંજતેહિં સયા જતેહિં સયા અપ્પમત્તેહિં । (૩૦)

જે પમત્તે ગુણદિપ્પ,^૨ સે હુ વંડે પવુચ્ચતિ । તં પરિણાય મેહાવી, ઇયાણિં ણો, જમ્મહં પુલ્લમકાલી પમાદેણં । (૩૧)

૧ (દીર્ઘ લોકઃ સ્વલુ વનસ્પતિ કાયોક્ષેયઃ) ૨ (ગુણઃ અભિગુણઃ તેષુસ્થિતઃ)

બીજાવતી ન કરાવતી, અને તેના કરનારને કહું પણ નહિ માનવું. એવી રીતે પાણી સંબંધી આરંભોની જેને માહિતી હોય તેજ આરંભતું સ્વરૂપ જાણીને તેનો ત્યાગ કરનાર મુનિ જાણવો એમ હું કહું છું. (૨૭)

ચોથો ઉદ્દેશ.

(અગ્નિકાયની હિંસાનો પરિહાર.)

હું કહું છું કે લોકોનો એટલો અગ્નિકાયના જીવોનો અપલાપ ન કરવો અને પોતાનાં આત્માનો પણ અપલાપ ન કરવો. જે લોકોનો અપલાપ કરે છે તે પોતાના આત્માનો અપલાપ કરે છે; અને જે પોતાના આત્માનો અપલાપ કરે છે તે લોકોનો અપલાપ કરે છે. (૨૮)

જે પુરૂષ, દીર્ઘલોક અર્થાત્ વનસ્પતિ તેને બાળવાતું શસ્ત્ર જે અગ્નિકાય તેનું સ્વરૂપ જાણે છે તે સંયમનું સ્વરૂપ જાણે છે. જે સંયમનું સ્વરૂપ જાણે છે તે વનસ્પતિના શસ્ત્રરૂપ અગ્નિકાયનો સ્વરૂપ જાણે છે. (૨૯)

આ વાતને સંયત એટલે પ્રાણુતિપાતાદિક પાપથી અલગ રહેનાર અને હમેશાં નિર્દોષપણે ચારિત્ર પાળવામાં યતનવાંત, અને અપ્રમાદી, એવા પરાક્રમી પુરૂષોએ પરીપક્ષાદિકોને હરાવી કેવળજ્ઞાન પામી સાક્ષાત્ દીક્ષી છે. (૩૦)

જે પ્રમાદી થઈને અગ્નિસમારંભમાં વર્ત્યા કરતો હોય તે જીલમગાર કહેવાય છે. એનું જાણીને બુદ્ધિમાન પુરૂષ વિચારે છે કે જે અગાઉ અગ્નિસમારંભ કર્યો છે તે હવેથી નહિ કરે. (૩૧)

અધ્યયન પેહલું.

(૯)

લજ્જમાણા પુઠો, પાસ, અળગારા મો ત્તિ ઇગે પવયમાણા; જમિણં વિરૂવરૂવેહિં સ-
ત્થેહિં અગણિકમ્મસમારંભેણ અગણિસત્થં સમારંભમાણે, અળ્લે અળેગરૂવે પાળે વિહિં-
સતિ । (૩૨)

તત્થ સ્વલ્લ ભગવંયા પરિણ્ણા પવેદિયા । હમસ્સ ચેવ જીવિયસ્સ પરિવંદ્ધમાણણપૂયણા, જાહ્
મરણમોયણા, દુક્ખપડિઘાયહેડં, સે સયમેવ અગણિસત્થં સમારંભતિ, અળ્લેહિં વા અગણિ સત્થં
સમારંભમાણે સમણુજાણતિ । તં સે અહિયાણ, તં સે અવોહિણ । (૩૩)

સે તં સંવુજ્જમાણે આયાણીયં સમુટ્ટાણ સોચ્છા ભગવઓ, અળગારાણં વા ંતિણ; હહ મેગેસિ
ળાયં ભવતિ ઇસ સ્વલ્લ ગંથે, ઇસ સ્વલ્લ મોહે, ઇસ સ્વલ્લ મારે, ઇસ સ્વલ્લ ણિરણ । હચ્ચત્થં ગાઢિણ
છોણ; જમિણં વિરૂવરૂવેહિં સત્થેહિં અગણિકમ્મસમારંભેણ અગણિસત્થં સમારંભ માણે અળ્લે અ-
ળેગરૂવે પાળે વિહિંસતિ ।” (૩૪)

સે વેમિ, સંતિ પાળા, પુઠાવિણિસ્સિયા, તળળણિસ્સિયા, પત્તણિસ્સિયા, કટ્ટણિસ્સિયા, ગો-
મયણિસ્સિયા, કયવરણિસ્સિયા । સંતિ સંપાતિમા પાળા આહચ્ચ^૧ સંપયંતિ ચ । અગણિ ચ સ્વલ્લ
પુટ્ટા ઇગે સંઘાય માવજ્જતિ । જે તત્થ સંઘાય માવજ્જંતિ, તે તત્થ પરિયાવિજ્જંતિ, જે તત્થ પ-
રિયાવિજ્જંતિ, તે તત્થ ઉદ્ધાયંતિ । (૩૫)

૧ આહત્ય (રૂપેત્ય)

કેટલાક શરમાતા થકા જોલે છે કે અમે અનગાર છીયે, પણ એ તેમને જાગૃતતા અ-
કવાદ છે; જે માટે તેઓ અનેક પ્રકારે અગ્નિની તથા તે સાથે બીજા અનેક જીવોની હિંસા
કર્યા કરે છે. (૩૨)

અહીં ભગવાને સ્પષ્ટ રીતે આજ્ઞા કરી છે કે, તેઓ આ જીવંતાનીની કાર્તિ, માન, અને
ખાનપાન માટે, જન્મ જરામરણથી છૂટવા માટે તથા દુઃખો ટાળવા માટે જાતે અગ્નિની હિંસા
કરેછે, બીજાવતી કરાવે છે અને તેના કરનારને શુદ્ધ માનેછે. પણ તે તેમને અહિત અને અ-
જ્ઞાન વધારનાર થવાનું. (૩૩)

એવું જાણીને સતપુરૂષો, ભગવાન અથવા તેમના સાધુઓ પાસેથી આદરવા લાયક
વસ્તુઓ સાંભળીને આદરેછે અને તેઓ એવું માને છે કે અગ્નિકાયની હિંસા તે, ખરેખર,
કર્મબંધની હેતુછે, મોહની હેતુછે, મરણની હેતુછે, અને નર્કની હેતુછે. પણ અજ્ઞાણ લોકો એ
બાબત વિષે ઘણા મુંઝાઈ પડ્યા છે. જે માટે તેઓ અનેક પ્રકારે અગ્નિકાયની તથા તે સાથેના
બીજા જીવોની હિંસા કરતા રહે છે. (૩૪)

જેમાટે હું બતાવી આપું છું કે જમીન, તણબલા, પાન, લાકડાં, છાણા અને કચરો એ
સર્વે સાથે ત્રસ જીવો રહેછે. તે ત્રસ જીવો તથા બીજા ઓશિંતા અંદર આવી પડતા સંપાતિમ
ત્રસ જીવો તે બધા અગ્નિસમારંભ કરતાં અગ્નિના અંદર આવ્યાથી તેમના શરીર સંક્રાંત્યવા
માંડેછે, પછી તેઓ મૂચ્છા પામી મરણ પામેછે. (૩૫)

(૧૦)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

પૃથ સ્થં સમારંભમાણસ્સ હૃચ્ચેતે આરંભા અપરિણાયા ભવંતિ । પૃથ સ્થં અસ-
મારંભમાણસ્સ હૃચ્ચેતે આરંભા પરિણાયા ભવંતિ । (૩૬)

તં પરિણાય મેહાવી નેવ સયં અગણિસત્થં સમારંભેજ્ઞા, નેવક્કેહિં અગણિસત્થં સમારંભા-
વિજ્ઞા, અગણિસત્થં સમારંભંતેવિ અન્ને ન સમણુજાણેજ્ઞા । જસ્સેતે અગણિકમ્મસમારંભા પરિ-
ણાયા ભવંતિ, સે હુ મુણી પરિણાયકમ્મે તિ ભેમિ । (૩૭)

[પંચમ ઉદ્દેશઃ]

તં ણો કરિસ્સામિ મત્તા મતિમં, અમયં વિદિત્તા તં જે ણો કરપ્પંણસોવરપ્પં^૧ પૃથોવરપ્પં^૨
પ્પસ અણગારેત્તિ પવુચ્ચતિ । (૩૮)

જે ગુણે સે આવટે, જે આવટે સે ગુણે । (૩૯)

उद्धं अहं तिरियं पाईणं पासमाणे रुवाइं पासइ, सुणमाणे सहाइं सुणइ, उद्धं अहं ति-
रियं पाईणं मुच्छमाणे रुवेसु मुच्छति, सहेसुयावि एस लोणे वियाहिए । पृथ अगुत्ते अणा-
णाए पुणो पुणो गुणासाते वंकसमायारे पमत्ते अगार मावसे । (४०)

૧ પણ ઉપરતઃ (આરંભાત્ નિવૃત્તઃ) ૨ અગ્ર ઉપરતઃ (નાન્યત્ર)

એ રીતે અગ્નિના સમારંભમાં પાપ રહેલા છે. માટે તો જે ન કરે તેને એ પાપ
ન લાગે. (૩૬)

એવું જાણીને બુદ્ધિમાન પુરુષે જાતે અગ્નિની હિંસા ન કરવી, ખીજવતી ન કરાવવી,
અને તેના કરનારને શુદ્ધ ન માનવું. આવી રીતે જેને અગ્નિકાયબાળત શુદ્ધ માહિતી હોય તેજ
શુદ્ધસમજવાન મુનિ જાણુવો એમ હું કહું છું. (૩૭)

પાંચમો ઉદ્દેશ.

(વનસ્પતિ કાયની હિંસાનો પરિહાર.)

હે બુદ્ધિમાન શિષ્ય, જે પુરુષ વનસ્પતિને સજીવ જાણીને મનમાં વિચારે છે કે હું રીક્ષિત
થઈને વનસ્પતિનો આરંભ નહિ કરું, અને એ રીતે જે સંયમસ્વરૂપ જાણીને વનસ્પતિનો
આરંભ નથી કરતા એવા આરંભલાગી જૈનમતમાં આસક્ત હોય તેજ અનગાર કહેવાય. (૩૮)

જે વિષયો છે તે સંસાર છે અને જે સંસાર છે તે વિષયો છે. (૩૯)

માણસો, હવે નીચે અને આડી દિશાઓમાં જ્ઞેતાથકા રૂપ દેખે છે, સાંભળતા થકા શબ્દ
સાંભળે છે અને શબ્દ તથા રૂપમાં આસક્ત થતા રહે છે. વિષયો એવા છે. તેઓમાં જેઓ મુનિ
થઈને અગ્રમ એટલે બિન પરહેજગાર રહે છે તે ભગવાનની આજ્ઞાથી બાહર વર્તે છે. તેઓ
વારંવાર વિષયોનું આસ્વાદન કરતા થકા અસંયમને આચરનાર થઈને પ્રમાદી બની ધરવાસ
માંડી લે છે. (૪૦)

અધ્યયન પેહલું.

(૧૧)

લજ્જમાણા પુઠો, પાસ અળગારા મોત્તિ પુને પવદમાણા; જમિણં વિરૂવરૂવેહિ સત્યેહિં
વળસ્સહકમ્મસમારંભેણં વળસ્સહસત્થં સમારંભમાણે અળ્ળે અળેગરૂવે પાળે વિહિંસતિ । (૪૧)

તત્થ ચલુ ભગવયા પરિણ્ણા પવેદિતા । હમસ્સ ચેવ જીવિયસ્સ પરિવંદનમાણણપૂયણાપુ-
જાતીમરણમોયણાપુ દુક્ખપહિઘાયહેઠં સે સયમેવ વળસ્સતિસત્થં સમારંભહ, અળ્ળેહિં વા વળસ્સ-
હસત્થં સમારંભાવેતિ; અળ્ળે વા વળસ્સહસત્થં સમારંભમાણે સમણુજાણતિ; તં સે અહિયાપુ,
તં સે અબોહિપુ । (૪૨)

સે ત્તં સંવુજ્જમાણે આયાણીયં સમુટ્ટાપુ સોચ્ચા ભગવઓ, અળગારાણં વા અંતિપુ; હહ
મેગેસિં ણાયં ભવતિ-એસ ચલુ ગંથે, એસ ચલુ મોહે, એસ ચલુ મારે, એસ ચલુ ણરપુ । હ
ચ્ચત્થં ગહિપુ લોપુ; જમિણં વિરૂવરૂવેહિં સત્યેહિં વળસ્સહકમ્મસમારંભેણં વળસ્સહસત્થં સમા-
રંભમાણે અળ્ળે અળેગરૂવે પાળે વિહિંસતિ । (૪૩)

સે બેમિ- હમંપિ^૧ જાહ્ધમ્મયં, એયંપિ^૨ જાહ્ધમ્મયં; હમંપિ બુદ્ધિધમ્મયં, એયંપિ બુદ્ધિ-
ધમ્મયં; હમંપિ ચિત્તમેતયં, એયંપિ ચિત્તમેતયં; હમંપિ ઇન્દ્રિયં મિલાતિ,^૩ એયંપિ ઇન્દ્રિયં મિલાતિ;
હમંપિ આહારગં, એયંપિ આહારગં; હમંપિ અણિચ્ચયં, એયંપિ અણિચ્ચયં; હમંપિ અસાસયં, એ-

૧ હંદં (મનુષ્ય શરીર) ૨ એતત્ (વનસ્પતિ શરીર) ૩ મ્લાતિ (મ્લાનતાંગચ્છતિ)

કેટલાક શરમાતા થકા મોલે છે કે અમે અનગાર છીએ પણ તે તેમનો ફાગટનો બકવાદ
છે, કારણકે તેઓ અનેકપ્રકારના શસ્ત્રોથી વનસ્પતિકાય તથા તેના સાથેના ખીન્ન અનેક જીવોની
હિંસા કરતા રહે છે. (૪૧)

અહિં ભગવાને શુદ્ધરીતે સમબલ્યું છે કે આ જીવોની કીર્તિ, માન, તથા ખાનપાનને
અર્થે, જન્મ જરામરણથી છૂટવામાટે, તથા દુઃખો ટાળવા માટે જીવે, જાતે વનસ્પતિની હિંસા
કરે છે, ખીન્નવતી કરાવે છે, અને તેના કરનારને રૂડું માને છે. પણ તે આરંભ તેમને અહિત
કર્તા તથા અજ્ઞાન વધારનાર થવાતું. (૪૨)

એવું જાણીને કેટલાએક સત્યુરૂપો ભગવાન અથવા તેમના સાધુઓ પાસેથી સ્વરૂપ
સાંભળીને આદરવા લાયક વસ્તુ આદરે છે. તેવા પુરૂષો એવું સમજે છે કે વનસ્પતિની હિંસા એ
ખરેખર કર્મબંધની હેતુ છે, મોહની હેતુ છે, મરણની હેતુ છે, અને નરકની હેતુ છે. તેમ છતાં
લોક, પૂજાદિકના અર્થે વિચાર શૂન્ય બનેલા છે, જેમાટે આ વનસ્પતિકાયનો વિવિધ શસ્ત્રો વડે
સમારંભ કરતા થકા ખીન્ન અનેક પ્રાણીઓની હિંસા કરતા રહે છે. (૪૩)

હું (જેમ સાંભલ્યું છે તેમ) કહું છું કે વનસ્પતિ સજીવ છે કેમકે જેમ આ આપણું શરીર
પેદા થતી ચીજ છે તેમ એ વનસ્પતિ પણ પેદા થતી ચીજ છે; જેમ શરીર વધે છે તેમ
એ પણ વધે છે; જેમ શરીરમાં ચિત્ત છે તેમ વનસ્પતિને પણ ચિત્ત છે;^૧ જેમ શરીર ક-
પાયું થકું સૂકે છે તેમ એ પણ સૂકે છે; જેમ શરીરને આહાર ખપે છે તેમ એને પણ
આહાર ખપે છે; જેમ શરીર અનિત્ય છે; તેમ એ પણ અનિત્ય છે; જેમ શરીર અશા-

૧ જે માટે ધાવડી વગેરે ઝાડોનો સ્વાપ તથા પ્રબોધ થતો હોય છે. કેટલાક ઝાડો પોતાની પા-
ડાથી નિધાનને વીંટી રાખે છે. બકુળનો ઝાડ ઘાડના કોગલા છાંટવાથી કૂળે છે. ઇલાદિ એ બાબતના
ધણા દર્શાવે છે.

(૧૨)

આચારાંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

યંપિ અસાસયં; હંમપિ ચઓવચદ્યં, ઇયંપિ ચઓવચદ્યં; હંમપિ વિપારણામધમ્મયં, ઇયંપિ વિપરિણામધમ્મયં । (૪૪)

एथ सत्थं समारंभमाणस्स इच्चेते आरंभा अपरिण्णाता भवन्ति । एथ सत्थं असमारंभमाणस्स इच्चेते आरंभा परिण्णाया भवन्ति । तं परिण्णाय मेहावी णेव सयं वणस्सइसत्थं समारंभेज्जा, णेवण्णेहिं वणस्सइसत्थं समारंभावेज्जा, णेवण्णे वणस्सइसत्थं समारंभंते समणु-जाणेज्जा । जस्सेते वणस्सइसत्थसमारंभा परिण्णाया भवन्ति से हु मुणी परिण्णायकम्मे ति वेमि । (४५)

[ષષ્ઠ ઉદ્દેશ:]

સે વેમિ, સંતિ મે તસા પાળા, તંજહા-અંઢયા૧, પોતેયાર, જરાડયા૩, રસયા૪, સં-સંયયા૫, સંમુચ્છિમા૬, ઉલ્ભિયયા૭, ઉવવાતિયા૮, । एस संसारेत्ति पवुच्चति मंदस्स अवि-जाणतो । (४६)

શ્વત એટલે પ્રતિક્ષણ બદલતો છે તેમ એ પણ તેવીજ છે; જેમ શરીર વધે થટે છે તેમ એ પણ વધેથટે છે; અને જેમ શરીર અનેક વિકાર પામેછે તેમ એ વનસ્પતિ પણ અનેક વિકાર પામી શકે છે; માટે વનસ્પતિ સજીવ છે. (૪૪)

એ વનસ્પતિનો સમારંભ કરતાં થકાં અનેક આરભ લાગેછે. જે તેનો સમારંભ ન કરે તેને કશો આરંભ લાગતો નથી. એવું જાણીને બુદ્ધિમાન પૃથ્વે જાતે વનસ્પતિની હિંસા ન કરવી, બીજાવતી ન કરાવવી, અને તેના કરનારને શુદ્ધ નહિ માનવું. આ રીતે જેને વનસ્પતિના સમારંભ બાબત શુદ્ધ સમજ હોય તેજ સમારંભ બાબતની શુદ્ધ સમજ ધનનાર મુનિ જાણવો એમ હું કહું છું. (૪૫)

છઠ્ઠો ઉદ્દેશ.

(ત્રસ જીવોની હિંસાનો પરિહાર.)

હું કહું છું કે સર્વ સ્થળે પ્રાપ્તે ત્રસ જીવો હોયછે તે આઠ પ્રકારના થાય છે જેવા કે અ-ડગ,^૧ પોતજ,^૨ જરાયુજ,^૩ રસજ,^૪ સંસ્વેદજ,^૫ સંમૂર્ચ્છિમ,^૬ ઉલ્ભિયજ,^૭ અને ઓપપા-તિક.^૮ એ રીતના આઠ વર્ગો મળી સંસાર કહેવાયછે. તે સંસારમાં અજ્ઞાની બાળજીવ ભ્રમ્યા કરે છે. (૪૬)

૧ પાંખિઓ ૨ હાથી વગેરે ૩ ગાય ભેડો વગેરે. ૪ કીડાઓ ૫ વાદ માદજીવ વગેરે. ૬ કીડી માખી વગેરે. ૭ અંજરીટ વગેરે. ૮ દેવનારક.

અધ્યયન પેઢેલું.

(૧૩)

ચિજ્ઞાદૃષ્ટા પડિલેહિત્તા પત્તેયં પરિણિબ્વાણં, સત્ત્વેસિં પાણાણં,^૧ સત્ત્વેસિં મૂઝાણં,^૨ સત્ત્વેસિં જીવાણં,^૩ સત્ત્વેસિં સત્તાણં,^૪ અસાતં અપરિણિબ્વાણં મહાભયં દુઃખં તિ ચેમિ । (૪૭)

તસંતિ પાણા પદિસોવિસાસુય । તત્થ તત્થ પુઢો, પાસ, આઝરા^૫ પરિતાવેંતિ । સંતિ પાણા પુઢો સિંતા । (૪૮)

લઙ્ગમાણા પુઢો, પાસ, અણગારા મોત્તિ ઇમે પવયમાણા; જમિણં વિરૂવ રૂવેહિં સત્થેહિં તસંકાય સમારંભેણં તસકાયસત્થંસમારંભમાણા અણ્ણે અણેગરૂવે પાણે વિહિંસદ્ । (૪૯)

તત્થ સ્વલુ ભગવયા પરિણ્ણા પવેદિતાં । હમસ્સ ચેવ જીવિયસ્સ પરિવંદણમાણણપૂયણાણ, જાહ્મરણમેયણાણ, દુક્કલપડિઘાયહેડં, સે સંયમેવ તસકાયસત્થં સમારંભતિ, અણ્ણેહિં વા તસંકાયસત્થં સમારંભાવેદ્, અણ્ણેવા તસકાય સત્થં સમારંભમાણે સમણુજાણતિ; તં સે અહિયાણ, તં સે અબોહિણ । (૫૦)

સે તં સંબુઙ્ગમાણે આયાણીયં સમુદ્ધાણ સોચ્ચા ભગવઓ, અણગારાણં વા અંતિણ; હહ મેમેસિં ણાયં ભવદ્-એસ સ્વલુ ગંથે, એસ સ્વલુ મોહે, એસ સ્વલુ મારે, એસ સ્વલુ ણરણ । હચ્ચત્થં ગઢિણ લોણ; જમિણં વિરૂવરૂવેહિં તસકાયસમારંભેણ તસકાયસત્થં સમારંભમાણે અણ્ણે અણેગરૂવે પાણે વિહિંસતિ । (૫૧)

૧ (વિકલેંદ્રિયાઃ) ૨ (વનસ્પતયઃ) ૩ (પંચેંદ્રિયાઃ) ૪ (એકેંદ્રિયાઃ) ૫ માંસાદિગૃહ્ણાઃ

હું દિયારી તપાશીને કહુંહું કે તમામ જંતુઓને, તમામ વનસ્પતિને, તમામ પ્રાણીઓને, અને તમામ સ્થાવર જીવોને (પશુ) સુખ પ્રિય છે, અને દુઃખ પીડા કરનાર અને ત્રાસ ઊપભવનાર છે. (૪૭)

એ ત્રસ પ્રાણીઓ ચારે બાજુથી દુઃખથી ડરતા રહે છે. પણ તેમને આતુર મનુષ્યો જૂદા જૂદા સ્વાદો ખાતર પરિતાપ આપે છે. પૃથ્વી વગેરેમાં જૂદા જૂદા ત્રસ જીવો પણ રહે છે. (૪૮)

કેટલાએક શરમાતા થકા બોલે છે કે “અમે અનગાર છીએ,” પણ એ તેમનું બોલવું વ્યર્થ છે કારણ કે અનેક પ્રકારના શસ્ત્રોવડે તેઓ ત્રસકાય તથા તેના સંબંધે રહેલા અનેક જાતના જીવોને મારતા રહે છે, મરાવતા રહે છે, તથા મારનારનું અનુમોદન કરતા રહે છે. (૪૯)

આ સ્થળે ભગવાને સરસ રીતે જણાવેલું છે કે આ જંદગીના માટે તથા કીર્ત્યાદિક માટે કે જન્મમરણથી છટકા માટે અથવા વિદ્યન દૂર કરવા માટે તેઓ જાતે હિંસા કરે છે, કરાવે છે, તથા કરનારને શુદ્ધ માનતા રહે છે. પણ અતે એ પ્રવૃત્તિ તેમને અહિંસા તથા અહિંસકર્તા થવાની. (૫૦)

એમ જાણીને ભગવાન અથવા તેમના મુનિઓ પાસેથી તત્વ સાંભળીને આદરણીય વસ્તુને ગ્રહણ કરનારા પુરુષો એવું જાણતા રહે છે કે એ ત્રસકાયની હિંસા ખરેખર કર્મબંધની હેતુ છે, મોહની હેતુ છે, મરણની હેતુ છે, તથા નરકની હેતુ છે. તેમ છતાં લોકો વિપયગ્રહ બનેલા છે, જેથી તેઓ વિચિત્ર આરંભોથી ત્રસ જીવો તથા તેના સંબંધે રહેલ સ્થાવર જીવોની હિંસા કરતા રહે છે. (૫૧)

(૧૪)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

સે વેમિ—અપ્પેગે અચ્ચાઈ^૧ હળંતિ, અપ્પેગે અજિણાઈ વહંતિ, અપ્પેગે તંસાઈ વહંતિ, અપ્પેગે સોણિતાઈ વહંતિ, અપ્પેગે હિયયાઈ વહંતિ, एवं પિત્તાઈ, વસાઈ, પિચ્છાઈ, પુચ્છાઈ, ચાલાઈ, સિંગાઈ, વિસાણાઈ, વંતાઈ, વાઢાઈ, નહાઈ, વ્હારુણીઈ, અટ્ટીઈ, અટ્ટિમિંજાઈ, અટ્ટાઈ, અળટ્ટાઈ, અપ્પેગે હિંસિસુ મેત્તિ વા વહંતિ, અપ્પેગે હિંસંતિ મેત્તિ વા વહંતિ, અપ્પેગે હિં-સિસ્સંતિ મત્તિ વા વહંતિ । (૫૨)

एथ सत्थं समारंभमाणस्स इच्चेते आरंभा अपरिण्णाया भवंति । एथ सत्थं असमारं-
भमाणस्स इच्चेते आरंभा परिण्णाया भवंति । (५३)

તં પરિણ્ણાય મેહાવી ણેવ સયં તસકાયસત્થં સમારંભેજ્ઞા, ણેવણ્ણેહિં તસકાયસત્થં સ-
મારંભાવેજ્ઞા, ણેવણ્ણે તસકાયસત્થં સમારંભંતે સપણ્ણાજ્ઞા, જસ્સે તે તસકાયસત્થસમારંભા પ-
રિણ્ણાયા ભવંતિ સે હુ મુણી પરિણ્ણાય કમ્મે સ્તિ વેમિ । (૫૪)

[સત્તમ ઉદ્દેશ :]

પદ્મ ઇજસ્સ^૨ દુગંઢણાઈ^૩ આર્યકંદંસી અહિયં—તિ નચ્ચા । જે અજ્ઞાત્યં જાણહ, સે વહિયા

૧ અર્ચાર્થ [શરીરાર્થ] ૨ (ઇજઃ કંપમાનઃ સચ્ચવાયુઃ) ૩ (આસેવન પરિહારે)

(ત્રસ જીવોની હિંસાના હેતુઓ.)

કેટલાએક લોકો જનવરોના શરીરોના ભાગ આપવા માટે તેને મારે છે. કેટલાએક તે-
ના ચામડા માટે મારે છે. કેટલાએક તેના માંસ માટે મારે છે. એમ કેટલાએક લોહીના
માટે, કેટલાએક હૃદયના માટે, કેટલાએક પિત્ત માટે, વસાઓ માટે, પીછાં માટે, પૂછડી માટે,
વાળ માટે, સીંગડા માટે, દાંત માટે, દાઢાઓ માટે, નખ માટે, નાડીઓ માટે, હાડકાં માટે,
ચરબી માટે, એમ અનેક સ્વાર્થો માટે તેને મારે છે. કેટલાએક નિઃપ્રયોજનને માત્ર ગમ્મત
ખાતર જીવ હિંસા કરે છે. કેટલાએક “આપણને એણે માર્યું હતું” એવું વિચારી તેને મારે
છે. કેટલાએક “આપણને એ મારે છે” એમ ધારી તેને મારે છે અને કેટલાએક “આપણને
એ મારશે ” એમ વિચારી તેને મારે છે. (૫૨)

એ ત્રસકાયનો સમારંભ કરતાં અનેક આરંભ લાગે છે અને તેનું રક્ષણ કરતાં કશો
આરંભ લાગતો નથી. (૫૩)

એમ જાણી યુદ્ધિવાન પુરૂષે જાતે ત્રસ જીવોની હિંસા ન કરવી, બીજાવતી ન કર-
વવી, તથા કરનારને અનુમતિ પણ નહિ આપવી. જેણે એ રીતે ત્રસકાયની હિંસા અહિતકર્તા
જાણી ત્યક્ત કરી હોય તેજ મુનિ જાણવો, એમ હું કહું છું. (૫૪)

સાતમો ઉદ્દેશ.

(વાયુકાયની હિંસાનો પરિહાર)

જે હિંસાને અહિત કરનારી જાણી, વાયુકાયની હિંસાને દુઃખ દેનારી પિછાણે છે તે
તેની હિંસાનો પરિહાર કરી શકે છે. જે આત્માની અંદરની વાતને જાણે છે તે આહરણી

અધ્યયન પેઢેલું.

(૧૫)

જાણહ; જે બહિયા જાણહ, સે અગ્નત્થં જાણહ । એયં તુલુ-મન્નેસિ । હહ સંતિગયા દહિયા^૧ નાવકંઠંતિ જીવિં^૨ । (૫૫)

લગ્નમાણા પુઠો, પાસ, “અગ્નગારા મોત્તિ” ધરો પચ્ચમાણા; જમિણં વિરૂવરૂવેહિં સત્થેહિં વાડકમ્મસમારંભેણં વાડસત્થં સમારંભમાણે અણ્ણે અણેગરૂવે પાણે વિહિંસહ । (૫૬)

તત્થ યલુ ભગવંયા પરિણ્ણા પવેહ્યા । હમસ્સચેવ જીવિયસ્સ પરિવંદણમાણણપૂચ્ચણા, જાહ-મરણમો યણા, દુક્ખપહિઘાયહેવં, સે સયમેવ વાડસત્થં સમારંભતિ, અન્નેહિં વાડસત્થં સમારં-ભાવેતિ, અન્ને વા વાડસત્થં સમારંભંતે સમણુજાણતિ; તં સે અહિયા, તં સે અબોહિ । (૫૭)

સે તં સંબુગ્ગમાણે આયાણીયં સમુટ્ટાપ સોચ્ચા ભગવજો, અગ્નગારાણં વા અંતિ; હહ મે-ગેસિં નાયાં ભવતિ-એસ યલુ ગંથે, એસ યલુ મોહે, એસ યલુ મારે, એસ યલુ નરણ । હચ્ચ ત્થં ગહિણ લોણ; જમિણં વિરૂવરૂવેહિં સત્થેહિં વાડકમ્મસમારંભેણં વાડસત્થં સમારંભમાણે અન્ને અણેગરૂવે પાણે વિહિંસતિ (૫૮)

સે બેમિ—સંતિ સંપાદમા પાણા આહચ્ચ સંપયંતિ ય । ફરિસં ચ યલુ પુઠ્ઠા એગે સં-ઘાય માવજ્જંતિ । જે તત્થ સંઘાય માવજ્જંતિ, તે તત્થ પરિયાવિજ્જંતિ, જે તત્થ પરિયાવિજ્જંતિ સે તત્થ ઉદ્ધાયંતિ । (૫૯)

૧ (દ્રવઃ સંયમ સ્તદ્વતઃ) ૨ (વાયુ કાયોપમર્દેન ઇતિ શ્લેષઃ)

વાત (પણ) જાણુ છે, ને જે જાહેરની વાત જાણુ છે તે અંદરની વાતને (પણ) જાણુ છે. એ બે વાત સરખી રહેલી છે એમ સમજવું. માટે અહીં જે શાંતિમાં મગ્ન સંયમિ પુરૂષો હોય છે તેઓ (વાયુકાયની હિંસાવડે) જીવવાને નથી ચાહતા. (૫૫)

હિંસાથી શરમાતા કેટલાએક બોલે છે કે “અમે અનગાર છીએ,” પણ તે તેમનું બો-લવું બ્યર્થ છે કેમકે જુઓ, તેઓ વિચિત્ર શસ્ત્રોથી વાયુકાય તથા અન્ય અનેક જીવોની હિં-સા કરતા રહે છે. (૫૬)

આ રથને ભગવાને સરસ રીતે સમજણ આપેલી છે કે લોકો આ ક્ષણિક જીવંતીના, કીર્તિ, માન, તથા ઉદર નિર્વાહાર્યે, જન્મ મરણથી મુક્ત થવા માટે, તથા દુઃખને દૂર કરવા માટે જાતે વાયુકાયની હિંસા કરે છે, બીજાવતી કરાવે છે, અને કરનારને રડું માને છે. પણ એ પ્રવૃત્તિ તેને અતે અહિતકર્તા તથા અજ્ઞાન વધારનાર થવાની. (૫૭)

એમ જાણીને જેઓ ભગવાન અથવા તેમના મુનિઓ પાસેથી તત્વજ્ઞાન પામી આદ-રણીય વસ્તુ અંગીકાર કરે છે તેઓ જાણતા રહે છે કે એ વાયુકાયની હિંસા, કર્મબંધ-મોહ મરણ-તથા નરકની હેતુ છે. એમ છતાં લોકો વિષયગ્રહ થઈ તે વાયુકાયને વિવિધ આરંભોથી જાતે મારે છે, બીજા વતી મરાવે છે, અને મારનારને અનુમત કરે છે. (૫૮)

હું કહું છું કે એ વાયુકાયની સાથે પણ સંપાતિત જીવો છે. તેઓ એકલા થઈ વાયુની અંદર પડે છે. અને વાયુની હિંસા કરતાં તે પણ ખીણાય છે. (૫૯)

(૧૬)

આચાર્ય-ભૂત તથા ભાષાન્તર.

एत्थं सत्थं समारंभमाणस्स इच्चेते आरंभा अपरिज्ञाया भवंति एत्थं सत्थं असमारंभमाणस्स इच्चेते आरंभा परिण्णाय भवंति । (६०)

તં પરિણ્યાય મેહાવી ણેવ સયં વાડસત્થં સમારંભેજ્જા, ણે વચ્છેહિં વાડસત્થં સમારંભવેજ્જા, ણેવચ્છે વાડસત્થં સમારંભંતે સમણુજાણેજ્જા । જસ્સેતે વાડસત્થસમારંભા પરિણ્ણાયા ભવંતિ, સે હુ મુણી પરિણ્ણાયકમ્મેત્તિ બેમિ । (૬૦)

एत्थपि जाण उवादीयमाणा, जे आचारं न रमंति, आरंभमाणा विणयं वयंति, छंदोवणीया, अज्झोववण्णा, आरंभसत्ता पक्खंति संगं । (६२)

સે વસુસં સવ્વસમણાગાયપ્પણાણેણં અપ્પાણેણં અકરણિજ્જં પાવંકમ્મં ણો અશ્વેસિ । (૬૨)

તં પરિણ્યાય મેહાવી ણેવ સયં છજ્જીવણિકાયસત્થં સમારંભેજ્જા, ણેવચ્છેહિં છજ્જીવણિકાયસત્થં સમારંભવેજ્જા, ણેવચ્છે છજ્જીવણિકાયસત્થં સમારંભંતે સમણુજાણેજ્જા । જસ્સેતે છજ્જીવણિકાય સત્થસમારંભા પરિણ્ણાયા ભવંતિ, સે હુ મુણી પરિણ્ણાયકમ્મેત્તિ બેમિ । (૬૪)

માટે વાયુકાયની હિંસા કરતાં અનેક આરંભ લાગે છે અને તેની હિંસાનો પરિહાર કરતાં કશો આરંભ લાગતો નથી. (૬૦)

મેમ જાણી બુદ્ધિમાન પુરૂષે જાતે વાયુકાયની હિંસા ન કરવી, બીજા પાસેથી ન કરાવવી, અને કરનારને રૂડું પણ નહિ માનવું. એ રીતે જોને વાયુકાય સંબંધી સમારંભની ખરી સમજ હોય તેજ હિંસાપરિહાર કરનાર મુનિ જાણુવો. (૬૧)

ઉપસંહાર.

જેઓ આવા આચારમાં નથી રમતા, અને આરંભ કરતા થકા પણ “અમારે સંયમ છે” એમ બોલે છે, તથા સ્વેચ્છાચારી થઈ આરંભમાં તક્ષીન થઈ રહે છે તેઓ આડે કર્મ બાંધે છે. (૬૨)

માટે સંયમી પુરૂષે સર્વ રીતે સમજવાન થઈને ન કરવા લાયક પાપ કર્મને કદાપિ નહિ ધૃષ્ટિવું. (૬૩)

એમ જાણીને બુદ્ધિમાન પુરૂષે જાતે છકાયની હિંસા ન કરવી, બીજાવતી ન કરાવવી, અને તેના કરનારને રૂડા પણ નહિ માનવા. એ રીતે જોને એ છકાયના આરંભની પૂર્ણ માહિતી હોય તેજ આરંભત્યાગી મુનિ જાણુવો. (૬૪)

અધ્યયન બીજું.

(૧૭)

લોકવિજય નામકં દ્વિતીયમધ્યયનમ્

[પ્રથમ ઉદ્દેશ :]

જે ગુણે,^૧ સે મૂલદાણે^૨ । જે મૂલદાણે, સે ગુણે । इति સે ગુણટ્ટી મહતા પરિવાવેળં
ઘસે પમત્તે, તંજહા-માયા મે, પિયા મે, ભાયા મે, મહ્ણી મે, મજ્જા મે, પુત્તા મે, ધૂયા મે,
સુન્હા મે, સહિ-સયળ-સંગંથ^૩-સંયુયા મે, વિવિત્તોવગરણ-પરિયટ્ટણ^૪-ભોયણચ્છાયાણં મે,
इच्छत्थं ગઢિણ લોણ વસે પમત્તે । (૬૫)

અહોય રાઓ પરિયપ્પમાણે, કાલાકાલસમુટાર્હ, સંજોગટ્ટી, અટ્ટાલોમી, આલુંપે, સહસા-
કારે, વિણિવિટ્ટુચિત્તે ણ્થ, સત્થે પુણો પુણો^૫ । (૬૬)

અપ્પં ચ ચલુ આડયંં ઇહ મેગેસિં માણવાણં; તંજહા સોયપરિણાણેહિં પરિહાયમાણેહિં,
ચક્કસુપરિણાણેહિં પરિહાયમાણેહિં, ઘાણપરિણાણેહિં પરિહાયમાણેહિં, રસણપરિણાણેહિં પરિ-
હાયમાણેહિં, ફાસપરિણાણેહિં પરિહાયમાણેહિં, અમિક્કંતં ચ ચલુ વયં સંપેહાણ, તથો સે ણગયા
મૂઠભાવં જળયતિ । (૬૭)

૧ (ગુણા: વિષયા:) ૨ (મૂલં સંસારસ્તસ્ય સ્થાનં કારણં) ૩ (સ્વજનસ્યાપિ સ્વજનઃ)
૪ દ્વિગુણન્નિગુણી કરણં પરિવર્તનં ૫ પ્રવર્તત્તં इतिશેષ:

અધ્યયન બીજું.

લોકવિજય.

પહેલો ઉદ્દેશ.

(માતપિતા વગેરે લોકને જીતી સચમ પાળવો.)

જે વિષયો છે. તે સંસારના હેતુ છે, અને જે સંસારના હેતુ છે તે વિષયો છે. માટે
વિષયાર્થો હોય છે તે પ્રમાદી બની બહુ દુઃખ પામતો રહે છે. તે એ રીતે કે,—મારી મા,
મારો બાપ, મારો ભાઈ, મારી બેન, મારી સ્ત્રી, મારા પુત્રો, મારી પુત્રી, મારા મિત્ર, મારા
સગા, મારા સંબંધિ, મારા જાણીતા, મારા સાધનો, મારી ફોલત, મારું ખાનપાન, અને મારાં
વસ્ત્ર એવી અનેક પંચાતોમાં ફસી પડેલા લોકો મરણપર્યંત ગાફલ થઈ આરામ કરતા
રહે છે. (૬૫)

તથા તેના માટે રાત દિવસ ચિંતા કરતા થકા, કાળ અકાળની કશીપણ દરકાર નહિ
ધરતાં, કુટુંબ પરિવાર તથા ધનમાં લુબ્ધ બની, વિષયમાં જિત્ત ધરતા થકા નિર્ભયપણે લૂટ-
ફાટ મચવવા મંડી પડે છે અને અનેક પ્રકારે છકાયતી હિંસા કરતા ફરે છે. (૬૬)

મનુષ્યનું આયુ ધણું ટૂંકું છે. તેના દરમ્યાન જરા આવતાં શ્રાત્ર, ચક્ષુ, ઘ્રાણ, રસના
અને સ્પર્શદ્રિયનું ગ્વાન ધટતું જાય છે. વૃદ્ધાવસ્થા જોઈને તે વખતે તે પ્રાણી દિગ્મૂઠ બની
જાય છે. (૬૭)

(૧૮)

આચાર્ય-ભૂષી તથા ભાષાન્તર.

જેહિં વા સદ્ધિ સંવસતિ, તેવિણં ઇગયા ણિયગા પુલ્લિ પરિવર્યસિ । સો વા તે ણિયગો પચ્છા પરિવરજ્ઞા । ણાલં તે તવ તાણાણ વા, સરણાણ વા । તુમપિ તેસિં નાલં તાણાણ વા, સરણાણ વા । સે ણ હાસાણ, ણ કિહ્વાણ, ણ રતીણ, ણ વિમ્ભૂસાણ । (૬૮)

इच्छेवं समुद्रिणं अहोविहाराण,^१ अंतरं^२ च खलु इमं संपेहाण, धीरो मुहुत्तमपि णो पमायण । वओ अच्छेइ जोव्वणं च । (६९)

जीविए इह जे पमत्ता । से हंता, छेत्ता, भेत्ता, लुंपित्ता, विलुंपिता, उद्देवता, उत्ता-सहत्ता, अकई करिस्सामित्ति मण्णमाणे । (७०)

જેહિં વા સદ્ધિ સંવસતિ તે વા ણં ઇગયા ણિયગા પુલ્લિ પોસંતિ, સો વા તે ણિયગો પચ્છા પોસેજ્ઞા । ણાલં તે તવ તાણાણ વા, સરણાણ વા । તુમપિ તેસિં નાલં તાણાણ વા, સરણાણ વા । (૭૧)

उवादिपसेसेण^३ वा संणिहिसंणियओ कज्जति इह मेगेसिं असंजत्ताणं भोयणाण । तओ से णगया रोगसमुप्पाया समुप्यज्जति । (७२)

જેહિં વા સદ્ધિ સંવસતિ તે વા ણં ઇગયા ણિયગા પુલ્લિ પરિહરંતિ, સો વા તે ણિયગો પચ્છા પરિહરેજ્ઞા । ણાલં તે તવ તાણાણ વા, સરણાણ વા, તુમપિ તેસિં નાલં તાણાણ વા, સરણાણ વા । (૭૩)

૧ (યથોક્તસંયમાનુષ્ટાનાય) ૨ (અવસરં) ૩ (ઉપમુક્તશેષેણેત્યર્થઃ)

વળી જેની સાથે તે વસે છે તેજ વૃદ્ધાવસ્થામાં તેની નિંદા કરવા મંડે છે, અથવા તે પોતે પોતાના કુટુંબિઓને નિંદવા મંડે છે. માટે હે જીવ, તે કુટુંબ તને બચાવનાર કે આશ્રય દેનાર નથી, અને તું પણ તેમને બચાવવા કે આશ્રય આપવા સમર્થ નથી. એમ વૃદ્ધાવસ્થામાં હાસ્ય, ક્રીડા, મોજશોખ અને શણગાર એ સર્વને પુરૂષ અયોગ્ય અને છે. (૬૮)

એમ જાણી બુદ્ધિમાન પુરૂષ આ અવસર પામીને સંયમ માટે તરત ઉઠભાલ થાય છે અને ધડીભર પણ પ્રમાદ કરતો નથી. જે માટે વય અને યૌવન ધસારાખંધ ચાલ્યા જાય છે. (૬૯)

જેઓ તેમ નથી જાણતા તેઓ અસંયમથી જીવવામાં ગાફલ થઈ રહે છે અને તેઓ સર્વથી અધિકતા મેળવવા માટે છકાયને મારતા, કાપતા, ફેડતા, લૂટતા, ઝુંટતા, પ્રાણુરહિત કરતા તથા ત્રાસ આપતા રહે છે. (૭૦)

(પણ જે તેનું નશીબ મંદ હોય છે તો કશું મળી શકતું નથી) તેથી તેઓ કુટુંબનું પોષણ કરવાને બદલે પોતે કુટુંબથી પોષાય છે. અથવા (કદાચ તેઓને કંઈ ધન પ્રાપ્તિ થતો) તેઓ કુટુંબનું પોષણ કરે છે પણ (અતે) તેઓમાંનો કોઈ કોઈને બચાવી શકનાર નથી. તેમ તે પણ તેમને બચાવી શકનાર નથી. (૭૧)

કેટલાએક અસંયતિઓ બચેલા આહારને બીજા દિવસે ખાવાના માટે રાખી મેલે છે. પણ તેમના શરીરે તેથી કોઈ વેળા અનેક રોગો ઉત્પન્ન થાય છે. (૭૨)

અને સારે તેનાં સગાં સ્નેહી બધાલાંયા થઈ એસે છે કોઈ પણ બચાવી શકતો નથી. તેમ હે અસંયતિઓ તમે પણ તેમનાથી મોડા કે વહેલા લાંબા થઈ એસનાર છો, ને તેમને બચાવી શકનાર નથી. (૭૩)

અધ્યયન ખીળું.

(૧૯)

एवं जाणिनु दुक्खं पत्तयं सायं, अणभिकंतं च खलु वयं सपेहाए, खणं^१ जाणाहि पण्डि (७४)

જાવ સોયપણાળા અપરિહીળા, જાવ ણેત્તપણાળા અપરિહીળા, જાવ ઘાળપણાળા અપરિહીળા, જાવ જીહ્વપણાળા અપરિહીળા, જાવ ફાસપણાળા અપરિહીળા, હ્રુચ્ચેતેહિં વિરુદ્ધ-
રુદ્ધેહિં પક્ષાણેહિં અપરિહીળેહિં આયટ્ટં સમ્મં સમણુવાસેજ્જાસિત્તિ વેમિ । (૭૫)

[દ્વિતીય ઉદ્દેશ:]

બરહં આઝદે^૨ સે મેહાવી; ચ્વણંસિ મુક્કે । (૭૬)

અળાળાણ પુઠ્ઠાવિ ઇમે ણિયદંતિ મંદા મોહેણ પાઝઢા^૩ । (૭૭)

“અપરિગ્રહા ભવિસ્સામો” સમુદ્દાણ લલ્લે કામે અભિગાહેંતિ, અળાળાણ મુણિણો, પલ્લિ-
કેહંતિ, ઇત્થં મોહે પુણો પુણો સળ્ળા, ણો હલ્લાણ, ણો પારાણ । (૭૮)

વિમુક્તા હુ તે જળા, જે જળા પરિગામિણો લોમં અલોમેણ દુગંઢમાણે લલ્લે કામે ણા-

૧ (અવસરં) ૨ આવસેત (નિવસેયેત) ૩ પ્રાવૃતા:

એ રીતે દરેક જીવના સુખ દુઃખ જૂદા જૂદા સહેવાનાં જાણીને તથા હળુ પોતાની વ્ય-
ક્રમ સહેલી જાણીને હે પરિત આ અવસરને યોગ્ય. (૭૪)

ન્યાં લગી શ્રોત્ર, ચક્ષુ, ઘ્રાણ, રસન, તથા સ્પર્શદ્રિયની વિગ્નાનશક્તિ મંદ નથી પડી
તેના દરમ્યાન તું તારું આત્માર્થ સિદ્ધ કરી લે. (૭૫)

ખીળે ઉદ્દેશ.

(અરતિ ટાળી સંયમમાં ફૂટ રહેવું)

બુદ્ધિમાન પુરૂષે સંયમમાં અરતિ થવી દૂર કરવી. એમ કથાથી ઘણાજ અલ્પકાલે મુક્ત
થવાય છે. (૭૬)

અજ્ઞાની મૂઠ જીવો પરીસહ કે ઉપસર્ગ આવતાં આજ્ઞાથી બાહેર થઈ સંયમથી બ્રહ્મ
થતા રહે છે. (૭૭)

“અમે અપરિગ્રહીજ છીએ ” એમ બોલી કેટલાએક દીક્ષિત થયા થકા પણ આ-
જ્ઞાથી બાહેર થઈ મુનિના વેષને લગવતા થકા મળતા કામ સેવતા રહે છે તથા તે મેળવ-
વાના ઉપાયોમાં મન્યા રહી વારંવાર મોહમાં યુગ્ધા રહે છે તેઓ નથી આ પાર, કે નથી
પેલે પાર.^૧ (૭૮)

ખરેખર તેજ પુરૂષો વિમુક્ત^૨ જાણવા જેઓ સંયમને સદા પાળતા રહે છે. જે પુરૂષ
નિર્ઘોષ થઈ લોભને ધિક્કારી કહાડી મળતા કામભોગને ઇચ્છે નહિ, અથવા જે મૂળથીજ

૧ એટલે કે નથી મુનિ અને નથી શૂદ્રસ્થ. ૨ લાગી.

(૨૦)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

ભિગાહ્, વિળાવિ લોમ નિલ્લમ્મ એસ અકમ્મે જાણતિ પાસતિ । પઢિલેહાપ્ ગાવકંસતિ, એસ અળગારેત્તિ વુચ્ચતિ । (૭૧)

અહોયરાઓ પરિતપ્પમાણે, કાલાકાલસમુદ્ઘાદ, સંજોગદ્વી, અદ્દાલોમી, આલુપે, સહસા-કારે, વિળિવિઠ્ઠિત્તે એથ, સથે પુળો પુળો । (૮૦)

સે આય^૧બલે ૧, સે ણાદ્દબલે ૨, સે સયળબલે ૩, સે મિત્તબલે ૪, સે પેચ્ચબલે ૫, સે દેવબલે ૬, સે રાયબલે ૭, સે ચોરબલે ૮, સે અતિહિબલે ૯, સે કિવળબલે ૧૦, સે સમળબલે ૧૧, દુચ્ચેતેહિં વિરુલ્લુલ્લેહિં કજ્જેહિં દંડસમાયાણં સંપેહાપ્ મયા કજ્જતિ । પાવમો-ક્કલોત્તિ મળ્ણમાણે । અદુવા આસંસાપ્ । (૮૧)

તં પરિચ્ચાય મેહાવી, ણેવ સયં એપ્પિં કજ્જેહિં દંડં સમારંભેજ્જા, ણેચ્ચળ્ણં એપ્પિં ક-જ્જેહિં દંડં સમારંભાવિજ્જા, એપ્પિં કજ્જેહિં દંડં સમારંભંતેવિ અન્ને ણો સમળુજાણેજ્જા । (૮૨)

એસ મળ્ણે આરિપ્પિં પવેદિપ્ । જહેથ્થ કુસલે ણોવલિપ્પિજ્જાસિત્તિ વેમિ । (૮૩)

[તૃતીય ઉદ્દેશ :]

સે અસદ્દ^૨ ઉચ્ચાગોપ્, અસદ્દં ણીયાગોપ્ । ણો હીણે, ણો અતિરિસે, ણો પીહપ્ । હિત્તિ-

૧ આત્મબલ્લાર્થ. ૨ અસકૃત્ (પુનઃ પુનઃ)

લોભને નિર્મૂળ કરી દીક્ષિત થાય તે કર્મરહિત બની સર્વગુ સર્વદર્શી થાય. માટે એમ વિચારીને જે લોભને ધૃચ્છે નહિ તે અનગાર કહેવાય છે. (૭૯)

અગ્રાની જીવો રાત દિવસ દુઃખી થતા થકા, કાળ અકાળની દરકાર નહિ ધરતાં, સ્ત્રી અને ધનના લોભી બની વગર વિચારે વારંવાર અનેક આરંભ કરતા રહે છે. (૮૦)

આત્મબળ,^૧ જ્ઞાતિબળ, સ્વજનબળ, મિત્રબળ, પ્રેમ્યબળ,^૨ દેવબળ, રાજ્યબળ, ચોરબળ,^૩ અતિથિબળ, કૃપણબળ,^૪ તથા શ્રમણબળની પ્રાપ્તિ માટે અથવા પાપક્ષયના માટે અથવા આશંસાથી^૫ લોકો અનેક આરંભમાં પ્રવર્તે છે. (૮૧)

માટે બુદ્ધિમાન પુરૂષે એ કામો માટે જાતે પણ હિંસા નહિ કરવી, બીજાવતી પણ હિંસા નહિ કરાવવી. અને કરનારને પણ રૂડું નહિ માનવું. (૮૨)

એ માર્ગ આર્યોએ (તીર્થંકરોએ) બતાવ્યો છે. માટે ચતુર પુરૂષોએ જેમ પોતાનો આત્મા કર્મથી ન લીપાય તેમ વર્તવું. (૮૩)

ત્રીજો ઉદ્દેશ.

(માનને યાળવું તથા ભોગમાં રક્ત ન થવું)

જીવ ધણીવાર બીચ ગોત્રમાં^૧ બિપજેલો છે. અને ધણીવાર નીચગોત્રમાં બિપજેલો છે.

૧ શરીર બળ. ૨ ભવાંતર જતાં થતું બળ. ૩ ચોરો અને મદદ આપશે તે. ૪ ભિક્ષુકનું બળ અને થશે. ૫ ભવાંતરમાં તે વસ્તુ મળવાની ઇચ્છાથી. ૬ બીચ કુળમાં.

અધ્યયન બીજું.

(૨૧)

સંભાળ કે ગોચાવાદી, કે માણાવાદી, કંસિ વા ઇગે ગિજ્ઞે^૧ । (૮૪)

તમ્હા પંડિટ જો હરિસે, જો કુપ્પે, ભૂઈં જાણ, પડિલેહ સાતં સમિતે પ્યાણુપત્તી^૨
તંજહા-અંધત્તં, બહિરત્તં, મૂયત્તં, કાણત્તં, કુંટત્તં, સુજ્જત્તં^૩, વડહત્તં, સામત્તં, સબલત્તં, સહ-
પમાણં અળેગરૂવાઓ જોણીઓ સંઘાતિ, વિરૂવરૂવે ફાસે પડિસંવેદેહ । (૮૫)

સે અબુજ્ઞમાણે હતોવહતે જાહમરણમણુપરિયટ્ટમાણે । (૮૬)

જીવિયં પુઢો પિયં હહ મેગેલિં માણવાળં સેત્તવત્થુમમાયા માણાળં । (૮૭)

આરત્તં, વિરત્તં, મણિકુંડલં, સહહિરણેણ इत्थિયાઓ પરિગિજ્ઞ તત્થેવ રત્તા । (૮૮)

“જ इत्થં તપો વા, દમો વા, ણિયમોવા, દિસ્સતિ” સંપુણં બાલે જીવિકાકામે છાલ-
પ્પમાણે મૂઢે વિપ્પરિયાસ-મુવેતિ । (૮૯)

હજમેવ ણાવકંલંતિ, જે જણા ધુવચારિણો; જાતીમરણ પરિચાય, ચરે સંકમણે દહે । (૯૦)

ળત્થિ કાલસ્સણાગમો । (૯૧)

સઘ્વે પાળા પિયાડયા, સુહસાયા, દુક્કલપડિકૂલા, અપ્પિયવહા, પિયજીવિણો, જીવિક
કામા । (૯૨)

૧ ગૃહ્યેત. ૨ ઇતદનુદર્શી. ૩ કુઢજત્તવં

એમાં કશી ન્યૂનતા કે અધિકતા નથી. માટે કોઈ પણ જાતનો ગર્વ નહિ કરવો. આતું સમ-
જતાં કોણ પોતાના ગોત્રનો ગર્વ કરશે અથવા માન ધરશે અથવા ગૃહ થશે. (૮૪)

માટે યુદ્ધિમાન પુરૂષે હર્ષ કે રોષ નહિ કરવો. બધા જીવોને સુખ પ્રિય છે એમ જાણી
સમિતિવંત થઈ વિચારવું. આ પ્રમાણે જીવ પોતાના પ્રમાદથીજ આંધળાપણું, બહેરાપણું,
મુંગાપણું, ટુંકાપણું, કુબડાપણું, વાંકાપણું, કાળાપણું, તથા કાળજાપણું (વગેરે) પામે છે,
અનેક યોનિઓમાં જન્મ ધરે છે અને ભયંકર દુઃખો વેઠે છે. (૮૫)

અજાણું જીવ રોગથી ગ્રસ્ત તથા અપયશવંત થયો થકો જન્મ મરણમાં ફસતો
રહે છે. (૮૬)

ક્ષેત્ર તથા વસ્તુમાં મમતાના દરેક પ્રાણિને જીવવું ધણું પ્રિય લાગે છે. (૮૭)

(તેવા જાળજીવો) રંગભેરંગી વસ્ત્ર, મણિ, આભરણ, હિરણ્ય, અને સ્ત્રીઓ પામીને
તેમાંજ આસક્ત થઈ રહે છે. (૮૮)

એવા સંપૂર્ણ જાળ અને મૂઢ અનેલા જીવો વિપર્યાસ પામીને નિર્ભયપણે જીવવા ચહાતા
થકા આ રીતે બકે છે કે, “આ જગતમાં યમ કે નિયમ કશા કામના નથી.” (૮૯)

પણ જે પુરૂષો આચારવંત છે તેઓ તેમ જીવવા નથી ચહાતા. તેઓ તો જન્મ-મરણ
ચતા જાણી સંયમ પાળવામાં જ ઉન્માલ રહે છે, (૯૦)

મોતનો કંઈ ભરોસો નથી. (૯૧)

બધા જીવો લાંબી આવરદાને તથા સુખને ચાહે છે, અને જીવવા માગે છે. મરણ અને
દુઃખ બધાને અપ્રિય લાગે છે. (૯૨)

(૨૨)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

સન્વેલિં જીવિયં પિયં । (૧૩)

તેં પરિગિજ્ઞ દુપયં ચઽપ્પયં અભિજુંજિયા ણં, સંસંચિયા ણં, તિવિધિણ જાવિ તત્થ મત્તા
અવ્વહ અપ્પા વા બહુગા વા, સે તત્થ ગદ્ધિય્ ચિદ્ધહ, મોયણાણ (૧૪)

તઓ સે પુગયા વિવિહં પરિસિટ્ઠં સંભૂયં મહોવગરણં ભવતિ । તંપિ સે પુગયા ઢાયાદા
વિભયંતિ, અદત્તાહારા વા સે અવહરંતિ, રાયણો વા સે બિલુંપંતિ, ણસ્સતિ વા સે, બિણસ્સતિ
વા સે, અગારદાહેણ વા સે દજ્ઞહ (૧૫)

હતિ સે પરસ્સટાણ કૂરાહં કમ્માહં બાલે પકુલ્લમાણે તેણ દુક્કલેણ મૂઢે વિપ્પરિયાસ-
મુચ્ચેતિ । (૧૬)

મુણિણા હુ એયં પથેદ્ધયં । (૧૭)

અણોહતરા^૧ એતે, ણય ઓહં તરિત્તણ । અતીરંગમા એતે, ણય તીરં ગમિત્તણ । અપારં-
ગમા એતે, ણય પારં ગમિત્તણ । (૧૮)

આચાણિજ્ઞં ચ આયાય, તંમિ ઠાણે^૨ ણ ચિટ્ઠહ, વિત્થં પપ્પલ્લેયન્ને, તંમિ ઠાણંમિ^૩
ચિટ્ઠહ । (૧૯)

ઉદ્દેસો^૪ પાસગસ્સ ણત્થિ । (૧૦૦)

૧ (ઓધઃ કર્મરૂપઃ પ્રવાહ સ્તં ન તરંતીત્યનોવતરાઃ) ૨ (સંયમરૂપે) ૩ (અસંયમરૂપે)
૪ (આજ્ઞા)

જીવવું બધાને પ્રિય લાગે છે. (૯૩)

જીવવું પ્રિય હોવાથી જ લોકો દ્વિપદ તથા ચતુષ્પદને રાખીને દ્રવ્ય સંચય કરતા થકા
જે કંઈ થોડું કે ઘણું ખાવા પીવા માટે ધન એકઠું કરે છે તેમાં મન વચન કાયાથી શૂદ્ધ
થતા રહે છે. (૯૪)

વખતે તેમના પાસે ઘણોજ વધતો દ્રવ્ય ભંડોળ એકઠો થઈ જાય છે. પણ અંતે
તેને ભાયાતો વેહેચે છે. અથવા ચોરો ચોરી જાય છે, યા રાજા લુંટી લે છે, યા વ્યાપાર
વગેરેમાં નાશ થાય છે યા અગ્નિનીથી બળી જાય છે. (૯૫)

એમ બીજાઓના માટે તે અજ્ઞાન પ્રાણીઓ કૃર કર્મ કરતા થકા તેનાં દુઃખ જાતે
ભોગવતાં વિપરીયાસ^૧ પામે છે. (૯૬)

આ બધું મુનિએ (વીર પ્રભુએ) જણાવેલું છે. (૯૭)

પરતીથિઓ કે પાસત્યાઓ^૨ સંસારનો પ્રવાહ તરી શકવાના નથી, તથા તેના તીર કે
પારને પામી શકવાના નથી. (૯૮)

જેઓ સંયમ લઈ પાછા સંયમમાં નથી રહી શકતા તે અજાણુ જીવો અસસ્ય ઉપદેશ
પામીને અસંયમમાં રહે છે. (૯૯)

તત્વ સમજનારને કંઈ કહેવું જરૂરનું નથી. (કારણ કે તે સમજી હોવાથી પોતે સીધે મા-
ર્ગે ચાલ્યો જાય છે) (૧૦૦)

૧ સુખ ઇચ્છતા થકા દુઃખ પામે છે. ૨ નબળા આચારવાળા વેશધારિઓ.

અધ્યયન બીજું.

(૨૩)

બાલે પુણ ગિહે^૧ કામસમણ્ણે અસમિતદુક્ષ્ણે દુક્ષ્ણાણમેવ આવટું અણુપ્રસિદ્ધત્તિ
બેમિ । (૧૦૧)

[ચતુર્થ ઉદ્દેશઃ]

તતો સે ઇગયા રોગસમુપ્પાયા સમુપ્પજ્જંતિ । (૧૦૨)

જેહિં વા સદ્ધિં સંવસતિ, તે વા ણં ઇગયા ગિયગા પુલ્લિં પરિવયંતિ । સો વા તે ગિ-
યગે પચ્છા પરિવપ્પજ્જા । ણાલં તે તવ તાણાણ વા, સરણાણ વા । તુમંપિ તેસિં ણાલં તાણાણ
વા સરણાણ વા । (૧૦૩)

જાણિત્તુ દુક્ષ્ણં પત્તેયં સાયં । (૧૦૪)

ભોગામેવ અણુસોયંતિ—હહ મેગેસિં માણવાણં, તિવિહેણ, જાવિ સે તત્થ મત્તા ભવહ,
અપ્પા વા, બહુગાવા, સે તત્થ ગદિણ ચિદ્ધુતિ ! ભોયણાણ । (૧૦૫)

તતો સે ઇગયા વિપ્પરિસિદ્ધં સંભૂયં મહોવગરણં ભવતિ । તંપિ સે ઇગયા દાયાયા વિ-
અયંતિ, અદત્તાહારે વા સે હરતિ, રાયાણો વા સે વિલુંપંતિ, ણસ્સહ વા સે, વિણસ્સહ વા
સે, અગારવાહેણ વા સે ઢજ્જતિ । (૧૦૬)

૧ (સ્નેહઃ (રાગી)

પણુ જે આળ હોય છે તે વિષયોમાં રક્ત ખની તેમને સેવન કરતો થકો દુઃખો વ-
ધારીને દુઃખોના જ ચક્રમાં રખડે છે. (૧૦૧)

ચોથો ઉદ્દેશ.

(ભોગોથી રોગો થાય છે.)

પછી^૧ તેને કર્મ ઉદય આવાતાં રોગો ઊત્પન્ન થાય છે, (૧૦૨)

એવે વખતે તેના સ્નેહિઓ તેને અવગણે છે યા તે તેઓને અવગણે છે. કારણ કે
કોઈ કોઈને રાખનાર નથી. (૧૦૩)

દુઃખ સુખ સર્વ જૂઠ્ઠા જૂઠ્ઠા ભોગવે છે. (૧૦૪)

આ જગતમાં કેટલાએક જીવ^૨ મરણ લગી પણ ભોગની જ વાંછા ધરતા રહે છે. તેવા-
ઓને જે કંઈ થોડી કે ઘણી ધન પ્રાપ્તિ થાય છે તે આવા પીવા માટે તેમાં મન વચન કા-
યાથી ગૃહ થઈ જાય છે. (૧૦૫)

કદાચ બહુ ધન મળે છે તો અતે તે ધન ભાયાતો વેચે છે, યા ચોરો ચોરી જાય છે,
યા રાજાઓ લૂંટી લે છે, યા વ્યાપારમાં નાશ પામે છે, યા અગ્નિથી બળી જાય છે. (૧૦૬)

૧ કામભોગથી કર્મબંધ, કર્મબંધથી મરણ, મરણથી નરક, નરકથી ગર્ભ ને ગર્ભથી રોગ થાય છે.
૨ જેમકે બ્રહ્મદત્ત કેમકે તે મરણની અણીપર તથા નરકમાં પણ “કુરમતી કુરમતી” જ પોકારતો.

(૨૪)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

इति से परस्स अद्दाए कूराणि कम्माणि बाले पकुव्वमाणे तेण दुक्खेण मूढे विप्परि-
वासमुवेति । (१०७)

आसं च छंदं च विगिंच धीरे । (१०८)

तुम चेव तं सल्लमाहहु^१ । (१०९)

जे सिया, तेण गो सिया । (११०)

इणमेव णावबुज्झंति, जे जणा मोहपाउडा । (१११)

धीलोभपव्वहिण ते भો वयंति “एयाई आयतणाई” । (११२)

से दुक्खाए, मोहाए, મારાए, ણરગાए, ણરગતિરિક્ખાए । (૧૧૩)

સતતં મૂઢે ધમ્મં ણામિજાણતિ । (૧૧૪)

उदाहु वीरे । अप्पमादो महामोहे । (११५)

अलं कुसलस्स पमादेणं, संति-मरणं^२ सपेहाए, भिदुरधम्मं सपेहाए । (११६)

ગાલં પાસ । અલં તવેણ્હિ । એયં, પાસ મુળી ? મહબ્ભયં । (૧૧૭)

णातिचाएज्ज कंचणं । (११८)

एस वीरे पसंसिए-जे ण णिविज्जति आदाणाए^३ । (११९)

૧ આદૃત્ય (સ્વીકૃત્ય) (અશુભ માદત્સે इतिशेषः) ૨ (શાંતિમરણં ચેતિદ્વંદ્વः) ૩
સંયમાય.

એ રીતે તે અગ્નિની જીવો બીજાના માટે કૂર કર્મ કરતા થકા તેના દુઃખો જાતે ભો-
ગવતાં સુખ ધર્યાતા દુઃખમાં પડે છે. (૧૦૭)

હે ધીર પુરૂષો તમારે વિષયની આશા અને 'લાલચથી દૂર રહેવું. (૧૦૮)

તમે જાતેજ તે આશારૂપ શલ્ય હૃદયમાં ધરી હાથે કરી દુઃખી થાઓ છો. (૧૦૯)

પૈશાચી ભોગોપભોગ મળે છે, તેમ વખતે નહિ પણ મળે. (૧૧૦)

પણ મોહવંત પ્રાણિઓ એ સમજી શકતા નથી. (૧૧૧)

સ્ત્રીઓમાં આસક્ત થયા થકા તેઓ જોશેછે કે “એ સ્ત્રીઓજ સુખની સ્થાનછે.” ૧૧૨

પણ ખરું જોતાં તો તેઓ દુઃખ, મોહ, મરણ, નરક, અને તિર્યંચ ગતિની હેતુભૂત
છે. છતાં હમેશાં મૂઢ બનેલા જીવો ધર્મ જાણી શકતા નથી. (૧૧૩)

વીર પ્રભુએ મજ્જિમાદયી કહ્યુંછે કે સ્ત્રીનો વિશ્વાસ મુનિએ નહિ કરવો. (૧૧૪)

માટે કુશળ પુરૂષે અપ્રમાદથી મોક્ષ અને પ્રમાદથી થતાં મરણ વિચારીને તથા શરીરને
ક્ષણભંગુર જાણીને પ્રમાદ દૂર કરવો. (૧૧૫)

વિષયભોગથી કંઈ તૃપ્તિ થતી નથી, માટે એ કશા કામના નથી. હે મુનિ, એ કામભોગ-
જ્ઞ મહા ભયંકર છે એમ વિચાર. (૧૧૭)

માટે મુનિએ કોઈ જાતે પીડા નહિ કરવી. (૧૧૮)

એવા અપ્રમાદી પરાક્રમી મુની જ વખણાયલા છે, જેઓ સયમ પાળતાં કશો ખેદ નથી
પામતા. (૧૧૯)

૧ પરાનુવૃત્તિથી વાંચ્યા.

અધ્યયન ખીળું.

(૨૫)

“ જ મે દેતિ ” જ કુણ્ણેજ્ઞા, ઓવં છદ્ધું જ સ્થિસપ્, પઢિસેહિઓ પરિણમેજ્ઞા^૧, પઢિ-
કામિઓ પરિણમેજ્ઞા । (૧૨૦)

एयं मोणं समणुवासिज्जासित्ति वेमि । (૧૨૧)

[પંચમ ઉદ્દેશ :]

જમિણં વિરૂપરૂપેહિં સત્થેહિં લોગસ્સ કમ્મસમારંભા કજ્ઞંતિ, તંજહા, અપ્પણો સે, પુ-
જ્ઞાણં, ખૂયાણં, સુણ્ણાણં, જ્ઞાતીજં, આતીજં, રાહ્ણં, દાસાણં, દાસીણં, કમ્મકરાણં, કમ્મકરીણં,
આપ્સાપ્^૨, પુઠોપેહ્ણાપ્^૩ સામાસાપ્^૪, પાયરાસાપ્^૫, સંણિહિ-સંનિચ્ચઓ કજ્ઞંદં રૂહ મેગેસિ
માણવાણં મોયણાપ્ । (૧૨૨)

સમુટ્ટિતે ઝગગારે આરિપ્ આરિયપણ્ણે આરિયદંસી અયં સંધિત્તિ^૬ અદક્કલુ, સે જાદિયે,
જાદિઆવપ્, જાદિયંતં સમણુજાણપ્ । (૧૨૩)

સઘ્વામગંધં પરિણાય ણિરામગંધો પરિવ્વપ્ । (૧૨૪)

અદિસ્સમાણો કયવિક્કપ્સુ;-સે જ કિણે, જ કિણાવપ્, કિણંતં જ સમણુજાણપ્ । (૧૨૫)

૧ (નિવર્તેત) ૨ (આદેશાઃ પ્રાચૂર્ણકાસ્તદર્થ) ૩ પૃથક્ (પુત્રાદિભ્યઃ) પ્રહેણકાય.
૪ શ્યામાશાય-રાત્રિભોજનાય. ૫ પ્રાતરાશાય-પ્રત્યુષભોજનાય. ૬ અદ્રાક્ષીત્વ

(ગોચરીએ જતાં) કોઈ નહિ આપે તેના તરફ કોપ નહિ કરવો, થોડું મળ્યાથી તેની નિંદા નહિ
કરવી, તેણે ના પાડ્યાથી ઝટ પાછા વળવું યા તેણે વોહોરાવ્યા બાદ પણ ઝટ પાછા વળવું. (૧૨૦)
(હે મુનિ,) તારેઆવું મુનિત્વ પાળવું. (૧૨૧)

પાંચમો ઉદ્દેશ.

(મુનિએ વિષયભોગ ત્યાગ કરી લોકનિશ્રાએ આહારાદિક લઇને વિચરવું)

લોકો પોતાના માટે તથા પોતાના, પુત્ર, પુત્રી, વહુઓ, નાતજાત, દાઈ, રાજા, દાસ, દાસી, આ-
કરનકર તથા પરાણા માટે તથા પુત્રાદિકોને જીદુ જીદુ વેહેંચી આપવા માટે ખાવા પીવા
સાંડે અનેક આરંભ કરીને આહાર ખનાવી રાખે છે. (૧૨૨)

માટે આવે પ્રસંગે સંયમમાં ઉજમાળ, આર્ય, પવિત્ર લુહિમાન, ન્યાયદર્શી અને
તત્ત્વ સમજનાર અનગારે દૂષિત આહાર લેવો નહિ, લેવરાવવો નહિ તથા લેનારને પ્રશંસવો
નહિ. (૧૨૩)

અર્ધાં દૂધણો રૂડી રીતે જાણીને નિર્દૂર્ધણપણે સંયમ પાળવું. (૧૨૪)

વળી મુનિએ આહારનો કયવિક્રય ન કરવો, ખીજવતી ન કરાવવો, કરનારને રૂડું નહિ
માનવું. (૧૨૫)

(૨૬)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

સે મિલ્લુ કાલળળે, ચાલળળે,^૧ માયળળે, સ્વેયળળે, યજ્ઞયળળે, ધિજ્ઞયળળે, સસમયળળે, પરસમયળળે, ભાવળળે, પરિગ્રહં અમમાયમાળે, કાલાણુટાર્હં, અપહિષ્ઠે^૨ દુહઓ^૩ ક્ષિતા, નિચાર્હં । (૧૨૬)

વર્થે પહિગ્રહં કંચલં પાયપુંજળં ડગ્રહં ચ કટાસળં, પતેસુ ચેવ જાળેજ્ઞા । (૧૨૭)

કદ્ધે આહારે, અજગારે માસં જાળેજ્ઞા, સે જદ્ધેયં ભગવયા પથેહ્યં । (૧૨૮)

લાભોત્તિ જ મજ્જેજ્ઞા, અલાભોત્તિ જ સોપ્પજ્ઞા, વહુપિ કહું જ ગિદ્ધે^૪, પરિગ્રહાભો અ-
પ્પાળં અવસજ્જેજ્ઞા, અજ્ઞા જાં પાસપ્ પરિહરેજ્ઞા । (૧૨૯)

પસ મળે આરિપ્પિં પથેદિતે, જદ્ધેથ કુસલે જોવલિપ્પેજ્ઞાસિત્તિ વેમિ । (૧૩૦)

કામા દુરતિક્કમા, જીવિયં દુપ્પહિષ્ણં,^૫ કામકામી ચલુ અયંપુરિસે, સે સોચિત્તિ, દ્ધરતિ, તિપ્પત્તિ, પિહ્વત્તિ, પરિતપ્પત્તિ । (૧૩૧)

આયતચ્ચક્કુ લોગવિપસી લોગસ્સ અહોભાગં જાણતિ, ઉહું ભાગં જાણતિ, તિરિયભાગં જાણતિ । (૧૩૨)

૧ જાંવસલ્લાત્ વીર્વલ્લં. ૨ અનિદાનઃ. ૩ રાગદ્વેષાભ્યાં. ૪ (સ્થાપયેત્) ૫ દુઃપ્રતિવૃહ્ણોયં. (દુર્વર્દ્ધનીયં)

એવો મુનિ કાળ,^૧ બાળ,^૨ માત્રા,^૩ ખેદ,^૪ ક્ષણ,^૫ વિનય,^૬ સ્વસમય,^૭ પરસમય,^૮ અને ભાવ^૯નો જાણનાર થઈ પરિચ્છેદની મમતા દૂર કરતો થકો યથાકાળ અનુદાન કરીને નિરીહ રહી રાગદ્વેષ છેદીને મોક્ષમાર્ગમાં ચાલ્યો જાય છે. (૧૨૬)

વળી વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબળ, પાદ્યુન્ન, વસતિ, તથા કટાસન એ સર્વે મુનિએ ગૃહસ્થ પાસેથી શુદ્ધ રીતે ચાચી લેવાં. (૧૨૭)

મુનિએ પરિચિત આહાર લેવો એમ ભગવાને જણાવ્યું છે. (૧૨૮)

આહાર મળ્યો જાણી ખુશી નહિ થવું, નહિ મળ્યો જાણી શોક ન ધરવો, ઘણો આહાર મળતાં તે સંઘરી રાખવો નહિ, બીજા પરિચ્છેદથી પણ દૂર રહેવું. વળી ધર્મોપકરણને પણ પરિચ્છેદને નહિ દેખતાં ધર્મોપકરણરૂપે દેખી તેમના પર મમતા નહિ ધરવી. (૧૨૯)

એ માર્ગ તીર્થંકર દેવોએ બતાવ્યો છે. એમાં પ્રવર્તનાર કુશળ પુરૂષો કર્મથી બંધાતા નથી. (૧૩૦)

વિષય વાંછનાથી દૂર રહેવું ઘણું વિકટ કામ છે. વળી જીવિત પણ વધી શકતું નથી. (માટે કોઈ વખતે પણ પ્રમાદ નહિ કરવો) આ જંતુ હમેશાં વિષય વાંછનામાં ગરકાવ થઈ રહે છે તે વિષયોનો વિયોગ થતાં શોચ કરે છે, બુરે છે, નિર્મયાદ થાય છે, પીડાય છે અને અકલાય છે. (૧૩૧)

દીર્ઘદર્શી અને દુનિઆના રંગને જાણનાર પુરૂષ લોકના અવોભાગ બીર્વભાગ અને તિ-
ર્યગભાગને જાણે છે (એટલે કે એમાં શી રીતે જીવ ઉત્પન્ન થાય છત્યાદિ બિના જાણી શકે છે). (૧૩૨)

૧ અવસર. ૨ પોતાની શક્તિ. ૩ વિદ્યા. ૪ અભ્યાસ. ૫ સમય. ૬ જ્ઞાનાદિકનો વિનય ૭ સ્વમત. ૮ પરમત. ૯ ચિત્તાભિપ્રાય.

અધ્યયન બીજું.

(૨૭)

ગદ્ધિય અણુપરિચદમાણે^૧ સંધિ વિદિક્તા રૂઢ મચિચર્ણિ^૨, એસ ઘોરે પસંસિય જે બચે પદ્ધિમોયપ્ । (૧૩૩)

જહા અંતો તહા બાર્હિ જહા બાર્હિ તહા અંતો । (૧૩૪)

અંતો પૃતિદેહંતરાણિ પાસતિ પુઢોચિ સર્વંતિ^૩ પંઢિય પઢિલેહપ્ । (૧૩૫)

સે મતિમં પરિણાય મા ય હુ લાલપચ્ચાસી, મા તેસુ તિરિચ્છ મપ્પાણ માવાયપ્^૪ । (૧૩૬)
કાસંકસે^૫ ચલ્લુ અયં પુરિસે, વહુમાયી, કષ્ટેણ મૂઢે પુણો તં કરેતિ લોમં, વેરં વહુતિ અપ્પણો । (૧૩૭)

જમિણં પરિકહિજ્જહ્મસ્સ લેવ પઢિચૂહણયાપ્ અમરાયહ્^૬ મહાસહી અદ-મેતં પેહાપ્^૭ । (૧૩૭)

અપરિચ્ચાય કંદતિ^૮ સે તં જાણહ જમહં બેમિ । (૧૩૯)

તે હત્થ પંઢિતે પવયમાણે, સે હંતા, ખેસા, લુંપિતા, વિલુંપિતા, હહ્વહતા, અકહં કારિસ્સા-

૧ (કામાભિલાષ નિવૃત્તયે ન પ્રભવતીતિશેષઃ) ૨ મત્ત્યેષુ (યો વિષયાદીન્ ત્યજતી-તિશેષઃ) ૩ અવંતિ નવમિઃ શ્રોતૈઃ) ૪ આપાદયેત્ ૫ કાપંકયઃ (કિંકત્તૈવ્યતાવ્યાકુલઃ) ૬ અમરાયતે (અમરં દ્યાવચરતિ) ૭ પ્રેક્ષ્ય-પર્યાલોચ્ય ૮. (અનુભવતિ)

વિષયમાં ગૃહ લોકો વારંવાર સંસારમાં બટકયા કરે છે. માટે મનુષ્યભવમાં અવસર આવેલો નાણીને જે વિષયાદિકનો ત્યાગ કરે તે પરાક્રમી પુરૂષ વખણાયો છે. એવો પુરૂષ, સંસારમાં બંધાઈ ગયેલા બીજા જીવોને પણ અંદરના તથા બાહરના બંધનોથી છોડાવી શકે છે. (૧૩૩)

શરીર જેમ બાહર અસાર છે તેમ અંદર પણ અસાર છે. અને જેમ અંદર અસાર છે તેમ બાહર પણ અસાર છે. (૧૩૪)

માટે પડિત પુરૂષ શરીરની અંદર રહેલ દુર્ગંધિ વસ્તુઓ તથા શરીરની અંદરની સ્થિતિઓ કે જે હમેશાં શરીરની બાહર મળાદિકને ઝરતી રહે છે તેને નાણી આ શરીરનું યથાર્થરૂપ નાણુતો રહે છે. (૧૩૫)

તેવા બુદ્ધિમાન પુરૂષે બાળકો જેમ મુખમાંથી વહેતી લારને પાછા ચૂસી લે છે તેમ લાર ચૂસનાર નહિ થવું. (અર્થાત્ છાંડેલા ભોગોની પુનઃસંભાળા ન કરવી.) તેમજ માના-બ્યાસાદિકમાં વિમુખ પણ નહિ થવું. (૧૩૬)

“આ કીધું અને આ કરશું” એવી ચિંતાવાદો પુરૂષ અતિ માયાવી બની તથા કામ કાળથી વ્યાકુળ થઈ વળી પણ એવો લોભ કરે છે કે જેથી પોતાના દુઃખોને વધારે છે. (૧૩૭)

જે માટે એવું કહેવાય છે કે તે મહાદુઃખવાળો પુરૂષ આ ક્ષણભંજર શરીરના માટે આરંભ કરતો થકો નાણુ અન્નર અમર હોય એમ વર્તે છે. (માટે મુનિએ) એવા પુરૂષને દુઃખી નાણીને (કામ તથા ધનમાં મન નહિ ધરવું). (૧૩૮)

મૂઢ જીવો સ્વરૂપ નાણુતા ન હોવાથી ઇચ્છા અને શોકના અનેક દુઃખ ભોગવે છે. માટે હું જે કામપરિત્યાગ વિષે ઉપદેશ આપું છું તે ધારી રાખો. (૧૩૯)

પરમાર્થને નહિ સમજનાર છતાં પડિતપણુતો અભિમાન ધારી બકવાદ કરનારા જે પ-

(૨૮)

આચાર્ય-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

મિત્તિમણ્ણમાણે જસ્તવિય ણં કરેહ^૧, અહં બાહસ્સ સંગેણ, જે વા સે કરેતિ વાલે^૨, ણ એવં
અણગારસ્સ યાયતિત્તિ વેમિ । (૧૪૦)

[પછ ઉદ્દેશ :]

સે સં સંબુદ્ધમાણે આચાર્યીયં સમુદ્દાપ્ત તમ્હા પાવકમ્મં ગેવ કુજ્ઞા, ણ કારવે । (૧૪૧)

સિયા તત્થેગયરે વિપ્પરામુસતિ^૩, છસુ અણયરંમિ કપ્પતિ । (૧૪૨)

સુહૃદ્ધી છાલપ્પમાણે સપ્પણ દુક્કલ્લેણ મૂઢે વિપ્પરિયાસ મુવેતિ, સપ્પણ વિપ્પમાણ^૪ પુઠ્ઠો
વયં પકુલ્લવતિ, જંસિ-મે પાણા પલ્લહિયા, પલ્લિલેહાપ્પ ણો ણિકરણાપ્પ^૫, એસ પરિણ્ણા પલ્લુલ્લવતિ,
કમ્મોલસંતી^૬ । (૧૪૩)

૧ (તસ્યાપિ હનનાદિકાઃ ક્રિયાઃ સ્તુરિતિશેષઃ) ૨ (તસ્યાપ્પલં સંગેનેતિશેષઃ) ૩ સમારંભ
કરોતિ ૪ વિવિધેઃ પ્રમાદૈઃ ૫ નિકરણં પરપીઢોત્પાદનં તસ્મૈ (નોત્કર્મં કુર્યાત્ હતિશેષઃ)
૬ એવંસતિ ભવતીતિ શેષઃ

સ્તીર્થિઓ કામ શમાવવાના ઉપદેશક થઇ વર્તે છે અને જાણે અમે કંઈ અપૂર્વ કામ કરશું
એમ ડોળ ધરતા થકા તેઓ જીવેને હણુનારા, કાપનારા, ફેડનારા, લૂંટનારા, કુંટનારા, તથા
પ્રાણુથી રહિત કરનારા હોય છે. એવા અજાણુ લોકો જેને ઉપદેશ આપે છે તે પણ કર્મથી
બંધાય છે. માટે એવા આગેાની સોજત નહિ કરવી. એટલું જ નહિ. પણ જે તેવાઓની સો-
જત કરતા હોય તેમની પણ સોજત નહિ કરવી. અને જે ગૃહવાસ છોડી મુનિઓ થએલાછે
તેમને તો એવી રીતે જીવવાતથી કામચિકિત્સા કરવાનો ઉપદેશ કરવો કલ્પતોજ નથી. (માટે
તેમની સોજત કરવી.) (૧૪૦)

છઠ્ઠો ઉદ્દેશ.

(સંયમાર્થે લોકને અનુસરતાં છતાં તેની મમતા નાહ કરવી.)

પૂર્વોક્ત બિના જાણીને સંયમમાં ઉજમાલ થએલા મુનિએ જાતે પાપકર્મ ન કરવું,
તથા બીજાવતી પણ ન કરાવવું. (૧૪૧)

જો કોઈ છકાયમાંહેના એક કાયના આરંભમાં પ્રવર્તેતો હોય તોપણ તે છકાયમાંહેના
ગમે તે કાયનો આરંભ કરનાર ગણાય છે. (એટલે કે છએ કાયનો આરંભી ગણાય છે.) (૧૪૨)

સુખાર્થી થઇ દોડવામ કરતો થકા જીવ પોતાના હાથે કરેલા દુઃખે કરીને મૂઢ બની
દુઃખી થાય છે, તથા જાતે કરેલા પ્રમાદથી વ્રત ભંગ કરે છે યા વિચિત્ર દશાઓ ભોગવે છે કે
જે દશાઓમાં રહેલા જીવો અતિ દુઃખિત વર્તે છે. આવું જાણીને મુનિએ પરને પીડકારી કંઈ
પણ કામ નહિ કરવું. પરિણા તે એ કહેવાય. અને આમ થયાથીજ કર્મક્ષયથાય છે. (૧૪૩)

અધ્યયન બીજું.

(૨૯)

જે મમાદ્યમતિં જહાતિ, સે જહાદ મમાદતં, સેહુ વિદુપહે મુળી, જસસ નલ્થિ મમાદતં । (૧૪૪)
 તં પરિજ્ઞાય મેહાવી ચિદિત્તા લોગં, વંતા લોગસર્ણ, સે મતિમં પરિક્ષમેજ્જતિ બેમિ । (૧૪૫)
 નારતિં સહતે વીરે, વીરે નો સહતે રતિં; જમ્હા અવિમળે વીરે, તન્હા વીરે ન રજ્જતિ^૧ । (૧૪૬)
 સહે ફાસે અહિયાસમાળે, નિર્ભિદ^૨ નંદિં^૩ હ્રહ જીવિયસ્સ । (૧૪૭)
 મુળી મોળં સમાદાય ખુળે કમ્મસરીરગં; પંતં^૪ લ્હં^૫ ચસેવંતિ, વીરાસંમસદંસિણો । (૧૪૮)
 एस ओषंतरे मुणी, तिष्ठे, मुत्ते, विरते, विद्याहितेति बेमि । (૧૪૯)
^૧દુગ્ધસુ-મુળી અળાળાણ તુછણ ગિલાતિ વત્તણ^૭ । (૧૫૦)
 एस वीरे पसंसिए अच्छेह लोयसंजोयं । (૧૫૧)
 एस नाए^૮ पबुच्चति जं दुखं पवेदितं ह्रह माणवाणं, तस्स दुक्खस्स कुसला परिण्ण
 मुदाहरति । (૧૫૨)

इति कम्म परिण्णाय सम्बसो^{૧૦} । (૧૫૩)

જે અળદ્વંસી સે અળળારામે, જે અળળારામે સે અળળદંસી । (૧૫૪)

૧ (સ્લોકોયં) ૨ નિર્વિદસ્વ, જુગુપ્સસ્વ ૩ તુષ્ટિ ૪ પ્રાપ્તં ૫ વશં ૬ મુક્તિગમનાયોગ્ય-
 ૭ વત્તુ ૮ સુવસુમનિઃ ૯ મ્યાયઃ ૧૦ કથયતીતિશેષઃ

જે મમત્વબુદ્ધિને મૂકે છે તે મમત્વ મૂકે છે, જેને મમત્વ નથી તેજ માર્ગેના જાણુ મુનિ જાણુવો. (૧૪૪)

એમ જાણી ચતુર મુનિએ લોકસ્વરૂપ જાણીને લોકસંજ્ઞાઓ દૂર કરી વિવેકવંત થઇ વિચરવું. (૧૪૫)

પરાક્રમી મુનિ નથી રતિ ધરતો, નથી અરતિ ધરતો. માટે તે શાંત હોય છે. અને તેથીજ તે રાગી નથી થતો. (૧૪૬)

શમ્પદાદિ વિષયો ઉપસ્થિત થતાં હે મુનિ, તું તેમાં તારી ખુશી નહિ ધારજે. (૧૪૭)

મુનિએ સંયમ ધારીને કર્મોને તથા શરીરને તોડવા મંડવું. પરાક્રમી તત્ત્વદર્શી પુરૂષો દલકું અને લૂંખું બોળન કરે છે. (૧૪૮)

એવી રીતે વર્તનાર મુનિઓ સંસારના પ્રવાહને તરે છે અને તેઓ સંસારના પારને પામેલા પરિગ્રહથી મુક્ત થએલા અને ત્યાગી કહેવાયા છે. (૧૪૯)

તીર્થંકરની આજ્ઞાને ન માનતાં સ્વેચ્છાથી વર્તનારા મુનિ મુક્તિ પામવાને અયોગ્ય થાય છે. તેવા મુનિઓ જ્ઞાનાદિકથી અપૂર્ણ હોવાથી બોલવા કરવામાં બહુ અચકાય છે. (૧૫૦)

પણ આજ્ઞાને માનનાર મુનિઓ જેઓ આ દુનિઆની જન્મજાતી દૂર થયા છે તેઓ પરાક્રમી હોવાથી વખણાયા છે. (૧૫૧)

(જન્મજાતી છૂટું થવું) એ બહુ ઉત્તમ રસ્તો છે. (તીર્થંકર દેવે) જે મનુષ્યોના દુઃખોનાં કારણો બતાવ્યા છે તેમનો કુશળ પુરૂષો જ્ઞાનપૂર્વક પરિહાર કરે છે તથા કરાવે છે. (૧૫૨)

એ રીતે કર્મનું સ્વરૂપ જાણીને સર્વ રીતે ઉપદેશ દેવો. (૧૫૩)

જે પરમાર્થદર્શી છે તે મોક્ષના માર્ગ શિવાય બીજે રમતો નથી. અને જે મોક્ષમાર્ગ શિવાય બીજે સ્થળે નથી રમતો તેજ પરમાર્થદર્શી છે. (૧૫૪)

(૩૦)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

જહા પુણસ્સ કથ્થતિ તહા તુચ્છસ્સ કથ્થતિ, જહા તુચ્છસ્સ કથ્થતિ તહા પુણસ્સ કથ્થતિ । (૧૫૫)

અવિય હ્જો^૧ અનાતિયમાણે^૨ । પુત્થંપિ જાણ, સેયંતિ ણત્થિ । (૧૫૬)

કેયં પુરિસે કંચ ણ^૩ । एस वीरे पसंसिए, जे वद्धे पडिमोयए उडुं अहं तिरियं-
दिसासु । (૧૫૭)

સે સવ્વતો^૪ સવ્વપરિચ્છાચારી ણ લિપ્પતિ છળપદ્દેણ^૫ વીરે । (૧૫૮)

સે મેઘાવી જે અણુગ્વાયણસ્સ^૬ સ્થેયન્ને^૭ જે ય વંધપમોક્સ મન્નેસી । (૧૫૯)

કુસલે^૮ પુણ ણો વદ્ધે, ણો મુક્કે । (૧૬૦)

સે જં ચ આરમે જં ચ ણારમે । અનારદ્ધં ચ ણ આરમે । (૧૬૧)

છળં છળં પરિચ્છાય^૯ લોગસન્નં ચ સવ્વસો । (૧૬૨)

उहसो पासगस्स णत्थि । (૧૬૩)

बाहे पुण णिहे कामसमणुन्ने असमितदुक्खे दुक्खी दुक्खाणमेव आवहं अणुपरियदात्तिस्सि
वेमि । (૧૬૪)

૧ હન્યાત્-રાજાદિઃ । ૨ અનાદિયમાણઃ । ૩ નતઃ ૪ સર્વદા ૫ ક્ષળપદ્દેન-હિંસયા ।
૬ અણસ્પર્કર્મેણ ઉદ્ઘાતનં દૂરીકરણં તસ્ય ૭ નિપુણઃ । ૮ કેવલી । ૯ વર્જયેત્ત્વ-ઇતિશેષઃ ।

મુનિએ જે રીતે રાગને ઉપદેશ આપવો તેજ રીતે રાંકને પણ આપવો તે જે રીતે રાંકને આપવો તેજ રીતે રાગને આપવો. (અર્થાત્ નિરીહપક્ષે બન્નેપર સરખો ભાવ રાખવો પણ એવો કંઈ નિયમ નથી કે એકરૂપે ઉપદેશ આપવો, કિંતુ જે જેમ પ્રતિબોધ પામે તેને તેમ સમજવવું.) (૧૫૫)

(રાગને ઉપદેશ આપતાં તેના અભિપ્રાયને અનુસરીને ઉપદેશ આપવો) નહિ તો કદાચ તે ક્રોધાચમાન થઈ હણવા પણ ઉઠે. માટે ધર્મ કથા કરવાની રીતિ જાણ્યા શિવાય ધર્મકથા કરવામાં પણ કડ્યાણુ નથી. (૧૫૬)

(વાસ્તે મુનિએ ઉપદેશ આપતાં) “શ્રોતા પુરૂષ દેવી તરેહનો છે તથા કયા દેવને નમે છે” (ઇત્યાદિ બાબતો વિચારી ઉપદેશ આપવો.) એવી રીતથી ઉપદેશ આપીને, સંસારમાં ઉર્ધ્વ અધો અને તિરશ્ચીત દિશાઓમાં બંધાય રહેલા જીવોને જે પરાક્રમી પુરૂષો છોડાવે છે તે વખણાયા છે. (૧૫૭)

તેવા પરાક્રમી પુરૂષો હમેશાં જ્ઞાનક્રિયાથી વર્તતા થકા હિંસાથી લીંપાતા નથી. (૧૫૮)
જે પુરૂષ કર્મને દૂર કરવામાં કુશળ હોય તથા બંધ અને મોક્ષનો તપાસનાર હોય તે ખરેખરો બુદ્ધિમાન જાણવો. (આ વાત હક્કરથને લાગુ પડે છે) (૧૫૯)

કેવળી ભગવાન તો નથી બંધાયલા અને નથી મુકાયલા (૧૬૦)

તેઓ જેમ વર્ત્યા હોય તેમ વર્તવું અને જેમ નહિ વર્ત્યા હોય તેમ નહિ વર્તવું (૧૬૧)

હિંસા તથા લોકસંજ્ઞાને જાણી કરીને તેનો પરિહાર કરવો. (૧૬૨)

પરમાર્થદર્શી મુનિને કશું જોખમ નથી. (૧૬૩)

પણ જે અજ્ઞાની જીવો સ્નેહથી વિષયોને સેવતા રહે છે તેઓ દુઃખોને કશી રીતે પણ ઓછા નહિ કરતાં વધુ દુઃખી થયા થકા દુઃખોનાજ ચક્રમાં ફર્યા કરે છે. (૧૬૪)

અધ્યયન ત્રીભું.

(૩૧)

સીતોપ્ણીયં નામ તૃતીય મધ્યયનમ્.

[પ્રથમ ઉદ્દેશ :]

સુત્તા અમુળી સયા । મુળિણો સયા જાગરંતિ । (૧૬૫)

લોચંસિ જાણ અહિયાય દુક્ખં^૧ । (૧૬૬)સમયં લોગસ્સ જાણિત્તા પૃથ સ્થોવરપ્^૨ । (૧૬૭)

જસ્તિમે સદ્દા ય, રૂઝા ય, ગંધા ય, રસા ય, ફાસા ય, અહિસમન્નાગયા ભવંતિ, સે આયવં, જાણવં, વેયવં, ધમ્મવં, બંભવં, પન્નાણેહિં પરિયાણતિ લોચં, મુળી વચ્ચે, ધમ્માવિદુન્તિ, અંજૂ^૩, આવદસોયસંગ-મમિજાણતિ, સીઓસિણચ્ચાદ્ધ, સે નિગગંથે, અરતિરતિસહે ફરુસયં જો વેદેતિ, જાગરે, વેરોવરપ, વીરે પવં દુક્ખા પમુચ્ચતિ । (૧૬૮)

જરામચ્ચુવસોવળીપ્ જરે સતતં મૂઢે ધમ્મં જામિજાણતિ । (૧૬૯)

૧ અજ્ઞાનં ૨ ભવેદિતિશેષઃ । ૩ ઋજુઃ

અધ્યયન ત્રીભું.

શીતોપ્ણીય.*

પેહેલો ઉદ્દેશ.

(પરમાર્થે સૂતેલા કોણ ?)

ગૃહસ્થો સદા સૂતેલા છે. મુનિઓ સદા જાગતા છે. (૧૬૫)

દુનિઆમાં અજ્ઞાન એ અહિતકર્તા છે. (૧૬૬)

માટે મુનિએ હિંસાને બાળ લોકોનો આચાર જાણીને છકાયતી હિંસાથી દૂર રહેવું. (૧૬૭)

જે પુરૂષને શબ્દ, રૂપ, ગંધ, રસ, તથા સ્પર્શ એ બધા સુંદર કે અસુંદર છતાં સમ-પણે^૧ જાણ્યા છે તે પુરૂષ ચેતન્ય, જ્ઞાન, વેદ^૨, ધર્મ તથા બ્રહ્મ^૩નો જાણનાર જાણવો, અને તે પુરૂષ જ્ઞાનબળથી લોકોને જાણી શકે છે અને તેવો જ પુરૂષ મુનિ કહેવાય છે. એવા ધર્મના જાણ સરળ મુનિઓ સંસારચક્ર તથા વિષયાભિગ્રાપાનો રાગદ્વેષ સાથે સબંધ જાણે છે તથા સુખ કે દુઃખની કશી આશા નહિ ધરતાં તેના નિઃપરિચ્છી મુનિઓ અરતિ અને રતિ-રૂપ પરીપહને સહન કરતા થકા સંયમની મુસ્કેલીઓને નથી સંભારતા એવી રીતે તે પરા-કર્મી મુનિઓ જાગતા રહી વૈર વિરોધને દૂર કરતા થકા દુઃખોથી મુક્ત થાય છે. (૧૬૮)

જરા અને મોતના સપાટામાં સપડાયલા અને હમોશાં મહામોહથી મુંઝાઈ ગયેલા પુરૂષો ધર્મને જાણી શકતા નથી. (૧૬૯)

૧ રાગદ્વેષરહિતપણે. ૨ આચારાંગાદિસૂત્ર. ૩ નિર્વિદલ્પ સુખ

* તાડ તાપ (વગેરેની દરકાર ન રાખતી એવા અર્દવાળા અધ્યયનનું દુઠું નામ શીતોપ્ણીય આપ્યું છે.

(૩૨)

આચાર્ય-ભૂત તથા ભાષાન્તર.

પાસિય આઝરિય પાળે, અપ્પમત્તો પરિવ્વપ્પ । (૧૭૦)

મંતા પુયં, મહમં, પાસ । (૧૭૧)

આરંભજં દુક્ખ મિળંતિ ણચ્ચા^૧, માયી પમાદ્દ પુણ-રેહ ગમ્મં । ઉવેહમાળે સદ્દુલ્લેસુ અંજ, મારામિસંકી મરણા પમુચ્ચત્તિ । (૧૭૨)

અપ્પમત્તો કામેહિં, ઉવરત્તો પાવકમ્મેહિં, વીરે આયુત્તે જે સ્થેયન્ને । (૧૭૩)

જે પજ્જવજાતસત્થસ્સ સ્થેયન્ને, સે અસત્થસ્સ સ્થેયન્ને । જે અસત્થસ્સ સ્થેયન્ને, સે પજ્જવ-જાયસત્થસ્સ સ્થેયન્ને । (૧૭૪)

અકમ્મસ્સ વવહારો ણ વિજ્ઞાત્તિ । કમ્મણા ઉવાહી જાયતિ । (૧૭૫)

કમ્મં ચ પડિલેહાણ, કમ્મમૂલં ચ જં છળં^૨ । (૧૭૬)પડિલેહિય, સવ્વં સમાયાય દોહિં અંતેહિં^૩ અદિસ્સમાળે । (૧૭૭)

તં પરિચ્ચાય મેહાવી વિવિદિત્તા લોગં, વંતા લોગસન્નં, સે મહમં પરક્કમિજ્ઞાસિત્તિવેમિ । (૧૭૮)

૧ જાગૃહીતિ શેષઃ ૨ ક્ષણં પ્રાણ્યુપમર્દકારિ કર્મ- ૩ રાગદ્વેષાભ્યાં પરિમ્લેદિતિ શેષઃ

દુઃખિત પ્રાણિઓને નોંધને મુનિએ સાવધાનતાથી સંયમમાં પ્રવર્તવું. (૧૭૦)

હે બુદ્ધિમાન મુનિ, એવું નાણીને (એટલે કે ગૃહસ્થોને પરમાર્થે સૂતેલા નોંધ અને એવા સૂતેલાઓને અનેક દુઃખો થતા નોંધ) તું તેમ થવા મન નહિ કરીશ. (૧૭૧)

સધનાં દુઃખો આરંભથી થાય છે એમ નાણી (તું નગૃત થા.) (કારણ કે) પ્રમાદી અને કષાયવંત પ્રાણી વારંવાર ગર્ભમાં આવ્યા કરે છે. અને જે પુરૂષ શાસ્ત્રાદિક વિષયમાં રાગદ્વેષ નહિ ધનતાં સરળ થઈ વર્તે છે તે પુરૂષ મોતથી ડરતો થકો મોતના ભયથી મુક્ત થાય છે. (૭૨)

જે પુરૂષો પરને થતાં દુઃખો નાણે છે તેવા પરાક્રમી પુરૂષોએ સંયમવંત થઈ વિષયો સાથે નહિ દ્રસતાં પાપકર્મથી દૂર રહેવું. (૧૭૩)

જે વિષયોપભોગના અનુદાનને શસ્ત્રરૂપે નાણે છે તે અશસ્ત્રને^૧ નાણે છે અને જે અશસ્ત્રને નાણે છે તે વિષયોપભોગના અનુદાનને શસ્ત્રરૂપે નાણે છે. (૧૭૪)

જે કર્મરહિત મુક્ત જીવો છે તેમને કશો સંસારસાથે સંબંધ નથી. કર્મથી જ સધળી ઉપાધિઓ થાય છે. (૧૭૫)

કર્મસ્વરૂપ નોંધને તેમને દૂર કરવા તથા હિંસાને કર્મની મૂળહેતુમૂત નાણીને (તેથી દૂર રહેવું.) (૧૭૬)

(કર્મસ્વરૂપ) -વિચારી, (કર્મ દૂર કરવાનો) સર્વ (ઉપદેશ) ગ્રહણ કરી (રાગઅને દ્વેષ) એ બેનો પરિહાર કરવો. (૧૭૭)

બુદ્ધિમાન મુનિએ રાગાદિકને (અહિતકર્તા) નાણી તેમનો ભાગ કરી, તથા લોકને (રાગાદિકથી દુઃખિત થયેલો) નાણી લોકસંગ્રહ દૂર કરીને સંયમમાં પરાક્રમવંત થવું. (૧૭૮)

૧ સંયમને.

અધ્યયન ત્રીજું.

(૩૩)

દ્વિતીય ઉદ્દેશ.

જાતિંચ કુટુંબિંચ હ્રદઙ્ગ^૧ પાસ, મૂતેઈં જાણે પઢિલેહ સાતં;

તમ્હાં તિવિઙ્ગો^૨ પરમંતિ ણઙ્ગા, સંમત્તદંસી ણ કરેસિ પાવં । (૧૭૧)

વમ્મુંચ પાસં હ્રદ મશ્વિણ્ણંદિં આરંભજીવી ઉમયાણુપસ્સી;

કામેસુ ગિદ્ધા ણિચયં^૩ કરેતિ, સંલિદ્ધમાજા^૪ પુણરેતિ ગમ્મં । (૧૮૦)

અવિ સે હાસમાસઙ્ગ, હંતા^૫ ણંદીતિ^૬ મક્કતિ;

અલં બાલસ્સ સંગેણં, વેરં વહુતિ અપ્પણો । (૧૮૧)

તમ્હાં-તિવિઙ્ગો^૭ પરમં-તિ ણઙ્ગા, આયંકદંસી ણ કરેસિ પાવં; (૧૮૨)

અગ્ગંચ મૂલં ચ વિગિંચ ધીરે, પલિહિવિયા^૮ ણં ણિદ્ધમ્મદંસી । (૧૮૩)

એસ મરણા પમુચ્ચતિ સે, હુ વિટ્ઠમ્મ^૯ સુણી, છોકંસિ પરમદંસી વિવિત્તજીવી ઉવસંતે સમિતે
સહિતે સયાજતે કાલકંસી પરિચ્ચવ । (૧૮૪)

૧ અપ ૨ અતિવિદ્ય: ૩ કર્મોપચયં ૪ આપૂર્યમાણા: ૫ હતા. ૬ ક્રીડેતિ. ૭ અતિવિ-
દ્યાન્. ૮ છિદ્વા.

બીજો ઉદ્દેશ.

(પાપનાં ફળ તથા હિતો:પદેશ.)

હે મુનિ, તું જન્મના અને જરાના દુ:ખને. તને જેમ સુખ પ્રિય છે તેમ સર્વ જી-
વોને સુખ પ્રિય છે એમ વિચાર કરી જીજ્ઞાસુ થા. માટે તત્વદર્શી ઉત્તમ વિદ્વાને મોક્ષને
જીજ્ઞાસુતાં થકાં પાપ કર્મ નહિ કરવું. (૧૭૫)

મુનિએ ગૃહસ્થો સાથે સ્નેહ કે લટપટ કરવાની ટેવ નહિ કરવી. કારણ કે ગૃહસ્થ આ-
રંભથી આજીવિકા કરે છે તથા હજી આ અને પરલોક એ બન્નેના સુખને ચાહ્યા કરે છે.
અને જેઓ કામભોજમાં આસક્ત થઈ કર્મને વધારે છે તેઓ તે કર્મોથી બરાબ થકાં વા-
રંવાર સંસારમાં ભટક્યા કરશે. (૧૮૦)

વળી કામાસક્ત પુરૂષ હાસ્યવિનોદમાં જીવોને મારીને પણ રમતગમત માને છે. માટે
એવા બાળ જીવો સાથે સોળત નહિ કરવી કારણ કે તેમ કર્મોથી અને આપણી ખરાબી
વધવાની. (૧૮૧)

માટે ખરા વિદ્વાન પુરૂષો મોક્ષને જાણી કરીને તથા નરકાદિક દુ:ખોને દેખતા થકા
પાપ નથી કરતા. (૧૮૨)

માટે હે ધીર મુનિ, તું મૂળકર્મ તથા અગ્રકર્મને જીવથી જૂદા પાડ. કારણ કે કર્મોને
તોડવાથીજ સર્વે પોતાના પવિત્ર આત્મરૂપના જોનાર થાય છે. (૧૮૩)

અને એવા મુનિઓ જ મરણના ભયથી મુક્ત થાય છે. એવા મુનિઓ સંસારના દુ:ખોથી
ખીલીતા થકાં લોકમાં રહેલા મોક્ષસ્થળને જોઈને રાગદ્વેષ રહિતપણે વર્તતા થકાં શાંત, સમિ-
તિવંત, જ્ઞાનવંત અને યતનવંત થઈને કાળક્રમે કર્મક્ષય કરતા થકાં વર્તે છે. (૧૮૪)

(૩૪)

આત્મારાંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

ઘડું ચ સ્વલ પાવકમ્મં પગદં, સચ્ચંસિ ધિતિ કુલ્લહ, પ્થોવરપ મેહાધી સર્વં પાવ-
કમ્મં ક્ષોભતિ । (૧૮૫)

અળગધિતે સ્વલુ અયં પુરિસે, સે કેયણં^૧ અરિહહ પૂરિતપ સે અન્નવહાપ, અળ્ળપરિયા-
વાપ, અળ્ળપરિગાહાપ, જળબયવહાપ, જળબયપરિયાવાપ, જળબયપરિગાહાપ । (૧૮૬)

આસોવિત્તા પ્તમદં^૨ હ્ચવેવેગે^૩ સમુટ્ઠિયા, તમ્હા તં ચિદ્ધયં નો સેવતે ગિસ્સારં પાસિય
ગાળી । (૧૮૭)

ઝવવાયં ચ્ચણં ગચ્છા, અળ્ળણં ચર માહણે । (૧૮૮)

સે ણ છળે, ણ છળાવપ, છળંતં ગાણુજાણદં । (૧૮૯)

ગિલ્લિવદ ગંદિ અરતે પયાસુ^૪, ^૫અળોમદંસી ગિસન્નો પાવેદિ કમ્મેદિ । (૧૯૦)

કોહાદ્ધમાણં ઘણિયાય વીરે, લોમસસ પાસે ગિરયં મહંતં;

તમ્હાય વીરે ચિરતે વહાઓ, છિલ્લિજ્જ સોયં^૫ લહુભૂય ગામી.^૬ (૧૯૧)

ગંયં પરિન્નાય હ્હજ્જ વીરે, સોયં પરિન્નાય ચરિજ્જ વંતે;

ઝમ્મજ્જ^૭ લહું હ્હ માળવેદિ,^૮ ણો પાણિણો પાણ સમારમેજ્જસિ-સિ વેમિ. (૧૯૨)

૧ કેતનં-લોભેષ્ઠાં. ૨ હત્યેવૈકે ૩ ક્લીષ્ટુ. ૪ અનવમં-જ્ઞાનાદિ-તદ્વર્ણી ॥ ૫ શોકં.
૬ લહુભૂતોમોક્ષ સ્તં ગંતું ક્લીલ મસ્યેતિ. ૭ ઝમ્મજ્જનં. ૮ માનવેષુ.

જો “ પાપકર્મ બહુ કરેલાં છે ” એમ જણાય તો સત્યમાં હિમ્મતવાન થાઓ. એમાં તત્પર રહેલા બુદ્ધિમાન પુરુષો સર્વે દુષ્ટ કર્મોનો નાશ કરેછે. (૧૮૫)

આ સંસારી જીવ અનેક કામોમાં ચિત્તને દોડાવેછે. તે ચાળણી કે દરિયા જેવા લોભને ભરપૂર કરવા મથેછે. તેથી તે બીજાઓને મારવા, હેરાન કરવા, કબજે રાખવા, દેશને રૂબાવવા, દેશને હેરાન કરવા, અને દેશને કબજે કરવા તૈયાર થાય છે. (૧૮૬)

તેમ કરીને પણ કેટલાએક^૧ અતે સંયમમાં ઉન્માદ થયા. માટે હે મુનિઓ તમારે દીક્ષા લઈ પછી ભોગની વાંચ્છા રાખી બીજું મુખાવાદરૂપ પાપ નહિ સેવવું, અને વિષયોને નિઃસાર ગણવા. (૧૮૭)

હે મુનિ, જન્મ અને મરણ સર્વને છે, એમ જાણી સંયમમાં વર્ત્યા કર. (૧૮૮)

માટે મુનિએ જાતે હિંસા ન કરવી, બીજાવત્તી ન કરાવવી, તથા તેના કરનારને રડું નહિ માનવું. (૧૮૯)

સ્ત્રીઓમાં આસક્ત નહિ થતાં કામથી થતા સુખને ધિક્કારવું, અને જ્ઞાનાદિ ઉત્તમ વસ્તુને ધરીને પાપ-કર્મથી દૂર રહેવું. (૧૯૦)

પરાક્રમી મુનિએ, ક્રોધ અને તેતું કારણ જે ગર્વ તેને બાંજી નાખવું અને લોભથી મોહોટા દુઃખથી ભરેલી નરકગતિએ જવાય છે એમ જ્ઞેવું. માટે તેવા મોક્ષ જવા તત્પર થએલા મુનિએ હિંસાથી દૂર રહી શોકસંતાપ ન કરવા. (૧૯૧)

પરિશ્રદ્ધને અહિતકર્તા જાણી આજેજ તેને છાંડવું. તથા (વિષયવાંચ્છારૂપ) પ્રવાહને પણ અહિતકર્તા જાણી ઈંદ્રિયો વશ કરી વર્તવું. આ મનુષ્યભવમાં જિએ આવેલા થઇને પ્રાણીઓની હિંસા કદાપિ નહિ કરવી. (૧૯૨)

૧ ભરત રાજદિક.

અધ્યયન ત્રીજું.

(૩૫)

(તૃતીય ઉદ્દેશ :)

સંધિ લોગસ્સ જાણિતા^૧ । (૧૧૩)આયજો^૨ બહિયા પાસ, તમ્હા ન હંતા ન વિચાયયે । (૧૧૪^૩)જમિણં અન્નમન્નવિતિગિછાણ પઠિછેહાણ ન કરેહ પાવં કમ્મં, કિં તત્થ મુણિં કારણં સિયા ? સમયં^૪ તત્થ ઉવેહાણ અપ્પાણં વિપ્પસાયણ । (૧૧૫)અળળણપરમં નાળી, જો પમાદે કયાહવિ; આયગુસે સયા ધીરે, જાયામાયાહ^૫ જાવણ । (૧૧૬)

વિરાગં રૂથેસુ ગણ્ઠેજ્ઞા મહતા હુહિણિં વા । (૧૧૭)

આગતિં ગતિં ચ પરિણાય દોહિંવિ અંતેહિ અદિસ્સમાપેહિં સે ન છિજ્જહ, ન મિજ્જહ, ન હજ્જહ, ન હમ્મહ કંચણં^૬ સંબ્બહોણ । (૧૧૮)

અવરેણ પુઠ્ઠં ન સરંતિ ઇગે, કિમસ્સતીતં કિંવાગમિસ્સં;

માસંતિ ઇગે હહ માણવાઓ, જમસ્સતીતં તં આગમેસ્સં । (૧૧૯)

૧ ન પ્રમાદઃ શ્રેયાનિતિ શ્લેષઃ ૨ આત્મવદિત્યર્થઃ ૩ નિશ્ચયનયસૂત્રમેતત્. ૪ સમર્તા-સમયં વા આગમં-૫ સંયમયાન્નામાન્નયા. ૬ કેનચિદિત્યર્થઃ

ત્રીજો ઉદ્દેશ.

‘ પાપ ન કરવાં અને પરીપહ સહેવા એટલાથી કંઈ સાધુ નથી થવાનું ’
(કિંતુ સાથે સંયમ જોઈએ)

અવસર મળેલો જાણીને પ્રમાદ ન કરવો. (૧૮૩)

હે મુનિ પોતાતરફ જેમ જુએ છે તેમ બીજા તરફ જો, માટે તારે કોઈ જાતે મારતું નહિ અને મરાવતું પણ નહિ. (૧૮૪)

એક બીજાની શરમથી કોઈ પાપકર્મ નથી કરતો તેમાં શું તેનું મુનિપણું કારણજીત છે? (અર્થાત્ શું એટલાથી તે મુનિ કહી શકાશે? કિંતુ સમતામાં રહી જો તેમ કરે તો મુનિ થઈ શકે.) માટે એ સમતાથી મુનિએ પોતાને અનેક પ્રકારે પ્રશાંત કરવું. (૧૮૫)

જ્ઞાનવંત મુનિએ સંયમમાં પ્રમાદ ન કરવો, કિંતુ હમેશાં આત્માને કબજે રાખી ધીરપણે સંયમ સચવાય તેવી રીતે શરીરને નભાવવું. (૧૮૬)

મોહોટા કે સામાન્ય સવળા રૂપોમાં વિરક્ત રહેવું. (૧૮૭)

આગતિ અને ગતિનું સ્વરૂપ જાણીને રાગ અને દ્વેષ જોણે દૂર કરીએ તે કોઈથી પણ નહિ તોડી શકાય, નહિ બાળી શકાય અને નહીં મારી શકાય. (૧૮૮)

કેટલાક^૧ ભૂત અને ભવિષ્યકાળના બનાવોને યાદ નથી કરતા, અને આ જીવને શું શું થયું અને શું શું થવાનું છે તે નથી વિચારતા. વળી કેટલાએક કહેછે કે જે સુખદુઃખ આ જીવને થઈ ગયું તેજ પાછું અગાઉ પણ થવાનું. (૧૮૯)

૧ આ નિશ્ચયનયનું મત છે. અવહારથી તો પરસ્પરની લાગણીથી પાપકર્મ પરિહરતાં પણ તે મુનિ કહી શકાયછે. ૨ અજ્ઞાની જીવો.

(૩૬)

આચાર્ય-મૂળ તથા આપાન્તર.

ળાતીત-મદું જય આયમેસ્ટ, યદું નિઅચ્છંતિ તદ્વાગતાઓ,
વિપૂતકળે પૂતાંણપસ્તી, ણિજ્ઞોસહતા સત્ત્વ મહેસી । (૨૦૦)

કા અરતી ! કે આળંદે ! પૂર્ણિ ધમ્મદે ચરે;

સવ્વં દાસં પરિચ્છજ્જા, આલીણગુલો પરિચ્છાપ્ । (૨૦૧)

પુરિસા, દુગ્ધમેવ વુસં મિલ્લં; પિં બહિયા મિલ્લ-મિચ્છસિ । (૨૦૨)

જં જાણેજ્જા ઉચ્ચાલહ્યં^૧ ઇંજાણેજ્જા દૂરાલહ્યં^૨, જં જાણેજ્જા દૂરાલહ્યં તં જાણેજ્જા
ઉચ્ચાલહ્યં । (૨૦૩)

પુરિસા, જ્ઞાપાતેય યામિયિયિજ્ઞા પૂં દુક્કા યાગેસસિ । (૨૦૪)

પુરિસા, જ્ઞાપાતેય યામિયિયિજ્ઞા; સચ્ચસ્સાણપ્પ સે અપિદ્ધિ સે મેઘાવી મારં તરતિ, સ-
હિતે ખાયા જાદ્ધપ્પ સે સંજ્ઞાગુપસ્સતિ । (૨૦૫)

દુદ્ધપ્પો^૩, ધીરિયસ્સ પરિચ્છદ્ધપ્પ-જાણ-પ્પયાપ્પ^૪; અંસિપ્પો પનોયંતિ । (૨૦૬)

દુક્કાસસાપ્પ છુત્તો ણો કંદક્ષાપ્પ; પાસિમં, દાવિપ્પ લોપ્પ લોપાલોચપવંચાઓ મુચ્ચતિતિ
દેમિ । (૨૦૭)

૧ ઉચ્ચાલહ્યમિતરં કર્મણં. ૨ દૂરાલહ્યો મોક્ષ સ્વદ્વંતં. ૩ દ્વાભ્યાં રાગદ્વેષાભ્યાં હતઃ દ્વિહતઃ
૪ હિંસાવિષુ કર્મણં ત્વત્તિલેષઃ

પણ તત્ત્વચાતી પુરૂષો તેમ નથી કહેતા. (તેઓ તે કહેછે કે કર્મપરિણુતિ વિચિત્ર હો-
વાથી કર્મીદુસારે સુખદુઃખ થવાનાં) આટે પવિત્ર આચારવાળા મહર્ષિએ એ પૂર્વોક્ત વાત બ-
ધીને કર્મને ક્ષમ કર્યાં. (૨૦૦)

યોગિ પુરૂષના બન્યાં તે સી રતિ હોય અને શ્યો આનંદ હોય ? અને કદિ મુનિને
અસંયમમાં અરતિ અને સંયમમાં આનંદ ઉત્પન્ન થાય તે ત્યાં પણ આગ્રહ સહિતપણે વર્તવું.
વળી સર્વ દાસ્ય મેલી કરીને ઇંદ્રિયો તથા મન વચન અને કાયાને કબજે કરીને ફરવું. (૨૦૧)

હે પુરૂષ, તું જ તારો મિત્ર છે. શામાટે બાહરે મિત્રને જુએછે ? (૨૦૨)

જે કર્મને નશાડનાર છે તે જ સુકિત પામનારો છે અને જે સુકિત પામનાર છે તે કર્મને
નશાડનાર છે. (૨૦૩)

હે પુરૂષ, તારા આત્માને જ વિષયોથી રોકી રાખીને દુઃખોથી છૂટીશ. (૨૦૪)

હે પુરૂષ, તું સત્યનું જ સેવન કર. કેમકે સત્યના ફરમાનથી જ પ્રવર્તતાં થકાં બુદ્ધિ-
માન મુનિઓ સંસારનો પાર પારેછે અને ધર્મે પાળીને કલ્યાણ મેળવેછે. (૨૦૫)

રાગદ્વેષથી કલુષિત થએલો જીવ આ ક્ષણભંજુર જંદગીના કીર્તિ અને માનાદિકના
અર્થે હિંસામાં પ્રવૃત્ત થાયછે અને તે કીર્ત્યાદિકમાં ખુશ બની રહેછે (પણ તેથી આત્માનું
કલ્યાણ થવાનું નથી. (૨૦૬)

મુનિએ દુઃખ આવી પડતાં વ્યાકુળ થવું નહિ, અને વિચારવું કે સાધુઓ જ દુનિયાના
રહેવાર દેખાવોની જાનળથી મુક્ત રહે છે. (૨૦૭)

અધ્યયન ત્રીચ્છંદ.

(૩૭)

(ચતુર્થ ઉદ્દેશ :)

સે વંતા^૧ કોહં ચ, માળંચ, માયં ચ, કોમં ચ એવં પાસગસ્સ વંસગં ઉચ્ચયસત્થસ્સ
પલ્લિયંતકરસ્સ^૨ આયાણં^૩ સગડઢિમં^૪ । (૨૦૮)

જે એગં જાણહ સે સઠ્ઠં જાણહ, જે સઠ્ઠં જાણહ સે એગં જાણહ । (૨૦૯)

સઠ્ઠતો પમત્તસ્સ મયં, સઠ્ઠતો અપ્પમત્તસ્સ નત્થિ મયં । (૨૧૦)

જે એગં જામે સે બહુ જામે, જે બહુ જામે સે એગં જામે । (૨૧૧)

નુક્કલં લોયસ્સ જાણિત્તા, વંતા લોગસ્સ^૫ સંજોગં, જંતિ વીરા મહાજાણં, પરેણ પરં જંતિ,
સ્વકલંતિ જીવિયં । (૨૧૨)

એગં વિગિંચમાણે પુઠો વિગિંચહ, પુઠો વિગિંચમાણે એગં વિગિંચહ । (૨૧૩)

સઢ્ઠી આણાણ મેહાવી^૬ । (૨૧૪)

લોગં ચ આણાણ અમિસમેઘ અકુતોમયં^૭ (૨૧૫)

અત્થિ સત્થં પરેણ પરં, નત્થિ અસત્થં^૮ પરેણ પરં । (૨૧૬)

૧ વમિતા. ૨ પર્યંતકરસ્થ. ૩ વમિતેતિશેષઃ ૪ સ્વકૃતભિત્ ૫ પુત્રકલ્પાદેઃ ૬ હૃદયઃ
ક્ષપકશ્રેણ્યર્હઃ ૭ વિદ્યુદ્યાદિતિશેષઃ ૮ ત્રીવાદપિતીઞ્ ૯ સંયમઃ

ચોથો ઉદ્દેશ.

(કપાય છાંડવા.)

જે પુરૂષ પોતાના કરેલ કર્મોને હટાવીને તેમને દૂર કરી (ખરાબર સંયમ પાળશે) તે
પુરૂષ કોઈ માન માયા તથા લોભને તરત દૂર કરશે જ. એમ તત્ત્વદર્શી શસ્ત્ર ત્યાગી સંસારના
અંતકર્તા (ભગવાન શ્રી વીરપ્રભુ)નું દર્શન છે. (૨૦૮)

જે એકને જાણેછે^૧ તે સર્વને જાણેછે અને જે સર્વને જાણેછે તે એકને જાણેછે. (૨૦૯)

પ્રમાદીને સર્વ થકી ભય રહેલ છે. અપ્રમાદીને કોઈ તરફથી ભય નથી. (૨૧૦)

જે એકને^૨ નમાવેછે તે ધણાને નમાવે છે. જે ધણાને નમાવેછે તે એકને નમાવેછે. (૨૧૧)

લોકના દુઃખ નાણી પુત્ર કલત્રાદિકનો સંબંધ છાંડી પરાક્રમી પુરૂષો ઉત્કૃષ્ટ સંયમ લેવા,
ઉન્માદ થાય-છે અને તે ઉત્કૃષ્ટ સંયમથી ઉત્કૃષ્ટ પદ મેળવે છે. તેઓ અસંયમથી જીવવું
નથી ચહાતા. (૨૧૨)

જે એકને ખપાવેછે તે બહુને ખપાવેછે. અને જે બહુને ખપાવેછે તે એકને ખપાવેછે (૨૧૩)

શ્રદ્ધાવંત અને આશાથી વર્તનાર હોય તે બુદ્ધિમાન છે (અને એવા અપ્રમત્તયતિ ક્ષપક
શ્રેણિને યોગ્ય ગણાય છે.) (૨૧૪)

લોકને તીર્થંકરના ઉપદેશથી જાણીને કોઈને પણ ભય ઉપજાવવું નહિ. (૨૧૫)

લોકોના શસ્ત્ર ચડતા ઊતરતા થાયછે પણ અશસ્ત્ર જે સંયમ તે એક રૂપ છે. (૨૧૬)

૧ સર્વ પર્યાયોથી. ૨ મોહનીયકર્મને.

(૩૮)

આચારાંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

જે કોહદંસી સે માળદંસી, જે માળદંસી સે માયદંસી, જે માયદંસી સે લોભદંસી, જે લોભદંસી સે પેજ્જદંસી, જે પેજ્જદંસી સે દોસદંસી, જે દોસદંસી સે મોહદંસી, જે મોહદંસી સે ગઢ્ઢદંસી, જે ગઢ્ઢદંસી સે જમ્મદંસી, જે જમ્મદંસી સે મારદંસી, જે મારદંસી સે ગિરયદંસી, જે ગિરયદંસી સે તિરિયદંસી, જે તિરિયદંસી સે દુક્ખદંસી । (૨૧૭)

સે મેહાવી અભિનિવેદ્દેજ્જા કોહંચ, માળંચ, માયંચ, લોહંચ, પેજ્જં ચ, દોસં ચ, મોહં ચ, ગઢ્ઢં ચ, જમ્મં ચ, મરણંચ, ગરગં ચ, તિરિયં ચ, દુક્ખં ચ એયં પાસગસ્સ દંસણં ઉચ્ચ-
ચસત્થરુત્ત પહિચંતકરસ્સ । (૨૧૮)

આયાણં ણિસિદ્ધા સગહઙ્ગિમ્ । (૨૧૯)

કિમત્થિ ઉવાચી પાસગસ્સ ? ણ વિજ્જતિ ણત્થિત્તિ, બેમિ । (૨૨૦)

જે ક્રોધને છાંડે છે તે માનને છાંડે છે, જે માનને છાંડે છે તે માયાને છાંડે છે, જે માયાને છાંડે છે તે લોભને છાંડે છે, જે લોભને છાંડે છે તે રાગને છાંડે છે, જે રાગને છાંડે છે તે દ્વેષને છાંડે છે, જે દ્વેષને છાંડે છે તે મોહને છાંડે છે, જે મોહને છાંડે છે તે ગર્ભથી મુક્ત થાય છે, જે ગર્ભથી મુક્ત થાય છે તે જન્મથી મુક્ત થાય છે, જે જન્મથી મુક્ત થાય છે તે મરણથી મુક્ત થાય છે, જે મરણથી મુક્ત થાય છે તે નરકથી મુક્ત થાય છે, જે નરકથી મુક્ત થાય છે તે તિર્યગતિથી મુક્ત થાય છે, તે જે તિર્યગતિથી મુક્ત થાય છે તે દુઃખથી મુક્ત થાય છે- (૨૧૭)

એ રીતે બુદ્ધિશાળી પુરૂષે ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, તથા મોહ દૂર કરીને ગર્ભ, જન્મ, મરણ, નરકગતિ, અને તિર્યગતિના દુઃખો નિવારવાં. એમ તત્ત્વદર્શી શસ્ત્ર લાગી સંસારના અંતકર્તા (ભગવાન વીરપ્રભુ)નું દર્શન છે. (૨૧૮)

માંટે મુનિએ કમ્બોના મૂળકારણોને બંધ કરી પ્રથમ કરેલા કમ્બોને અપાવતા રહેવું. (૨૧૯)

અને બ્યારે કેવળિપણું પમાય ત્યારે કેવળિને તો કશી ઉપાધિ નથી જ હોતી. (૨૨૦)

અધ્યયન ચોથું.

(૩૯)

સમ્યક્ત્વાચ્ચં ચતુર્થ મધ્યયનમ્.

(પ્રથમ ઉદ્દેશઃ)

સે બેમિ-જેય અતીતા, જે ય પદુપ્પજ્ઞા, જે ય આગમિસ્સા, અરહંતા મગવંતો, તે સચ્ચેવિ, એવ-માહ્વક્ષંતિ, એવં માસંતિ, એવં પળ્લવંતિ, એવં પરુવેતિ,--સચ્ચે પાળા, સચ્ચે મૂયા, સચ્ચે જીવા, સચ્ચે સત્તા, ણ હંતવ્વા, ણ અજ્ઞાવેયવ્વા^૧, ણ પરિઘતવ્વા,^૨ ણ પરિતાવેયવ્વા, ણ હવ્વેયવ્વા^૩ । (૨૨૧)

एस भस्मे, सुद्धे, णितिए, सासए, समेच्च लोयं खेयन्नोहि पवेत्तिते, तंजहा, उट्ठिएसु वा, अणुट्ठिएसु वा, उवरयदंढेसु वा, अणुवरयदंढेसु वा, सोवहिएसु वा, अणोवहिएसु वा, संजोगर-एसु वा, असंजोगरएसु वा । (२२२)

તત્ત્વ^૪ ચેયં તદ્દા ચેયં અહિંસ^૫ ચેયં પલુચ્છહ । (૨૨૩)

૧ આજ્ઞાપયિતવ્યાઃ ૨ પરિગ્રાહ્યાઃ ૩ અપદ્વાવચિતવ્યાઃ । ૪ તથ્યમેતત્ ૫ અસિમચ્ચેવ પ્રવચ્ચને હત્યર્થઃ

અધ્યયન ચોથું.

સમ્યક્ત્વ.

પહેલો ઉદ્દેશ.

(સત્યવાદ)

હું કહું છું કે જે તીર્થંકર ભગવાન થઈ ગયા જે હાલ વર્તે છે અને જે આવતા કાળમાં થશે તે બધા આ રીતે કહે છે ખોલેછે જણાવેછે તથા વર્ણવેછે કે “સર્વ પ્રાણુ,^૧ સર્વભૂત,^૨ સર્વ જીવ,^૩ અને સર્વ સત્ત્વને^૪ હણવું નહિ, તેમના પર હકુમત ચલાવવી નહિ, તેમને કબજે કરવા નહિ, તેઓને મારી નાખવા નહિ અને તેઓને હેરાન કરવા નહિ.” (૨૨૧)

આનો પવિત્ર, અને નિલ ધર્મ, લોકના દુઃખને જાણનાર ભગવાને સાંભળવા તૈયાર થએલાઓને, નહિ થએલાઓને,^૫ મુનિઓને, ગૃહસ્થોને, રાગિઓને, લાગિઓને, ભોગિઓને, તથા યોગિઓને બતાવ્યો છે. (૨૨૨)

એ ધર્મ ખરેખરો જ છે અને માત્ર જિનપ્રત્યયનમાં જ વર્ણવેલો છે. (૨૨૩)

૧-૨-૩-૪ અહીં પ્રાણુ, ભૂત, જીવ તથા સત્ત્વ એ ચારે શબ્દોનો એક જ અર્થ થાય છે. ૫ કારણ કે કમૈની વિચિત્ર પ્રશ્નિતિ હોવાથી વખતે તેમને પણ હપકાર થાય છે.

(૪૦)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

તં આદ્યુ ન ગિહે^૧ ન ગિમિલવપ, જાણિતુ ધમ્મં જહાતહા । (૨૨૪)
 દિટ્ઠેહિ ગિન્નેયં ગચ્છેજ્જા । (૨૨૫)
 ગો કોગસ્સેસન^૨ ચરે । (૨૨૬)
 જસ્સ ણિથિ હમા ણાતી,^૩ અન્ના તસ્સ કબો સિયા । (૨૨૭)
 દિટ્ઠં સુયં મયં વિચ્ચાર્યં જમેયં પરિકહિજ્જહુ । (૨૨૮)
 સમેમાણા^૪ પહેમાણા^૫ પુણોપુણો જાતિં પકર્વન્તિ । (૨૨૯)
 અહોય રાઘોય જયમાણે ધીરે સયા આગયપજ્ઞાણે । પમસે બહિયા પાસ । અપ્પમસે સયા
 પરિકમિજ્જાસિતિ મેમિ । (૨૩૦)

[દ્વિતીય ઉદ્દેશ :]

જે આસવા તે પરિસ્સવા । જે પરિસ્સવા તે આસવા । (૨૩૧)
 જે અણાસવા તે અપરિસ્સવા । જે અપરિસ્સવા તે અણાસવા । (૨૩૨)
 પુતે પપ્પ સંબુજ્જમાણે લોયં ચ આણાપ્પ અભિસમેચ્છા પુઠ્ઠો પવેદિતં^૬ । (૨૩૩)

૧ ગોપયેત્ ૨ લોકસ્યૈષણાં ૩ જ્ઞાતિલોકૈષણા ૪ કામ્યંતો મુદ્ધિં કુર્વેત્ ૫ પ્રલીયમાનાઃ
 ૬ કો ધર્મમ્પ્રતિ નોચ્છેત્ હતિનોપ :

માટે યથાર્થપણે ધર્મનું સ્વરૂપ જાણીને શ્રદ્ધા કર્યાબાદ આલસુ નહિ થવું તથા સમજીને
 લીધેલા ધર્મને કાઢી વખતે છોડી પણ નહિ આવવું. (૨૨૪).

દેખાતા દુનિઆના કાઠમાઠમાં (અંનધ ન જતાં) વૈરાગ્ય ધરવું. (૨૨૫)

દુનિઆની દેખાદેખી નહિ કરવી. (૨૨૬)

જેને દેખાદેખી નથી તેને બીજી કુમતિ પણ નહિ થશે. અથવા જેને જાપર બતાવેલા
 પવિત્ર ધર્મની શ્રદ્ધા નહિ હોય તેને બીજી શી કુમતિ થશે ? (૨૨૭)

એ બધી બિના જે કહી છે તે દીડેલી પણ છે, સાંભળેલી પણ છે, જાણેલી પણ છે
 અને અનુભવેલી પણ છે. (૨૨૮)

સંસારમાં આસક્ત થઈ અંદર ખુશનારા જીવો ચિરંકાળ સંસારમાં ભમે છે. (૨૨૯)

માટે તત્વદર્શી ધીર પુરુષોએ પ્રમાદિઓને ધર્મથી બાહેર રહેલા જોઈ અહર્નિશ ઉન્માદ
 થઈ સાવધાનપણે વર્તવું. (૨૩૦)

બીજો ઉદ્દેશ.

(પરમતનું વિચારપૂર્વક ખંડન.)

જે કર્મ બાંધવાના હેતુઓ છે તે કર્મ ખપાવવાના હેતુઓ પણ થઈ શકે છે, ને જે
 કર્મ ખપાવવાના હેતુઓ છે તે વખતે કર્મ બાંધવાના હેતુ પણ ઘઈ પડે છે. (૨૩૧)

અથવા તો જોડલા કર્મ ખપાવવાના હેતુઓ છે એટલા જ કર્મ બાંધવાના હેતુઓ છે અને
 જોડલા કર્મ બાંધવાના હેતુઓ છે તેટલા જ કર્મ ખપાવવાના હેતુઓ છે. (૨૩૨)

આ પદોને પૂર્ણ રીતે સમજનારા તીર્થંકરના કર્મબાળા પ્રમાણે લોકોને કર્મથી બંધાતા
 જોઈ કોણ ધર્મમાં ઉન્માદ નહિ થાય ? (૨૩૩)

અધ્યયન ચોથું.

(૪૧)

અગ્વાતિ ણાણી હહ માણવાણં સંસારપલ્લિવજ્ઞાણં સંબુજ્ઞમાણાણં વિજ્ઞાણપત્તાણં; અઘ્વાતિ સંતા અદુવા પમત્તા^૧ । અઘાસચ્ચ મિણંતિ વેમિ । (૨૩૪)

ના ણાગમો મચ્છુમુહસ્સ અત્થિ । હચ્છાપણીયા વંકાણિકેયા કાલગ્ગાહીઆ ણિચ્ચે ણિ-
વિટ્ટા પુઠોપુઠો જાહં પકપ્પંતિ । (પાઠાંતરં)—હત્થ મોહે પુણો પુણો । (૨૩૫)

હહ મેગોસિં તત્થ તત્થ સંથવો ભવતિ । અહોવવાહુ ફાસે પહિસંવેદયંતિ । (૨૩૬)

ચિટ્ટં^૨ કૂરેહિં કમ્મેહિં, ચિટ્ટં પરિવિચિટ્ટતિ; અચિટ્ટં કૂરેહિં કમ્મેહિં, ણો ચિટ્ટં પરિવિ-
ચિટ્ટતિ । (૨૩૭)

પ્પો^૩ વયંતિ અદુવાવિ ણાણી, ણાણી વયંતિ અદુવાવિ પ્પો । (૨૩૮)

આવંતી^૪ કેઆવંતી^૫ લોયંસિ સમણાય માહણાય પુઠો વિવાદં વદંતિ “સે દિટ્ઠં ચ ણે, સુયં ચ ણે, મયં ચ ણે, ધિણાયં ચ ણે, ઉહું અહં તિરિયં દિસાસુ સવ્વતો સુપહિલેહિયં ચ ણે—સવ્વે પાણા, સવ્વે ભૂયા, સવ્વે જીવા, સવ્વે સત્તા, હંતવ્વા, અજ્જાવેતવ્વા, પરિચેત્તવ્વા, પરિ-
ચાવેયવ્વા, ઉહવેયવ્વા । एत्थंपि जाणह, णत्थित्थ दोसो । ” અણારિયવચણ—મેયં । (૨૩૯)

તત્થ જે તે આરિયા તે एवं વયાસી—“ સે દુહિટ્ઠં ચ મે, દુસ્સુયં ચ મે, દુઘ્વિજ્ઞાયં

૧ યથા પ્રતિબુદ્ધા इतिशेषः २ भृशं ३ चतुर्दशपूर्वविदादयः ४ याधंतः ५ केचन

જાની ભગવાન સંસારમાં રહેલા અને પ્રતિબોધને પામનારા અથવા બુદ્ધિશાળી પુરૂષોને એવી રીતે ધર્મ કહેછે કે જેથી જીવો આર્તધ્યાનથી આકુલ હોવા છતાં અથવા પ્રમાદી હોવા છતાં પણ પ્રતિબોધ પામેછે. આ વાત ખરેખરી છે. (૨૩૪)

મૃત્યુના મુખમાં રહેલા પ્રાણીને મૃત્યુ નથી આવવાનો એમ તો બિલકુલ છે જ નહિ. છતાં આશાથી તણાતા અસંયમી જીવો મૃત્યુએ પકડી લીધેલા છતાં આરંભમાં તક્લીન રહી વિચિત્ર જન્મ પરંપરા વધારે છે અથવા વારંવાર પાછા તે જ આશાના પાશમાં સપડાયછે. (૨૩૫)

કેટલાએક જીવોને તો એ નરકાદિકના દુઃખો સાથે સાખત જ પડી રહેલી હોયછે; તેથી તેવા કંમો કરી ત્યાં બેસી જતાં દુઃખ ભોગવતા જ રહેછે. (૨૩૬)

અતિ ક્રૂર કંમોથી જીવો અતિભયંકર દુઃખવાળા ઠેકાણે જઈ બેસેછે અને જે અતિક્રૂર કંમો નથી કરતા તે તેવા ઠેકાણે નથી બેસતા. (૨૩૭)

જે શ્રુતકેવળિઓ^૧ કહેછે તે જ કેવળજ્ઞાની કહે છે. અને જે કેવળજ્ઞાની કહે છે તે જ શ્રુતકેવળિઓ કહે છે. (૨૩૮)

આ જગતમાં, જે કોઈ શ્રમજી^૨ તથા બ્રાહ્મણો ધર્મ વિરૂદ્ધ બકવાદ કરેછે, જેવો કે, “અમે દીકું, સાંભળ્યું, માન્યું, નક્કીપણે જાણ્યું, તથા રૂડી રીતે તપાસી પણ જોયું છે કે સર્વ પ્રાણી, સર્વ જીવ, સર્વ જીવ, તથા સર્વ સત્ત્વ હણવા, દાખવા, પકડવા, દુઃખી કરવા કે ગર્હન કતલ કરવા. એમ કરતાં કંઈએ દોષ થતો નથી.” તે સમજણા બકવાદ પાપનો વધારનાર છે, જે માટે એ તેમનો બકવાદ તે અનાય જોજોતું જ વચન છે. (૨૩૯)

અને જે આર્ય પુરૂષો છે તે તો એવું જ બોલે છે કે “હે વાદિઓ, તમારું તે જોવું,

૧. શ્રુતકેવળિ દશ પૂર્વ જ્ઞાનના ધરનાર શ્રુતકેવળી કહેવાયછે. ૨. બુદ્ધમતના સાધુઓ.

(૪૨)

આચાર્ય-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

અમે, હું-અહં-તિરિયંદિસાસુ સંવતો દુષ્પહિલેહિયં ચ મે; જં ણં તુમ્મે એવ માહુક્કહ, એવં આસહ, એવં પરુવેહ, એવં પક્કવેહ-“ સંવે પાળા, સંવે ભૂયા, સંવે જીવા, સંવે સત્તા, હંતઘ્વા, અજ્જાવેયઘ્વા, પરિવેસઘ્વા, પરિયાવેયઘ્વા, હ્દવેયઘ્વા, ઇત્થંવિ જાણહ, નત્થિત્થં વો-સો । ” અનારિયવચન-મેયં । (૨૪૦)

અયં પુણ એવ-માહુક્કામો, એવં આસામો, એવં પરુવેમો, એવં પક્કવેમો-“ સંવે પા-ળા, સંવે ભૂયા, સંવે જીવા, સંવે સત્તા, ણ હંતઘ્વા, ણ અજ્જાવેતઘ્વા, ણ પરિવેસઘ્વા, ણ પરિયાવેયઘ્વા, ણ હ્દવેયઘ્વા । ઇત્થંવિ જાણહ, નત્થિત્થં વોસો ” । આરિયવચન-મેયં । (૨૪૧)

પુર્વં નિકાય^૧ સમયં, પત્તેયં પત્તેયં પુચ્છિસ્સામો । હં મો પાવાહુયા, કિં મે સાયં દુક્કં ઉદાહુ અસાયં ? સમિયા પઢિવજ્ઞેયાવિ એવં કૂયા, -સંવેસિં, પાળાણં સંવેસિં ભૂયાણં, સ-ંવેસિં જીવાણં, સંવેસિં સત્તાણં, અસાયં^૨ અપરિણિઘ્વાણં^૩ મહ્મઅયં દુક્કંસિં વેમિ । (૨૪૨)

(તૃતીય ઉદ્દેશ :)

ઉવેહેણં^૪ બહિયાયલોયં । સે સંવલોયંસિ જે કેહ વિન્નુ^૫ । (૨૪૩)

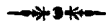
અળુવીહ પાસ, ણિવિલ્લત્તદંઢા જે કેહ સત્તા પલિયં^૬ ચયંતિ ગરે મુયઘ્વા^૭ ધમ્મવિ-

૧ નિકાય વ્યવસ્થાપ્ય ૨ અનભિપ્રેતં ૩ અનિવૃત્તિરૂપં ૪ ઉપેક્ષસ્વૈનં ૫ તતોપ્યધિકઃ
૬ કર્મ ૭ મૃતાર્ચાઃ નિઃપ્રતિકર્મશરીરા इत्यर्थः

સાંભળવું, માનવું, નક્કીપણે જાણવું, તથા રીતે તપાસી જોવું એ બધુંએ દુષ્ટ છે, જે માટે તમે એવું કહો છો, કે “ સર્વ જીવોને મારવા કરવામાં કશો દોષ નથી, ” પણ એ તમારું બોલવું અનાય લોકને જ અનુસરતું છે. (૨૪૦)

અને અમે તો એમ કહીએ છીએ કે “ કોઈપણ જીવને મારવું કે દુઃખ ઊપજાવવું નહિ એમ કરવામાં કશો દોષ નથી. ” આ વચન આર્યપુરુષોનું છે. (૨૪૧)

દરેક મતવાલાના શાસ્ત્રોમાં શું શું કહેલું છે તે તપાસી કરીને અમે દરેક મતવાલાને સવાલ કરીએ છીએ કે હે પરવાદિઓ, વાં જે તમોને સુખ અપ્રિય છે કે દુઃખ અપ્રિય છે. જો દુઃખ અપ્રિય છે, તો તમારા મુજબ બધા જીવોને દુઃખ મહા ભયંકર અને અનિષ્ટ છે. (૨૪૨)

ત્રીજો ઉદ્દેશ.

(તપોનુશ્ઠાન)

હે મુનિ આ ધર્મથી બાહર રહેલા પાપડિલોકની રીતભાતપર તારે કશું લક્ષ્ય નહિ આપવું. અને એમ જે વર્તે છે તે બધા વિદ્વાનોના શિરોમણિ જાણવા. (૨૪૩)

તું વિચારી જો કે જેઓ આરંભને દુઃખનું કારણ જાણી હિંસાનાં કામ લાગકરી શરી-રની પણ કશી દરકાર નહિ કરતા થકા ધર્મના જાણ અને સરલ થઈ કર્મોને તોડે છે તે અ-

અધ્યયન યોશું.

(૪૩)

દુષ્ટિ અંજ; આરંભજં દુક્ષમિણંતિ ણચ્ચા । એવમાહુ સંમત્તદંસિણો । (૨૪૪)

તે સઘ્વે પાવાવિયા દુક્ષસ્સ કુસલા પરિજ્ઞ-મુદાહરંતિ, હિતિ કમ્મ પરિજ્ઞાય સ-
ઘ્વસો । (૨૪૫)

હહ આળાકંસી પંડિણ અણિહે એગ-મપ્પાણં સપેહાણ ખુણે સસીરંગં । (૨૪૬)

કસેહિ અપ્પાણં । જરેહિ અપ્પાણં । (૨૪૭)

જહા જુજ્ઞાહં કઢ્ઢાહં હઘ્વવાહો^૧ પમત્થતિ, એવં અત્તસમાહિતે અણિહે । (૨૪૮)

ચિગિંચ કોહં અવિકંપમાણે હમં^૨ ણિરુદ્ધાડયં^૩ સપેહાણ । (૨૪૯)

દુક્ષં ચ જાણ અદુવાગમિસ્સં । પુઠ્ઠો ફાસાહં ચ ફાસે । લોયંચ પાસ વિપ્પંદ-
માણં । (૨૫૦)

એ ણિચ્છુઢા, પાવેહિ કમ્મેહિ અણિયાણમ તે વિચ્ચાહિયા । (૨૫૧)

તમ્હા-તિવિજ્ઞો ણો પઢિસંજલિજ્ઞાસિત્તિ વેમિ । (૨૫૨)

૧ અગ્નિઃ ૨ મનુષ્યઃ ૩ ગણિતાયુક્તં.

રેખરા ઉત્તમ વિદ્વાન છે. એમ યથાર્થદર્શી પુરૂષો કહેછે. (૨૪૪)

જે માટે તે બધા વાદિઓ સર્વ રીતે કર્મોતું સ્વરૂપ નાણી દુઃખની બાબતમાં સમન્વતં
બનતાં તે દુઃખ કોષને પણ નહિ આપતું જોઈએ એવો ઠરાવ કરશે. (૨૪૫)

માટે આ જગતમાં આશા પાળવા સાહાનાર પડિત પુરૂષે નિરીક્ષ થઈ આત્માને એકલો
જોઈને શરીરને તપથી શોધવું. (૨૪૬)

હે મુનિ, તું તારા શરીરને તપથી ખૂબ કૃશ તથા જીર્ણ કર. (૨૪૭)

જે માટે જેમ જૂના લાકડાંને અગ્નિ જલદી બાળે છે તેમ જે સ્નેહરહિત અને સાવધાન
પુરૂષ હશે તેનાં કર્મ જલદીથી બળશે. (૨૪૮)

વળી હે મુનિ, મનુષ્યબળતું આયુષ્ય પૂરું થઈ રહેવા આવેલું નાણી હિમ્મત ધરીને
કોષને અલગો કર. (૨૪૯)

કોષાદિકથી આવતા કાલે કેવાં દુઃખ થશે તે વિચાર તથા લોક કેવી રીતે એ કોષાદિકથી
ઠળવશે છે તે તપાસ. (૨૫૦)

અને જેઓ કપાયોને ઉપશમાવી શાંત બન્યાછે તેઓ પરમસુખી રહેલા (૨૫૧)

માટે ખરા વિદ્વાન પુરૂષે કોષથી કોઈ વખતે બળવું નહિ. (૨૫૨)

(૪૪)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

[ચતુર્થ ઉદ્દેશ :]

આવીલણ^૧ પવીલણ ગિપ્વીલણ, જહિત્તા પુશ્વસંજોગં દિચ્ચા^૨ ડવસમં । (૨૫૩)

તમ્હા અવિમળે વીરે સારણ^૩ સમિણ સહિતે સયા જણ । (૨૫૪)

દુરણુચરો મગ્ગો વીરાણં અણિયહગામીણં^૪ । (૨૫૫)

વિગિંચ મંસસોગિયં । એસ પુરિસે દવિણ વીરે આયાણિજે વિયાહિણ, જે પુણાતિ સ-
મુસ્સયં,^૫ વસિત્તા બંમચેરંમિ । (૨૫૬)

ળેત્તેહિં^૬ પલિછન્નેહિં આયાણસોયગહિણ બાલે અબ્બોચ્છિલ્લબંધણે અળમિહંતસંજોણ । ત-
મંસિ^૭ અવિજાણઓ આણાણ લંભો નાથિ ત્તિ બેમિ । (૨૫૭)

જસસ નાથિ પુરા પચ્છા, મજ્જે તસસ કુઓ સિયા । (૨૫૮)

સે હુ પજ્ઞાણમંતે વુદ્ધે આરંભોવરણ । સમ્મ-મેયંતિ પાસહ । જેણ બંધં બહં ઘોરં પરિ-
તાવં ચ દારુણં । (૨૫૯)

૧ આપીહયેત્ ૨ ગાત્વા ૩ સ્વારતઃ ૪ મોક્ષગામિનાં । ૫ શરીરં ૬ હિંદ્રિયૈરિત્યર્થઃ ૭ વ-
ર્તમાનસ્યેતિક્ષેષઃ

ચોથો ઉદ્દેશ.

(સંયમમાં સંસ્થિત રહેવું)

મુનિએ સધળી સાંસારિક જંગલ છોડી ઉપશમ^૧ પૂર્વેક શરીરને શરૂઆતમાં સાદા
તપથી દમવું, પછી વધતા તપથી દમવું, અને પ્રાંતે સંપૂર્ણરીતે દમવું. (૨૫૩)

અને એટલામાટે પરાક્રમી મુનિએ શાંત મનથી સંયમમાં રાગધરી સમિતિ^૨ તથા જ્ઞા-
નાદિ હિતકારક વસ્તુઓને સાથે રાખી હમેશાં પ્રયત્નવંત રહેવું. (૨૫૪)

મુક્તિ મેળવનાર વીરપુરૂષોનો માર્ગ ધણો વિકટ છે. (૨૫૫)

માટે હે મુનિ, તું તારાં માંસ અને લોહી સકાવ. કારણ કે જે પુરૂષ બ્રહ્મચર્યમાં^૩
હમેશાં રહીને શરીરને તપથી દમે છે તે જ વીરપુરૂષ મુક્તિ મેળવનાર હોવાથી માનનીય
ગણાય છે. (૨૫૬)

જે પુરૂષ શરૂઆતમાં કદાચ ઇદ્રિયોને વશ કરી વર્ત્યો હોય પણ પાછો મોહના ન્નેસથી
વિષયોમાં આસક્ત થાયછે, તે બ્રાહ્મપુરૂષ કશા પણ બંધનથી છૂટો થએલો નથી તથા કશા
પણ પ્રપંચથી રહિત થએલો નથી. એવા અબ્બણ પુરૂષને મોહના અધારામાં વર્તતાં પરમે-
શ્વરની આજ્ઞાનો કાલ^૪ થતો નથી. (૨૫૭)

અને એ રીતે જેને પૂર્વભવમાં આજ્ઞાની પ્રાપ્તિ નથી અને ભવિષ્યમાં પણ થવાની
નથી તેને આ વર્તમાનભવમાં તે શી રીતે થવાની ? (૨૫૮)

માટે જ્ઞાનવંત અને પરમાર્થદર્શી પુરૂષો આરંભથી દૂર રહેછે. તેમની આ વર્તણૂક ધણી

૧ ક્ષમા. ૨ પવિત્રપણે વર્તવાની રીતિઓ. ૩ કામપરિત્યાગમાં. ૪ પ્રાપ્તિ.

અધ્યયન યોથુ.

(૪૫)

પલિઠિદિય બાહિરગં ચ સોયં, ણિકમ્મદંસી હહ મલ્લિચ્છિહિં । (૨૬૦)

કમ્મુણો સ્ફલતં દદું તઓ ણિજ્ઞાતિ વેયવી । (૨૬૧)

જે જુલુ ઓ, વીરા સમિતા સહિતા સયાજતા સંઘઢદંસિણો^૧ આતોવરયા અહા તહા લોગ મુવેહમાણા પાર્હિણં પઢીણં દાહિણં વડીણં હિતિ, સચ્ચંસિ પરિવિચ્છિદ્ધિસુ । (૨૬૨)

સહિસ્સામો^૨ ણાણં વીરાણં સમિતાણં સહિયાણં સયાજતાણં સંઘઢદંસીણં આતોવરયાણં અહાતહા લોગ મુવેહમાણાણં । કિમત્થિ ઉવાધી ? । પાસગસ્સ ણ વિજ્ઞાતિ ણત્થિત્તિ વેમિ । (૨૬૩)

૧ નિરંતરદર્શિનઃ ૨ કથયિષ્યામઃ

પ્રશંસનીય છે. જે માટે આરંભથી જીવને વધ બાંધનાદિ બચાવ કર દુઃખો તથા અસહ્ય પીડાઓ ભોગવવી પડેછે. (૨૫૯)

માટે હે મુનિઓ, તમારે બાહરના પ્રતિબંધ કાપી કરી મોક્ષ તરફ લક્ષ્ય રાખી આ દુનિયામાં આરંભનો ત્યાગ કરી વર્તવું. (૨૬૦)

“ કરેલા કર્મનાં ફળ થવાનાં જ ” એમ જોઈને આગમના તત્વને જાણનાર મુનિઓએ તે કર્મો બાંધવાના હેતુઓથી દૂર રહેવું. (૨૬૧)

જે પુરૂષો ખરેખરા પરાક્રમી, સત્પ્રવૃત્તિની રીતિઓથી વર્તનારા, યાનાદિ શુભોમાં રમનારા, હમેશાં ઉદયમવંત. કલ્યાણ તરફ દૃઢ લક્ષ્ય ધરનારા, પાપથી નિવર્તેલા, અને યથાર્થપણે લોકને જોનારા હતા તેઓ પૂર્વ પશ્ચિમ દક્ષિણ તથા ઉત્તર એ ચારે દિશાઓમાં રહેતા થકા સભને જ વળગી રહ્યા હતા. (૨૬૨)

તેવા સત્પુરૂષોનો અભિપ્રાય હું તમોને જણાવું છું કે તત્વદર્શી પુરૂષને હિપ્પાધિઓ નથી રહેતી (૨૬૩)

(૪૬)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

આવંતીનામ્ના પ્રસિદ્ધ.

લોકસારનામકં પંચમ-મધ્યયનમ્

[પ્રથમ ઉદ્દેશ :]

આવંતી કેઆવંતી લોચસિ વિપ્પરામુસંતિ^૧ અદાપ્ અણદાપ્ વા । एतेसु चेव विप्परा-
मुसंति^૨ । गुरु से कामा । तओ से मारस्स अंतो । जओ से मारस्स अंतो, तओ से वूरे^૩,
णेव से अंतो^૪, णेव से वूरे^૫ । (૨૬૪)

સે પાસતિ ફુસિય^૬ મિવ કુસગ્ગે પણ્ણં ણિવતિતં વાતેરિતં, ઇવં વાલસ્સ જીવિયં મં-
દસ્સ અવિજાણઓ । (૨૬૫)

કૂરાણિ કમ્માણિ વાલે પકુલ્લમાણે તત્તો દુક્કલ્લેણ મૂલે વિપ્પરિયાસ-મુલેતિ, મોરેણિ
ગમ્મં મરણાદ્^૭ ઇતિ ઇત્થ મોહે^૮ પુણો પુણો । (૨૬૬)

૧ હિંસાંકુર્વંતીત્યર્થઃ ૨ સમુત્પદ્યંતઃત્યર્થઃ ૩ મોક્ષોપાગ્રાત્ ૪ વિષયસુખસ્ય ૫ વિષયસુ-
ખસ્ય ૬ વિદુમિવ ૭ મરણાદિ ૮ મોહકાર્યે ગર્માદિકે.

અધ્યયન પાંચમું.

લોકસાર.^૧

પહેલો ઉદ્દેશ.

(પ્રાણિની હિંસા કરનાદ, વિષયો માટે આરંભમાં પ્રવર્તનાર, તથા વિષ-
યોમાં આસક્ત જે હોય તેને મુનિ ન ગણવો.

જે કોઈ આ જગતમાં સપ્રયોજન અથવા નિષ્પ્રયોજન જીવોની હિંસા કરેછે તેઓ પાછા
તેજ જીવે તી ગતિઓમાં જઈ ઊપજેછે. એવા અતત્ત્વદર્શી જનોને વિષયસુખો છોડવા બારે મુશ્કેલ
પડેછે, માટે તેઓ મરણની પરંપરાથી છૂટી શકતા નથી અને એમ હોવાથી તેઓ મોક્ષના માર્ગથી યા
મુખથી દૂર રહેલા છે. તેથી તેઓ નથી વિષયસુખના અંદર, અને નથી તેનાથી વેગલા. (૨૬૪)

તત્ત્વદર્શી જનો જુએ છે કે એવા અજ્ઞાનીઓનું આયુષ્ય દર્ભની અણી પર રહેલા વાય-
રાથી કંપાયમાન અને જલદીથી પડી જનારા જળખિંદુના માદક અસ્થિર છે. (૨૬૫)

તેમ છતાં તેવા અજ્ઞાનીઓ કર પાપ કરતા થકા તે પાપના ફળ ઉદય આવતાં મૂઢાં બની
વિપર્યાસ પામે છે અને પાછા મોહથી ગર્ભ અને મરણાદિ દુઃખમાં રહેતા થકા વારંવાર તે
દુઃખો પામ્યા કરે છે. (૨૬૬)

૧ આ અધ્યયનનું બીજું નામ આવંતી છે.

અધ્યયન પાંચમું.

(૪૭)

સંસયં પરિયાણતો સંસારે પરિજ્ઞાતે ભવતિ । સંસયં અપરિજાણભો સંસારે અપરિજ્ઞાતે ભવતિ । (૨૬૭)

જે છેપ, સાગારિયં^૧ જ સે સેવપ । (૨૬૮)

કદુ^૨ एवं અવિજાણભો^૩ ચિતિયા મંદસ્સ ચાલયા । (૨૬૯)

લક્ષ્ઘા^૪ હુરત્યા^૫ પહિલેહાપ્ આગમેત્તા^૬ આણવેજ્ઞા અણાસેવણયાપ્તિ ચેમિ । (૨૭૦)

પાસહ્ એગે રૂબેસુ ગિદ્ધે પરિણિજ્જમાણે^૭ । એથ્થ ફાસે પુણો પુણો આવંતી કેઆવંતી છો યંસિ આરંભજીવી । (૨૭૧)

એપ્પસુ^૮ ચેવ આરંભજીવી^૯ । એથ્થિ^{૧૦} ચાલે પરિપચ્છનાણે રમતિ પાવેહિં કમ્મેહિં અસરણં સરણંતિ મળ્લમાણે । (૨૭૨)

હહ મેગેસિં એગચરિયા ભવતિ । સે ચહુકોરે, ચહુમ ગે, ચહુમાપ, ચહુલોમે, ચહુરપ, ચહુનરે, ચહુસરે, ચહુસંકપ્પે, આસવસક્કી^{૧૧} પલિનેચ્છમે^{૧૨} ઉટ્ટિયચાયં પવયમાણે, “ મા મે

૧ મૈથુનં ૨ સેવિત્વા ૩ અપલપતઃ ૪ લક્ષ્ઘા કામાન્ ૫ બહિરિચ્ચ ૬ જ્ઞાતા
૭ પરિણિયમાનાન્ વિષયાભિમુક્ષં. ૮ ગૃહસ્થેષુ પરતીર્થિકઃપાર્શ્વયાદિર્વા દુઃસ્ખભાક્-
સ્વાદિતિશેષઃ ૯ સંયમામ્યુપગમેપિ ૧૧ આશ્રવસક્કી-આશ્રવવાન્ ૧૨ પલિતાવચ્છમઃ

જે સંશયને જાણે છે, તે સંસારને ~~પરિજાણતો~~ જે સંશયને નથી જાણતો તેણે તેણે સંસાર પણ જાણ્યું નથી. (૨૬૭)

માટે જે ચતુર હોય તેમણે સ્ત્રીસંગ ન કરે. ~~જે આગર જૈન આરાધના કેન્દ્ર~~

જે સ્ત્રીસંગ કરીને પાછો ગુરૂના પાસે ઇતકાર જાય છે તે એકની બદલે બીજા પડે છે. (૨૬૮)

માટે મળેલાં વિષય સુખોને પણ વિચાર પૂર્વક હુઃખના હેતુ જાણીને તેમના સેવવાથી દૂર રહેવું. (૨૭૦)

જુઓ કેટલાએક વિષયોમાં આસક્ત રહી નરકાદિક ગતિઓમાં તણાયા જાય છે. અને એવા જે કોઈ આ દુનિયામાં આરાંભથી જીવનારા છે તે બધા વારંવાર મોહજાળમાં ફસી પડે છે. (૨૭૧)

વળી કેટલાએક પાર્શ્વસ્થાદિક પણ એ ગૃહસ્થોમાં વર્તતા થકા સાવધપ્રવૃત્તિથી પ્રવર્તીને દુઃખી થાય છે. અને આ સંયમ લીધા છતાં પણ તેવા બાળ જીવો વિષયનૃણ્યાથી તણાઈને અશરણને શરણ માનતા થકા પાપમા રમે છે. (૨૭૨)

વળી આ મનુષ્યલોકમાં કેટલાએક એકલા થઈ ફરે છે, તેઓ બહુ કોપી, બહુ માની, બહુ માયાવી, બહુ લોભી, બહુ પાપી, બહુ ઢાંગી, બહુ ધૂર્ત, બહુ દુષ્ટાધ્યવસાયી, હિંસક, અને કુકર્મી હોવા છતાં “ હું ખૂબ ધર્મમાટે ઉન્નમાલ જન્યો છું ” એવો બકવાદ કરતા થકા અને

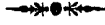
૧ કારણ કે સંશય એ પ્રવૃત્તિનો અંગ ગણાય છે. જે માટે અર્થસંશય છતાં પણ પ્રવૃત્તિ દેખાય છે. અર્થ શબ્દે મોક્ષ નહિ પણ તેના ઉપાય લેવા.

(૪૮)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

કેદ્ અદક્ષુ ” અજ્ઞાપમાયદોસેણ સતતં મૂઢે ધમ્મં ગાભિજાણતિ । (૨૭૩)

અદા પયા માણવ ? કમ્મકોવિયા^૧, જે અણુવરયા, અવિજ્ઞાણ પલિમોક્ષમાદુ આવદ-
મેવ મણુપરિચરંતિતિ ચેમિ । (૨૭૪)

[દ્વિતીય ઉદ્દેશ :]

આવંતી કેઆવંતી લોચંસિ અણારંભજીવી, એતેસુચેવ મણારંભજીવી । (૨૭૫)

અણુવરણ તં જ્ઞોસમાણે “ અયં સંધીતિ ” અદક્ષુ, જે હમસ્સ વિગ્ગહસ્સ અયં જ્ઞ-
ણેસિ મજ્ઞેસી । (૨૭૬)

એસ મગ્ગે આરિણ્હિં પવેદિતે । ઝટ્ઠિતો ણો પમાયણ, જાણિણુ દુક્કલં પત્તેયં સાયં । (૨૭૭)

પુઠોછંદા હહ માણવા । પુઠો દુક્કલં પવેદિતં । સે અવિહિંસમાણે અણવયમાણે^૨ પુઠો
ફાસે વિપ્પણોદહ્લહ । એસ સમિયાપરિયાણ વિયાહિતે । (૨૭૮)

૭ કર્મેણિ અષ્ટપ્રકારે કુશલાઃ ૮ અનપવદન્

“ ૨મે કોઈ અને જાણી જાય ? ” એવી ખીકથી એકલા થઈને ધરતા થકા અગ્નિ અને
પ્રમાદથી નિરંતર મૂઢ બની ધર્મને કંઈ પણ સમજતા નથી. (૨૭૩)

હે મનુષ્ય, જેઓ પાપાનુષ્ઠાનથી નહિ નિવર્તતાં અવિદ્યાથી^૧ જ મોક્ષ થશે એમ કહે છે
તેવા દુઃખી જીવો કર્મમાં જ કુશળ છે, નહિ કે ધર્મમાં, અને તેઓ સંસારના ચક્રમાં જ
ફસી કરવાના. (૨૭૪)

ખીજો ઉદ્દેશ.

(જે હિંસાદિક પાપોથી નિવર્ત્યો હોય તેજ મુનિ ગણાય.)

આ જગતમાં જે કોઈ નિરંરંભી^૨ થઈ વર્તે છે તેઓ ગૃહસ્થો પાસેથી જ નિર્દૂષણ^૩
આહારાદિક લઈ અનારંભિપણુ રહે છે. (૨૭૫)

માટે હે મુનિ તારે સાવધ પ્રવૃત્તિથી^૪ દૂર રહી કર્મોને અપાવતાં થકાં “ હમણા આ
અવસર છે. ” એમ વિચારી પવિત્ર સંયમ પાળતા રહેવું; જે માટે તે જાણ્યું છે કે આ જા-
રીરનો આ અવસર છે. (૨૭૬)

તીર્થકરદેવે એ માર્ગ બતાવ્યો છે (અને આ માર્ગ પણ બતાવ્યો છે) કે બધા જાંતુ-
ઓને જૂડું જૂડું સુખ-દુઃખ થાય છે એમ જાણી દીક્ષા લઈ પ્રમાદ ન કરવો. (૨૭૭)

જેમ માણસોના આશ્રય પણ જૂદા જૂદા જ છે તેમ તેમનું દુઃખ પણ જૂડું જૂડું
જ છે. માટે મુનિએ કરી હિંસા નહિ કરતાં તથા કંઈ પણ મૃપાભાષણુ નહિ કરતાં પરી-
પહોને સહન કરવા. એવી રીતે વર્તનારો મુનિ જ રૂડા ચારિત્રવાળો વર્ણવ્યો છે. (૨૭૮)

૧ અજ્ઞાનથી. ૨ અહિંસક. ૩ દૂષણુ રહિત. ૪ પાપ ભરેલી વર્તણૂકથી.

અધ્યયન પાંચમું

(૪૯)

જે અસત્તા પાર્વોદિ કમ્મેદિ, ઉદાહૃ^૧ તે આયંકા ફુસંતિ, ઇતિ ઉદાહૃ^૨ ધીરે, -તે ફાસે પુટ્ટો-દિયાસણ. (૨૭૧)

પુરવંપેતં પચ્છાપેતં મિઝરધમ્મં વિદ્ધંસણધમ્મં અધુવં અગિતિયં અસાસયં ચયાવચહયં વિપ્પરિણામધમ્મં । પાસહ એયં રૂવસંધિ । (૨૮૦)

સમુપ્પેહમાણસ્સ એકાયતનરતસ્સ હહ વિપ્પમુક્કસ્સ ણત્થિ મગ્ગે^૩ વિરયસ્સત્તિ વેમિ । (૨૮૧)

આવંતી કેઆવંતી લોગંસિ પરિગ્ગાહાવંતી; -સે અપ્પં વા, બહુયં વા, અણું વા, થૂલં વા, ચિત્તમંતં વા, અચિત્તમંતં વા, એતે સુ ચેવ પરિગ્ગાહાવંતી । (૨૮૨)

પુન-મેવેગેસિં મહ્ગમયં ભવતિ । લોગવિંતં ચ ણં ઉવેહાણ । (૨૮૩)

એ સંગે અવિજાણતો સે સુપિંદુબ્ધં સૂવણીયંતિ ણચ્ચા, પુરિસા ! પરમચક્કુ વિપ્પરિક્કમે । એતેસુ ચેવ બંધચેરે-તિ વેમિ । (૨૮૪)

સે સુયં ચ મે; અજ્ઞાત્યં ચ મે; -બંધપમોક્કલો ચ તુજ્ઞ અજ્ઞાયેવ । (૨૮૫)

૧ કદાચિત્ ૨ ઉદાહૃતવાન્ ૩ નરકાદિરૂપ:

જેઓ પાપમાં નથી પ્રવર્તતા તેમને કોઈ વખતે મોહોટા રોગ આવી નહીં તેો ધીર તીર્થકરદેવે એમ કહ્યું છે કે તે રોગો સહન કરવા. (૨૭૯)

કારણ કે આ શરીર મોહોડું કે વેલું પણ તૂટવાનું, ડૂટવાનું, અધુવ,^૧ અનિત્ય,^૨ અશાશ્વત,^૩ વધતું ધટતું અને નાશ પામનાર છે જ. હે મુનિઓ, આ શરીરનું ઊપર પ્રમાણે સ્વરૂપ તથા અવસર વિચારો. (૨૮૦)

જે પુરૂષ ઊપર પ્રમાણે શરીરનું સ્વરૂપ તથા અવસર વિચારી સર્વથી સરસ જ્ઞાનાદિક આપતોમાં^૪ રમતો રહી આ શરીરની દરકાર નથી ધરતો તેવા ત્યાગી પુરૂષને બદકવાનો રસ્તો નથી. (૨૮૧)

આ દુનિયામાં જે કોઈ પાસે પરિગ્રહ હોય જેવો કે થોડો અથવા ધણો, નાનો અથવા મોહોટો, સચિત અથવા અચિત્ત, તે બધા કદાચ વ્રતી કહેવાતા હોય તોએ ગૃહસ્થોના જેવાજ પરિગ્રહિઓ ગણવા. (૨૮૨)

એ પરિગ્રહિપણું જ કેટલાએકોને નરકાદિક મહાભય આપનારૂં થાય છે, તથા લોકોનો આચાર^૫ પણ તેવો જ ભયજનક થાય છે, એમ વિચારી તેનાથી દૂર રહેવું. (૨૮૩)

એ પરિગ્રહનો સંગ ત્યાગ કરનારો મુનિ તે રીતે પ્રતિબોધ પામેલો છે તથા તેને રીતે જ્ઞાનાદિ ગુણ પ્રાપ્ત થયા છે એમ જાણી હે પુરૂષ, તારે ઉત્તમ દક્ષિ ધરીને વર્તવું. જે માટે નિઃપરિગ્રહિ અને ઉત્તમ દક્ષિણ પુરૂષોમાં જ બ્રહ્મચર્ય હોય છે. (૨૮૪)

મે સાંભળ્યું પણ છે, અને અનુભવ્યું પણ છે કે કમોથી છૂટવું એ તારા આત્માથી જ થવાનું છે. (અર્થાત્ જે તું બ્રહ્મચર્યમાં રહીશ તો જ કમોથી છૂટીશ.) (૨૮૫)

૧ નિયમવિનાશ. ૨ ફેરફાર પામવું, ૩ તે તે રૂપે પણ હમેશાં નહિ ટકનાર. ૪ કાયદા ભરેલા સ્થળોમાં ૫ આહાર, ભય, મૈથુન, તથા પરિગ્રહરૂપ ઉત્કટ સંજ્ઞાઓ.

(૫૦)

આચારંગ-મૂળ તથા લાખાન્તર.

પૃથ્વિ વિરતે અજગારે દીહરાયં તિતિક્ષણ । (૨૮૬)

પમત્તે બહિયા^૧ પાસ, અપ્પમત્તો પરિવ્વણ । (૨૮૭)

ધ્વયં મોળં સમ્મં અણુવાસિજ્ઞસિત્તિં વેમિ । (૨૮૮)

[તૃતીય ઉદ્દેશ :]

આર્દવતી કેઆર્દવતી લોયંસિ અપરિગ્ગાહાવંતી ૧૧૨^૨ ચેવ અપ્પરિગ્ગાહાવંતી, સોજ્ઞા વર્હં મેહાવી, પંઢિયાણ ગિસામિયા । (૨૮૯)

સમિયા^૩ ધમ્મે આરિણ્હિં પવેદિતે—“ જહેત્થ મણ્ સંધી^૪ જ્ઞોસિણ^૫ । ૧૧—મળ્ણત્થ સંધી દુગ્ગ્ગોસણ ભવતિ । તમ્હા વેમિ જો ગિહ્વણેજ્ઞ વીરિયં । ” (૨૯૦)

જે પુચ્છુટ્ટાઈ જો પચ્છાણિવાતી । જે પુચ્છુટ્ટાઈ પચ્છાણિવાતી । જે જો પુચ્છુટ્ટાઈ જો વ-
ચ્છાણિવાઈ । સે^૬ વિ તારિણિ સિયા । જે^૭ પરિણ્ણાવ લોગ મળ્ણોસિતા । ૧૧ ગિયાવ^૮ સુ-
ણ્ણા પવેદિતં । (૨૯૧)

૧ બહિર્વ્યવસ્થિતાન્ । ૨ ત્યક્તેષુ સત્ત્વુઃ ક્વચિત્ શેષઃ ૩ સમતયા ૪ મોક્ષમાર્ગઃ કર્મસંધિર્વા
૫ સેવિતઃ ક્ષપિતોવા ૬ શાક્યાદિરપિ । ૭ પાર્શ્વસ્થાદયઃ ૮ જ્ઞાત્વા

માટે પરિગ્રહથી અલગ થએલા મુનિએ જીવનપર્યંત જે સંકટો આવી પડે તે સ-
હન કરવાં. (૨૮૬)

પ્રમાદીઓને ધર્મથી પરાડ્યુમ્મ થએલા જોઈ મુનિએ અપ્રમત્ત થઈ ફરવું. (૨૮૭)

એમ ૩૬૧ રીતે તીર્થંકરભાષિત સંયમક્રિયાને મુનિએ પરિપાળન કર્યા કરવી. (૨૮૮)

ત્રીજો ઉદ્દેશ.

(જે મુનિ હોય તે કશો પરિગ્રહ ન રાખે, તથા કામભોગની
ધૃષ્ટિ પણ ન કરે.)

જે કોઈ જગતમાં નિઃપરિગ્રહી થાયછે તે અધાએ તીર્થંકરદેવની વાણી સાંભળી વિવે-
કવંત થઈ પડિતોના વચન અવધારી સર્વ પ્રકારે પરિગ્રહ છાંડતાં જ નિઃપરિગ્રહી થાયછે. (૨૮૯)

તીર્થંકરદેવે સમતાથી ધર્મ વર્ણુએછે. તે બોલ્યાછે કે “ હું લોકો જે રીતે મેં અહીં
કર્મ અપાવ્યાછે તે રીતે બીજા માગોમાં કર્મ અપાવવા મુશ્કેલ છે, માટે હું કહું છું કે મારો
દાખલો લઈ બીજા મુમુક્ષુઓએ પણ પોતાનો પરાક્રમ છુપાવવો નહિ. ” (૨૯૦)

કેટલાએક^૧ પહેલાં પણ ઉજમાલ થઈ દીક્ષા લ્યે છે અને પાછાં પણ પતિત નથી
થતા. કેટલાએક^૨ પહેલાં ઉજમાલ થઈ દીક્ષા લ્યેછે પણ પાછા પતિત થાયછે. કેટલાક^૩ નથી
પહેલાં ઉજમાલ થતા અને નથી તેથી પાછા પતિત થતા. (શાક્યાદિક તથા સાવધ ^૪ક્રિયામાં
પ્રવર્તનારા પાસત્યાઓ^૫) નથી ઊઠેલા અને નથી પડેલા. આ વાત મુનિએ (વીર પ્રજાએ)
જે ૩૬૧ રીતે જાણીને જણાવીછે. (૨૯૧)

૧ ગણધરાદિક. ૨ નંદિયેણ વગેરે. ૩ ગૃહસ્થો. ૪ આરંભ કરેલી વર્તણૂકમાં. ૫ આચાર-
રહીત થતિઓ.

અધ્યયન પાંચમું.

(૫૧)

દૂદ્ધ આળાકંક્ષી પંચિતે અણિહે પુગ્વાવરરાયં જયમાળે સયા સીલં સપેહાદૃ^૧ । (૨૧૨)

સુણિત્તા ભવે^૨ અકામે અક્ષંક્ષે^૩ । (૨૧૩)

દ્વમેળં^૪ ચેવ જુક્ષ્માહિ, કિં તે જુક્ષ્મેળ વજ્જમ્મો । જુદ્ધારિહં સલ્લુ દુલ્લહં । (૨૧૪)

જહેત્થ કુસલેહિં પરિજ્ઞાવિવેગે માસિતે^૫ । સુતે હુ બાલે ગમ્માહસુ રજ્જતિ । (૨૧૫)

અર્હિસિં^૬ ચેયં પઘ્વુચ્ચતિ । રુવંસિં^૭ વા છળંસિં^૮ વા । (૨૧૬)

સે હુ ઇમે સંવિદ્ધપહે મુળી અળળહાં લોગ-મુવેહમાળે । (૨૧૭)

इतिकम्मं परिज्ઞાય સઘ્વસો, સે ણ હિંસતિ સંજમતિ ણો પગ્ગમ્મતિ । ઉવેહમાળો પસેયં સાયં, । (૨૧૮)

वज्ञादेसी^९ णारभे कंचणं सव्यलोए, एग-प्पमुहें विदिसप्पतिसिं^{१०} । निव्विज्जचारी अरए पवासु । (२१९)

૧ સંપ્રેક્ષ્ય તદેવાનુવાલ્ચેત્ । ૨ ભવેત્ ૩ માયાલોભેચ્છારહિતઃ ૪ સ્વશરીરેણ ૫ સ તથૈવ
અદેય્ય इतिशेषः ૬ જિનમતે ૭ રૂપાદૌ ગૃદ્ધઃ ૮ હિંસાદૌ પ્રવર્તેતે इत्यर्थः ૯ વર્ણઃ સાધુકારઃ
सुयशइतियावत् तदाकांक्षी । ૧૦ વિદિક્ષ્મતીર્ણઃ

તીર્થંકર દેવની આત્મા પાળવા ઇચ્છનારા ચતુર મુનિએ નિરીહપણે રાત્રિના પહેલા તથા
છેલા પહેરે યતનવંત થઈ હમેશાં શીળને^૧ મોક્ષાંગ^૨ વિચારીને તેને પાળવું. (૨૯૨)

શીળને નહિ પાળનારાઓની થતી દુર્દશાઓ સાંભલી કામભોગની ઇચ્છા તથા માયાથી
રહિત થવું. (૨૯૩)

હે મુનિ, આ શરીર સાથે જ તું યુદ્ધ કર, બીજા બાહેરના યુદ્ધની તને શી જરૂર છે.
યુદ્ધને યોગ્ય આવું શરીર ફરી મળવું ઘણું મુશ્કેલ છે. (૨૯૪)

તીર્થંકરદેવે વિચિત્ર અધ્યવસાયોની જે રીતે સમજ આપીછે તે તેજ રીતે સ્વીકારવી.
માટે ધર્મ પામીને તેથી બ્રહ્મ થએલો બાળ જીવ ગર્ભાદિક દુઃખ પામેછે. (૨૯૫)

આ જિનશાસનમાં જ એવું કહેવાય છે કે જે વિપયોમાં ગૃદ્ધ^૩ થાયછે તે હિંસામાં
પ્રવર્તે છે. (૨૯૬)

અને મુનિ તો ખરેખરો તેજ જાણુવો કે જે લોકોને મોક્ષમાર્ગથી વિમુખ પ્રવૃત્તિ
કરતા દેખી તેમને દુઃખી વિચારતો થકો મોક્ષમાર્ગમાં ફેડી રીતે ચાલ્યો જાય. (૨૯૭)

માટે કર્મસ્વરૂપ જાણીને શુદ્ધ મુનિઓ “ દરેક જીવનું સુખ અલગ અલગ છે ” એમ
વિચારી કોઈ જીવની હિંસા નથી કરતા કિંતુ સંયમમાં વર્તતા રહી ધીમાધથી દૂર રહેછે. (૨૯૮)

સુયશના ઇચ્છનાર મુનિએ સર્વ લોકમાં કંઈ પણ પાપપ્રવૃત્તિ ન કરવી. કિંતુ ફક્ત
મોક્ષ તરફ દૃષ્ટિ રાખી આડું અવલું નહિ જોતાં સ્ત્રીઓમાં અરક્ત રહી આરંભથી
ઉદાસીન રહેવું. (૨૯૯)

૧ સંયમને. ૨ મોક્ષનું કારણ. ૩ આસક્ત.

(૫૨)

આચારાંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

સે વસુમં સમ્વસમજ્ઞાગયપજ્ઞાણેનં અપ્પાણેનં અકરણિજ્ઞં પાવં કમ્મં તં ણો અ-
જેસી । (૩૦૦)

જં સમ્મં-તિ પાસહ, તં મોણં-તિ પાસહ । જં મોણં-તિ પાસહ સં સમ્મં-તિ પા-
સહ । (૩૦૧)

ળ હમં સહં સિદ્ધિલેહિં અદિજ્ઞમાણેહિં^૧ ગુણાસાતેહિં વંકસમાયારેહિં પમત્તેહિં ગારમા-
વસંતેહિં^૨ । (૩૦૨)

મુણી મોણં સમાયાય યુણે કમ્મ-સરીરગં । પંતં લ્હં સેવંતિ વીરા સંમત્તદંસિણો । एस ओहं-
तरे मुणी तिण्णे मुत्ते विरप्प वियाहिते-त्ति बेमि । (૩૦૩)

(ચતુર્થ ઉદ્દેશ :)

ગામાણુગામં વૃહજ્ઞમાણસ્સ દુજ્ઞાતં દુપ્પરકંતં ભવતિ અવિયત્તસ્સ^૩ ભિક્ષુણો । (૩૦૪)
વયસાવિ एगे चोह्वा कुप्पंति माणवा । उन्नयमाणे^૪ य णरे महता मोहेण मुञ्चति ।
संवाहा^૫ बहवो मुज्जो दुरातिक्रमा अजाणतो अपासतो । एयं ते मा होउ । एयं कुसलस्स^૬
दंसणं । (૩૦૫)

૧ આર્દ્રીયમાણે: ૨ અગારમાવસાન્નિ: ૩ અવ્યક્તસ્ય ૪ ઉન્નતમાન: ૫ પીઠા: ૬ વર્દ-
માનવિભો:

એવા સંયમી મુનિઓએ સર્વ રીતે પવિત્રભોધ પામીને, નહિ કરવા યોગ્ય પાપકર્મ તરફ
કદાપિ દૃષ્ટિ નહિ આપવી. (૩૦૦)

જે સમ્યક્ત્વ^૧ છે તે મુનિપણું છે તે જે મુનિપણું છે તે સમ્યક્ત્વ છે. (૩૦૧)

એ સમ્યક્ત્વ યા મુનિપણું હિમ્મતહીન, કાચાઢેયાના, વિશ્વાસકત, માયાવી, પ્રમાદી, અ-
ને ધરમાં રહેનારા જીવાથી ધરી શકાયજ નહિ. (૩૦૨)

હિંતુ મુનિઓજ એવું મુનિપણું ધરીને શરીરને કરે છે. તેવા સમ્યક્ત્વવંત વીર પુરૂષો
ભૂયું અને હલકું ભોજન કરે છે. અને એવા પરાક્રમી અને સાવધાનુષ્ઠાનથી નિવર્તેલા મુનિ-
ઓજ સંસારના તરનાર હોવાથી તરીને પાર પામેલા તથા નિઃસંગ હોવાથી મુક્ત વર્ણવ્યા છે. (૩૦૩)

ચોથો ઉદ્દેશ

(અભણ, અગીતાર્થ. અને સૂત્રાર્થમાં નિશ્ચયવિનાના મુનિને
એકલા ફરવામાં ધણા દોષ થાય છે)

સામર્થ્યહીન^૧ મુનિ એકલો થઈને ગામોગામ ફરે તો તેનું તે ફરવું તથા જનું અસુંદર ગણાય
છે. કેટલાએક મનુષ્યો માત્ર વચનોથી સારી શીખામણ આપતાં નાખુશ થાય છે. એવા અ-
ભિમાની પુરૂષો અમહામોહથી વિવેકવિકલ બની ગમ્મથી જૂઠા પડે છે. તેવા અભણ અને
અતત્વદર્શી પુરૂષોને અનેક આવી પડતી પીડાઓ દુર્લભનીય થાય છે. હે મુનિઓ, એવું
તમારા માટે નહિ બનો એવું કુશળ પુરૂષ (વીરપ્રભુનું) દર્શન છે. (૩૦૫)

૧ નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ. ૨ વય તથા જ્ઞાનની યોગ્યતાથી રહિત. ૩ અજ્ઞાનથી.

અધ્યયન 'પાંચમું'.

(૫૩)

તદિદ્દીપ્^૧ તમ્મુત્તીપ તપ્પુરકારે તસ્સન્ની તન્નિવેસણે જયંવિહારી ચિત્તિણિવાતી પંથણિ-
જ્ઞાતી પલ્લિવાહિરે^૨ પાસિય પાણે ગચ્છેજ્ઞા । સે અભિક્કમમાણે પલ્લિક્કમમાણે સંકુચેમાણે પ-
સારેમાણે વિણિયદમાણે સંપલ્લિમજ્જમાણે । (૩૦૬)

પ્રગયા ગુણસમિયસસ રીયતો^૩ કાયસંકાસ-મણ્ણિચિન્ના ઇગતિયા પાળા હદ્યંતિ; હહલોગં
ચેયણવેજ્ઞાવહિયં । જં આહટ્ટીકવં કમ્મં તં પરિશાય યં વિવેગ-મેતિ । एवं સે અપ્પમાણં વિવેગં
કિદ્દતિ^૪ વેદવો । (૩૦૭)

સે પમૂયદંસી પમૂયપરિશ્ણાણે હવસંતે સમિય સહિતે સયાજપ દ્વં વિપ્પલ્લિવેદેતિ^૫ અપ્પા-
ળં;—“ કિમેસ” જળો કરિસ્સતિ । एस से परमारामे जाओ लोगंसि इत्थिओ.” । मुणिणा
ह एतं पवेदितं । (૩૦૮)

ઝન્નાહિજ્ઞમાણે^૬ ગામધન્નેહિં, અવિ ણિવ્વલાસપ્, ^૭ અવિ ઓમોદરિયં કુજ્ઞા, અવિ હદ્દુ
ઠાળં ઠાપ્પા, અવિ ગામાણુગામં દૂહજ્ઞા, અવિ આહારંવોહિંદિજ્ઞા, અવિ ચ્ચે^૮ ° હત્તીસુ મળં । (૬૦૯)

૧ ગુરોદૃષ્ટયા ૨ પરિવાહ્યઃ અવગ્રહાદ્વહિર્વર્તી ૩ રીયમાણસ્ય સમ્યગનુદ્ધાનવતઃ ૪ પ્રાય-
શ્ચિત્તં. ૫ કીર્તયતિ. ૬ વિપ્રતિષેદયતિ. ૭ સ્ત્રી જનઃ ૮ દ્વાધ્યમાનઃ ૯ નિર્બલાશકઃ નિર્બલમોક્ષી
“સ્યાદિ”તિશેષઃ ૧૦ ત્યજેત્

માટે મુનિએ હમેશ ગુરની નજર આગલ રહીને ગુરએ બતાવેલી નિઃસંગતાથી, ગુરના
બહુમાન પૂર્વક, અને ગુર પરની શ્રદ્ધાથી, ગુરસમીપ નિવાસ કરતાં થકાં યતનાપૂર્વક ગુરના
અભિપ્રાયને અનુસરીને માર્ગના અવલોકન સાથે જીવનંતુને જોતાં થકાં ભૂમંડળપર ભમતા
રહેતું. એટલુંજ નહિ પણ જતાં, આવતાં, ખેડતાં, ઊઠતાં, વળતાં, અને પ્રમાદન કરતાં સર્વદા
ગુરની અનુગ્રા લઈ વર્તતું. (૩૦૬)

કોઇ વખતે એવા સદગુણી મુનિએ રૂડી રીતે વર્તતા છતાં તેના શરીરસંસ્પર્શથી કોઇ
જંતુ મરણ પામે છે તો તેનો તેને આ ભવમાં ક્ષય થઈ શકે એટલો કર્મબંધ પડે છે.
અને જો આકુટિથી કાયસંધટનાદિકવડે કંઈ કર્મ બંધાય છે તો તેના માટે યોગ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત
આચર્યાથી તે કર્મ ક્ષય થાય છે. એ પ્રાયશ્ચિત્ત અપ્રમાદિપણે આચર્યાથી કર્મક્ષય થાય એમ
આગમના નળ પુરૂષો બોલે છે. (૩૦૭)

માટે દીર્ઘદર્શી, બહુગ્રાની, ક્ષમાવાંત, પવિત્ર પ્રવ્રતિવાંત, સદગુણી, અને સદા ચતુર્વંત
મુનિએ સ્ત્રીઓને દેખી વિચારતું કે એ સ્ત્રીઓ મારું શું કલ્યાણ કરવાની છે? તથા આ
દુનિઆમાં સ્ત્રીઓ જ અતિશય ચિત્તને મુંઝવનારી છે. એ બધું મુનિએ (વીરપ્રભુએ)
જણાવ્યું છે. (૩૦૮)

વિષયોથી જો મુનિ પીડાય તો તેણે નિર્બળ આહાર કરવો, પેટને અપૂર્ણ રાખવાનું
કરવું, એક જગે ઊભા રહી કાયોત્સર્ગ કરવા, આમાંતર જતા રહેવું,^૧ છેવટ તદન આહાર
પણ છોડી આપવો,^૨ પણ સ્ત્રીઓમાં નહિ ફસવું. (૩૦૯)

૧ કારણ શિવાય મુનિને વિહાર નિષિદ્ધ * છે. પણ મોઢ ઉપશમાવવા તે પણ કરવો.
૨ તથા ગમે તે રીતે આત્મધાત પણ કરવો પણ સ્ત્રીઓમાં ન ફસવું.

* આ વાત ચતુર્માસસ્થિત મુનિને માટે સંભવે છે. (ભા. ક.)

(૫૪)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

પુર્વં દંડા પચ્છા ફાસા, પુર્વં ફાસા પચ્છા દંડા । દૃષ્ણેતે^૧ કલહાસંગકરા ભવંતિ । પશ્ચિ-
કેહાપ્^૨ આગમિત્તા^૩ આણવેજ્ઞા અણાસેવજાપ્-તિ વેમિ । (૩૧૦)

સે જો કાહિપ્,^૪ જો પાસણિપ્, જો સંપસારપ્,^૫ જો મમાપ્, જો કયકિરિપ્, વહ્નુગુતે,
અજ્ઞાપ્પસંબુદે, પરિવજ્ઞપ્ સદા પાવં । ઇયં મોણં સમણુવાસેજ્ઞાસિ-ત્તિ વેમિ । (૩૧૧)

[પંચમ ઉદ્દેશ :]

સે વેમિ-તં જહા, અવિ હરપ્^૬ પરિપુજે ચિદ્વૃત્તિ સમંસિ ભોમે ઉવસંતરપ્ સારક્લમાણે ।
સે^૭ ચિદ્વૃત્તિ સોયમજ્ઞગપ્, સે, પાસ, સશ્વતો ગુત્તે । પાસ, લોપ્ મહેસિણો, જે ય પજ્ઞાણમંતો
પશુદ્ધા આરંભોવરથા, સમ્મ-મેયંતિ પાસહ, કાલસ્સ કંલાપ્ પરિવ્વયંતિ-ત્તિ વેમિ । (૩૧૨)

વિતિયિંચ્છસમાવણેણં અપ્પાણેણં જો લભતિ સમાધિં । (૩૧૩)

૧ સ્ત્રીસંબંધાઃ ૨ પ્રત્યુપેક્ષયા. ૩ જ્ઞાત્વા. ૪ કથાકારકહૃત્યર્થઃ ૫ પર્યાલોચનકારીત્વર્થઃ
૬ હ્રદઃ ૭ આચાર્યઃ

સ્ત્રીઓમાં ક્ષત્રતાં, પેહેલાં સંકટો ભોગવવાં પડે છે અને પછી કામભોગ થાય છે.
અથવા પેહેલાં કામભોગ થાય છે તો પછી સંકટ ભોગવવાં પડે છે. એ સ્ત્રીઓ કલહની
ઉત્પત્ત કરનારી છે. માટે એ બધું બાણી વિચાર કરી તેમનાથી દૂર રહેવું. (૩૧૦)

સ્ત્રીસંગ પરિત્યાગી મુનિએ સ્ત્રીઓની શ્રંગારકથા ન કરવી. સ્ત્રીઓના અંગોપાંગ^૧ ન
જોવાં, સ્ત્રીઓ સાથે વાતચીત ન કરવી, સ્ત્રીઓપર મમતા ન કરવી, સ્ત્રીઓની આગતાસ્વા-
ગતા ન કરવી, કિંબહુના, સ્ત્રીઓ સાથે વચનમાત્રથી પણ પરિભાષણ નહિ કરતાં પોતાના
મનને કબજે કરીને હમેશાં પાપાચારથી દૂર થઈ વર્તવું. (૩૧૧)

પાંચમો ઉદ્દેશ.

(મુનિએ સદાચારથી વર્તવું તથા તેના માટે જળાશયનો દૃષ્ટાંત.)

જેમ કોઈ એક સપાટ પ્રદેશમાં એક નિર્મળજળથી ભરપૂર થએલો અને સુરક્ષિત જ-
ળાશય હમેશાં સ્વચ્છ બન્યો રહે છે તેમ કેટલાએક પવિત્ર આચાર્યો જ્ઞાનજળથી ભરપૂર બની નિર્દોષ
ક્ષેત્રમાં રહીને જીવોતું સંરક્ષણ કરતા થકા જ્ઞાનજળના પ્રવાહને ચલાવનાર થઇને સુરક્ષિત
બન્યા રહે છે. એટલું જ નહિ પણ કેટલાએક મુનિઓ પણ વિવેકવંત બની પ્રતિબોધ પા-
મીને આરંભથી નિવૃત્ત થઈ સમાધિમરણની ઈચ્છા રાખતા થકા તે જળાશયના જેવાજ
વર્તે છે. (૩૧૨)

“કળ થશે કે નહિ થાય” એવો સંશય રાખ્યાથી જીવને સમાધિ^૨ નથી મળતી. (૩૧૩)

૧ અવયવો. ૨ સ્વસ્થતા.

અધ્યયન 'પાંચમું'.

(૫૫)

સિયા^૧ વેગે અણુગચ્છંતિ । અસિયા વેગે અણુગચ્છંતિ । અણુગચ્છમાણેહિ અણુગચ્છમાણો
કહં ન ણિવિજ્ઞેજ્ઞા । તમેવ સચ્ચં ણીસંકં, જં જિણેહિ પવેહ્યં । (૩૧૪)

સદ્વિસ્સ ણં સમણુસસ્સ સંપવ્વયમાણસ્સ સમિયંતિ મણ્ણમાણસ્સ ઇગયા સમિયા હોતિ,
સમિયંતિ મણ્ણમાણસ્સ ઇગયા અસમિયા હોતિ, અસમિયંતિ મણ્ણમાણસ્સ ઇગયા સમિયા
હોતિ, અસમિયંતિ મણ્ણમાણસ્સ ઇગયા અસમિયા હોતિ । (૩૧૫)

સમિયંતિ મણ્ણમાણસ્સ સમિયા વા, અસમિયા વા, સમિયા હોતિ ઉવેહાપ્ । (૩૧૬)

અસમિયંતિ મણ્ણમાણસ્સ સમિયા વા, અસમિયા વા, અસમિયા હોતિ ઉવેહાપ્ । (૩૧૭)

ઉવેહમાણો અણુવેહમાણં બૂયા-“ઉવેહાહિ સમિયાપ્; હચ્ચેવં તત્થ સંધી ધોસિતો ભવતિ” । (૩૧૮)

સે ડઠિયસ્સ દ્વિયસ્સ ગતિં^૨ સમણુપાસહ । ઇત્થવિ વાઙ્માભાવે અપ્પાણં ણો ઉવંસેજ્ઞા । (૩૧૯)

તુમંસિ નામ તં ચેવ, અં હંતવ્વં તિ મન્નસિ । તુમંસિ નામ તં ચેવ, જં અજ્ઞાવેયવ્વંતિ મન્નસિ ।

૧ સિતા બદ્ધા મૃદ્ધા હૃત્યર્થઃ ૨ પ્રતિષ્ઠાં ગતિવા.

વળી આચાર્યના વાક્યોને વખતે ગૃહસ્થો પણ સમજી શકેછે, અથવા મુનિઓ સમજી
શકેછે, એવે વખતે જે મુનિ પોતાના કર્મોદયથી તે સમજી શકતો નહિ હોય તેને મનમાં
ખેદ ઉત્પન્ન થયા વિના રહેતો નથી. (આવા પ્રસંગે ગુરુએ તેવા શિષ્યને કહેવું કે હે શિષ્ય,
“જે જિનનોએ ભાખ્યું છે તે જ નિઃશંકપણે સત્ય છે,” (એવી તારે શ્રદ્ધા રાખવી.) (૩૧૪)

શ્રદ્ધાલુ અને સંવિગ્નભાવિત^૧ જીવો કે જેઓ દીક્ષા લેતી વખતે “જિનભાષિત જ સત્ય
છે” એવું માને છે તેઓમાંના કેટલાએકે સ્વાસ્થ્ય તો જ શ્રદ્ધા ટકાવી રાખેછે અને કેટ-
લાએક સંશયી બની જાયછે. વળી જેઓને શરૂઆતમાં પાકી શ્રદ્ધા નથી હોતી તેઓમાંના
કેટલાએક ઉત્તર કાળમાં શુદ્ધ શ્રદ્ધાવંત થઈ જાયછે અને કેટલાએક તેવાને તેવા જ રહેછે.
(એ રીતે પરિણામની વિચિત્રતા છે) (૩૧૫)

જે પુરૂષની શ્રદ્ધા પવિત્ર છે તેને સમ્યક્ યા અસમ્યક્ વસ્તુ બંને સમ્યક્ વિચારણાથી
સમ્યક્રૂપે પરિણમે છે. (૩૧૬)

અને જે પુરૂષની શ્રદ્ધા અપવિત્ર છે, તેને સમ્યક્ યા અસમ્યક્ વસ્તુ અસમ્યક્વિચાર-
ણાથી અસમ્યક્રૂપે પરિણમે છે. (૩૧૭)

માટે સમ્યક્વિચાર કરનારા પુરૂષે વિચાર નહિ કરનારા પુરૂષને સમ્યક્ વિચાર કરવા
પ્રેરિત કરવો કે “હે પુરૂષ, તું સમ્યક્ વિચાર કર, જે માટે તેમ કર્યાથી જ સંયમમાં કર્મકાય
કરાયછે.” (૩૧૮)

હે મુનિઓ શ્રદ્ધાવંત અને ગુરુકુલમાં વસનાર મુનિની પદવી અને ગતિ જીવો અને
પાસથાઓની પણ પદવી અને ગતિ જીવો. માટે બાળજનાચરિત અસંયમમાં આપણા
આત્માને નહિ સ્થાપવું. (૩૧૯)

હે પુરૂષ, જેને તું હણવાનો ધરિદો કરે છે ત્યાં એમ વિચાર કર કે તે તુંજ પોતે છે,
જેના પર હુકુમત ચલાવવા તું ધારે છે ત્યાં વિચાર કર કે તે તુંજ પોતે છે, જેમને દુખી

૧ સંવિગ્ન એટલે મુનિ તેમણે ભાવિત એટલે સમજાવેલા.

(૫૬)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

તુમંસિ નામ તં ચેવ, જં પરિતાવેયવંતિ મજ્જસિ । તુમંસિ નામ તં ચેવ, જં પરિવેતવંતિ મજ્જસિ ।
 एवं तुमंसि नाम तंचेव, जं उद्देयवन्ति मज्जसि । अंजू^१ सेयपडिबुदुजीवी^२ तम्हा । ण हंता, ण
 विद्याय; अणुसंवेयण-मग्गाणेण^३, जं हंतव्वं णामिपत्थय । (३२०)

જે આયા સે વિજ્ઞાયા । જે વિજ્ઞાયા સે આયા । જેણ વિજ્ઞાણતિ સે આયા । તં પદુષ્ઠ પરિ-
 સંભાયય યસ આયાવાદી સમિયાય પરિયાય વિચાહિતે^૪-ત્તિ બેમિ । (૩૨૧)

[ષષ્ઠ ઉદ્દેશ :]

અળાળાણ યગે સોવદ્દાણે^૫ । આળાણ યગે નિરૂવદ્દાણે । યંતં તે મા હોઽ । યં કુસ-
 યસ્સ દંસણં । (૩૨૨)

તદ્દિદ્દીય તમ્મુત્તીય તપ્પુરકારે તસ્સણ્ણી તણ્ણિવેસણે^૬ અભિમૂય અદવ્વ^૭, અળમિમૂતે
 પમૂ નિરાલબ્બયાય; જે મહં અબહિમંજે^૮ । (૩૨૩)

૧ ઋજુઃ ૨ વૃત્તપ્રતિબોધજીવી । ૩ જ્ઞાત્વા હૃતિશેષઃ ૪ તસ્યેતિશેષઃ ૫ સોઘમાઃ ૬ ત-
 સ્થિવેશનઃ ગુરુકુલ્લાસીત્યર્થઃ ૭ તત્ત્વમિતિશેષઃ ૮ ભગવદભિપ્રાયવર્તિમનોયેષાં તે

કરવા તું ધારે છે ત્યાં વિચાર કર કે તે તુંજ પોતે છે, જેને પકડવા ચાહે છે ત્યાં વિચાર
 કર કે તે તુંજ પોતે છે, અને જેમને ભારી નાખવા ધારે છે ત્યાં પણ વિચાર કર કે તે
 તુંજ પોતે છે. સત્યુરૂપ જ ખરેખર એવી સમજ ધરતા વર્તે છે. માટે મુનિએ કોઈ પણ
 જંતુને હણવું કે મારવું નહિ. કેમકે તેને હણવા કે મારવાથી આપણે પાછું તેવું દુઃખ ભો-
 ગવવું પડે છે. એમ બાણીને કોઈના પર હણવાનો ઈશદો નહિ ધરવો. (૩૨૦)

જે આત્મા તેજ બાણનાર છે. જે બાણનાર છે તે જ આત્મા છે. કિંવા જે જ્ઞાનવડે
 બાણી શકાય છે તે જ્ઞાન જ આત્મા છે. એ જ્ઞાનને અનુસરીને તદ્દૃપ આત્મા બોલાય છે.^૧
 એ રીતે જે જ્ઞાન અને આત્માનું એકપણું માને તેજ ખરો આત્મવાદી છે. ને તેવા પુરૂષનું
 જ યથાર્થપણું સંયમાનુશન કહેલું છે. (૩૨૧)

છઠ્ઠો ઉદ્દેશ.

(ઉન્નર્ગમાં ન જતું તથા રાગદ્વેષ તજવા.)

કેટલાએક જિનાગ્રાથી વિપરીત પ્રવૃત્તિમાં ઉઘમી વર્તે છે. કેટલાએક જિનાગ્રાનુકૂળ પ્રવૃ-
 ત્તિમાં નિર્ઘમી છે. એ બન્ને વાત, હે મુનિ, તારે મ થાઓ, એમ કુશળ (વીરપ્રભુ) તું દર્શન છે.

માટે જે પુરૂષ હમેશાં ગુરૂની દક્ષિમાં વર્તેતો હોય, ગુરૂ પ્રદર્શિત મુક્તિ સ્વીકારતો હોય,
 ગુરૂનું બહુમાન કરતો હોય, ગુરૂપર શ્રદ્ધા ધરતો હોય, ગુરૂકુળવાસ કરતો હોય, તે પુરૂષ
 કમોને જીતીને તત્ત્વ જોઈ શકે છે. અને એવો મહાપુરૂષ કે જેનું મન લગાર પણ સર્વજ્ઞો-
 પદેશથી બાહેર જતું નથી તે કોઈનાથી પણ પરાભૂત ન થતાં નિરાલંબનતાર્પ ભાવનાને
 ભાવવા સમર્થ થાય છે. (૩૨૩)

૧. જેમકે જે ઇદ્રશબ્દમાં ઉપયુક્ત હોય તે ઇદ્ર કહી શકાય છે.

અધ્યયન પાંચમું.

(૫૭)

પવાદેન^૧ પવાયં^૨ જાણેજ્ઞા; સહસમ્મદ્ધયા^૩, પરવાગરણેન, અન્નેસિં વા અંતિપ્પ
સોષા । (૩૨૪)

ગિદેસં^૪ જાતિવત્તેજ્ઞા મેહાવી સુપહિલોદ્ધિય સમ્ભવતો સમ્ભવાપ્પ સમ્મમેવ સમભિજા-
નિયા^૫ । (૩૨૫)

દ્ધારામં^૬ પરિજ્ઞાય, અહીણગુત્તો પરિવ્વપ્પ । ગિદ્ધિયદ્ધી^૭ વીરે આગમેજં સદા પરિ-
ક્કમેજ્ઞા ‘સિ તિ કેમિ । (૩૨૬)

ઝઢું સોતા^૮ અહં સોતા, તિરિયં સોતા વિયાંદિયા; દ્ધે સોયા વિવક્ખાયા, જેહિં સં-
ગંતિ પાસહ । (૩૨૭)

આવદ-મેયં તુ પેહાપ્પ, દ્ધથ્થ ચિરમેજ્ઞ વેદવી । (૩૨૮)

વિણેતું સોયં ગિવક્ખમ્મ દ્ધસ મહં^{૧૦} અકમ્મા જાણતિ, પાસતિ, પહિલેદ્ધાપ્પ^{૧૧} જાવક-
સતિ, દ્ધહ આગતિં ગતિં પરિણાય અન્નેવિતિ જાતિમરણસ્સ ઘટ્ટમગ્ગં વક્ખાયરતે^{૧૨} । (૩૨૯)

સમ્ભવે સરા^{૧૩} ગિઅદંતિ, તક્કા^{૧૪} જસ્ય ણ વિજ્ઞતિ, મતી તત્થ ણ ગાહિતા, ઓદ્ધ^{૧૫} અ-
પ્પાતિદ્ધાણસ્સ^{૧૬} સ્થેયન્ને । (૩૩૦)

૧ ગુરુપારંપર્યેન. ૨ સર્વજ્ઞોપદેશ ૩ સહસ્રાત્મત્યા, સહસ્રમત્યાવા ૪ આજ્ઞા ૫ જ્ઞાત્વે-
ત્યર્થઃ ૬ સંયમમિત્યર્થઃ ૭ મોક્ષાર્થી, નિષ્ઠિતાર્થોવા ૮ પરાક્રમેથાઃ ૯ આશ્રવદ્વારાણિ ૧૦ મહાન
૧૧ પ્રત્યુપેક્ષ્ય ૧૨ વ્યાખ્યાતામોક્ષસ્તત્રરતઃ ૧૩ સ્વરાઃ ધ્વનયઃ ૧૪ સર્કાઃ ૧૫ ઓજઃ દુકલ્પ
૧૬ મોક્ષસ્યજ્ઞાતા યદ્વા અપ્રતિષ્ઠાનો નરકસ્તત્ર જ્ઞાતા સર્વલોકાલોકજ્ઞહ્યર્થઃ

ગુરુપરંપરાથી સર્વજ્ઞોપદેશ જાણુવો, અથવા જિનપ્રવાદથી પરતીર્થિકના પ્રવાદ તપાસવા.
તે જિનપ્રવાદ તથા પરતીર્થિક પ્રવાદ ત્રણ પ્રકારે જાણી શકાય છે;—જાતિ સ્મરણાદિકથી, તી-
ર્થકરના ઉપદેશથી, અથવા જીભ આચાર્યોના પાસેથી સાંભળવાથી. (૩૨૪)

માટે સર્વ રીતે સર્વ પ્રકારે સર્વપ્રવાદ તથા પરપ્રવાદને તપાસીને સર્વપ્રવાદને યથાર્થ
જાણી શુદ્ધિમાન મુનિએ સર્વજ્ઞોપદેશનું ઉદ્ધવન ન કરવું. (૩૨૫)

આ દુનિઆમાં સંયમને ખરેખરે સુખસ્થાન જાણીને નિર્તેદ્રિય થઈ વર્તવું. કિંઅહુતા,
મોક્ષાર્થી વીર પુરૂષ હમેશા જિનાશ્ચાથી જ પ્રવર્તવું. (૩૨૬)

જાએ, નીએ, તથા તિરસ્વીન દિશાઓમાં સર્વ સ્થળે પાપ ઉપાર્જન કરનારા પ્રવાહ રહેલા
છે. જ્યાં જ્યાં જીવની આસક્તિ થાય છે ત્યાં ત્યાં કર્મબંધ થયા કરે છે. (૩૨૭)

કર્મરૂપી ક્ષરતા ચક્રને જોઈને નિપયસોગથી આગમના જાણુ પુરૂષ દૂર રહેવું. (૩૨૮)

જે કોઈ પુરૂષ પાપ આવવાના પ્રવાહોને બંધ કરવા દીક્ષા લે છે તે મહાપુરૂષ ધ્યાતિ
કર્મ ક્ષય કરીને સર્વજ્ઞ તથા સર્વદર્શી થાય છે, (ઈંદ્રાદિકને પૂજનીય થાય છે) છતાં પરમાર્થ વિચારીને
ઈંદ્રાદિકની પૂજની પોતે અભિલાષા નથી ધરતા, અને પ્રાણિઓના સંસારમાં થતા પરિવર્તનને
જાણુતા થકા જન્મમરણના ચક્રમાંથી છૂટી કરીને મુક્તિપુરીના સુખમાં જઈ બિરા-
જે છે. (૩૨૯)

(મુક્તિના સુખમાં રહેનારા જીવોની જે અવસ્થા વર્તે છે તે જાણાવવા) કોઈપણ શબ્દ
સમર્થ થતા નથી, કોઈપણ કલ્પના દોડી શકતી નથી, અને કોઈની મતિ પણ પોહોતી શકતી
નથી. ત્યાં સકલકર્મરહિત એકલો જીવ સંપૂર્ણજ્ઞાનમય બિરાજે છે. (૩૩૦)

(૫૮)

આચારાંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

સે ન દીઠે, ન હસ્તે, ન વદે, ન તંસે, ન ચડરંસે, ન પરિમંડલે, ન કિન્હે, ન ણીઠે, ન લોહિય, ન હાલિદે, ન સુકિલે, ન સુરહિગંધે, ન દુરહિગંધે, ન તિત્તે, ન કહુપ, ન કલાતે, ન અંબિલે, ન મહુરે, ન કક્કલે, ન મહુપ, ન ગરુપ, ન લહુપ, ન સીપ, ન ર-
ખે, ન ણિદે, ન લુક્કલે, ન કાઠ, ^૧ ન રહે, ન સંગે, ન હત્થી, ન પુરિસે, ન અજ્ઞ-
હા, ^૨ પરિણે, સણે । (૩૩૧)

ઝવમા ન વિજ્જતી । અરુઘી સત્તા । અપયસ્સ પયં નથિ । (૩૩૨)

સે ન સદે, ન રૂવે, ન ગંધે, ન રસે, ન ફાસે, હચ્ચેતાર્થાંત સિ બેમિ । (૩૩૩)

૧ ન કાય:-કાયાવાન ૨ ન નપુંસક હત્યર્થ:

તે સુકિતસ્થિત જીવ નથી લાંબો, નથી ટૂંકો, નથી ગોળ, નથી ત્રિકોણ, નથી ચોરસ, નથી મંડળાકાર; નથી કાલો, નથી લીલો, નથી રતો, નથી પીલો, નથી ઘોળો; નથી સુગંધિ, નથી દુર્ગંધિ; નથી તીખો, નથી કડુઓ, નથી કસાલો, નથી ખાટો, નથી મીઠો; નથી કર્કશ, નથી સુકુમાળ, નથી ભારી, નથી હલકો, નથી થંડો, નથી ગરમ, નથી સિનઘ, નથી રક્ષ; નથી શરીરવાલો, નથી જન્મધરનાર, નથી સંગપામનાર; નથી સ્ત્રીરૂપ, નથી પુરૂષરૂપ, નથી નપુંસકરૂપ; કિંતુ જ્ઞાતા અને પરિજ્ઞાતા થઈ બિરાજે છે. (૩૩૧)

મુક્ત જીવને જણાવવા માટે ઉપમા કોઈ છે જ નહિ. કેમકે તેઓની અરૂપી હૈયાતી રહેલી છે. તેમજ તેઓને કશો પણ અવસ્થાવિશેષ છે નહિ, માટે તેમને જણાવવા માટે કોઈ શબ્દની પણ શક્તિ નથી. (૩૩૨)

કેમકે તેઓ નથી શબ્દરૂપ, નથી રૂપરૂપ, નથી ગંધરૂપ, નથી રસરૂપ અને નથી સ્પર્શરૂપ. (અને વાચ્ય વસ્તુના વિશેષ તો માત્ર એ શબ્દાદિક પાંચ ગુણ જ છે તે મુક્ત જીવોમાં છે નહિ માટે તેઓ અવાચ્ય છે.) (૩૩૩)

અધ્યયન છઠું.

(૫૯)

ધૂતાર્થ્ય ષષ્ઠ મધ્યયનમ્.

[પ્રથમ ઉદ્દેશઃ]

ઓબુઝ્ઝમાળે^૧ ઇહ માળવેસુ અક્ષાતિ સે ણરે । જસ્સિમાઓ જાતીઓ સચ્ચઓ સુપહિ-
લેહિયાઓ ભવંતિ, અક્ષાહ સે ણાળ-મળેલિસં^૨ । (૩૩૪)

સે કિદતિ તેસિં સમુટ્ટિયાણં ણિક્કિલ્લત્તદંડાણં સમાહિયાણં પન્નાળમંતાણં ઇહ મુત્તિમગ્ગં ।
ઈવં પેગે મહાવીરા વિપરક્કમંતિ । પાસહ, ઇગે વિસીયમાળે અણત્તપ્પન્ને^૩ । (૩૩૫)

સે બેમિ-સે જહાવિ કુમ્મે, હરણ્ ધિણિવિટ્ટુચિત્તે પચ્છજ્ઞપલ્લાસે^૪ ઉમ્મગ્ગં^૫ સે ણ લ-
ભતિ । (૩૩૬)

૧ અવબુધ્યમાનઃ ૨ મનીદશં ૩ અનાત્મપ્રજ્ઞાઃ ૪ પલ્લાશપ્રચ્છન્નઃ ૫ ઉન્મજ્જનં ઉર્લૂમાગંવા

અધ્યયન છઠું.

ધૂત^૧

પહેલો ઉદ્દેશ.

(સ્વજન સંબંધિઓ છાડીને ધર્મમાં પરાયણ થવું.)

તીર્થકરો પોતે આ સંસારનું યથાર્થ સ્વરૂપ જાણતા થકા મનુષ્યોને તેમના કલ્યાણમાટે ધર્મ
જતાવતા રહે છે તથા જોએને આ એકેન્દ્રિયાદિક જીવજાતિઓ^૨ સર્વ રીતે યથાર્થપણે માલમ
હોય એવા કેવળી^૩ અને શ્રુતકેવળિઓ^૪ પણ સર્વોત્તમ બોધ આપે છે. (૩૩૪)

તેઓ, ધર્મચરણ માટે ઉત્સાહી થએલા પ્રાણિહિંસાથી નિવર્તેલા-સાવધાન-અને સમ-
જવાન મુનિઓને મુક્તિમાર્ગ જતાવે છે. એવે વખતે કેટલાએક મહાપરાક્રમી પુરૂષો સંયમમાં
સારી રીતે પરાક્રમ જતાવે છે, અને કેટલાએક અણુસમજીઓ સંયમમાં લથડતા પણ
રહે છે. (૩૩૫)

જેમ કોઈએક જળાશયમાં કો એક કાચબો તથાસકત થઈને રહેતો હોય અને તે જ-
ળાશયનું જળ સેવાલ તથા કમળિનીઓના પત્રોથી જવાયલું હોવાથી પેલા કાચબાને પાણીની
ઊપર આવવાનું બાંકું મળી શકવું ઘણું મુશ્કેલ છે, તેમ આ સંસારરૂપી જળાશયમાં જીવ-
રૂપી કાચબાને સમ્યક્સ્વરૂપ બાંકું હાથ ચડવું પણ એટલું જ મુશ્કેલ છે. (૩૩૬)

૧ ધૂત-કર્મોનું ધોતું. ૨ જીવોના વર્ગો. ૩ કેવળજ્ઞાની ૪ ચોદપૂર્વિઓ.

(૬૦)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

મંજગા દ્વ^૧ સન્નિવેસં જો ચચંતિ । एवं एगे अणेगरूवेहिं कुलेहिं जाया रूवेहिं सचा कलुणं धणति^२ । णिदाणतो ते ण लभंति मोक्खं । (૩૩૭)

અહ પાસ તેહિં કુલેહિં આયત્તા^૩ જાયા । (૩૩૮)

ગંડી અદુવા કુટ્ટી, રાયસી^૪ અવમારિય;^૫

કાળિયં^૬ શિમ્મિયં^૭ ચેવ, કુણિતં સુઝિજતં તહા ।

ઝરિં ચ પાસ મૂયં ચ, સૂણિયં ચ ગિલાસિણિ;^૮

વેવયં^૯ પીઠસપ્પિ ચ, સિલ્લિવતિં^{૧૦} મહુમેહણં ।

સોલસ एते रोगा, अक्खाया अणुपुण्वसो;

अह णं फुसंति आयंका, फासा य असमंजसा ।

मरणं तेसि सपेहाए, उववायं चवणं णव्वा;

परिचागं च सपेहाए, तं सुणेह जहातहा । (૩૩૯)

સંતિ પાળા અંઘાતમસિ વિચાહિયા; તા-મેવ^{૧૧} સહં^{૧૨} અસહં^{૧૩} અતિઅરચ^{૧૪} ડચ્ચાવણ્
ફાસે વહિસંવદંતિ । સુહેહિં એવં પવેદિતં । (૩૪૦)

૧ વૃક્ષા દ્વ ૨ સ્તનંતિ લંપતીત્યર્થઃ ૩ આત્મસ્વાય આત્મીયકર્માનુભવાય ૪ રાજયક્ષમ-
વાન્ ૫ અપસ્મારવાન્ ૬ કાળત્વં ૭ જડતાં ૮ મશ્મકો વ્યાધિસ્તં ૯ વેપં કંપં ૧૦ શ્લીપદં.
૧૧ અવસ્થાં ૧૨ સકૃત્ (અનુભૂયેતિશેષઃ) ૧૩ અસકૃત્ ૧૪ અતિગત્.

તથા જેમ વૃક્ષો (તેઓને ગમે તેટલું દુઃખ વેલું પડે છે તેઓ) પોતાના સ્થાનથી
આધા જતા નથી, તેમ કેટલાએક જૂદા જૂદા કુલોમાં જન્મેલા જીવો શબ્દાદિક વિષયોમાં
આસક્ત બની (દુઃખથીજ ભરપૂર ધરવાસને નહિ છોડતા થકા અંતે) કંઈ પણ વિલાપ કરતા
રહે છે, પણ દુઃખના મૂળ કારણ કર્મથી છૂટી શકતા નથી. (૩૩૭)

જૂદા જૂદા કુલોમાં પોતાપોતાના કર્મ ભોગવવાને જીવો જન્મ ધરીને અનેક અવસ્થાઓ
ભોગવે છે. (૩૩૮)

કોઈને ગંડાગાનો રોગ થાય છે, કોઈને કોઢ નીકલે છે, કોઈને ક્ષયરોગ થાય છે, કો-
ઈને અપસ્માર^૧ થાય છે, કોઈને આંખના રોગો થાય છે, કોઈને શરીરની જડતા થવાના
રોગ થાય છે, કોઈને હીનાંગપણાના દોષો હોય છે, કોઈને કૃમ્મણપણું હોય છે, કોઈને પેટના
રોગ થાય છે, કોઈને મૂળાપણું થાય છે, કોઈને સોજે ચડે છે, કોઈને ભરમકરોગ^૨ થાય
છે, કોઈને કંપવા થાય છે, કોઈને પીઠ વળેલી હોય છે, કોઈને શ્લીપદરોગ^૩ થાય છે, તથા
કોઈને મધુ પ્રમેહ થાય છે. એ રીતે એ સોલ મહારોગો બતાવ્યા. તથા વળી અનેક શબ્દા-
દિક પીડાઓ અને જન્મન વગેરા ભયંકર બનાવો પણ થતા રહે છે. એ સર્વે રોગ અને
પીડાઓથી છેવટ મરણ પણ થાય છે. તથા જેમને રોગ નથી થતા એવા (દિવતાઓને) પણ
જન્મમરણ રહ્યા છે. એમ જાણીને તથા એ બધા કરેલા કર્મના ફળ છે એમ ધારીને ક-
ર્મના ઉચ્છેદન માટે તત્પર થવું. હે મુનિઓ, હજી કર્મના ફળ હું વર્ણવું છું તે સાંભલો. (૩૩૯)

કર્મના વરાથીજ જીવો અંધ થઈને ધોર અધકારમય સ્થળોમાં રહેલા વર્ણવેલા છે,
જેઓ વારંવાર ત્યાં જઈને ઘરણું દુઃખ ભોગવે છે. એ બધું તીવ્રકરોએ જણાવેલું છે. (૩૪૦)

૧ મેલાપણું, સન્નિપાત વગેરા. ૨ અતિશય બૂખ ઉત્પન્ન થાય તે. ૩ પગ કઠિન થઈ રહેતે.

અન્યથાન છઠું.

(૬૧)

સંતિ પાળા વાસગા^૧, રસગા^૨ ડદ્^૩ ડદયચરા, આગાસગામિણી; પાળા પાળે
કિલેસંતિ । (૩૪૧)

પાસ લોપ મહબમં । (૩૪૨)

બહુદુક્ષા હુ જંતવો । (૩૪૩)

સચ્ચાં કામોંહિ માળવા । અવલેગ વહં ગચ્છંતિ સરીરેણં પમંગુરેણં । (૩૪૪)

અદે સે બહુદુક્ષે, હિતિ વાલે પકુચ્ચતિ;

પતે રોગે બહુ ગચ્ચા, આડા પરિતાવપ્^૫ । (૩૪૫)

ળાકં પાસ । અલં સવેતેહિં । એયં પાસ મુળી ! મહબમં । પાતિવાપ્જ કંચગં । (૩૪૬)

આવાળ^૪ મો, સુસ્પસ મો, ધૂયવાદં પવેદ્દસ્સામિ હહ સહુ અસત્તાપ્^૬ તેહિં તેહિં
કુલેહિં અમિસેણં^૭ અમિસંભૂતા, અમિસંજાતા, અમિણિચ્ચદા, અમિસંતુદ્ધા, અમિસંતુદ્ધા,
અમિણિક્સંતા, અણુપુચ્ચેણ મહામુળી^૮ । (૩૪૭)

૧ વાસકા: શબ્દકર્તુ સમર્થા: દ્વિદ્રિયાદય: ૨ રસગા: સંજ્ઞિન: ૩ ડદકરુપા: ૪ પરિ-
તાપયેયુ: પ્રાણિગળં ૫ આજ્ઞાનીહિ. ૬ જીવાસ્તિતવા. ૭ શુક્રશોણિતાદિક્રમેણ. ૮ અમૂવ-
ચિત્તિશેષ:

વળી બેદ્રિયાદિક જીવો, સંજ્ઞિ જીવો, પાણીના જીવો, જળચર જંતુઓ, તથા પક્ષિઓ
એ બધા એકમેકને દુઃખ આપતા રહે છે. (૩૪૧)

એ રીતે જગતમાં મહાભય વર્તે છે. (૩૪૨)

જંતુઓના દુઃખની પરિસીમા નથી, (૩૪૩)

મનુષ્યો કામભોગમાં આસક્ત રહે છે. નિઃસાર ક્ષણભંજર શરીરના માટે પાપ કરી
લોકો દુઃખી થાય છે. (૩૪૪)

વિવેકહીન અને બહુ દુઃખને પામનારા અજ્ઞાની પુરૂષો શરીરમાં અનેક રોગો ઉત્પન્ન
અએલા દેખી તેની ચિકિત્સામાં અનેક જંતુઓનો નાશ કરે છે, (૩૪૫)

પથુ તેથી કંઈ રોગ તો ટળતા નથી. માટે હે મુનિ, તારે એવી પાપભરપૂર ચિકિત્સા
નહિ કરવી. જેમાટે જીવહિંસા મહાભયંકર છે. માટે મુનિએ કંઈ જીવને મારવું નહિ. (૩૪૬)

હે મુનિઓ, ધ્યાન*ધરીને સાંભલો, હું તમોને કમોં યોચના વાદ કહી બતાવું છું. આ સંસાર-
માં ધણુએક જીવો સ્વકૃતકર્મોની પરિણતિથી તે તે કુલોમાં, માઆપના શુક્રસોણિતસંયોગા-
દિક ક્રમે કરીને ઉત્પન્ન થઈ, જન્મ પામી, મોહોદ્યા થઈ પ્રતિભોધ લાડી દીક્ષા ગ્રહી અનુક્રમે
મહામુનિ થયા છે. (૩૪૭)

(૬૨)

આચારંગ-મૂળ તથા આપાન્તર.

ત પરકમતં પરિવેવમાણા, “ મા ણે ચ યાહિ ” હતિ તે^૧ વદંતિ;“ ૨છંદોવળીયા અજ્ઞોવનજા^૩ ”, અહંદકારી જળગા હવંતિ ।“ અતારિસે મુળી ઓહંતરણ, જળગા જેણ વિષ્ણજા^૪ ” । (૩૪૮)સરણ તથા ણો સમેતિ^૫, કિહ ણામ સે રમતિ । एवं णाणंसया समणुवासिजास्सित्ति
वेमि । (૩૪૯)

[દ્વિતીય ઉદ્દેશ:]

આતુરં લોચ-માયાણ^૬, ચદ્ધતાં પુચ્ચસંજોગં, હિચ્ચા^૭ ઉવસમં, વસિત્તા બંભચેરંમિ, વમુ^૮
અણુવમુ^૯ વા જાણિતુ ધમ્મં અહાતહા અથેગે ત-મવાહ^{૧૦} કુસીલા, વત્થં પહિમ્મહં કંબલં પાય-
પુછ્ઠં વિવસેજ્જા^{૧૧}, અણુપુચ્ચેણ અણહિયાસમાણે પરીસહે દુરહિયાસણ । કામે મમાયમાણસ્સ
દ્યાણિં વા મુહુત્થેણ વા અપરિમાણાણ^{૧૨} મેદો^{૧૩} । एवं से अंतराद्दण्हिं कामेहिं आकेवल्लण्हिं^{૧૪}
અવતિચ્ચાવેણ^{૧૫} । (૩૫૦)

૧ કુટુંબિન: ૨ વયં ત્વયીતિ શેષ: ૩ (કુટુંબિવાક્ય મેતત્) ૪ (એતદપિ કુટુંબવા-
ક્યં) ૫ મુનિરિતિ શેષ: ૬ આદાય જ્ઞાત્વા. ૭ ગત્વા. ૮ વીતરાગો મુનિર્વા. ૯ સરાગ: શ્રા-
વજોવા. ૧૦ ત્યજેયુ: ૧૧ ચ્યુત્સુજ્ય-ત્યક્ત્વા. ૧૨ અપરિમિતકાલંયાવત્ ૧૩ શરીરનાશ: ૧૪
અસંપૂર્ણ: ૧૫ અવતીર્ણા: પ્રાંતા: ।

બ્યારે સત્પુરૂષ દીક્ષા લેવા તૈયાર થાય છે ત્યારે તેના માખાપ તથા સ્ત્રીપુત્રાદિક શોક
કરતાથકા તેને કહે છે કે “અમે તમારી ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તનારા અને તમારા પર પ્રીતિધરનારા
છીએ માટે અમેને છોડીને દીક્ષા લ્યો માં. જે માખાપને છોડી દે છે તે કંઈ મુનિ ન ગણાય
તથા સંસારને પણ તરી શકે નહિ ” (૩૪૮)

પણ આવે વખતે તે દીક્ષા લેવા તૈયાર થએલો પુરૂષ તેમનું કથન સ્વીકારતો નથી કેમકે
તે જાણે છે કે તેનાથી હવે આ દુઃખભરપૂર જીવવાસમાં રમી શકાય એમ નથી. આણું જ્ઞાન
હમેશાં મુનિએ દિલમાં ધરી રાખવું. (૩૪૯)

બીજો ઉદ્દેશ.

(કર્મોને આત્માથી દૂર કરવા)

આ દુનિયાને દુઃખી જાણી, માખાપ તથા સ્ત્રીપુત્રાદિકને છોડી કરીને ઉપશમ ધારણ
કરી, બ્રહ્મચર્યને પાળન કરનારા કેટલાએક મુનિઓ ધર્મને જાણતાં છતાં પણ તથાવિધ કર્મના
ઉદયથી મોહભ્રમમાં ફસી સદાચારને છોડી આપે છે; અને વિકટ પરીબહેને અનુક્રમે સહન
કરતાં થાકી જઈને વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ, તથા પાદપુંચ્ચનને છોડી જીહ્વસ્થપાણું આદરે છે. પરંતુ
એ રીતે જે કામભોગમાં મર્શિત થાય છે તેને ધણા થોડા વખતમાં આકાશભંસુર શરીરથી
જૂદા થકા પછી અનંત કાળ લગી આવી સામગ્રી મળવી મુશ્કેલ છે. એ રીતે તેઓ જાહ
દુઃખમય કામભોગમાં અતૃપ્ત થયા થકા ભટકતા રહેવાના. (૩૫૦)

અધ્યયન છંદુ.

(૬૩)

અહેમે ધમ્મ-માદાય આદાણપ્પામિતિ સુષણિહિણ ચરે અપ્પલીયમાણે વહે । (૩૫૧)

સઘ્વં ગિદ્ધિ પરિણાય । एस पणत्ते महासुणी । (૩૫૨)

અજ્ઞઅચ્ચ સઘ્વતો સંગં “ ન મહં અલ્થિત્તિ ઇતિ ઇગો-હ-મંતિ ” જયમાણે એથ ચિરતે, અણચારે, સઘ્વસો મુંઢે, રીયંતે, જે અચેલે પરિણુલિણ સંચિક્ખતિ^૧ ઓમાયરિયાણ^૨ । (૩૫૩)

સે આકુટ્ટે વા, હણ વા, હુંચિણ વા, પલિયં પકંથે^૩, અદુવા પકંથે, અતહેહિં સદ્ધા-સેહિં, ઇતિ સંસ્થાણ^૪ ઇગતરે^૫ અન્નચરે^૬ અભિન્નાય^૭ તિતિક્ખમાણે પરિણ્ણવ જે ય હિરી^૮, જે ય અહિરીમાણે^૯ । ચિચ્ચા સઘ્વં વિસોત્તિયં ફાસે સમિયદંસણે^{૧૦} । (૩૫૪)

ए एते भो णगिणा वुत्ता, जे लोगंसि अणागमणधम्मिणो^{૧૧} । (૩૫૫)

૧ સંતિષ્ઠતિ ૨ અવમૌદર્યા ૩ પ્રકથ્ય ૪ સ્વકૃતકર્મફલમિતિસંધ્યાય ૫ અનુકૂળાન્ ૬ પ્રતિકૂલાન્ ૭ જ્ઞાત્વા ૮ મનોહરાઃ ૯ અમનોહરાઃ ૧૦ સ્પૃશોદિતિશેષઃ ૧૧ પ્રતિજ્ઞાનિર્ગો-દકરૂપર્યઃ

કેટલાએક બળ્યપુરૂષો ધર્મ પામીને દીક્ષા લઈ શરૂઆતથી જ સાવધાન રહી જાળામાં નહિ ફસતાં લીધેલી પ્રતિજ્ઞામાં દૃઢ થઈ વર્તે છે. (૩૫૧)

જે પુરૂષ બધી આસક્તિઓને દુઃખ કરનારી બાણી તેથી દૂર રહે છે તેજ મહામુનિ સંયમી બાણીયો. (૩૫૨)

ખોટા મુનિએ સર્વ પ્રપંચ છોડીને, “ મારું કોઈ નથી, હું એકલો જ છું,” એવી ભાવના ધરી પાપક્રિયાથી નિવૃત્ત થઈ મુનિના આચારમાં યત્ન કરતાં થકાં, સર્વ પ્રકારે મુડિત થઈ અચેલ^૧ બની સંયમમાં કિસાહવાન રહી પરિમિત આહાર લઈ પેટને અપૂર્ણ રાખતા રહેવું. (૩૫૩)

ભારે કોઈ પુરૂષ મુનિને તેના પ્રથમના નિર્દિત કામે બોલીને અથવા ગમે તેમ બેઅ-દ્ય બોલો બોલી તથા ખોટા આરોપો ચડાવી નિંદવા મહે, અથવા મુનિના અંગે બિપરહુમલા કરે, મારે, કે વાલ બેચે, ભારે મુનિએ પોતાના કાંધેલા કર્મોનું ફળ આવેલું બાણી તેવા કં-ટાળો આપનારા પ્રતિકૂળ પરીપહોને તથા સ્તુતિવગેરા મનને હરતાર અનુકૂળ પરીપહોને પણ સહન કરતા રહેવું. કિંબલુના, કશી પણ ફિકર નહિ ધરતાં શુદ્ધ શ્રદ્ધા ધરીને સર્વ પરીપહ તથા ઉપસર્ગ સહ્યા કરવા. (૩૫૪)

હે મુનિઓ, એ રીતે જેઓ પરીપહ સહી નિઃપરિચી રહે છે અને ગૃહવાસમાં પાછા નથી ફસતા, તેઓ જ પરમાર્થે નમ્ર^૨ કહેલા છે. (૩૫૫)

૧ જનકલિપક હોય તો સર્વથા વસ્ત્ર રહિત બની અને સ્થવિર કલિપક હોય તો અરૂપ વસ્ત્ર ધારણ કરી. ૨ ભાવનમ્ર.

(૬૪)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

“ આણંદ મામગં ધમ્મં^૧ । ” એસ ઉત્તરવાદે^૨ હ્રહ માગવાળં વિચાહિતે । (૩૫૬)પૃથ્વોવરણ^૩ તં^૪ શ્લોસમાણે । આયાણિજ્જં પરિણાય, પરિયાણ^૫ ચિર્મિ-
ત્તરૂ^૬ । (૩૫૭)હ્રહ મેગેસિં પગચરિયા હોતિ । તથિયરા હ્યરેહિં કુલેહિં સુદેસણાણ સઘ્વેસણાણ સે
મેહાવી પરિવણ^૭ । સુદિમ્મ અદુવા દુદિમ્મ । અદુવા તથ્ય ખેરવા પાણા પાણે કિકેસંતિ । તે
ફાસે પુટ્ટો ધીરો અહિવાસેજ્જાસિ સિ વેમિ । (૩૫૮)

(તૃતીય ઉદ્દેશ :)

અયં સુ મુણી આયાણં^૮ સયા સુઅક્ષાયધમ્મે વિધૂતકખ્પે ણિઞ્જોસહુતા । (૩૫૯)જે અચેલે પરિવુસિણ તત્સ ણં મિવ્વુસ્સ ણો એવં ભવહ્-પરિજિજ્ઞે મે વત્થે, વત્થે જા-
હસ્સામિ, સુત્તં જાહસ્સામિ, સુદં જાહસ્સામિ, સંધિસ્સામિ, સીવિસ્સામિ, ઉક્કસિસ્સામિ, વો-
ક્કસિસ્સામિ, પરિહરિસ્સામિ, પાઝિણસ્સામિ । (૩૬૦)૧ તીથકુદ્ધાક્યમેતત્ ૨ પ્રધાનવાદઃ ૩ અગ્ર ઉપરતઃ રક્તઃ ૪ કર્મ ૫ ગ્રામણ્યમે ૬
ક્ષપયતિ. ૭ ધર્મોપકરણાતિરિક્તવસ્ત્રાદિતીર્થંકર દેવે કહ્યું છે કે “આગ્રાથી મારો ધર્મ પાળવો.” આ તેમણે મનુષ્યો માટે ઉત્કૃષ્ટ
ભાષણ કહેલું છે. (૩૫૬)માટે મુનિએ સંયમમાં લીન રહી કર્મોને ખપાવતાં થકાં ધર્મ કર્યા કરવો. જે માટે ક-
ર્મનું સ્વરૂપ જાણ્યાબાદ સંયમથી કર્મ ક્ષય થાય છે. (૩૫૭)કેટલાએક મહર્ષિઓને એકલા ફરવાની પ્રતિજ્ઞા હોય છે ત્યારે તે ઉત્તમ મહર્ષિઓએ
અંતઃપ્રાંત^૧ કુસોમાંથી નિર્દોષ આહાર લઈ પવિત્રપણે વિચરતા રહેવું અને તે આહાર સુગંધિ
હોય અથવા દુર્ગંધિ હોય છતાં તેના પર કશી પ્રીતિ કે અપ્રીતિ નહિ લાવવી. વળી ન્યારે
એકલા વિચરતાં ભયંકર સિંહ વગેરા આપદો હેરાન કરે ત્યારે ધૈર્ય ધરીને રૂડી રીતે તે પ-
રીવહ સહન કરવા. (૩૫૮)

ત્રીજો ઉદ્દેશ.

(મુનિએ અલ્પ ઉપકરણ^૨ રાખવા અને શરીરને જેમ અને તેમ કસતા રહેવું.)હમેશાં પવિત્રપણે ધર્મ સાચવનાર અને આચારને પાળનાર મુનિ ધર્મોપકરણ શિવાય
સર્વ વસ્ત્રાદિક વસ્તુઓ ત્યાગ કરે છે. (૩૫૯)જે મુનિ અલ્પવસ્ત્ર રાખે છે અથવા તદન વસ્ત્રરહિત^૩ રહે છે, તે મુનિને આવી ચિંતા
નથી રહેતી, જેવી કે, મારાં વસ્ત્ર ફાટી ગયાં છે, મારે ખીજાં નવું વસ્ત્ર લાવવું છે, સૂત્ર લા-
વવું છે, સૂઈ લાવવી છે, તથા વસ્ત્ર સાંધવું છે, સીવવું છે, વધારવું છે, તોડવું છે, પહે-
રવું છે, કે વીંટાળવું છે. (૩૬૦)

૧ સાધારણ-ઊતરતા. ૨ વસ્ત્ર વગેરા સામાન. ૩ નિનકલ્પિયપણામાં.

અધ્યયન છઠું.

(૬૫)

અનુવા તત્થ પરક્કમંતં ખુજ્જો અષેલં તળકાસા ફુસંતિ તેઝકાસા ફુસંતિ દંસમસગકાસા ફુસંતિ, એગયરે અન્નયરે વિરુવરુવે ફાસે અહિયાસેતિ અષેલે લાઘવં આગમમાણે^૧ । તથે^૨ સે અભિસમણ્ણાગણુ ભવતિ । (૩૬૧)

જેહયં ભગવતા પવેદિતં તમેવ અભિસમેષ્ણા સઘ્વતો સઘ્વત્તાણુ સમત્ત-મેવ સમભિજા-નિયા । एवं તેसि महावीराणं चिरराई पुब्बाई^૩ बासाणि^૪ रीयमाणाणं दबियाणं पास, अ-हियासियं । (૩૬૨)

આગયપણ્ણાણાં કિસા^૫ બાહ્યા ભવંતિ, પયણુણુ મંસસોણિણુ । વિસ્સેણિ કટ્ટુ પરિણ્ણા-ણુ^૬ એસ તિષ્ઠે મુત્તે વિરણુ વિયાહિણુ-ત્તિ વેમિ । (૩૬૩)

વિરયં મિચ્છું રીયંતં ચિરરાતોસિયં અરતી તત્થ કિં વિહારણુ^૭ ? (૩૬૪)

સંધેમાણે સમુદ્ધિણુ । જહા સે દીવે અસંદીણે । (૩૬૫)

एवं से धम्मे आरियपदेसिण । (૩૬૬)

તે અણવકંઠમાણા, પાણે અણતિવાતેમાણા દહતા મેહાચિણો પંથિયા । (૩૬૭)

૧ કુબ્ધમાનઃ ૨ તપઃ ૩ પ્રભૂતાનિ ૪ વર્ષાણિ ૫ કૃશાઃ ૬ પરિણ્યા ૭ પ્રતિસ્થલેતુ

વચ્ચરહિત રહેતાં તેવા મુનિઓને કદાચ વારંવાર શરીરમાં તણુખણા કે કાંટા ભરાયા કરે^૧ અથવા તાઢ વાએ, અથવા તાપ લાગે, અથવા દંસા કે મચ્છરો કરડે, એ વગેરા અણુગમતા પરીપહેા આવી નડે, ત્યારે તે મુનિઓ વચ્ચરહિતપણામાં નિશ્ચિંતપણું માની તે બધા પરીપહેા સહેતા રહે છે. એમ કયાંથી તપ કરેલું ગણાય છે. (૩૬૧)

માટે જે રીતે ભગવાને જણાવ્યું છે તેને અનુસરીને સર્વે રીતે પવિત્ર ભાવથી વર્તવું. અને પૂર્વે ભવ્ય મહર્ષિઓએ ધણા વર્ષો લગી સંયમમાં રહી જે જે કષ્ટો સહન કર્યાં છે તે તરફ જોતા રહેવું. (૩૬૨)

સમજવાન મુનિઓની જીભાઓ કૃશ હોય છે અને તેમના શરીરમાં માંસ તથા લોહી બહુ થોડું હોય છે. એવા મુનિઓ સમત્વભાવનાથી રાગદ્વેષ તથા કષાયરૂપ સંસારશ્રેણીને તોડી પાડી ક્ષમાદિક ગુણો ધારીને વર્તતા હોવાથી ભવજળધિથી તરેલા, ભવબંધનથી છૂટેલા, અને પાપપટ્ટતિથી દૂર થએલા કહ્યા છે. (૩૬૩)

લાંબા વખતથી સંયમને ધરનારા, અસંયમથી નિવર્તેલા, ઉત્તરોત્તર પ્રશસ્ત ભાવમાં વર્તનાર મુનિને પણ વખતે સંયમમાં થએલી અરતિ સંયમથી રખળિત કરાવેછે.^૨ અથવા કદાચ એવા ગુણુ વિશિષ્ટ મુનિને અરતિ કર્યું પણ કરી શકતી નથી. (૩૬૪)

કેમકે તે મુનિ ઉત્તરોત્તર પ્રશસ્ત પરિણામપર ચડ્યો જાય છે. અને એવા ઉત્તરોત્તર પ્રશસ્ત ભાવમાં અગ્નાર મુનિ ખરેખર પાણીથી કદાપિ નહિ ઢંકાઈ જતા દ્વીપ તુલ્ય છે. (૩૬૫)

તેમજ તીર્થંકરભાષિત ધર્મ પણ તેના જ દ્વીપતુલ્ય છે. (૩૬૬)

માટે તે મુનિઓ સંસારના ભોગોની ઇચ્છા ત્યાગ કરી પ્રાણિઓની હિંસા નહિ કરતા થકા સર્વ લોકને પ્રિય થઈ મર્યાદામાં રહેતા થકા પડિતપદ પામે છે. (૩૬૭)

૧ તણુશયાપર સૂતાનું હોવાથી. ૨ જે માટે કર્મપરિણુતિ વિચિત્ર છે.

(૬૬)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

एवं तेसिं भवगओ^१ अणुट्टाणे जहा से दियपोए^२। एवं ते सिस्सा दियाय राओय
अणुपुब्बेण वाइय-सि^३ बेमि। (३६८)

[चतुर्थ उद्देशः]

एवं ते सिस्सा दिया य राओ य अणुपुब्बेण वाइया तेहिं महावीरेहिं पण्णाणमेतेहिं
तेसितिए पण्णाण-मुवल्लभ हेच्चा उवससं फारुसियं समादियंति। (३६९)

वसित्ता बंभचेरंसि आणं तं णो-त्ति मण्णमाणा। (३७०)

અગ્ધાય^૪ તુ સોચ્ચા ણિસમ્મ, “ સમણન્ના જીવિસ્સામો, ” ઇમે ણિસલ્લમ્મ સે અસં-
મવંતા વિહજ્જમાણા કામેહિં ગિદ્ધા અજ્જોલ્લવણ્ણા સમાહિ-માધાય^૫-મહ્ધોસયંતા સત્થાર-મેવ
ફરુસં વદંતિ। (૩૭૧)

૧ વર્द्धमानस्वामिनः २ पाक्षिपोतः ३ वाचिताः पाठिताइत्यर्थः ४ आख्यातं ५ आख्यातां

અને જેઓને તેવું જ્ઞાન નહિ હોવાથી જેઓ હળુ ભગવાનના ધર્મમાં રૂઢી રીતે ઉ-
ત્સાહવાન નથી થએલા એવા શિષ્યોને તે પંડિત મુનિઓ જેમ પક્ષિઓ પોતાના બચ્ચાને
ઊછેરે છે તેમ ધણી ધણી રીતે સભાળ રાખી ધર્મમાં કુશળ કરાવતા રહે છે. એ રીતે
તે શિષ્યોને રાત દિવસ અનુક્રમે બણાવ્યા કરવાથી તેઓ સંસાર તરી શકવા સમર્થ
થાય છે. (૩૬૮)

ચોથો ઉદ્દેશ.

(મુનિએ સુખલપટ ન થવું)

ઊપર બતાવ્યા પ્રમાણે મહાપરાક્રમી અને વિદ્યાવંત ગુરુઓએ રાતદિવસ પોતાના શિ-
ષ્યોને બણાવ્યાથી તે શિષ્યોમાંના કેટલાએક શિષ્યો તેવા ગુરુઓ પાસેથી વિદ્યા મેળવીને ઉપ-
શમને છોડી દષ્ટ ગર્વિત થઈને ઉદ્ધત બની જાય છે. (૩૭૨)

વળી કેટલાએક શિષ્યો સંયમમાં જેગ્રાયાદ તીર્થકરની આજ્ઞાનો અનાદર કરીને સુખ-
લપટ થઈ શરીરની શોભા કરવા મંડી પડે છે. (૧૭૦)

કેટલાએક “ આપણે સર્વને માનનીય થશું. ” એમ વિચારીને દીક્ષા લે છે, અને તેથી
મોક્ષમાર્ગમાં નહિ આવતાં કામેચ્છાથી બલતા થકા સુખમાં મૂર્ચ્છિત થઈ કરી વિષયોમાં
ધ્યાન ધરીને તીર્થકરભાષિત સમાધિને નથી સેવતા. અને જે તેમને કોઈ શીખામણ આપે
છે તો તે સાંભળીને તે શીખામણ દેનારને જ નિંદવા મંડે છે. (એ સર્વ એમની મૂર્ખાઈ
બણવી.) (૩૭૧)

અધ્યયન છકું.

(૬૭)

સીલમંતા ઉવસંતા સંલાણ^૧ સીયમાણ “અસીલા” અણુવ્યમાણસ્સ ચિત્તિયા મંદસ્સ ચાલયા । (૩૭૨)

ણિયદમાણા વેગે આયાસગોચર-માદ્ધક્ષંતિ । (૩૭૩)

ણાણમટ્ટા દંસણલ્હસિણો ગમમાણા પુગે જીવિતં વિપ્પરિણામંતિ । (૩૭૪)

પુટ્ટા^૨ વેગે ણિયદંતિ જીવિયસ્સેવ કારણા । ણિક્કલંતંપિ તેસિ દુન્નિક્કલંતં ભવતિ । (૩૭૫)

ચાલવયણિજ્જા હુ તે નરા । પુણો પુણો જાતિં પકપ્પંતિ, અહે સંભવંતા વિદ્વાયમાણા^૩ “અહમંસિ” વિઝક્કસે^૪, ઉદાસીણે ફરસં વદંતિ । પલ્લિયં પગંથે^૫, અદુવા પગંથે અત-
હેહિ । તં મેહાલી જાણિજ્જા ધમ્મં । (૩૭૬)

અહમમટ્ટો તુમંસિ ણામ ચાલે, આરમટ્ટો, અણુવ્યમાણે “હણ પાળે” ઘાયમાણે, હણ-
ઓયાવિ સમણુજાણમાણે “વોરે ધમ્મે ઉદીણ” ઉવેહદ્^૬ ણં અણાણાણુ દુસ વિસણ્ણે વિત-
ટે^૭ વિયાહિતે-તિ વેમિ । (૩૭૭)

૧ પ્રત્યયા ૨ પરીષદૈરિતિ શેષઃ ૩ વિદ્વાંસો વય-મિતિ મન્યમાનાઃ ૪ વ્યુત્કર્ષયેયુઃ ૫ પ્રકથયેન્ત ૬ ઉપેક્ષતે ૭ વિહિંસકઃ

વળી કેટલાએક નો પોતે બ્રહ્મ છતાં બીજા સુશીલ ક્ષમાવાન અને વિવેકથી ભરતા મુ-
નિઓને પણ બ્રહ્મ કહેતા રહે છે, તેવા પાસત્યાદિક મંદબુદ્ધિના તો ખરેખર ડબલ મૂર્ખાઈ
બાળુતી. (૩૭૨)

કેટલાએક પોતે સંયમ નથી પાળી શકતા, પણ આચાર શુદ્ધ કહી ખતાવે છે (તેઓની
ડબલ મૂર્ખાઈ નથી થતી.) (૩૭૩)

અને જેઓ પોતે બ્રહ્મ છતાં એમ કહે છે કે જેમ અમે વર્તિએ છીએ તેમજ આ-
ચાર છે તેવાઓ તો જ્ઞાનદર્શનથી બ્રહ્મ થયા થકા દ્રવ્યથી આચાર્યાદિકને નમતાં છતાં પણ
સદાચારથી પોતાને વેગલા કરે છે. (૩૭૪)

વળી કેટલાએક અન્નણુ જનો પરીષદોથી ડરીને મોઝમઝા માટે સંયમથી બ્રહ્મ થાય છે.
એવાઓનું ‘ધર છોડી નીકલવું’ પણ (કશું સ્તુતિપાત્ર થતું નથી) ઉલટું ધિક્કારપાત્ર થાય છે. (૩૭૫)

તેથી જેઓ સંયમથી બ્રહ્મ બનતા થકા, વિદ્વાનપણુનું ડોળ ધાળતા થકા, અને “હું
જ એકલો વિદ્વાન છું” એવી બહાઈ મારતા થકા, પોતાને શિક્ષા દેનાર અપર મધ્યસ્થ મુનિ-
ઓને તેમના ખોટા અવગુણ બોળીને નિંદવા મંડે છે, તેવાઓ સાધારણ જનોમાં પણ ધિક્કાર
પામીને ચિરંકળ સંસારમાં રઝવતા રહે છે. માટે સુદ્ધિમાન મુનિએ ધર્મને રૂડી રીતે બાળુતા
શીખવું. (૩૭૬)

સંયમથી બ્રહ્મ થતા જનને સત્યરૂપો આ રીતે બોધ આપે છે કે હે પુરૂષ, તું પ્રાણિઓને
જનને મારતો થકા, મારનારાઓને પ્રશંસતો થકા, તથા “જીવોને મારો” એવો બકવાદ કરતો
થકા ખરેખર હિંસાને જ ચાહનારો છે. અને તેથી તું અન્નણુ છે, અને અધર્મનો જ અર્થ
છે. અને “તીર્થકરોએ તો નહિ થઈ શકે એવો દુઃકર ધર્મ કહેવા છે” એમ ધારી તું તેમની
આજ્ઞાથી બાહર થઈ તે ધર્મની ઉપેક્ષા કરતો રહે છે તે ખરેખર તું કામભોગમાં મૂર્ચ્છિત
અને હિંસામાં તત્પર થએલો દેખાય છે, એમ હું કહું છું. (૩૭૭)

(૬૮)

આચાર્ય-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

ક્રિમણેણ મો, જણેણ કરિસ્સામિન્તિ મણમાણાં एवं एणे विदिता, मातरं पितरं हिंसा नातओ व परिग्गहं, वीरायमाणे समुदाए अविहिंसा सुब्बया दंता, पस्स, दीणे, उप्पइए पडिवयमाणे । (૩૭૮)

વસદા કાયરા વ જણા લૂસગા ભવંતિ । (૩૭૯)

અહ-મેગેસિં સિલોए पावए भवति;—से समणविद्धमंते समणविद्धमंते^१ । (૩૮૦)

પાસહેયે સમજાગएहि^२ असमजागए, णममाणेहि अणममाणे, विरतेहि अरिते, दवि-एहि मदविए । (૩૮૧)

અમિસમેજ્જા પંઢિए मेहावी णिटियट्टे वीरे आगमेणं सया परक्कमेज्जासिस्सि वेमि । (૩૮૨)

[પંચમ ઉદ્દેશ:]

સે ગિહેસુ વા ગિહંતરેસુવા ગામેસુ વા ગામંતરેસુ વા નગરેસુવા નગરંતરે સુવા જન-

૧ વીપ્સાયાં દ્વિરુક્તિ: ૨ ઉચુક્તવિહારિમિ: “ સહ વસંત ” હતિશેષ:

અરુઆતમાં કેટલાએક પુરૂષો દીક્ષા લેતી વખતે માતાપિતા તથા સ્ત્રીપુત્રાદિકને અન-યમૂળ જાણીને માઆપ, ગ્રાતિ, તથા ધનદોલત છોડી કરી પરાક્રમ દાખવતા થકા દીક્ષા લઈ અહિંસક, પવિત્ર નિયમને ધરનારા, અને જીવંદ્રિય થઈને સંયમપર ચડ્યા થકા પાછા તેષ-રથી બ્રહ્મ થઈ દીન બને છે. (૩૭૮)

કારણ કે જેઓ વિષય અને કપાયને તાબે થઈ દુર્ધ્યાની થાય છે તથા જેઓ સત્-હીન હોય છે તેઓ સંયમથી બ્રહ્મ જ થાય છે. (૩૭૯)

અને સંયમથી બ્રહ્મ થતાં તેમની દુનિઆમાં ઘણી અપકીર્તિ ફેલાય છે, જેવીકે, અરે આ જુઓ સાધુ થઈને પાછો સંસારના જુલાવામાં પડ્યો છે. (૩૮૦)

કેટલાએક કમનશીય પુરૂષો ઉગ્રવિહારિઓ સાથે રહ્યા થકા આલસુ થઈ રહે છે, વિનયવંત પુરૂષો સાથે અવિનીત રહેછે. વિરતિવંત પુરૂષો સાથે રહી અવિરત રહે છે અને પવિત્ર પુરૂષો સાથે રહી અપવિત્ર રહે છે. (૩૮૧)

એમ ધારીને મર્યાદાશીળ પડિત પુરૂષે વિષયવાંચ્છા ત્યાગ કરી હિમ્મતવાન રહી તી-ર્થકરના ઉપદેશને અને અનુસરીને હમેશાં પ્રવર્તવું. (૩૮૨)

પાંચમો ઉદ્દેશ.

(મુનિએ સંકટાથી નહિ ડરવું તથા કોઈ પ્રશંસા કે સાત્કાર કરે તેથી ખુશી ન થવું.)

મુનિને આહારાદિક લેવા જતાં ધરોમાં^૧, ધરોની આસપાસમાં, ગામોમાં, ગામોની આ-

૧ જીવ નીચ તથા મધ્યમ ધરોમાં.

અધ્યયન છઠું.

(૬૯)

બપુસુ વા જળવયંતરેસુ વા, સંતેગતિયા જળા લૂસગા^૧ ભવંતિ, અદુવાં ફાસા ફુસંતિ, તે ફાસે પુટ્ટો ધીરો અહિયાસપ્ બોપ્^૨ સમિયદંસણે^૩ । (૩૮૩)

વયં^૪, હોગસસ, જાળિતા પાવીણં પઢીણં દાહીણં ઉદીણં, આહક્ષે, વિભયે, કિદે, વેદવી । (૩૮૪)

સે ઉટ્ટિપ્પુ^૫ વા અણુટ્ટિપ્પુ^૬ વાં સુસ્સુસમાણેસુ પવેદપ્, સંતિ, વિરતિં, ઉવસમં, ણિ-
શ્વાણં, સોયં, અજ્જવિયં, મહવિયં, લાઘવિયં, અણહવત્તિય^૭ । (૩૮૫)

સન્નેસિં પાણાણં સન્નેસિં ભૂયાણં સન્નેસિં જીવાણં સન્નેસિં સત્તાણં^૮ અણુવીહ મિક્ખ
ધમ્મ-માહક્ષેજ્જા । (૩૮૬)

અણુવીહ મિક્ખ ધમ્મ-માહક્ષમાણે ણો અત્તાણં આસાહજ્જા, ણો પરં આસાહજ્જા, ણો
અન્નાહં પાણાહં ભૂયાહં જીવાહં સત્તાહં આસાદેજ્જા । (૩૮૭)

સે અણાસાદપ્ અણાસાદમાણે વજ્જમાણાણં પાણાણં ભૂયાણં જીવાણં સત્તાણં જહા સે
દીવે અસંદીણે एवं સે ભવતિ સરણં મહામુણી । (૩૮૮)

एवं से उट्टिए ठियप्पा अणिहे अचले चले अबहिस्से परिव्वए । (૩૮૯)

૧ ઉપસર્ગાકારકાહત્યર્થઃ ૨ ઓજઃ ૩ પ્રાસદર્શનઃ ૪ દયાં ૫ સાધુષુ ૬ શ્રાવકેષુ
૭ અનતિપલ્ય-અનતિક્રમ્ય ૮ અથ પ્રાણાદય પ્રકાર્યવાચકાઃ

સપાસમાં, નગરોમાં, નગરોની આસપાસમાં, અંતે વિહાર કરતાં દેશોમાં, તથા દેશોની આ-
સપાસમાં, કેટલાએક લોકો ઉપસર્ગ કરે, અથવા ખીજ કષ્ટ પશુ સંકટો કે દુઃખો આવી
પડે તો તે ધીરપણે આગ રહી સમ્યક્ત્વવંત મુનિએ સર્વ સહન કરવાં. (૩૮૩)

આગમના જાણ મુનિએ પૂર્વ, પશ્ચિમ, દક્ષિણ તથા ઉત્તર એ સર્વ સ્થળોમાં લોકના
ઊપરે દયા કરતાં થતાં તેમને ધર્મ કહેવો, ધર્મના વિભાગ બતાવવા, તથા તેનાં ફળ જણા-
વવાં. (૪૮૪)

તેણે સાંભળવા ઇચ્છનાર દીક્ષિત પુરુષોને તથા શ્રાવકો વગેરેને અહિંસા, ત્યાગ, ક્ષમા,
ઉત્તમ ફળ, પવિત્રતા, સરળતા, ક્રોધભળતા, તથા નિષ્પરિમહતા એ સર્વ બાબતો યથાર્થપણે
દર્શાવવી. (૩૮૫)

એ રીતે વિચારપૂર્વક સર્વ જીવોને મુનિએ ધર્મ કહેવો. (૩૮૬)

પૂર્વાપર વિચારપૂર્વક ધર્મ કહેતાં થકાં મુનિએ પોતાને તથા ખીજ સર્વ જીવોને કશા
નુકશાનમાં જોતારવા નહિ. (૩૮૭)

અને તેમ કર્યાથી તે મહામુનિ, નાશપામતા જીવોને ઉત્તમ બેટના મુજબ શરણ આ-
પનાર થાય છે. (૩૮૮)

એ માટે દીક્ષિતપુરુષે આત્મા સ્થિર રાખી નિરીહ રહી પરીપક્ષોથી નહિ ડરતાં તથા
સ્થિરવાસ નહિ કરતાં સંયમમાં લક્ષ રાખી વર્ત્યા કરવું. (૩૮૯)

(૭૦)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

સંખાય પેસલં ધમ્મં દિક્કિમં પરિણિબ્બુદે । (૩૧૦)

તમ્હા સંગંતિ પાસહ । ગંથેહિં ગઢિયા ણરા વિસણ્ણા કામકંતા । તમ્હા લ્હઓ^૧ ણો પરિવિચ્છેજ્જા । (૩૧૧)જાસિમે આરંભા સઘ્વતો સઘ્વત્તાણ સુપરિણ્ણાયા ભવંતિ, જેસિ મે^૨ લ્હસિણો ણો પ-રિવિચ્છંતિ, સે વંતા^૩ કોહં ચ માણં ચ માયં ચ લોભં ચ^૪ । એસ તુદ્દે^૫ વિયાહિતે-ત્તિ બેમિ । (૩૧૨)

કાયસ્સ વિયાઘાણ સંગામસીસે વિયાહિણ્ । સેહુ પારંગમે સુણી । અવિહમ્મમાણે ફલ-ગાવયટ્ટી કાલોવળીતે કંચેજ્જ કાલં જાવ સરીરમેઓ-ત્તિ બેમિ । (૩૧૩)

૧ રૂક્ષતઃ (સંયમાત્) ૨ ચેષુ (આરંભેષુ) હમે લ્હપકાઃ (હિંસકાઃ) ૩ વાત્વા
૪ મોહનીયં ત્રોટયતીતિ શેષઃ ૫ ત્રુદઃ અપગતઃ કર્મસંતતેરિતિશેષઃ

જે માટે પવિત્ર ધર્મને જાણી કરીને જ સત્ક્રિયા કરનારા પુરૂષો મુક્ત થયા છે. (પણ પવિત્ર ધર્મને ન જાણનારા પુરૂષો મુક્ત થતા નથી.) (૩૯૦)

માટે (હે મુનિઓ) તમે પ્રપંચમાં મુંઝાસો નહિ. ધનદોલતમાં મુંઝાએલા લોકો અનેક કામનાઓથી પીડાતા રહે છે. માટે મુનિએ સંયમથી નહિ ડગવું. (૩૯૧)

જે પાપપ્રવૃત્તિઓ કરતાં હિંસક લોકો નથી કરતા તેવી સર્વ પાપપ્રવૃત્તિઓથી જે પુરૂષ સર્વ પ્રકારે યથાર્થ જ્ઞાન પૂર્વક દૂર રહે છે, તે પુરૂષ ક્રોધ માન માયા તથા લોભને વધી કરીને (મોહનીય કર્મ તોડે છે) અને એવો પુરૂષ (કર્મની જાળથી) છૂટો થએલો છે એમ હું કહું છું. (૩૯૨)

“ શરીરનો નાશ કરવો ” એ ખરેખર, સંગ્રામનું ટોચ છે. માટે (એ વખતે જે નહિ મુંઝાય) તે મુનિ નક્કી સંસારનો પાર પામે છે. માટે મુનિએ અંતકાળે પરીપહોથી નહિ કરતાં લોકડાના પાટીઆની માફક અચળ રહીને મૃત્યુકાળ આવતાં અણસણ આદરી જતાં લગી આ શરીરથી જીવ જૂદો, પડે ત્યાં લગી મરણકાળને ધ્વંષતાં રહેવું. (૩૯૩)

અધ્યયન સાતમું.

(૭૧)

મહાપરિજ્ઞાત્યં સમ્મ મધ્યયનમ્.

(હ્રદં ષોઢશોદેશ મધ્યયનં વ્યવસ્થિતનમ્)

અધ્યયન સાતમું.

મહાપરિજ્ઞા.

(સોલ ઉદ્દેશનું આ અધ્યયન વિચિત્ર થયું છે. કેમકે એવું કહેવાય છે કે શ્રીમાન્ દેવર્હિંગણિએ જ્યારે આ સૂત્ર પુસ્તકપર લખ્યું ત્યારે તે અધ્યયનમાં કેટલીક ચમત્કારિ વિધાઓ હોવાથી અને તેવી વિધાઓ જેના તેના હાથે જાય તો લાભના બદલે ગેરલાભ થવાનો વધુ સંભવ રહે એમ ધારી તે લખ્યું બધું રાખ્યું. ગમે તેમ હોય, પણ આપણા કમનસીબે આવું ઉત્તમ અધ્યયન વિચિત્ર થયું છે, તેથી આપણને અતિશય અદ્રશીશ ઝાહેર કર્યા શિવાય ખીજો આરો રહ્યો નથી.)

(ભાષાંતર કર્તા.)

(૭૫)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

વિમોક્ષાસ્ત્ય-મષ્ટમ મધ્યયનમ્.

(પ્રથમ ઉદ્દેશ :)

સે બેમિ સમણુક્કસ્સ વા અસમણુક્કસ્સ વા અસણં વા પાણં વા સાહમં વા સાહમં વા ચત્થં વા પહિમ્માહં વા કંબલં વા પાયપુંછણં વા ગો પાણ્જ્જા ગો નિમંતેજ્જા ગો કુજ્જા વે-
યાવહિયં પરં આદાયમાણેત્તિ બેમિ । (૩૧૪)

“ ધુયં ચેતં જાણેજ્જા અસણં વા જાવ પાયપુંછણં વા લભિયા, ગો લભિયા, મુંજિયા, ગો મુંજિયા, પંથં વિયત્તૂણવિ ડક્કમ્મ. ” વિમત્તં ધમ્મં ક્ષોસેમાણે સમેમાણે વહેમાણે પાણ્જ્જાવા ગિમંતેજ્જાવા કુજ્જા વેયાવહિયં પરં અનાદાયમાણે-ત્તિ બેમિ । (૩૧૫)

હહ મેગેસિ આચાર્યોચરે ગો સુણિસંતે ભવતિ । તે હહ આરંભી અણુવચમાણે, “ હણ ક્ષાણે ” વાચમાણે, હણતો યાતિ સમણુજાણમાણે, અદુવા અદિક્ક-મા યંતિ, અદુવા વાચામ્મો

અધ્યયન આઠમું.

વિમોક્ષ.

પહેલો ઉદ્દેશ.

(કુશીળ પરિત્યાગ.)

હું કહું છું કે મુનિઓ ૩૩ વેષવાલા^૧ અથવા નિરતા વેષવાલા^૨ અસંયતિને અતિશય આદરવંત થઈને અશન, પાન, આદિમ, સ્વાદિમ, વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબળ, અને પાદપુંચ્છન^૩ આપવાં નહિ આપવા માટે નિમંત્રણ કરવું નહિ, અને તેમનું વૈયાટ્ય^૪ કરવું નહિ. (૩૬૪)

તે અસંયતિઓ કહે કે “ હે મુનિઓ તમે નક્કી કરી માનો કે તમને અશનાદિ મળ્યું હોય અથવા ન મળ્યું હોય, તમે તે ખાધું હોય અથવા ન ખાધું હોય, તો પણ તમારે અ-
મારે ત્યાં આવવું. કદિ આડો માર્ગ હોય અથવા વચ્ચેમાં કંઈ સુનાં ઘર હોય, તોપણ તે ઓક્ષતીને પધારવું ” એ રીતે બોલીને જૂદા ધર્મને પાળનાર તેઓ આવતા થકા કે જતા થકા કંઈ આપે કે આપવા માટે નિમંત્રણ કરે અથવા કંઈ વૈયાટ્ય કરે તો તે કપુલ કરવું નહિ. કિંતુ જન્મ અને તેમ અલગા રહેવું. (૩૬૫)

કેટલાંએકો^૫ આચાર્ય સંબંધી બાબતની માહિતી હોતી નથી તેથી તેઓ આરંભતા અર્થાં થઈને પરધર્મિઓના વચનોની નકલ કરીને “ જીવોને મારો ” એવું કહી બીજવતી

૧ સ્વમતી-પાસત્યા પ્રમુખ. ૨ પરમતી-શાકયાદિ. ૩ રમેહરણ. ૪ આકરી ૫ પાસત્યા વગેરે.

અધ્યયન આહુતું.

(૬૩)

વિપ્પઞ્જંતિ; તંજહા, અથિ લોણ્ ગણ્થિ લોણ્, ધુવે લોણ્, અધુવે લોણ્, સાદિણ્ લોણ્, અ-
નાદિણ્ લોણ્, સપજ્જવસિતે લોણ્, અપજ્જવસિતે લોણ્, સુકહે-ત્તિ વા દુકહે-ત્તિ વા, કહ્લા-
ળે-ત્તિ વા, પાવે-ત્તિ વા, સાધુ-ત્તિ વા, અસાધુ-ત્તિ વા, સિદ્ધી-ત્તિ વા, અસિદ્ધી-ત્તિ વા,
ણિરણ્-ત્તિ વા, અનિરણ્-ત્તિ વા (૩૯૬)

જમિણં વિપ્પઞ્ચિવજ્ઞા “મામગં ધમ્મં” પક્કવેમાણા, પૃથ્થવિ જાણહ-અકમ્મા । एवं ते-
सिं णो सुअक्खाए सुपक्कते धम्मो भवति, से जहेतं भगवया पवेदितं आसुपण्णेण जाणया
पासया । अदुवा गुत्ती वउगोयरस्स-त्ति वेमि । (૩૯૭)

સગ્ગથ્ય સંમયં પાવં । તમેવ ડવાતિકમ્મ^૧ । એસ મહં વિવેગે વિચાહિતે । (૩૯૮)
ગામે અદુવા રણ્ણે, ણેવ ગામે ણેવ રણ્ણે, ધમ્મ-માયાણહ પવેદિતં માહણેણ મહં-
મયા । (૩૯૯)

જામા^૨ ત્તિણિ ઉદાહયા, જેસુ હમે આરિયા સંબુજ્ઞમાણા સમુટ્ટિયા । (૪૦૦)

૧ અવસ્થિતોહમિતિશેષઃ ૨ વ્રતવિશેષાઃ

જીવોને મરણે છે, અને જીવના મારનારને રૂડું નાણું છે, અથવા અણુદીપેલું
લેતા રહે છે, અથવા અનેક પ્રકારના નીચે મુજબ વાક્યો બોલે છે;—એક કહે
છે “લોક છે” બીજા^૧ કહે છે “લોક નથી.” એક કહે છે “લોક નિશ્ચય
છે” બીજા^૨ કહે છે “ચળ [ફરતો] છે.” એક કહે છે “લોક આદિસહિત
છે,” બીજા કહે છે “અનાદિ છે; એક કહે છે “લોકનું અંત છે,” બીજા કહે છે “નથી.”
એક કહે છે “એ ઠીક કર્યું,” બીજા કહે છે “એ ખોટું કર્યું.” એક કહે છે “એ કલ્યાણ
છે,” બીજા કહે છે “એ પાપ છે.” એક કહે છે “આ સાધુ છે,” બીજા^૩ કહે છે “એ
અસાધુ છે.” એક કહે છે “સિદ્ધિ છે,” બીજા કહે છે “સિદ્ધિ નથી.” એક કહે છે “ન-
રક છે,” બીજા કહે છે “નરક નથી.” (૩૯૬)

એ રીતે જે પોતાપોતાનો ધર્મ બતાવતા રહે છે તેમને માટે ઉત્તર આપવાને એટલું
નાણું બસ છે કે “તમારું બોલવું અકસ્માત્ [હેતુવિનાનું] છે.” એ રીતે તે એકાંત વાદિઓનો
ધર્મ શીઘ્ર બુદ્ધિશાળી^૩ સર્વેનું સર્વદર્શી ભગવાન વીર પ્રભુના કહેલા ધર્મના મુજબ ખરેખર
રીતે કહેલો કે જણાવેલો સિદ્ધ થતો નથી. (માટે સમર્થ મુનિએ પરવાદિઓને વાદમાં જીતીને
યથાર્થ ઉત્તરો દેવાં) અસમર્થ મુનિએ મૌન રહેવું. (૩૯૭)

(પરવાદિઓને શરૂઆતમાં મુનિએ કહેવું કે) બધાઓમાં પાપ રહેલું છે;^૪ હું તેને છોડી
વળું છું, એ મારો વિવેક નાણુવો. (૩૯૮)

બુદ્ધિશાળી^૫ માહન^૬ વીર પ્રભુએ કહ્યું છે કે (વિવેક હેય તો) ગામમાં રહેતાં પણ
ધર્મ છે અને અટવીમાં રહેતાં પણ ધર્મ છે . (વિવેક ન હોય તો) ગામમાં રહેતાં પણ
ધર્મ નથી અને અટવીમાં રહેતાં પણ ધર્મ નથી. (૩૯૯)

(વળી તે ભગવાને) ત્રણ યામ [મહાવ્રત] બતાવ્યા છે; જેઓમાં આ ચાર્યો પ્રતિબોધ
પામીને તૈયાર થયા છે. (૪૦૦)

૧ નાસ્તિક. ૨ ભૂતોગવાદી. ૩ સદા ઉપયોગવંત. ૪ કાશ્યુકે બધાઓ પાપ કરે છે. ૫ કેવલ
જ્ઞાનવાન ૬ કોઈને હજી મા” એવું બોલનાર.

(૭૪)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

જે ણિવ્વુતા, પાવેહિં કમ્મેહિં અણિયાણા તે વિયાહિયા । (૪૦૧)

જદ્દં અથં તિરિયં દિસાસુ સવ્વતો સવ્વાવંતિ ચ ણં પડિયક્કં^૧ જીવેહિં કમ્મસમા-
રંભે ણં । (૪૦૨)

તં પરિણાય મેહાવી ણેવ સયં એતેહિં કાણ્હિં દંડં સમારંભેજ્જા, ણેવણ્ણે એતેહિં કાણ્હિં
દંડં સમારંભાવેજ્જા, નેવજ્જે એણ્હિં કાણ્હિં દંડં સમારંભંતેવિ સમણુજાણેજ્જા । (૪૦૩)

જેયજ્જે એતેહિં કાણ્હિં દંડં સમારંભંતિ તેસિંપિ વયં લજ્જામો । (૪૦૪)

તં પરિણાય મેહાવી તં વા દંડં અણ્ણં વા દંડં ણો દંડેમી દંડં સમારંભજ્જાતિ સ્થિ
થેમિ । (૪૦૫)

[દ્વિતીય ઉદ્દેશ :]

સે ભિક્ખુ પરક્કમેજ્જ વા, ચિટ્ટેજ્જ વા, ણિસીણ્ણ વા, તુયદેજ્જ^૨ વા, સુસાણંસિ વા,
સુન્નાગારંસિ વા, ગિરિગુહંસિ વા, રુક્ખમૂલંસિ વા, કુંભારાયયણંસિ વા, હુરત્થા વા કહિંચિ

૧ પ્રત્યેકં ૨ સ્વગ્વત્તંનંવિદધ્યાત્.

જેઓ નિર્વૃત્ત [ક્રિધાદિક મટવાથી શાંત] થયા છે તે પાપના કામથી અલગ રહેનાર
કહ્યા છે. (૪૦૧)

હમે, નીચે, તિરથુ, અને સઘળી દિશાઓ તથા વિદિશાઓમાં, સર્વ પ્રકારે, જીવોમાં
ફરેક જીવદીક કર્મ સમારંભ રહેતો છે, (૪૦૨)

તેને રૂડી રીતે સમજી કરીને, મર્યાદાવંત મુનિએ પોતે એ પૃથ્વીકાયાદિક જીવોનો
આરંભ ન કરવો, બીજાવતી ન કરાવવો, અને જેઓ કરતા હોય તેમને રૂડા પણ ન
ગણવા. (૪૦૩)

(મુનિએ પિચારવું કે) જેઓએ જીવોનો આરંભ કરે છે તેનાથી પણ અમે શરમા-
ઈએ છીએ. (૪૦૪)

એમ રૂડી રીતે બાણીને મર્યાદાવંત અને આરંભથી બીહીતા મુનિએ તે આરંભ અ-
થવા બીજા આરંભ નહિ કરવા. (૪૦૫)

બીજો ઉદ્દેશ.

(અકલ્પનીય પરિત્યાગ)

મુનિ, સ્મશાનમાં^૧ અથવા સૂતાં ઘરમાં અથવા પર્વતની ગુફામાં અથવા ઝાડના મૂળ-
માં અથવા કુંભારના ઘરમાં ફરતો હોય બીજો હોય અથવા સૂતો હોય અથવા બાહેર ક્યાં

૧ સ્મશાનમાં સ્થવિર કલ્પોને રહેવું ન થટે માટે તેવા પદ જિનકલ્પી માટેના બાણવા.
એમ રીકાકાર બાણાવે છે.

(૭૬)

આચાર્ય-મૂળ તથા આપાન્તર.

મિકલું ચ લલુ પુટા^૧ વા અપુટા^૨ વા જે હમે^૩ આહૃચ્ચ ગંથા^૪ કુમંતિ^૫ સે હંતા
“હળહ લગહ^૬ છિંદહ દહહ પયહ આલુંપહ વિલુંપહ સહસાકેરહ વિપ્પરામુસહ” । તે ફાસે
પુટો ધીરો અહિયાસણ, અદુવા આચારગોચર-માહક્ષે તક્કિયાણ-મળેલિસં^૭, અદુવા લહગુસીઓ
ગાયરસસ અણુપુદ્ગેણ સમ્મં પહિલેહાણ આયગુત્તે । હુદ્દેહિં એયં પવેદિતં । (૪૦૯)

સે સમણુએ અસમણુસસ^૮ અસણં વા [૪] વચ્ચં વા [૪] નો પાણ્જા બો નિમંતેજ્જા
નો કુજ્જા વેયાવહિયં પરં આઢાયમાણેત્તિ વેમિ । (૪૧૦)

ધમ્મ-માયાણહ પવેદ્યં માહણેણ મતિમયા;—સમણુન્ને સમણુસસ અસણં વા [૪] વચ્ચં
વા [૪] પાણ્જા નિમંતેજ્જા કુજ્જા વેયાવહિયં પરં આઢાયમાણેત્તિ વેમિ । (૪૧૧)

(તૃતીય ઉદ્દેશ :

મજ્ઞિમેણં વચસા એમે સંબુજ્ઞમાણા સમુદિતા । (૪૧૨)

૧ પૃષ્ઠા વા ૨ અપૃષ્ઠા^૧ વા ૩ ગાથાપત્તયઃ ૪ આહૃત્ય ઠૌકચિત્વા ગ્રંથાત્ મહતો દ્રઘ-
વ્યયાત્ ૫ ઉપતાપયંતિ ૬ ક્ષણત્ ૭ અનીદશં તર્કચિત્વા ૮ પાર્શ્વસ્થાદે:

કોઈ ગૃહસ્થો મુનિને પૂછી અથવા નહિ પૂછીને મોહોટું ખરચ કરી આહારાદિક બ-
નાવી મુનિ આગળ ધરે તે મુનિ અશુદ્ધ બાણી ન લ્યે એટલે તેઓ તપે અને કદાચ^૨
મારે અથવા બોલે કે “આ સાધુને મારો, ફૂટો, કાપો, બાજો, પચાવો, લૂટો, ઝુટો, પૂરું
કરી દો, બધી રીતે સતાવો.” આવા સંકટમાં આવી પડતાં ધીર મુનિએ બધું સહન કરવું;
અથવા પુરૂષવિશેષ વિચારી સરસ રીતે સાધુનો આચાર કહી બતાવવો; અથવા મોન ધરી
આત્મગુપ્ત [સદા ઉપયોગી] થઈને ગોચરીની અનુક્રમે રૂઢી રીતે શુદ્ધિ કરતા રહેવું. એમ જા-
નિઓએ કહેલું છે. (૪૦૯)

સંવિગ્ન મુનિએ આદરવાન થઈને અસંવિગ્ન પુરૂષને આહાર તથા વસ્ત્રાદિક આપવાં નહિ,
તે સંબંધે માગણી પણ ન કરવી અને તેનું વૈયાપ્ત્ય પણ ન કરવું, એમ હું કહું છું. (૪૧૦)

બુદ્ધિમાન માહન મહાવીર પ્રભુએ કહેલો ધર્મ સમજો. સંવિગ્ન મુનિએ સંવિગ્ન મુ-
નિને આહારવસ્ત્રાદિક આદરપૂર્વક આપવાં તે સંબંધે નિમંત્રણ પણ કરવું, અને તેમની આ-
કરી પણ કરવી, એમ હું કહું છું. (૪૧૧)

ત્રીજો ઉદ્દેશ.

(બોટી શંકાનું નિવારણ)

મધ્યમ વયમાં કેટલાએક ઇવ પ્રતિબોધ પામી દીક્ષા લ્યે છે. (૪૧૨)

૧ વખતે રાત્રિકે હોવાથી.

અધ્યયન આઠમું.

(૭૭)

સોચ્ચા મેઘાવી વયળં પંડિયાળં નિસામિત્તા^૧ । (૪૧૩)

સમયાણ ધમ્મે આરિણ્હિં પવેદિતે । (૪૧૪)

તે અળવકંઠમાણા અળતિવાણમાણા અપરિગ્ગહમાણા ણો પરિગ્ગહાવંતિ^૨ સઘ્વાવંતિ ચ
ળં લોગંસિ । ણિહાય વંડં પાગેહિં પાવં કમ્પં અકુઠ્ઠ્ઠમાણેણ સમં અગંથે વિયાહિણ, ઓણ જુ-
ત્તિમસ્સ સ્થેયજ્ઞે^૩ ઉવવાયં ચવળં ચ ણચ્ચા । (૪૧૫)

આહારોવચ્ચા દેહા, પરીસહપમંગુરા । પાસહેગે સઘ્વિદિણ્હિં પરિગિલાયમાણેહિં । (૪૧૬)

ઓણ દયં દયતિ (૪૧૭)

જે સંનિદ્ધાણસથસ્સ^૪ સ્થેયજ્ઞે સે મિક્કલ્ કાલણે બાલણે માયણે સ્વયણે વિજયણે
સમયણે પરિગ્ગહં અમમાયમાણે કાલેણુદ્ધા અપડિજ્ઞે દુદ્ધો છેત્તા ણિયાતિ । (૪૧૮)

તં મિક્કલ્ સીયકાસપરિવેયમાણગાયં ઉવસંકમિત્તુ ગાહાવહં વૂયાઃ—“ આડસંતો સમણા,
ણો સ્ખલુ તે ગામધમ્મા^૫ ઉઠ્ઠાહંતિ ? ” “ આડસંતો ગાહાવહં, ણો સ્ખલુ મમ ગામધમ્મા
ઉઠ્ઠાહંતિ, સીયકાસં ણો સ્ખલુ અહં સંચાણમિ અહિયાસિત્તણ । ણો સ્ખલુ મે કમ્પતિ અગણિકાયં
ઉજ્જાલેત્તણ વા પજ્જાલેત્તણ વા કાયં આયાવેત્તણ વા પયાવેત્તણ વા, અણેસિં વા વયણાણ । (૪૧૯)

૧ સમતા માલેવત્તે દ્વિતિશેષઃ ૨ ન પારમ્મહવંતઃ ૩ દ્યુતિમતઃ સંયમસ્ય સ્વેદજ્ઞોનિપુણ દ્વ-
ત્યર્થઃ ૪ સંયમસ્ય ૫ વિષયાઃ

ચતુર પુરૂષે પડિતોના વચન સાંભળી તથા અવધારીને (સમતા રાખવી) (૪૧૩)

આર્ય તીર્થકરદેવોએ સમતાએ ધર્મ ભાષ્યો છે. (૪૧૪)

દીક્ષિત મુનિઓ કામભોગની અભિલાષા છોડીને કોઈ જીવંતી પણ હિંસા નહિ કરતા
થકા તથા કશે પણ પરિગ્રહ નહિ ધારતા થકા આખા જગતમાં નિઃપરિગ્રહી થાય છે.
પ્રાણિઓની હિંસા છોડીને પાપનાં કામ નહિ કરતા થકા તેઓ મહોટા નિર્ઐથ કહેલા છે.
એવા મુનિઓ રાગદ્વેષ છોડીને ઓજ એટલે એકરૂપ બન્યા થકા સંયમના જાણનાર થઈ,
દેવતાઓને પણ જન્મમરણ થતાં જાણી પાપનો પરિહાર કરે છે. (૪૧૫)

શરીર આહારથી વધે છે ને ટકે છે, છતાં પરીપહો [સંકટો] આવતાં તેનું બળ ઘટે
છે. જીવો ધણીએક કાતર જનો પરીપહોથી સઘળી ઇદ્રિયો નરમ પડતાં અસમર્થ બનતા
રહે છે. (૪૧૬)

પરાક્રમી પુરૂષો પરીપહો પડતાં પણ દયા છોડતા નથી. (૪૧૭)

જે મુનિ સંયમમાં કુશલ હોય તેજ મુનિ, કાળ^૧ બળ માત્રા ક્ષણ વિનય તથા સ-
મયના જાણ જાણવા. તેવા મુનિ પરિગ્રહની મમતા છોડીને ટાઈમસર ક્રિયાઓ કરતા થકા
અપ્રતિષ્ઠિત એટલે નિદાનરહિત થઈને રાગદ્વેષરૂપ બને બાજુ કાપતા થકા રૂડી રીતે સંયમ
માર્ગમાં ચાલ્યા જાય છે. (૪૧૮)

તેવા મુનિનું શરીર વખતે તાઢથી ધૂનતું હોય તેવામાં કોઈ ગૃહસ્થ કહે કે “ હે
આયુષ્યમાન શ્રમણ તમને કામ તો પીડતો નથીને ? ” ત્યારે મુનિએ તેને કહેવું કે “ હે
આયુષ્યમાન ગૃહસ્થ, મને કંઈ કામ પીડતો નથી, કિંતુ તાઢ વાય છે તે હું સહી શકતો
નથી, તેથી શરીર કંપે છે; મારે કંઈ અગ્નિ સલગાવવો કે બાળવો કલ્પતો નથી. તેમજ
તેના પાસે શરીરને તપાવવું કરવું અથવા બીજાને તેમ કરવા કહેવું પણ કલ્પતું નથી. ” (૪૧૯)

૧ કાળાદિ પદોનો અર્થ લોકવિજયના પાંચમા ઉદ્દેશમાં કુટનોટમાં આપ્યો છે.

(૭૮)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

સિયા સે एवं वदंतस्स परो अगणिकायं उज्जालेता पज्जालेता कायं आयावेज्जा वा पयावेज्जा वा । तं च भिक्खू पडिलेहाए आगमेत्ता आणवेज्जा अणासेवणाएत्ति वेमि । (४२०)

[चतुर्थ उद्देशः]

जे भिक्खू तिवत्थेहिं परिवुसिते पायचउत्थेहिं^१ तस्सगं णो एवं भवति “ चउत्थं वत्थं जाइस्सामि ” । से^२ अहेसगिज्जाइं वत्थाइं जाएज्जा, अहापरिग्गाहियाइं वत्थाइं धारे-ज्जा, नो धोविज्जा, नो रएज्जा, नो धोत्तरत्ताइं वत्थाइं धारेज्जा, अपलिउंचमाणे^३ गामंत-रेसु, ओमचेलेए । एयंखु वत्थधारिस्स सामगिगं । (४२१)

अह पुण एवं जाणेज्जा;—उवातिक्कंते खलु हेमंते, गिग्गे पडिचन्ने, अधापरिजुक्काइं^४ व-त्थाइं परिट्ठविज्जा; अदुवा संतरुत्ते,^५ अदुवा ओमचेले, अदुवा एगसाडे, अदुवा अचेले, छात्रवियं आगममाणे । तवे से अभिसमन्नागए भवति । जमेयं भगवया पवेदितं तमेव अभि-समेच्चा सव्वतो सव्वत्ताए समत्त-मेव समभिजाणिया । (४२२)

१ पात्रचतुर्थैः २ यदिपुनः कल्पत्रयं न स्यात् तदा ३ अगोपयन् ४ अपरहेमंतस्थितिस-हिष्णुनितुतानि प्रत्युपेक्षयन् विभर्ति. ५ कचित् प्रावृणोति कचित् पाश्वत्तं विभर्ति.

કલ્પત્ર મુનિએ એમ કહ્યાથી ગૃહસ્થ પોતે અગ્નિ સળગાવી મુનિનું શરીર તપાવે તો મુનિએ તે સંબંધી હકીકત જાણીને તેને મનાઈ પાડવી કે મારે એ અગ્નિ સેવવો યુક્ત નથી. (તને મુનિપર ભક્તિ અને અનુકંપા આવ્યાથી પુણ્ય થઇ ચૂક્યું) (૪૨૦)

ચોથો ઉદ્દેશ

(મુનિએ કારણ્યોગે વેહાનસાદિ બાલ મરણ પશુ કરવા.)

ને સાધુને^૧ પાત્ર અને ત્રણ વસ્ત્ર હોય તેને એવો વિચાર ન થાય કે મારે ચોથું વસ્ત્ર જોડશી. જે ત્રણ વસ્ત્ર ન હોય તો સૂઝતાં^૨ વસ્ત્ર યાચવાં અને જેવાં જડે તેવાં પહે-રવાં, વસ્ત્ર ધોવાં કે રંગવાં નહિ^૩, ધોએલાં કે રંગેલાં પહેરવાં નહિ, ગામાંતરે જતાં વસ્ત્ર સંતાડવાં નહિ^૪ અને એ રીતે હલકાં વસ્ત્ર રાખવાં. એ વસ્ત્રધારી મુનિનો આચાર છે. (૪૨૧)

હવે બ્યારે મુનિ એમ જાણે કે શીયાલો ગયો હવે બિનાજો એકો ત્યારે જૂતાં જૂતાં વસ્ત્ર પરહવી નાખવાં^૫ અથવા (વખતે બિનાજામાં પશુ ક્ષેત્રાદિયોગે તાઢનો સંભવ હોય તો) કોઈ વખતે પહેરવાં, કોઈ વખતે પાસે રાખવાં અથવા ત્રણમાંથી એક પરહવી દઇ એ પહે-રવાં અથવા એ પરહવી એક પહેરવું અથવા તાઢ ટળતાં બધાં છાંડવાં. કારણ કે એ રીતે ઉપકરણનું લાઘવ [ઓછાપણું] પ્રાપ્ત થાય છે. આમ કરતાં તપ કરેલું ગણાય છે. જે એ બધું ભગવાને ભાખ્યું તેનેજ જાણીને વસ્ત્રસહિતપણામાં તથા વસ્ત્રરહિતપણામાં જેમ અને તેમ સરખાપણુંજ જાણતા રહેવું. (૪૨૨)

૧ જિનકલ્પીને. ૨ સાધુને લેવા ઘટે એવા. ૩ સ્થવિરકલ્પી વર્ષાદિ કારણે વસ્ત્ર ધુએ ખરા. જિનકલ્પી ન ધુએ. ૪ અર્થાત્ સંતાડવાની જરૂર ન પડે એવા હલકા વસ્ત્ર પહેરવાં. ૫ છાંડી આપવાં.

અધ્યયન આંકડું.

(૭૮)

જસ્સણં ભિક્ષુસ્સ एवं भवति पुटो खलु अहमंसि, नाल महमंसि सीयफासं अहिया-
सित्तए, मे वसुमं सव्वसमण्णागयपन्नाणेणं अप्पाणेणं केइ अकरणाए आवदे, तवस्सिणो वु
तं सेयं ॥ सेगे विह मादिण^१ । तत्थवि तस्स कालपरियाए । सेवि^२ तत्थ विअतिकारए^३ । इ-
च्छेत्तं विमोहायतणं हियं सुदं खमं णिस्सेयसं आणुमियं त्ति वेमि । (४२३)

[પંચમ ઉદ્દેશ :]

સે ભિક્ષુ દોહિં વત્થેહિં પરિવુસિતે પાતતતિણ્હિ, તસ્સણં ણો एवं भवति, ततियं वत्थं
जाइस्सामि । સે અહેસણિજ્ઞાઈં વત્થાઈં જાણ્જ્ઞા જાવ एवं खलु तस्स भिक्षुस्स साम-
गियं । (૪૨૪)

અહ પુણ एवं જાણેજ્ઞા, उवकंते खलु हेमंते, गिम्हे पडिवक्खे, अहा परिउज्झाईं वत्थाईं
परिट्टवेज्जा अदुवा संतरहरे अदुवा ओमचेलए अदुवा एगसाड अदुवा अचेले लाघवियं आ-

૧ આદ્યાત ૨ વેહાનસમરણકત્તાપ ૩ વ્યતિકારકાઢતઃ ક્રિયાકારકઃ

જે સાધુના મનમાં એવો ત્રિચાર ઉપજે કે “હું ઉપસર્ગમાં સપડાયો છું, હું શીતાદિક^૧
ઉપસર્ગ ખમી શકતો નથી?” ત્યારે તે સંયમી સાધુએ જેમ અને તેમ સમજવાન થઈને
અકાર્યમાં^૨ પ્રવૃત્તિ ન કરતાં વેહાનસાદિક^૩ મરણ મરણ ઉત્તમ છે. ત્યાં પણ તેનો કાલપ-
યાયજ છે (એટલે જેમ ભક્તપરિતાદિક^૪ કાળપર્યાયવાદ^૫ મરણ હિત કર્તા છે તેમ એ
વેહાનસાદિક મરણ પણ હિત કર્તાજ છે.) તેવી રીતે મરનારા પણ મુક્તિએ જાય છે. એ રીતે
એ વેહાનસાદિક મરણ પણ મોહરહિત પુરપોતું કૃત્ય છે, હિત કર્તા છે, સુખ કર્તા છે, વાજબી
છે, કર્મ ખાવાનાર છે, અને ભવાંતરે તેનું પુણ્ય આદી શકે છે. (૪૨૩)

પાંચમો ઉદ્દેશ.

(મુનિએ માંદા થતાં ભક્તપરિજ્ઞાએ મરણ કર્યા.)

જે સાધુના પાસે પાના સાથે એ વસ્ત્ર^૧ હોય, તેને એવો ધરાદો નહિ થાય કે હું
ત્રીણું વસ્ત્ર માગી આવીશ. જે એ વસ્ત્ર ન હોય તો યથાયોગ્ય વસ્ત્ર માગી આવવાં અને
જેવાં મળે તેવાંજ પહેરવાં. એ રીતે તે સાધુનો આચાર છે. (૪૨૪)

હવે જે મુનિ એમ જાણે કે શીયાળો વ્યતિકાંત થયો અને ઉનાળો બેડોછે તો જેવસ્ત્ર
પરિણીત થયા હોય તે પડકવી દેવાં, અથવા^૨ વખતસર પહેરવા, અથવા ઓછા કરવા એ-

૧ આદિશબ્દે સ્ત્રી વગેરેના ઉપસર્ગો લેવા. ૨ મૈથુનાદિકમાં. ૩ વેહાનસ મરણ એટલે આ-
કાશમાં ચાલી મરણ. આદિ શબ્દેથી વિષમક્ષણ, અપાપાત વગેરે મરણ લેવા. ૪ ભક્ત એટલે
ભોજન તેની પરિજ્ઞા એટલે ત્યાગ તેણે કરી મરણ એટલે અણુસણુથી મરણ તે વગેરે. ૫ વખતના
અનુક્રમવાળા. ૬ એ વસ્ત્રવાદા કૃત જિનકલ્પી, પરિહારનિશુદ્ધિક, યથાલક્ષિક, અને પ્રતિમાપ્રતિપત્ત એ
ચાર પ્રકારના સાધુઓ હોય. ત્રણ વસ્ત્રવાદા જિનકલ્પી પણ હોય અને સ્થવિર કલ્પી પણ હોય
૭ જે હજી પણ તાંબો સંભર હોય તે.

(૮૦)

આચાર્ય-ભૂષી તથા ભાષાન્તર.

ગમમાણે। તવે સે અભિસમળ્યાગણુ ભવતિ । જહેયં ભગવતા પવેદિતં તમેવ અભિસમેષ્વા સ-
ંવતો સવ્વત્તાણુ સમત્તમેવ અભિજાણિયા । (૪૨૫)

જસ્સ ણં ભિક્ખુસ્સ ઇવં ભવદ્, પુટ્ટો અવલો અહમંસિ, નાલ-મહમંસિ ગિહંતરસંકમણં
ભિક્ખાચરિયં ગમણાણુ । સે સેવં વદંતસ્સ પરો અભિહંડં અસણં વા [૪] આહદુ દલણ્જ્ઞા ।
સે પુગ્ગામેવ આલોણ્જ્ઞા “આડસંતો ગાહાવતી ણો સ્વલુ મે કપ્પદ્ અભિહંડં અસણં વા [૪]
ભોત્તણ્વા, પાણ્ણ વા, અન્ને વા ઇય-પ્પગારે । (૪૨૬)

જસ્સ ણં ભિક્ખુસ્સ અયં પગપ્પે^૧;—અહં ચ સ્વલુ પડિણ્ણત્તો^૨ અપડિણ્ણત્તેહિં, ગિલાણો
અગિલાણેહિ, અભિકંલ^૩, સાહમ્મિણ્ણિં કીરમાણં વેયાવડિયં સાહિજ્જિસ્સામિ^૪ । અહં વા વિ
સ્વલુ અપડિણ્ણત્તો પડિણ્ણત્તસ્સ, અગિલાણો ગિલાણસ્સ, અભિકંલ, સાહમ્મિઅસ્સ કુજ્ઞા^૫ વે-
યાવડિયં કરણાણુ^૬ । (૪૨૭)

આહદુ પરિચ્છં^૭, આણક્ખેસ્સામિ^૮, આહંડં ચ સાતિજ્જિસ્સામિ (૧) આહદુ પરિચ્છં,
આણક્ખેસ્સામિ, આહંડં ચ ણો સાતિજ્જિસ્સામિ (૨) આહદુ પરિચ્છં, ણો આણક્ખેસ્સામિ, આ-
હંડં ચ સાતિજ્જિસ્સામિ (૩) આહદુ પરિચ્છં ણો આણક્ખેસ્સામિ, આહંડં ચ ણો સાતિજ્જિસ્સા

૧ પ્રકલ્પ આચાર: ૨ પ્રતિજ્ઞા: ૩ નિર્જરામિતિશેષ: ૪ સ્વાદયિષ્યામિ ૫ કુર્યો ૬ ક-
રણય-તત્તુપકારાય (સ. મિશ્નુ: પ્રકલ્પં પાલયન્ ભક્તપરિચ્છયા પ્રાણાનપિ જહ્યાતૂ નપુન: પ્ર-
કલ્પં સંહયેદિતિ શેષ:) ૭ પરિચ્છાં ૮ અન્વેષાયિષ્યામિ.

ટલે કે એક વસ્ત્ર રાખવું, અને અતે તે પણ છોડી અચેલ [વસ્ત્રરહિત] થઈ નિશ્ચિંત બ-
નવું. આમ કરતાં તપ પ્રાપ્ત થાય છે. માટે જેમ ભગવાને ભાષ્યું છે તેનેજ નાણીને જેમ
બને તેમ સમપણુંજ સનજતા રહેવું. (૪૨૫)

જે સાધુના મને આમ થાય કે હું સંકટમાં^૧ આવી પડ્યો છું, અને નિર્ભય છું, માટે
ધરોધર જઈ ભિક્ષા લેવા જવાને હું સમર્થ નથી. (અને કદાચ તે સાધુ તેવી પોતાની સ્થિતિ
કોઈને કહી બતાવતો હોય) તે સાંભળીને કોઈ ગૃહસ્થ તેના સારું અસનાદિક આહાર બ-
નાવી ત્યાં લાવી આપવા માટે તે સાધુએ શરૂઆતમાંજ વિચાર કરીને કહેવું કે હે આયુ-
ષ્યમાન ગૃહસ્થ, મને મારા માટે આણેલો આહાર કે તેવું બીજું કંઈ પણ, ખાવું પીવું કે
કે લેવું ઘટવું નથી. (૪૨૬)

જે સાધુનો આવો આચાર હોય જેમકે “હું માંદો પડું” તેપણુ મારે બીજાને માંડે
વૈયાવૃત્ત્ય કરવા કહેવું નહિં કિતુ તેવી સ્થિતિમાં બીજા તંદુરસ્ત સમાન ધર્મ પાળનાર સાધુ-
ઓ પોતાના કર્મોની નિર્જરા^૨ થવાની ઇચ્છીને પોતેજ માંડે વૈયાવૃત્ત્ય કરે તો તે મારે કયુલ
કરવું; અને હું જે તંદુરસ્ત હોઉં તો મારે પોતાની મેળેજ નિર્જરાયે^૩ બીજા માંદા સમાન-
ધર્મી સાધુઓનું વૈયાવૃત્ત્ય તેના ઉપકારાર્થે કરવું,” (તેવા મુનિએ એ પોતાનો આચાર પાળતાં
બક્તપરિચ્છા નામના મરણે કરીને પ્રાણુ જવા દેવા પણ આચાર ખડો નહિ.) (૪૨૭)

(અઉભંગી) હું બીજાને માટે લાવીશ, બીજાનું લાવ્યું પણ ખાઈશ. (૧) હું બીજા
માટે લાવીશ પણ બીજાનું લાવ્યું નહિ ખાઈ (૨). હું બીજા માટે નહિ લાવીશ, પણ બીજા

૧ શેષાદિકમાં ૨ ક્ષય.

અધ્યયન આઠમું.

(૮૧)

મિ (૪) । एवं से अहाकिरिय-मेव धम्मं समहिजाणमाणे संते विरते सुसनाहितलेसे । त-
त्थवि तस्स कालपरियाए । से तत्थ विभंतिकारए । इच्छेतं विमोहायतणं हितं सुहं कम्मं
णिस्सेय्यं आणुगामियं-ति वेमि । (४२८)

[षष्ठ उद्देशः]

जे भिक्खू एगेण वत्थेण परिबुसिते पायवित्तिएण,^१ तस्स णો एवं भवइ, “वित्तिर्यं
वत्थ जाइस्सामि ” । से अहेसणिज्जे वत्थं जाएजा, अधापरिग्गहियं वा वत्थं धारेज्जा । जाय
गिम्हे पाविवहे, अधापरिबुज्जं वत्थं परिट्टवेज्जा । अनुवा एगसाडे अनुवा अचेले लाघवियं आ-
गममाणे । तवे से अभिससन्नागए भवइ । जहेयं भगवया पवेइयं तमेव अभिसमेच्चा सच्चओ
सच्चसाए समत्त-मेव समभिजाणिया । (४२९)

से भिक्खू वा, भિક્ષुणी वा, असणंवा [४] आहारेमाणे णो वामाओ हणुयाओ दा-
हिणं हणुयं संचारेज्जा आसाएमाणे, दाहिणाओ वा हणुयाओ वामं हणुयं णो संचारेज्जा
आसाएमाणे । से अणासायमाणे लाघवियं आगममाणे । तवे से अभिससन्नागए भवइ ।

એ આણેલું ખાઈશ. (૩) હું બીજા માટે પણ નહિ લાવીશ, બીજાનું લાભ્યું પણ નહિ ખા-
ઈશ. (૪) આ રીતે જેમ પ્રતિજ્ઞા લીધી હોય તેમજ કહ્યા મુજબ ધર્મને પાળતા થકો સંકટ પડતા
શાંત અને વિરત બની સારી લેખ્યાઓ ધરતો થકો મુનિ (અણસણ કરે) પણ પ્રતિજ્ઞા-ભંગ
ન કરે. તેમ કરતાં પણ તેનો કાળપર્યાયજ^૧ છે. તે મુનિ ત્યાં કર્મક્ષયનો કરનાર છે. એ રીતે
એ વિમોહી પુરષોત્ત^૨ સ્થાન^૩ છે, હિતકર્તા છે, સુખ કર્તા છે, વાજબી છે, કર્મ અપાવનાર છે
અને એનું સુકૃત ભવાંતરે પણ ચાલે છે. (૪૨૮)

છઠો ઉદ્દેશ.

(ધૈર્યવંત મુનિએ ઇંગિત મરણ કરવું.)

જે સાધુ પાસે પાત્રા સાથે માત્ર એકજ વસ્ત્ર હોય,^૩ તેને એમ ચિંતા નહિ થવાની
કે હું બીજું વસ્ત્ર માગીશ. તે મુનિ યથાયોગ્ય વસ્ત્ર યાચે, અને જેનું મળે તેનું પહેરે; જા-
નાસો આવતાં તે પરિણીત વસ્ત્ર પરણી લે; અથવા તે એક વસ્ત્ર પહેરે પણ અંતે ઈંગિ
કરીને વસ્ત્ર રહિત થઈ નિશ્ચિંત થાય. એમ કર્યાથી તેને તપ પ્રાપ્ત થાય છે. માટે જેમ ભ-
ગવાને ભાષ્યું તેનેજ જાણી કરીને જેમ બને તેમ સમપણું સમજતા રહેવું. (૪૨૯)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ, અસનાતિક આહાર કરતાં સ્વાદ મેળવવા માટે તે આહારને લાખા
ગાલથી જમણા ગાલે ન લાવવું અને જમણાથી દાબે ન લાવવું. આમ સ્વાદ નહિ લેવાથી

૧ કાળપર્યાય એટલે બાર વર્ષની સંલેખનાથી શરીર ધસવી અણસણ કરવું તે. ૨ ઇંગિત એટલે સાંકેતિક એટલે કે આટલા પ્રદેશમાંજ મારે હરવું ફરવું એવા ઠરાવવાનું અણસણ કરીને શરીર છાંડવું તે ઇંગિત મરણ કહેવાય. ૩ તેવો અભિગ્રહ લીધેલ હોવાથી.

(૮૨)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

અહેયં મગવતા પવેદ્યં તમેવ અભિસમેચ્ચા સચ્વતો સચ્વતાય સમન્ત-મેવ સમમિજા-
નિયા । (૪૩૦)

જસ્ય ણં મિક્ષુસ્સ એવં ભવતિ;—સે યિલાણામિ ચ ચલુ અહં હમંમિ સમણ્ હમં સરીરં
અણુપુલ્લેણ પરિવહિત્તય, સે અણુપુલ્લેણ આહારં સંવરેજ્જા । આહારં અણુપુલ્લેણ સંવરિતા કસાણ પયણુ
કિચ્ચા સમાહિયચ્ચે ફલગાવયટ્ટી ઇટ્ટાય મિક્ષુ અભિનિચ્ચુલ્લચ્ચે, અણુપવિસિત્તા ગામં વા,
જગરં^૧ વા, સેહં^૨ વા, કલ્લહં^૩ વા, મહં^૪ વા, પદ્ધં^૫ વા, દોણમુહં^૬ વા, આગરં^૭ વા,
આસમં^૮ વા, સંણિવેસં^૯ વા, ણિમમં^{૧૦} વા, રાયધાણિં વા, તણાહં જાણ્જ્જા । તણાહં જા-
હ્તા સે તં-માયાણ્ણ એવંત-મવકમિજ્જા । એવંત મવકમિત્તા અપ્પંદે અપ્પપાણે અપ્પવીણ અ-
પ્પહરણ અપ્પોસે અપ્પોદણ અપ્પુત્તિગ-પણય-દગ-મદિય-મકકાસંતાણણ પલિલેહિય [૨]
પમજ્જિય [૨] તણાહં સંથરેજ્જા । તણાહં સથરેજ્જા ઇત્થવિ સમણ્ હિત્તિરિયં કુજ્જા । (૪૩૧)

તં સચ્ચં સચ્ચવાદી ઓણ તિણ્ણે છિણ્ણકહંકહે આતીતદ્દે અનાતીતે, ચેચ્ચાણ મિહરં કાયં,
સંવિહ્ણિણિ ચિરુલ્લુલ્લે પરીસહોવસમ્મો; અસ્સિ વિસંભળણાણ, મૈરવ-મણુચ્છે । તથાવિ તસ્સ

૧ કરરહિતં ૨ ધૂલ્લિપ્રાકારવેદિતં ૩ ક્ષુલ્લકપ્રાકારવેદિતં ૪ અદ્વૈતુત્તીયગમ્યૂતાંતર્ધા-
મરહિતં ૫ જલ્લથલભેદંભિન્નદ્વિવિધં ૬ જલ્લથલનિર્ગમપ્રવેશં ૭ સ્વર્ણાકરાદિ ૮ તાપસાવસથઃ
૯ યાત્રાગતજનાવાસઃ ૧૦ પ્રભૂતતરવાણિગર્વાવસથઃ

ધણી પંચાત ઝાછી થવાની, તથા તપ પણ પ્રાપ્ત થાય છે. માટે જેમ ભગવાને કહ્યું છે
તેનેજ જાણીને જેમ બને તેમ સમપણું જાણતા રહેવું. (૪૩૦)

જે મુનિના એવો અભિપ્રાય થાય કે હું આ વખતમાં^૧ હવે આ શરીરને ક્રિયાન્તર
ક્રમમાં ધરતાં થકાં અશક્ત થાઉં છું, તે મુનિએ અનુક્રમે^૨ આહારને ધટાડવું, અને તેમ
કરીને કપાયો પાતલા કરી શરીરથી થતા વ્યાપારો નિયમીત ફળકની^૪ માફક રહેતા થકાં
રોગાદિક આવી પડતાં તૈયાર થઈ શરીરના સંતાપથી રહિત થઈ ધૈર્યધરી ઇગિત મરણુ ક-
રવું. તે આ રીતે કે ગામ, નગર, ખેડું, કસબો, પ્રગણા, પાટણ, બંદર, આગર, આશ્રમ,
યાત્રાસ્થળ, વ્યાપારસ્થળ, કે રાજધાનીમાં જઈને દર્ભવગેરા તણખલા માગી આવવા. તે લ-
ઈને એકાંત સ્થળમાં જવું. ત્યાં જઈ, કીડિઓના ઈંડા, જીવજંતુ, બીજ, વનસ્પતિ, જાડળ,
પાણી, કીડિઓના નાગરા, લીલકળ, લીલી માટી, તથા કરોળિઆથી રહિત જમીનને રૂડી ર તે
જોઈ પુજા પ્રમાણે, દર્ભ પાથરવા. અને ત્યાં એવે વખતે ઇત્તરિક^૫ એટલે પાદપોષગમ
મરણુના હિશામે થોડી મુશ્કેલીવાળું ઇગિત મરણુ કરવું. (૪૩૧)

સત્યવાદી. પરાક્રમી, સંસારનો પાર પામેલ, “ કેમ કરીશ ” એવી બીકથી રહિત, રૂડી
રીતે વસ્તુસ્વરૂપને જાણનાર, સંસારમાં નહિ ફસેલ, મુનિ જિનપ્રવચનના વિશ્વાસથી ભય-
કર પરીપક્ષ તથા ઉપસર્ગ અવગણીને આ વિનશ્વર શરીરને છાંડતાં થકાં ખરેખરે સત્ય અને

૧ રોગાદિક થવાથી અથવા ક્ષુબ્ધા આહારથી શરીર ક્ષીણ થઈ જવાથી. ૨ આવસ્થકાદિક
ક્રિયાઓમાં ૩ છઠ્ઠા અક્રમાદિકમે, નહિ કે બાર વર્ષની સંલેખનાના ક્રમે, કારણ કે માંડું માણસ
કંઈ તેટલો વખત ટકી શકે નહિ. ૪ જેમ ફળક [પાટીઓ] કપાતાં ધટાતાં બધું સહન કરે તેમ
બધું સહન કરતાં થકાં. ૫ અહીં ઇત્તરિક પદે સાગારી અણુસણુ ન લેવું કેમકે તે જિનકલ્પીને
ન સંભવે.

અધ્યયન આડમું.

(૮૩)

કાઠપરિયાણ. તેષિ તત્થ ચિચંતિકારણ હચ્ચેતં. વિમોહાયયણં હિતં સુહં શ્રેયં ણિસસેયસં આ-
શુભમિયંતિ કેમિ । (૪૩૨)

[સત્તમ ઉદેશઃ]

એ ભિક્ષુ અચેલે પરિવુસિતે, તસ્સ ણં એવં ભવતિ, ચાણમિ^૧ અહં તણ્ણાસં અહિયા-
સિત્તણ, સીયફાસં અહિયાસિત્તણ, તેણ્ણાસં અહિયાસિત્તણ, દંસમસગફાસં અહિયાસિત્તણ, ઇગ-
તરે અન્નતરે વિરુવરુવે ફાસે અહિયાસિત્તણ; હિરિપાદિચ્છાદણં ચ ણો સંચાણમિ અહિયાસિત્તણ^૨
એવં સ કપ્પતિ કઢિબંધણં ધારિત્તણ । (૪૩૩)

અદુવા તત્થ પરક્કમંતં મુજ્જો અચેલં તણ્ણાસા ફુસંતિ, સીયફાસા ફુસંતિ, તેણ્ણાસા
ફુસંતિ, દંસમસગફાસા ફુસંતિ, ઇગયરે અન્નયરે વિરુવરુવે ફાસે અહિયાસેતિ અચેલે લાપ-
ચિયં આગમમાણે. તવે સે અમિસમન્નાગણ મવતિ । જહેતં ભગવયા પ્ખેદિયં તમેવ અમિસ-
મેચ્છા સમ્વઓ સમ્વત્તાણ સમત્ત-મેવ સમમિજાણિયા । (૪૩૪)

જસ્સણં ભિક્ષુસ્સ એવં ભવતિ; અહં ચ સ્વલુ અન્નેસિં ભિક્ષુણં અસણં વા [૪] આહદુ

૧ શક્નોમિ ૨ હ્રીપ્રચ્છાદનં ત્યક્તું ન શક્નોમિ.

દુકરં કામ બળવે છે. આમ કરતાં પણ તેનો કાળપર્યાય [સંલેખના] જ ગણાય છે. તે મુનિ
આ સ્થળે પણ અંતક્રિયા કરે છે. એ રીતે એ ઇગિત મરણ વિમોહી પુરૂષોત્તમ સ્થાન છે,
હિતકર્તા છે, સુખકર્તા છે, વાળ્મી છે, કર્મ ખપાવનાર છે, અને ભવાંતરે એનું સુકૃત સાથે
ચાલે છે. (૪૩૨)

સાતમો ઉદેશ.

(પાદપોપગમન મરણ.)

જે સાધુ વસ્ત્રરહિત [દિગંબર] હોય, તેને એવું ધરો કે હું ધાસનો સ્પર્શ ખમી શકુ
છું, તાપ ખમી શકુ છું, દંશ કે મશકનો ઉપદ્રવ ખમી શકુ છું, અને બીજા પણ અનુકૂળ
પ્રતિકૂળ પરીપક્ષ ખમી શકું છું; પણ નમ્ર રહેતાં લજ્જા પરીપક્ષ ખમી શકતો નથી, તે
સાધુએ કટિબંધ વસ્ત્ર [ચોલપદ] રાખવું. (૪૩૩)

જે લજ્જા છતી શકાતી હોય તો અચેલ [વસ્ત્ર રહિત] જ રહેવું. તેમ રહેતાં ત-
ણુસ્પર્શ, તાદ, તાપ, દંશમશક, તથા બીજા પણ અનેક અનુકૂળ પ્રતિકૂળ પરીપક્ષ આવે તે
સહન કરવા. એમ કર્યાથી લાઘવ [અલ્પચિંતા] પ્રાપ્ત થાય છે, અને તપ પણ પ્રાપ્ત થાય
છે. માટે જેમ ભગવાને કહ્યું છે તેને જ નાણી જેમ અને તેમ સમપાણું નાણતા
રહેવું. (૪૩૪)

(અઉબંગી) જે સાધુના મને એમ ધ્યાય કે હું બીજા સાધુને આહારાદિ કામી આ-

(૮૪)

આચારંગ-ભૂળ તથા લાપાન્તર.

દલદ્વસ્તામિ, આહદં ચ સાતિજ્જિસ્તામિ [૧] જસ્સણં મિક્ખુસ્સ एवं भवति;—અહં ચ खलु अनेसिं मिक्खूणं असणं वा० आहद्दु दलद्वસ્તામિ, આહદં ચ ણો સાતિજ્જિસ્તામિ [૨] જસ્સણં મિક્ખુસ્સ एवं भवति;—અહં ચ खलु असणं वा० आहद्दु नो दलद्वસ્તામિ, આહદં ચ સાતિજ્જિસ્તામિ [૩] જસ્સણં મિક્ખુસ્સ एवं भवति;—અહં ચ खलु अण्णेसिं मिक्खूणं असणं वा० आहद्दु नो दलद्वસ્તામિ, આહદં ચ ણો સાતિજ્જિસ્તામિ [૪]—અહં ચ खलु तेण अधातिरित्तेणं अधेसणिज्जेणं अधापरिग्गहिणं असणेणं वा० अभिक्खं साहम्मिएहिं करमाणं वेयावडियं सातिज्जिस्तामि लाघावियं आगम-माणे जाव समत्त मेव समभिजाणिया । (૪૩૫)

જસ્સણં મિક્ખુસ્સ एवं भवति;—સે ગિલમિ ચ खलु अहं हमंमि समए हमं सरीरं ख-णुप्पवेणं परिवाहितए, સે અણુપ્પવેણં આહાં સંવદ્દેજ્જા । સંવદ્દેજ્જા કસાए पयणुए किच्चा स-माहिअच्चे फलगावयटी उट्ठाय मिक्खू अभिणिब्बुडच्चे, અણુપવિસિત્તા ગામં વા જાવ રાય-હાણિં વા તણાઈં જાएच्चा । તણાઈં જાएत्ता, સે ત-માયાए एगंत-मवक्कमेज्जा, અવંડે જાવ તણાઈં સંયરેજ્જા । एव्यवि समए कायं च, जोगं च, हरियं च, पच्चक्खाएज्जा । (૪૩૬)

તં સચ્ચં, સચ્ચાવાદી ઓए तिवे छिन्नकहंकहे आतीतदु अणातीते चेच्चाण भिउरं कायं सेविहणिय विरुवरुवे परिस्सहोवसगे अस्सि विसंभणाए भएव मणुच्चिच्चं । तत्थवि तस्स काल-

પીશ, અને હું પણ બીજાનું લઈશ (૨); અથવા લાવી આપીશ પણ લઈશ નહિ (૨); અ-થવા હું નહિ લાવી આપું પણ લાવેલું લઈશ. (૩) અથવા હું બીજા માટે લાવીશ પણ નહિ અને લઈશ પણ નહિ. (૪) એ રીતે ચક્રબંગીથી પ્રતિજ્ઞા કરે અથવા આ પ્રમાણે છૂટી પ્રતિજ્ઞા કરે કે) મારે મારા ખપથી વધેલા યથાયોગ્ય જેવા મળેલ તેવા આહારાદિકથી નિર્જનતા અર્થે સાધર્મિ મુનિનું ઉપકારાર્થે વૈયાવૃત્ત્ય કરવું. અથવા માંડે કોઈ તેવી રીતે આ-હારાદિક આપી વૈયાવૃત્ત્ય કરે તે સ્વીકારીશ. જે માટે એવી પ્રતિજ્ઞાથી લાઘવ પ્રાપ્ત થાય છે. તપ પ્રાપ્ત થાય છે. માટે જેમ ભગવાને કહ્યું છે તેનેજ બાળીને સમપણું બાળવું. (૪૩૫)

જે સાધુને એવો અભિપ્રાય થાય કે હવે આ વખતે હું આ શરીરને ક્રિયાઓમાં જો-ડતાં થકાં અસક્ત થાઉંછું, તેણે અનુક્રમે આહાર ખટાડવો. તેમ કરીને કષાય પાતલા કરવા. પછી શરીર વ્યાપાર ગિપમીને ફળક માફક રહેતાં થકાં મરણ માટે તૈયાર થઈ શરીર સંતા-પરહિત થઈ ધીરપણે પાદપોષમન^૧ અણુસણુ કરવું. તે આ રીતે કે ગામાદિકમાં જઈ દર્બ વગેરા લાવી એકાંતમાં નિર્જન ભૂમિએ સંચારે પાથરવો, પછી તેવે વખતે, શરીરને, શરીરના વ્યાપારને, અને ધર્મી એટલે ગતિને ત્યાગ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લેવી. (૪૩૬)

સત્યવાદી પરાક્રમી પારંગામી “ કેમ કરીશ ” એવી બીકથી રહિત પદાર્થસ્પર્શ બાળુ-નાર સંસારમાં નહિ રસાએલ મુનિ જિન પ્રવચનના નિશ્વાસથી ભયંકર પરીપલ તથા ઉપ-સર્ગોને અવગણીને આ વિનશ્વર શરીરને કાંડતો થકો ખરેખર સત્ય અને દુઃકર કામ બળને

૧ પાદપ એટલે ઝાડ તેને ઉપગમન સરખા થવું એટલે કે ઝાડ માફક ત્રિચર થઈ રહેલું, કોઈ પણ અંગોપાંગ ડગાવવા નહિ, એવા મરણને પાદપોષમન કહે છે.

અધ્યયન આઠમું.

(૮૫)

પરિચાદ । સે તત્થ વિમંતિકારણ દુચ્ચેયં । વિમોહાયતણ દિયં સુહં સ્વમં ગિસ્સેયસં આણુગામિયં-
સિ સેમિ । (૪૩૭)

[અષ્ટમ ઉદ્દેશઃ]

અણુપુન્નેણ વિમોહાઈ, જાઈ ધીરો સમાસજ્જ;
વસુમંતો મતિવંતો, સઘ્વં ણચ્ચા અણેલિસં ।૧। (૪૩૮)
દુવિહંપિ વિદિત્તા ણં, બુદ્ધા ધમ્મસ્સ પારગા;
અણુપુન્નેઈ સંસાણ, કમ્મુણા ડ તિડ્ઢતિ ।૨। (૪૩૯)
કસાણ પયણુણ કિચ્ચા, અપ્પાહારો તિતિક્કણ;
અહમિક્કલ્લુ ગિલાણ્ણજ્જા, આહારસ્સેવ અંતિયં ।૩। (૪૪૦)
જીવિયં ણામિકંસેજ્જા, મરણં ણાવિ પત્થણ;
દુહતાવિ ણ સજ્જેજ્જા, જીવિતે મરણે તહા ।૪।
મજ્જત્થો ણિજ્જરાપેહી, સમાહિ-મણુસાલણ;
અંતોભીં વિડ્ડસજ્જ, અજ્ઞત્થં સુદ્ધ-મેસણ ।૫। (૪૪૧)

છે. તે મુનિનો આ સ્થળે પણ કાળપર્યાય જ છે. વળી આ સ્થળે તે અંતક્રિયા પણ કરી શકે છે. એ રીતે એ પાદ્યોપગમન મરણ વિમોહી પુરુષોનું સ્થાન છે, હિતકર્તા છે, સુખકર્તા છે, વાળ્મી છે, કર્મ ખપાવનાર છે, અને એનું કૃણ ભવંતરે ચાલે છે. (૪૩૭)

આઠમો ઉદ્દેશ.

(કાલપર્યાયથી ત્રણ મરણની વિધિ)

સંયમી બુદ્ધિશાળી અને ધીર મુનિએ બધી બાબત અતિસરસ રીતે જાણીને અનુક્રમે મોહને દૂર કરનાર ત્રણ^૧ મરણની રીતોમાંથી ગમે તે એક પામીને સમાધિ પાળવી. (૪૩૮)
(શરીરાદિ બાહ્ય તથા રાગાદિ અભ્યંતર) એ બંને પ્રકારની વસ્તુ જાણીને^૨ ધર્મના પારંગામી થએલ મુનિએ અનુક્રમે અવસર જાણીને કર્મથી છૂટે છે (૪૩૯)

કપાય પાતકા કરી આહાર ગટાવી (સંકટ) સહન કરતો થકો જો સાધુ કદાચ આહાર વિના બહુ જ મુંઝાય તો તદન આહારનો લાગ કરી અણુસણ કરે અથવા સમાધિ રાખવા માટે થોડો વખત આહાર લઈ પછી સંલેખણા ચલાવે. (૪૪૦)

મુનિએ અણુસણ કરતાં જીવંત પણ ન ઈચ્છવું તેમ મરવું પણ ન ઈચ્છવું. જીવિત અને મરણ એ બંનેમાં આશા ન બાંધવી. કિંતુ સમભાવી થઈ નિર્જરાની ઈચ્છા ધરતાં થકાં સમાધિ પાળ્યા કરવી. અંદરના (કપાય) અને બાહરના (શરીરાદિક) છોડીને પવિત્ર અતઃકરણ (રાખવા) ચલાવું. (૪૪૧)

૧ કાલપરિણા, ઇંગિત મરણ, તથા પાદ્યોપગમન મરણ. ૨ ચાવતું છાંંડીને.

(૮૬)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

જં કિંચિ વક્કમે જાળે, આઝક્લેમસ અપ્પળો;
 તસ્સેવ અંતરદ્વાણ, સ્વિપ્પં સિક્કલેજ્જ પંઢિણ ૧૬। (૪૪૨)
 ગામે વા અદુવા રણ્ણે, થંઢિલં પઢિલેહિયા;
 અપ્પપાળં તુ વિજ્ઞાય, તળાહં સંથરે મુણી ૧૭। (૪૪૩)
 અળાહારો તુઅદેજ્જા, પુટ્ટો તત્થ હિયાસણ;
 નાત્તિવેલં ઉવચરે, માણુસ્સેહિં વિ પુટ્ટણ ૧૮। (૪૪૪)
 સંપપ્પગા ય જે પાળા, જે ડ ડહુ-મહે-ચરા;
 મુંજંતે મંસસોળીતં, ણ છળે ણ પમજ્જણ ૧૯। (૪૪૫)
 પાળા દેહં વિહિંસંતિ, ઠાળાતો ણ વિડઢમ્મે;
 આસવેહિં વિવિત્તેહિં તિપ્પમાણો હિયાસણ ૨૦।
 ગંથેહિં વિવિત્તેહિં, આઝકાલસ્સ પારણ; (૪૪૬)
 પગ્ગહિઅતરંગ^૧ ચેયં, દવિયસ્સ વિયાણતો ૨૧। (૪૪૭)
 અયં સે અવરે ધમ્મે, ણાયપુત્તેણ સાહિણ;
 આયવજ્જં પઢીયારં વિજંહેજ્જા તિહા તિહા ૨૨। (૪૪૮)

૧ હત્ત ઇંગિતમરણસૂત્રં. પ્રગૃહીતતરકં શ્રેષ્ઠતરમિત્થયે:

(આચિંત્યો કંઈ રોગ ઉત્પન્ન થાય તો સમાધિને ઈચ્છતા મુનિએ) પોતાના આયુષ્ય પાળવાના જે ઉપાય માલમ હોય તે ઉપાય અણુસણના અંદર કરી લઈ સમાધિ મેળવી પાછી પણ સંલેખાણુ કરવી. (૪૪૨)

ગામમાં અથવા અરણ્યમાં સ્થાપિત^૧ તપાશીને તેને જીવનંતુ રહિત બળ્ણાને સૂકાં દ-બાદે તણ્ણથી ત્યાં સંધારો પાથરવો. (૪૪૩)

તે સંધારા પર આહાર ત્યાગ કરી (અણુસણ કરી) મુનિએ શયન કરવું. અણુસણમાં જે પરીપક્ષ કે ઉપસર્ગ [દુઃખ તથા સંકટ] જીવજે તે સહન કરવા. ક્રોધ મનુષ્યો તરફથી ઉપસર્ગ થાય તો મર્યાદા ઉલ્લંઘવી નહિ. (આર્તધ્યાનમાં ન પડવું) (૪૪૪)

ફરતા જંતુઓ^૨ પક્ષિઓ^૩, સર્પાદિ જંતુઓ, માંસભક્ષી પ્રાણિઓ,^૪ અને રક્તભક્ષી પ્રાણિઓ^૫ અણુસણમાં રહેલ મુનિને ઉપદ્રવ કરે તો મુનિએ હાથ વગેરાથી તેમને મારવું નહિ અને રક્તહરણાદિકથી શરીરને પ્રમાણવું પણ નહિ. (૪૪૫)

જંતુઓ માઈ શરીર ખાએ છે પણ મારા ગુણો નથી ખાતા, એમ વિચારી મુનિએ તે ઠેકાણાથી બીડી બીજે સ્થળે ન જવું. આશ્રવો^૬ છાડીને આનંદમાં રહી સર્વ સહન કરવું. વળી જૂદા જૂદા શાસ્ત્રોને સાંભલતાં અથવા જૂદી જૂદી જ્ઞાતનો પરિગ્રહ છાંડતાં પોતાનું આયુષ્ય પૂરું કરવું. (૪૪૬)

હવે જે સંયમી મુનિ ગીતાર્થ^૭ હોય તેવા મુનિ ઇંગિતમરણ નામનું અણુસણ કરે છે. તે અણુસણ ધણી કઠિન રીતે લેવાય છે. (૪૪૭)

એ અણુસણમાટે જ્ઞાતપુત્ર વાર પ્રભુએ એમ કહેલું છે કે તે અણુસણસંસ્થિત મુનિએ જાતે જ ઉદ્ધર્તનાદિ^૮ ક્રિયાઓ કરવી બીજા પાસે ત્રિવિધે ત્રિવિધે ન કરાવવી. (૪૪૮)

૧ સ્થળ. ૨ કીરિઓ પ્રમુખ. ૩ બીધવગેરા ૪ સિંહાદિ ૫ મહર જેવા. ૬ કષાય વગેરા પાપના હેતુઓ. ૭ જઘન્દથી પણ નવપૂર્વી હોવા બેઠએ. ૮ ઉદ્ધર્તન-બંધનું, પરિવર્તન-પાસું ફેરવવું, ઉચ્ચાર. અરુચી જવું, પ્રશ્રવણ-પિશાબ કરવા જવું, ઇલાદિ ક્રિયાઓ.

અધ્યયન આડમું.

(૮૭)

હરિણુ ણ ણિવજ્જેજ્ઞા, થંઢિલં મુણિઆ^૧ સપ્; ^૧
 વિહસ્સજ્જ અણાહારો, પુટ્ઠો તત્થ હિયાસપ્ ૧૧૩। (૪૪૯)
 હંદિણ્હિં ગિલાયંતે, સમિયં આહરે મુણી;
 તહાવિ સે અગરહે, અચલે જે સમાહિણ્ ૧૧૪। (૪૫૦)
 અભિક્કમે પઢિક્કમે, સંકુચણ્ પસારણ્;
 કાયસાહારણદાણ્, હ્થંવાવિ અચ્ચેયણે ૧૧૫। (૪૫૧)
 પરિક્કમે પરિકિલંતે, અદુવા ચિટ્ઠે અહાયતે;^૨
 ઠાણેણ પરિકિલંતે, ણિસિણ્જ્ઞા ય અંતસો ૧૧૬। (૪૫૨)
 આસીણે ણેલિસં મરણં, હંદિયાણિ સમીરણ્;
 કોલાવાસં સમાસજ્જ, વિતહં પાદુરેસપ્^૩ ૧૧૭। (૪૫૩)
 જઓ વજ્જં સમુપ્પજ્જે, ણ તત્થ અવલંબણ્;
 તત્થો ઉક્કસે અપ્પાણં, સવ્વે ફાસે અહિયાસપ્ ૧૧૮। (૪૫૪)
 અયં^૪ ચાયતતરે સિયા, જો એવં અણુપાલણ્;
 સવ્વગાયણિરોધેવિ, ઠાણાતાં ણ વિહમ્ભે ૧૧૯। (૪૫૫)

૧ જ્ઞાત્વા ૨ ચયાયતઃ ૩ ગવેષયેત્ ૪ પાદપોપગમમરણાવિધિઃ

લીલોતરીવાળી જગ્યામાં ન સૂવું કિંતુ નિર્જીવ સ્થાનમાં શયન કરવું. આહારને લાગીને જે ઉપસર્ગો થતા રહે તે સહન કરવા. (૪૪૯)

વળી ઇંદ્રિયો^૧ બહુ અકડાય ત્યારે તે ઇંદ્રિયોને હેરવી ફેરવીને આત્માને સમાધિમાં રાખવો. કારણ કે જેમ તેમ કરતાં પણ જે સમાધિવંત રહે છે તે પવિત્ર અને અચલ કહેલા છે. (૩૫૦)

એ અણુસણમાં નિયમિત ફેરવી જૂંમિમાં શરીરના સહજ ટકાવ માટે જવું આવવું, ખેસવું, ચરણાદિક પસારવા વગેરા ક્રિયાઓ કરી શકાય છે. અને જે કોઈ સમર્થ મુનિ હોય તો તેણે અચેતન [નિર્જીવ વસ્તુ] માફક અડગજ થઈ રહેવું, (૪૫૧)

પણ તેમ નહિ કરી શકતા મુનિએ ખેશી ખેશી થાકી જતાં (સમાધિના અર્થે) હરવું-ફરવું, અથવા હરતાં ફરતાં થાકેલા મુનિએ યતનાપૂર્વક ખેસવું, અને ખેશવાથી થાકી જતાં શયન પણ કરવું. (૪૫૨)

આવા અણુસણમાં ઉજમાલ થએલા મુનિએ પોતાની ઇંદ્રિયો તેમના વિષયોથી ખૂબ ખેંચી લેવી. અવશ્તભના માટે [અટેલવા માટે] જે મુનિઓ પોતાની પીઠ પાછલ પાટિઉં રાખે છે તે સુધિર હોય તો તે બદલાવી ખીજું લેવું. (૪૫૩)

કારણ કે જેથી પાપ ઉત્પન્ન થાય તેનું અવલંબન ન કરવું. માટે સર્વ સંદોષ યોગોથી આત્માને દૂર કરીને સર્વ પરીપક્ષ તથા ઉપસર્ગ સહેવા. (૪૫૪)

(હવે પાદપોપગમ અણુસણ કહે છે) જે મુનિ સર્વ શરીર અકડાતાં પણ જે રથાન માં અણુસણ કરેલું હોય તે સ્થાનથી લવલેશ પણ ન ડગે અને એ રીતે જે પાદપોપગમ અણુસણ પાળે તે સર્વથી અધિક કામ જાણવું. (૪૫૫)

૧ કરચરણાદિક.

(૮૮)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

અયં સે ઈત્તમે ધમ્મે, પુવ્વઠ્ઠાણસ્સ પગ્ગાહે;
 આચરં પહિલેહિત્તા, વિહરે^૧ ચિટ્ટ માહણે ૧૨૦ (૪૫૬)
 અચિત્તં તુ સમાસજ્જ, ઠાવણં તંથ અપ્પયં;
 દોસિરે સવ્વસો કાયં, ણ મે દેહે પરીસહા ૧૨૧ (૪૫૭)
 જાવજ્જીવં પરીસહા, ડવસમ્મા ઇતિ સંલયા;
 સંબુઢે દેહમેયાણ, ઇતિપન્ને ધિયાસણ ૧૨૨ (૪૫૮)
 મિહરેસુ ન રજ્જેજ્જા, કામેસુ બહુતરસુ વિ;
 દુચ્છાશેમં ણ સેવેજ્જ, ધુવં વચ્ચં સપેહિયા ૧૨૩ (૪૫૯)
 સાસણહિં ણિમંતેજ્જા, દિવ્વમાયં ણ સદ્દહે;
 તં પેહિવુજ્જ માહણે, સવ્વં નૂમં વિધૂણિયા ૧૨૪ (૪૬૦)
 સવ્વટ્ટેહિં અમુચ્છિણ, આઝકાલસ્સ પારણ;
 તિત્તિવચ્છ^૨ પરમં ણચ્ચા, વિમાહજ્જતરં હિત્તં-તિ લેમિ ૧૨૫ (૪૬૧)

૧ અનુપાલયેદિત્યર્થઃ કાર્યઃ ૨ (ઉપહારસૂત્રં)

આ અણુસણુ સર્વથી ઉત્તમ છે, કારણ કે એ પેહેલા બતાવેલા ભક્તપરિણા તથા ઈમિ તમરણુ એ બન્ને અણુસણુથી મુક્તેલ છે. (એની વિધિ આ રીતે છે) અચિર એટલે નિર્ણય ભૂમિ તપાશીને ત્યાં બેસીને એ અણુસણુ આદરવું. (૪૫૬)

મતલબ એકે અચિત્ત સ્થિતિ અથવા ક્ષણક મેળવીને ત્યાં પોતે સ્થિત થવું, અને આખા શરીરને વોસરાવવું. (પછી પરીપહ કે ઉપસર્ગ થાય તો વિચારવું કે ૧ મારા શરીરમાં પરીપહ છે જ નહિ. (શરીર જ માફ નથી ત્યારે તેના પરીપહ તે મારે શેના હોય.) (૪૫૭)

વળી વિચારવું કે જ્યાં લગી જીવીશ ત્યાં લગી પરીપહોપસર્ગ સહેવાના છે એમ ધારી ને “મે શરીરથી જૂદો થવા માટે જ શરીરનો ત્યાગ કરેલો છે?” એમ વિચારી પરિત મુનિએ સર્વ પરીપહોપસર્ગ સહન કરવા. (૪૫૮)

વળી આવે વખતે કદાચ કોઈ રાગદ્વિદિ ત્યાં આવી અનેક લાલચો બતાવી મુનિનું મન ડગાવે તો પણ મુનિએ તે ક્ષણભંગુર શબ્દાદિક વિષયોમાં રાગ કરવો નહિ. સદા સ્થિર રહેનારી યશકીર્તિ વિચારીને મુનિએ ઇચ્છાલોભ એટલે “હું ચક્રવર્તી થાઉં” એ વગેરા નિદાન ન કરવા. (૪૫૯)

વળી કોઇ કદાચ શાશ્વત એટલે અનર્ગલ દ્રવ્યથી મુનિને નિમંત્રણ કરે તો મુનિએ ચિંતવવું કે માફ શરીર જ શાશ્વત નથી માટે એ દ્રવ્ય શાશ્વત શી રીતે બને.” વળી કોઇ દેવતા આવી માયા બતાવે તો તે પણ માનવી નહિ; કિંતુ સર્વ જન્મજ દૂર કરીને હે મુનિ, તું સમજ કે એ નકલી દેવમાયા જ છે. (૪૬૦)

એ રીતે સર્વ વિષયોમાં અમૂર્ચિત થઇને મુનિએ આયુકાળના પારંગામી થવું. (ઉપસંહાર) એ રીતે એ ત્રણ મરણોમાં ઉત્કૃષ્ટ તિતિક્ષા [સહનશીલતા] રહેલી હોવાથી સ્વયંભૂ તાનુસારે ગમે તે મરણ કલ્યાણકર્તા છે. (૪૬૧)

અધ્યયન નવમું.

(૮૯)

ઉપધાનશ્રુતાણ્યં નવમ મધ્યયનમ્

[પ્રથમ ઉદ્દેશઃ]

અહાસુયં વદિસ્સામિ, જહા સે સમણે ભગવં ઉદ્દાય;
 સંભાય^૧ તંસિ હેમંતે, અહુણાપવ્વહ્દુ રીયથા^૨ ૧૧ (૪૬૨)
 ણોચેવિમેળ^૩ વત્થેણ, પિહિસ્સામિ તંસિ હેમંતે;
 સે પારણ આવકહાણ, ણ્યં^૪ સુ અણુવમ્મિયં તસ્સ ૧૨ (૪૬૩)
 ચત્તારિ સાહિણ માસે, બહવે પાણજાહ્યા આગમ્મ;
 અભિરુજ્જ કાયાં વિહરિંસુ, આરુહિયા^૫ ણં તત્થ હિંસિંસુ ૧૩ (૪૬૪)
 સંવચ્છરં સાહિયં માસં, જં ણ રિક્કાસિ^૬ વત્થગં ભગવં;
 અચેલણ તત્તો ચાર્હ, તં વોસજ્જ વત્થ-મ્મણગારે ૧૪ (૪૬૫)

૧ જ્ઞાત્વા ૨ રીયતેસ્મ-વિજહાર ક્વચિત્ ૩ નચૈવાનેન ૪ વચ્ચાધારણં ૫ આરુહ્ય ૬ ત્ય-
 ક્તવાન્.

અધ્યયન નવમું.

ઉપધાનશ્રુત.

પહેલો ઉદ્દેશ.

(મહાવીર સ્વામિનો વિહાર)

(હિ જાણુ) મે જેમ સાંભળ્યું છે તેમ કહુ છું કે શ્રમણ ભગવાન (મહાવીરે) દીક્ષા લઇને હેમંત ૩૮૫માં તરતજ વિહાર કર્યો. (૪૬૨)

(તેમને ઇંદ્રે એક દેવદૂષ્ય વસ્ત્ર આપેલું હતું પણ) ભગવાને નથી વિચાર્યું કે એ વસ્ત્રને હું શીયાળામાં પહેરીશ. તે ભગવાન તો જીવિતપર્યંત પરીપહેના સહનાર હતા. માત્ર યશ્વાતીર્થકરોના રિવાજને અનુસરીને તેમણે (ઇંદ્રે આપેલું) વસ્ત્ર ધર્યું હતું. (૪૬૩)

(ભગવાનના શરીરે દીક્ષા લેતી વખતે પુષ્કળ મુગધિ વાસક્ષેપ વર્ષેલો હોવાથી) ચાર મહિના લગી ધણી બ્રમરાદિક જાતુઓ તેમના શરીરને વલગતા હતા અને માંસ તથા લોહી ચૂસતા હતા. (૪૬૪)

ભગવાને લગભગ તેર મહિના લગી તે (ઇંદ્રે દીધેલું) વસ્ત્ર સ્કંધપર ધર્યું હતું. પછી તે વસ્ત્ર છાંડીને ભગવાન વસ્ત્રરહિત અનગાર થયા, (૪૬૫)

(૬૦)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

અદુ^૧ પોરિસિ^૨ તિરિયમિત્તિ, ચક્ષુ-માસજ્ઞ^૩ અંતસો જ્ઞાતિ^૪;
અહ ચક્ષુમીયા^૫ સદિયા^૬ તે^૭, હંતા હંતા^૮ બહવે કંદિસુ ૧૫। (૪૬૬)

સયળોહિં^૯ વિતિમિસ્સેહિં, દૃત્યોઓ તત્થ સે પરિજ્ઞાય;
સાગારિયં ન સેવદ્, હિતિ સે સયં પવેસિયા^{૧૦} જ્ઞાતિ ૧૬। (૪૬૭)

જે કેદ્દ હમે અગારત્યા, મીસીભાવે પહાય સે જ્ઞાતિ;

પુટ્ટેવિ ણામિભાસેસુ, ગચ્છતિ ણાહ્વચ્ચતી અંજૂ ૧૭। (૪૬૮)

ળો સુગર-મેત્ત-મેગેસિં, ણા મિભાસે અભિવાયમાણે;
હયપુલ્લો તત્થ દંડેહિં, લ્હસિયપુલ્લો^{૧૧} અપુલ્લેહિં ૧૮। (૪૬૯)

ફરુલાહં દુત્તિતિવ્લાહં, અતિઅચ્ચ^{૧૨} મુળી પરક્કમમાણે;
આઘાયણદગીતાહં, દંડજુજ્ઞાહં મુટ્ટિજુજ્ઞાહં ૧૯। (૪૭૦)

૧ અય ૨ પુરુષપ્રમાણધીર્થિ ૩ સાવધાનોમૂત્વા ૪ ધ્યાયતિ ૫ દર્શનમીતા: ૬ સંહિતા
મિલિતા: ૭ હિંભા: ૮ હત્વા હત્વા ૯ શયનેષુ-વસતિષુ ૧૦ આત્માને વૈરાગ્યમાર્ગેપ્રવિશ્ય.
૧૧ હિંસિતપૂર્વે: ૧૨ અતિગત્ય

ભગવાન સાવધાન થઈ પુરૂષપ્રમાણ માર્ગને ધીરોસમિતિથી શોધીને ચાલતા હતા.
આ વખતે નાના આળસો તેમને દેખી ભયભ્રાંત થઈ એકઠા મળી તેમને લાઠમૂઠ વગેરેથી
મારતા મારતા રડવા લાગતા. (૪૬૬)

વળી ભગવાન, ગૃહસ્થ અને તીર્થંકરોથી સેત્રભેલ થએલી ચરિતમાં રહેતા ત્યારે જો
સ્ત્રિઓ તેમને પ્રાર્થના કરતી તો તે ભગવાન તે સ્ત્રિઓને શુભમાર્ગની અર્ચનાઓ ગણીને
તેમનો પરિહાર કરતા થકા મૈથુન નહિ સેવતા. એ રીતે તેઓ પોતે પોતાના આત્માને વૈરા-
ગ્યમાર્ગમાં લાવીને ધર્મધ્યાન ધ્યાતા હતા. (૪૬૭)

ભગવાન, ગૃહસ્થો સાથે હળવું મળવું છોડીને ધ્યાનનિમગ્ન રહેતા. ગૃહસ્થો કંઈ પૂછતા
તો તેમના સાથે એ વખતે ભગવાન બોલતા નહિ પણ પોતાનું હિત સંપાદન કરવા ચાલ્યા
જતા હતા. સરલ સ્વભાવી ભગવાન એ રીતે મોક્ષ માર્ગને અનુવર્તતા હતા. (૪૬૮)

ભગવાનને કોઈ વખાણતા તો તેના સાથે પણ કશું બોલતા નહિ, તેમજ જે પુણ્યહીન
અનાથો તેમને દંડાદિકથી મારતા કે વાલ ખેંચીને દુઃખ દેતા તેમના તરફ ડોપ કરતા નહિ.
(એવું પ્રવર્તન ખરે એવા મહાપુરુષો જ કરી શકે છે. પ્રાકૃત જનોથી એમ વર્તવું
મુશ્કેલ છે.) (૪૬૯)

વળી ભગવાન, નહિ ખમી શકાય એવા કઠોર પરીષદોની કશી દરકાર નહિ કરતાં અને
લોકોથી થતાં નુકસાન કે ગીતમાં રાગ નહિ ધરતા; તથા દંડયુદ્ધ કે મુશ્કિયુદ્ધની વાતો સાંભલી
હિંમુક નહિ બનતા. (૪૭૦)

અધ્યયન નયમું.

(૯૧)

ગદિય મિહોકહાસુ, સમયંમિ ણાયપુત્તે વિસોગે અદક્લુ;
 પ્તાઈ સો ડરાલાઈ, ગચ્ઠતિ ણાયપુત્તે અસરણા ૧૧૦ (૪૭૧)
 અવિ સાહિય દુવાસે, સીતોદં અમોચ્ચા ણિક્ખંતે;
 પ્ગત્તગણ પિહિયચ્ચે, સે અહિન્નાયદંસણે સંતે ૧૧૧ (૪૭૨)
 પુઠવિં ચ આઝક્કાયં, તેઝક્કાયં ચ વાઝક્કાયં ચ;
 પળગાય બીયહરિયાઈ, તસકાયં ચ સવ્વસો ણચ્ચા ૧૧૨
 “ પ્યાઈ સંતિ ” પઢિલેહ, ચિત્તમંતાઈ સે અભિન્નાય;
 પરિવજ્જિયાણ વિહરિત્થા, ઇતિ સંઘાવ સે મહાવીર ૧૧૩ (૪૭૩)
 અદુ થાવરા તસત્તાપ, તસનીવા ય થાવરત્તાપ;
 અદુવા સવ્વજોણિયા સત્તા, કમ્મુણા કપ્પિયા પુઠો બાલા ૧૧૪ (૪૭૪)
 ભગવં ચ એવ-મન્નેસી, સોવહિં દુ લુપ્પતી બાલે;
 કમ્મં ચ સવ્વસો ણચ્ચા, તં પઢિયાઈક્કલે પાવગં ભગવં ૧૧૫ (૪૭૫)
 દુવિહં સમેચ્ચ મેહાવી, કિરિય-મક્ખાય મળેલિસં ણાણી;
 આયાણસોય-મતિવાય, સોયં જોગં ચ સવ્વસો ણચ્ચા ૧૧૬ (૪૭૬)

કોઈ વખતે જ્ઞાતનંદન ભગવાન, સ્ત્રીઓને પરસ્પરની કામકથામાં તક્ષીન થએલી જોતા તો ત્યાં રાગદ્વેષરહિત મધ્યસ્થપણે રહેતા. એ રીતે એવા જળરજસ્ત સંકટો પર કશું પણ લક્ષ્ય નહિ આપતાં જ્ઞાતપુત્ર ભગવાન સંયમમાં પ્રવર્ત્યા જતા હતા. (૪૭૧)

ભગવાને દીક્ષા લીધા અગાઉ લગભગ એ વર્ષથી થંડું પાણી પીવું છોડ્યું હતું. એ રીતે તેઓ એ વર્ષે લગી અચિત્ત જળ પીતા થકા એકત્વભાવના ભાવતા કપાયરૂપ અગ્નિ ઉપશમાવીને શાંત બન્યા થકા તથા સમ્યક્ત્વભાવથી ભાવિત રહેતા થકા દીક્ષિત થયા. (૪૭૨)

ભગવાન, પૃથ્વી, જળ, અગ્નિ, વાયુ, સેવાલ-બીજ-લીસોતરીરૂપ વનસ્પતિ, તથા ત્રસ કાય એ બધાને “ છતા ” અને “ સજીવ છે ” એમ ગણીને તેના આરંભનો પરિહાર કરી વિચરતા. (૪૭૩)

વળી સ્થાવર જીવો કર્મોનુસારે ભવાંતરે ત્રસરૂપે પણ ઊપજી શકે છે અને ત્રસ જીવો સ્થાવરરૂપે પણ ઊપજે છે. અથવા રાગદ્વેષ સહિત સર્વ જીવો કર્મોનુસારે સર્વ યોનિઓમાં ઊપજતા રહે છે. (એમ સંસારની વિચિત્રતા રહેલી છે એવું ભગવાન વિચારતા.) (૪૭૪)

અને એમ ભગવાન મહાવીરદેવે વિચારીને જાણ્યું કે ઉપધિસહિત^૧ અજ્ઞાની જીવ કર્મોથી બંધાય છે. માટે સર્વ રીતે કર્મોને જાણીને તે કર્મો તથા તેના હેતુ પાપને ભગવાન ત્યાગ કરતા હતા. (૪૭૫)

તે જ્ઞાનવંત યુક્તિમાન ભગવાને એ પ્રકારના કર્મો^૨ તથા તેના આવવાના માર્ગ, હિંસાના માર્ગ, તથા યોગ^૩ એ બધું જાણીને સંયમની અત્યુત્તમ ક્રિયા કરેલી છે. (૪૭૬)

૧ ઉપધિ-ઉપાધિ-તે એ પ્રકારની છે દ્રવ્યોપધિ તથા ભાવોપધિ. ૨ ઈર્ષ્યાપ્રસય કર્મ તથા સાંપ્રસાયિક કર્મ. ૩ મન વચન કાયરૂપ.

(૯૨)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

મતિવાતિયં^૧ અણાઝદિં^૨, સય-મન્નેસિં અકરણયાપ્; જસિસ સ્થિજો પરિજ્ઞાયા, સન્વકમ્મવહા ૩ સે અદક્લ્ ૧૧૭ (૪૭૭)

અહાકહં ન સે સેવે, સન્વસો કમ્મુણા બંધં અદક્લ્; જંકિંચિ પાવગં મગવં, તં અકુઞ્વં વિચદં મુંજિત્થા ૧૧૮ (૪૭૮)

ળો સેવતી ય પરવત્થં,^૪ પરપાણ્^૫ વિ સે ણ મુંજિત્થા;^૬ પરિવજ્જિયાણ ઓમાણં^૭, ગચ્છતિ સંલ્લહિં^૮ અસરણાપ્ ૧૧૯ (૪૭૯)

માયન્ને અસળપાણસ્સ, ણાણુગિદ્ધે રસેસુ અપહિન્ને; અંછિંચિ ણો પમજ્જિય, ણોવિચ કંદૂયથે મુળી ગાયં ૧૨૦ (૪૮૦)

અપ્પં^૯ તિરિયં પેહાપ્, અપ્પં પિટ્ટો વ પેહાપ્; અપ્પં બુદ્ધપ્ પહિભાણી, પંથપેહી ચરે જયમાણે ૧૨૧ (૪૮૧)

સિસિરંસિ અદ્ધપહિન્ને, તેં વોસ્સજ્જ વત્થ-મળગારે; પસારિત્તુ વાહુ દરકમે, ણો અવલંબિયા ણ કંધંસિ. ૧૨૨ (૪૮૨)

૧ અતિપાતિકાં નિર્દોષાં ૨ અર્હિસાં “આશ્રિત્ય” કૃતિશેષઃ ૩ અદ્વાક્ષીત્ ૪ પ્રધાનં પરકીયં વા વચ્ચં ૫ પરપાત્રેષિ ૬ મુંકે ૭ વપમાનં ૮ પાકસ્થાનં ૯ અલ્પશબ્દોત્ત્રામાવ-વાચી.

વળી તે ભગવાને પવિત્ર અહિંસાને અનુસરીને પોતાને તથા બીજાઓને પાપમાં પડતા અટકાવ્યા. અને તે ભગવાને સ્ત્રીઓને સર્વ પાપની ભૂળ તરીકે જાણીને લાગી છે માટે અરે-ખર તે જ ભગવાન પરમાર્થદર્શી હતા. (૪૭૭)

તે ભગવાન, આધાર્મિક દૂષિત આહારથી સર્વ રીતે કર્મ બંધાતા દેખીને તેઓ આહાર સેવતા નહતા. એમ જો કંઈ પાપના કારણ છે તે બધાને છાંડીને ભગવાન શુદ્ધ આહાર કરતા હતા. (૪૭૮)

વળી પરાયું વસ્ત્ર અંગે નહિ ધરતા; પરાયા પાત્રમાં પણ તે નહિ જમતા; અને અપમાનને નહિ ગણતાં અહીં ભાવે રસોષખાનાઓમાં આહાર ચાચવા જતા હતા. (૪૭૯)

વળી તેઓ નિયમિત અશનપાન વાપરતા; રસમાં આસક્ત ન થતા; તથા રસ માટે પ્રતિજ્ઞા પણ નહિ બાંધતા; (કિંબહુના) ખરજ મટાડવા માટે ખરડતા પણ ન હતા. (૪૮૦)

ભગવાન વિહાર કરતાં આડું કે પૂડે અલ્પ જોતા (અર્થાત્ જોતા નહિ) રસ્તામાં બોલાવતાં અલ્પ બોલતા (અર્થાત્ બોલતા નહિ.) કિંતુ માર્ગ જોતા થકા યત્નવંત થઈને ચાલ્યા જતા હતા. (૪૮૧)

ભગવાન બીજે વર્ષે જ્યારે અર્ધી શિશિરરૂતુ બેઠી ત્યારે તે (ઈન્દ્રિય) વસ્ત્રને છાંડી દધને છૂટ બાહુથી વિહાર કર્યા જતા. (અર્થાત્ તાદના માટે બાહુને સંકીચતા નહિ,) તથા રક્ષક બેપર પણ બાહુ ધરતા નહિ. (૪૮૨)

અધ્યયન નરમું.

(૯૩)

પ્રસ વિહી અણુકંતો, માહુણેન મહૂમયા;

મહુસો અપ્પડિલ્લેણ, મગવયા એવં રિયંતિ ત્તિ મેમિ ૧૨૩। (૪૮૩)

[દ્વિતીય ઉદ્દેશઃ]

ચરિયાસળાઈ^૧ સેજ્જાઓ, ઇગતિયાઓ જાઓ મહૂયાઓ;

આહુક્ક તાઈ સયળા, સળાઈ જાઈ સેવિત્થા સે મહાવીરો ૧। (૪૮૪)

આવેસળ^૨-સમા^૩-પવાસુ^૪, પળિયસાલાસુ^૫ ઇગદા વાસો;

અદુવા પલિયટ્ટાણેસુ^૬ પલાલપુંજેસુ^૭ ઇગદાવાસો ૨। (૪૮૫)

આગંતારે આરામા, ગારે ગગરે વિ ઇગદા વાસો;

સુસાળે સુણ્ણગારે વા, રુક્કમૂલે વિ ઇગદા વાસો. ૧। (૪૮૬)

પ્તેહિં મુળી સયળેહિં, સમળે આસી પતરેસ^૮ વાસે;

રાઈ દિયંપિ જયમાળે, અપ્પમત્તે સમાહિં જ્ઞાતિ ૧। (૪૮૭)

ળિહંપિ ણો પગામાપ, સેવહં ય મગવં ડટ્ટાપ;

જગાવતી ય અપ્પાણં, ઇસિં સાતિ^૯ ય અપડિલ્લે ૧। (૪૮૮)

૧ અયંચ શ્લોક શ્રિરંતનટકિકારેણ ન વ્યાખ્યાત; સૂત્રપુસ્તકેષુ તુ વૃથયતે। ૨ શૂન્યં ગૃહં। કુડયાદ્યાકૃતિઃ ૪ પાનીયશાળા. ૫ પળ્યશાલાસુ હરેણુ. ૬ અયસ્કારકુડયાદિણુ ૭ મંચોપરિવ્યવસ્થિતેષુ તદધઃ ૮ પ્રકર્ષેણ ત્રયોદશં વર્ષં યાવત્ ૯ શેતે।

એ રીતે મતિમાન મહાન નિરીહ ભગવાન વીર પ્રભુએ અનેક રીતે એવી વિધિ પાળી છે. એ વિધિમાં ખીજા મુનિઓએ પણ કર્મ ખપાવવા યત્ન કરવો. (૪૮૩)

ખીજો ઉદ્દેશ.

(મહાવીર સ્વામિની વસતિ.)

વીર પ્રભુએ વિહાર કરતાં જે જે સ્થળે નિવાસ કર્યો તે તે સ્થળો આ પ્રમાણે છે. (૪૮૪)

કોઈ વખતે ભગવાન નિર્જન રૂપડાઓમાં; રૂપડીઓમાં, પાણી પીવા માટે કરેલી પ-રઓમાં કે હાટોમાં રહેતા તો કોઈ વખતે લુહાર વગેરેની કો'ડોમાં અથવા ઘાસની ગંજ-ઓના નીચે રહેતા. (૪૮૫)

કોઈ વખતે પરામાં, આગમાંના ઘરોમાં, કે શહેરમાં રહેતા તો કોઈ વખતે મશાણુ, સુતાં ઘર કે ઝાડની તલેટીમાં રહેતા. (૪૮૬)

એ રીતે એવા સ્થળોમાં રહેતાં થકાં તે શ્રમણુ મુનિ પ્રમાદ પરિહાર કરી સમાધિમાં લીન થઈ બરોબર તેરમાં વર્ષે લગી પવિત્ર ધ્યાન ધ્યાતા રહ્યા. (૪૮૭)

દીક્ષા લઈને ભગવાન ક્યાં પણ વધુ નિદ્રા લેતા નહિ.^૧ અને હમેશાં પોતાને જગાવતા રહ્યા. ક્યાંક જરા સૂતા તો પણ ત્યાં નિદ્રા કરવાની ઇચ્છા નહિ કરતા. (૪૮૮)

૧ ફક્ત બાર વર્ષમાં અસ્થિકક્રામ (વઠવાણ) પાસે કાઠસગ્ગમાં રહ્યા હતા તે વખતે એક મુદ્દત માત્ર નિદ્રા લીધી હતી એમ દીકાકાર જણાવેછે.

(૯૪)

આચારંગ-ભૂત તથા ભાષાન્તર.

સંબુઝ્ઝમાણે પુણરવિ, આસંસુ ભગવં ઉટ્ટાપ્પ;
 ગિક્કલ્લમ્મ ઇગયા રાઝ, બંહિં ચંકમિત્તા મુટ્ટુત્તારંગં ૧૬। (૪૮૯)
 સયણેહિં^૧ તસ્સુવલ્લમા, નીચા આસો અણેગરૂવા ય;
 સંસપ્પગાય^૨ જે પાણા, અદુવા પક્કિલ્લગો ઉવચરંતિ^૩ ૧૭। (૪૯૦)
 અદુવા કુચરા ઉવચરંતિ, ગામરક્કાયા સત્તિહત્થા ય;
 અદુ ગામિયા ઉવલ્લમા, હ્થી ઇગત્થિયા પુરિસો વા. ૧૮। (૪૯૧)
 હ્હલોહ્યાઈં પરલોહ્યાઈં, મીમંઈં અણેગરૂવાઈં;
 અવિ સુલ્લિ-હુલ્લિમંગંધાઈં, સદ્દાઈં અણેગરૂવાઈં ૧૯।
 અહિયાસપ્પ સયા સમિતે, ફાસાઈં ચિરુવલ્લવાઈં; (૪૯૨)
 અરંતિં રંતિં અમિભૂપ, રીયતિ માહગે અવ્હુવાઈં ૧૦। (૪૯૩)
 સ જણેહિં તત્થ પુલ્લિસુ^૪, ઇગચરા^૫ વિ ઇગદા રાજો;
 અન્વાહ્તે^૬ કસાહ્ત્થા, પેહમાણે સમાહિં અપહિલ્લે ૧૧। (૪૯૪)

૧ શયનેષુ વસતિષુ શયનૈર્ વા. ૨ અહિનકુલાયઃ ૩ માંસાદિકં મક્ષયંતિ. ૪ દૃષ્ટઃ ૫ ઇ-
 કચરા ઉપપત્યાદયઃ પપ્રચ્છુ રિતિશેષઃ ૬ અવ્યાકૃતે

તેઓ નિદ્રાને કર્મે આંધનારી જાણતા થકા જાગતા રહેતા. કદાચ નિદ્રા આવવા માંડતી
 તો તેઓ શીઆવાની રાતે તાકમાં બાહરે જઈ મુહુર્ત લગી ધ્યાનલીન થઈ નિદ્રા
 ટાલતા. (૪૮૯)

ઉપર જણાવેલા સ્થળોમાં રહેતાં ભગવાનને ભયંકર અનેક પ્રકારના ઉપસર્ગ [દુઃખ] થયા.
 સર્પ વગેરા જંતુઓ તથા ગીધ વગેરા પંખિઓ આવી ભગવાનને કરડતા હતા. (૪૯૦)

જન પુરૂષો શન્ય ઘરમાં કુકર્મે કરવા જતાં ભગવાનને દેખી ઉપસર્ગ કરતા. ગામના
 રખેવાલો શકિત વગેરા હથીઆરો હાથમાં ધરી ભગવાનને ઉપસર્ગ કરતા. વળી વિષયવાંછનાથી
 ભગવાનને લોકો ઉપસર્ગ કરતા; જેમકે ભગવાનને એકલા દેખી તેમના રૂપથી મોહિત થઈ
 વ્યાકુલ અનેલી સ્ત્રીઓ વિષય ભોગ માટે તેમને પ્રાર્થના કરતી, તથા પુરૂષો પણ સતા-
 પતા હતા. (૪૯૧)

એ રીતે ભગવાને મનુષ્ય તથા તિર્યંચો તરફથી અનેક પ્રકારની ભયંકર સુગંધિ તથા
 દુર્ગંધિ વસ્તુઓના તથા અનેક જાતના શબ્દોના, બીહામણા ઉપસર્ગ હમેશા સમિતિથી વર્તતાં
 થકાં સહન કર્યા. (૪૯૨)

વળી ભગવાન હર્ષ શોક ટાળીને બહુ થોડું બોલતા થકા વિચરતા રહેતા. (૪૯૩)

(નિર્જન સ્થળમાં ભગવાનને બેભેલા જોઈ) લોકો પૂછતા અથવા રાત્રિને વખતે જન
 પુરૂષો તેમને પૂછતા કે અરે તું કોણુ ઉભો છે ? આ વખતે ભગવાન કશું નહિ બોલતા;
 તેથી તેઓ ચીડવાઈ વખતે ભગવાનને મારવાનું પણ કરતા. પણ ભગવાન તો નિરીહ બન્યા
 થકા સમાધિમાં તલ્લીન બન્યા રહેતા. (૪૯૪)

અધ્યયન નવમું.

(૯૫)

ધ્ય-અંતરંતિ કો ઇત્ય, અહ-મસિ-ત્તિ મિક્ષૂ આહટુ;
 અય-મુત્તમે સે ધમ્મે, તુસિણીણ સકસાદ્દણ જ્ઞાતિ ૧૧૨ (૪૧૫)
 જંસિ-પ્પેગે પવેયંતિ^૧, સિસિરે મારુણ પવાયંતે;
 તસિ-પ્પેગે અગગારા, હિમવાણ ણિવાય^૨ મેસંતિ. ૧૧૩
 સંઘાહિઓ^૩ પવિસિસ્સામી, ઇધા ય સમાદહમાણા;
 પિહિતા વા સક્કામો, અતિદુક્કલં હિમગસંકાસા ૧૧૪
 તંતિ ભગવં અપડિન્ને, અધા વિયડે અહિયાસણ દવિણ;^૪
 ણિક્કલ્લમ્મ ઇગદા રાઓ, ચાણ્તિ^૫ ભગવં સમિયાણ. ૧૧૫ (૪૧૬)
 ઇસ વિહી અણુકંતો, માહણેણ મહ્મંમયા;
 વહુસો અપ્પહિણ્ણેણ, ભગવયા ઇવં રિયંતિ-ત્તિ વેમિ ૧૧૬ (૪૧૭)

૧ પ્રવેપંતે યદ્વા પ્રવેદયંત્યનુભવંતિ ૨ નિવાતં-વાતરહિતસ્થાનં. ૩ વચ્ચાણિ ૪ સંયમી ૫ શક્નોતિ

“અરે અહીં ડ્રોણુ ઊભો છે” એવું લોટ્રોએ પૂછતાં, ડ્રોઈ વખતે ભગવાન બોલતા કે “હું ભિક્ષુક ઊભો છું.” તે સાંભળી જો તેઓ બોલતા કે “અહીંથી જલદી જતો રહે” તો ભગવાન અન્યત્ર જતા. કારણ કે એ ઉત્તમ આચાર છે. અને જો તેઓ જવાનું કશું નહિ કહેતાં કપાયવંતે જનતા તો ભગવાન મૌન રહી ત્યાં જ (જે થવાનું હશે તે થશે એમ વિચારી) ધ્યાન કરતા. (૪૯૫)

જ્યારે શિશિર રતુમાં થ’ડો પવન જોસથી ધ્રુકાતો હોતો, જ્યારે લોટ્રો થરથર ફૂજતા હતા, જ્યારે અપર સાધુઓ તેવી થ’ડીમાં નિર્વાત (વાયરા વિનાની) જગ્યા શોધતા હતા, તથા વચ્ચો પહેરવાને ચહાતા હતા, જ્યારે તાપસો લાકડાં બાળીને શીતનું નિવારણ કરતા હતા, એમ જ્યારે શીત સહન કરવું ઘણું દુઃખભરેલું હતું, તેવે સમયે સંયમી ભગવાન (વીર પ્રભુ) નિરીહ બની ખુલ્લા સ્થાનમાં રહી શીતસહન કરતા રહેતા. કદાચ અત્યંત શીત પડતાં તે સહન કરવું વિકટ પડતું ત્યારે રત્નિએ (મુહૂર્ત માત્ર) બાહરે હરી ફરીને સામ્યપણે રહેતા અકા પાછા અંદર બેસી તે શીત સહેતા રહેતા. (૪૯૬)

એ રીતે મતિમાન નિરીહ ભગવાને વારંવાર એવી વિધિ પાલન કરી છે; તેમ બીજા મુનિઓએ પણ વર્તવું. (૪૯૭)

(૯૬)

આચાર્ય-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

[તૃતીય ઉદ્દેશ :]

તળકાસે સીયકાલે, તેડકાસે ય દંસમસગેય;
અહિયાસણ સયા સમિણ, ફાસાઈં વિરૂવરૂવાઈં ૧૧ (૪૯૮)

અહ દુચ્ચર-લાઢત્રારી, વજ્જભૂમિં ચ સુઢમભૂમિં ચ;
પંતં સેજ્જં સેવિંસુ, આસણગાઈં ચેવ પંતાઈં ૧૨ (૪૯૯)

લાઢેસુ તસ્સુ-વસગ્ગા, બહવે^૧ જાણવયા લ્હસિંસુ;
અહ લ્હદેસિણ મત્તે, કુકુરુ તત્થ હિંસિંસુ ણિવતિંસુ ૧૩. (૫૦૦)

અપ્પે જણે ણિવારેહ, લ્હસણણ સુણણ ડસમાણે;
હુહુકારંતિ આહંતું, “સમણં કુકુરુ ડસંતું”. ૧૪ (૫૦૧)

પલિક્કલણ^૨ જણો મુજ્જો, બહવે વજ્જભૂમિહ ફરુસાસી;
લટિં ગહાય ણાલીયં, રુમણે^૩ તત્થણ્ણવિ વિહરિંસુ ૧૫

૧ ઉપસર્ગાનાં વિશેષણં ૨ દૈવુક્ષ ૩ શાક્યાદય:

ત્રીજો ઉદ્દેશ.

(વીર પ્રભુએ કેવાં પરીપહ સહ્યાં.)

(મહાવીરદેવ) સદા સમિતિવંત બનીને કર્કશ સ્પર્શ, તાઢ, તાપ, તથા દંશ અને મશ-
કના ડંખો વગેરા ભયંકર પરીપહો સહન કરતા. (૪૯૮)

વળી ભગવાન દુર્ગમ્ય લાટદેશના વજ્જભૂમિ તથા શુબ્રભૂમિ નામના બન્ને ભાગોમાં જઈ
વિચર્યા હતા. ત્યાં તેમને રહેવાને ઘણી હલકી વસતિઓ મળતી. તેમજ પીકરણકાદિ આસન
પણ ઘણા હલકા મળતા. (૪૯૯)

લાટ દેશમાં તે ભગવાનને ઘણા ઉપસર્ગો થયા. ત્યાંના લોકો તેમને મારતા; ભોજન
પણ લૂપું મળતું; તથા કૂતરાઓ આવી વીરપ્રભુના ઊપર પડતા ને કરડતા. (૫૦૦)

આ વખતે બહુ થોડા જ લોક તે કૂતરાઓને કરડતાં નિવારતા. નહિ તો ઘણા લોકો
તો ઉલટા ભગવાનને મારતા થકા તેમને કરડવા માટે કૂતરાઓને છુછુકારીને તેમના તરફ
મોકલાવતા. (૫૦૧)

આવા લોકોમાં ભગવાન ઘણીવાર વિચર્યા. ત્યાંની વજ્જભૂમિના ઘણાખરા લોક લૂપું ખાતા
તેથી તેઓ વધારે ક્રોધવાળા હોવાથી સાધુને દેખી કૂતરાઓવડે તેને એટલો

અધ્યયન નવમું.

(૯૭)

एवंपि तत्थ विहरंता, पुट्ठुप्पुवा अहोसि सुणएहिं;
संलुंचमाणा सुणएहिं, दुच्चरगाणि तत्थ लादेहिं^१ ।६।

ગિધાય દંડં પાળેહિં, તં કાર્યં વોસજ્ઞ મળગારે;
અહ ગામકંટપ્^૨ ભગવં , તે હિયાસપ્ અભિસમેચ્ચા ।૭। (૫૦૨)

णागो^३ संगामसीसे वा, पारए तत्थ से महावीरे; (५०३)

एवंपि तत्थ लादेहिं, अलद्धपुप्पोवि एगदा गामे ।८।
उवसकमंत-मपडिन्नं, गामंतियंपि अप्पत्तं;
पडिणिक्खमिमु ल्हंसिमु, “ एतातो परं पलेहि^४ ” त्ति. ।९। (५०४)

हयपुप्पो तत्थ दंडेणं, अदुवा मुट्ठिणा अदु कुंताइफलेणं;
अदु लेलुणा कवालेणं, हंता हंता बहवे कीदंसु ।१०। (५०५)

मंसुणि छिन्नपुप्पवाहं, उट्ठंभिया एगया कायं;
परीसहाइं लुंचिंसु, अहवा પંસુણા ઉવકરિંસુ. ।૧૧।

उत्तालह्वय गिहणंसु, अदुवा आसणाओ खलइंसु,
वोसट्काये पणयासी^५, दुक्खं सहे भगवं अपडिन्ने ।१२। (५०६)

૧ લાટેણુ ૨ રૂક્ષાલાપાન ૩ હસ્તી ૪ પયેહિ ૫ ગ્રણત આસિત્ત

અધો ઉપદ્રવ કરતા કે ત્યાં (ઔદ્ધર્મી) ભિક્ષુકો ત્યાના ભોમિયા છતાં પણ એક મહોટી લા-કડી કે નાલ હાથમાં પકડીને વિચરતા, તેમ છતાં પણ કૂતરાઓ તેમની પૂઠ પકડતા તથા કરડી ખાતા. એ રીતે લાટેદેશ વિહાર કરવાને ઘણો વિકટ હતો. ત્યાં વીરપ્રભુએ આરંભ ત્યાગ કરીને શરીરને પણ વોસરાવીને નિર્જરાને અર્થે નીચ જતોના કડવાં વાક્યો સહન કર્યાં. (૫૦૨)

એ રીતે જેમ બળવાન હસ્તી સંગ્રામના મોખરે પોહોચી જય મેળવી પરાક્રમ બતાવે તેમ વીરપ્રભુ એ વિકટ ઉપસર્ગોના પારંગામી થયા. (૫૦૩)

વળી એક વખતે જંગળમાં ચાલતાં ચાલતાં માંજ લગી તેમને કોઇ ગામ પણ પ્રાપ્ત થયો નહોતો. અને કોઇ સ્થળે વળી તેઓ ગામના પાદર જતા કે ત્યાંના અનાર્થ લોકો સામા આવી તેમને મારતા અને બોલતા કે “અહિથી દૂર જતો રહે” (૫૦૪)

ઘણી વખતે લાટ દેશમાં ભગવાનને લોકો લાકડીથી, ચૂંકથી, ભાળાની અણીથી, પ-ત્થરથી કે હાડકાના ખપ્પરથી મારી મારીને પોંકારો પાડતા. (૫૦૫)

કોઇ વખતે ભગવાનને પકડી અનેક ઉપસર્ગો કરી માંસ કાપી લેતા અથવા તેમના પર ધૂળ વરસાવતા અથવા તેમને ઊંચા કરીને નીચે પાડતા અથવા આસનથી નીચે પાડતા. પણ નરીહ ભગવાન વીરપ્રભુ તો પોતાના શરીરને ત્યક્ત કરીને તે સઘળાં દુઃખો મહન કર્યા જતા. (૫૦૬)

(૯૮)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

સૂરો સંગમસીસે વા, સંબુદે તથ્ય સે મહાધીરે;
પહિસેવમાણે ફરુસાઈ, અચ્છે ભગવં રીઘ્યા ૧૩૧ (૫૦૭)

એસ વિહી અણુક્કંતો, માહ્યેણ મતીમતા;
સહુસો અપહિલ્લેણં, ભગવયા એવં રિયંતિ-ચિ એમિ. ૧૧૪૫ (૫૦૮)

[ચતુર્થ ઉદ્દેશ:]

એમોદરિયં ચાણતિ^૧, અણુદેવિ ભગવં રોગેહિં;
પુટ્ટો^૨ વ સે અણુદો^૩ વા, જો સે સાતિજ્જતિ તેહ્ચ્છં^૪ ૧૩૧ (૫૦૯)
સંસોહણં ચ વમણં ચ ગાયઞ્ચંગણં ચ સિણાણં ચ;
સંબાહણં જ સે કપ્પે, દંતપક્ખાલ્લણં પરિણાણ ૧૨૧ (૫૧૦)
વિરણં ચ મામધમ્મેહિં^૫, રીયતિ માહ્યે અબહુવાઈ; (૫૧૧)
સિસિરંમિ યગદા ભગવં, છાયાણં જ્ઞાણં આસીયા ૧૩૧
આયાવઈ ચ ગિમ્માણં, અત્થતિ ઝક્કુણં અમિતાથે; (૫૧૨)

૧ શકવેગતિ ૨ અમલ્લણાદિભિઃ ૩ સ્વાસકાસાદિભિઃ ૪ ચિકિત્સાં ૫ વિષયૈઃ

જેમ સૌર્યવંત પુરુષ સંગ્રામને મોખરે રહેતા થકા કોઈથી ખાછો હશે નહિ તેમ પ્રત્ય-
જ્ઞસ્ત્રવંત ભગવંત મહાવીર એ ઉપસંગોથી ખાછો નહિ હશેતાં તે અધાને સહન કરતા થકા
વિચરતા. (૫૦૭)

આવી વિધિ નિરીહ મહાવીરપ્રભુએ પાળન કરી છે, તેમ બીજા મુનિઓએ પણ વર્તેલું. (૫૦૮)

ચોથો ઉદ્દેશ.

(વીરપ્રભુની તપશ્ચર્યા.)

રોગો નહિ હોતાં પણ ભગવાન મિતાહારી રહેતા હતા. રોગો બિપજતાં તેઓ તેનો
પ્રતીકાર કરવા નહિ આહાતા. (૫૦૯)

વળી આખા શરીરને અશુચિમય જાણીને તેઓ જીવાળ, વમન, તૈલાભ્યંગન, સ્નાન,
સંબાધન,^૨ અને દાતણુ પ્રણુ નહિ કરતા. (૫૧૦)

દ્રોણોના વિષયોથી વિરક્ત થઈ ભગવાન અલ્પભાષી થયા થકા વિચરતા હતા. (૫૧૧)

ભગવાન શીઆળામાં છાંયડામાં બેસી ધ્યાન કરતા, અને બીનાળામાં ઉત્કુટક આસને
તડકામાં બેસી તાપ સહન કરતા. (૫૧૨)

૧ ભગવાનને શરીરજન્ય રોગ નહિ થાય-કિંતુ આગંતુક પ્રહારજન્ય રોગ થતા સંભવે.
એમ દીકાકરે જણાવ્યું છે. ૨ ચંપી

અધ્યયન નવમું,

(૯૯)

અદુ જાવઈ^૧-તથ સ્થૂળે, ઓયણ-મંથુ-કુમ્માસેણ ૧૪૧

પ્રતાણિ તિજ્ઞિ પહિસેવે, અદુમાસે ય જાવઈ ભગવં; (૫૧૩)

અવિ હૃથ યગ્યા ભગવં, અદમાસં અદુવા માસંપિ ૧૫૧

અવિ સાહિય દુવે માસે, છપ્પિ માસે અદુવા વિહરિયા^૨;

રાયોદરાયં^૩ અપહિજે, અન્નાગિલાય^૪-મેગયા મુંજે ૧૬૧

છટ્ટેણ યગ્યા મુંજે, અદુવા અદુમેણં વસમેણં;

દુવાલસમેણ યગ્યા મુંજે, પેહમાણે સમાર્હિ અપહિજે ૧૭૧ (૫૧૪)

ળચાણ સે મહાધીરે, ણોધિય પાવગં સય મક્કાસી;

અન્નેહિં વા ણ કરિયા, કરિંતંપિ ણાણુજ્ઞિયા ૧૮૧ (૫૧૫)

ગામં પક્કિસ્સ ણગરં વા, ઘસ-મેસે કહં પરદુપ્પ;

સુવિસુદ્ધ મેસિયા ભગવં, આયતજોગયાય સેવિયા. ૧૯૧ (૫૧૬)

અદુ વાયસા દિર્ગિચ્છિત્તા, જે અન્ને રસેસિણો સન્તા;

ધાસેસણાય ચિટ્ટે, સયયં ણિવતિય ય પેહાણ ૧૯૦૧ (૫૧૭)

અદુ માહણં વ સમણં વા, ગામપિંડોલગં ચ અતિહિં વા;

સેધાર્ગ મૂસિયારં વા, કુલ્લુરં વા વિટ્ટિં પુરતો ૧૯૧૧

૧ ચાપચાતિ ૨ જલમપીત્વા હૃતિ શેષઃ ૩ રાત્રોપરાત્રં ૪ પયુર્ષિતાત્રં.

શરીર-નિર્વાહાર્યે તેઓ લુખાં ભ્રાત, મંથુ અને અડોનો આહાર કરતા. એમ આઠ મહિના લગણુ એ ત્રણ ત્રીજોજ ભગવાને વાપરી. (૫૧૩)

વળી પનર પનર દિવસ લગી મહિના મહિના લગી તથા એ એ મહિના ને છ છ મહિના લગી ભગવાન પાણી નહિ વાપરતાં દિનરાત નિરીહ થઇ વિચરતા. વળી અન પણુ ગ્ધાન એટલે ફરીગએલો વાપરતા ને તેપણુ ત્રીજો ત્રીજો, ચોથો ચોથો, તથા પાંચમે પાંચમે દહાડે વાપરતા. (૫૧૪)

તત્પન્નણીને મહાવીર દેવ પોતે પાપ નહિ કરતા, બીજાવતી નહિ કરાવતા, તથા કરનારને રૂડું નહિ માનતા. (૫૧૫)

ભગવાન શહેર કે ગામમાં જઈ બીજાને માટે કરેલું આહાર માગતા. અને એ રીતે પવિત્ર આહાર લઈને સાવધાનપણે તે આહાર વાપરતા. (૫૧૬)

ભિક્ષા લેવા જતાં ભગવાનને રસ્તામાં ભૂખેલા ક્રગડ વગેરે પક્ષીઓ જમીનપર રહીને હમેશાં પોતાનો આહાર લેતાં જો નજરે પડતા તો ભગવાન તેમને કશી પણ અડચણ ન પાડતા થકા ચાલ્યા જતા. (૫૧૭)

તથા ત્યાં કોઈ આદ્યક્ષ, શ્રમણ, ભિખારી, વિદેશી, ચાંડાળ, માર્ગર કે ફતરને કંઈ મળતું

(૧૦૦)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

વિત્તિચ્છેદં વજ્જંતો, તેસિ-મપ્પત્તિયં પરિહરંતો;
 મંદં પરિક્કમે ભગવં, અહિંસમાણો ઘાસ-મેસિત્થા ૧૨૧ (૫૧૮)
 અવિ સૂદ્ધયં વા સુક્કં વા, સીયપિંઢં પુરાણકુમ્માસં;
 અદુ બક્કસં પુલાગં વા, છદ્ધે પિંઢે અલુદ્ધપ દવિણ ૧૨૨ (૫૧૯)
 અવિ જ્ઞાતિ સે મહાવીરે, આસણથે અકુક્કુણ જ્ઞાણં;
 ઝહુ મહેયં તિરિયંચ, લોણ જ્ઞાયતિ સમાહિ-મપિંઢિજ્ઞે; ૧૨૩ (૫૨૦)
 અકસાતી વિગયગેહી ય, સદ્દુલ્લેસુ અમુચ્છિણ જ્ઞાતિ;
 છઝમત્થોવિ વિપરક્કમમાણો, ણ પમાયં સદ્દુપિં કુન્વિત્થા ૧૨૪ (૫૨૦)
 સયમેવ અભિસમાગમ્મ, આયતજોગ-માયસોહીણ;
 અભિણિન્નુદે અમાહુલ્લે, આવકહં ભગવં સમિઆસી ૧૨૫
 ઇસ વિહી અણુકંતો, માહુણેણ મહેમયા;
 બહુલો અપિંઢિજ્ઞેણ, ભગવયા एवं રીયંતિતે ત્તિ બેમિ. (૫૨૨)

બ્રહ્મચર્યાશ્રયઃ પ્રથમઃ શ્રુતસ્કંધઃ સમાપ્તઃ

દેખી તેમને વિદ્ય ન પાડતા થકા તથા મનમાં કશી અપ્રીતિ નહિ ધરતા થકા ધીમે ધીમે 'ચાલ્યા જતા' (કિં'અહુના, ભગવાન કુંથુ વગેરાની પણ હિંસા નહિ કરતા થકા ભિક્ષાટન કરતા.) (૫૧૮)

વળી આહાર પણ ભીંજેલો, કે સૂકેલો, ઠરી ગએલો કે બહુ દિવસપર રાંધેલા અડદનો અથવા જુનાધાન્યનો કે જવવગેરા નીરસ ધાન્યનો જેવો મળી આવતો તે શાંતભાવે વાપરતા, અગર નહિ મળતો તોપણ શાંતભાવે રહેતા. (૫૧૯)

વળી તે ભગવાન ઉત્કુટક, ગોદાહિકા, વીરાસન, વગેરા આસનોથી નિર્વિકારપણે ધર્મ ધ્યાન કરતા રહેતા. ને નિરીહ બની અંતઃકરણની પવિત્રતા જાળવતા થકા ઊર્ધ્વ, અધો, અને તિર્યક્કોણના સ્વપ્નનો તે ધ્યાનમાં વિચાર કરતા. (૫૨૦)

એ રીતે કષાયરહિત થઈ ગૃહિ પરિહાર કરી શબ્દાદિક વિષયોમાં નહિ લોભાતા થકા ભગવાન સદા ધ્યાનનિમગ્ન રહેતા અને એ રીતે છંદસ્થાવસ્થામાં પણ ભગવાન પ્રબળ પરાક્રમ દાખવી કોઈ વખતે પણ પ્રમાદી નહિ બનતા. (૫૨૧)

પોતાની મેલેજ સંસારની અસારતા જાણીને આત્માની પવિત્રતાથી મન વચન અને શરીરને પોતાને કબજે ધરીને શાંત અને નિષ્કપટી ભગવાન જીંદગીપર્યંત પવિત્ર પ્રવૃત્તિવંત રહ્યા. એવી વિધિ મતિમાન નિરીહ ભગવાને વારંવાર પાલેલી છે.^૧ એ રીતે બીજા મુનિઓએ પણ વર્તવું, એમ હું કહું છું. (૫૨૨)

અહમચર્ય નામે પેહેલો શ્રુતસ્કંધ સમાપ્ત.

૧ સુદ્ધ વાંચનારના હૃદયમાં આ અધ્યયનવર્ણિત વીરપ્રભુતું અદ્ભુત વૈરાગ્ય અદ્ભુત સહન-શીળતા તથા અદ્ભુત વૈર્ય વાંચવાથી તેમના ઉપર અદ્ભુત ભક્તિભાવ થાય, એમાં કશી નવાઈ નથી.

(ભાષાંતર કર્તા.)

શ્રુતરકંધ યીને.

દ્વિતીયઃ શ્રુતસ્કંધઃ

(પ્રથમા ચૂડા)

પિંદૈષણાનામકં દશમ મધ્યયનમ્.

(પ્રથમ ઉદ્દેશઃ)

સે મિક્ષૂ વા, મિક્ષુણી વા, ગાઘાવદ્કુલં પિંદવાયપદિયાદ્^૧ અણુપદિઃ સમાણે, સે
ઞ્ચ પુણ જાણેજ્ઞા, અસણં વા, પાણં વા, સ્વાદ્મં વા, સાદ્મં વા, પાણેર્હિં વા, પણર્ણિં વા,
ઘીર્ણિં વા, હરિર્ણિં વા, સંસત્તં, ઝમ્મિસ્સં, સીઓદણ વા ઝસિત્તં, રયસા વા પરિવાસિયં^૨

૧ પિંદપાતપ્રતિજ્ઞયા. ૨ પરિગુંઢિતં.

શ્રુતસ્કંધ ળીઞે.

(પહેલી ચૂળિકા)

અધ્યયન દસમું.

પિંદૈષણા.

પહેલો ઉદ્દેશ.

(યુનિઞે કયો આહાર લેવો અને કયો નહિ લેવો.)

ઞે કોઘ મિક્ષુ અથવા મિક્ષુણી આહાર લેવા માટે ગૃહસ્થના ધરે જાય અને ત્યાં
તેને ઞેતું જણાય કે અહીં આ અસન પાન ખાદિમ કે સ્વાદિમ રૂપ આહાર, જણા જંતુઓથી,
ઉદિનથી, ળીનથી કે વનસ્પતિથી મળેલો કે ભેલસેલ અઞેલો છે, અથવા થંડ પાણીથી

(૧૦૪)

આચાર્ય-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

તહપ્પગારં અસળં વા, પાળં વા, સ્વાહમં વા, સાહમં વા, પરહત્યંસિ વા, પરપાયંસિ^૧ વા, અફાસુયં અળેસણિજંતિ મળ્લમાળે, લાભેવિ સંતે, નો પઢિગાહેજા. (૫૨૩)

સેય આહચ્ચ^૨ પઢિગાહિપ્ સિયા, સે સં આયાપ્ એગંત-મવક્કમેજા, એગંત-મવક્કમિત્તા અહે^૩ આરામંસિ વા, અહે ઉવસ્સયંસિ વા, અપ્પંડે^૪ અપ્પપાળે અપ્પવીપ્ અપ્પહરિપ્ અપ્પોસે અપ્પો-દપ્ અપ્પુત્તિગ^૫-પળગ^૬-દગમહિય^૭-મક્કહાસંતાળપ્ વિગિંચિય [૨], ઉમ્મીસં વિસાહિય [૨], તઓ સંજયામેવ^૮ મુંજિજ્જ વા, પીઠ્ઠજ્જ વા. જંચ ણો સંચાપ્પજ્જા મોત્તપ્ વા પાહત્તપ્ વા, સે ત-માયાય એગંત મવક્કમેજા. એગંત મવક્કમિત્તા અહે^૯ જ્ઞામયંઢિલંસિ વા^{૧૦}, અટ્ટિરાસિંસિ વા, કિટ્ટિરાસિંસિ વા, તુસરાસિંસિ વા, ગોમયરાસિંસિ વા, અળ્લયરંસિ વા તહપ્પગારંસિ યંઢિલંસિ, પહિલેહિય [૨] પમજિય [૨] તઓ સંજયામેવ પરિટ્ટવેજ્જા. (૫૨૪)

સે મિક્ખૂ વા, મિક્ખુણી વા, ગાહાવહ્કુલં પિંઢવાયપહિયાપ્ અણુપવિટ્ટે સમાળે સે જાઓ પુળ ઓસહીઓ જાળેજ્જા કસિણાઓ^{૧૧} સાસિઆઓ^{૧૨} અવિદલકઢાઓ અતિરિષ્ઠ્ઠિષ્ઠિ-ળ્લાઓ અન્વોચ્છિળ્લાઓ તહળિયં વા હિવાહિં^{૧૩} અળમિંકંત^{૧૪} મમજિંતં પેહાપ્, અફાસુયં અળેસણિજંતિ મળ્લમાળે લાભે સંતે ણો પઢિગાહેજા. (૫૨૫)

૧ પરપાત્રે વા. ૨ સહસાત્. ૩ અથ. ૪ અલ્પશબ્દોઽભાવવચનોઽગ્ર. ૫ તુળાપ્રો-વકર્ષિદુઃ ૬ ઉછિઃ ૭ ઉદકપ્રધાનામૃત્તિકા. ૮ સમ્યગ્યત્ત એવ. ૯ અથ. ૧૦ દર્શસ્થંઢિલે વા. ૧૧ કૃત્સ્નાઃ ૧૨ સ્વાશ્રયાઃ અવિનશ્ચયોનયઃ ૧૩ મુદ્રાફલિકાં. ૧૪ સચેતનાં.

ભીંત્યલો છે, અથવા ધૂળથી ઘિગડેલો છે, તો તેવો આહાર જે ગૃહસ્થ હાથમાં કે પાત્ર-માં ધરીને દેવામાંડે છે તે સજીવ તથા મુનિને અયોગ્ય જાણીને મુનિએ તે આહાર નહિ લેવો. (૫૨૩)

કદાચ બુદ્ધચૂકથી તે લેવાઈ જાય તો તે આહાર સાથે લઈને મુનિએ નિર્જન પ્રદેશમાં જવું. અને ત્યાં જીવન્તુ વનસ્પતિ તથા બીનાસ રહિત સ્થળ શોધીને ત્યાં પોતાને મળેલા આહારમાંનો જે ભાગ જીવન્તુઓ વગેરેથી બેલસેલ થએલો હોય તે જુદો પાડીને તેમાંથી જીવન્તુ ચૂંટી કઢાડી નાખવા અને પછી તે આહાર રૂડીરીતે સાવધાન થઈ ખાઈજવો અથવા પીજવો. જો કદિ તે ખાઈ કે પી શકાય તેમ નહોત તો નિર્જન પ્રદેશમાં જઈ બેલી જમીનમાં અથવા જ્યાં હાડકાં બહુ પડેલા હોય ત્યાં અથવા લોદા વગેરેનો કાટ જ્યાં ઘણો પડેલો હોય ત્યાં અથવા જ્યાં પળાલ કે છાણુ ધણું પડ્યું હોય ત્યાં અથવા તેવી રીતના ખીજ સ્થાનમાં^૧ પૂંજ પ્રમાણે તે આહાર ચતનાપૂર્વક પરકવી દેવો. (૫૨૪)

બિશ્નુ અથવા બિશ્નુણીએ ગૃહસ્થના ઘેર આહાર માટે ધાન્ય કે ફળાદિક, અખંડ રહેલા હોવાથી અને તિરકસ કાપીને એ ભાગ પાડેલા ન હોવાથી તેમને સજીવ કે અવિનશ્ચયો નિવાળા^૨ જણાય તે તથા કાચી મગ વગેરેની ફળીઓ જેઓ હમૂ તોડી કટકા કરેલી ન હોય તે સર્વ સચિત્ત^૩ અને પોતાને અયોગ્ય ધારીને તેમણે ગૃહસ્થે આપતાં છતાં ન લેતાં. (૫૨૫)

૧ સ્થળમાં ૨ જેઓ વાન્યાથી જાગી શકે તેવા ૩ સજીવ

અધ્યયન દસમું.

(૧૦૫)

સે ભિક્ષુ વા, ભિક્ષુણી વા, જાવ પવિટ્ટે સમાણે સે જાઓ પુણ ઓસહીઓ જાણેજ્ઞા અકસિણાઓ અસાસિયાઓ વિદલકઢાઓ તિરિચ્છિછિણ્ણાઓ અન્વોચ્છિણ્ણાઓ તરુણિયં વા છિ-
વાઈં અભિકંતભજ્જિયં પેહાણ, ફાણુયં ઇસણિજ્જંતિ મળ્ણમાણે લાભે સંતે પઢિગ્ગાહેજ્ઞા^૧ (૫૨૬)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા જાવ પવિટ્ટે સમાણે સે જં પુણ જાણેજ્ઞા પિહુયંવા^૨, જ-
હુરયં વા, મુજ્જિયં વા, મંથું વા, ચાડલં વા, ચાડલપલંબં વા, સદ્દં^૩ મજ્જિયં અફાણુયં અ-
ણેસણિજ્જં મળ્ણમાણે લાભે સંતે ણો પઢિગ્ગાહેજ્ઞા. (૫૨૭)

સે ભિક્ષુ વા, ભિક્ષુણી વા, જાવ પવિટ્ટે સમાણે સે જ્ઞં પુણ જાણેજ્ઞા પિહુયં વા,
જાવ ચાડલપલંબં વા, અસદ્દં મજ્જિયં દુક્ખુત્તો વા મજ્જિયં તિક્ખુત્તો વા મજ્જિયં ફાણુયં
ઇસણિજ્જં જાવ લાભે સંતે પઢિગ્ગાહેજ્ઞા (૫૨૮)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ગાહાવતિકુલં જાવ પવિસિત્તુકામે ણો અન્નરૂપિણ વા,
ગારૂપિણ વા, પરિહારિઓ^૪ વા અપરિહારિણ સદ્દિ, ગાહાવદ્દિકુલં પિંડવાયપડિયાણ પવિ-
સેજ્જ વા, ણિક્ખમેજ્જ વા (૫૨૯)

સે ભિક્ષુ વા, ભિક્ષુણી વા, બહિયા વિચારભૂમિં^૫ વા, વિહારભૂમિં^૬ વા, ણિક્ખમ-
માણે વા પવિસમાણે વા ણો અળ્ણરૂપિણ વા ગારૂપિણ વા પરિહારિઓ વા અપરિહારિ-
ણ સદ્દિ બહિયા વિચારભૂમિં વા, વિહારભૂમિં વા, ણિક્ખમેજ્જ વા પવિસેજ્જ વા (૫૩૦)

૧ કારણેસતિ ૨ પૃથુક. ૩ સકુત્ત ૪ પરિહારિકઃ સાધુઃ ૫ વિચારભૂમિં સંજ્ઞાવ્યુત્સ-
ર્ગભૂમિં. ૬ સ્વાધ્યાયભૂમિં.

અને જો તે ધાન્ય કે ઇળાદિક વસ્તુ આડી અવળી કાપેલી અને તોડી કટકા કરેલી
હોવાથી મુનિને અચિત્ત અને વિનષ્ટ્યોનિવાળી^૧ જણાય તથા કાચી ણીઓ પણ તોડી કટકા
કરેલી હોવાથી અચિત્ત જણાય તો પોતાને યોગ્ય જણીને તે વસ્તુઓ લઇવાપરવી.^૨ (૫૨૬)

ભિક્ષુ અથવા ભિક્ષુણીએ એકજ વાર ભુંજેલા પહુવા, મમરા, પોંક, ધર્જોતો ભૂકા,
ચોખા, ચોખાની કણુક વગેરા અપ્રાસુક અને અયોગ્ય જણીને ગ્રહણ કરવા નહિ. (૫૨૭)

જો એ પહુવા વગેરા બેવાર કે ત્રણવાર શેકેલા હોય તો તે પ્રાસુક અને યોગ્ય જણી
ગ્રહણ કરવા. (૫૨૮)

(ગૃહસ્થના ઘર પ્રવેશ કરવાની વિધિ)

ભિક્ષુ અથવા ભિક્ષુણીએ આહાર લેવા માટે ગૃહસ્થના ઘર તરફ જતાં અન્યતીર્થિકા
સાથે અથવા બ્રાહ્મણો સાથે અથવા પાસત્યાવગેરા સાથે તેના ઘરમાં પેસવું કે નીકળવું
નહિ. (૫૨૯)

એજ મુજબ દિશાએ તથા સ્વાધ્યાયસ્થળમાં પણ અન્યતીર્થિક, ગૃહસ્થ, કે પાસત્યાઓ
સાથે આવવું કે જવું નહિ. (૫૩૦)

૧ જાગી શકે નહિ તેવી. ૨ પ્રયોજન હોય તે.

(૧૦૬)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

સે ભિક્ષુવા [૨] ગામાણુગામં દૂહજ્ઞમાણે ગો અણગણિયણ વા, ગારસ્થિયણ વા, પરિહારિઓ અપરિહારિયણ વા સદ્ધિ, ગામાણુગામં દૂહજ્ઞેજ્ઞા (૫૩૧)

સે ભિક્ષુવા [૨] જાવ પવિટ્ટે સમાણે ગો અણગણિયણ વા, ગારસ્થિયણ વા, પરિહારિઓ અપરિહારિયણ વા; અસણં વા [૪] દેજ્ઞા વા અણુપદેજ્ઞા^૧ વા (૫૩૨)

સે ભિક્ષુ વા [૨] જાવ પવિટ્ટે સમાણે સે જ્ઞં પુણ જાણેજ્ઞા અસણં વા [૪] અસં-પડિયાપ્^૨ સાહમ્મિયં સમુદ્ધિસ્સ, પાણાઈં મૂતાઈં જીવાઈં સત્તાઈં સમારણ, સમુદ્ધિસ્સ કીયં પા-મિચ્ચં^૩ અચ્છેજ્ઞં^૪ અણિસટ્ટં અભિહંડં આહુ વેતંતિ, તહપ્પગારં અસણં વા [૪] પુરિસંતરકંડં અપુરિસંતરકંડં વા, બહિયા ણીહંડં વા, અનીહંડં વા, અત્તટ્ટિયં વા, અણત્તટ્ટિયં વા, પરિભુત્તં વા, અપરિભુત્તં વા, આસેવિયં વા, અણાસેવિયં વા, અફાસુયં જાવ ગો પડિગ્ગાહેજ્ઞા (૫૩૩)

एवं बहवे साहम्मिया, एगा साहम्मिणी, बहवे साहम्मिणीओ, समुद्दिस्स चत्तारि आ-खावगा भाणियव्वा^५ (૫૩૪)

સે ભિક્ષુ વા [૨] ગાહાવદ્ધકુલં જાવ પવિટ્ટે સમાણે સે જ્ઞં પુણ જાણેજ્ઞા અસણં વા [૪] બહવે સમણ^૬ માહણ અતિથિ કિવણ-વનીમપ્^૭ પગણિય પગણિય સમુદ્ધિસ્સ, પાણાઈં જાવ સતાઈં સમારણ આસેવિયં વા અગાસેવિયં વા અફાસુયં અણેસણિજ્ઞંતિ મણમાણે લાભે સંતે જાવ ગો પડિગ્ગાહેજ્ઞા (૫૩૫)

૧ અનુપ્રદાપયેત્ પેરેણ. ૨ અસ્વપ્રતિજ્ઞવા, નિર્ગ્રંથપ્રતિજ્ઞવા. ૩ ડિચ્છિક્કં. ૪ આચ્છેયં ૫ પૂર્વપશ્ચિમતીર્થેકરમુનીના મયં કલ્પઃ ૬ શાક્યાદયઃ શ્રમણાઃ ૭ વનીપકાઃ બંદિપ્રાયાઃ

વળી આમાનુગામ વિચરતાં પણ અન્યતીર્થિક ગૃહસ્થ અને પાસત્યાઓ સાથે વિચરતું નહિ. (૫૩૧)

તથા એ ત્રણેને મુનિએ આહાર દેવો કે દેવસવવો નહિ. (૫૩૨)

ગૃહસ્થે જે આહાર નિર્ગ્રંથ સાધુના સાઈં એટલે કે અમુક સાધર્મિક સાધુને ઉદ્દેશીને છકાયતી હિંસા કરી તૈયાર કર્યો હોય, વેચાતો લીધો હોય, ઉધારે લીધો હોય, ક્રોધના પાસેથી જૂંટાવી લીધો હોય કે માલેકની રજા વગર લઈ રાખ્યો હોય તેવો આહાર તે ગૃહસ્થ કોઈ પણ મુનિ કે આર્યાને આપવા માંડે તો તેમણે નાણુતાં છતાં તે આહાર ગ્રહણ નહિ કરવો. અગર જે કે તે આહાર તે ગૃહસ્થ પોતે કર્યો હોય અથવા બીજાને કર્યો હોય, ધરતી આહાર નીકાળ્યો હોય અથવા નીકાળ્યો હોય, તે ગૃહસ્થે તે આહાર પોતાનો કરી રાખ્યો હોય અગર ન હોય, તેણે વાપરેલો હોય અગર ન વાપરેલો હોય તોપણ તે અપ્રાસુક અને અનેષણીય નાણુને મુનિએ કે આર્યાએ ગ્રહણ ન કરવો. (૫૩૩)

એ રીતે ધણા સાધર્મિક સાધુના માટે કરેલો આહાર તથા એક કે ધણી સાધવીઓ માટે કરેલો આહાર પણ ક્રોધ સાધુ કે સાધવીએ ગ્રહણ કરવો નહિ. (૫૩૪)

જે ભોજન ગૃહસ્થે ધણા પણ મુકરર સંખ્યામાંના શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, પ્રાહ્ણ, દીન, કે ચારણભાટના માટે કરેલું હોય તે વાપરેલું છતાં કે અવાપરેલું છતાં અપ્રાસુક અને અનેષણીય ગણી મુનિએ નહિ ગ્રહણ કરવું. (૫૩૫)

૧ ચેહેલા તથા હેલા તીર્થેકરના સાધુઓ માટે જ આ નિયમ છે.

અધ્યયન દસમું.

(૧૦૭)

સે ભિક્ષુ વા (૨) ગાહાવહકુલં જાવ પવિટ્ટે સમાણે સે જા પુણ જાણેજ્ઞા અસણં વા (૪) બહવે સમણ માહણ-અતિથ-કિવણ-વળીમણ સમુદિસ્સ પાળાહં (૪) જાવ આહટ્ટુ વેતેતિ, તં તદ્દપ્પગારં અસણં વા (૪) અપુરિસંતરકઠં અબહિયાણીહં અણત્તદિયં અપરિભુત્તં અણાસોવિતં. અકાસુયં અણેસણિજ્ઞં જાવ ણો પઢિગ્ગાહેજ્ઞા (૫૩૬)

અહ પુણ એવં જાણેજ્ઞા, પુરિસંતરકઠં અહિયાનીહં અત્તદિયં પરિભુત્તં આસોવિયં ફાસુ સં એસણિજ્ઞં જાવ પઢિગ્ગાહેજ્ઞા (૫૩૭)

સે ભિક્ષુ વા [૨] ગાહાવહકુલં પિંડવાયપઢિયાણ પવિસિત્તુકામે સે જાહં પુણ કુલાહં જાણેજ્ઞા, હમેસુ ચલુ કુલેસુ ણિતિણ પિંડે દિજ્જતિ, ણિતિણ અગ્ગપિંડે દિજ્જતિ, ણિતિણ માણ દિજ્જતિ, ણિતિણ અવહુમાણ દિજ્જતિ, તદ્દપ્પગારાહં કુલાહં ણિતિયાહં ણિતિઓમાણાહં, ણો ભત્તાણ વા પાળાણ વા પવિસેજ્ઞ વા નિક્કમેજ્ઞ વા (૫૩૮)

એવં ચલુ તસ્સ ભિક્ષુસ્સ વા ભિક્ષુણીણ વા સામગિયં જં સમ્બટ્ટેહિં સમિતે સહિતે સયાજણ-ત્તિ વેનિ (૫૩૯)

[દ્વિતીય ઉદ્દેશઃ]

સે ભિક્ષુ વા [૨] ગાહાવહકુલં પિંડવાયપઢિયાણ અણપવિટ્ટે સમાણે સે જ્ઞં પુણ જાણેજ્ઞા અસણં વા [૪] અટ્ટમિપોસહિણુ વા, અટ્ટમાસિણુ વા, દોમાસિણુ વા, તેમાસિણુ વા,

ને ભોજન ગૃહસ્થે ઘણા શ્રમણ, આહારણ, પ્રાહૂણ, દીન, કે ભાટચારણના માટે કરેલું હોય પણ તે તેણે પોતે જ કર્યું હોય, ધરથી બાહર પણ નહિ લાવ્યું હોય અને હળુ પોતાના જ ખપતું ગણી વાપર્યું પણ ન હોય તો તે અપ્રાપ્ત અને અપ્રાપ્તિય ગણીને મુનિએ નહિ લેવું. (૫૩૬)

પણ જો તે ભોજન ગૃહસ્થે બીજાના હાથે કરાવ્યું હોય, ધર બાહર રાખ્યું હોય અને પોતે પોતાના ખપતું ગણી તે વાપરેલું પણ હોય તો તે પ્રાપ્ત અને અપ્રાપ્તિય ગણીને ગ્રહણ કરવું. (૫૩૭)

જો કુલોમાં હમેશાં દાન દેવાતું હોય અથવા જમતી વેળા શરૂઆતમાં દાન માટે અપ્રાપ્ત કહાડી રાખવામાં આવતો હોય અથવા આખા ભોજનનો દ્વિતીયાંશ કે ચતુર્થાંશ દાનમાં અપાતો હોય અને તેથી જ્યાં ઘણા યાચકો માગવા બેસતા હોય તેવા કુલોમાં મુનિએ આહાર-પ્રાણી માટે ન જવું (૫૩૮)

સાધુ કે સાધ્વીનું એ જ કર્તવ્ય છે કે હમેશાં સર્વ પદાર્થોમાં સમભાવ રાખી ગ્રાનદર્શન અને ચારિત્ર સાચવતાં થકાં સદા ઉદ્યોગી થઈ વર્તવું. (૫૩૯)

બીજો ઉદ્દેશ.

(મુનિએ અશુદ્ધ આહાર ન લેવો તથા જમણવારમાં ન જવું)

ગૃહસ્થના ઘરે જ્યારે અષ્ટમીના ઉપવાસના ઉત્સવપ્રસંગે અથવા અર્ધમાસિક, માસિક, દ્વિમાસિક, ત્રિમાસિક, ચતુર્માસિક, પંચમાસિક, છમાસિક, ઉત્સવના વખતે અથવા રતુઓના

(૧૦૮)

આચારાગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

આઝ્માસિણસુ વા, પંચમાસિણસુ વા, છઝ્માસિણસુ વા^૧, ડઝસુ વા, ડઝસંધીસુ વા, ડઝપરિયદ્દેસુ વા
 વડવે સમણ-માહણ-અતિહિ-કિવણ-વળીમગે ઇગાતો ડક્ષાતો^૨ પરિણસિજ્જમાણે પેહાણ, દોહિં
 ડક્ષાહિં પરિણસિજ્જમાણે પેહાણ, તિહિં ડક્ષાહિં પરિણસિજ્જમાણે પેહાણ, ચઠહિં ડક્ષાહિં પ-
 રિણસિજ્જમાણે પેહાણ, કુંમીમુહાતો વા કાલોવાતિતો વા સંણિહિસંણિચયાઓ વા પરિણસિજ્જ-
 માણ પેહાણ, તહપ્પગારં અસણ વા [૪] અપુરિસંતરકઠં જાવ અણાસેવિતં અફાસુયં અણેસણિજ્જં
 ણો પઢિગાહેજ્જા (૫૪૦)

અહ પુણ એવં જાણેજ્જા પુરિસંતરકઠં જાવ આસેવિતં ફાસુય જાવ પઢિગાહેજ્જા (૫૪૧)

સે ભિક્ખુ વા [૨] જાવ પવિટ્ટે સમાણે સે જાહં પુણ કુલાહં, જાણેજ્જા, તંજહા, ડગ
 કુલાણિ^૩ વા, ભોગકુલાણિ^૪ વા, રાહ્ણકુલાણિ વા, રસિયકુલાણ^૫ વા, હક્ષાગકુલાણિ
 વા, હરિવંસકુલાણિ વા, ઇસિયકુલાણિ^૬ વા, વેસિયકુલાણિ વા, ગંડાગકુલાણિ^૭ વા, કો-
 ઘાગકુલાણિ^૮ વા, ગામરક્ષકુલાણિ વા, વોક્કસાલિયકુલાણિ^૯ વા, અણયરેસુ વા તહપ્પ-
 ગારેસુ કુલેસુ અદુગંચ્છિણસુ અગરહિતેસુ વા, અસણ વા [૪] ફાસુયં ઇસણિજ્જં જાવ
 પઢિગાહેજ્જા (૫૪૨)

સે ભિક્ખુ વા [૨] ગાહાવહ્કુલં પિંડવાયપડિયાણ અણપવિટ્ટે સમાણે સે જ્જં પુણ જા-
 ણેજ્જા અસણ વા [૪] સમવાણસુ વા, પિંડણિયરેસુ વા, હંદમહેસુ વા, હંદમહેસુ વા, રહમ-
 હેસુ વા, મુગંદમહેસુ વા, ભૂતમહેસુ વા, જક્ષમહેસુ વા, ણાગમહેસુ વા, થૂમમહેસુ વા, ચે-
 હ્યમહેસુ વા, રક્ષમહેસુ વા, ગિરિમહેસુ વા, દરિમહેસુ વા, અગમહેસુ વા, તઢાગમહેસુ
 વા, વહમહેસુ વા, ણદિમહેસુ વા, સરમહેસુ વા, સાગરમહેસુ વા, આગરમહેસુ વા, અણતરેસુ

૧ ઉત્સવેષુ ૨ પિઠરકાત. ૩ આરક્ષકકુલાણિ ૪ રાજ્ઞઃ પૂજ્યસ્થાનીયાણિ ૫ રાષ્ટ્રકૂટાદીણિ
 ૬ ગોપાલકુલાણિ. ૭ નાપિતકુલાણિ ૮ વર્ધકિકુલાણિ. ૯ તંતુવાયકુલાણિ.

અત્યંદિતે કે આઘદિવસે ધણાએક (શાક્યાદિ)શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, પરાણ, દીન, અને ભાટચારણોને
 એક કે અનેક વાસણોમાંથી ભોજન પીરસાતું દેખવામાં આવે અને હજુ ગૃહસ્થે તે ભોજન
 નાતે કર્યાછતાં વાપર્યું ન હોય તો મુનિએ તે ભોજન અપ્રાસુક અને અનેપણીય બાણી ન
 લેવું (૫૪૦)

અને જો તે કોઈ બીજા પુરૂષે રાંધી તૈયાર કર્યું હોય અને ગૃહસ્થોએ વાપર્યું હોય
 તો તે મુનિએ યોગ્ય બાણી ગ્રહણ કરવું. (૫૪૧)

મુનિએ, ઉગ્રકુળ,^૧ ભોગકુળ, રાજન્યકુળ, ક્ષત્રિયકુળ, ધર્મવાદુકુળ, હરિવંશકુળ, એષ્ય
 કુળ,^૨ વૈશ્યકુળ, ગંડુકકુળ,^૩ કોટાગકુળ,^૪ આમરક્ષકકુળ અને બોક્કશાળીયકુળ,^૫ તથા એવી
 જ નાતના બીજા પણ અતિરક્ષક અને અનિંદિત કુળોમાં નિર્દોષ આહાર લેવા જવું. (૫૪૨)

બ્યારે ગૃહસ્થના ઘરે મેળો ભરાયો હોય અથવા પિતૃભોજન હોય અથવા દિદ્ર, સ્કંદ,
 રૂદ્ર, બળદેવ, ભૂત, યક્ષ, કે નાગનો મહોત્સવ હોય અથવા સ્તૂપ કે ચૈત્યનો મહોત્સવ હોય અ-
 થવા વૃક્ષ, ગિરિ, કૂવા, તલાવ, દ્રહ, નદિ, સર, સાગર કે આગરનો અથવા એના જેવી ગમે

૧ ઉગ્રથી હરિવંશવર્ગીના છકુળો રાજપૂતવર્ગના છે. અને એષ્યથી બોક્કશાળીયવર્ગીના છકુલો
 વૈશ્યવર્ગના છે. ૨ ગોવાળ. ૩ હાથોપણ કરનાર ૪ રાજા ૫ સાળવી

અધ્યયન દસમું.

(૧૦૯)

વા તહપ્પગારેસુ વિરૂવરૂવેસુ મહામહેસુ વદમાણેસુ બહવે યમણ-માહણ અતિહિ કિવ્વળ-વળીમણ પગાતો ઉક્ખાતો પરિણ્ણિગ્ગમાળે પેહાર, દોહિં, જાવ સંણિહિલંણિચયાતો વા પરિણ્ણિગ્ગમાળે પેહાર તહપ્પગાર અસળ વા [૪] અપુરિસંતરકક જાવ ણો પઢિમ્માહેજ્ઞા (૫૪૩)

અહ પુણ એવં જાણેજ્ઞા, ઢિણં જં તેસિં ઢાયવ્વં, અહ તથ્થ મુંજમાણે પેહાર, ગાહાવ-તિમારિયં વા, ગાહાવતિમરિણિં વા, ગાહાવતિપુત્તં વા, ગાહાવતિધૂયં વા, સુણ્હં વા, ધાતિં વા, ઢાસં વા, ઢાસિં વા, કમ્મકરં વા, કમ્મકરિં વા, સે પુચ્ચામેવ આલોણ્ણા, “આવસો”-ત્તિ વા, “મરિણી”-ત્તિ વા, “ઢાહિસિ મે હુત્તો અન્નયરં મોયણજાયં ? ” સેવં વદંતસ્સ પરો અસળ વા [૪] આહરુ દલણ્ણા, તહપ્પગારં અસળ વા [૪] સયં વા ણં જાણ્ણા, પરો વા સે ઢેજ્ઞા, ફાસુયં જાવ પઢિમ્માહેજ્ઞા (૫૪૪)

સે મિક્ખૂ વા [૨] પરં અદ્ધજોયણમેરાણ સંઘલિં ણચ્છા સંઘલિપઢિયાણ ણો અમિસંધારેજ્ઞા ગમણાણ (૫૪૫)

સે મિક્ખૂ વા [૨] પાર્હં સંઘલિં ણચ્છા પઢીં ગચ્છે અણાઢાયમાણે, પઢીં સંઘલિં ણચ્છા પાર્હં ગચ્છે અણાઢાયમાણે ઢાહિં સંઘલિં ણચ્છા ઉદીં ગચ્છે અણાઢાયમાણે, ઉદીં સંઘલિં ણચ્છા ઢાહિં ગચ્છે અણાઢાયમાણે (૫૪૬)

તે આપતતો મહોત્સવ હોય અને તેથી ત્યાં ઘણાએક (શાકમાદિ) શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, અતિથિ, દીન તથા ભાટચારણોને એક કે અનેક વાસણોથી ભોજન પીરસાતું હોય અને તે ભોજન માલે-કે હાથે કરેલું છતાં હજુ તે ગૃહસ્થોએ વાપરેલું ન હોય તો તેવા આહારને અશુદ્ધ ગણી મુનીએ તે આહાર ન લેવો. (૫૪૩)

પણુ જો ત્યાં મુનિને એમ જણાય કે જેમને એ ભોજન આપવાતું હતું તેમને અપાયું છે અને હવે ગૃહસ્થ લોકો તેને વાપરે છે તો મુનિએ ગૃહસ્થની સ્ત્રીને અથવા એમને અથવા પુત્ર, પુત્રી કે પુત્રવધૂને અથવા ધાધ, દાસ, કે દાસીને પેહેલેથી જોઈને કહેવું કે હે આયુષ્માન અથવા એન, મને આ ભોજનમાંથી અન્યતર ભોજન આપશો?. આમ કહેતા મુનિને તેઓ અશનાદિ આહાર આપવામાં તે મુનિએ નિર્દોષ જાણી તે આહાર લેવો. (૫૪૪)

બીજા ગ્રામોમાં સંખડિ [જમણવાર] હોય તો એવે વખતે મુનિએ એ ગાંડીની હદ-માં પણ સંખડિમાંથી ભોજન લેવા માટે ન જવું. (૫૪૫)

જો પૂર્વ દિશામાં સંખડિ હોય તો મુનિએ સંખડિ તરફ કશી લાલચ ન રાખતાં પ-શ્ચિમદિશા તરફ જતા રહેવું. જો પશ્ચિમઆગ્રુ સંખડિ હોય તો પૂર્વતરફ વળવું. જો દક્ષિણ આગ્રુ સંખડિ હોય તો ઉત્તર તરફ વળવું. અને જો ઉત્તરઆગ્રુ સંખડિ હોય તો દક્ષિણતરફ વળવું (૫૪૬)

(૧૧૦)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

જથ્થેવ તા સંઘડી સિયા, તંજહા, ગામંસિ વા, ગગરંસિ વા, લેહંસિ વા, કમ્બંસિ વા, મહંસિ વા, પદ્મંસિ વા, આગરંસિ વા, દોળમુહંસિ વા, નિગમંસિ વા, આસમંસિ વા, રાયહાણિસ વા, સંણિથેસંસિ વા, —સંઘડિં સંઘડિપડિયાણે ગો અભિસંધારેજા ગમનાણે । કેવલી નૂયા “ આયાણ-મેયં ” (૫૪૭)

સંઘડિં સંઘડિપડિયાણે અભિસંધારેમાગે આહાકમ્મિયં વા, ઉદ્દેસિયં વા, મીસજાયં વા, કીષગં વા, પામિચં વા, અચ્છેજ્જં વા, અણિસદ્દં વા, અમિહં વા, આહદ્દુ દિઝ્જમાણં મુંજેજ્જા. અસ્સંજણે મિક્કલુપડિયાણે સુહિયદુવારિયાઓ મહલ્લિયાઓ કુજ્જા, મહલ્લિયદુવારિયાઓ સુહિયાઓ કુજ્જા, સમાઓ સિજ્જાઓ વિસમાઓ કુજ્જા, વિસમાઓ સિજ્જાઓ સમાઓ કુજ્જા, પવાયાઓ સિજ્જાઓ ણિવાયાઓ કુજ્જા, ણિવાયાઓ સિજ્જાઓ પવાયાઓ કુજ્જા, અંતો વા બહિંવા ઉવસયસ્સ, હરિયાણિ છિંદિય [૨] દાલિય [૨] સંધારગં સંધારેજ્જા, “ એસ વિલુંગ-યામો સિજ્જાણે ”. ” તમ્હા સે સંજણે ણિયંટે અણયરં વા તદ્દપ્પગારં પુરેસંઘડિં વા પચ્છાસં-ઘડિં વા સંઘડિપડિયાણે ગો અભિસંધારેજ્જ ગમનાણે (૫૪૮)

એયં લલુ તસ્સ મિક્કલુસ્સ મિક્કલુણીણે વા સામમિયં, જં સવ્વદ્દેહિં સમિતે સહિતે સય્યા જયે-તિ ભેમિ (૫૪૯)

૧ કૃતિવિશિષ્ટ્ય

કિંબહુના, બ્યાં બ્યાં ગામમાં, નગરમાં, ખેડનાં, કપ્પાડમાં, કર્યામાં, શેહેરમાં, આગ-રોમાં, બંદરમાં, વ્યાપારસ્થળમાં, તીર્થસ્થળમાં, રાજ્યધાનીમાં કે નગરોપસ્થળમાં [કાંપમાં] સંખડિ હોય તો સંખડિને મનમાં ધારીને ત્યાં ન જવું. કારણ કે કેવળી ભગવાને કહ્યું છે કે “સંખ-ડિમાં જવાથી કર્મ બંધાય છે.” (૫૪૭)

જો મુનિ સંખડિમાંથી ભોજન લેવા માટે સંખડિ તરફ જશે તો આધાકર્મિકાદિદોષ-દુષ્ટ આહારમાં ફસી પડશે. વળી અસંયતિ ગ્રહસ્થો તેના સાથે નાના દરવાજાવાલી જગ્યા-ઓને મોહોટા દરવાજાવાલી કરશે અથવા મોટા દરવાજાવાલી જગ્યાઓને નાનાદરવા-જાવાળી કરશે, સીધી જગ્યાઓને આડી કરશે, આડીઓને સીધી કરશે, બહુ પવનવાળી જગ્યાઓને નિર્વાતજગ્યાઓ કરશે, નિર્વાતજગ્યાઓને બહુ પવનવાળી કરશે, વળી અંદર કે બહાર વનસ્પતિઓ કાપી તોડી મકાન સુધરાવશે અથવા સાધુને અકિંચન ધારી તેના માટે સૂવાનું બિછાનું પથરાવશે. (એમ અનેક દોષ સંભવે છે.) માટે નિર્થક સંયતિ મુનિએ અ-નેક પ્રકારે મનુષ્યની હૈયાતીમાં અને મનુષ્યના મરણ પછી કરાતી સંખડિઓમાં ભોજન લેવા માટે નહિ જવું. (૫૪૮)

મુનિનું એજ કર્તવ્ય છે કે હમેશાં સર્વ પદ્ધતિઓમાં સમતા રાખી ધર્મત્ર ગુણો સાચવતાં થકાં યતનવંત થઈ વર્તવું (૫૪૯)

અધ્યયન દસમું.

(૧૧૧)

(તૃતીય ઉદ્દેશ :)

સે યુગા અળ્ળતરં સંઘડિં આસિત્તા પિવિત્તા હુદ્દેજ્જ વા વમેજ્જ વા, મુત્તે વા સે ગો સમ્મં પરિમેજ્જા, અળ્ળતરે વા સે દુક્ખે રોયાતંકે સમુપ્પજ્જેજ્જા, કેવલી વૂયા ‘ આયાણ મેયં. ’ (૫૫૦)

इह खलु भिक्खू गाहावतीहिं वा, गाहावतिणीहिं वा, परिवायएहिं वा, परिवाइयाहिं वा, एगज्ज सद्धिं सोढं पाउ^१ भो वतिमिस्सं दुरत्था^२ वा उवस्सयं पडिलेहमाणे गो लभेज्जा, वमेव उवस्सयं संमिस्सीमाव-मावज्जेज्जा अण्णमणे वा से मत्ते विप्परियासियमूते इत्थिविग्गहे वा किलीवे वा तं भिक्खुं उवसंक्रमित्तु वूया “ आउसंतो समणा, अहे आरामंसिवा, अहे उवस्सयंसि वा, राओ वा, विचाले वा, गामधम्मणियंतियं कट्ठ रहस्सियभेदुणधम्मपरिया-रणाए आउट्टामो. ” तं वेगतितो सातिज्जेज्जा । अकरणिज्जं चेयं संखाए^३ । एते आयतणा संति संचिज्जमाणा पच्चाबाया भवंति । तम्हा से संजए णियंके तहप्पगारं पुरेसंखडिं वा पच्छा संख-डिं वा संखडिसंपडियाए गो अमिसंधारेज्जा गमणाए (५५१)

સે ભિક્ખુ વા [૨] અન્નતરં સંઘડિં વા સોચ્ચા ણિસમ્મ સંપહાવેતિ ઉસ્સુયમૂતેણ અપ્પા-
ણેણ “ પુવા સંઘડી ” ગો સંચાણતિ તત્થ ઇયરેતરેહિં કુલેહિં સામુદાણિયં ઇસિયં વેસિયં પિંઢવાયં

૧ પાતું-પીત્વેત્યર્થઃ ૨ બહિઃ ૩ સંઘડિગમનં ન કુર્યાદિતિશેષઃ ૪ હતિકૃત્વેતિ શેષઃ

ત્રીજો ઉદ્દેશ.

(મુનિને જમણવારમાં જવાથી થતા ગેરફાયદા)

ને મુનિ સંખડિભોજન કરશે તો કોઇ વખતે તેને તેનાથી વખત કે વિશ્વચિકાના દુઃખમાં બેસવું પડશે. અથવા તો ખાધેલું અન્ન રૂડી રીતે ન પચતાં કુદ્ધ કે શ્વાદિક રોગ ઉત્પન્ન થશે. માટે કેવળી ભગવાન જણાવે છે કે સંખડિભોજન કર્મબંધનેા હેતુ છે. (૫૫૦)

વળી એ સંખડિઓમાં એકલા થએલા ગૃહસ્થો, ગૃહસ્થ સ્ત્રીઓ, પરિત્રાજકો, તથા પરિ-
ત્રાજિકાઓ વગેરા સાથે મુનિ ત્યાં જઈ એકઠો ભેળાયાથી કદાચ મદિરાપાનમાં પણ ફસી પડે^૧ અને તેથી તે મદિરામત્ત બની પોતાના મુકામે નહિ પોહોચતાં ત્યાંજ લથડી પડે છે. તથા ત્યાં નસાના આવેશથી બેહોસ થઇ સ્ત્રીઓમાં આસક્ત થાય છે. અથવા ત્યાં રહે-
લી સ્ત્રીઓ કે નપુંસકોમાંનું કોઇ એક મુનિપર આશક થઇ કહેવા મંડે છે કે “ હે આયુ-
ધ્મન શ્રમણ, આ બગીચામાં અથવા ઉપાશ્રયમાં રાતે અથવા અમુક વખતે આપણે એકલા મળી ભોગવિલાસમાં વર્ત્યું. ” એમ કહી તેઓ મુનિને વિષયોથી લલચાવી કબજે કરે છે. અને તેમાં કદાચ એકલો મુનિ ફસી પણ પડે છે, માટે એ વાતને અકરણીય જાણીને મુ-
નિએ સંખડિમાં નહિ જવું. કારણ કે ત્યાં જવાથી ઉપર મુજબ તથા તે કરતાં પણ વખતે વધતો ગેરફાયદા થવા સંભવ છે. માટે નિર્ગ્રંથ સંયતિએ પૂર્વસંખડિ કે પશ્ચાત્સંખડિમાં ભો-
જનાથે જવાનો ધરાદો નહિ કરવો. (૫૫૧)

ને કોઇ મુનિ પૂર્વસંખડિ કે પશ્ચાત્સંખડિ થતી સાંભળી ત્યાં ઉત્સુકતા ધરી ચાલ્યો જશે તો ત્યાં તે જૂદા જૂદા કુળોમાંથી આધાકાદિકાદિકાપરિક્ષિત પવિત્ર આહાર ગ્રહણ કરીને

૧ કેમકે લોહુપ જનને સર્વ કંઈ સંભવે.

(૧૧૨)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

પડિગાહેતા આહારં આહારેત્તણ્ણ । માઙ્ગલં સંકાસે । ણો એવં કરેજ્જા । સે તત્થ કાલેયં અણુપવિ-
સિત્તા તત્થેતરેતરેહિં કુલેહિં સામુદાગિયં એસિયં વેસિયં પિંડવાયં પડિગાહિતા આહારં
આહારેજ્જા (૫૫૨)

સે ભિક્ખુ વા [૨] સે ઉજં પુણ જાણેજ્જા ગામં વા જાવ રાયહાણિં વા, ઇમંસિ સ્વલ્લ
ગામંસિ વા જાવ રાયહાણિંસિ વા સંઘડી સિયા, તંપિય ગામં વા રાયહાણિં વા સંઘડિપડિ-
યાણ્ણે ણો અભિસંધારેજ્જા ગમમાણ્ણે । કેવલીં વૂયા આયાણમેયં (૫૫૩)

આજ્ઞણોવમાણં સંઘડિં અણુપવિત્તસમાણસ્સ પાણ વા પાણ અકંતપુચ્ચે ભવતિ, હત્થેણ
વા હત્થે સંચાલિયપુચ્ચે ભવતિ, પાણ^૧ વા પાણ આવડિયપુચ્ચે ભવતિ, સીસેણ વા સીસે
સંઘડિયપુચ્ચે ભવતિ, કાણ વા કાણ સંઘોભિયપુચ્ચે ભવતિ, દંડેણ વા અટ્ટિણા વા મુટ્ટિણા વા
લેલુણા વા કવાલેણ વા અભિહયપુચ્ચે ભવતિ, સીતોદણ વા ઉસિત્તપુચ્ચે ભવતિ, રયસા વા પરિઘાસિય
પુચ્ચે ભવતિ, અણેસણિજ્જેણ વા પરિશુત્તપુચ્ચે ભવતિ, અણેસિં વા દિઝ્જમાણે પડિગાહિતપુચ્ચે
ભવતિ, તન્હા સે સંજણ ગિમ્મથે તહપ્પગારં આજ્ઞણોમાણ સંઘડિં સંઘડિપડિયાણ્ણે ણો અભિસંધારેજ્જા
ગમમાણ્ણે (૫૫૪)

સે ભિક્ખુ વા [૨] ગાહાવહુકુલં પિંડવાયપડિયાણ્ણે પવિટ્ટે સમાણે સે ઉજં પુણ જાણેજા
અસણં વા [૪] એસણિજ્જં સિયા અણેસણિજ્જં સિયા; વિતિગિચ્છસમાવણેણં અપ્પાણેણં અસ-
માહઢાણ્ણે લેસ્સાણ્ણે તહપ્પગારં અસણં વા [૪] લાભે સંતે ણો પડિગાહેજ્જા. (૫૫૫)

૧ પાત્રેણ.

વાપરી શકવાનો નથી, કિંતુ ત્યાં દૂષિત આહાર વાપરીને દેષપાત્ર થવાનો. માટે મુનિએ સં-
ખ્ખડિમાં નહિ જરૂં. કિંતુ ભિક્ષાના સમયે જૂઠા જૂઠા કુશોમાં જઇને પવિત્ર આહાર મેળવી
તે વાપરવો. (૫૫૨)

જે ગામ કે રાજધાનીમાં સંખ્ખડિ થવાની હોય ત્યાં તેના માટે મુનિએ જવાનો ઇશદો
ન કરવો. કેમકે કેવળજ્ઞાનિઓ બોલ્યા છે કે તેમ કરતાં કર્મબંધ થાય છે. (૫૫૩)

જે સંખ્ખડિમાં ઘણા લોક એકઠા મળ્યા હોય અને ભોજન થોડું રંધાયેલું હોય ત્યાં
જે મુનિ જાય તો ત્યાં ભીડભીડમાં તેના પગ ખીજાઓના પગતળે દબાશે, હાથ ખીજા-
ના હાથો સાથે અથડાશે, પાત્ર ખીજાઓના પાત્રો સાથે અથડાશે, માથું ખીજાના માથા
માથે અડકાશે અને શરીર ખીજાના શરીર સાથે ઘસાશે. વળી ત્યાં તેવી ભીડમાં લાકડી,
હાડકા, મૂઠા, પથ્થર કે અપ્પરનો માર પણ કદાચ સહેવો પડશે. અગર કોઇ મુનિના શરીર-
પર તાડું પાણી ફેંકશે, અથવા ધૂળ ફેંકશે, અથવા મુનિને ત્યાં અશુદ્ધ આહાર મળશે, અ-
થવા ખીજાને મળવાનું છતાં વચગાળેથી મુનિ તે આહાર ઝુંટાવી લેશે. (એ રીતે અનેક
દોષ સંભવે છે) માટે નિર્વ્રથ મુનિએ તેવી જાતની સંખ્ખડિમાં ભોજન મેળવવાના ઇરાદાથી
કદાપિ નહિ જરૂં. (૫૫૪)

ગૃહસ્થના ઘરે ભિક્ષા લેવા જતાં મુનિને જે આહાર નિર્દોષ કે સદોષ છતાં શક ભ-
રેલો જણાય તો તે આહાર તેવા મહિનાશયથી ગ્રહણ ન કરવો. (૫૫૫)

અધ્યયન દસમું.

(૧૧૩)

સે ભિક્ષૂ વા [૨] ગાહાવતિકુલં પવિસેઝ્જામે સવ્વં મંડગ-માયાય ગાહાવતિકુલં પિંડ-
વાયપહિયાપ્ પવિસેઝ્જ વા ગિક્ખમેઝ્જ વા (૫૫૬)

સે ભિક્ષૂ વા [૨] બહિયા વિહારભૂમિં વા વિચારભૂમિં વા ગિક્ખમ્મમાણે પવિસમાણે
સવ્વં મંડગ-માયાય બહિયા વિહારભૂમિં વા વિચારભૂમિં વા ગિક્ખમેઝ્જ વા પવિ-
સેઝ્જ વા (૫૫૭)

સે ભિક્ષૂ વા [૨] ગામાણુગામં દૂઢ્ઢ્ઞેઝ્જામે સવ્વં મંડગ-માયાય ગામાણુગામં
દૂઢ્ઢ્ઞેઝ્જા (૫૫૮)

સે ભિક્ષૂ વા [૨] અહપુણ એવં જાણેઝ્જા તિવ્વેદસિયં વાસં વાસમાણં પેહાપ્, તિવ્વ-
દેસિયં મહિયં સળિવયમાણિં પેહાપ્, મહાવાપ્ણ વા રયં સમુદ્ધયં પેહાપ્, તિરિચ્છસંપાતિમા
વા તસા પાળા સંઘઢા સન્નિવયમાળા પેહાપ્, સે એવં ણઙ્ગા ણો સવ્વં મંડગ માયાય ગાહાવટ્ટ-
કુલં પિંડવાપહિયાપ્ પવિસેઝ્જ વા ગિક્ખમેઝ્જ વા, બહિયા વિહારભૂમિં વા વિચારભૂમિં વા
પવિસેઝ્જ વા ગિક્ખમેઝ્જ વા, ગામાણુગામં દૂઢ્ઢ્ઞેઝ્જ વા (૫૫૯)

સે ભિક્ષૂ વા [૨] સે ઝ્ઞાઈ પુણ કુલાઈ જાણેઝ્જા; તંજહા, સત્તિયાણ વા, રાઈણ વા,
કુરાઈણ વા, રાયપેસિયાણ વા, રાયવંસાટ્ટિયાણ વા, અંતો બહિવા સંણિવટ્ટાણ વા, ગચ્છંતાણ
વા ણિમંતેમાણાણ વા અણિમંતેમાણાણ વા, અસણં વા [૪] લામે સંતે ણો પહિગાહેઝ્જા-
સિત્તિં બેમિ (૫૬૦)

મુનિએ^૧ ગૃહસ્થના ધરે ભિક્ષા લેવા જતાં સર્વ ધર્મોપકરણ સાથે લઇને ત્યાં જવું
આવતું. (૫૫૬)

તેમજ સ્વાધ્યાયભૂમિપર અથવા દિશાએ જતાં પણ તેવીજ રીતે જવું આવતું. (૫૫૭)

અને આમાનુષામ વિહાર કરતાં પણ તેજ રીતે વર્તવું. (૫૫૮)

પણ જો વરસાદ બહુ વરસતો હોય અથવા દુવ બહુ પડતું હોય અથવા આકરા વા-
યુથી ધૂળ બહુ ઉડતી હોય અથવા જાણી જાણી જાણી ધણી બિડતા હોય તો ત્યાં સર્વ ધર્મોપ-
કરણ સાથે લઇને ભિક્ષા લેવા કે બણવા કે દિશાએ યા આમાંતરે જવા આવવાનું કરવું નહિ. (૫૫૯)

મુનિએ ચક્રવર્તિ પ્રમુખ ક્ષત્રિયો, રાજાઓ, ઠાકોરો, સરદારો, કે રાજવંશી ભોક્ષો, જો-
ઓ શહેરમાં કે શહેર બાહરે રહેતા હોય યા રસ્તે પ્રયાણ કરતા હોય તેમને ત્યાંથી નિમં-
ત્રણ છતાં યા નહિ છતાં આહાર ગ્રહણ ન કરવો. (૫૬૦)

૧ આ સૂત્ર જિનકલ્પિક વગેરે માટે છે. એમ ટીકાકાર જણાવે છે. ઘડાં સમાચારી એ છે કે
જિનકલ્પિકે તો તેવે ટાંકણે આવતું જ નહિ. પણ સ્થવિરકલ્પિક કારણે યોગે બંધ આવે તો સાથે
સર્વોપકરણ નહિ લેવા.

(૧૧૪)

આચાર્ય-ભૂષી તથા ભાષાન્તર.

(ચતુર્થ ઉદ્દેશ :)

સે મિકલ્ વા [૨] જાવ પવિત્રે સમાણે સેજં પુણ જાણેજ્જા, મંસાદ્યં વા, મચ્છાદ્યં વા, મંસલ્ વા, મચ્છલ્ વા, આદ્યં વા, પદ્યં વા, હિંગોલં વા, સંમેલં વા, હીરમાણં સંપેદા, અંતરા સે મગ્ગા બહુપાણા બહુવીયા બહુહારિયા બહુભોસા બહુઉદયા બહુઉત્તિંગ-પણગ-દગમદિય-ચક્કડાસંતાળગા, બહવે તથ્ય સમણ-માહણ-અતિહિ-કિવણ-વળીમગા ઉવાગતા ઉવાગમિસ્સંતિ, તત્થાદ્દણ્ણા વિત્તી, ણો પણ્ણસ્સ ણિકલ્લમણપવેસા, ણો પણ્ણસ્સા વાયણપુચ્છણપરિ-ચરણાણુપેહા, ધમ્માણુઓગચિંતા, સેવં ણચ્છા તહપ્પગારં પુરેસંલ્લહિં વા પચ્છાસંલ્લહિં વા સં-લ્લહિપહિયા, ણો અભિસંધારેજ્જા ગમણા (૫૬૧)

સે મિકલ્ વા [૨] ગાહાવહ્કુલં પિંડવાયપહિયા, પવિત્રે સમાણે સેજં પુણ જાણેજ્જા, મંસાદ્યં જાવ સંમેલં વા હીરમાણં પેહા, અંતરા સે મગ્ગા અપ્પહા જાવ અપ્પસંતાળગા, ણો જત્થ બહવે સમણમાહણા જાવ ઉવાગમિસ્સંતિ, અપ્પાદ્દણ્ણા વિત્તી, પણ્ણસ્સ ણિકલ્લમણપવે-સા, પણ્ણસ્સા વાયણ-પુચ્છણ-પરિચરણાણુપેહા, ધમ્માણુઓગચિંતા, સેવં ણચ્છા તહપ્પગારં પુરે-સંલ્લહિં વા પચ્છાસંલ્લહિં વા સંલ્લહિપહિયા, અભિસંધારેજ્જા ગમણા (૫૬૨)

સે મિકલ્ વા [૨] ગાહાવહ્કુલં જાવ પવિસિત્તકામે સેજં પુણ જાણેજ્જા સ્તોરિ-ણિયાઓ ગાવીઓ સ્તોરિજ્જમાણોઓ પેહા, અસણં વા [૪] ઉવસંલ્લહિજ્જમાણં પેહા, પુરા અપ્પ-

ચોથો ઉદ્દેશ.

(મુનિએ જમણવારમાં ન જવું.)

મુનિએ ગૃહસ્થના ઘરે ભિક્ષાર્યે જતાં તેને ત્યાં એવું જણાય કે અહિં માંસ, મત્સ્ય કે મધવાળું વિવાહભોજન, મૃતકભોજન, યા પ્રીતિભોજન છે, અને તેને ત્યાં કોઈ લાઈ જતું હોય, તોપણ જો માર્ગમાં બીજ, વનસ્પતિ, ઘર, પાણી, કે જીવો જીવંત ધણા હોય અથવા ત્યાં ધણાએક (બુદ્ધધર્મી) શ્રમણો, બ્રાહ્મણો, વટેમાર્ગીઓ, રંકભિક્ષુઓ, કે ભાટચારણો, આ-વેલા કે આવવાના હોય અને તેથી ત્યાં બહુ ભીડ થવાની હોય જેથી ચતુર મુનિને ત્યાં જવું વળવું મુશ્કેલીભરેલું થઈ પડે અને પઠનપાઠન કે ધર્મોપદેશ અટકી પડવાના જણાય તો તેવા સ્થળે તે મુનિએ જવાનો ઇરાદો નહિ કરવો. (૫૬૧)

પણ જો તેવા માંસ મત્સ્ય, કે મધપ્રધાન, વિવાહભોજન, મૃતકભોજન, યા પ્રીતિભો-જનમાં મુનિને કોઈ તેડી જતું હોય અને મુનિને માર્ગમાં કશી વનસ્પતિ, જળ, કે જીવ-જંતુ નહિ જણાય તેમજ ત્યાં શ્રમણ-બ્રાહ્મણાદિકની બહુ ભીડ પણ નહિ હોય જેથી મુનિને ત્યાં જવું આવવું સુલભ હોય અને પઠનપાઠનાદિક પણ થઈ શકે તો તેવા સ્થળે (કારણ-યોગે) ^૧ મુનિએ ભિક્ષાર્યે જવું પણ ખરું. (૫૬૨)

ગૃહસ્થના ઘરે મુનિએ જતાં ત્યાં એ વખતે ગાયો દોવાતી હોય અથવા ભોજન રંધાતું હોય અથવા તૈયાર થઈ રહ્યું હતાં હજુ બીજા યાત્રકોને અપાયું નહિ હોય તો મુ-

૧ મુનિ રસ્તે ચાલી શક્યો હોય યા માંદગીથી બચ્યો હોય યા દુર્ભિક્ષ હોય વગેરે કારણ-યોગે માંસાદિક દોષ પરિહાર કરવા સમર્થ મુનિએ ત્યાં જવું એમ દીકાકારે જણાવ્યું છે.

અધ્યયન દસમું.

(૧૧૫)

જૂહિં, સેવં ણચ્ચા ણો ગાહાવટ્ઠકુલં પિંડવાયપડિયાં પિંડવાયપડિયાં ગિલ્લમેજ્ઞ વા પવિસેજ્ઞ વા । સે ત-
માયાં પુગંત મવક્કમેજ્ઞા, અગાવાય મસંલોપં પિંદેજ્ઞા । અહપુણ એવં જાણેજ્ઞા, લીરિણીઓ ગા-
લીઓ લીરિયાઓ પેહાં, અસણં વા [૪] ડવક્કલિયં પેહાં પુરાપજૂહિતે, સે એવં ણચ્ચા
તત્તો સંજયામેવ ગાહાવટિલ્લકુલં પિંડવાયપડિયાં પવિસેજ્ઞ વા નિલ્લમેજ્ઞ વા (૫૬૩)

મિલ્લાગા ણામેગે એવ માહસુ સમાણે વા વસમાણે વા, ગામાણુગામં દૂહજ્ઞમાણે,
“ સુહાં સુહાં અયં ગામે સંણિરુદ્ધાં ણો મહાલપ, સે હંતા-મર્યંતારો બાહિરગાણિ ગામાણિ
મિલ્લાયિરિયાં વયહ ” (૫૬૪)

સતિ તત્થેગતિયસ્સ મિલ્લુસ્સ પુરેસંથુયા વા પચ્છાસંથુયા વા પરિવસંતિ, તંજહા, ગા-
હાલી વા, ગાહાવટિણીઓ વા, ગાહાવટિપુત્તા વા, ગાહાવટિધૂયાઓ વા, ગાહાવટિસુહાઓ વા,
ધાઈઓ વા, દાસી વા, દાસીઓ વા, કમ્મકરા વા, કમ્મકરીઓ વા, તહપ્પગારાઈ કુલાઈ
પુરેસંથુયાણિ વા પચ્છાસંથુયાણે વા પુચ્ચામેવ મિલ્લાયિરિયાં અણુપવિલ્લિસામિ, અવિય દૂથ
લ્લિસામિ પિંડં વા, લોયં વા, લીરં વા, દાંધિ વા, નવળીયં વા, વયં વા, ગુલં વા, તેહ્લં વા,
મહું વા, મજ્ઞં વા, મંસં વા, સંકુલિં વા, ફાણિયં વા, પૂયં વા, સિહરિણિં વા, તં પુચ્ચા-
મેવ મુચ્ચા પેચ્ચા, પડિગાઈ સંલિહિય સપમાજ્ઞય, તત્તો પચ્છા મિલ્લુઈ સંદિ ગાહાવટિલ્લકુલં
પિંડવાયપડિયાં પવિલ્લિસામિ નિલ્લમિલ્લિસામિ વા । માહટ્ટાણં ફાસે । ણો એવં કરેજ્ઞા । સે
તત્થ મિલ્લુઈ સંદિ કાલેણ અણુપવિલ્લિસામિ તત્થિયેરેરેઈ કુલેઈ સામુદાણિયં ઘસિયં વેસિયં
પિંડવાયં પડિગાહેત્તા આહારં આહારેજ્ઞા । (૫૬૫)

નિચ્ચે તે ઘરમાં પ્રવેશ ન કરવો. કિંતુ પાછા વળીને કોઇ નહિ દેખી શકે તેવા સ્થળે જઈ
ભોજન રહેવું. અને જ્યારે જાણાય કે ગાયો દોવાઈ રહી છે યા ભોજન તૈયાર થઈ રહ્યું છે
અને બીજા યાત્રકોને અપાઈ ચૂક્યું છે ત્યારે ચતનાપૂર્વક તે ગૃહસ્થના ઘરે જઈને આહાર
લઈ વળવું. (૫૬૩)

વૃદ્ધપણથી સ્થિરવાસ કરનારા કે માસકલ્પથી કરનારા મુનિઓ નવા આવતા મુનિઓને
એમ કહે કે “હે પૂજ્ય મુનિઓ, આ ગામ ઘણું નાનકડું છે અને અહીં (સૂતકાદિકથી)
ઘણું ઘરો રોકાયેલાં છે. માટે આપ બીજા ગામે ભિક્ષામાટે પધારો.” તો મુનિએ તેમ સાં-
ભળી ગ્રામાંતરે આજ્ઞા જવું. (૫૬૪)

કોઇ ગામમાં મુનિના પૂર્વપરિચિત^૧ તથા પશ્ચાત્પરિચિત^૨ સગાવાહાલા રહેતા હોય,
જેવાકે:-ગૃહસ્થો, ગૃહસ્થ બાળુઓ, ગૃહસ્થપુત્રો, ગૃહસ્થપુત્રીઓ, ગૃહસ્થ પુત્રવધૂઓ, દાધાઓ,
દાસ, દાસીઓ, અને ચાકરો, કે ચાકરીઓ; તેવા ગામમાં જતાં જો તે મુનિ એવો વિચાર કરે
કે હું એકવાર બધાથી પહેલાં મારા સગાઓમાં ભિક્ષાર્થે જઈશ, અને ત્યાં મને અન્ન, પાન,
દૂધ, દહિ. માખણ, ઘી, ગોળ, તેલ, મધુ, મધ, માંસ, તિલપાપડી, ગોળવાળું પાણી, ખુદી,
કે ત્રીપંડ મળશે તે હું સર્વથી પહેલાં ખાઈ પાત્રો સાફ કરી પછી બીજા મુનિઓ સાથે
ગૃહસ્થના ઘરે ભિક્ષા લેવા જઈશ, તો તે મુનિ દોષપાત્ર થાયછે. માટે મુનિએ એમ નહિ
કરવું. કિંતુ બીજા મુનિઓ સાથે વખતસર જૂદા જૂદા કુલોમાં ભિક્ષાનિમિત્તે જઈ કરી
ભાગમાં મળેલો, નિર્દૂષણ આહાર લઈ વાપરવો. (૫૬૫)

૧ સ્વપક્ષના ૨ સ્ત્રીપક્ષના ૩ વખતે કોઈ અતિપ્રનાદ ગૃહ દોનાથી મધમાં
પણ ખાવા ચાહે માટે તે લીધાછે એમ ટીકાકાર લખેછે.

(૧૧૬)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

एवं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामगियं । (५६६)

[પંચમ ઉદ્દેશ :]

સે ભિક્ખુ વા [૨] જાવ પવિટ્ટે સમાણે સે જ્ઞં પુણ જાણેજ્ઞા, અગ્ગપિંઢં ડક્કિલ્પમાણં પેહાણ, અગ્ગપિંઢં ણિક્કિલ્પમાણં પેહાણ, અગ્ગપિંઢં હીરમાણં પેહાણ, અગ્ગપિંઢં પરિમાહ્જ્ઞમાણં પેહાણ, અગ્ગપિંઢં પરિભુજ્જમાણં પેહાણ, અગ્ગપિંઢં પરિટ્ટવેજ્જમાણં પેહાણ, પુરા અસિનાતિ વા, અવ-હારાતિ વા પુરા, જત્થન્ને સમણ-માહુણ-અતિહિ-કિવણ વળીમગ્ગાં સ્વદ્ધં સ્વદ્ધં^૧ ઉવસંકમંતિ, સે હંતા અહમવિ સ્વદ્ધં ઉવસંકમામિ, માહુટ્ટાણં સંકાસે ણો એવં કરેજ્ઞા । (૫૬૭)

સે ભિક્ખુ વા (૨) જાવ સમાણે અંતરા સે વપ્પાણિ વા, ફલિહાણિ^૨ વા, પગારાણિ વા, તોરણાણિ વા, અગ્ગલાણિ વા, અગ્ગલપાસગાણિ વા, સત્તિ પરક્કમે સંજયામેવ પરક્કમેજ્ઞા, ણો ઉજ્જુથં ગચ્છેજ્ઞા । કેવલીં બૂયા “ આયાણ-મેયં.” । (૫૬૮)

સે તત્થ પરક્કમેમાણે પયલેજ્ઞ વા પવહેજ્ઞ વા । સે તત્થ પયલેમાણે વા પવહેમાણે વા તત્થ સે કાયે ઉચ્ચારેણ વા, પાસવણેણ વા, ચેલેણ વા, સિંઘાણેણ વા, વંતેણ વા, પિત્તેણ

૧ ત્વરિત ત્વરિતં ૨ પરિચ્છા :

એન્ન ભિક્ષુ કે ભિક્ષુણીના પૂર્ણ આચાર છે. (૫૬૬)

પાંચમો ઉદ્દેશ.

(મુનિએ કયો આહાર લેવો અને કયો નહિ લેવો.)

ગૃહસ્થને ત્યાં રંધાઈ તૈયાર થએલા આહારમાંથી શરૂઆતમાં ચોડુએક દેવતાને ચ-ડાવવા માટે કઢાડેલા અગ્રપિંડનામે આહારને, કઢાડતી વેલાં, નાખતી વેળા, લઈજતી વેળા, વેહેચતી વેળા, ખાતી વેળા, કે દેવાલયની ચોમેર ઊઘાલતી વેળા ધણાએક શ્રમણ-બ્રાહ્મણ-દિક ભિક્ષુઓ પૂર્વે ધણી વખતે તે આહાર ખાધેલો અને મેળવેલો હોવાથી ફરી તેનામાટે ત્યાં ઊતાવળા ઊતાવળા દોડ્યા નબળે. તેમને દેખીને મુનિ વિચારે કે હું પણ ત્યાં નહિ તો તે દોષપાત્ર બાપણે. માટે મુનિએ તેમ ન કરવું. (૫૬૭)

મુનિને ગૃહસ્થને ત્યાં ભિક્ષા લેવા જતાં વચગાલે ગઢ, ખાઈ, કોટ, તોરણ, કે આગ-ળાઓ આડી આવે તો તે રસ્તે નહિ જતાં બીજે રસ્તે મુનિએ ત્યાં જવું. કારણકે તે રસ્તે જતાં કેવળમુનિઓ જોખમ ભરેલું ગણેછે. (૫૬૮)

જેમણે તે રસ્તે ચાલતાં કદાચ મુનિ ત્યાં લથડી નબ કે પડી પણ નબ. અને તેમ થતાં તેનું શરીર, વિષ્ણ, મૂત્ર, શ્લેષ્મ, શૂક, વમન, પિત્ત, પદ્મ, વીર્ય, કે લોહીથી ખરાબ પણ થાય. (હવે કદાચ બીજે માર્ગ ન હોવાથી મુનિએ તેજ રસ્તે જતાં) તેનું શરીર ઊપર

અધ્યયન દસમું.

(૧૧૭)

વા, પૂણ વા, સુક્રેણ વા, સોણિણ વા, ઝલિસે સિયા । તહપ્પગારં કાયં ણો અણંતરહિયા^૧ પુઢવી^૨ વા, ણો સસણિદ્વા^૩ પુઢવી^૪ વા, ણો સસરકસાર^૫ પુઢવી^૬ વા, ણો ચિત્તમંતા^૭ સિલા^૮ વા, ણો ચિત્તમંતા^૯ લેલ^{૧૦} વા, કોલાવાસંસિ^{૧૧} વા દારુ^{૧૨} વા, જીવપતિદિ^{૧૩} સયંઢે સપાણે જાવ સસંતાણ^{૧૪} વા, ણો આમજ્જેજ્જ વા, ણો ધમજ્જેજ્જ વા, -સંલિહેજ્જ વા, -ણિલિહેજ્જ વા, -ઝવ્વલેજ્જ વા, -ઝવ્વ-દ્દેજ્જ વા, -આયાવેજ્જ વા, -પયાવેજ્જ વા । સે પુઢ્વામેવ અપ્પસસરક્કં તણં વા, પત્તં વા, કટ્ટં વા, સક્કરં વા જાણ્ઞા । જાણ્ઞા સે ત્ત માયા^{૧૫} ઇગંત-મવકમેજ્જા (૨) અહે ક્કામથંઢિલિસિ^{૧૬} વા જાવ અણ્ણયરંઠિ વા તહપ્પગારંસિ પઢિલેહિય (૨) પમજ્જિય (૨) તત્તો સંજયામેવ આમજ્જેજ્જ વા જાવ પયાવેજ્જ વા । (૫૬૯)

સે ભિક્ખુ વા (૨) જાવ પવિટ્ટે સમાણે સે જ્ઞં પુણ જાણેજ્જા, ગોણં વિયાલં^{૧૭} પઢિપહે પેહા^{૧૮} વા, મહિસં વિયાલં પઢિપહે પેહા^{૧૯} વા, એવં મણુસ્સં આસં હત્થિ સીહં વગ્ગં દીવિયં અચ્છં તરચ્છં પરસરં સિયાલં વિરાલં સુણયં કોલસુણયં કોકંતિયં^{૨૦} ચિત્તાવેલ્લરયં^{૨૧} વિયાલં પઢિ-પહે પેહા^{૨૨} વા, સત્તિ પરકમે સંજયામેવ પરકમેજ્જા, ણો ઝ્ઞુયં ગચ્છેજ્જા । (૫૭૦)

સે ભિક્ખુ વા (૨) જાવ સમાણે અંતરા સે ઓવાઓ વા, કંટ^{૨૩} વા, ઘસી^{૨૪} વા, મિલુગા^{૨૫} વા વિસમે વા વિજ્જલે^{૨૬} વા પરિયાવજ્જેજ્જા, સત્તિ પરકમે સંજયામેવ ણો ઝ્ઞુયં ગચ્છેજ્જા । (૫૭૧)

સે ભિક્ખુ વા (૨) ગાહાવતિકુલસ્સ દુવારસાહં કંટકબોંદિયા^{૨૭} પઢિપિહિયં પેહા^{૨૮} વા તેસિં પુઢ્વામેવ ઝગ્ગહં અણ્ણુલ્લવિય અપઢિલેહિય અપમ્મજ્જિય મો અવગુણેજ્જા^{૨૯} વા, પવિસેજ્જ વા,

૧ અનંતરહિયા. ૨ સરજસ્કયા. ૩ ઘુણાકીર્ણે ૪ અથ દગ્ધસ્થંઢિલે. ૫ વ્યાલં દુષ્ટં. ૬ લોમટકં ૭ આરણ્યજીવવિશેષં ૮ સ્થલા દગ્ધસ્તા દવતરણં ૯ સ્ફુટિતકૃષ્ણમૂરાજિઃ ૧૦ કદર્મઃ ૧૧ ઝડ્ઢાટયેત્

જાણાવેલી રીતે અશુચિથી ખરાબ થાય તો તેણે તરતની સૂકેલી કે ચીકણી કે કચરાવાળી માટીથી અથવા સચિત્ત પત્થરાથી યા જાણાજીવનંતુથી ભરેલા લાકડા વગેરાથી શરીરને ધસવું કે સાફ કરવું કે સૂકવવું નહિ. કિંતુ તેવા વખતે તરતજ ગૃહસ્થપાસેથી નિર્ણવ ધાસ પાન કે કાષ્ટ અથવા રેતી માગી લાવવી. અને તે લાધને એકાંત સ્થળમાં જાધને ત્યાં નિર્ણવ જામીનને નોંધ પ્રમાણે યતનાપૂર્વક તે તૃણાદિકવડે શરીરને સાફ કરવું. (૫૬૮)

મુનિને ભિક્ષા લેવા જતાં માર્ગમાં વિકાલ બળદ, પાડો, મનુષ્ય, અશ્વ, હાથી, સિંહ, વાઘ, દીપડો, રીંછ, તરસ, શરભ, [અષ્ટાપદ], સીઆળ, બિલાડો, કૂતરો, વારાહિસૂઅર, લોકડો, કે કોષપણુ જાતનું જંગળી જાનવર જાણુંડેલું જાણાય અને બીજો રસ્તો હોય તો તે ભય-ભરેલા સીધે રસ્તે ન જતાં બીજો રસ્તેથી જવું. (૫૭૦)

એજ પ્રમાણે માર્ગમાં ખાડાં હોય, બીલાં હોય, કાંટા હોય, વોકરાંના ધસ [નળિયાં] હોય, શટેલી જમીન હોય, ટીંભાટેકરા હોય, કે કીચડ હોય તો માર્ગોતર છતાં તે માર્ગે ન જવું. (૫૭૧)

મુનિએ ગૃહસ્થના ધરનો દરવાજો કાંટાની ઝાળથી ઢાંકેલો દેખી ગૃહસ્થની રજા લીધા શિવાય તથા જોના પ્રમાણે શિવાય બિચારો નહિ તેમજ તેના અંદર પેસવું પણ નહિ. કિંતુ જો

(૧૧૮)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

શિક્ષમેજ્જ વા । તેસિં પુન્વામેવ ઝગાહં અણુભવિય પાઙ્કેહિય પમાગ્ગિય તત્તો સંજયામેવ
અવગુણેજ્જ વા, પચિસેજ્જ વા, શિક્ષમેજ્જ વા । (૫૭૨)

સે ભિક્ષૂ વા (૨) જાવ સમાણે સે ઝં પુણ ગાણેજ્જા સમણં વા, માહુણં વા, ગામ
પિંડોલગં વા, અતિથિવા, પુન્વપવિટું પેહાપ્પ નો તેસિં સંલોપ સપદિદુવારે ચિટ્ટેજ્જા । કેવલી
શૂયા “ આયાણ-મેયં ” (૫૭૩)

પુરા પેહાપ્પ તસ્સટ્ટાપ્પ પારો અસણં વા (૪) આહદ્દુ દલ્લપ્પજ્જા । અહ ભિક્ષૂણં પુન્વોવવિટ્ટા
પ્પસ પતિન્ના, પ્પસ હેક્ક, પ્પસ ઝવપ્પો, જં નો તેસિં સંલોપ સપદિદુવારે ચિટ્ટેજ્જા, સે ત્ત-મા-
યાપ્પ^૧ પ્પગતં-મવક્કમેજ્જા (૨) અણાવાય-મસંલોપ ચિટ્ટેજ્જા । (૫૭૪)

સે પારો અણાવાય-મસંલોપ ચિટ્ટમાણસ્સ અસણં વા આહદ્દુ દલ્લપ્પજ્જા, સે ય વડેજ્જા
“ આઝસંતો સમણા, હમે ભો, અસણે વા (૪) સન્વજ્જણાપ્પ નિસિટ્ટે, તં ઝુંજહ ચ ણં, પરિ-
ભાપ્પહ ચ ણં,” તં પેગતિઓ પડિગાહેત્તા તુસિણીઓ ઓહેજ્જા, “ અવિચાહ્ પ્યં મમમેવ
સિયા ” એવં માહટ્ટાણં સંકાસે । નો એવં કરેજ્જા । સે ત્ત-માયાપ્પ તત્થ ગચ્છેજ્જા (૨) સે પુન્વા
મેવ આલોપ્પજ્જા “ આઝસંતો સમણા, હમે ભો, અસણે વા (૪) સન્વજ્જણાપ્પ નિસિટ્ટે તં ઝું-
જહ ચળં, પરિભાપ્પહ ચ ણં.” સે વં વ્વતં પારો વપ્પજ્જા, “ આઝસંતો સમણા, તુમં ચેવ ણં
પરિભાપ્પહિ ” સે તત્થ પરિભાપ્પમાણે નાં અપ્પણો સ્વદ્ધં સ્વદ્ધં^૨ ડાવં^૩ (૧) ઝસઙ્ક^૪ (૨) રસિયં

૧ તં પૂર્વપ્રવિષ્ટ આદાય જ્ઞાત્વા. ૨ પ્રચુરં પ્રચુરં. ૩ શાકં. ૪ ઉત્તતં વર્ણાદિગુણોપેક્ષં

જરૂરી કામ હોય તો) ગૃહસ્થની રજા લઈ પોંછ પ્રમાણે પતના પૂર્વક બિધાગ્રહો અને અંદર
જવું. (૫૭૨)

મુનિએ ગોચરીએ જતાં ગૃહસ્થના ઘરે કોઈ પણ શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, બીખારી, કે પર-
દેશીને પોતાથી પેહેલો પેહેલો જોઈ તેમના દેખતાં ગૃહસ્થના દરવાજા બિમા રહેલું નહિ. કે-
મકે તેમ બિમા રહેતાં કેવળી ભગવાને બહુ દોષ જણાવ્યા છે. (૫૭૩)

જે માટે તે મુનિને દરવાજા બિમા રહેલો જોઈ ગૃહસ્થ તેના માટે આહારદિક બનાવીને
આપવાનું કરે છે. માટે મુનિના સારું બપોર જણાવ્યા મુજબ આવી પ્રતિજ્ઞા આવો હેતુ
અને આવો ઉપદેશ જરૂરનો છે કે તેણે ગૃહસ્થને ત્યાં પૂર્વે પેહેલા યાચકોના દેખતાં દરવાજા
નહિ બિમા રહેલું. કિંતુ કોઈ નહિ દેખી શકે તેવા સ્થળે જઈ બિમા રહેલું. (૫૭૪)

એવે સ્થળે બિમા રહેતાં છતાં મુનિને તે ગૃહસ્થ ત્યાં આવી અશનાદિક આહાર
આપે અને કહેકે “ હે આયુષ્મન્ સાધુઓ, આ આહાર મેં તમો સર્વ જણને આપ્યો છે.
માટે તમે બધા જણ ભેગા મળી ખાઓ અથવા વેહેંચી લ્યો. ” તેમ છતાં તે મુનિ આહાર
મળ્યાબદ્ધ ગુપ્તગુપ રહી એમ વિચાર કરે કે “ આ તો મનેજ માત્ર પૂરતો છે ” તો તે દો-
ષપાત્ર થાય છે. માટે એવો વિતર્ક કદાપિ ન કરવો. કિંતુ તે આહાર લઈ બીજા શ્રમણ-
દિકો પાસે જવું અને શરૂઆતમાંજ જણાવવું કે “ આયુષ્મન્ શ્રમણો, આ આહાર આપ સર્વ
જણને એકઠો મળ્યો છે. માટે ભેગા ખાઓ અથવા વેહેંચી લ્યો. ” આમ મુનિએ કહેતાં
મુનિને કોઈ કહે કે “ હે આયુષ્મન્ શ્રમણ, તુંજ બધાને વેહેંચી આપ. ” ત્યારે મુનિએ તે

અધ્યયન દસરુ.

(૧૧૯)

(૨) મણુસં (૨) ણિત્તું (૨) લુક્કં (૨) સે તથ અમુચ્છતે અગિદ્ધે અગદિદ્ધે અગજ્ઞોવવળ્ળે
 બહુસમમેવ પરિભાણ્ણા । (૫૭૫)

સે ણં પરિભાણ્ણં પરો વદેજ્ઞા “ આડસંતો સમણા, મા ણં તુમં પરિભાણ્ણિ, સઘ્વે
 વેગતિયા ભોક્કામો વા પહામો^૧ વા ” સે તથ^૨ મુંજમાણં ણો અપ્પણો લુદ્ધું (૨) જાવ લુક્કં-
 (૨) સે તથ અમુચ્છણ (૪) બહુસમમેવ મુંજેજ્ઞ વા પેણ્ણ વા । (૫૭૬)

સે ભિક્ખુ વા (૨) જાવ સમાણે સે જ્ઞં પુણ જાણેજ્ઞા સમણં વા, માહણં વા, ગામ-
 પિંદોલણં વા, અતિહિં વા, પુલ્લપવિટ્ પેહાણ્ણો તે ઉવાતિકમ્મ પવિસેજ્ઞ વા ઓભાસેજ્ઞ^૩
 વા । સે ચ ત-માયાણ્ણ પુગંત-મવક્કમેજ્ઞા અણાવાય-મસંલેણ્ણ ચિદેજ્ઞા । અહ પુણ એવં જાણેજ્ઞા,
 પડિસેહિણ્ણ વ દિસે વા, તત્તાં તંતિ ણિયાદ્ધત્તે સંજયામેવ પવિસેજ્ઞ વા ઓભાસેજ્ઞ વા । (૫૭૭)
 એવં લલ્લ તસ્સ ભિક્ખુસ્સ ભિક્ખુણીણ્ણ વા સામગ્ગિયં । (૫૭૮)

૧ પર્યામો વા ૨ પરતીર્થિકૈઃ સાદ્ ન પરીત્યજ્યન્તુ સ્વચ્ચર્યાદિભિઃ સહમું-
 જાનાન્ના મયં વિધિઃ ૩ અવભાષેત વા.

વેહેંચી આપતાં પોતાતરફ ઝાઝો ઝાઝો યા સ્વાદિષ્ટ સ્વાદિષ્ટ યા ઉત્તમ ઉત્તમ યા રસિક રસિક
 યા મનોહર મનોહર યા ધૃતવાળો ધૃતવાળો યા ચોખો ચોખો નહિ નાખવો. કિંતુ ત્યાં મુનિએ
 સર્વ લોલપિપાણું ત્યાગ કરી શાંતપણે તે બરોબર સરખીરીતે જ વેહેંચી આપવો. ૫૭૫

અગર વેહેંચતી વેળા કોઈ મુનિને કહે કે “ હે આયુષ્મન શ્રમણું તું વેહેંચ મા.
 આપણ બધા એકઠા મળી ખાશું પીશું. ” ત્યારે મુનિએ તેમના સાથે જમતાં પણ કશું
 વધતું વધતું કે સાઈ સાઈ પોતે નહિ ખાતાં સરખી રીતે શાંતપણે જમવું. ૫૭૬

મુનિએ ગૃહસ્થના ઘરે ભિક્ષાર્યે જતાં ત્યાં પોતાથી અગાજ પેડેલા શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, સ્ત્રી-
 ખારી કે અતિથિને જિભા રહેલા જોઈને તમનું ઉલ્લંઘન કરી કદાપિ અંદર પેશવું કે માગવું નહિ.
 કિંતુ તેમ જાણી કોઈ નહિ દેખી શકે તેવા સ્થળમાં એકાંતે જઈ જિભા રહેવું. અને જ્યારે એમ
 જણાય કે તેમને ગૃહસ્થે પાછા વાળ્યા છે અથવા દીધું છે ત્યારે તેમના જવા બાદ મુનિએ
 યતનાપૂર્વક તે ગૃહસ્થના ઘરની અંદર જવું કે માગવું. ૫૭૭

એજ બરોબરો મુનિ અને આર્યાઓનો આચાર છે. ૫૭૮

૧ (પરતીર્થિકૈઃ સાથે નહિ જમવું પણ સ્વચૂષિક પાસત્યાદિક સાથે જમવાની આ વિધિ
 છે, એમ ટીકાકાર જણાવે છે.

(૧૨૦)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

[પદ્ય ઉદ્દેશ:]

સે ભિક્ષૂ વા (૨) જાવ સમાણે સે ઝંજં પુણ જાણેજ્ઞા, રસેસિણો બહવે પાણે ઘાસે-
સળાણ સંઘડે સંજિવિતિ પેહાણ, તંજહા; કુકુડજાતિયં વા, સૂયરજાતિયં વા, અગાપિંડંજિ
વા વાયસા સંઘડા સંજિવિડિયા પેહાણ, સતિ પરક્રમે સંજયામેવ નો ડંજુયં ગચ્છેજ્ઞા । (૫૭૧)

સે ભિક્ષૂ વા (૨) જાવ પવિટ્ટે સમાણે નો ગાહાવતિકુલસ્સ દુવારસાહં અવલંબિય (૨)
ચિટ્ટેજ્ઞા; નો ગાહાવતિકુલસ્સ દગચ્છદ્ધુણમત્તણ ચિટ્ટેજ્ઞા; નો ગાહાવતિકુલસ્સ ચંદાણિયણ^૧
ચિટ્ટેજ્ઞા, નો ગાહાવદ્ધુકુલસ્સ સિણાણસ્સ વા વચ્ચસ્સ વા સંલોણ સપાઠિદુવારે ચિટ્ટેજ્ઞા; નો
ગાહાવતિકુલસ્સ આલોયં વા ધિગ્ગલં વા સંધિં વા દગભવણં વા બાહાડ પાગિજ્ઞિય (૨) અં-
ગુલિયાણ વા ઉદ્ધિસિય (૨) ઓણમિય (૨) ડણ્ણમિય (૨) ણિજ્ઞાણજ્ઞા; નો ગાહાવતિ અંગુલિ-
યાણ ઉદ્ધિસિય (૨) જાણજ્ઞા; નો ગાહાવતિ અંગુલિયાણ ચાલિય (૨) જાણજ્ઞા; નો ગાહા-
વતિ અંગુલિયાણ તડિજ્ઞય^૨ (૨) જાણજ્ઞા; નો ગાહાવતિ અંગુલિયાણ ઉક્કુલંપિય^૩ (૨) જા-
ણજ્ઞા; નો ગાહાવતિ વંદિય (૨) જાણજ્ઞા; નો વયણં ફરુસં વદેજ્ઞા । (૫૮૦)

અહ તત્થ કંચિ મુંજમણં પેહાણ, તંજહા; ગાહાવદ્ધં વા જાવ કમ્મકરિં વા, સે પુ-
ઘ્વામેવ આલોણજ્ઞા;—“ આડસો-ત્તિ વા મહ્ઘણિ-ત્તિ વા, દાહિસિ મેણ્ણો અજ્ઞયરં મોયણ-
જાતં । ” સે એવં વદંતસ્સ પરો હત્થં વા, મત્તં વા, દવિં વા, માયણં વા, સીતોદગવિયડેણ

૧ આચમનોદકપ્રવાહભૂમૌ । ૨ મયસુપદશ્યં ત્યર્થઃ ૩ કંઠુયનં કૃત્વા

છઠો ઉદ્દેશ.

(કેવો આહાર લેવો તથા કેવો ન લેવો તેના નિયમો.)

મુનિને ભિક્ષાથે જતાં માર્ગમાં રસલોણી કૂકડાઓ, સૂચરો, તથા કાગડ વગેરા ધણ-
એક પ્રાણિઓ ખાવા માટે રસ્તામાં એકઠા મળેલા જણાય તો તે રસ્તો સીધો છતાં ખીન્ને
માર્ગ મળી આવતો હોય તો તે રસ્તે મુનિએ નહિ ચાલવું. (૫૭૯)

મુનિએ ભિક્ષાથે ગૃહસ્થના ઘરે જતાં ત્યાં ગૃહસ્થના દરવાજાની શાખા પકડી ઉભા રહેવું નહિ,
ગૃહસ્થના પાણી ઢોળવાના સ્થાનક તરફ ઉભા રહેવું નહિ, કાગલા કે કાના સ્થાનક તરફ ઉભા રહેવું
નહિ, અને સ્નાન કરવાના કે ખરચુ જવાના સ્થાન તરફ ઉભા રહેવું નહિ. વળી ગૃહસ્થના ધ-
રતી ખારીઓ યા છિદ્રો યા શટ તથા પાણીઆસને મુનિએ પોતાના હાથ કે આંગળીઓ
અડકાવી ઊંચાનીચા થઈ તેઓમાંથી ગૃહસ્થનું ધર જોવું નહિ. મુનિએ ગૃહસ્થને આંગળીઓવડે
નિશાની કરી ચાલવું નહિ. તેમજ આંગળીઓ વડે તેને ધુણાવીને કે દબાવીને પણ ચાલવું નહિ
તથા આંગળીઓવડે તેને ખરજ કરીને પણ ચાલવું નહિ. વળી ગૃહસ્થને સલામ કરીને પણ
કંઈ ચાલવું નહિ. ગૃહસ્થ કદાચ કંઈ નહિ આપે તો કડોર વચન ન બોલવાં. (૫૮૦)

મુનિએ ગૃહસ્થને ઘરે જતાં ત્યાં કોઈને જમતો દેખી શરૂઆતમાં તપાશ કરવી કે આ
કોણ છે, ગૃહસ્થ છે કે યાવત ચાકર ચાકરી છે ? ત્યારબાદ તેણે બોલવું કે “ હે આયુષ્મન
અથવા હે બેદન, આ ભોજનમાંથી મને કંઈ પણ થોડુંએક ભોજન આપશો ? ” એમ મુ-

અધ્યયન દસમું.

(૧૨૧)

વા ઝસિણોદગવિયઢેણ વા ઉચ્છોલેજ્જ વા, પહોણ્જ વા, સે પુચ્ચામેવ આલોણ્જા “આડસો-તિ વા ભગિણી-તિ વા, માણ્યં તુમં હત્થં વા, મત્તં વા, દપિં વા, ભાણં વા, સીતોદગવિયઢેણ વા ઝસિણોદગવિયઢેણ વા ઉચ્છોલેહિ વા પહોવાહિ વા । અભિકંઘસિ મે દાતું, એમેવ દહાહિ ।” સે સેવં વદંતસ્સ પરો હત્થં વા [૪] સીઓદગવિયઢેણ વા ઝસિણોદગવિયઢેણ વા ઉચ્છોલેત્તા પપોહત્તા આહદુ દલણ્જા, તહપ્પગારેણ પુરેકમ્મણ્ણ હત્થેણ વા (૪) અસણં વા (૪) અફા-સુયં અણેસણિજ્જં જાવ ણો પઢિગાહેજ્જા । અહપુણ એવં જાણેજ્જા, ણો પુરેકમ્મકણ્ણં ઉદ્ધ-હ્ણે^૧ તહપ્પગારેણ ઉદ્ધહ્ણેણ હત્થેણ વા (૪) અસણં વા (૪) અફાસુયં અણેસણિજ્જં જાવ ણો પઢિગાહેજ્જા । અહપુણ એવં જાણેજ્જા, ણો ઉદ્ધહ્ણેણ, સસિણિદ્ધેણ સેસં તં ચેવ । એવં સસરકલ્લે, મટિયા, ઝસે^૨, હરિયાલે, હિંગુલણ, મણોસિલા, અંજજે, લોણે, ગેરુય-વન્નિય^૩ સેહિય-સોરદ્ધિય-પિટ્ટ-કુક્કસ-ઉક્કુટ્ટ^૪-સંસેટ્ટેણ । (૫૮૧)

અહપુણ એવં જાણેજ્જા, ણો અસંસેટ્ટે, તહપ્પગારેણ સંસેટ્ટેણ હત્થેણ વા (૪) અસણં વા [૪] ફાસુયં જાવ પઢિગાહેજ્જા । અહપુણ એવં જાણેજ્જા, અસંસેટ્ટે, તહપ્પગારેણ સંસેટ્ટેણ હત્થેણ વા, [૪] અસણં વા [૪] ફાસુયં જાવ પઢિગાહેજ્જા । (૫૮૨)

સે ભિક્ખુ વા [૨] સેજ્જં પુણ જાણેજ્જા, પિહુયં વા, બહુરયંવા, જાવ ચાડલપલંબં વા, અસંજણે ભિક્ખુપઢિયાણે ચિત્તમંતાણે સિલાણે જાવ મક્કઢાસંતાણાણે કોદિસુ વા, કોદિસિ વા, કોદિસંસિ વા, ઉપ્પણિસુ^૫ વા, (૩), તહપ્પગારં પિહુયં વા જાવ ચાડલપલંબં વા અ-ફાસુયં જાવ ણો પઢિગાહેજ્જા । (૫૮૩)

૧ ઉદકાર્દ્રેણ. ૨ ક્ષારમૃત્તિકા. ૩ પીતમૃત્તિકા. ૪ પર્ણચૂર્ણ ૫ વાતાય દત્તવંત હૃત્યર્થઃ

નિએ બેલતાં ગૃહસ્થ પોતાના હાથ, પાત્ર, અને ચાટવો કે વાસણ થંડા પાણીથી અથવા ઠરીને સચિત્ત થએલા બિના પાણીથી છાંટે કે ધોવા મટે તો મુનિએ શરૂઆતમાં જ તેને જ-ણાવવું કે “હે આયુષ્મન યા બેન તમે એમ પાણીથી છાંટીને કે ધોઈને મને આપતા ના. વગર છાંટે ધોએજ મને આપો” તેમ કહેતાં પણ જો તે ગૃહસ્થ પોતાના હાથપાત્ર પાણીથી છાંટી કે ધોઈને જ આપવા મટે તો મુનિએ તેના આહારને અશુદ્ધ ગણીને ગ્રહણ ન કરવું. તેમજ કદાચ એમ બંને કે ગૃહસ્થ આહાર આપ્યા અગાઉ તેમ ચાહીને હાથપાત્ર પાણીથી ભીંજવે નહિ પણ સહજ તેના હાથપાત્ર પાણીથી ભીંજાઈ ગએલા હોય તો પણ તેનાવડે આહાર મુનિએ ન લેવો. વળી કદિ ગૃહસ્થના હાથપાત્ર પાણીથી વધુ ભીંજેલા નહિ હોય પણ હવાયલા હોય યા રોજ, માટી, ખાર, હરિઆળ, હિંગોળ, મણસિલ, અંજન, લૂણ, ગેરુ, પીળી માટી, ધોળી મોટી, તૂવર માટી, ચોખાની ભૂકી, ફૂકસા કે પાનના ભૂકાથી ખરડેલા હોય તો તે વડે પણ આહાર ન લેવો. (૫૮૧)

જો મુનિને એમ જણાય કે ગૃહસ્થના હાથપાત્ર, જે આહાર તે તેને આપવા માટે છે તેવીજ નાતના આહારવડે ખરડેલા છે તો તેવડે તેણે તે આહાર ગ્રહણ કરવો. અથવા તો જો તદન ચોખા હાથપાત્ર હોય તો તેનાવડે ગ્રહણ કરવો. (૫૮૨)

મુનિને એવું જણાય કે આ ધાણી, પહુવાં, પોંક, કે ચોખાની ભૂકી અસંચિત્ત ગૃહ-સ્થોએ મુનિના માટે સચિત્ત અથવા જીવજંતુભરેલી શિળામાં ફટકાં છે ફટે છે કે ફટશે, અથવા વાયરામાં છાટકાં છે છાંટે છે કે છાંટશે, તો તેવા ધાણી વગેરેને ગ્રહણ નહિ કરવાં. (૫૮૩)

(૧૨૨)

આચારાંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

સે ભિક્ષુ વા [૨] જાવ સમાણે સેજ્જં પુણ જાણેજ્જા, બિલં વા લોણં, ઉબ્બિયં વા લોણં, અસ્સંજણ ભિક્ષુપહિયાણ ચિત્તમંતાણ સિલાણ જાવ સંતાણાણ ભિંદિસુ વા, ભિંદતિ વા, ભિંદિસ્સંતિ વા, હિંચિસુ^૧ વા, [૩] બિલં વા લોણં, ઉબ્બિયં વા લોણં, અફાસુયં જાવ ણો પહિગાહેજ્જા । (૫૮૪)

સે ભિક્ષુ વા (૨) જાવ સમાણે સે જ્જં પુણ જાણેજ્જા અસણં વા [૪] અગણિણિ-ક્ષિત્તં તહપ્પગારં અસણં વા (૪) અફાસુયં લાભે સંતે ણો પહિગાહેજ્જા । કેવલી વૂયા “આ-યાણ-મેયં” । અસ્સંજણ ભિક્ષુપહિયાણ ઉત્તિચમાણે વા, નિસિચમાણે વા, આમજ્જમાણે વા, પમજ્જમાણે વા, ઓયારમાણે વા, ડયણ્ણમાણેવા અગણિજીવે હિંસેજ્જા । અહ ભિક્ષુણં પુ-વ્વોવદિદ્ધા એસ પહ્ણના, એસ હેજ, એસ કારણે, એસુવએસે, જં તહપ્પગારં અસણં વા [૪] અગણિણિક્ષિત્તં અફાસુયં અણેસણિજ્જં લાભે સંતે ણો પહિગાહેજ્જા । (૫૮૫)

एयं खलु तस्स भिक्षुस्स वा भिक्षुणी ए वा सामग्गियं । (५८६)

(સત્તમ ઉદ્દેશ :)

સે ભિક્ષુ વા [૨] જાવ સમાણે સે જ્જં પુણ જાણેજ્જા, અસણં વા (૪) સંઘંસિ વા, યંમંસિ વા, મંચંસિ વા, માહંસિ વા, પાસાયંસિ વા, હમ્મિયતહંસિ વા, અન્નયરંસિ વા ત-

૧ પિષ્ટવંતઙ્કર્યઃ

એજ પ્રમાણે ખીડલુણ કે સીંધાલુણ અથવા દરિઆઈ લુણ ગૃહસ્થોએ મુનિના માટે સચિત્ત યા જીવનંતુ ભરેલી શિળામાં વાટયું હોય કે પીસ્યું હોય તો તે પણ અયોગ્ય ગણીને મુનિએ ગ્રહણ ન કરતું. (૫૮૪)

ગૃહસ્થના ઘરે જે આહાર અગ્નિ ઊપરજી ચડેલો પડ્યો હોય તે મુનિએ ગ્રહણ ન કરેલો. કેમકે તે ગ્રહણ કર્યાથી દોષપાત્ર થવાય છે. જે માટે તે આહાર મુનિએ લેતાં અસં-યતિ ગૃહસ્થ સાધુના માટે આહાર કહાડતાં કે પાછું નાખતાં, સાફ કરતાં, ઊભારતાં, કે આડું અવલું કરતાં અગ્નિના જીવોની હિંસા કરશે. માટે મુનિને એવી પ્રતિજ્ઞા અને એવો ઉપદેશ છે કે તેણે અગ્નિ ઉપર ચડેલો આહાર અશુદ્ધ ગણીને મળતાં છતાં પણ ન લેવો. (૫૮૫)

એ મુનિ અને આર્યાઓનો પવિત્ર આચાર છે. (૫૮૬)

સાતમો ઉદ્દેશ.

(કેમ અને કેવો આહાર લેવો તથા કેમ અને કેવો ન લેવો.)

જે આહાર ગૃહસ્થે ભીંત ઊપર, થાંભલા ઊપર, માંચા ઉપર, માળ ઊપર, ઘર ઊપર કે હવેલી ઊપર અથવા એવી જગતના કોઇપણ ઉચ્ચસ્થળમાં રાખ્યો હોય અને ત્યાંથી લાવીને

અધ્યયન નયનું.

(૧૨૩)

તહપ્પગારંસિ અંતલિક્ષજાયંસિ ઉવળિક્ષિતે સિયા, તહપ્પગારં માલોહં અસળં વા (૪) જાવ અફાસુયં ણો પઢિગાહેજ્જા । કેવલી વૂયા “ આયાણ-મેતં ” । અસ્સંજણ મિક્કસુપડિયાણ પીઠં વા, ફલહગં વા, ણિસેયિં વા, ઉદ્દહલં વા, આહુદુ ઋસસિયિય દુરુહેજ્જા । સે તથ્ય દુરુદ્દહ-માણે પયલેજ્જ વા પવહેજ્જ વા । સે તથ્ય પયલેમાણે વા પવહેમાણે વા હથં વા, પાયં વા, ચાહુ વા, જરૂં વા, ઉદરં વા, સીસં વા, અણ્ણયરંવા કાયંસિ હંદિયજાયં લુસેજ્જ વા, પા-નાણિ વા મૂયાણિ વા જીવાણિ વા સત્તાણિ વા અભિહ્ણેજ્જ વા વત્તેજ્જ વા હેસેજ્જ વા સંઘ-સેજ્જ વા સંઘટેજ્જ વા પરિયાવેજ્જ વા કિલામેજ્જ વા ઠાણાભો ઠાણં સંકામેજ્જ વા । તં તહપ્પગારં માલોહં અસળં વા (૪) લાભે સંતે ણો પઢિગાહેજ્જા । (૫૮૭)

સે મિક્ક વા [૨] જાવ સમાણે સે જ્ઞં પુણ જાણેજ્જા અસળં વા (૪) કોટ્ટિયાતો વા કોલ્લજાતો^૧ વા અસ્સંજણ મિક્કસુપડિયાણ ઉવ્વજ્જિયા અવ્વજ્જિયા ઓહરિયા આહુદુ વરુપ્પજ્જા, તહપ્પગારં અસળં વા (૪) માલોહંતિ ણઘ્વા લાભેસંતે ણો પઢિગાહેજ્જા । (૫૮૮)

સે મિક્ક વા (૨) જાવ સમાણે સે જ્ઞં પુણ જાણેજ્જા અસળં વા (૪) મટ્ઠિઓલિંતં તહપ્પગારં અસળં વા (૪) જાવ લાભે સંતે ણો પઢિગાહેજ્જા । કેવલી વૂયા “ આયાણ-મેયં ” અસ્સંજણ મિક્કસુ-પડિયાણ મટ્ઠિઓલિંતં અસળં (૪) ઉદ્ધિદમાણે પુઠ્ઠવિકાયં સમારંભેજ્જા, તહા તેજ-વાક-વળસસિત-તસ-કાયં સમારંભેજ્જા, પુણરવિ ઓલ્લપમાણે પચ્છાકમ્મં કરેજ્જા । અહ મિક્કસુ પુઠ્ઠોવવિટ્ઠા જાવ જં તહપ્પગારં મટ્ઠિઓલિંતં અસળં વા (૪) લાભે સંતે ણો પઢિગા-હેજ્જા । (૫૮૯)

સે મિક્ક વા (૨) જાવ પવિદેસમાણે સે જ્ઞં પુણ જાણેજ્જા, અસળં વા (૪) પુઠ્ઠવિ કાયપતિટ્ઠિયં, તહપ્પગારં અસળં વા (૪) અફાસુયં જાવ ણો પઢિગાહેજ્જા । (૫૯૦)

૧ અબોલુત્તલાતાકારાવ.

ગૃહસ્થ આપવા માટે તો તે આહાર અશુદ્ધ ગણીને મુનિએ ન લેવો. કેમકે કેવળજ્ઞાનિઓએ તેમાં દોષ બતાવ્યા છે. જે માટે ગૃહસ્થ સાધુના માટે ત્યાં બાળેઠ, પાટિલ, નિસરણી કે બીજા માંડી ત્યાં ચડતાં જે પડે તો તેના હાથ, પગ, બાહુ, સાથળ, પેટ, માથું કે ગમે તે અંગનો ભાગ થાય તથા બીજાં જીવજંતુઓ પણ હણાય માટે તેવી જાતનો માળથી આ-છેડો આહાર મળતાં છતાં પણ ન લેવો. (૫૮૭)

વળી જે ગૃહસ્થ, કોઠીમાં કે કોઠલામાંથી સાધુના માટે જાયો નીચો કે આડો થઈ આહાર લાવી મુનિને આપવા માટે તો તે પણ ન લેવો. (૫૮૮)

મુનિએ જે આહાર માટીથી લીંપી બંધ રાખેલો હોય તે મળતાં છતાં નહિ લેવો. જે માટે કેવળજ્ઞાનિઓએ એમાં દોષ બતાવ્યા છે, કેમકે અસંયતિ ગૃહસ્થ સાધુના માટે માટી હાખેડી તે આહારને કહાડવા જતાં પૃથ્વીકાય તથા અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ, અને ત્રસકાયની હિંસા કરે, તથા પાછું બંધ કરતાં પણ તેટલી હિંસા કરે માટે સાધુને એવી ભલામણ છે કે તેણે માટીથી બંધ કરેલો આહાર મળતાં નહિ લેવો. (૫૮૯)

મુનિએ જે આહાર સચિત્ત પૃથ્વીકાય ઉપર પડેલો હોય તે પોતાને અયોગ્ય ધારી ગ્ર-હણ ન કરેવો. (૫૯૦)

(૧૨૪)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

સે મિકલ્ વા (૨) સે જ્ઞં પુળ જાળેજ્ઞા, અસળં વા (૪) આઝકાયપતિદિયં તહ ચેવ એવં અગથિકાયપતિદિયં લામે સંતે ણો પઢિગાહેજ્ઞા। કેવહી બૂયા “ આયાળ-મેયં ” અસંસજણ મિકલ્ પઢિયાણ અગથિ ઉસ્સકિય (૨) ણિસિકિય (૨) ઓહરિય (૨) આહદ્દુ દલણ્જ્ઞા અહ મિકલ્ પુલ્લોવદિદ્દા જાવ ણો પઢિગાહેજ્ઞા । (૫૧૧)

સે મિકલ્ વા (૨) જાવ પવિટ્ટેસમાળે સે જ્ઞં પુળ જાળેજ્ઞા, અસળં વા (૪) અચ્ચુ-સિળં, અસંસજણ મિકલ્ પઢિયાણ સૂવેળ વા, વિયળેળ વા, તાલિયંટેળ વા, પસેળ વા, સાહાણ વા, સાહામળેળ વા, પિહુળેળ વા, પિહુળહથ્થેળ વા, ચેલેળ વા, ચેલકળેળ વા, હથ્થેળ વા, મુ-હેળ વા, ફુસેજ્ઞ વા, વીણ્જ વા; સે પુલ્લામેય આલોણ્જ્ઞા “ આઝસો-સિ વા, મગિણિ-સિ વા, મા યયં તુમં અસળં વા (૪) અચ્ચુસિળં સૂણ વા જાવ ફુલાહિ વા ધીયાહિ વા। અ-મિકલ્સિ મે દાતું, એમેવ દલયાહિ । ” સે સેવં વદંતસં પરો સૂવેળ વા જાવ વીહત્તા આ-હદ્દુ દલણ્જ્ઞા, તહપ્પગારં અસળં વા (૪) જાવ ણો પઢિગાહેજ્ઞા । (૫૧૨)

સે મિકલ્ વા (૨) જાવ સમાળે સે જ્ઞં પુળ જાળેજ્ઞા અસળં વા [૪] વળસસહકાય-પતિદિયં, તહપ્પગારં અસળં વા (૪) વળસસહકાયપતિદિયં અપાસુયં અળેસાળજ્ઞં લામે સંતે ણો પઢિગાહેજ્ઞા । એવં તસકાણ્વિ । (૫૧૩)

(પાનકાધિકાર :)

સે મિકલ્ વા (૨) જાવ પવિટ્ટે સમાળે સે જ્ઞં પુળ પાળગજાતં જાળેજ્ઞા, તંજહા;

એવ રીતે પાણી ઉપર રહેલો આહાર પણ ન લેવો. વળી અગ્નિ ઉપર ચડેલો આહાર પણ ન લેવો કેમકે તેમ કરતાં કર્મબંધ થાય છે. જે માટે તેવે વખતે વ્યસંપતિ ગૃહસ્થ મુનિના માટે અગ્નિને વધતી પાળશે અથવા ઝોઘી કરશે, અથવા હાંફાને આધુપાધુ કરશે. માટે મુનિને ઊપર જણાવેલી ખાસ ભલામણ છે કે તેણે અગ્નિ ઉપર ચડેલો આહાર ગ્રહણ ન કરવો. (૫૧૧)

આહાર-પાણી અતિ ઊંચાં હોવાથી ગૃહસ્થ તેને મુનિના માટે સૂપડાવડે, વીંજણાવડે. મોરખીંછના વીંજણાવડે. પંખાવડે, શાખાવડે, શાખાના કટકાવડે, મોરખીંછવડે, કપડાવડે, કપ-ડાની કિનારવડે, હાથવડે કે મુખવડે વીંજકરીને થાંડાં પાડવાં માંડે ત્યારે મુનિએ શરૂઆત-માં જ તેને જોઈને જણાવવું કે “ હે આયુષ્મન, અથવા બેહેન, તમે આ આહારપાણીને સૂપડા કે પંખા વગેરાથી વીંજે માં. જે મને દેવા ચાહાતા હો તો એમજ આપો ” એમ કહ્યા છતાં પણ ગૃહસ્થ તે આહારને સૂપડા વગેરાથી વીંજ કરીને આપે તો તેવી જાતનાં આહાર-પાણી ગ્રહણ ન કરવા. (૫૧૨)

જે આહાર વનસ્પતિ ઊપર કે ત્રસ છવે ઊપર પડેલો હોય તે પણ મુનિએ ગ્રહણ ન કરવો. (૫૧૩)

(પાણીનો અધિકાર.)

લોટ મશળવામાટેનું પાણી, તિલધોયાનું પાણી, ચોખ ધોયાનું પાણી, તથા એવીજ જાતનું

અધ્યયન નયમું.

(૧૨૫)

उस्सेइमं^१ वा, संसेइमं^२ वा, चाउळोदग वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं पाणगजातं अहुणाघोतं अणंबिलं अवाकंतं अपरिणतं अबिद्धत्थं^३ अफासुयं अणेसणिउजं मण्णमाणे णो पडिगाहेज्जा । (५९४)

અહ પુણ એવં જાણેજ્જા ચિરાધોતં અંબિલં વક્રંતં પરિણતં વિદ્ધત્થં ફાસુયં જાવ પડિ-
ગાહેજ્જા । (૫૯૪)

સે ભિક્ખુ વા (૨) જાવ પવિટ્ટે સમાણે સે જ્ઞં પુણ પાણગજાતં જાણેજ્જા, તંજહાઃ તિલોદગં વા, તુસોદગં વા, જવોદગં વા, આચારી^૪ વા, સોવીરં^૫ વા, સુદ્ધવિયહં વા, અણ્ણ તરં વા તહપ્પગારં પાણગજાતં પુઠ્ઠામેવ આલોપ્પજા, “આડસો-ત્તિ વા, મગ્ગિણ-ત્તિ વા, દાહિસિ મે પ્પત્તો અન્નતરં પાણગજાતં?” સે સેવં વદંતં પરો વણ્ણજ્જા “આડસંતો સમણા, તુમં ચેવેદં પાણગજાતં પડિગ્ગાહેણ વા ઝલ્લિસંચિયાણં (૨) ઓયત્તિયાણં^૬ ગિણ્ણહિ,” તહપ્પગારં પાણગજાતં સયં વા ગિણ્ણજ્જા, પરો વા સે દિજ્જા, ફાસુયં લામે સંતે પડિગાહેજ્જા । (૫૯૬)

સે ભિક્ખુ વા (૨) સે જ્ઞં પુણ પાણગં જાણેજ્જા અન્નતરહિયાણ પુદવીણ જાવ સંતાણપ્પ ઓહટ્ટુ નિમ્મિસત્તે સિયા, અસ્સંજણ મિક્ખુપડિયાણ ઉદ્ડલ્લેણ વા સલ્લિણિદ્ધેણ વા સક્કસાણ વા મસેણ, સીઓદણ વા સંમોણ્ણા આહટ્ટુ દલ્લણ્ણજ્જા, તહપ્પગારં પાણગજાતં અફાસુયં લામે સંતે ણો પડિગાહેજ્જા । (૫૯૭)

૧ પિટ્ઠોત્ત્વેદનાર્થ મુદકં ૨ તિલધાવનોદકં ૩ અવિધ્વસ્તં. ૪ અદ્વશ્યાનર્થ ૫ આચ્છન્નાનામ્નાપ્રસિદ્ધં ૬ અપવૃત્તય

ખીભું હરેક પાણી જે તરતનું ધોયલું હોય અને હજી તેનો સ્વાદ ફર્યો ન હોય તેમજ તેનું પૂરતું પરિણામાંતર પણ ન થયું હોય તથા તેનો યોનિધ્વંશ પણ હજી ન થયો હોય તો તેવું પાણી અતેપણીય જાણીને મુનિએ નહિ લેવું. (૫૮૪)

પણ જે તેવું પાણી લાંબા વખતનું ધોયલું સ્વાદથી શરેલું પરિણામાંતર પામેલું અને યોનિરહિત થએલું હોય તો તે લેવું. (૫૮૫)

મુનિએ તિલ, તુષ, કે યવોથી અચિત્ત કરેલું પાણી, ઓસામણનું પાણી, છાસની પ-
છણ, જનું પાણી, તથા એવી જાતનાં ખીન્નાં પાણી જોઈને તેના માલેકને કહેવું “હે આ-
યુષ્મન્ અથવા બેહેન, મને આ પાણીમાંથી થોડું પાણી આપશો?” ત્યારે તે કદાચ એવું
બોલે કે “હે આયુષ્મન્ તમે પોતેજ ખીન્ન વાસણવડે અથવા તેજ પાણીના વાસણને ઉલટા-
વીને પાણી લઈ લ્યો ” ત્યારે મુનિએ તે પોતે પણ લેવું, અથવા ખીન્ને આપે તો તેમ
પણ લેવું. (૫૮૬)

જે પાણી લીલી કે જીવંતુવાલી માટી પર રાખેલું હોય અથવા અસંયત ગૃહસ્થ
સચિત્તપાણી કે માટીથી ભીંજેલા કે ખરડેલા વાસણવડે મુનિને આપવા માંડે અથવા તે પા-
ણીમાં ખીન્નું થોડું થંડું પાણી જમેરીને આપવા માંડે તો તે અપ્રાસુક જાણીને મુનિએ
નહિ લેવું. (૫૮૭)

(૧૨૬)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

પયં જલુ તસ્સ ભિક્ષુસ્સ ભિક્ષુણીય વા સામગ્ગિયં । (૫૧૮)

[અષ્ટમ ઉદ્દેશઃ]

સે ભિક્ષૂ વા (૨) જાવ પવિત્રે સમાણે સે જ્ઞં પુણ પાણગજાતં જાણેજ્ઞા, તંજહા; અં-
જપાણગં વા, અંચાહગપાણગં વા, કવિટ્ટપાણગં વા, માતુલિંગપાણગં વા, મુદ્ધિયાપાણગં^૧ વા,
હાદિમપાણગં વા, સ્વજ્જૂરપાણગં વા, ગાલિયુરપાણગં વા, કરીરપાણગં વા, કોલપાણગં^૨ વા,
આમલગપાણગં વા, ષિંચાપાણગં વા, અણ્ણતરં વા તહપ્પગારં પાણગજાતં સઅટ્ઠિયં સકળુયં^૩
સઘીયયં અસ્સંજણુ ભિક્ષુપડિયાણુ છંબેણ વા, દૂલેણ વા, વાલુલેણ વા, આવીલિયાણ^૪ પવી-
લિયાણ પરિસાદિયાણ આહટ્ટુ દલણ્ણજ્ઞા, તહપ્પગારં પાણગજાતં અકાસુયં લામે સંતે ણો પ-
ડિગાહેજ્ઞા । (૫૧૯)

સે ભિક્ષૂ વા [૨] જાવ પવિત્રે સમાણે સે આગંતારેસુ વા, આરામાગારેસુ વા, ગાહા-
વતિકુલેસુ વા, પરિયાવસહેસુ^૫ વા, અજ્ઞયંધાણિ વા પાણગંધાણિ વા સુરાભિગંધાણિ વા અ-
ગ્ધાય (૨) સે તત્થ આસાયવડિયાણુ મુચ્છિણુ ગિદ્ધે ગદિણુ અજ્ઞોવવણે “અહો ગંધો” (૨) ણો
ગંધ-માસાણ્ણજ્ઞા । (૬૦૦)

સે ભિક્ષૂ વા [૨] જાવ સમાણે સેજ્ઞંપુણ જાણેજ્ઞા સાલુયં^૬ વા, વિરાલિયં^૭ વા,
સાસવળાલિયં^૮ વા, અણ્ણતરં વા તહપ્પગારં આમગં અસત્થપરિણયં અકાસુયં જાવ લામે સંતે
ણો પડિગાહેજ્ઞા । (૬૦૧)

૧ મુઢ્ઠા દ્રાક્ષા ૨ કોલાનિ જ્વરણિ ૩ કણુક ત્વગાથવયવઃ ૪ આપીઘ્થ ૫ મટેહુ
૬ જલ્લકકંદં ૭ સ્થલ્લકકંદં ૮ સર્પપકંદલ્યાદ

એ સર્વે મુનિ તથા આર્યાઓનો આચાર છે. (૫૮૮)

આઠમો ઉદ્દેશ.

(પાણી ફળફુલ તથા પરચુરણુ આહાર લેવા ન લેવાના નિયમો.)

આંખાતું પાણી, અંખાડતું પાણી, કોંકતું પાણી, ખીન્નેરાતું પાણી, દ્રાક્ષતું પાણી, દાડ-
મતું પાણી, ખજૂરતું પાણી, નાલિયેરતું પાણી; કેરાતું પાણી, બેરાતું પાણી, આંખળાતું પાણી,
આંખળીતું પાણી, તથા એવીજ નાતતું ખીન્નું હરેક પાણી, જે હાંકી, [હડી] છાલ, કે ખીજવાલું
હોવાથી ગૃહસ્થ સાધુના માટે તેને જાખ કપડ કે વાસનાળા વાસણમાં દાખી તથા ગાળી ક-
રીને મુનિને આપવા માટે તે મુનિએ તેવું પાણી અપ્રાસુક નાણીને ન લેવું. (૫૮૯)

મુનિએ ગોચરીએ જતાં માર્ગમાં મુશાદરખાનાઓમાં, બંગલાઓમાં, ગૃહસ્થોના ઘરોમાં-
કે ભિક્ષુકાદિકના મઠોમાં રહેલા આહારપાણીની ખુશખો સૂધીને તેવા આહાર-પાણીને ખાવા
પીવામાટે તેમાં આસક્ત બનીને “વાહ સુગંધ? વાહ સુગંધ?” એમ ધારી ગંધ સૂંઘવી નહિ. (૬૦૦)

(કંદ ફળાદિકનો અધિકાર.)

મુનિએ કાચા અને શસ્ત્રથી નહિ ભેદાયલા સાલુકનામે જળકંદ, ત્રિસલિકા નામે સ્થળ
કંદ, તથા સર્પપકંદળી વગેરે કંદો ગ્રહણ ન કરવા. (૬૦૧)

અધ્યયન દસમું.

(૧૨૭)

સે ભિક્ષુ વા (૨) જાવ પવિત્રે સમાણે સેજં પુણ જાણેજા પિપ્પલિ વા, પિપ્પલિચુન્નં વા, મિરિયં વા, મિરિયચુન્નં વા, સિંગબેર^૧ વા, સિંગબેરચુન્નં વા, અન્નતરં વા તહપ્પગારં આમગં અસત્થપરિણતં અફાસુયં જાવ ણો પઢિગાહેજ્જા । (૬૦૨)

સે ભિક્ષુ વા (૨) જાવ પવિત્રે સમાણે સેજંપુણ જાણેજ્જા પલંબજાતં^૨, તંજહા; અંબ-પલંબં વા, અંબાઢગપલંબં વા તાલપલંબં વા, કિંઝિરિપલંબં^૩ વા, સુરમિપલંબં^૪ વા, સહ્સપ-લંબં વા, અન્નતરં વા તહપ્પગારં પલંબજાતં આમગં અસત્થપરિણતં અફાસુયં અણેસણિજ્જં જાવ છાભેસંતે ણો પઢિગાહેજ્જા । (૬૦૩)

સે ભિક્ષુ વા (૨) જાવ પવિત્રે સમાણે સે જ્જં પુણ પવાલજાતં જાણેજ્જા, તંજહા; આસો ત્થપવાલં^૫ વા, ણમ્મોહપવાલં વા, પિંકલ્લુપવાલં^૬ વા, ણીયૂરપવાલં^૭ વા, સહ્સપવાલં વા, અન્નતરં વા તહપ્પગારં પવાલજાતં આમગં અસત્થપરિણતં અફાસુયં અણેસણિજ્જં જાવ ણો પ-ઢિગાહેજ્જા । (૬૦૪)

સે ભિક્ષુ વા (૨) જાવ સમાણે સેજંપુણ સરહુયજાયં^૮ જાણેજ્જા, તંજહા; અંબસરહુયં વા, કવિટ્ટસરહુયં વા, દાઢિમ સરહુયં વા બિહ્સરહુયં વા, અણતરં વા તહપ્પગારં સરહુયજાતં આમં અસત્થપરિણતં અફાસુયં જાવ ણો પઢિગાહેજ્જા । (૬૦૫)

સે ભિક્ષુ વા (૨) જાવ પવિત્રે સમાણે સેજંપુણ મંથુજાતં^૯ જાણેજ્જા, તંજહા; ડંબરમંથું વા, ણમ્મોહમંથું વા, પિલંક્કુમંથું વા આસોત્થમંથું વા, અણતરં વા તહપ્પગારં મંથુજાતં આ-

૧ આદ્રકં. ૨ ફલજાતં ૩ (વહ્લોવિશેષઃ) ૪ (શતદ્રુઃ) ૫ (પિપ્પલં) ૬ (પિપ્પલો) ૭ (નંદી વૃક્ષઃ) ૮ અવદ્વાસ્યિકફલજાતં. ૯ ચૂર્ણજાતં

તેમજ પીપર, પીપરતું ચૂર્ણ, મરચાં, મરચાંતું ચૂર્ણ, આદુ, આદુતું ચૂર્ણ, તથા એવી જાતની બીજી બીજી પણ જે કાચી અને શસ્ત્રથી ભેદાયલી નહિ હોય તેા અપ્રાસુક ગણીને નહિ લેવી. (૬૦૨)

વળી આંખાનાંફળ આંખાડનાફળ, તાળફળ, બિંબરિવેલનાફળ, શતદ્રુફળ, સદ્ધકિફળ, તથા એવા બીજાં પણ હરેક ફળ કાચાં હોય ને શસ્ત્રથી હુંદાયલાં નહિ હોય તેા ગ્રહણ ન કરવાં. (૬૦૩)

તથા કાચાં અને શસ્ત્રથી નહિ ભેદાયલાં પીપળાનાં ફૂંપળ, વડનાં ફૂંપળ, પીપળાનાં ફૂંપળ, નંદીવૃક્ષનાં ફૂંપળ, તથા શદ્ધકિનાં ફૂંપળ પણ નહિ લેવાં. (૬૦૪)

એજરીતે કાચા અને શસ્ત્રથી નહિ ભેદાયલાં આંખાનાં મોર; (કાચાં ફળ) કોંઠનાં મોર, દાડમનાં મોર; બિલુનાં મોર તથા એવી જાતના બીજાં પણ સઘળાં મોર મુનીએ ગ્રહણ ન કરવાં. (૬૦૫)

મુનીએ બીજાંતું ચૂર્ણ, વડતું ચૂર્ણ. પીપળાતું ચૂર્ણ, પીપળાતું ચૂર્ણ, કે એવી જાતના

(૧૨૮)

આચારંગ-ભૂત તથા ભાષાન્તર.

મયં દુરુક્કં^૧ સાણુબીયં^૨ અપાસુયં જાવ ણો પઢિગાહેજ્જા । (૬૦૬)

સે ભિક્ખુ વા (૨) જાવ સમાણે સેજ્જં પુણ જાણેજ્જા, આમઢામં^૩ વા પૂતિપિણામં^૪ વા મહુંવા, મજ્જં વા, સપ્પિ વા, ચોલં^૫ વા, । પુરાણં; પૃથ પાળા અણુપ્પસૂતા, પૃથ પાળા સંચુટ્ટા, પૃથ પાળા જાયા પૃથ પાળા અવુકંતા, પૃથ પાળા અપરિણતા, પૃથ પાળા અવિનુત્થા, ણા પઢિગાહેજ્જા । (૬૦૭)

સે ભિક્ખુ વા (૨) જાવ સમાણે સેજ્જં પુણ જાણેજ્જા ઉચ્છુમેરમં^૬ વા, અંકકરેલુયં^૭ વા, કસેરુયં વા સિંઘ્વાઢગં વા, પૂતિઆલુયં વા, અન્નતરં વા તહપ્પગારં આમમં અસત્થપરિણયં જાવ ણો પઢિગાહેજ્જા । (૬૦૮)

સે ભિક્ખુ વા (૨) સેજ્જં પુણ જાણેજ્જા, ઉપ્પલં વા, ઉપ્પલનાલં વા, મિસં વા, મિસમુણાલં વા, પોક્કલ્લં વા, પોક્કલ્લવિમંગં વા, અણ્ણતરં વા તહપ્પગારં જાવ ણો પઢિગાહેજ્જા । (૬૦૯)

સે ભિક્ખુ વા (૨) જાવ સમાણે સેજ્જં પુણ જાણેજ્જા, અગ્ગાબીયાણિ^૮ વા, મૂલ્લીયાણિ^૯ વા, સંધ્ધાબીયાણિ^{૧૦} વા, પોરવીયાણિ વા^{૧૧}; અગ્ગજાતાણિ વા, મૂલજાતાણિ વા, સંધ્ધજાતાણિ વા, પોરજાતાણિ વા, ગણ્ણમત્થ^{૧૨}, તક્કલિમત્થપ્પણ^{૧૩} વા, તક્કલિસીસેણ^{૧૪} વા, ગાળિપ્પરમત્થપ્પણ વા, સ્વજ્જૂરમત્થપ્પણ વા, તાલમત્થપ્પણ વા, અન્નતરં વા તહપ્પગારં આમમં અસત્થપરિણયં જાવ ણો પઢિગાહેજ્જા । (૬૧૦)

૧ રૂપિપદ્ધં ૨ અવિધ્વસ્તયોનિકં ૩ અર્હપક્વં ૪ કુચિત્તલ્લં ૫ મઘાધઃ કદંમઃ ૬ અપત્નીત ત્વગિક્ષુગંઢિકા ૭ અંકકરેલુકાઘા જલ્લત્તવકસ્પતિવિશેષાઃ । ૮ જ્ઞપાકુસુમાદીનિ. ૯ જાત્યાદીનિ. ૧૦ શલ્લક્યાદીનિ. ૧૧ રૂક્ષાદીનિ પર્વતીજાનિ ૧૨ નાન્યસ્માત્ પ્રરોહિતાનિ કિંતુ તત્રૈવ જાતાનિ ૧૩ કદલીગર્ભઃ ૧૪ કદલીસ્તબકં:

ખીળાં ચૂર્ણં કાયાં થોઝા પીઠેલાં અને સખીજ (યોનિસહિત) જણાય તો ગ્રહણ ન કરવાં. (૬૦૬)

મુનિએ ગોચરીએ જતાં અર્ધી રંધાએલ શાકભાજી ન લેવી તથા સડેલું ખોળ ન લેવું, તથા જૂનું મધ, જૂની મદિરા, જૂનું ઘૂત જૂનો મદિરાની નીચે બેસતો કચરો, એ પણ ન લેવા, એટલે કે જે ચીજ જૂની થતાં તેમાં જીવજંતુ ઊપજેલા અને હજી હયાતીમાં વર્તનારા જણાય તે ચીજ ન લેવી. (૬૦૭)

મુનિએ છાલ ઊતારેલો શેલડીનો સાંકો અથવા અંકકરેલુ, કસેર, શ્રંગાટક કે પૂતિઆલુક વગેરા જળમાં થનારી વનસ્પતિ કાચી હોવા સાથે સસ્ત્રોથી કાપી કટકા કટકા નહિ કરેલી હોય તો તે અપ્રાસુક ધારીને નહિ લેવી. (૬૦૮)

એજ પ્રમાણે મુનિએ ઉત્પળ, ઉત્પળનાળ, પદ્મકંઠનું મૂળ, પદ્મકંઠની ઊપરલીવેલ, પદ્મકેશર, કે પદ્મકંઠ અથવા એવીજ જાતની ખીજ ચીજને કાચી હોવા સાથે શસ્ત્રભેદિત ન હોય તો ન લેવી. (૬૦૯)

મુનિએ જપાકુસુમાદિક અચખીજ વનસ્પતિ, જાત્યાદિક મૂળખીજ વનસ્પતિ, શલ્લક્યાદિક રંધખીજ વનસ્પતિ, શેલડીવગેરા પર્વતીજ વનસ્પતિ, તથા કેળનો ગર્ભ, કેળનો ગુચ્છો, નાળિયેર, ખજૂર કે વૃક્ષના ગર્ભ વગેરા ચીજને કાચી હોવાસાથે શસ્ત્રભેદિત ન હોય તો નહિ લેવી. (૬૧૦)

અધ્યયન દસમું.

(૧૨૯)

સે મિકલૂ વા (૨) જાવ સમાળે સે જ્ઞં પુળ જાળેજ્ઞા, ઉચ્છું વા કાળગં અંગારિયં
મ્મિરસં વિગદૂક્તિં, વેત્તગં વા, કદલિજસયં વા, અળ્ળતરં વા તહપ્પગારં આમં અસત્થપરિ-
યં જાવ ણો પઢિગાહેજ્ઞા । (૬૧૧)

સે મિકલૂ વા [૨] જાવ સમાળે સે જ્ઞં પુળ જાળેજ્ઞા, લસુળં વા લસુળપત્તં વા, લસુ-
ળનાલં વા, લસુળકંદં વા, લસુળચોયં^૧ વા, અળ્ળયરં વા તહપ્પગારં આમં અસત્થપરિણતં
જાવ ણો પઢિગાહેજ્ઞા । (૬૧૨)

સે મિકલૂ વા [૨] જાવ સમાળે સે જ્ઞં પુળ જાળેજ્ઞા, અથ્થિઅં વા કુંભિપક્કં, તિંદુગં
વા, ટંબહયં વા, વિલુયં^૨ વા પલગં વા, કાસવળાલિયં^૩ વા, અળ્ળતરં વા આમં અસત્થપરિણતં
જાવ ણો પઢિગાહેજ્ઞા । (૬૧૩)

સે મિકલૂ વા [૨] જાવ સમાળે સે જ્ઞં પુળ જાળેજ્ઞા, કળં વા, કળકુંડગં^૪ વા, ક-
ળપૂયલિં વા, ચાઝલં વા, ચાઝલપિટું વા, તિલં વા, તિલપિટું વા, તિલપપ્પઙ્ગં વા, અન્ન-
તરં વા તહપ્પગારં આમં અસત્થપરિણતં જાવ લાભે સંતે ણો પઢિગાહેજ્ઞા । (૬૧૪)

પયં સલ્લ તસ્સ મિકલુસ્સ મિકલુણીપ વા સામગ્ગિયં । (૬૧૫)

૧ વાહ્યત્વક ૨ વિલ્લં ૩ શ્રીપર્ણાફલં ૪ કળમિશ્રકુક્કુલા:

વળી શેલડી, નેતરની છડી, કે કદળિગર્ભ વીંધવાળાં, કાલાં થએલાં, ફૂટેલી છાલવાળાં,
કે શિયાળોએ બગાડેલાં જણાય તો તે પણ મુનિએ ગ્રહણ ન કરવાં. (કારણકે એટલાથી
કંઈ તે શસ્ત્રભેદિત નથી ગણાતાં.) (૬૧૧)

મુનિએ લશણ, લશણના પાન, લશણની દાંડી, લશણનો કંદ, લશણની છાળ કે એવી
જાતના બીજા કંદો કાચા અને શસ્ત્રવડે નહિ ચૂરાયલાં હોય તો ગ્રહણ ન કરવા. (૬૧૨)

મુનિએ ખાંડ વગેરામાં નાખી જોરથી પકાવેલા અસ્થિક્ષણ, તિંદુકક્ષણ, ટંબકક્ષણ, બિલુક્ષણ
પળગદ્ધ, શ્રીપર્ણાક્ષણ, કે એવીજ જાતનાં બીજાં ફળો પણ કાચાં અને શસ્ત્રવડે નહિ ચૂરાયલાં
હોય તો ગ્રહણ ન કરવાં. (૬૧૩)

મુનિએ ધાન્યના દાણા, દાણાવાળા ફૂસકા. દાણાવાલી શેટલી, ચાવળ, ચાવળનો ભોટ,
તળ, તળનો ભોટ, તળપાપડી, કે એવીજ જાતનાં બીજાં કંઈ પણ કાચાં અને શસ્ત્રવડે નહિ
ચૂરાએલાં હોય તે ગ્રહણ ન કરવું (૬૧૪)

એ સર્વ, મુનિ અને આર્યાનો આચાર છે. (૬૧૫)

(૧૩૦)

આચાર્ય-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

[નવમ ઉદ્દેશ :]

હહ ચ્છલુ પાર્હણં વા, પઢીણં વા, દાહિણં વા, ડદીણં વા, સંતેગતિયા સદ્ધા^૧ ભવંતિ; ગાહાવતી વા જાવ કમ્મકરી વા । તેસિં ચ ણં એવં વુત્તપુચ્ચં ભવતિ;—જે હમે ભવંતિ સમણા, ભગવંતો, સીલમંતા, વચમંતા, ગુણમંતા, સંજતા, સંબુદ્ધા, બંભચારી, ડવરયા મેહુણાઓ ધમ્માઓ, ણો ચ્છલુ એતેસિં કપ્પતિ આહાકમ્મિય્ અસણે વા [૪] મોહત્તણ વા પાહત્તણ વા । સેજ્જંપુણ હમં અમ્હં અટ્ટાણ્ ગિટ્ઠિતં, તંજહા; અસણં વા [૪] સચ્ચમેયં સમણાણં ગિસિરામો । અવિચાઈં વયં પચ્છાવિ અપ્પણો સઅટ્ટાણ્ અસણં વા [૪] ચેતિસ્સામો.^૨ ” એયપ્પગારં ગિન્ગ્ગોસં સોચ્ચા^૩ ગિસમ્મ^૪ તહપ્પગારં અસણં વા [૪] અફાસુયં અણેસણિજ્જં લાભે સંતે ણો પાઠિગાહેજ્જા । (૬૧૬)

સે ભિક્ખુ વા (૨) જાવ સમણે વસમાણે વા ગામાણુગામં દૂહજ્જમાણે સેજ્જંપુણ જાણેજ્જા ગામં જાવ વારાયહાણિં વા, હમંસિ ચ્છલુ ગામંસિ વા જાવ રાયહાણિંસિ વા સંતેગતિ યસ્સ ભિક્ખુસ્સ પુરેસંથુયા વા પચ્છાસંથુયા વા પરિવસંતિ, તંજહા; ગાહાવતી વા જાવ કમ્મકરી વા; તહપ્પગારાઈં કુલાઈં ણો પુચ્ચામેવ મત્તાણ વા પાણાણ વા ણિક્ખમેજ્જ વા પચ્ચિસેજ્જ વા । કેવલી વૂયા, “ આયાણ-મેયં । ” પુરા પેહાણ તસ્સ પરો અટ્ટાણ્ અસણં વા (૪) ડવકરેજ્જ વા ડવચ્છહેજ્જ વા; અહ ભિક્ખુણં પુચ્ચોવદિટ્ઠા [૪] જં ણો તહપ્પગારાઈં કુલાઈં

૧ શ્રાવકાઃ પ્રકૃતિભદ્રાવા ૨ ચેતયિષ્યામો નિષ્પાદયિષ્યામ હતિયાવત્ ૩ (સ્વયં) ૪ (પરતઃ)

નવમો ઉદ્દેશ.

(કથો આહાર લેવો અને કથો ન લેવો)

આ જગતમાં ચારે દિશાઓ તરફ કેટલાએક ગૃહસ્થો, સ્ત્રીઓ કે તેમના દાસદાસીઓ આવકો અથવા ભદ્રસ્વભાવવાળા હોયછે. તેઓ હમેશાં એવું બોલેછે કે “ જે મુનિઓ ગાનવંત, શીળવંત વ્રતવંત, ગુણવંત, સંયમવંત, સંવરવંત, બ્રહ્મચારી, અને મૈથુનને ત્યાં કરનારા હોયછે તેઓ આધારકર્મિક આહારપાણી બિલકુલ લેતા નથી. જે આપણા સાથે આહારપાણી તૈયાર કરેલાં છે તે સર્વ તેમને આપશું અને આપણે વળી આપણાસાથે બીજા તૈયાર કરશું ” આવાં વાક્યો સાંભળીને મુનિએ તે આહારપાણી અનેપણીય જાણીને ગ્રહણ કરવાં નહિ. (૬૧૬)

મુનિએ શહેરમાં વસતાં કે આમાનુષામ કરતાં તેને એવું જણાય કે આ ગામમાં કે આ રાજધાનીમાં અમુક સાધુના સગાવહાલા રહે છે તો તેવા સગાઓના ઘરે ભિક્ષાકાળથી અગાઉ આહારપાણી માટે ન જવું. કેમકે તેમ કરતાં બહુ દોષ સંભવે છે. જે માટે ભિક્ષાકાળથી અગાઉ ત્યાં ગયાથી તે ગૃહસ્થો મુનિને જોઈને તેના માટે ઉપકરણ બનાવવા માંડશે અથવા આહાર તૈયાર માંડશે. માટે ભિક્ષુને એજ ભલામણ છે કે તેણે ભિક્ષાકાળથી અગાઉ તેવા સગાવહાલાઓના ઘરે નહિ જવું. કદાચ એમણે ત્યાં જવાય તો ઝટ પાછા

અધ્યયન દસમું.

(૧૩૧)

પુઞ્વામેવ મત્તાણ વા પાણાણ વા પવિસેજ્જ વા ણિક્કલમેજ્જ વા । સે ત્ત-માયાય ઇગંત-મવ-કમિત્તા અળાવાય મસંલોણ ચિટ્ટેજ્જા । સે તત્થ કાલેણં અણુપવિસેજ્જા (૨) તત્થિતરેતરેહિં કુ-લેહિં સામુદાણિયં ઇસિયં વેસિયં પિંઢવાયં ઇસિત્તા આહારં આહારેજ્જા । (૬૧૭)

સિયા સે પરો કાલેણ અણુપવિટ્તસ આધાકમ્મિયં અસણં વા [૪] ઉવકરેજ્જા^૧ વા ઉ-વક્કલહેજ્જા વા, તં ચેગતિઓ તૂણીઓ ઉવેહેજ્જા “ આહુ-મેવ પચ્ચાહુક્કિલ્લસામિ ” મા-હુટ્ટાણં સંફાસે । ણો ઇવં કરેજ્જા । સે પુઞ્વામેવ આલોપજ્જા “ આડસો-ત્તિ વા મળિણિ-ત્તિ વા, ણો લલુ મે કપ્પતિ આહાકમ્મિયં અસણં વા [૪] મોત્તણ વા પાયણ વા । મા ઉવક-રિજ્જા, મા ઉવક્કલહેહિં । ” સે સેવં વદંતસ પરો આહાકમ્મિયં અસણં વા [૪] ઉવક્કલહેજ્જા આહુટ્ઠ દલપજ્જા, તહપ્પગારં અસણં વા [૪] અફાસુયં છામે સતે ણો પઢિગાહેજ્જા । (૬૧૮)

સે મિક્કલ્લ વા [૨] જાવ સમાણે સે ઝંપુણ જાણેજ્જા મંસં વા મચ્છં વા મજ્જિજ્જમાણં પેહાણ તેહપૂયયં વા આણસાણ^૨ ઉવક્કલહિજ્જમાણં પેહાણ ણો લલ્લં લલ્લં^૩ ઉવસંકમિસુ ભોમા-સેજ્જા । ણત્થ ગિલાણણીસાણ । (૬૧૯)

સે મિક્કલ્લ વા જાવ સમાણે અણતરં મોયણજાયં પઢિગાહેજ્જા સુઢિંમ સુઢિંમ મોચ્ચા દુઢિંમ દુઢિંમ ફરિટ્ઠવેતિ; માહુટ્ટાણં સંફાસે । ણો ઇવં કરેજ્જા । સુઢિંમ વા દુઢિંમ વા સઘ્વં સુજે, ન હહુણ । (૬૨૦)

૧ ઉપકરણં ઢૌકયેત્ ૨ પ્રાઘૂર્ણકાર્યં ૩ ત્વરિતં ત્વરિતં

વળી કોઈ દેખે નહિ તેવા એકાંત સ્થળમાં બિમા રહેવું. અને પછી ભિક્ષાકાળ થતાં જૂઠા જૂઠા ધરોમાંથી નિર્દૂપણુ આહાર લઇને વાપરવો. (૬૧૭)

મુનિએ ટાઈમસર ભિક્ષાર્થે જતાં ગૃહસ્થ તેના માટે ઉપકરણ કે આહાર બનાવવા માંડે અને મુનિ તેમ જાણીને તે વખતેજ તેને બનાધ ન પાડતાં એમ વિચારે જો જ્યારે મને આપવા માંડશે ત્યારે ના પાડીશ તો તે દોષપાત્ર થાય છે. માટે એમ નહિ કરવું. કિંતુ શરૂઆતમાંજ મુનિએ તે ગૃહસ્થને જાણાવવું કે “ હે આયુષ્મન અથવા એહેન, મને મારા માટે બનાવેલું આહારપાણી કામ આવતું નથી. માટે તમે મારા માટે બનાવો ના. ” એમ કહ્યા છતાં પણ ગૃહસ્થ આધાકર્મિક આહારપાણી બનાવી આપવા માંડે તો તે, મુનિએ ગ્રહણ ન કરવું. (૬૧૮)

મુનિએ માંસ કે મત્સ્ય જીવંત જોઈ અથવા પશુજાના માટે પૂરીએ તેલમાં તલાતી જોઈ તેના સાથે ગૃહસ્થપાસે ઉતાવળા ઉતાવળા દોડી તે ચીજો ભાગવી નહિ. અગર માંદગી બોગવનાર મુનીના સાથે (એટલે કે તેના દરદર લેપ વગેરે કરવા સાથે) તે ચીજો ખપતી હોય તો જૂદી વાત છે. (૬૧૯)

જો મુનિ કોઈપણ ભોજન લઈ આવ્યા બાદ તેમાંનું સુગંધિ સુગંધિ ખાઈ કરીને દુર્ગંધિ દુર્ગંધિ પરંબી આપે તો તે દોષપાત્ર થાય છે. માટે તેમ ન કરવું. કિંતુ સુગંધિ દુર્ગંધિ સર્વ કંઈ ખાઈ જવું; છાંડવું નહિ. (૬૨૦)

(૧૩૨)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

સે ભિક્ષુ વા (૨) જાવ સમાને અન્નતરં વા પાણયજાયં પઢિગાહેત્તા પુપ્ફં^૧ આસાહત્તા કસાયં^૨ પરિદ્રુવેતિ, માહટ્ટાણ સંકાસે ણો એવં કરેજ્ઞા । પુપ્ફં પુપ્ફેતિ વા, કસાયં કસાણતિ વા, સન્વમેયં મુંજેજ્ઞા, ણો કિંચિવિ પરિદ્રુવેજ્ઞા । (૩૨૧)

સે ભિક્ષુ વા (૨) बहुपरियावणं भोगयजायं पडिगाहेत्ता, बहुवे साहम्मिया तत्थ व. संति संभोइया समणुज्जा अपरिहारिया^૩ अदूरगया, तेसिं अणालोइया अणामंतिया परिद्रुवेति, माहट्टाणं संकासे णो एवं करेज्जा से त्त मादाय तत्थ गच्छेज्जा, (२) से पुन्वामेव आलोएज्जा “आउसंतो समणा, इमे मे असणे वा (४) बहुपरियावणने तं मुंजह च णं ” से सेव व-दंतं परो वदेज्जा “आउसंतो समणा, आहार-मेतं असणं वा (४) जावतियं (२) परिसडति, तावतियं (२) भोक्खामो वा पाहामो वा, सन्व मेयं परिसडह सन्वमेयं भोक्खामो वा ।” (६२२)

સે ભિક્ષુ વા (૨) સેજં પુણ જાણેજ્ઞા અસણં વા (૪) પરં સમુદિસ્સં બહિયા ણીહંતં પરેહિં અસમણુજ્ઞાતં અણિસિટ્ટં અફાસુયં જાવ ણો પઢિગાહેજ્ઞા, તં પરેહિં સમણુજ્ઞાતં સંણિ સિટ્ટં ફાસુયં લાભે સંતે જાવ પઢિગાહેજ્ઞા । (૬૨૩)

एयं खलु तस्स भिक्खुस्स भिक्खुणीए वा सामगियं । (६२४)

૧ વર્णगंधोपेतं ૨ तद्विपरीतं ૩ एकार्तिका इमे शब्दाः

જે મુનિ કંઈ પણ પાણી લઈ આવ્યાબાદ તેમાંનું મીઠું અને સુંદર પાણી પી કરીને કસાયલું પાણી પરઠવી આપે તો તે દોષપાત્ર થાય છે માટે એમ નહિ કરતાં મીઠું કે કસાયલું સર્વ કંઈ પી જવું; છાંડવું નહિ. (૬૨૧)

જે મુનિ પોતાના ખપ કરતાં વધુ ભોજન લઈ આવ્યો હોય તે ત્યાં નજીકમાં ઘણાએક સમાનધર્મિ મુનિઓ રહેતા હોય તો તેમને તે આહાર જતાવ્યા કે આમંત્રણ કર્યા શિવાય જે પરઠવી આવે તો દોષપાત્ર થાય છે માટે તેમ નહિ કરવું. કિંતુ તે આહાર લઈને મુનિએ તે સાધર્મિક મુનિઓ પાસે જઈ કહેવું “હે આયુષ્મન્ મુનિઓ; આ આહાર મને વધી પડ્યો છે માટે આપ વાપરો, ” આમ કહેનાર મુનિને તે સાધર્મિક મુનિઓએ આ પ્રમાણે કહેવું ” હે આયુષ્મન્ મુનિ, આ આહારમાંથી જેટલો અમોને જેઠશે એટલો વાપરીશું અગર બધો વાપરીશું (૬૨૨)

મુનિએ જે આહાર પીજાને આપવામાટે લઈ જવાનો હોય તે પીજાની રજા શિ-વાય ગ્રહણ ન કરવો, અને જે પીજાઓ રજા આપે કે આપવા માંડે તો તે ગ્રહણ કરવો. (૬૨૩)

એ સર્વ, મુનિ અને આર્યાઓનો આચાર છે. (૬૨૪)

અધ્યયન દસમું.

(૧૩૩)

[દશમ ઉદ્દેશઃ]

સે યગતિઓ સાધારણં વા પિંડવાયં પઢિગાહેત્તા, તે સાહમિમ્ણં બળાપુષ્ટિતા જસ્સ જસ્સ
 હ્ચ્છેદ્દ તસ્સ તસ્સ સ્વદ્ધું સ્વદ્ધું વ્લ્લાતિ, માહ્વટ્ટાણં સંકાસે, ણો એવં કરેજ્જા । સે ત-માયાપ તત્થ
 ગચ્છેજ્જા (૨) પુગ્વામેવ આલોપ્પજ્જા “ આસંતો સમણા, સંતિ મમ પુરેસંથુયા વા પચ્છા-
 સંથુયા વા, તંજહા; આયરિપ્ વા, ઉવજ્જાપ્ વા, પવત્તી વા, ઘેરે વા, ગણી વા, ગણહરે
 વા, ગણાવચ્છેદ્દ વા, અધિયાહં પ્તેતિંસં સ્વદ્ધું સ્વદ્ધું દાહામિ ” સેણેવં વ્યંતં પરો વપ્પજ્જા
 “કામં સ્વલુ આસો અહાપજ્જત્તં ણિસરાહિ, જાવહ્યં (૨) પરો વદતિ તાવહ્યં (૨) ણિસિ-
 રેજ્જા, સન્નવમેયં પરો વદતિ સન્નવમેવ ણિસિરેજ્જા ” । (૬૨૫)

સે યગતિઓ મણુસં મોયણજાવં પઢિગાહિત્તા પંતેણ મોયણેણ પલિચ્છાપ્તિ “ મામેત્તં
 છાહ્યં સંતં વટ્ઠુણં સય-માહ્વટ્ટાણં આયરિપ્ વા જાવ ગણાવચ્છેદ્દ વા, ણો સ્વલુ મે કસ્સવિ કિંચિ
 વાયવ્વં સિયા, ” માહ્વટ્ટાણં સંકાસે, ણો એવં કરેજ્જા, સે ત માયાપ તત્થ ગચ્છેજ્જા (૨) પુગ્વા-
 મેવ ઉત્તાણપ્ હત્થે પઢિગાહં કંદુ “ હમં સ્વલુ હમં સ્વલુ ત્તિ ” આલોપ્પજ્જા, ણો કિંચિવિ.
 ણિગૂહેજ્જા । (૬૨૬)

દશમો ઉદ્દેશ.

(મુનીએ આહારપાણી લાવતાં શી રીતે વર્તવું.)

કોઈ પણ મુનિઅથા મુનિઓના માટે સાધારણ આહાર લાભ્યા પછી તેઓને પૂછ્યા શિવાય
 પેતાની મરજી મુજબ ગમે તેને જટ જટ આપવા માટેતો તે દોષપાત્ર થાય માટે કોઈએ તેમ
 નહિ કરવું કિંતુ તેવો આહાર લાવીને અથા મુનિઓ પાસે લઈ જઈ કહેવું કે “ હે આયુષ્મન્
 સાધુઓ મારા પૂર્વપરિચિત^૧ યા પશ્ચાત્ પરિચિત^૨ આચાર્ય^૩; ઉપાધ્યાય^૪ પ્રવર્તક^૫; સ્થવિર^૬
 ગણી,^૭ ગણધર,^૮ કે ગણાવચ્છેદકને^૯ આ આહાર હું આપી આવું ? ” આવું સાંભળી ને
 મુનિઓએ બોલવું કે “હે આયુષ્મન્, ખુશીથી જ જોઈએ તે આપી આવો. અગર જો
 તેમને અથા જોઈવું હોય તો અથા આપી આવો.” (૬૨૫)

કોઈ મુનિ મનોહર ભોજન લાવીને મનમાં વિચારે કે “રખેને આ ખુલ્લું બતાવીશ
 તો આચાર્ય કે ઉપરી સાધુ લઈ લેશે પણ મારે તો કોઈને આપવું નથી” એમ વિચારી તે
 મનોહર ભોજનને હલકા ભોજન વડે ઢાંકી કરીને પછી આચાર્યોદિકને બતાવે તો તે દોષ
 પાત્ર થાય છે. માટે એમ મુનિએ નહિ કરવું; કિંતુ તે મનોહર ભોજનના પાત્રને બિંધ્યા હા-
 થમાં ખુલ્લું ધરીને “ આ આ રહ્યું, આ આ રહ્યું ” એમ ખુલ્લું બતાવવું. કંઈ પણ વસ્તુ
 છુપાવવી નહિ. (૬૨૬)

૧ જન્મના પાસે દીક્ષા લીધેલી તેઓ ૨ જન્મના પાસે જ્ઞાનાદિ શીખેલા હોય તેઓ ૩ સૂત્રાર્થ શીખ-
 વનાર ૪ સૂત્રશીખવનાર ૫ પ્રવર્ત્તાવનાર ૬ વૃદ્ધ ૭ ગચ્છનાયક ૮ ગચ્છના અમુક ભાગને સંભાળનાર
 ૯ ગચ્છની ચિંતા કરનાર.

(૧૩૪)

આચાર્યશ્રી-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

સે ઇગતિઓ અળતરં મોયળજાય પઢિગાહેજ્જા, મદ્યં [૨] મોહ્યા વિવચં [૨] સમા-
હરતિ, માહટ્ટાણં સંકાસે । ગો એવં કરેજ્જા । (૬૨૭)

સે મિલ્લુ વા [૨] સેઝ્જંપુળ જાણેજ્જા, અંતરુચ્છુમં વા રુચ્છુગંઢિયં વા, રુચ્છુચોયગં
વા, રુચ્છુમેરગં વા, રુચ્છુસાલગં વા, રુચ્છુડાલગં વા, સંવલિં વા, સંવલિવાલગં વા;—અર્હિસ
સલ્લુ પઢિગાહિંસંસિ અપ્પે સિયા મોયળજાણ, બહુ રુચ્છિયધમ્મણ-તહપ્પગારં અંતરુચ્છુયં જાણ
સંવલિવાલગં વા અફાસુયં જાવ ગો પઢિગાહેજ્જા । (૬૨૮)

સે મિલ્લુ વા (૨) સે ઝ્જંપુળ જાણેજ્જા, બહુઅટ્ટિયં મંસં વા, મચ્છં વા બહુકંટગં;—
અર્હિસ સલ્લુ પઢિગાહિંસંસિ અપ્પે સિયા મોયળજાણ, બહુ રુચ્છિયધમ્મણ-તહપ્પગારં બહુઅ-
ટ્ટિયં મંસં મચ્છં વા બહુકંટગં લાભે સંતે જાવ ગો પઢિગાહેજ્જા । (૬૨૯)

સે મિલ્લુ વા [૨] જાવ સમાણે સિયા ણં પરો બહુઅટ્ટિયણ મંસેણ મચ્છેણ રુચ્છિયમં-
સેજ્જા “ આરસંતો સમણા, અમિકંસસિ બહુઅટ્ટિયં મંસં પઢિગાહેત્તણ ? ” ઇયપ્પગારં ણિચ્છોસં
સોચ્ચા ણિસમ્મ સે પુચ્ચામેવ આલોપ્પજ્જા, “ આરસો—ત્તિ વા મહિણત્તિ વા, ગો સલ્લુ મે ક-
પ્પહ સે બહુઅટ્ટિયં મંસં પઢિગાહેત્તણ । અમિકંસસિ મે દાવં, જાવદ્દયં તાવદ્દયં પોગમલં વલ્લ-
યાહિ, મા અટ્ટિયાહં । ” સે સેવં વંદંતસસ પરો અમિહદ્દુ અંતો પઢિગાહગંસિ બહુઅટ્ટિયં મંસં
પરિભાણ્તા ણિહદ્દુ દલણ્ણજ્જા; તહપ્પગારં પઢિગાહગં પરહથંસિ વા પરપાયંસિ વા અફાસુયં
અણેણિજ્જં લાભે સંતે જાવ ગો પઢિગાહેજ્જા । સે આહચ્ચ પઢિગાહિણ સિયા, તં ગો “ હિ ”
ત્તિ વપ્પજ્જા, ગો “ અણહિ ” ત્તિ વહ્ણજ્જા । સે-ત્ત-માયાણ ઇગંત-મવક્કમેજ્જા, (૨) અહે અઠ્ઠા-
મંસિવા અહે રુચ્છિયસંસિ વા અપ્પંદણ જાવ અપ્પસંતાણણ મંસગં મચ્છગં મોહ્યા અટ્ટિયાહં કં-

કોઈ મુનિ લાવેલા ભોજનમાંથી સાઈ સાઈ ખાઈ કરીને ખરાબ ખરાબ બતાવવા બધા
તો તે દોષપાત્ર થાય છે, માટે તેમ પણ નહિ કરવું. (૬૨૭)

મુનિએ શેલડીની ગાંઠો, ગાંઠવાળું કકડું, શેલડીના છાલાં, શેલડીનાં પૂછાં, શેલડીની
આખી શાખા કે તેનો કટકો કે આંદેલી મગફળી કે વાલની રળી વગેરા જેઓમાં થોડું ખાઈશું
હોયછે અને બહુ છાંડવાનું હોયછે, તેવી ચીજો ગ્રહણ ન કરવી. (૬૨૮)

વળી બહુ હાડકાંવાળું માંસ યા બહુ કાંટાવાળાં માછલાં કે જે લેવાથી થોડું ખાવાનું અને અને
બહુ છાંડવું પડેછે તે પણ ગ્રહણ નહિ કરવાં. (૬૨૯)

કદાચ મુનિને કોઈ નિમંત્રણ કરેકે “ હે આયુષ્મન્ શ્રમણ, તમને બહુહાડકાંવાળું માંસ
નેહ્યું છે છીએ? ” આવું વાક્ય સાંભળી મુનિએ તરતજ જવાબ આપેલ કે “ હે આયુ-
ષ્મન્ યા ભેદેન, મને બહુ હાડકાંવાળું માંસ નથી નેહ્યું, અગર તમે મને તે દેવા ચઢાતા
હો તો નેહ્યું તેના અંદર પુર્ણ છે તેટલું આપો, હાડકાં નહિ આપો. ” એમ કહ્યા
છતાં પણ ગૃહસ્થ પોતાના વાસણમાંથી તેવું બહુ હાડકાંવાળું માંસ લાવીને આપવા માંડે
તો તે મુનિએ તેનાજ હાથમાં કે વાસણમાં રહેવા દેવું, ગ્રહણ નહિ કરવું. અગર કદાચ ગૃ-
હસ્થ તે મુનિના પાત્રમાં યદ નાખી લે તો મુનિએ તે ગૃહસ્થને કશું નહિ કહેવું, કિંતુ તે
આહાર લઈ એકાંતસ્થાનમાં જઈ જઈ જતું વગેરેથી રહિત યાગ કે ઉપાશ્રયના અંદર ખેડીને માંસ-

કલમ ૬૨૯-૬૩૦ પેટે જરૂરી ખુલાસો.

અહીં આળાવખોધકાર જણાવે છે કે આ ઉત્સર્ગસૂત્ર છે, માટે ઉત્સર્ગમાં માંસ-મત્સ્ય શબ્દનો અર્થ લોકપ્રસિદ્ધ નહિ લેવો પણ તે શબ્દનો અર્થ વનસ્પતિરૂપે કરવો જોઈએ, એમ જણાવીને તેમણે મુજ્ઞ ધાતુનો ખાવાનો અર્થ કાયમ રાખી આક્રીના શકલરેલા શબ્દનો નીચે મુજબ અર્થ આપ્યા છે.

માંસ=(પતંસ વગેરે) રજોતું ગર્ભ

મત્સ્ય=એ નામની વનસ્પતિ

અસ્થિ=રજીના અંદર રહેલાં ગોટળાં કે ઢળિયાં

પુદ્ગલ=ગર્ભ માંભો કે અર

કંટક=રક્તમાં રહેલાં કાંટાં.

ટીકાકારે આ સૂત્રને અપવાદ તરીકે ગણીને સદરહુ શબ્દનો લોકપ્રસિદ્ધ અર્થ કાયમ રાખી મુજ્ઞ ધાતુનો અર્થ ખાવાનો નહિ પણ આહારિભોગનો ઠેરવ્યો છે.

અમે ભાષાંતરમાં ટીકાને અનુસરતો અર્થ આપ્યો છે, છતાં આળાવખોધકારના અર્થ સાથે પણ અમારે વાંધા જેવું નથી. વધુ ખુલાસા માટે જુઓ શબ્દાર્થ વિવેક.

ટર ગહાય સે ત માયાણ પગંત-મવક્કમેજ્જા । અરે જ્ઞામયંદિલંસિ વા જાવ પમજ્જિય (૨) પરિટ્ટવેજ્જા । (૬૩૦)

સે મિક્ખુ વા [૨] જાવ સમાણે સિયા, સે પરો અમિહદુ અંતો પઢિગ્ગાહણ બિલં વા લોણં, ઝમ્મિયં વા લોણં, પરિમાણે પાંદદુ દલણ્જ્જા; તહપ્પગારં પઢિગ્ગાહણં પરહથંસિ વા પરપાયંસિ વા અફાસુયં જાવ ણો પઢિગ્ગાહેજ્જા । સે આહચ્ચ પઢિગ્ગાહિતે સિયા, તંચ ણા-તિદુરગણ જાણેજ્જા સે ત-માયાણ તથ ગચ્છેજ્જા [૨] પુચ્ચામેવ આલાણ્જ્જા, “આડસો-ત્તિ વા મહ્ગિ-ત્તિ વા, હમં તે કિં જાણતા દિચ્છં ઉદાહુ અજાણતા ?” સો ચ મ્ખેજ્જા “ણો ચલુ મે જાણતા દિચ્છં, અજાણતા દિચ્છં । કામં ચલુ આડસો હ્દાણિં ણિસિરામિ । તં મુંજહ ચ ણં, પરિમાણ ચ ણં ।” તં પરેહિં સમણુચ્ચાયં સમણુસિદ્ધં તત્તો સંજયામેવ મુંજેજ્જા વા પીણ્જ વા । જં ચ ણો સંચાણિતિ મ્ખેત્તણ વા પાયણ વા, સાહમ્મિયા તથ વસંતિ સંમોહસા સમણુચ્ચા અપરિહારિયા અદુરગયા સેસિં અણુપ્પદાયઘ્વં । સિયા ણો જત્ય સાહમ્મિયા જહેવ વ-હુપરિયાવચ્છે કીરતિ તહેવ કાયઘ્વં સિયા । (૬૩૧)

પયં ચલુ તસ્સ મિક્ખુસ્સ મિક્ખુણીણ વા સામગ્ગિયં । (૬૩૨)

માછલાં ભોગવી^૧ (એટલે કે આહારપરિભોગમાટે ઉપયોગમાં લઇ) હાડકાં અને કાંટાં નિર્જીવ સ્થિતિમાં પોંછપ્રમાણ પરઠવી આવવાં. (૬૩૦)

મુનિએ ગૃહસ્થના ધરે ભિક્ષાર્યે નિષ્ઠ (ખાંડવગેરા માંગતાં) ગૃહસ્થ પોતાના વાસણમાંથી થોડું એક બીડલણ કે દરિયામાં લૂણ લઇને આપવા માટે તે તેવું અપ્રાસુક લૂણ તે વાસણમાં કે તેના હાથમાંજ રહેવા દેવું. અગર એચિતું લેવાઇ નય અને હજૂ ગૃહસ્થ બહુ દૂર રહેલો નહિ હોય તો તે લૂણ લઇને તરતજ મુનિએ તે ગૃહસ્થને બતાવવું કે “હે આયુષ્મન યા બેહેન, આ તમે બાણુતાં છતાં દીધુંછે કે અબાણુતાં દીધુંછે” સારે ગૃહસ્થ બોલે કે “મે બાણુતાં નથી દીધું કિંતુ અબાણુ દીધું છે. પણ હવે આપને ખુશીથી આપું છું. માટે ભલે ખાઓ કે વાપરો.” આ રીતે જો ગૃહસ્થ રજ આપેતો મુનિએ યતનાપૂર્વક તે (અચિત્ત) લૂણ ખાવું પીવું, (અગર કારણયોગે સચિત્ત પણ વાપરી શકાય.) અને જો વધુ હોવાથી પોતાથી ન વાપરી શકાય તે સ્નાં નજીકમાં રહેનાર બીજા સાધર્મિ મુનિએને આપી આવવું અગર ત્યાં બીજા સાધર્મિક મુનિએ ન હોય તો જેમ બહુપર્યવપન્ન^૨ આહારમાટે વિધિ કરાયછે તેમ કરવી (અર્થાત્ યતનાપૂર્વક પરઠવી આવવું) (૬૩૧)

એ બધો મુનિ અને આર્યાઓએ આચારછે. (૬૩૨)

૧ અહીં દીકાકાર લખેછે મુનિને કોઇ તેવી જાતની વ્યાધિ થયેલી હોય તેને મટાડવા વે-ધના કલાથી મુનિ કદાચ માંસકે મત્સ્યને શરીરપર રાખીને તે વ્યાધિને મટાડે તેનામાટે આ સૂત્ર છે અને અહીં જીજ ધાતુનો અર્થ ખાવું નહિ કરતાં શરીરપર લગાડવું એવો કરવો; અગર હેમસૂત્રોના અભિપ્રાયે આ સૂત્રનું વ્યાખ્યાન કરવું. દશવૈકાળિકની દીકામાં હરિભદ્રસૂત્રિએ માંસ અને મત્સ્ય શબ્દે તે નામની વનસ્પતિ સ્થમજવી એવી વ્યાખ્યા પણ કરીછે. ૨ વધીપડેલો આહાર.

(૧૩૬)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

[એકાદશ ઉદ્દેશઃ]

ભિક્ષાગા^૧ ણામેગે એવ માહંસુ સમાણે^૨ વા વસમાણે વા ગામાણુગામં દૂર્હઞ્જમાણં મણુણં મોચ્છજાતં ભમિત્તા; “ સે ભિક્ખુ ગિલાહં, સે હંદહ^૩ ણં તસ્સાહરહ^૪, સેય ભિક્ખુ ણો મુંજેજ્જા, તુમં ચેવ ણં મુંજેજ્જાસિ ” સેગતિતો “ મોક્ષામિ ત્તિ ” કદુ પલિઞ્ચિય^૫ પલિઞ્ચિય આલોપ્પજ્જા, તંજહા;—હમે પિંદે, હમે લોપ^૬, હમે તિત્તપ, હમે કહુપ, હમે કસાપ, હમે અંબિલે, હમે મહુરે, ણો ચલ્લુ એત્તો કિંચિ ગિલાણસ્સ સદતિ ત્તિ; માહુટ્ટાણં સંપાસે ણો એવં કરેજ્જા તહેવ^૭ તં આલોપ્પજ્જા જહેવ તં ગિલાણસ્સ સયતિ, તંજહા;—તિત્તયં તિત્તપ્પતિ વા, કહુયં કહુપ્પત્તિવા, કસાપં કસાપ્પતિ વા, અંબિલં અંબિલે ત્તિ વા, મહુરં મહુરેત્તિ વા।(૬૩૩)

ભિક્ષાગા ણામેગે એવમાહંસુ સમાણે વા વસમાણે વા ગામાણુગામં દૂર્હઞ્જમાણે મણુણં મોચ્છજાતં ભમિત્તા; “ સે ભિક્ખુ ગિલાહ, સે હંદહ ણં તસ્સાહરહ સે ય ભિક્ખુ ણો મુંજેજ્જા, આહરેજ્જા સિ ણં ” “ ણો ચલ્લુ મે અંતરાપ, આહરિસ્સામિ ” હચ્ચેવાહ આયતણાહ ઉવાતિકમ્મ^૮ । (૬૩૪)

૧ ભિક્ષાદાઃ ૨ સમાનાન્ સાંભોગિકાન્ વા શબ્દાદસાંભોગિકાંશ્ચ ૩ ગૃહીત યૂયં ૪ તત્સ્ય આહરત સત્સમે પ્રયચ્છત ૫ ગોપિત્વા ગોપિત્વા ૬ રક્ષઃ ૭ તથાવસ્થિતં ૮ દયા દાહરેદ્દેતિશેષઃ ।

અગ્નીઆરમો ઉદ્દેશ.

(મળેલા આહાર માટેની બે શિક્ષાઓ, તથા સાતપિંડપણાઓ^૧
અને સાત પાણુપણાઓ.^૨)

ભિક્ષાર્થી મુનિઓ પોતાના સંભોગી^૩ કે ત્યાં વસનારા કે આમાનુગ્રામ કરનારા મુનિને એવું કહે કે “ આપણનો અમુક મુનિ માંદો છે, માટે તેના સાઈ તમે રૂડું ભોજન મળે તો લાવીને તેને આપશો; અને તે મુનિ જો તે નહિ ખાય તો તે તમે ખાઈ જાઓ.” આવે વખતે જો તે આહાર લાવનાર મુનિ તે આહાર પોતે ખાવા ઇચ્છીને તેના માટે માંદા મુનિને ઊંધુ ચતું સમજાવે; જેમકે. “ આ લાવેલું ભોજન છે પણ તે લૂખું, યા તીખું, કડક, કસાકસું, ખાડું, કે મીઠું છે જેથી તે માંદા માણસને લાયકું નથી.” તો તે મુનિ દોષપાત્ર થાય છે. માટે એમ કદાપિ નહિ કરવું. કિંતુ જેમ તે આહાર માંદા મુનિને કામ આવતું હોય તેમ તેને જણાવવું. (૬૩૩)

ભિક્ષાર્થી મુનિઓ પોતાના સંભોગી કે ત્યાં વસનારા કે આમાનુગ્રામ કરતા મુનિને આવું કહે કે આપણનો અમુક મુનિ માંદો છે તેના માટે તેને રૂડું ભોજન લાવી આપશો. અને જો તે માંદો મુનિ તે નહિ ખાય તો તે અમારા પાસે લાવશો.” આવું સાંભળી લાવનાર મુનિ એલે કે મને કંઈ વિદ્ય નહિ નડશે તો હું લાવી આપીશ. આમ કહી તે મુનિ આહાર લાવી માંદાને બતાવે અને જો તે નહિ ખાય તો તે પોતે ખાવા ઇચ્છી બીજાઓને જો તે બતાવવા નહિ જાય તો તે દોષપાત્ર થાય છે માટે તેમ પણ ન કરવું. (૬૩૪)

૧ આહાર લેવાની પ્રતિજ્ઞાઓ ૨ પાણી લેવાની પ્રતિજ્ઞાઓ ૩ સાથે બેશી જમનાર (શિક્ષામાં વા શબ્દથી અસંભોગિક પણ સાથે કીધા છે.)

અધ્યયન દસમું.

(૧૩૭)

અહ મિચ્છૂ જાળેજ્ઞા સત્ત પિંડેસણાઓ સત્ત પાળેસણાઓ। તથા ચલુ દમા પદમા પિંડે-
સણા-અસંસટે હૃથે અસંસટે મત્તે; તદ્દપ્પગારેણ અસંસટેણ હૃથેણ વા મત્તપુણ વા, અસણ વા
પાણ વા સ્વાદમં વા સાદમં વા, સયં વા ણં જાણ્ઞા, પરોવા સે દિજ્ઞા, ફાસુયં જાવ પ-
ડિગાહેજ્ઞા ઇતિ પદમા પિંડેસણા । (૬૩૫)

અહાવરા દોઢા પિંડેસણા;-સંસટે હૃથે સંસટે મત્તપુ; તદ્દેવ દોઢા પિંડેસણા ઇતિ દોઢા
પિંડેસણા । (૬૩૬)

અહાવરા તચ્ચા પિંડેસણા;-દ્વહલુ પાઈણં વા પડીણં વા દાહિણં વા ઉદીણં વા સંતે-
ગતિયા સહ્ધા ભવંતિ; ગાહાવતી વા જાવ કમ્મકરી વા, તેસિં ચ ણં અણ્ણતરેસુ વિરૂવલ્લેસુ
ભાચણજાતેસુ ઉવણિક્કલ્લપુવ્વે^૧ સિયા, તંજહા;-થાલંસિ વા, પિઠરંસિ વા, સરગંસિ^૨ વા,
પરગંસિ^૩ વા, વરગંસિ^૪ વા । અહપુણ એવં જાળેજ્ઞા-અસંસટે હૃથે સંસટે મત્તે, સંસટે હૃથે
અસંસટે મત્તે-સેય પડિગ્ગહધારી સિયા પાણિપડિગ્ગાહણ વા-સે પુવ્વામેવ આલોણ્ઞા, “ આ-
ઉસો ત્તિ વા, ભગિણિ ત્તિ વા, એતેણં તુમં અસંસટેણ હૃથેણ સંસટેણ મત્તેણ, સંસટેણ વા હ-
થેણ અસંસટેણ મત્તેણ અસિંસ પડિગ્ગહગસિ વા પાણંસિ વા ણિહદ્દુ ઉવિત્તુ દલ્લયાહિ ” તદ્દ-
પ્પગારં ભોચણજાયં ત્તયં વા ણં જાણ્ઞા પરો વા સે દેજ્ઞા, ફાસુયં જાવ પડિગાહેજ્ઞા તચ્ચા
પિંડેસણા । (૬૩૭)

અહાવરા ચરુથા પિંડેસણા;-સે મિચ્છૂ વા મિચ્છૂણી વા સેજ્ઞપુણ જાળેજ્ઞા-પિહુમં વા

૧ અશ્વનાદિ ઇતિશેષઃ ૨ સૂર્યાદૌ ૩ હલ્લિકાદૌ ૪ મહર્ધ્યપાત્રે.

હવે મુનિને સાત પિંડેપણાઓ અને સાત પાનેપણાઓ બાણુવાની છે. ત્યાં પહેલી પિં-
ડેપણા આ કે-ચોખા હાથ અને ચોખું પાત્ર. આ ચોખા હાથ અને ચોખા પાત્રથીજ મળ-
તાં આહારપાણી પોતે માગી લેવાં અથવા જીનને આપવા માંડે તે ગ્રહણ કરવાં. એ પહેલી
પિંડેપણા. (૬૩૫)

બીજી પિંડેપણા આ કે ખરડેસો હાથ અને ખરડેલું પાત્ર. આવી રીતેજ આહાર-
પાણી ગ્રહણ કરવા. એ બીજી પિંડેપણા. (૬૩૬)

ત્રીજી પિંડેપણા આ છે. આ પૃથ્વીપર ચારે બાજુ કેટલાએક ગૃહસ્થથી માંડી
ચાકર લગીના શ્રદ્ધાલુ જીવ હોય છે. તેઓને ત્યાં થાલ, હાંલાં, સૂપડાં, છાપ, કે બહુ મૂ-
ળા વાસણમાં આહારપાણી પડેલાં હોય છે. ત્યાં ને એવું જણાય કે તેના હાથ
ચોખા છે અને વાસણ ખરડેલાં છે, તો આવે વખતે પાત્રધારી અથવા કરપાત્રી મુનિએ
શરૂઆતમાંજ આવું કહેવું કે “ હે આયુષ્મન્ અથવા બહેન, તમે ચોખા હાથ અને ખર-
ડેલા પાત્રવડે અથવા ખરડેલા હાથ અને ચોખા પાત્રવડે આ અમારા પાત્રમાં કે હાથમાં
આપવાનું કરો. ” અને આ રીતે મળેલો આહારજ ગ્રહણ કરવો. એ ત્રીજી પિં-
ડેપણા. (૬૩૭)

ચોથી પિંડેપણા-મુનિ કે આર્યાએ જે પૌંવાં કે ચોખાની ભૂટી એવી જણાય કે

(૧૩૮)

આચાર્ય-ભૂષણ તથા ભાષાન્તર.

જાવ ચાવલપલં વા-અર્સિં સ્વલુ પડિગાહિતંસિ અપે પચ્છાકમ્મે અપે પજ્જવજાતે^૧-ત-
હપ્પગારં પિયું વા સયં વા જાણ્જા જાવ પડિગાહેજ્જા । ચત્થા પિંહેસણા (૬૩૮)

અહાવરા પંચમા પિંહેસણા; સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા જાવ સમાણે ડગ્ગહિતમેવ
ભોયણ જાતં જાણેજ્જા, તંજહા;—સરાવંસિ વા, ડિંહિમંસિ^૨ વા કોસગંસિ^૩ વા—અહપુણ એવં
જાણેજ્જા—બહુપરિયાવન્ને પાણિસુ ડગલેવે—તહપ્પગારં. અસણં વા પાણં વા સ્વાહમં વા સાહમં
વા સયં વા ણં જાણ્જા જાવ પડિગાહેજ્જા । પંચમા પિંહેસણા । (૬૩૯)

અહાવરા છઠ્ઠા પિંહેસણા;—સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા ડગ્ગહિયમેવ ભોયણજાયં જાણેજ્જા
જંચ સયદ્દાપ્પ પગ્ગહિયં જંચ પરદ્દાપ્પ પગ્ગહિયં પાયપરિયાવન્નં પાણિપરિયાવન્નં ફાસુયં જાવ પ-
ડિગાહેજ્જા । છટ્ઠા પિંહેસણા । (૬૪૦)

અહાવરા સત્તમા પિંહેસણા;—સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા જાવ સમાણે ડગ્ગહિયધમ્મિયં
ભોયણજાયં જાણેજ્જા—જંચન્ને બહવે દુપય-ચડપ્પય-સમણ-માહણ-અતિહિ-કિવણ-વળીમગા
ળાવકંલંસિ, તહપ્પગારં ડગ્ગહિયધમ્મિયં ભોયણજાયં સયં વા ણં જાણ્જા પરો વા સે દિજ્જા
જાવ ફાસુયં પડિગાહેજ્જા । સત્તમા પિંહેસણા । ઇચ્છેયાઓ સત્ત પિંહેસણાઓ । (૬૪૧)

અહાવરા સત્ત પાણેસણાઓ । તત્થ સ્વલુ ઇમા પઠમા પાણેસણા;—અસંસદ્દે હત્થે, તંચેવ
માણિયન્વં । નવરં ચત્થાણ્ પાણત્તં । સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા જાવ સમાણે સેજ્જંપુણ
પાણગજાયં જાણેજ્જા, તંજહા;—તિલોદગં વા, તુસોદગં વા, જવોદગં વા, આયામં વા, સો-
વીરં વા, સુદ્ધવિયડં વા,—અર્સિં સ્વલુ પડિગાહિયંસિ અપે પચ્છાકમ્મે—તહેવ પડિગા-
હેજ્જા । (૬૪૨)

૧ અલ્પં તુષાદિ સ્વજનીયં ૨ ડિંહિમં કાંસ્યં માજનં ૩ મગ્ગધમ્મસિદ્ધમાજનવિશેષઃ

ને લીધાથી થોડોજ પશ્ચાત્કર્મ નામનો દોષ થશે તથા તેમાંની થોડીજ છાલ વગેરે છાંડવી
પડશે તેવાં પૌંવાં કે ચોખાની ભૂકી વગેરેજ અહણ કરવા. એ ચોથી પિંડેપણા. (૬૩૮)

પાંચમી પિંડેપણા—મુનિ કે આર્યાએ ને ભોળન ગૃહસ્થે પોતે ખાવા માટે પ્યાલા,
ચાલી, કે કોષક નામના વાસણમાં ખુલ્લું ધરેલું હોય ને તે ગૃહસ્થના હાથપરની બીનાશ
સૂકાઈ ગયેલી હોય તોજ તે અહણ કરવું. એ પાંચમી પિંડેપણા, (૬૩૯)

છઠ્ઠી પિંડેપણા—મુનિ કે આર્યાએ ગૃહસ્થે પોતા માટે કે બીજાને દેવા માટે પાત્ર
કે હાથમાં ખુલ્લું ધરેલું ને ભોળન જણાય તેજ લેવું. એ છઠ્ઠી પિંડેપણા. (૬૪૦)

સાતમી પિંડેપણા—મુનિ કે આર્યાએ ને ભોળન ફેંકી દેવા યોગ્ય જણાય અને
નેને બીજા મનુષ્ય કે જનવરો અથવા તો શ્રમણ બ્રાહ્મણાદિક લેવા ન ઇચ્છે તેવુંજ ભો-
ળન અહણ કરવું. એ સાતમી પિંડેસણા. એ રીતે સાત પિંડેસણાઓ જણવી. (૬૪૧)

હવે સાત પાત્રેપણાઓ આ પ્રમાણે—ત્યાં પેહેલી પાત્રેપણા એ કે હાથ ચોખા અને
પાત્ર ખરડેલા. એમ પિંડેપણા મુજબ સમજી લેવું, માત્ર ચોથી પાત્રેપણામાં આ પ્રમાણે
વિશેષ છે કે,—મુનિ અથવા આર્યાએ તળતું ધોવણ, તુપતું ધોવણ, જવતું ધોવણ, ચોસામણતું
પાણી, કાંજતું પાણી, કે ઉતું પાણી કે ને લીધાથી અલ્પ પશ્ચાત્કર્મ નામનો દોષ સંભવે તેજ
અહણ કરવાં, એ ચોથી પાત્રેપણા. (૬૪૨)

અધ્યયન દસમું.

(૧૩૯)

इच्छेतासि सत्तण्हं पिंडेसणाणं सत्तण्हं पाणेसणाणं अण्णत्तरं पडिमं पडिवज्जमाणे णो एवं वदेज्जा;—“मिच्छा पडिवज्जा खलु एते भयवंतारो । अहमेगे सम्मं पडिवज्जे । जे एते भयवंतारो एयाओ पडिमाओ पडिवज्जित्ताणं विहरन्ति, जे व अहमसि एयं पडिमं पडिवज्जित्ताणं विहरामि, सन्वे ते जिणाणाए उवट्ठित्ता अन्नोन्नसमाहीए एवं चण्हं विहरन्ति । (६४३)

एयं खलु तस्स भिक्खुस्स भिक्खुणीए वा सामग्गियं । (६४४)

એ રીતે સાત પિંડેપણાઓ અને સાત પાનેપણાઓમાંની કોઇ પણ પ્રતિમા અંગીકાર કરનાર મુનિએ આવું કદાપિ ન બોલવું કે “બીજા મુનિઓએ ગેરવાળખી રીતે પ્રતિમાઓ લીધી છે, માત્ર મેં જ રીતે લીધી છે.” કિંતુ જો બીજા મુનિઓ એ પ્રતિમાઓ ધરીને ફરે છે તથા હું પણ એ પ્રતિમા ધરીને ફરું છું તે સર્વે જિનેશ્વરના ફરમાનને તાબે રહી પરસ્પર શાંતિથી સરખાવે છીએ (એ રીતે આત્મોત્કર્ષ ત્યાગ કરવો.) (૬૪૩)

એ ભિક્ષુ અને આર્યાઓનું સંપૂર્ણ સાધુપણું છે. (૬૪૪)

(૧૪૦)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

શય્યાભ્ય મેકાદશ મધ્યયનમ્

(પ્રથમ ઉદ્દેશઃ)

જે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા અભિક્ષેજ્જા ઉવસ્સયં એસિત્તે, સે અણુપવિસે ગામં વા નગરં વા જાવ રાયહાણિં વા। (૬૪૫)

સેઝ્જંપુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્જા સઅંઢં સપાણં જાવ સસંતાણયં તહપ્પગારે ઉવસ્સેણ ણો ઠાણં^૧ વા સેઝ્જં^૨ વા નિસીહિયં^૩ વા ચેતેજ્જા^૪। (૬૪૬)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સેઝ્જંપુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્જા અપ્પંઢં અપ્પપાણં જાવ અપ્પસતાણયં તહપ્પગારે ઉવસ્સેણ પહિલેહેત્તા પમજ્જેત્તા તત્તો સંજયામેઘ ઠાણં વા સેઝ્જં વા નિસીહિયં વા ચેતેજ્જા। (૬૪૭)

સે ઝ્જં પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્જા અસ્સિપાડિયાણં^૫ એગં સાહમ્મિયં સમુદિસ્સ પાણાં મૂ-

૧ કાયોત્સર્ગે ૨ સંસ્તારકં ૩ સ્વાધ્યાયં ૪ ચિંતયંત્તુ કુર્યાત્. ૫ એતાન્ મુનીન્ પ્રતિજ્ઞાય.

અધ્યયન અગ્યારમ્,

શય્યા.

પહેલો ઉદ્દેશ.

(વસતિના વિચિત્ર દોષોનું વર્ણન.)

જે ભિક્ષુક અથવા આર્યાને ઉપાશ્રય [મકાન] મેળવવાની જરૂર પડે ત્યારે તેણે ગામ નગર કે રાજધાનિમાં જવું. (૬૪૫)

જે મકાન ઈંડાં, જંતુઓ, અને કિડિઓવાળું જણાય તેવા મકાનમાં સ્થાન, શય્યા કે બેઠક નહિ કરવી. (૬૪૬)

ભિક્ષુક અથવા આર્યાએ જે મકાનમાં ઈંડાં, જંતુઓ અને કિડિઓ ધણા થોડા જણાય તેવા ઉપાશ્રયમાં જોઈ તપાસી પ્રમાણ કરી ત્યારબાદ ચતનાપૂર્વક ત્યાં સ્થાન શય્યા કે બેઠક કરવી. (૬૪૭)

વળી જે ઉપાશ્રય મુનિઓના માટે જ બનાવેલો કે રાખેલો જણાય. જેમકે, તેઓએ મુકરર સમાનધર્મી સાધુના માટે જીવહિંસાપૂર્વક બંધાયો હોય या વેચાતો હય રાખ્યો

અધ્યયન અગીયારમું.

(૧૪૧)

તાઈં જીવાઈં સત્તાઈં સમારબમ સમુદિસ્સ કીયં પામિચં અઘેજ્જં અણિસદ્દં અભિહદં આહુ
વેણિ તહપ્પગારે ઉવસ્સણ પુરિસંતરગઢે વા અપુરિસંતરગઢે વા જાવ આસેવિતે વા ણો ઠાળં
વા સેજ્જં વા ણિસીહિયં વા ચેતેજ્જા । एवं बहवे साहम्मिया एगा साहम्मिणी बहवे साह-
म्मिणीओ । (૬૪૮)

સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુણી વા સે જ્જં પુણ ઉવસ્સયં જાળેજ્જા અસ્સંજણ મિક્ખુપડિયાણ
કિવણવળીમણ પગણિય પગણિય સમુદિસ્સ પાણાઈં મૂયાઈં જાવાઈં સત્તાઈં જાવ વેણિ તહ-
પ્પગારે ઉવસ્સણ અપુરિસંતરગઢે જાવ અણાસેવિણ ણો ઠાળં વા સેજ્જં વા ણિસીહિયં વા ચેતે-
જ્જા અહપુણ એવં જાળેજ્જા પુરિસંતરગઢે જાવ આસેવિતે પડિલેહિત્તા પમજ્જિત્તા તત્તો સંજયા-
મેવ ઠાળં વા સેજ્જં વા ણિસીહિયં વા ચેતેજ્જા । (૬૪૯)

સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુણી વા સેજ્જંપુણ ઉવસ્સયં જાળેજ્જા અસ્સંજણ મિક્ખુપડિયાણ^૧
કાટ્ટુણ^૨ વા ઉક્કાપણ વા છન્ને વાલિત્તે વા ઘટ્ટે વા મટ્ટે વા સંમટ્ટે વા સંપધૂમિણ વા, તહપ્પગારે
ઉવસ્સણ અપુરિસંતરગઢે જાવ અણાસેવિણ ણો ઠાળં વા સેજ્જં વા ણિસીહિયં વા ચેતેજ્જા
અહપુણ એવં જાળેજ્જા પુરિસંતરગઢે જાવ આસેવિતે, પડિલેહિત્તા પમજ્જિત્તા તત્તો સંજયામેવ
જાવ ચેતેજ્જા । (૬૫૦)

૧ ઉપાશ્રયં કુર્યાત્ સર્વં ભૂતઃસ્વાદિતિશેષઃ ૨ ક્ષાપ્તાદિભિઃસંસ્કૃતઃ

હોય અથવા ભાડે રાખેલો હોય યા ઝૂંટાવી લઇ રાખેલો હોય યા માલેકની રજા લીધા શિ-
વાય રાખેલો હોય યા તે તૈયાર થઇ રહેતાં તરત બીજા માણસવતી મુનિના સામે જઇ
જણાવેલો હોય તેવો ઉપાશ્રય અગર દેનાર ધણીએ ચણેલો હોય યા બીજા પુરૂષે ચ-
ણેલો હોય તેમજ તે દેનારે નહિ વાપરેલો હોય યા વાપરેલો હોય તોપણ તેમાં મુનિએ તથા
આર્યાએ સ્થાન શય્યા કે ખેડક નહિ કરવી. એજ રીતે ધણા મુનિઓને યા એક આર્યા કે
ધણી આર્યાઓને ઉદ્દેશીને કરેલા મકાનમાં પણ નહિ રહેવું. (૬૪૮)

મુનિ અથવા આર્યાએ જે મકાન ધણાએક (બુદ્ધમતી) શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, વટેમાર્ગી, યા-
ચક, કે ભાટચારણના માટે કરેલું કે રાખેલું જણાય અને તે મકાન તે દેનાર પુરૂષેજ ક-
રેલું હોય અને હજી વપરાયલું પણ ન હોય તો તેવા મકાનમાં રહેવું નહિ. અને જો તે
દેનાર પુરૂષથી બીજા પુરૂષે કરેલ હોય અને વપરાયલ પણ હોય તો મુનિ અથવા આર્યા-
એ યતનાપૂર્વક તેમાં રહેવું (૬૪૯)

જે ઉપાશ્રય મુનિના માટે અસંયતિ ગૃહસ્થોએ સુધરાવ્યો હોય. સમરાવ્યો હોય, લીંપા-
વ્યો હોય, સાફ કરાવ્યો હોય કે સુગંધિત કરાવ્યો હોય તેવો ઉપાશ્રય જો તે દેનાર પુરૂષે-
જ તેમ કરેલો હોય અને સુધરાવ્યા બાદ વાપરેલો પણ ન હોય તો તેમાં મુનિ તથા આ-
ર્યાએ સ્થાન શય્યા કે ખેડક નહિ કરવી. અને જો તે દેનાર પુરૂષથી બીજા પુરૂષે કરેલો
હોય અને વપરાયલો પણ હોય તો યતનાપૂર્વક ત્યાં વસવું. (૬૫૦)

(૧૪૨)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સે જ્ઞં પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્ઞા-અસ્સંજણ મિક્ષુપઢિયાણુ
હુહિયાઓ દુવારિઓ મહલ્લિઓ કુજ્ઞા, જહા પિંહેસણાણ, જાવ સંધારંગ સંયરેજ્ઞા બહિયા
ણિણક્કુ તહપ્પારે ઉવસ્સણ અપુરિસંતરગહે જાવ અણાસેવિતે નો ઠાળં વા સેજ્ઞં વા ણિ-
સીહિયં વા ચેતેજ્ઞા । અહપુણ એવં જાણેજ્ઞા-પુરિસંતરગહે જાવ આસેવિતે-પઢિલેહિત્તા પમાન્નિત્તા
તતો સંજયામેવ જાવ ચેતેજ્ઞા । (૬૫૧)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સે જ્ઞં પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્ઞા અસ્સંજણ મિક્ષુપઢિયાણુ
ઉદગપસૂયાણિ કંદાણિ વા, મૂલાણિ વા, પત્તાણિ વા, પુપ્પાણિ વા, બીયાણિ વા, હરિયા-
ણિ વા, ઠાળાતો ઠાળં સાહરતિ, બહિયા વા ણિણક્કુ^૧—તહપ્પગારે ઉવસ્સણ અપુરિસંતરગહે
જાવ નો ઠાળં વા સેજ્ઞં વા ણિસીહિયં વા ચેતેજ્ઞા । અહ પુણ એવં જાણેજ્ઞા, પુરિસંતરગહે
જાવ ચેતેજ્ઞા । (૬૫૨)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સે જ્ઞં પુણ જાણેજ્ઞા-અસ્સંજણ મિક્ષુપઢિયાણુ પીઠં વા,
ફલગં વા, ણિસ્સેણિ વા, ઉદૂહલં વા, ઠાળાતો ઠાળં સાહરતિ, બહિયા વા ણિણક્કુ,—તહ-
પ્પગારે ઉવસ્સણ અપુરિસંતરગહે જાવ નો ઠાળં વા સેજ્ઞં વા ણિસીહિયં વા ચેતેજ્ઞા । અહપુણ
એવં જાણેજ્ઞા પુરિસંતરગહે જાવ ચેતેજ્ઞા । (૬૫૩)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સે જ્ઞં પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્ઞા, તંજહા;—ખંધંસિ વા, મં-
ચંસિ વા, માલંસિ વા, પાસાયંસિ વા, હમ્મિયતલંસિ વા, અણ્ણતરંસિ વા તહપ્પગારંસિ અં-
તલિક્કજાયંસિ, ણળત્થ આગાઢા-ગાઢેહિં કારણેહિં^૨, ઠાળં વા સેજ્ઞં વા ણિસીહિયં વા ચે-
તેજ્ઞા । (૬૫૪)

૧ નિસ્સારયતિ ૨ તથાવિધાત્ પ્રયાંજનાદિત્યર્થઃ

જે મકાનમાના નાના ઝોરડાઓને મુનિના માટે અસંયતિ ગૃહસ્થ મોહોટાં કરાવે અ-
ગર મોહોટાને નાના કરાવે અથવા મુનિના માટે અંદર બેઠક કરે અથવા બાહર કરે તો તે-
વો ઉપાશ્રય જો તે દેનાર પુરૂષે જ તેમ કરેલો અને હજી વાપરેલો ન હોય તો ત્યાં નહિ
વસવું પણ જો તે બીજા પુરૂષે કરેલો અને વાપરેલો જણાય તો ત્યાં યતનાપૂર્વક
વસવું (૬૫૧)

જે મકાનમાંથી ગૃહસ્થ સાધુના માટે કંદ મૂળ, પત્ર, પુષ્પ, ફળ, બીજ, કે ધાસ
વગેરે લીધોતરીને એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે ઉખેડીને લઈ જાય અથવા બાહર કહાડે તે-
વો ઉપાશ્રય જો તે દેનાર પુરૂષે તેમ કરેલો જણાય તો ત્યાં નહિ રહેવું. પણ જો તે બીજા
પુરૂષે તેમ કરેલો જણાય તો ત્યાં રહેવું (૬૫૨)

જે મકાનમાં ગૃહસ્થ સાધુના માટે બાજી, પાટ, નીસરણી કે ઉખળ ઉથલાવીને એક
ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે રાખે અથવા બાહર કહાડી મેલે તેવો ઉપાશ્રય જો લેનાર ધણીએ જ તેમ
કરેલ હોય તો ત્યાં નહિ વસવું પણ જો પુરૂષાંતરકૃત હોય તો યતનાપૂર્વક ત્યાં રહેવું (૬૫૩)

મુનિએ કે આર્યાએ થાંભલાની ટોચ પર રહેલા મકાનમાં માંચડાઓ ઉપર કે માલ
ઉપર અથવા બીજાં ભોં ઉપર અથવા અગાશીમાં કે બીજા કોઈ પણ આકાશવર્તી મકાન-
માં જરૂરી કારણે શિવાય રહેવું નહિ (૬૫૪)

અધ્યયન અંગીયારમું.

(૧૪૩)

સ અહચ્ચ ચેતિતે સિયા, ણો તત્થ સીંઓદગવિયહેણ વા ડસિણોદગવિયહેણ વા હ-
સ્થાણિ વા, પાદાણિ વા, અંધીણિ વા, દંતાણિ વા, મુહં વા, ઉચ્છોલેજ્જ વા પહોણ્જ વા;
ણે તત્થ ઝસઠં^૧ પગરેજ્ઞા, તંજહા;—ઉચ્ચારં વા, પાસવળં વા, ચેલં વા, સિંવાણં વા, વંતં
વા, પિત્તં વા, પૂતિં વા, સોણિયં વા, અન્નતરં વા સરીરાવયવં । દેવલો બૂયા “ આયાણ—
મેયં ” । સે તત્થ ઝસઠં પગરેમાણે પયલેજ્જ વા પવટેજ્જ વા । સે તત્થ પયલેમાણે પવટેમાણે
વા હત્થં વા જાવ સીસં વા અન્નતરં વા કાર્યસિ ઈંદિયજાતં લ્હસેજ્ઞા, પાણાણિ વા અભિ-
હણેજ્જ વા જાવ વવરોવેજ્જ વા । અહ ભિક્ખૂણં પુચ્ચોવદિટ્ઠા एस पइच्चा जाव जं तहप्पगारे
उवस्सए अंतलिक्खजाते णो ठाणं वा सेज्जं वा णिसीहिंयं वा चेत्तेज्ઞા । (૬૫૫)

સે ભિક્ખૂ વા ભિક્ખુણી વા સે જં પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્ઞા-સહસ્થિયં સચ્ચુહું^૨ સપસુભ-
જ્ઞપાણં, તહપ્પગારે સાગારિય ઉવસ્સए णो ठाणं वा सेज्जं वा णिसीहिंयं वा चेत्तेज्ઞા । આયા-
ણ-મેયં ભિક્ખુસ્સ ગાહાવતિકુલેણ સંદિ સંવસમાણસ્સ । અલ્લસए^૩ વા વિસુહ્યા વા ઢઢી વા
ણં ઉવ્વાહિજ્ઞા અન્નતરે વા સે દુક્ખે રોગાતંકે સમુપ્પજેજ્ઞા, અસંજए कलुणवडियाए तं भि-
ક્खुस्स गातं तेलेण વા, ઘણ વા, ણવળીતેણ વા, વસાए વા, અઘ્ભંગેજ્જ વા મક્કિજ્જ વા,
સિણાણેણ^૪ વા કક્કેણ^૫ વા લોદેણ^૬ વા વસેણ^૭ વા ચુણ્ણેણ વા પડમેણ^૮ વા આઘસેજ્જ વા
ઉવલેજ્જ વા ઉવટેજ્જ વા; સીંઓદગવિયહેણ વા ડસિણોદગવિયહેણ વા ઉચ્છોલેજ્જ વા પચ્છો-
લેજ્જ વા પહોણ્જ વા સિણાવિજ્જ વા સિંચેજ્જ વા દારુણા વા દારુપરિણામં કદ્દુ અગ્ગિંકાર્ય
ઉજ્જાલેજ્જ વા પયાલિજ્જ વા ઉજ્જલિત્તા કાર્ય આયાવેજ્જ વા પયાવેજ્જ વા । અહ ભિક્ખુણં પુ-

૧ ઉત્તુષ્ઠં ૨ સવાલં શુદ્ધજંતુસહિતં વા ૩ હસ્તપાદાદિસ્તંભઃ શ્વપથુર્વા ૪ (સુગંધિદ્ર-
વ્યસમુદયઃ) ૫ (કપાયદ્રવ્યક્વાથઃ) ૬ લોઘં પ્રતીતં. ૭ કંપિલ્લકાદિ ૮ પદ્મં પ્રતીતં

કદાય ત્યાં રહેવું પડે ત્યારે ત્યાં થંડા કે ગરમ પાણીથી હાથ, પગ, દાંત કે
મુખ ધોવાં કરવાં નહિ. તેમજ ત્યાં ખરચુ પાણી કે લઘુનીત [પિશાબ] તથા શ્લેષ્મ
[બડખા], વમન, પિત્ત, પશ, લોહી કે કોઈ પણ શરીર સંબંધી અશુચિ કરવી નહિ, કેમકે
તેમ કરતાં કેવળજ્ઞાનિએ દૂષણ વર્ણવ્યાં છે, જે માટે ત્યાં તેમ કરતાં કદાય મુનિ રખણિત
થઈ નીચે પડી જાય તો તેના હાથપગ કે માથું અથવા કોઈ પણ ઘટ્ટિયો ભાંગી નાશ
પામે અને હેડે આવેલા જીવ જંતુઓનો પણ નાશ થાય. માટે મુનિને એવી ભલામણ છે
કે તેણે આકાશવર્તી મકાનમાં નિવાસ ન કરવો (૬૫૫)

જે મકાનમાં બાલખચ્ચા કે સ્ત્રીઓ રહેતી હોય અથવા કૂતરા બિલાડા વિગેરે કુદ્ર જં-
તુઓ રહેતાં હોય અથવા જનજરો રહેતાં હોય તથા તેમનાં ખાનપાન ત્યાં રખાતાં હોય તે-
વા ગૃહસ્થના પરિચયવાલા મકાનમાં વાસ ન કરવો. કારણ કે તેવા ગૃહસ્થના ઘરમાં વસતાં
બહુ દોષ સંભવે છે. ત્યાં રહેલા મુનિને ત્યાં પહેલો દોષ એ કે કદાય જો સોજા, વિશુચિ-
કા, ઉલટી, કે કોઈ પણ રોગ કે શળ વગેરે પીડા ઉત્પન્ન થશે તો ત્યાં રહેતા અસંયતિ
ગૃહસ્થો તરત કશ્ણુ લાવીને તે મુનિના શરીરને તૈલ, ઘૂત, માખણ કે ચરખી મસલે કે
ચોપડે, અથવા તો સુગંધિ દ્રવ્યો વડે, યા ઉકાળેલા ક્વાથજળવડે, યા લોદ્રવડે યા ચૂર્ણ
વડે યા પદ્મકવડે ઘસશે કે ખરડશે; અથવા થંડા કે ગરમ પાણીથી છાંટશે, ધોશે, નવરાવશે,

(૧૪૪)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

બ્વોવદિદ્દા એસ પતિજ્ઞા જં તહપ્પગારે સાગારિણે ઉવસ્સણે નો ઠાળં વા સેજં વા નિસીહિયં વા ચેતેજ્ઞા । (૬૫૬)

આચાર્ય-મેયં ભિક્ખુસ્સ સાગારિણે ઉવસ્સણે વસમાણસ્સ;—ઇહં સ્વલુ ગાહાવતી વા જાવ કમ્મકરી વા અન્નમન્નં અક્કોસંતિ વા વયંતિ વા રંભેતિ વા ઉદ્ધંતિ વા, અહં ભિક્ખુ નં ઉચ્ચાવયં મળં ણિયચ્છેજ્ઞા:—એતે સ્વલુ અન્નમન્નં ઉક્કોસંતુ વા, મા વા ઉક્કોસંતુ જાવ મા વા ઉદ્ધંતુ । અહં ભિક્ખુણં પુવ્વોવદિદ્દા એસ પદ્ધત્તા જાવ જં તહપ્પગારે સાગારિણે ઉવસ્સણે નો ઠાળં વા સેજં વા નિસીહિયં વા ચેતેજ્ઞા । (૬૫૭)

આચાર્ય-મેયં ભિક્ખુસ્સ ગાહાવતીહિં સંધિ સંવસમાણસ્સ:—ઇહં સ્વલુ ગાહાવતી અપ્પનો સઅટ્ટાણે અગણિકાયં ઉજ્જાલેજ્ઞા વા પજ્જાલેજ્ઞા વા વિજ્જાવેજ્ઞા વા, અહં ભિક્ખુ ઉચ્ચાવયં મળં ણિયચ્છેજ્ઞા:—એતે સ્વલુ અગણિકાયં ઉજ્જાલેંતુવા, મા વા ઉજ્જાલેંતુ, જાવ મા વા વિજ્જાવેંતુ અહં ભિક્ખુ નં પુવ્વોવદિદ્દા જાવ જં તહપ્પગારે ઉવસ્સણે નો ઠાળં વા સેજં વા નિસીહિયં વા ચેતેજ્ઞા । (૬૫૮)

આચાર્ય-મેયં ભિક્ખુસ્સ ગાહાવતીહિં સંધિ સંવસમાણસ્સ:—ઇહં સ્વલુ ગાહાવતીસં કુંડલે વા, ગુણં^૧ વા, મળી વા, મોત્તિણ વા, હિરન્ને વા, કડગાણિ વા તુહિયાણિ^૨ વા, તિસરગાણિ વા, પાલંબાણિ વા, હારે વા, અદ્ધહારે વા, એગાવલી વા, મુત્તાવલી વા, કળગાવલી વા, રચનાવલી વા તરુણિયં વા કુમારિં અલંકરિયવિમ્મસિયં પેહાણે, અહં ભિક્ખુ ઉચ્ચાવયં મળં ણિયચ્છેજ્ઞા, “ એરિસિયા વા સા, નોવા એરિસિયા ” ઇતિ વા નં બૂયા, ઇતિ વા નં મળં સાણ્ણા । અહં ભિક્ખુણં પુવ્વોવદિદ્દા જાવ જં તહપ્પગારે ઉવસ્સણે નો ઠાળં વા જાવ ચેતેજ્ઞા । (૬૫૯)

૧ રસના-મેલ્લમંડન મિતિયાવત્ ૨ અંગદાનિ

સીંચશે; અથવા લાકડાને લાકડા સાથે ધસી અગ્નિ સલગાવી શરીરને તપાવશે. માટે સાધુને એવી ભલામણ છે કે તેણે તેવી તરેહના ગૃહસ્થના ઘરે નિવાસ ન કરવો (૬૫૬)

ત્યાં વસતાં વળી બીજને આ દોષ છે. ત્યાં રહેતાં ગૃહસ્થથી ચાકર લગીના લોકો અરસપરસ બોલાચાલી કરે या भारभारी वगेरा अभेडा करे त्पारे ते देणी साधुंनुं द्विष उं-युं थाय नेमके “એઓ ભલે લડયા કરો અથવા એઓ લડોમાં” તે માટે સાધુને એ ભલામણ છે કે તેણે તેવા પ્રકારના ગૃહસ્થના ઘરે નિવાસ ન કરવો (૬૫૭)

વળી ત્યાં ત્રીજને એ દોષ છે કે ત્યાં ગૃહસ્થ પોતાના માટે અગ્નિ ધખાવીને ખાલે કે વધારે ત્યારે મુનિનું કદાચ દિલ ઉંચું નીચું થાય કે આ ગૃહસ્થો ભલે અગ્નિ ધખાવે અગર મા ધખાવે, માટે મુનિને એવી ભલામણ છે કે તેણે તેવી જાતના મકાનમાં નહિ રહેવું (૬૫૮)

મુનિને ગૃહસ્થ સાથે વસતાં ચોથો આ દોષ છે;—ગૃહસ્થને ત્યાં કુંડલ, કંદોરા, મણિ, મોતી, સુવર્ણ, કડા, બાણુબંધ, ગંધા, સાંકળ, હાર, અર્ધહાર, એકાવળી, મુક્તાવળી, કનકાવળી, રત્નાવળી, વગેરા આભૂષણો નેઈ અથવા તેના સણગારથી શોભિત યુવાન કુમારિઓ નેઈ મુનિના મનને વિતર્ક થાય કે મારે ઘરે પશુ બધું આવુંજ હતું या મારે ત્યાં આવું ન હતું. માટે મુનિને એવી ભલામણ છે કે તેણે આવે સ્થળે ન રહેવું (૬૫૯)

અધ્યયન અગીયારમું.

(૧૪૫)

આયાળ મેયં ભિક્ષુસ્સ ગાહાવતિહિં સદ્ધિં સંવસમાળસ્સ:-હહ ગાહાવતિણીઓ વા, ગા-
હાવતિધૂયાઓ વા, ગાહાવતિસુળ્હાઓ વા, ગાહાવતિધાતીઓ વા ગાહાવતિદાસીઓ વા, ગાહા-
વતિકમ્મકરીઓ વા, તાસિં ચ ણં एवं वुत्तपुण्वं भवति:-“ જે હમે ભવંતિ સમણા ભગવંતો
જાવ ઉવરતા મેહુળાતો ધમ્માતો, ણો ચલુ દુતેસિં કપ્પહ મેહુળધમ્મં પરિયારણાદ આહ-
ટિત્તદ, જા ચ ચલુ દુતેસિં સદ્ધિં મેહુળધમ્મં પરિયારણાદ આહટેજ્જા, પુત્તં ચલુ સા લભેજ્જા
ઓયાસિંસ તેયસિંસ વચ્ચસિંસ^૧ જસસિંસ સંપહારિયં^૨ આલોયં દરિસિણિજ્જં.” એવપ્પગારં ણિગ્ગોસં
સોચ્છા ણિસમ્મ તાસિં ચ ણં અણ્ણયરી સદ્ધિયા તં તવસિંસ ભિક્ષું મેહુળધમ્મપરિયારણાદ
આહટ્ટાવેજ્જા^૩ । અહ ભિક્ષૂણં પુવ્વોવદિટ્ટા જાવ જં તહપ્પગારે સાગારિદ ઉવસ્સદ ણો ઢાળં
વા સેજ્જં વા ણિસીહિયં વા ચેતેજ્જા । (૬૬૦)

एयं खलु तस्स भिक्षुस्स भिक्षुणीए वा सामगगियं । (६६१)

[द्वितीय उद्देशः]

ગાહાવદ્ધે ણામેગે સુહસમાયારા ભવંતિ, ભિક્ષૂ ચ અસિણાણાદ સોયસમાયારે^૪ સે તગ્ગંધે
દુગ્ગંધે પઢિકૂલે પઢિકોમે યાવિ ભવતિ । જં પુવ્વકમ્મં તં પચ્છાકમ્મં, જં પચ્છાકમ્મં તં પુ-
વ્વકમ્મં તે ભિક્ષુપડિયાદ વટ્ટમાણે કરેજ્જા વા નો કરેજ્જા વા । અહ ભિક્ષૂણં પુવ્વોવદિટ્ટા

૧ રૂપવંતં ૨ સંપ્રામશૂરં ૩ અભિમુખં કુર્યાત્ ૪ કાયિકાચ્યાપારવાન્, કાર્યવશાત્.

ગૃહસ્થ સાથે વસતાં પાંચમો આ દોષ છે, ગૃહસ્થના ધરે તેની સ્ત્રીઓ, અથવા પુ-
ત્રીઓ અથવા વહુઓ, અથવા દાદાઓ અથવા દાસીઓ એક બીજામાં આવું બોલે છે કે
“ ને આ સ્ત્રીસંભોગથી નિવર્તેલા શ્રમણ ભગવંત હોય છે તેઓને સ્ત્રીઓ સાથે મૈથુન
કરવું નિષિદ્ધ છે, પણ ને કોઈ સ્ત્રી (એમને ડગાવીને) એમના સાથે સંભોગ કરે તો
તેણીને બળવાન તેજસ્વી રૂપવાન યશસ્વી અને વિજયી પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય. ” આવું બો-
લવું સાંભળીને કોઈ પુત્રની વાંછા ધરનારી ભોળી સ્ત્રી તે તપસ્વિ મુનિને ડગાવીને તેને પોતાના
પાશમાં પાડે. માટે મુનિને એવી ભલામણ છે કે તેણે એવા સ્થળે નહિ રહેવું (૬૬૧)

એ સર્વ મુનિ અને આર્યાતું સદાયરણુ છે (૬૬૧)

બીજો ઉદ્દેશ,

મુનિને ગૃહસ્થ સાથે વસતાં થતા દોષો તથા તેણે કયા કયા સ્થળે ન રહેવું.

ગૃહસ્થ સાથે મુનિને વસતાં છટ્ટો આ દોષ રહેલો છે: ઘણાએક ગૃહસ્થો શૌચાચારને
પાળનારા હોય છે. અને મુનિ તો સ્નાન સહિત હોવાથી તથા (કારણ યોગે લ-
ધુનીતિથી પણ શુદ્ધિ કર્મ કરતા હોવાથી) અપૂર્ણ શૌચવાળા અને દુર્ગંધિશરીરવાળા હોય
છે, જેથી તે ગૃહસ્થને ઘણા અલખામણા થઈ પડે છે. વળી ગૃહસ્થને ને પેહેલાં કરવાનું હોય.

(૧૪૬)

આચારાંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

જાવ જં તહપ્પગારે ઉવસ્સણ ણો ઠાળં વા જાવ ચેતેજ્જા । (૬૬૨)

આયાણ મેયં ભિક્ખુસ્સ ગાહાવતિહિં સદ્ધિં સંવસમાણસ્સ:-દ્વહલ્લુ ગાહાવતિસ્સ અપ્પણો સઅટ્ટાણ વિરુવરુવે ભોયણજાણ ઉવલ્લહિણ સિયા, અહ ભિક્ખુપડિયાણ અસણં વા પાળં વા સ્વાહમં વા સાહમં વા ઉવલ્લહિણ વા ઉવલ્લહિણ વા, તં ચ ભિક્ખૂ અભિક્કલેજ્જા ભોત્તણ વા પીત્તણ વા વિયટ્ઠિત્તણ^૧ વા । અહ ભિક્ખૂણં પુવ્વોવદિટ્ટા જાવ જં નો તહપ્પગારે ઉવસ્સણ ણો ઠાળં ચેતેજ્જા । (૬૬૩)

આયાણ મેયં ભિક્ખુસ્સ ગાહાવતિણ સદ્ધિં સંવસમાણસ્સ:-દ્વહલ્લુ ગાહાવતિસ્સ અપ્પ-
ણો સયટ્ટાણ વિરુવરુવાહં દારુયાહં મિત્તપુવ્વાહં ભવંતિ, અહ પચ્છા ભિક્ખુપડિયાણ વિરુવ-
રુવાહં દારુયાહં મિદેજ્જ વા કિણેજ્જ વા પામિચ્છેજ્જ વા દારુણા વા દારુપરિણામં કટ્ટુ અગ-
ણિકાયં ઉજ્જાલેજ્જ વા પજ્જાલેજ્જ વા તત્થ ભિક્ખૂ અભિક્કલેજ્જ વા ખાતાવેત્તણ વા પયાવે-
ત્તણ વા વિયટ્ઠિત્તણ વા । અહ ભિક્ખૂણં પુવ્વોવદિટ્ટા જાવ જં તહપ્પગારે ઉવસ્સણ ણો ઠાળં
ચેતેજ્જા । (૬૬૪)

સે ભિક્ખૂ વા ભિક્ખુણી વા ઉચ્ચારપાસવળેણં ઉવ્વાહિજ્જમાણે રાઠો વા વિયાલે વા ગા-
હાવતિકુલસ્સ દુવારવાહં અવગુણેજ્જા^૨, તેણે ય તસ્સંધિયારી અણુપવિસેજ્જા, તસ્સ ભિક્ખુસ્સ
ણો કપ્પતિ એવં વદિત્તણ-“ અયં તેણે પવિસહ વા, ણો વા પવિસહ, ઉવલિયતિ વા, ણો

૧ તત્તૈવ વિવર્તિતું આસિતું. ૨ ઉદ્ઘાટયેત્.

છે તે મુનિની શામે છેલ્લે કરવું પડે છે અથવા ને પછી કરવાનું હોય છે તે પહેલાં કરી
લે છે. માટે મુનિને એવી ભલામણ છે કે તેણે તેવા સ્થળે મૂળથીજ ન રહેવું. (૬૬૨)

વળી ગૃહસ્થો સાથે વસતાં સાતમે આ દોષ છે:-ગૃહસ્થને ત્યાં પોતાના માટે જૂદી
જૂદી જાતનું ભોજન તૈયાર થયેલું હોય છે. અને જો મુનિ તેમને ત્યાં રહે તો મુનિના
માટે પણ તે ગૃહસ્થ આહાર પાણી તૈયાર કરાવે. અને વખતે મુનિ તે આહાર પાણી ખાવા
પીવા કે વાપરવાની ઇચ્છા પણ કરે. એટલા માટે તેને ભલામણ છે કે તેણે તેવા સ્થળે
મૂળથીજ ન રહેવું. (૬૬૩)

ગૃહસ્થો સાથે વસતાં આઠમે આ દોષ છે:-ગૃહસ્થને ત્યાં પોતાના માટે ઘણાએક
લાકડાંઓ કાપી ફોડી રાખેલા હોય છે. અને જો તેમને ત્યાં મુનિ જઈ રહે તો પછી તેના
સાથે તેઓ લાકડાં ફોડે યા વેચાતાં લાવે યા બિયારાં લાવે અને વળી લાકડા સાથે લાકડું
ઘસીને અગ્નિ ધખાવે અને તેવે વખતે કદાચ મુનિને અગ્નિ પાસે તપવા કરવાની ઇચ્છા ઉત્પન્ન
થાય. માટે મુનિને એ ભલામણ છે કે તેણે તેવા સ્થળે રહેવું નહિ. (૬૬૪)

ગૃહસ્થ સાથે વસતાં મુનિને નવમે આ દોષ છે. ગૃહસ્થને ત્યાં વસતા મુ-
નિ કે આર્યા લઘુનીત કે વડી નીત કરવા માટે રાત્રિએ અથવા સાંજ સવારે ગૃહસ્થ-
ના ઘરનો દરવાજો બંધાવે તે વખતે કદાચ કોઈ ચોર અંદર ભરાઈ બેસે તો
હવે મુનિથી તો આવું બોલી શકાય નહિ કે “ આ ચોર પેસે છે કે છુપાયે છે
મા દોડી આવે છે કે બોલે છે, અથવા તેણે ચોર્યું કે બીજાએ ચોર્યું, તે ગૃહસ્થનું ચોરાયું

અધ્યયન અગીયારમું.

(૧૪૭)

વા ઉવલિયતિ, આયવતિ વા, ણો વા આયવતિ, વદતિ વા, ણોવા વદતિ, તેળ હઠં અળ્લે-
ળ હઠં, તસ્સ હઠં અળ્લેસ્સ હઠં, અયં તેળે, અયં ઉવયરણ, અયં હંતા, અયં પુથ્થ મકાસી,” તં
સવહિંસ ભિક્ખું અતેણં તેણંતિ સંકતિ । અહ ભિક્ખૂણં પુઠ્ઠોવદિદ્ધા જાવ ણો ચેણ્જ્જા । (૬૬૫)

સે ભિક્ખૂ વા ભિક્ખુણી વા સે જં પુળ ઉવસ્સયં જાળેજ્જા, તંજહાઃ-તળપુંજેસુ વા પ-
લ્લાલપુંજેસુ વા સઅંદે જાવ સસંતાળણ, તહપ્પગારે ઉવસ્સણ ણો ઠાળં વા સેજ્જં વા ણિસીહિયં
વા ચેતેજ્જા । (૬૬૬)

સે ભિક્ખૂ વા ભિક્ખુણી વા સે જં પુળ ઉવસ્સયં જાળેજ્જા-તળપુંજેસુવા પલ્લાલપુંજે સુ
અપ્પંદે^૧ જાવ ચેતેજ્જા । (૬૬૭)

સે આગંતારેસુ વા આરામાગારેસુ વા ગાહાવતિકુલેસુ વા પરિયાવસહેસુ વા અભિક્ખણં
અભિક્ખણં સાહમ્મિપ્પહિં ઓવયમાણેહિં ણો ઓવણ્જ્જા^૨ । (૬૬૮)

સે આગંતારેસુ વા જાવ પરિયાવસહેસુ વા જે મયંતારો ઉવ્વહિયં^૩ વાસાવાસિયં વા
કપ્પં ઉવાતિણિત્તા તથ્થેવ મુજ્જો મુજ્જો સંવસંતિ, અય માસો કાલાહકંતકિરિયા મ-
વતિ । (૬૬૯)

સે આગંતારેસુ વા જાવ પરિયાવસહેસુ વા જે મયંતારો ઉવ્વહિયં વા વાસાવાસિયં વા
કપ્પં ઉવાતિણિવેત્તા તં દુગુણાત્તિ ગુણળ અપરિહરિત્તા તથ્થેવ મુજ્જો મુજ્જો સંવસંતિ અય-માસો
હત્તરા ઉવદ્ધાણકિરિયા યાવિ મવતિ । (૬૭૦)

૧ અલ્લશ્ચાન્દોડભાવવચનઃ ૨ અવપતેત્ ૩ ઋતુબદ્ધં શીતોષ્ણકાલયોર્માસકલ્પં.

કે ખીજ કોઇનું ચોરાયું, આ રહ્યો ચોર, આ રહ્યો તેનો મદદગાર, આ રહ્યો મારનાર, અને
એણે અહીં સધળું કીધું ઇત્યાદિ. ” એથી કરીને પાછલથી તે ગૃહસ્થ તે તપસ્વિનેજ ચોર
કરી માને છે. માટે મુનિને એવી ભલામણ છે કે તેણે ગૃહસ્થના સાથે નહિ રહેવું. (૬૬૫)

મુનિને કે આર્યાને જે મકાન ધાસ તથા પરાળના જથ્થામાં આવેલું હોવાથી જીભ
ઠીક તથા જીવજંતુસહિત રહેલું જણાય તેવા મકાનમાં તેમણે નહિ રહેવું. (૬૬૬)

અને જે મકાન ધાસ કે પરાળના જથ્થામાં આવેલું હતાં જીવજંતુ સહિત જણાય
ત્યાં નિવાસ કરવો. (૬૬૭)

વળી મુસાફરખાના, ખંગલા, ધરો, તથા મકો કે જ્યાં વારંવાર ખીજ સાધુઓ આવી
પડતા હોય ત્યાં પણ મુનિએ નહિ જવું. (૬૬૮)

જે મુનિ ભગવંતો તેવા મુસાફરખાના, ખંગલા, યા ધરો કે મકોમાં એક મહિનો અ-
થવા વર્ષાશ્રુતના ચાર મહિના રહ્યા બાદ ફરી વારંવાર ત્યાં આવી વસે છે, એ હે આયુષ્યન,
કલાતિકંતક્રિયા નામે દોષવાળી વસતી જાણવી. (૬૬૯)

જે મુનિ ભગવંતો તેવા મુસાફરખાના કે મકોમાં એક મહિનો અથવા વર્ષાશ્રુતના ચાર
મહિના રહી પાછા તે ગુજરેલા કાળથી ખમણા ત્રમણા વખતનું અંતર નહિ પાડતાં ત-
રતજ ત્યાં પાછા વારંવાર વસે છે, એ હે આયુષ્યન ઉપશ્યાન્તક્રિયા નામે દોષવાળી વસતિ
જાણવી. (૬૭૦)

(૧૪૮)

આચારંગ-ભૂત તથા ભાષાન્તર.

इहखलु पाईणं वा पडीणं वा दाहिणं वा उदीणं वा संतेगतिया सङ्गा भवन्ति, तंजहा, गाहावती वा, जाव कम्मकरीओ वा। तसिं च णं आचारंगोयेरे णो सुगिसंते^१ भवति । तं स-
इहमाणेहिं तं पत्तियमाणेहिं तं रोयमाणेहिं बहवे समण-माहण-अतिहि-किवण-वणीमए
समुदिसस तत्थ तत्थ अगारीहिं अगाराइं चेइआइं^२ भवन्ति, तंजहा:-आएसणाणि^३ वा, आ-
यतणाणि^४ वा, देवकुलाणि वा, सहाओ वा, पवागि वा, पणियगिहाणि वा, पणियसालाओ
वा, जाणगिहाणि वा, जाणसालाओ, सुधाकम्मंताणि^५ वा, इडभकम्मंताणि वा, वट्टकम्मं-
ताणि^६ वा, वक्ककम्मंताणि वा, वणकम्मंताणि वा, इंगालकम्मंताणि वा, कट्टकम्मंताणि वा,
सुसाणकम्मंताणि वा, संतिकम्मंताणि वा, सुण्णागारकम्मंताणि वा, गिरिकम्मंताणि वा, कं-
दराकम्मंताणि वा सेलोवट्टाणकम्मंताणि^७ वा, भवणगिहाणि^८ वा, जे भयंतारो तहप्पगाराइं आ-
एसणाणि वा जाव भवणगिहाणि वा तेहिं ओवयमाणेहिं ओवयंति, अय-माउसो अभिक्कंत-
किरिया^९ वि भवति । (६७१)

इहखलु पाईणं वा पडीणं वा दाहिणं वा उदीणं वा संतेगतिया सङ्गा भवन्ति-जाव
तं रोयमाणेहिं बहवे समण-माहण-अतिहि-किवण-वणीमए समुदिसस तत्थ तत्थ अगारीहिं
आगाराइं चेइयाइं भवन्ति; तंजहा:- आएसणाणि वा जाव भवणगिहाणि वा । जे भयं-
तारो तहप्पगाराइं आएसणाणि वा जाव भवणगिहाणि वा तेहिं अणोवयमाणेहिं ओवयंति, अय
माउसो, अणभिक्कंतकिरिया वि भवति । (६७२)

૧ સુપ્પુનિશાંતઃ શ્રુતઃ ૨ મહાંતિ-ક્રૂતાનિ હ્રિતિ શેષઃ ૩ લોહકારસાઠ્ઠાઃ ૪ દેવકુલપાશ્વા-
પવરકાણિ, ૫ સુધાકર્મતાનિ સુધાગૃહાણિ ૬ વાઘ્રકર્મતાનિ ૭ પાષાણમંડપગૃહાણિ ૮ દ્વાવષિ શ-
બ્દાવેકાયૌ ૯ અલ્પદોષાચેયં

આ જગતમાં ચારે બાજુ કેટલાએક ગૃહસ્થ તથા સ્ત્રીઓ ભોળા અને શ્રદ્ધાલુ હેય છે. તેઓને મુનિના આચારની ઝાઝી માહિતી હોતી નથી, માત્ર મુનિને દાન આપવામાં મહાશ્વ છે એવી શ્રદ્ધા અને રૂચી ધરીને તેઓ ઘણા શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, અતિથિ, દીન, તથા ભાટ ચારણોને રહેવા માટે મોહોટા મકાનો ચણાવે છે જેવા કે લોહારના કારખાનાઓ, દેવા-લયોની બાજુના ચોરસો, દેવાળયો, સભાઓ, પ્રેષાઓ, દુકાનો, વખારો, ચાનશાળાઓ, ચૂનાના કારખાનાઓ, દર્ભના કારખાનાઓ, વાપ્રોના કારખાનાઓ, વસ્ત્રના કારખાનાઓ, વનસ્પતિના કારખા-નાઓ, અંગારના (અગ્નિના) કારખાનાઓ, કાષ્ટના કારખાનાઓ, સ્મશાનગૃહ, શાંતિગૃહ, શત્રુધરો, પર્વતના મથાળાપર બાંધેલા ઘરો, ગુફાઓ, તથા પાપાણના મંડપો વગેરે સ્થળો-આવી જતના સ્વર્ગોમાં તે શ્રમણ બ્રાહ્મણાદિક આવી ગયા પછી જે મુનિભગવંતો તેમાં ઉતરે છે તે હે આયુષ્યન, અભિકાંતક્રિયા નામે દોષવાળી વસતિ^૧ જાણવી (૬૭૧)

આ જગતમાં ચારે બાજુ કેટલાએક શ્રદ્ધાળુ લોકો હોય છે તેઓ શ્રદ્ધા ધરીને ઘણા એક શ્રમણ બ્રાહ્મણ અતિથિ દીન તથા અદિજનોના માટે જગાએ જગાએ ઊપર જણાવેલાં જૂદી જૂદી જગતનાં ઘરો ચણાવે છે. તેવા ઘરોમાં હજુ અન્ય શ્રમણબ્રાહ્મણાદિક નહિ આવી ગએલા છતાં જે મુનિ ભગવંતો ઊતરે તે હે આયુષ્યન અભિકાંતક્રિયા નામે દોષવાળી વસતિ જાણવી. (૬૭૨)

૧ આ વસતિ થોડા દોષવાળી હોવાથી મુનિ એવે છે.

અધ્યયન અગીયારમું.

(૧૪૯)

હ્રસ્વલુ પાર્દિં વા પડીં વા દાહિં વા ઉદીં વા સંતેગદ્યા સઢ્ઠા ભવંતિ, તંજ-
હા:-ગાહાવર્દે વા જાવ કમ્મકરી વા । તેસિં ચ ણં એવ વુત્તુવ્વં ભવતિ-“જે હમે ભવંતિ
સમણા ભગવંતો સીલમંતા જાવ ઉવરયા મેહુળાઓ ધમ્માઓ, ણો સ્વલુ એણિં કપ્પતિ આ-
હાકમ્મિએ ઉવસ્સએ વત્થએ;” સે જાણિ હમાણિ અમ્હં અપ્પણો અટ્ટાએ ચેદ્યાહં ભવંતિ, તં-
જહા:-આણસણાણિ વા જાવ ભવણગિહાણિ વા, સવ્વાણિ તાણિ સમણાં ણિસિરામો । અ-
વિયાહં વયં પચ્છા અપ્પણો સયટ્ટાએ ચેતિસ્સામો, તંજહા:-આણસણાણિ વા જાવ ભવણગિ-
હાણિ વા ।” એવપ્પગારં ણિગ્ગોસં સોચ્ચા ણિસમ્મ જે ભયંતારો તહપ્પગારાહં આણસણાણિ
વા જાવ ભવણગિહાણ વા ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા હત્તરાત્તરેહિં પાહુડેહિં વટંતિ, અય-
માડસો, વજ્જકિરિયા વિ ભવતિ । (૬૭૩)

હ્રસ્વલુ પાર્દિં વા પડીં વા દાહિં વા ઉદીં વા સંતેગદ્યા સઢ્ઠા ભવંતિ । તેસિં
ચ ણં આયારગોયરે ણાં સુણિસંતે ભવહ, જાવ તં રોયમાણેહિં બહવે સમણ-માણ-અતિહિ-
કિવણ-વણીમએ પગણિય પગણિય સમુહિસ્સ તત્થ તત્થ અગારીહિં અગારાહં ચેદ્યાહં ભવંતિ,
તંજહા:-આણસણાણિ વા જાવ ભવણગિહાણિ વા । જે ભયંતારો તહપ્પગારાહં આણસણાણિ
વા જાવ ભવણગિહાણિ વા ઉવાગચ્છંતિ હત્તરાત્તરેહિં પાહુડેહિં વટંતિ, અય-માડસો, મહાવ-
જ્જકિરિયા વિ ભવહ । (૬૭૪)

હ્રસ્વલુ પાર્દિં વા પડીં વા દાહિં વા ઉદીં વા સંતેગદ્યા સઢ્ઠા ભવંતિ, જાવ તં
રોયમાણેહિં બહવે સમણજાએ સમુહિસ્સ તત્થ તત્થ અગારીહિં અગારાહં ચેદ્યાહં ભવંતિ, તં-
જહા:-આણસણાણિ વા જાવ ભવણગિહાણિ વા । જે ભયંતારો તહપ્પગારાહં આણસણાણિ
વા જાવ ભવણગિહાણિ વા ઉવાગચ્છંતિ હયરાયરેહિં પાહુડેહિં વટંતિ, અય-માડસો સાવજ્જકિ-
રિયા વિ ભવહ । (૬૭૫)

૧ વસિતું ૨ પ્રામ્હેતુષુ દત્તેષુ ગૃહેષુ.

આ જગતમાં ચારે બાજુ કેટલાએક શ્રદ્ધાળુ જીવો હોય છે તેઓ આમ બોલે છે-
“જેઓ આ મૈથુન-કર્મથી નિવર્ત્તિને શીળવંત થઈ શ્રમણ ભગવંત થએલા હોય છે, તે-
ઓને તેઓનાજ માટે કરેલા મકાનમાં ઉતરવું નિષિદ્ધ છે. માટે જે આપણે આપણા માટે
ચણાવેલાં ઘરો છે તે તેમને આપી દેશું; અને આપણે પાછા આપણા માટે નવાં બનાવી
લેશું.” આવો અચાજ સાંભળી જે મુનિ-ભગવાનો તેવા ઘરો તરફ જાય છે અને ત્યાં
રહે છે, તે હે આયુષ્યન, વર્ન્યક્રિયા નામેની દોષવાળી વસતિ જાણવી. (૬૭૭)

આ જગતમાં ચારે બાજુ કેટલાએક શ્રદ્ધાળુ જીવો હોય છે. તેમને મુનિના આચા-
રની કશી માહિતી નથી હોતી તેઓ શ્રદ્ધા ધરીને ઘણા શ્રમણ બ્રાહ્મણ અતિથિ દીન
તથા બંદિતોના માટે છૂંકું છૂંકું નિર્ધાર કરીને મકાનો ચણી રાખે છે. તેવા મકાનો તરફ
જે મુનિઓ જઈને રહે છે તે હે આયુષ્યન, મહાવર્ન્યક્રિયા નામના દોષ વાળી વસતિ
જાણવી (૬૭૮)

આ જગતમાં ચારે બાજુ કેટલાએક મોળા શ્રદ્ધાળુ જીવો હોય છે તેઓ ઘણા એક
મુનિઓના ઉદ્દેશ કરી તેમના સાહે મકાનો ચણાવી રાખે છે. તેવા મકાનોમાં જે મુનિઓ
જઈને જાતરે તે હે આયુષ્યન સાવધક્રિયા નામે દોષવાળી વસતિ જાણવી. (૬૭૯)

(૧૫૦)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

इहखलु पाईणं वा पडीणं वा दाहिणं वा उदीणं वा संतेगइया सङ्का भवति, तंज-
हाः-पाहावई वा जाव कम्मकरी वा । तेसिं च णं आयरगोये णो सुणिसंते भवति,
जाव तं रोयमाणेहिं एकं समणजायं समुद्दिस्स तत्थ तत्थ अगारिहिं अगाराइं चेइयाइं भ-
वति, तंजहाः-आएसणाणि वा जाव भवणगिहाणि वा महया पुढविकायसमारंभेण एवं महया
आउ-तेउ-वाउ-वणस्सइ-तलकायसमारंभेण, महया संरंभेण महया आरंभेण, महया विरूव-
रूवेहि पावकम्मेहिं, तंजहाः-छायणओ, लेवणओ, संथारदुवारपिहणओ, सीतोदए वा
परिट्टवियपुव्वे भवति, अगणिकाए वा उज्जालियपुव्वे भवति । जे भयंतारो तहप्पगाराइ
आएसणाणि वा जाव भवणगिहाणि वा उवागच्छंति, इतरातरेहिं पाहुडेहिं वटंति, दुपक्खं
ते कम्मं सेवंति, अय-माउसो, महासावज्जकिरिया वि भवइ । (६७६)

इहखलु पाईणं वा जाव तं रोयमाणेहिं अपरणो सयट्ठाए तत्थ तत्थ अगारिहिं अगा-
राइं चेइयाइं भवति, तंजहाः-आएसणाणि वा जाव भवणगिहाणि वा महया पुढविकायस-
मारंभेण जाव अगणिकाए वा उज्जालियपुव्वे भवति, जे भयंतारो तहप्पगाराइं आएसणाणि
वा जाव भवणगिहाणि वा उवागच्छंति इतरातरेहिं पाहुडेहिं वटंति, एगपक्खं ते कम्मं सेवं
ति, अय-माउसो अप्पसावज्जा किरिया वि भवति । (६७७)

एयं खलु तस्स भिक्खुस्स भिक्खुणीए वा सामगियं । (६७८)

એજ રીતે જે મકાન એક તેજ મુનિને ઉદ્દેશીને ગૃહસ્થે છકાયના જીવોની હિંસા કરીને
તથા લીપન ગુપ્તન જળ છાંટન અગ્નિજ્વાલન વગેરા અનેક પાપ કર્મ કરીને તૈયાર કરેલું
હોય ત્યાં જઈ તે મુનિ રહે છે તેઓ દેખીતા સાધુ છતાં પરમાર્થે ગૃહસ્થ જેવા હોવાથી
દ્વિપક્ષી કામ કરે છે. માટે તે, મહાસાવધ નામના દોષવાળી વસતિ થાય છે. (૬૭૬)

આ જગતમાં ચારે બાજુએ રહેતા શ્રદ્ધાળુ જનોએ, અનેક પાપ કરી પોતાના ખપ
માટે ચણેલા કારખાના કે મકાનોમાં જે મુનિ-ભગવાનો જઈને રહે છે તેઓ સાધુપણા
રૂપ એક પક્ષના કામનેજ કરનારા છે. તેમની તેવી વસતિને અલ્પક્રિયા (ક્રિયાદોષ રહિત)
વસતિ જાણવી. (૬૭૭)

(એ નવ જાતની વસતિઓમાં અભિકાંતક્રિયા નામની વસતિ અને અલ્પક્રિયા ના-
મની વસતિ મુનિને ઊતરવા યોગ્ય છે) બાકીની વસતિ અયોગ્ય છે એ સર્વ મુનિ તથા
આર્યાનો આચાર છે. (૬૭૮)

અધ્યયન અગીયારમું :

(૧૫૧)

[તૃતીય ઉદ્દેશ :]

“સે^૧ ય ણો સુલભે ફાસુણે^૨ અહેસણિજ્ઞે। ણો ય સ્વલુ સુદ્ધે દ્ધમેહિં પાહુદેહિં^૩ તંત્રહાઃ-છાયણઓ, લેવણઓ, સંચારદુવારપિહંણઓ, પિંડવાયેસણાઓ। સેય ભિક્ખુ ચરિયારણ ઠાણરણ નિસીદિચારણ સેઝ્ઞા-સંચાર-પિંડવાતેસણારણ.” સંતે ભિક્ખુગો^૪ એવ મક્ખાહ્ણો ડ-જ્જુઅહા ણિયાગપઢિવજ્ઞા અમાયં કુવ્વમાણા વિયાહિયા । (૬૭૯)

સંતેગહ્ઞા^૫ પાહુદિયા^૬ ડક્કિલ્લપ્પુવ્વા ભવતિ, એવં ણિક્કિલ્લપ્પુવ્વા ભવતિ, પરિમાહ્ઞય પુવ્વા ભવતિ, પરિમુત્તપુવ્વા ભવતિ, પરિટ્ઠાવિયપુવ્વા ભવતિ। એવં વિયાગરેમાણે સમિયાણવિ-ચાગરેતિ ? હંતા, ભવતિ। (૬૮૦)

“સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા સે જ્ઞં પુણ ડવસ્સયં જાણેજ્ઞા-ખુદ્ધિયાઓ, સુદ્ધદુવારિ-યાઓ, નીયાઓ, સંનિરુદ્ધાઓ ભવંતિ-તહ્પ્પગારે ડવસ્સણ રાઓ વા વિયાલે વા ણિક્કલ્લમાણે

૧ ગૃહસ્થં પ્રતિ મુનિવાક્ય મેતત્ ૨ છાદનાદિદોષરહિતઃ ૩ પાપોપાદાનકર્મભિઃ ૪ ભિક્ષવઃ ૫ સંતિ કેચન યે એવંભૂતાં છલનાં કુર્યુર્યથા ૬ દાનાર્થે કલ્પિતા વસતિઃ ૭ કાર્ય ચશાત્ ચરકાદિભિઃ સહ સંવાસે વિધિ રયં યથા સે ભિક્ખુ વેત્યાદિ.

ત્રીજો ઉદ્દેશ.

(મુનિએ કયા સ્થળે રહેવું કયા સ્થળે ન રહેવું.)

(જો કોઈ ગૃહસ્થ મુનિને કહે કે અહીં આહાર પાણી સુલભ છે માટે રહેવાની કૃપા કરો તો મુનિએ આ પ્રમાણે તેને કહેવું:-) “ સઘણું સુલભ છતાં પણ નિર્દોષ જગ્યા મળવી મુશ્કેલ છે. કારણ કે તેમાં મુનિને માટે યા છત કરી હશે યા લીધું ગૂંધું હશે યા બેઠકનો ફરફાર કર્યો હશે યા દરવાજા કે કમાડ નાના મોટા કર્યો હશે વળી કદાચ ત્યાં રહેતાં મુનિ તે જગ્યાના માલેકના ઘરેથી શપ્થાતર દોષને ટાળવા આહારપાણી ન લ્યે ત્યારે તે માલેક કોપાયમાન પણ થાય; ઇત્યાદિ અનેક દોષ સંભવે છે. અને કદાચ એ દૂષણોથી રહિત મકાન મળે તોપણ મુનિના બપોરે અનુકૂળ મકાન મળવું મુશ્કેલ છે કારણ કે તે-એને તો વખતે ફરવાનું હોય છે, વખતે સ્થિર બેસવાનું હોય છે, વખતે અભ્યાસ કરવાનું હોય છે, વખતે સૂવાનું હોય છે, અને વખતે ગોચરીએ જવાનું હોય છે. માટે એ બધી બાબતમાં સવળ પડતું મકાન મળવું દુર્લભ છે. ” આ રીતે કેટલાએક સરળ મુમુક્ષુ મુનિ-ઓ નિષ્કપટપણે વસતિના દોષ કહી બતાવે છે. (૬૭૯)

ઘણીએક વેળા કેટલાએક ગૃહસ્થો મુનિના માટેજ મકાન બાંધીને મુનિ આગળ આવી છલના કરે છે, જેમકે આ મકાન તો અમે અમારા સાફને બાંધ્યું છે, રાખ્યું છે, વેહેચ્યું છે, કે વાપર્યું છે. માટે મુનિએ એવી છલનાથી ભૂલવું નહિં. જે મુનિ ઉપર પ્રમાણે વસતિના દોષો ગૃહસ્થોને કહી બતાવે છે તે યથાર્થપણાને કશું ઉલ્લંઘન કરતો નથી. (૭૮૦)

કારણથીજે મુનિએ ચરક તાપસ વગેરેઓના સાથે એકજ મકાનમાં રહેતાં તે મકાન જો ઘણું નાનું નીચું કે સાંકડું હોય તો તેવા મકાનમાં રાતવિરાતે નીકળતાં પેસતાં કે પહેલાં

(૧૫૨)

આચારંગ-ભૂત તથા ભાષાન્તર.

વા પવિસમાણે વા પુરા હથેળ પચ્છા પાણ તતો સંજતામેવ ણિક્ખમેજ્જ વા પવિસેજ્જ વા । 'કેવલી' વૂયા "આયાણ મેયં ।" જે તત્થ સમગેળ વા માહેળ વા હત્તણ વા, મત્તણ વા, દંડણ વા, લટ્ઠિઆ વા, ભિન્નિયા^૨ વા, ચેલે વા, ચિલિમિલી^૩ વા, ચમ્મણ વા, ચમ્મકોસણ^૪ વા, ચમ્મચ્છેદણ વા, દુલ્લબ્બે દુણિણિક્ખત્તે અણિકંપે ચલાચલે; ભિક્ખૂ ચ રા-ઓ વા ચિયાલે વા ણિક્ખમ્મમાણે વા પવિસમાણે વા પયલેજ્જ વા પવહેજ્જ વા । સે તત્થ પયલેમાણે વા પવહેમાણે વા હથે વા પાયં વા જાવ ઈદિયજાયં વા લૂસેજ્જ વા પાણાણિ વા ભૂયાણિ વા જીવાણિ વા સત્તાણિ વા અભિહણેજ્જ વા જાવ વવરોવેજ્જ વા । અહ ભિક્ખૂણં પુલ્લોવદિટ્ઠા જાવ જં તહપ્પગારે ઉવસ્સણ પુરા હથેળં પચ્છા પાણં તતો સંજયામેવ ણિક્ખમેજ્જ વા પવિસેજ્જ વા । (૬૮૧)

સે આગંતારેસુ વા અણુવીહ ઉવસ્સયં જાણુજ્જા । જે તત્થ ઈસરે જે તત્થ સમાહિટ્ઠણ, તે ઉવસ્સયં અણુણવેજ્જા:-“કામં^૫ સ્વલુ આડસો, અહાલંદં અહાપરિણ્ણાતં વસિસ્સામો, જાવ^૬ આડસંતો, જાવ આડસંતસ્સ ઉવસ્સણ, જાવ સાહમ્મિયાણ, તાવતા ઉવસ્સયં ગિહિસ્સામો તેળ પરં વિહરિસ્સામો । (૬૮૨)

સે ભિક્ખૂ વા ભિક્ખુણી વા જસ્સુવસ્સણ સંવલેજ્જા તસ્સ ણામગોચં પુલ્લામેવ જાણેજ્જા । તઓ પચ્છા તસ્સ ગિહે ણિમંતેમાણસ્સ અણિમંતેમાણસ્સ વા અસણં વા પાણ વા સ્વાહમં વા સાહમં વા અફામુયં જાવ ણો પઢિગ્ગાહેજ્જા । (૬૮૩)

૧ અન્યથેતિ અધ્યાહાર્યં । ૨ (કમંડલુઃ) ૩ યવનિકા ૪ પાર્થિવં ૫ તવેચ્છયા ૬ અત્ર યાવચ્છન્દો નાતિદેશે કિંતુ પરિમાણાર્થે તાવતા સંબદ્ધશ્ચાસ્તિ.

હાથ આગલ કરી પછી પગ આગલ ધરીને યતના પૂર્વક નીકલવું કે પેસવું. એમ કહ્યા શિવાય કેવળજ્ઞાનિઓ કહે છે કે દોષપાત્ર થવાય છે. કારણ કે ત્યાં રહેલા ચરક તાપસાદિ-કોના કે બ્રાહ્મણોના છત્ર, પાત્ર, દંડ, લાકડી, કમંડલુ, વસ્ત્ર, પરદા, ચામડાં, પગરખાં, કે ચર્મ કાપવાના હથીઆરો આમ તેમ રખડતા પડેલા હોય છે. અને સાધુ જો રાતવિરાતે ત્યાંથી ઊપર જણાવેલી રીત વાપર્યા શિવાય આવ જનવ કરે તો ત્યાં પડી કે આખડીને હાથપગ કે કોઈ પણ શરીરનો અવયવ ખોઈ ખેશે તથા તેમ થતાં જીવજંતુની પણ વિરાધના થાય. માટે મુનિને એ બલામણુ છે કે તેણે એવે પ્રસંગે પેહેલા હાથ આગલ કરી પછી પગ આગલ ધરવા. (૬૮૧)

મુનિએ મુસાફરખાના, ખંગલા કે ઘરો ભાગી લેવામાં ઘણું સાવચેત રહેવું. તેઓનો જે માલેક અથવા કબજેદાર મુખત્યાર હોય તેની આ પ્રમાણે રજા લેવી:-“હે આયુષ્મન જે તમારી ઈચ્છા હોય તો તમારી રજના અનુસારે અમે અત્રે એક માસ કે ચાર માસ રહીશું. અગર એટલો વખત આપની અહિં સ્થિરતા નહિ હશે તો જ્યાં સૂધી આપ અહીં હશે અથવા જ્યાં સૂધી આપના કબજે આ મકાન હશે ત્યાં સૂધીજ અમે એમાં રહીશું. (કદાચ ગૃહસ્થ પૂછે કે તમે કેટલાજણ અહીં રહેશો તો મુનિએ સંખ્યાનિયમ ન ખાડો કિંતુ આ પ્રમાણે કહેવું:-) જેટલા મુનિઓ આવશે એટલા રહીશું. (૬૮૨)

મુનિ અથવા આર્યાએ જેના મકાનમાં રહેવું તે ધણીના નામકામ પેહેલેથીજ જાણી લેવાં. અને ત્યારબાદ તેના ધરથી નિમંત્રણ છતાં કે ન છતાં અશુદ્ધ આહારપાણી ગ્રહણ નહિ કરવાં. (૬૮૩)

અધ્યયન અગીયારમું.

(૧૫૩)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સે ઝં પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્ઞા-સસાગારિયં સાગાણિયં સ-
ઉદ્ધં ણો પણસ્સ ગિક્ખમણપવેત્તાણ વા પણસ્સ વાયણ જાવ ચિંતાણ-તહપ્પગારે ઉવસ્સણ
ણો ઠાળં વા સેઝં વા નિસીહિયં વા ચેતેજ્ઞા । (૬૮૪)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સે ઝં પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્ઞા-ગાહાવહુલસ્સ મઝ્ઞં
મઝ્ઞેણં ગંતું પપ્પણ્ણિવદ્ધં ણો પણસ્સ ગિક્ખમણ જાવ ચિંતાણ તહપ્પગારે ઉવસ્સણ ણો ઠાળં
વા સેઝં વા નિસીહિયં વા ચેતેજ્ઞા । (૬૮૫)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સે ઝં પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્ઞા-હહ સલ્લુ ગાહાવહુ વા
જાવ કમ્મરીઓ વા અણમણ-મક્કોસંતિ વા જાવ ઉદ્ધવેતિ વા, ણો પણસ્સ જાવ ચિંતાણ,
તહપ્પગારે ઉવસ્સણ ણો ઠાળંવા જાવ ચેતેજ્ઞા । (૬૮૬)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સે ઝં પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્ઞા, હહ સલ્લુ ગાહાવહુ વા
જાવ કમ્મરીઓ વા અણમણસ્સ ગાયં તેલ્લેણ વા ઘણ વા ણવણીણ વા વસાણ વા અ-
ન્નમ્મેતિ વા મક્કલેતિ વા ણો પણસ્સ જાવ ચિંતાણ-તહપ્પગારે ઉવસ્સણ ણો ઠાળં વા જાવ
ચેતેજ્ઞા । (૬૮૭)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સે ઝં પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્ઞા-હહ સલ્લુ ગાહાવહુ વા જાવ
કમ્મકરીઓ વા અણમણસ્સ ગાયં સિણાણેણ વા કલ્લેણ વા લોલ્લેણ વા વણ્ણેણ વા ચુણ્ણે-
ણ વા પડમેણ વા આઘંસંતિ વા પઘંસંતિ વા ઉવ્વઠ્ઠિતિ વા ણો પણસ્સ ગિક્ખમણ જાવ
ચિંતાણ-તહપ્પગારે ઉવસ્સણ ણો ઠાળં વા જાવ ચેતેજ્ઞા । (૬૮૮)

મુનિ અથવા આર્યાએ જે મકાન, ગૃહસ્થ અગ્નિ તથા પાણીના પ્રચારવાળું જણાય
અને તેથી તેમાં નીકળવું પેસવું કે વાંચવા ભણવાનું કરવું મુશ્કેલી ભરેલું જણાય તો ત્યાં
નહિ રહેવું. (૬૮૪)

મુનિ અથવા આર્યાએ જે મકાનમાં ગૃહસ્થના ધરની અંદરથી થઈને જવાનું હોય તે
તેથી નીકળવા પેસવાની તથા ભણવા ગણવાની અડચણ પડતી માલમ પડે તો ત્યાં નહિ
રહેવું. (૬૮૫)

મુનિ અથવા આર્યાએ જે મકાનમાં ગૃહસ્થો કે ચાકરડીઓ અરસપરસ બોલાચાલી
કે મારામારી કરતા જણાય તેવા મકાનમાં પણ નીકળવા-પેસવાની તથા ભણવા ગણવાની
અડચણ પડતી હોવાથી નહિ રહેવું. (૬૮૬)

મુનિ અથવા આર્યાએ જે મકાન ગૃહસ્થો કે ચાકરડીઓ અરસપરસના શરીરને તેલ,
ઘૂત, માખણ, કે ચરથી મશકતા હોય કે ચોપડતા હોય તેવા મકાનમાં ઊપર મુજબની
અડચણ પડતી હોવાથી નહિ રહેવું. (૬૮૭)

મુનિ અથવા આર્યાએ જે મકાનમાં ગૃહસ્થ કે ચાકરડીઓ એક એકના શરીરને પુ-
શ્યોદ્ધાર ચીજો, કસાલી ચીજોના કંચાથ, લોદ્ર, વણૂક, ચૂણું કે પદ્મક વગેરા સામુના ગુણ
ધરાવનાર ચીજોથી ઘસતા મશકતા કે મેળ ઊતારતા હોય ત્યાં પણ નીકળવા પેસવામાં તથા
ભણવા ગણવામાં અડચણ પડતી હોવાથી નિવાસ ન કરવો. (૬૮૮)

(૧૫૪)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સે જં પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્ઞા-ફહલ્લુ ગાહાવર્ઘં વા જાવ કમ્મકરીઓ વા અણ્ણમણ્ણસસ્સ ગાયં સીઓદગવિયડેણ વા ઉસિણોદગવિયડેણ વા ડહ્હોલિતિ વા પથોવેતિ વા સિંચંતિ વા સિણાવેતિ વા ણો પણ્ણસસ જાવ ણો ઠાળં વા જાવ ચેતેજ્ઞા । (૬૮૯)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સે જં પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્ઞા ફહલ્લુ ગાહાવર્ઘં વા જાવ કમ્મકરીઓ વા ણિગિણા ઠિતા ણિગિણા ઉવલીણા મેહુણધમ્મં વિણ્ણવેતિ^૧ રહસ્સિયં વા મંતં મંતેતિ ણો પણ્ણસસ જાવ ણો ઠાળં વા જાવ ચેતેજ્ઞા । (૬૯૦)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સે જં પુણ ઉવસ્સયં જાણેજ્ઞા આહ્ણણસંલેક્ખં^૨, ણો પણ્ણસસ જાવ ચિંતાણ જાવ ણો ઠાળં વા સે જં વા નિસીહિયં વા ચેતેજ્ઞા । (૬૯૧)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા અભિકંલેજ્ઞા સંધારં^૩ ઇસિત્તણ્ણ:- । (૬૯૨)

સે જં પુણ સંધારયં જાણેજ્ઞા સઅંદં જાવ સંતાણગં તહપ્પગારં સંધારગં લામે સંતે ણો પડિગ્ગાહેજ્ઞા । (૬૯૩)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સે જં પુણ સંધારયં જાણેજ્ઞા અપ્પંદં જાવ સંતાણગં ગરુયં-તહપ્પગારં લામે સંતે ણો પડિગ્ગાહેજ્ઞા । (૬૯૪)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સેજં પુણ સંધારયં જાણેજ્ઞા અપ્પંદં જાવ સંતાણગં લહુયં અપ્પહિહારિયં^૪ તહપ્પગારં સેજાસંધારયં લામે સંતે ણો પડિગ્ગાહેજ્ઞા । (૬૯૫)

૧ કથયંતિ. ૨ ચિત્રાકર્ણો ૩ ફલકાદિ ૪ અપ્રતિહારુકં ગૃહસ્થેનપુનરનાદીયમાનં

મુનિએ અથવા આર્યાએ જે મકાનમાં ગૃહસ્થો કે ચાકરડીઓ એક-બીજાના શરીરને થંડા કે ગરમ પાણીથી ઢાંટતા હોય, ઘોતા હોય, પખાળતા હોય, કે નવરાવતા હોય ત્યાં પણ જરા આવવાની તથા ભણવા ગણવાની અડચણ રહેલી હોવાથી ઊતરવું નહિ. (૬૮૯)

મુનિ અથવા આર્યાએ જે મકાનમાં ગૃહસ્થો અથવા ચાકર-ચાકરડીઓ નમ્ર થઈને ખુદલા કે છાના મૈથુન કરવા આમતની વાતો કરતા જણાય અથવા બીજી કંઈ પણ છૂપી અકાર્ય સંબંધી ગુપ્ત વાત કરતા જણાય ત્યાં પણ ભણવા ગણવામાં પડતી અડચણ તથા પોતાના મનમાં ઉત્પન્ન થતી કામવાસના વગેરે અનેક દોષોનો સંભવ હોવાથી નહિ રહેવું. (૬૯૦)

મુનિ અથવા આર્યાએ જે મકાનમાં વિરૂપ ચિત્રો પાડેલાં હોય તેવા મકાનમાં પણ પૂર્વાનુભૂત કામક્રિયાના સ્મરણાદિકનો સંભવ હોવાથી નહિ રહેવું. (૬૯૧)

સંસ્તારક એટલે સૂવાની શય્યા તે કેવી લેવી?

મુનિ તથા આર્યાને ન્યારે સંસ્તારક (સૂવાનીશય્યાની) જરૂર પડે ત્યારે તેમણે આ રીતે વર્તવું. (૬૯૨)

જે સંસ્તારક ઝીણાં ઇંડાં કે જીવજંતુ સહિત જણાય તે ન લેવું. (૬૯૩)

જે સંસ્તારક જીવજંતુ રહિત છતાં મોહોદું જણાય તે પણ ન લેવું. (૬૯૪)

જે સંસ્તારક જીવજંતુ રહિત તથા નાનું છતાં પણ ગૃહસ્થ તે પાછું રાખવા ના પાડતો હોય તો તે પણ ન લેવું. (૬૯૫)

અધ્યયન અગીયારમું.

(૧૫૫)

સે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા સે જ્ઞં પુણ સંધારગં જાણેજ્ઞા-અપ્પંદં જાવ સંતાણગં લહુયં પઢિહારિયં ણો અહાવદ્દં-તહપ્પગારં લાભે સંતે જો પઢિમ્માહેજ્ઞા । (૬૧૬)

સે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા સે જ્ઞં પુણ સંધારગં જાણેજ્ઞા-અપ્પંદં જાવ સંતાણગં લહુયં પઢિહારિયં અહાવદ્દં-તહપ્પગારં સંધારગં જાવ લાભે સંતે પઢિમ્માહેજ્ઞા । ૬૧૭

इच्छेमाहं आमतणाहं उवातिकम्म^१ । अहं भिक्षू जाणेज्जा इमाहिं चउहिं पडिमाहिं सं-
 धारगं एसित्तए; तत्थ खलु इमा पडिमा पडिमा:-से भिक्षू वा, भिक्षुणी वा उहिसिय
 उहिसिय संधारगं जाएज्जा, तंजहा; इकं वा, कडिणं^२ वा, जंतुयं^३ वा, परगं^४ वा, मो-
 रगं वा, तणं वा, कुसं वा, कुच्चगं^५ वा, पव्वगं वा; पिप्पलगं वा, पलालगं वा;^६ से पु-
 व्वामेव आलोएज्जा “आउसो सि वा, भमिणी ति वा, दाहिसि मे एत्तो अण्णयरं संधा-
 रगं ?” तहप्पगारं सयं वा णं जाएज्जा परो वा से देज्जा फासुयं एसणिज्जं लाभे सन्ते प-
 ढिग्माहेज्जा । पडिमा पडिमा । (६१८)

अहावरा दोच्चा पडिमा:-से भिक्षू वા ભિક્ષુણી વા પેહાણ પેહાણ સંધારગં જાણેજ્ઞા,
 તંજહા; ગાહાવદ્દં વા જાવ કમ્મકરી વા; સે પુષ્વામેવ આલોણેજ્ઞા “આડસો સિ વા મ-

૧ સંસ્તારકો પ્રાણ્ણાદિતિશેષઃ ૨ વંશકટાદિ. ૩ જંતુકં તૃણવિશેષોત્પન્નં ૪ યેન તુળેનં
 પુષ્પાણિ પ્રથ્યંતે ૫ યેન કૂર્વકાઃ ક્રિયંતે ૬ એતેચ જલપ્રધાનદેશે સાર્દ્ધભૂમ્યંતરણાર્થ મનુજ્ઞાતાઃ

જે સંસ્તારક નિર્ણવ નાનું ને ગૃહસ્થે પાધું લેવા કબૂલ કરેલું હોવા છતાં બરોબર ગોઠવેલું ન હોય તે પણ નહિ લેવું. (૬૮૬)

માત્ર જે સંસ્તારક નિર્ણવ નાનું ગૃહસ્થે પાધું લેવા કબૂલ કરેલું અને બરોબર ગોઠવેલું હોય તે મળે તો મુનિ કે આર્યાએ ગ્રહણ કરવું. (૬૮૭)

(સંસ્તારકની ચાર પ્રતિજ્ઞાઓ)

મુનિએ ઉપર મુજબ દોષો યાલીને આ ચાર પ્રતિજ્ઞાઓવડે સંસ્તારક લેવા શીખવું.
 ત્યાં પહેલી પ્રતિજ્ઞા આ:-મુનિ અથવા આર્યાએ ધક્કાનું પાથરણું, સાદડી, જંતુક નામના
 ઘાસનું પાથરણું, ફૂલ ગુંથવાના ઘાસનું પાથરણું, મોરનાં પીછાનું પાથરણું, તૃણનું પાથરણું,
 દર્ભનું પાથરણું, શર નામના રોપાનું પાથરણું, ગાંઠોનું પાથરણું, પીપળના પાનનું પાથરણું કે
 ધરાળનું પાથરણું, ઇલાદિક પાથરણાઓમાંથી^૧ ગમે તે એકનું મુકરર નામ લઈને માગણી
 કરવી. શર્યાતમાંજ મુનિએ કહેવું કે “ હે આયુષ્મન્, અથવા બેહેન, આ સંસ્તારકોમાંથી
 અમુક સંસ્તારક મને આપશે ? એ રીતે પોતે માગી લેવું, યા બીજાએ આપવાનું કરતાં
 ગ્રહણ કરવું. એ પહેલી પ્રતિજ્ઞા. (૬૮૮)

બીજી પ્રતિજ્ઞા આ પ્રમાણે છે:-મુનિ અથવા આર્યાએ ગૃહસ્થ કે તેના ચાકર નક્કર
 પાસે પોતાને જોઈતું સંસ્તારક પોતાને દક્ષિણાચર થાય તો જ તે માગવું. તેણે શર્યાતમાંજ
 કહેવું કે “ હે આયુષ્મન્ અથવા બેહેન, આ સંસ્તારકોમાંથી મને અમુક સંસ્તારક આપશે ?”

૧ આ પાથરણાઓ જગતભરપુર દેશમાં લીલી જમીન ઠાંકવાને મુનિગ્રહણ કરે છે.

(૧૫૬)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

ગિળી તિ વા, દાહિસિ મે ઇત્તો અળયરં સંધારગં ?” તહપ્પગારં સંધારગં સર્વ વા ણં જા-
પ્પજા પરો વા સે દેજ્ઞા ફાસુયં ઇસણિજ્ઞં જાવ પઢિગાહેજ્ઞા । દોચ્છા પઢિમા (૬૧૧)

અહાવરા તચ્છા પઢિમા:-સે ભિક્ખૂ વા ભિક્ખુણી વા જસ્સુ-વરસણ સંવસેજ્ઞા, જે
તત્થ અહાસમણ્ણાગતે, તંજહા; ઇક્કહે વા જાવ પલાલે વા; તસ્સ લામે સંવસેજ્ઞા; તસ્સ અ-
લામે ડકકુહણ વા નિસજ્જિણ વા વિહરેજ્ઞા । તચ્છા પઢિમા । (૭૦૦)

અહાવરા ચઝત્થા પઢિમા:-સે ભિક્ખૂ વા ભિક્ખુણી વા અહાસંથદ-મેવ સંધારગં જા-
પ્પજા, તંજહા, પુઢવિસિલં વા, કઢ્ઢસિલં વા અહાસંથદમેવ; તસ્સ લામે સંવસેજ્ઞા; અલામે
ડકકુહણ વા નિસજ્જિણ વા વિહરેજ્ઞા । ચઝત્થા પઢિમા । (૭૦૧)

હચ્ચેયાળં ચઝણ્હં પઢિમાળં અળયરં પઢિમં પઢિવજ્જમાણે તં ચેવ જાવ અક્કોસસમા-
હિણ એવ ચ ણં વિહરંતિ । (૭૦૨)

સે ભિક્ખૂ વા ભિક્ખુણી વા અભિકંસેજ્ઞા સંધારં પચ્ચપ્પિણિત્તણ; સે ઝંજં પુણ સંધા-
રગં જાણેજ્ઞા સંઘં જાવ સંતાણગં તહપ્પગારં સંધારગં ણો પચ્ચપ્પિણેજ્ઞા । (૭૦૩)

સે ભિક્ખૂ વા ભિક્ખુણી વા અભિકંસેજ્ઞા સંધારગં પચ્ચપ્પિણિત્તણ; સે ઝંજં પુણ સં-
ધારગં જાણેજ્ઞા અપ્પંઢં જાવ સંતાણગં, તહપ્પગારં સંધારગં પઢિલેહિય પઢિલેહિય પમણ્ણિય
પમણ્ણિય આયાવિય વિણિધૂણિય વિણિધૂણિય તઓ સંજયામેવ પચ્ચપ્પિણેજ્ઞા । (૭૦૪)

એ રીતે તેવી જાતનું સંસ્તારક જાતે માગી લેવું અથવા ગૃહસ્થ પોતે આપવા માંડે તો
નિર્દોષ જાણી ગ્રહણ કરવું. એ બીજી પ્રતિજ્ઞા. (૬૮૯)

ત્રીજી પ્રતિજ્ઞા આ પ્રમાણે:-મુનિ અથવા આર્યાએ પોતે જેના મકાનમાં નિવાસ કર્યો
હોય તેને ત્યાંથીજ જે કંઈ સંસ્તારક મળી આવે તો તે ગ્રહણ કરવું અને જે નહિ મળે તો
(આખી રાત) ઉત્કુટક આસને^૧ અથવા પલાંડી વાળી બેશી કરીને જીનરવી. એ ત્રીજી
પ્રતિજ્ઞા. (૭૦૦)

ચોથી પ્રતિજ્ઞા આ પ્રમાણે:-મુનિ અથવા આર્યાએ જે પથર કે કાષ્ઠનું સંસ્તારક યથા-
યોગ્ય પણે પાથરેલુંજ મળી આવે તેના પર રહેવું. અગર તેમ નહિ મળે તો (આખી રાત)
ઉતરત આસને કે પલાંડી વાળી બેશીને જીનરવી. એ ચોથી પ્રતિજ્ઞા. (૭૦૧)

એ ચારે પ્રતિજ્ઞાઓમાંની કોઈ પણ પ્રતિજ્ઞાને સ્વીકાર કરવા મુનિએ બીજા મુનિને
કોઈ વખતે પણ ધિક્કારવું નહિ. કારણ કે તેઓ સર્વે પરસ્પરની સમાધિથી જિનાસામાં રહી
સરખાપણે રહેલા છે. (૭૦૨)

મુનિ અથવા આર્યાએ જ્યારે લીધેલું સંસ્તારક ગૃહસ્થને પાછું આપવું પડે ત્યારે જે
તે સંસ્તારક ઇડાં કે ઝીણા જીવજંતુવાળું જણાય તો તે પાછું નહિ આપવું. (૭૦૩)

કિંતુ જ્યારે તે ઇડાં કે જીવજંતુ રહિત જણાય ત્યારે જેમ તપાસી પ્રમાણ ન કરી
તડકામાં તપાવી તપાવી (ચતનાથી) ઝટકી ઝૂટકીને ત્યારબાદ ચતના પૂર્વક ગૃહસ્થને પાછું
આપવું. (૭૦૪)

૧ જે ઘુટણ પર ઉતરત બેશીને.

અધ્યયન અગીયારમું.

(૧૫૭)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સમાણે વા વસમાણે વા ગામાણુમામં દૂહજ્જમાણે પુઠ્ઠા-
મેવ ણં પણ્ણસ્સ ઉચ્ચારપાસવળભૂમિં પઢિલેહેજ્જા । કેવલી^૧ વૂયા “ આયાણ મેયં ” ।
અપઢિલેહિયાણ ઉચ્ચારપાસવળભૂમીણ ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા, રાઓ વા વિચાલેવા ઉ-
ચ્ચારપાસવળં પરિટ્ટવેમાણે પયલેજ્જ વા પવઢેજ્જ વા । સે તત્થ પયલમાણે વા પવઢમાણે વા હત્થં વા
પાયંવા જાવ લૂસિજ્જા, પાણાણિ વા જાવ વવરોવેજ્જા । અહ ભિક્ષૂણં પુઘોવદિટ્ટા જાવ જં
પુઠ્ઠામેવ પણ્ણસ્સ ઉચ્ચારપાસવળભૂમિં પઢિલેહેજ્જા । (૭૦૫)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા અભિકલ્લેજ્જા સેજ્જાસંથારગભૂમિં પઢિલેહિયાણ, ણળત્થ
આચરિણ વા ઉવજ્જાણ વા જાવ ગણાવચ્છેદ્દણ વા બુદ્ધેણ વા સેહેણ વા ગિલાણેણ વા
આણ્ણસે^૨ વા અંતેણ^૩ વા મજ્જેણ વા સમેણ વા વિસમેણ વા પવાણ વા ણિવાણ વા
તઓ સંજયામેવ પઢિલેહિય પઢિલેહિય પમગ્ગિય પમગ્ગિય બહુફાસુયં સેજ્જાસંથારગં
સંથરેજ્જા । (૭૦૬)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા બહુફાસુયં સેજ્જાસંથારગં સંથરિત્તા અભિકલ્લેજ્જા બહુ-
ફાસુણ સેજ્જાસંથારણ દુરુહિત્તણ । (૭૦૭)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા બહુફાસુણ સેજ્જાસંથારણ દુરુહમાણે સે પુઠ્ઠ મેવ સસી-
સોવરીયં કાયં પાણં ય પમગ્ગિય પમગ્ગિય તત્તો સંજયામેવ બહુફાસુણ સેજ્જાસંથારગે દુરુ-
હિત્તા તઓ સંજયામેવ બહુફાસુણ સેજ્જાસંથારણ સણ્ણજ્જા । (૭૦૮)

૧ અન્યથેતિયોગ્યં ૨ પ્રાચૂર્ગકેન વા ૩ હતઃ સસમ્યથે તૃતીયા.

મુનિએ કે આર્યાએ દોઝી પણ રથળે રહેતાં કે આમાનુઆમ ફરતાં શરૂઆતમાં ત્યાં
ખરચુપાણીની ભૂમિ જોઇ તપાશી રાખવી. નહિ તો તે દોષ પાત્ર થાય છે એમ કેવળ-
જ્ઞાનિએ જણાવ્યું છે. કારણ કે વગર તપાશેલી જગ્યામાં મુનિ કે આર્યા રાતવિરાતે વડી
નીત કે લઘુનીતને છાંંતા થકા પડે કે આખડે તો હાથપગ કે છદ્રિખતો પણ ભંગ થઈ
જાય તથા જીવજંતુની વિરાધના થાય. માટે મુનિને એવી ભલામણ છે કે તેમણે પ્રથમથીજ
તે જગા જોઇ તપાશી રાખવી. (૭૦૫)

મુનિ અથવા આર્યાએ સુવા માટે અગાઉથી જમીન તપાશી રાખવી અને એવે પ્રસંગે
આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, ગણાવચ્છેદક, તથા વૃદ્ધ, બાળ, બિમાર કે પ્રાહુણા મુનિના માટે રખા-
યેલી જગા છોડી બાકીની બીજી જગ્યામાં છોડે કે વચ્ચમાં સરખી જમીનમાં કે ખરબચડીમાં
બહુપવન વાળીમાં કે પવન વિનાનીમાં મુનિએ યતના પૂર્વક જોઇ તપાશી પુંજ પ્રમાણેને
નિર્ણય શય્યા પાથરવી. (૭૦૬)

મુનિ કે આર્યાએ ઉપર જણાવ્યા મુજબ નિર્ણય શય્યા પાથરીને તેવી શય્યામાં આ-
લોટવા ચહાવું. (૭૦૭)

મુનિ અથવા આર્યાએ શય્યા પર સૂતી વખતે શરૂઆતમાંજ મસ્તકથી પગ લગીના
શરીરને પ્રમાણે પ્રમાણેને યતના પૂર્વક તે શય્યા ઉપર શયન કરવું. (૭૦૮)

(૧૫૮)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

સે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા બહુફાસુણ સેજ્જાસંથારણ સયમાણે ણો અણમણસ હથે-
ણ હથે પાણ પાયં કાણ કાયં આસાણ્જા । સે અણાસાયમાણે તથો સંજયામેવ બહુફા-
સુણ સેજ્જાસંથારણ સણ્જા । (૭૦૯)

સે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા ઝસસમાણે વા ણીસસમાણે વા કાસમાણે વા છીયમાણે
વા જંભાયમાણે વા ઉહોણ વા વાતગિસમે વા કરેમાણે પુવ્વામેવ આસયં^૧ વા પોસયં^૨
વા પાણિણા પરિપિહિતા તથો સંજયામેવ ઝસસેજ્જ વા જાવ વાયગિસમં વા કરેજ્જા । (૭૧૦)

સે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા, સમા વેગયા સેજ્જા ભવેજ્જા, વિસમા વેગયા સેજ્જા ભ-
વેજ્જા, પવાતા વેગયા સેજ્જા ભવેજ્જા, ણિવાતા વેગયા સેજ્જા ભવેજ્જા, સસરક્ખા વેગયા
સેજ્જા ભવેજ્જા, અપ્પસસરક્ખા વેગયા સેજ્જા ભવેજ્જા, સદંસમસગા વેગયા સેજ્જા ભવેજ્જા,
અપ્પદંસમસગા વેગયા સેજ્જા ભવેજ્જા, સપરિસાહા વેગયા સેજ્જા ભવેજ્જા, અપરિસાહા વે-
ગયા સેજ્જા ભવેજ્જા, સઠ્ઠસમગા વેગયા સેજ્જા ભવેજ્જા, ણિરુવસમગા વેગયા સેજ્જા ભવે-
જ્જા, તહ્પગારાહિં સેજ્જાહિં સખિજ્જાણાહિં પમ્મહિતવરાગં^૩ વિહારં વિહરેજ્જા, ણો કિંચિવિ
ગિલાણ્જા । (૭૧૧)

એયં છલુ તસસ ભિક્ષુસસ ભિક્ષુગીણ વા સામગ્ગિયં જં સઘ્ઠેહિં સહિતે સદા જ-
ણ્જાસિ ત્તિ વેમિ । (૭૧૨)

૧ આસ્યં મુલ્લં ૨ પોવ્યં આધેઘાનં ૩ પ્રગૃહીતતરં સુદુ ગૃહીતં.

મુનિ અથવા આર્યાએ શય્યામાં શયન કરતાં કોઇ કોઇના હાથ પગ કે શરીરને અડકવું
નહિ. અને વગર અડકે યતના પૂર્વક તેવી શય્યામાં સૂવું. (૭૦૯)

મુનિ અથવા આર્યાએ સૂતા બાદ શ્વાસોશ્વાસ લેતાં ખાંસી કરતાં, છીંકતાં, બૂંભા કે
ઉદગાર કરતાં યા વાતાત્સર્જ કરતાં પોતાના મુખ કે અધિષ્ઠાનને હાથથી ઢાંકી યતના પૂર્વક
તે કરવાં. (૭૧૦)

મુનિ અથવા આર્યાને સૂતા માટે કોઇ વખતે સરખી જગા મળે કોઇ વખતે ખરખચડી
મળે, કોઇ વખતે પવનવાળી મળે કોઈ વખતે બંધીઆર મળે, કોઇ વખતે કચરાવાળી મળે
કોઇ વખતે સાફ કરેલી મળે, કોઇ વખતે ડાંસમચ્છરાવાળી મળે કોઈ વખતે ડાંસમચ્છર
રહિત મળે, કોઇ વખતે પડેલી ખડેલી મળે કોઈ વખતે આબાદ મળે, કોઇ વખતે ભય
ભરેલી મળે કોઇ વખતે નિર્ભય મળે, એમ વિચિત્ર પ્રકારની જગાઓ મળતાં મુનિ તથા
આર્યાએ સર્વને સરખી રીતે ગ્રહણ કરી સમભાવપણે વર્તવું. કંઈ પણ નરમ ગરમ ન
થવું. (૭૧૧)

એજ મુનિ અને આર્યાના આચારની પૂર્ણતા છે કે તેમણે સર્વ કાર્યોમાં હમેશાં ઉત્સાહી
થઈ રહેવું, એમ હું કહું છું. (૭૧૨)

અધ્યયન આરમ્ભ.

(૧૫૬)

ईर्याख्यं द्वादशमध्ययनं.

[પ્રથમ ઉદ્દેશ:]

“અવ્ભુવગતે સ્વલુ વાસાવાસે, અભિપચુદ્દે^૧, બહવે પાળા અભિસંભૂયા, વહવે વીયા અ-
હુણુભિન્ના, અંતરા સે મગ્ગા બહુપાળા બહુવીયા જાવ સંતાળગા, અળ્ળાકંતા પંથા, ણો વિ-
ષ્ણાયા મગ્ગા,” સેવં ણચ્છા ણો ગામાણુયામં દૂર્હજ્જેજ્જા, તઓ સંજયાવેવ વાસાવાસં ઉવલ્લિ-
ણ્ણજ્જા । (૭૧૩)

સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા સે જ્ઞં પુણ જાણેજ્જા ગામં વા જાવ રાયહાણિં વા-ઈસંસિ
સ્વલુ ગામંસિ વા જાવ રાયહાણિસિ વા ણો મહત્તી વિહારભૂમી^૨, ણો મહત્તી વિચારભૂમી^૩,
ણો સુલભે પીઠ-ફલગ-સેજ્જા-સંધારણ, ણો સુલભે પાસુણ ઉચ્છે^૪ અહેસણિજ્જે, બહવે જત્થ
સમ્મણ-માહ્ણ-અતિહિ-કિવળ-વળીમગ્ગા ઉવાગયા ઉવાગમિસ્સંતિ ય, અચ્ચાઈણ્ણા વિત્તી, ણો
પણ્ણસ્સ ણિક્કલમણપવેસાણ જાવ ધમ્માણુઓગચિંતાણ, -સે વં ણચ્છા તહપ્પગારં ગામં વા ણગરં
વા જાવ રાયહાણિં વા ણો વાસાવાસં ઉવલ્લિણ્ણજ્જા । (૭૧૪)

૧ પયોધર દ્વિતીયોષ: ૨ સ્વાધ્યાયભૂમિ: ૩ બહિર્ગમનભૂમિ: ૪ ઇષ્ણીય:

અધ્યયન આરમ્ભ.

કથા.^૧

પહેલો ઉદ્દેશ.

મુનિ અથવા આર્યા એવું બાણે કે “વરસાદની રતુ આવી ચૂકી છે, વરસાદ વરસ્યો
છે, ઘણા જીવજંતુ ઉત્પન્ન થયા છે, ઘણા અંકુર ઝૂટ્યાં છે, રસ્તાઓ તેઓ વડે ભરાઈ
ગયા છે અને તેઓના પર વધુ આવજાવ થતી અટકી પડવાથી તેઓ પૂરેપૂરા માલમ પણુ
પડી શકતા નથી ” તો તેમણે ગામોગામ ફરવાનું બંધ કરી વર્ષાકાલના (ચાર મહિના)
લગી એક મુકામે નિવાસ કરવો. (૭૧૩)

જે ગામ કે શહેરમાં મુનિને યોગ્ય મોહોટી ભણવા કરવાને અનુકૂળ પડતી જગ્યા ન
હોય અથવા ખરચુ પાણીની સવલ પડતી જગ્યા ન હોય અથવા મુનિને જોઈતા પાટ બા-
ન્નેટ કે દર્ભાદિકના પાથરણાં કે શુદ્ધ આહારપાણી મળી શકતા ન હોય અથવા જ્યાં ધ-
ણુજ બિશ્વકો આવી વસેલા હોય કે આવવાના હોય જ્યાં મુનિને ભણવા ગણુયામાં
કંઈ પણ અડચણ પડે તો તેવા ગામ કે શહેરમાં વર્ષાકાળ ગુળરવા માટે નિવાસ નહિ
કરવો. (૭૧૪)

૧ ફરવું કે ચાલવું હાલવું.

(૧૬૦)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સે જ્ઞં પુળ જાણેજ્ઞા ગામં વા જાવ રાયહાણિં વા-હમંસે સ્વલુ ગામંસિ વા રાયહાણિંસિ વા મહતી વિચારભૂમી, મહતી વિચારભૂમી, સુલભે જત્ય પીઠ-ફલમ સેજ્ઞા-સંધારણ, સુલભે ફાસુણ ઉચ્છે અહેસણિજ્ઞે, ણો જત્ય બહવે સમણ જાવ ઉવા-ગયા ઉવાગમિહસંતિ ય, અપ્પાહ્વણા વિક્કી, જાવ રાયહાણિંસિ વા તત્તો સંજયામેવ વાસાવાસં ઉવહ્ણિજ્ઞા । (૭૧૫)

અહપુળ એવં જાણેજ્ઞા, -ચત્તારિ માસા વાસાગં વીરૂક્કંતા, હેમંતાળ ય પંચદસ રાયકપ્પે પરિવુસિત્તે, અંતરા સે મગ્ગા વહુપાણા જાવ સંતાળગા; ણો જત્ય બહવે સમણ જાવ ઉવાગયા ઉવાગમિહસંતિય-સેવં ણચ્છા ણો ગામાણુગામં દૂહ્વજ્ઞેજ્ઞા । (૭૧૬)

અહપુળ એવં જાણેજ્ઞા, -ચત્તારિ માસા વાસાગં વીરૂક્કંતા, હેમંતાળ ય પંચદસ રાયકપ્પે પરિવુસિણ, અંતરા સે મગ્ગા અપ્પંડા જાવ સંતાળગા, બહવે જત્ય સમણ જાવ ઉવાગમિહસંતિ ય, સેવં ણચ્છા તથો સંજયામેવ ગામાણુગામં દૂહ્વજ્ઞેજ્ઞા । (૭૧૭)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ગામાણુગામં દૂહ્વજ્ઞમાણે પુરઓ જુગમાયં^૧ પેહમાણે દટ્ટળ સસે પાણે ઉહ્હુ^૨ પાયં રીણ્જ્ઞા, સાહુ^૩ પાયં રીણ્જ્ઞા, ઉક્કિલ્પ્પ પાયં રીણ્જ્ઞા, તિરિચ્છં વા કદ્દુ પાદં રીણ્જ્ઞા^૪, સતિ પરકમે સંજતામેવ પરકમેજ્ઞા, ણો ઉજ્જુયં ગચ્છેજ્ઞા, તથો સંજયામેવ ગામાણુગામં દૂહ્વજ્ઞેજ્ઞા । (૭૧૮)

૧ યુગમાત્રં ચતુર્હસ્ત પ્રમાણં. ૨ ઉદ્દત્ત્ય. ૩ સંહત્ય. ૪ અયં ચાન્ય માર્ગાભાવે વિધિઃ સ્મૃતિવત્તસ્મિન્ તેનૈવગચ્છેત્.

જે ગામ કે શહેરમાં ભણવા ગણવાને તથા ખરચુ પાણીને અનુકૂળ પડતી વિશાળ જગા મળી આવે તથા જોઈતી વસ્તુ કે આહાર પાણી મળવા સુલભ પડે અને ઝાઝા ભિક્ષુકો પણ આવેલા કે આવવાના ન હોય તેવે સ્થળે મુનિએ વર્ષાકાળ ગુચ્છરવો. (૭૧૫)

ન્યારે એમ જણાય કે વર્ષાકાળના ચાર માસ વહી ગયા છે તેમજ હેમંત રતુના પંદર દિવસ પણ પસાર થયા છે, છતાં હજુ એક ગામથી બીજે ગામ જવાના રસ્તાઓ જીવંતુ તથા વનસ્પતિથી ભરપૂરજ છે અને તેમના પર હજુ ઘણા લોકો ચાલતા થયા નથી તો તેમ જણાતાં મુનિએ તે વખતે પણ આમાનુઆમ કરવાનું શરૂ નહિ કરવું. (૭૧૬)

પણ જો એ વખતે રસ્તાઓ અલ્પ જીવંતુ અને અલ્પ વનસ્પતિવાળા થયેલા હોય અને તેમના પર લોકોની પણ પૂરતી આવજા થવા લાગી હોય તો તેવું જાણી યતના પૂર્વક મુનિએ આમાનુઆમ કરવું. (૭૧૭)

મુનિ અથવા આર્યાએ આમાનુઆમ કરતાં પોતાની આગલનો ચાર હાથ જેટલો રસ્તો જોતાં જોતાં ચાલવું. તેમ ચાલતાં તે રસ્તામાં હરતા કરતા જીવંતુ દેખવામાં આવે અને બીજે રસ્તો મળી આવતો હોય તો તે જીવંતુવાળો રસ્તો છોડી બીજા રસ્તેજ ચાલવું. પણ જો બીજે રસ્તો નહિ મળે તો પોતાનાં પગ જીવંતુથી આગલ થા પાછલ થા ખડખે સંભાળી સંભાળીને મૂકવાં અને એ રીતે ચાલવું. (૭૧૮)

અધ્યયન ધારમું.

(૧૬૧)

સે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા ગામાણુગામં દૂઢ્ઐજ્જમાણે અંતરા સે પાણાણિ વા બીયાણિ વા હરિયાણિ વા હદ્દપ્પ વા મદ્ધિયા વા અવિદ્ધથે, સદ્દે પરક્કમે ણો ઉજ્જુયં ગચ્છેજ્જા, તથો સંજયામેવ ગામાણુગામં દૂઢ્ઐજ્જેજ્જા । (૭૧૯)

સે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા ગામાણુગામં દૂઢ્ઐજ્જમાણે અંતરા સે વિરૂવરૂવાણિ પચ્છંતિ-
કાણિ દસ્સુગાયતનાણિ મિલક્ખૂણિ અળારિયાણિ દુસ્સન્નપ્પાણિ દુપ્પણવણિજ્જાણિ અકાલપ-
હિબ્બોહીણિ અકાલપરિભોદ્દેણિ, સત્તિ લાઢે^૧ વિહારાપ્પ સંથરમાણેહિ^૨ જળવપ્પહિ ણો વિહારવત્તિ-
યાપ્પ પવજ્જેજ્જા ગમણાપ્પ । કેવલી બૂયા ‘આયાણ મેયં’ તે ણં બાલા “અયં તેણે, અયં ઉવ-
ચ્છરપ્પ, અયં તથો આગર” ત્તિ કદ્દુ તં ભિક્ષુ અક્કોસેજ્જ વા જાવ ઉવહવેજ્જ વા, વથં પ-
હિગ્ગદ્ધં કંબલં પાષપુંચ્છળં અચ્છિદ્ધેજ્જ વા અઢિંભદ્દેજ્જ વા અવહરેજ્જ વા પરિભવેજ્જ વા, ।
અહ ભિક્ષૂણં પુન્નબોવદિદ્ધા પત્તિણ્ણા જાવ જં ણો તહપ્પગારાણિ વિરૂવરૂવાણિ પચ્છંતિયાણિ
દસ્સુગાયતનાણિ જાવ વિહારવત્તિયાપ્પ ણો પવજ્જેજ્જા ગમણાપ્પ, તથો સંજયામેવ ગામાણુગામં
દૂઢ્ઐજ્જેજ્જા । (૭૨૦)

સે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા ગામાણુગામં દુઢ્ઐજ્જમાણે અંતરા સે અરાયાણિ વા ગણરા-
યાણિ વા જુવરાયાણિ વા દોરજ્જાણિ વા વેરજ્જાણિ વા વિરુદ્ધરજ્જાણિ વા સત્તિ લાઢે વિહાર-
ાપ્પ સંથરમાણેહિ જળવપ્પહિ ણો વિહારવત્તિયાપ્પ પવજ્જેજ્જા ગમણાપ્પ । કેવલી બૂયા
‘આયાણ મેયં’ । તે ણં બાલા “અયં તેણે, ” તંચેવ જાવ ણો વિહારવત્તિયાપ્પ પવજ્જેજ્જા
ગમણાપ્પ, તથો સંજયામેવ ગામાણુગામં દૂઢ્ઐજ્જેજ્જા । (૭૨૧)

૧ લઢે શ્રેષ્ઠે ૨ અન્યેષુ આર્યદેશેષુ સ્વસ્થુ.

મુનિ અથવા આર્યાએ આમાનુષામ ક્ષરતાં વચ્ચે રસ્તામાં નાના જીવનંતુ, વનસ્પતિના
ખીજ, વનસ્પતિ, પાણી યા લીલી માટી આવી પડે તો ખીજને રસ્તો મળતાં છતાં તે રસ્તે ન
ચાલવું. કિંતુ ખીજને રસ્તે ચતના પૂર્વેક ચાલવું. (૭૧૯)

મુનિ અથવા આર્યાએ આમાનુષામ ક્ષરતાં વચ્ચાલે કે દેશના સીમાડે વસેલા હઠીલા,
જડ, અકાળચારી અને અકાળભક્ષી જૂદી જૂદી જાતના લૂટારા તથા મ્લેચ્છાદિક અનાર્ય
લોકોના વિભાગોમાં ખીજ સારા દેશો વિહાર કરવાને અનુકૂળ મળી આવતાં છતાં જવાનું
નહિ કરવું. કારણ કે તેમ કરતાં કેવળમાનિએ ખુલુ દોષ બતાવે છે. જે માટે મુનિએ ત્યાં
જતાં ત્યાંના અનાર્ય લોકો તે મુનિને ચોર કે નસુસ ઠેરવીને તેને અનેક ઉપદ્રવ કરે યા
તેના વસ્ત્રપાત્ર લૂટી લે યા ચોરી લે. માટે મુનિને એ ભલામણ છે કે તેણે તેવા પ્રાંતમાં
જવાનું નહિ કરવું. (૭૨૦)

વળી જે પ્રાંતોમાં કોઈ રાજ્ય નહિ હોય યા અનેક જણ રાજ્ય કર્તા થઈ પડ્યા
હોય યા રાજ્યકર્તા ખુલુ લઘુવચનો યા એ રાજ્ય ચાલતાં હોય યા એક ખીજનાં વિરોધી
રાજ્ય થઈ પડ્યાં હોય તેવા પ્રાંતોમાં, ખીજ સારા દેશો વિહાર કરવાને અનુકૂળ મળી આ-
વતાં છતાં વિહાર નહિ કરવો, કારણ કે કેવળમાનિએ તેમ કરવું નિષિદ્ધ કર્યું છે જે માટે
મુનિએ તેવા સ્થળે જતાં ત્યાંના લોકો તેને ચોર કે નસુસ ઠેરવી અનેક અડચણો પાડશે.
માટે મુનિને એવી ભલામણ છે કે તેણે તેવા પ્રાંતોમાં નહિ જતાં ખીજ સારા પ્રાંતોમાં
સંભાળ પૂર્વેક ક્ષરતા રહેવું. (૭૨૧)

(૧૬૨)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષા-તર.

સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા ગામાણુગામં દૂઝ્જમાણે અંતરા સે વિહં સિયા:-સે ઝ્ઞં પુણ વિહં^૧ જાણેજ્ઞા ઇગાહેણ વા દુયાહેણ વા તિયાહેણ વા ચડયાહેણ વા પંચાહેણ વા પાડણેજ્ઞ વા, ણો પાડણેજ્ઞ વા, તહપ્પગારં વિહં અણેગાહગમણિજ્ઞં સતિ લાઢે જાઘ ણો વિહારવસિયાઈ પવ્વજ્જેજ્ઞ ગમણાઈ. કેવલી વૂયા 'આયાણ મેયં' । અંતરા સે વાસસિ વા પાણેસુ વા વીપેસુ વા હરિપેસુ વા ઉદપેસુ વા મદિયાઈ વા અવિઃ સ્થાઈ. અહ મિક્ષવ્ણં પુવ્વોવદિટ્ઠા જાવ જં તહપ્પગારં અણેગાહગમણિજ્ઞં જાઘ ણો ગમ-ણાઈ, તત્તો સંજયામેવ ગામાણુગામં દૂઝ્જેજ્ઞા ગમણાઈ । (૭૨૨)

સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા ગામાણુગામં દૂઝ્જમાણે અંતરા સે ણાવાસંતારિમં ઉદયં સિયા, સે જં પુણ ણાવં જાણેજ્ઞા-અસંજઈ મિક્ષુપડિયાઈ કિણેજ, વા પામિચ્છેજ વા, ણાવાઈ વા ણાવાપરિણામં કટ્ટુ^૨, થલાઓ વા ણાવં જલંસિ ઓગાહેજ્ઞા, જલાઓ વા ણાવં થલંસિ ર-ક્કસેજ્ઞા, પુણં વા ણાવં ઉસિસવેજ્ઞા, સણં વા ણાવં ઉપ્પીલાપેજ્ઞા, તહપ્પગારં ણાવં ઉઢ્ઢગા-મિણિં વા અહેગામિણિં વા તિરિયુગામિણિં વા પરં જોયણમેરાઈ અદ્ધજોયણમેરાઈ અપ્પતરો^૩ વા મુજ્જતરો^૪ વા ણો દુરુહેજ ગમણાઈ । (૭૨૩)

સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા પુવ્વામેવ તિરિચ્છસંપતિમં ણાવં જાણેજ્ઞા, જાણિત્તા સે ત-માયાઈ^૫ ઇગંત મવકમિત્તા મંડગં પડિલેહેજ્ઞા, પડિલેહિત્તા ઇગાઓ મોયણમંડગં કરેજ્ઞા,

૧ અનેકાહગમનીયઃ પંથાઃ । ૨ કુર્યાદિત્યર્થઃ ૩-૪-૫મે માર્ગવિશેષણે ૫ જ્ઞત્વા.

મુનિ અથવા આર્યને ગ્રામાણુગામ કરતાં વચ્ચે કોઈ મોટાં મેદાન ઉલ્લંઘવાનું આવી પડે કે જેનું છેડું આખો એક દિવસ કે એ ત્રણ ચાર થા પાંચ દિવસ ચાલ્યાથીજ મળી શકે થા નહિ પણ મળી શકે, તેવા બહુ લાંબા રસ્તે બીજે તુંકે રસ્તો મળી આવતાં છતાં નહિ ચાલવું. કારણ કે તેવે લાંબે રસ્તે ચાલતાં કેવળજ્ઞાનિએ અનેક દોષ બતાવ્યા છે. જે માટે ત્યાં લાંબો વખત ચાલવાનું હોતાં વચ્ચે કદાચ વરસાદ આવી પડે તો તે રસ્તામાં જીવનંતુ, વનસ્પતિ, પાણી તથા લીલી માટી ભરાઈ જાય છે. માટે મુનિએ તેવે માર્ગ નહિ ચાલવું. (૭૨૨)

મુનિએ વહાણ પર ક્યારે ચઢવું ?

મુનિ કે આર્યને એક ગ્રામથી બીજે ગ્રામ જતાં વચ્ચે કદાચ વહાણથીજ તરીકે-શકાય એટલું પાણી આડે આવે તો તેમણે આ પ્રમાણે વર્તવું:-જે વહાણ અસંયમી ગૃહસ્થે સાધુના માટેજ વેચાતું લઈ રાખ્યું હોય થા ઊછીતું લઈ રાખ્યું હોય થા અદલઅદલ કરી રાખ્યું હોય થા સ્થળથી જળમાં કે જળથી સ્થળમાં લાવેલું હોય થા ભરેલું હોતાં ખાલી કર્યું હોય થા ખૂચી ગયેલું હોતાં ઊપડાવી રાખ્યું હોય તેવા જૂદી જૂદી દિશા તરફ જતા વહાણ પર ચાર ગાઉ થા એ ગાંઠી ગાંઠી થા થોડા રસ્તા લગી પણ ચડવું નહિ. (૭૨૩)

કિંતુ જે વહાણને ગૃહસ્થો પોતાના માટે તે પાણીના આરપાર લઈ જવાના હોય તેવા વહાણની મુનિ કે આર્યએ શરૂઆતમાં તપાસ કરવી. તપાસ કરતાં તે માલમ પડ્યાથી મુનિએ એકાંત સ્થળમાં આવી પોતાના ઉપકરણ પાત્ર જોઈ તપાસી લેવા. તે તપાસી લ-

અધ્યયન ખાતમું.

(૧૬૩)

કરિત્તા સસીસોવરિયં કાર્યં પાદ ય પમજ્જેજ્જા, પમજ્જિત્તા સાગારિયમત્તં પચ્ચક્ખાદ્દજ્જા, પ-
ચ્ચક્ખાદ્દજ્જા દ્વાં પાયં જલે કિચ્ચા^૧ દ્વાં પાયં થલે કિચ્ચા, તઓ સંજયમેવ ખાવં દુરુહેજ્જા । (૭૨૫)

સે મિક્કુ વા મિક્કુણી વા ખાવં દુરુહમાણે ણો ખાવાદ્ પુરઓ દુરુહેજ્જા, ણો ખા-
વાદ્ અગઓ દુરુહેજ્જા, ણો ખાવાદ્ મજ્જતો દુરુહેજ્જા, ણો બાહાઓ પગિઙ્ગિમય પગિઙ્ગિમય,
અંગુલીદ્ ઉવદંસિય ઉવદંસિય ઉણ્ણમિય ઉણ્ણમિય ણિજ્ઞાણ્ણજ્જા । (૭૨૫)

સે ણં પરો^૨ ખાવાગતો ખાવાગયં વદ્દજ્જા “ આડસંતો સમણાં, દ્વાયં તુમં ખાવં ઉક્ક-
સાહિ વા વોક્કસાહિ વા સિવાહિ વા, રજ્જુદ્ વા ગહાય આગસાહિ ” ણો સે-યં પરિચ્છં પ-
રિયાણેજ્જા, તુસિણીઓ ઉવેહેજ્જા । (૭૨૬)

સે ણં પરો ખાવાગતો ખાવાગયં વદ્દજ્જા “ આડસંતો સમણાં, ણો સંચાદ્દસિ ખાવં ઉક્ક-
સિત્તદ્ વા વોક્કસિત્તદ્ વા સિવિત્તદ્ વા રજ્જુયાદ્ વા ગહાય આકસિત્તદ્, આહર^૩ દ્વાં
ખાવાદ્ રજ્જુયં, સયં ચેવ ણં વયં નાવં ઉક્કસિસ્સામો વા જાવ રજ્જુદ્ વા ગહાય આકસિ-
સ્સામો,” ણો સે-યં પરિચ્છં પરિયાણેજ્જા, તુસિણીઓ ઉવેહેજ્જા । (૭૨૭)

સે ણં પરો ખાવાગઓ ખાવાગયં વદ્દજ્જા “ આડસંતો સમણાં, દ્વાયં તા તુમં ખાવં અ-

૧ કૃત્વા. ૨ નાવિકઃ ૩ આનય.

ઈ એક તરફ ધરી પગથી માથા લગીના શરીરને પ્રમાણિત કરવું. તે કર્યા બાદ સાગારી
અણસણ અહણ કરવું. તે અહણ કરીને પછી એક પગ પાણીમાં ધરતાં એક પગ સ્થ-
ળમાં (એટલે પાણીના બેપર) ધરતાં વહાણ પર ચડવું. (૭૨૪)

મુનિ અથવા આર્યાએ વહાણપર ચડતાં વહાણના મેદખરે જઈ ન બેસવું તથા સર્વથી
અગાઉ ચડી ન બેશવું તથા વહાણના વચ્ચેવચ્ચ પણ ચડી ન બેશવું. તેમજ શરૂઆતમાં
વહાણના બાહરે બેભા હોતાં વહાણના પડખાઓને પકડી આંગળીઓ વડે તાકી તાકીને યા
બીંધા બીંધા થઈને તેના અંદર બેઠાવું પણ નહિ કરવું. (૭૨૫)

વહાણપર ચડેલા મુનિને વહાણવાળા લોકો એમ કહે કે “ હે આયુષ્મન્ શ્રમણ, તમે
આ વહાણને (અમુક દિશા તરફ) ખેંચો યા વાળો યા એમાંનાં સામાનને દરિઆમાં કે
નીચે ફેંકો યા દોરડાંએ ખેંચો. ” તો મુનિએ તે વાત કરવા કબૂલ નહિ થવું કિંતુ અબોધ્યા
રહી ધર્મધ્યાન કર્યા કરવું. (૭૨૬)

વહાણપર ચડેલા મુનિને વહાણવાળા લોકો એમ કહે કે “ હે આયુષ્મન્ શ્રમણ, તમે
આ વહાણને ખેંચવા કરવામાં તથા એમાંના સામાનને ફેંકી દોરડાંએ તાણવાના કામમાં અ-
શક્ત છો તો અમુક દોરડું મને લાવી આપો, અમે પોતે વહાણને વાલવા કરવાનું કરતા
રહીશું. ” આવું સાંભળી મુનિએ તેમ પણ કબૂલ નહિ કરવું કિંતુ મૌન રહી ધર્મ ધ્યાન
ધ્યાયા કરવું. (૭૨૭)

વહાણપર ચડેલા મુનિને વહાણવાળા લોકો એવું કહે કે “ હે આયુષ્મન્ શ્રમણ, આ
વહાણને તમે આ પાટીઆના અલતાઓ કેહલેસાઓવડે યા વાંસ કે વળાવડે યા અવલક ન મના

(૧૬૪)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

હિત્તેણ વા પીઠેણ વા વંસેણ વા વલણ વા અવહણ વા વાહેહિ; ” ણો સે યં પરિણ્ણં પરિજાણેજ્જા, તુસિણીઓ ઉવેહેજ્જા । (૭૨૮)

સે ણં પરો જાવાગઓ જાવાગયં વડેજ્જા “ આડસંતો સમણા, એયં તા તુમં જાવાણ્ ઉદયં હથ્થેણ વા પાણ વા મસેણ વા પહિમ્મહેણ વા જાવાડસિંસચ્ચેણ વા ડસિંસચ્ચાહિ ” ણો સે-યં પરિણ્ણં પરિજાણેજ્જા । (૭૨૯)

સે ણં પરો જાવાગતો જાવાગતં વણ્જ્જા “ આડસંતો સમણા, એતં તો તુમં જાવાણ્ ડસિંસ^૧ હથ્થેણ વા પાણ વા બાહુણા વા ઝરુણા વા ઉદરેણ વા સીસેણ વા કાણ વા જાવાડસિંસચ્ચેણ વા ચેલેણ વા મદિયાણ વા કુસપ્પત્તણ વા કુરુવિદેણ વા પિહેહિ ” ણો સે-યં પરિણ્ણં પરિજાણેજ્જા । (૭૩૦)

સે ભિક્ષુ કા ભિક્ષુણી વા જાવાણ્ ડસિંસેણ ઉદયં આસવમાણં પેહાણ્ ઉવરુવરિ જાવં કજ્જલાવેમાણં^૨ પેહાણ્ ણો પરં ઉવસંકમિત્તુ એવં વૂયા “ આડસંતો ગાહુવહુ, એયં તે જાવાણ્ ઉદયં ડસિંસેણ આસવતિ, ઉવરુવરિ વા જાવા કજ્જલાવેતિ ” એતપ્પગારં મણં વા વાયં વા ણો પુરઓ કદ્ધુ વિહરેજ્જા । અપ્પુસ્સુણ્^૩ અબહિલેસ્સે એગંતિગણં અપ્પાણં વિપોસેજ્જ સમાહીણ, તઓ સંજયામેવ જાવાસંતારિમે ઉદણ્ અહારિયં^૪ રીણ્જા । (૭૩૧)

૧ રંધ્રં ૨ છાલ્યમાના મિત્યર્થઃ ૩ અવિમનસ્કઃ ૪ યથાર્થં ભવતિ તથા

હથિયાર વડે આગલ ચલાવેા. ” તો આ વાત પણ મુનિએ ન સ્વીકારવી. કિંતુ મૌન રહ્યા કરવું. (૭૨૮)

વહાણુપર ચડેલા મુનિને વહાણુવાળા લોકો એવું કહે કે “ હે આયુષ્મન્ શ્રમણ, આ વહાણુના અંદર ભરાતા પાણુને તમે તમારા હાથથી યા પગથી યા વાસણુથી કે પાનથી યા વહાણુ માહેના પાણી કહાડવાના હથિયારથી બહાર કાઢતા રહો ” તો આ વાત પણ મુનિએ ન સ્વીકારવી કિંતુ મૌન ધરી રહેવું. (૭૨૯)

વહાણુપર ચડેલા મુનિને વહાણુવાળા લોકો એમ કહે કે “ હે આયુષ્મન્ શ્રમણ, આ વહાણુમાં પડેલા અમુક છિદ્રને તમે તમારા હાથ, પગ, બાહુ, જંગા, ઉદર, મસ્તક, કે આ-આ શરીર વડે યા વહાણુમાં રહેલા ઉલિંચણુ નામના હથિયારવડે યા વસ્ત્ર, માટી, કમળ પત્ર કે કુરુવિંદ નામના ઘાસવડે ઢાકી રાખો. ” તો મુનિએ આ વાત પણ નહિ સ્વીકારવી (૭૩૦)

મુનિ અથવા આર્યાએ વહાણુમાં છિદ્ર પડ્યાથી પાણી ભરાતું જોઈ તથા ઉપરા બપરી વહાણુને બૂડતું જોઈ બીજાને એ વાત જણાવવી નહિ અને પોતે પણ પોતાના મનમાં એ બાબતના સંકલ્પવિકલ્પ ધરવા નહિ. કિંતુ શાંત પણે સ્વસ્વરૂપમાં રમતા રહી એકાંત પ્રદેશમાં રહીને સમાધિસ્થ રહેવું. એ રીતે વહાણુથી પાર પમાતા જળમાર્ગમાં યથા-સુંદરતાએ પ્રવર્તતા રહેવું. (૭૩૧)

અધ્યયન આરમ્ભ.

(૧૬૫)

एयं खलु तस्मिन् भिक्षुस्स भिक्षुणीए वा सामगियं जं सव्वट्ठहिं सहिते सदा जए-
ज्जासि त्ति वेमि । (७३२)

[द्वितीय उद्देशः]

સે જાં પરો જાવાગઓ જાવાગયં વડેજ્ઞા:—“ આડસંતો સમજા, એયં તા તુમં છત્તગં
વા જાવ ચમ્મચ્ચેયજાગં વા ગિણ્ણહાહિ, એયાણિ તુમં વિરુવરુવાણિ સત્થજાયાણિ ધારેહિ, એયં
તા તુમં દારગં વા દારિગં વા પજ્ઞેહિ^૧, ” જો સેત્તં પરિણં^૨ પરિજાણેજ્ઞા, તુસિણીઓ ડ-
વેહેજ્ઞા । (૭૩૨)

સે જાં પરો જાવાગઓ જાવાગયં વડેજ્ઞા:—“ એસ જાં સમજે જાવાણ મંડભારિણ^૩ અ-
વત્તિ, સે જાં બાહાણ ગહાય જાવાઓ ડદગંસિ પક્કિલવહ, ” એતપ્પગારં જિગ્ગોસં સોચ્ચા જિ-
સમ્મ સે ય ચીવરધારી સિયા સિપ્પામેવ ચીવરાણિ ડવ્વેહેજ્ઞ વા જિવ્વેહેજ્ઞ વા ડપ્પોસં^૪
વા કરેજ્ઞા । (૭૩૪)

અહ પુણ એવં જાણેજ્ઞા:—અભિકંતકૂરકમ્મા જાલુ બાલા બાહાહિં ગહાય નાવાઓ ડદ-
ગંસિ પક્કિલવેજ્ઞા, સે પુવ્વામેવ વણ્ણજ્ઞા “ આડસંતો ગાહાવતી, મા મેત્તો બાહાણ ગહાય
જાવાઓ ડદગંસિ પક્કિલવહ; સયં ચેવ જાં અહં જાવાતો ડદગંસિ ઓગાહિસ્સામિ. ” સે જેવં

૧ પાયય ૨ પ્રાર્થનામિત્યર્થઃ ૩ મંડવત્ ભારવાન્ મંડેન વા ભારવાન્ ૪ શિરોવેષ્ટનં.

એજા ખરેખર મુનિ અને આર્યાના આચારની સંપૂર્ણતા છે કે તેમણે બધી જાખતોમાં
સંભાળ પૂર્વક વર્તવું. (૭૩૨)

બીજો ઉદ્દેશ.

(વહાણપર ચડવા તથા પાણીમાંથી પસાર થવા વગેરે વિધિ).

વહાણપર ચડેલા મુનિને બીજા વહાણપર ચડેલા લોક એવું કહે કે “ હે આયુષ્મન્
શ્રમણુ આ છત્ર યા ચર્મ કાપવાનો હથિયાર પકડ, તથા આ જૂદી જૂદી જાતના હથિયારો
ધરી રાખ, અથવા આ જાળકા કે જાળિકાને (હથ વગેરે) પીવરાવ ” આ હુકમ સ્વીકારવા
નાહિ કિંતુ મૌન રહ્યા કરવું. (૭૩૩)

વહાણપર ચડેલા મુનિ તરફ વહાણમાંનો કોઈ બોલે કે “ આ સાધુ વહાણ ઉપર બહુ
બોળે કરે છે, માટે એને જાહુથી પકડીને પાણીમાં ફેંકી દો. ” આવાં વાક્યો સાંભળીને
વસ્ત્રધારી મુનિએ તરતજ પોતાના ભારવાલા વસ્ત્રો ઊતારીને હલકા વસ્ત્રો પીંટી લેવાં. તથા
માથાપર પણ વસ્ત્ર પીંટી લેવું. (૭૩૪)

એવામાં તે કૂર કર્મી અજાણ મનુષ્યો મુનિને જાહુથી પકડી પાણીમાં નાખવા
તૈયાર થાય તો તેના નાખવાના અગાઉજ મુનિએ કહેવું કે “ હે આયુષ્મન્ ગૃહસ્થો તમારે
મને પકડીને પાણીમાં નાખવાની કશી જરૂર નથી. હું જાતેજ વહાણથી પાણીમાં ઝીંપલાવું

(૧૬૬)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

વચંતં પરો સહસાં બલસાં બાહાંહિં ગહાયં ઉદગંસિં પક્ષિવેજ્જા, તં ણો સુમણે સિયા, ણો દુમ્મણે સિયા, ણો ઉચ્ચાવચં મણં ગિયચ્છેજ્જા, ણો તેસિં બાલાણં ઘાતાણં વહાણં સમુદ્દેજ્જા, અપ્પુસુણં જાવ સમાહીણં તત્તો સંજયામેવ ઉદયંસિં પવજ્જેજ્જા । (૭૩૫)

સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા ઉદગંસિં પવમાણે ણો હૃત્થેણ હૃત્થં પાણં પાયં કાણં કાયં આસાણ્જ્જા^૧, સે અણાસાદણં અણાસાયમાણે તથો સંજયામેવ ઉદગંસિં પવજ્જેજ્જા । (૭૩૬)

સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા ઉદગંસિં પવમાણે ણો ઉમ્મગ્ગણિમ્માગ્ગિયં કરેજ્જા, મા મેયં ઉદગં કણ્ણેસુવા અચ્છીસુ વા ણકંસિં વા મુહંસિં વા પરિયાવજ્જેજ્જા, તથો સંજયામેવ ઉદગંસિં પવજ્જેજ્જા । (૭૩૭)

સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા ઉદગંસિં પવમાણે દોઢ્ઢલિયં^૨ પાડેજ્જા, સિપ્પામેવ ઉ-
વધિં વિગિવેજ્જા વા વિસોહેજ્જા વા, ણો ચેવ ણં સાતિજ્જેજ્જા અહ પુણં એવં જાણેજ્જા, પા-
રણં સિયા ઉદગાઓ તીરં પાડણિત્તણં, તથો સંજયામેવ ઉદવલ્લેણ વા સસિણિદ્ધેણ વા કાણં
ઉદગતીરે ચિદ્દેજ્જા । (૭૩૮)

સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા ઉદગંસિં પવમાણે સસિણિદ્ધં વા કાયં ણો આમજેજ્જા વા પ-
મજેજ્જા વા સંલિહેજ્જા ણિલ્હેજ્જા વા ઉવ્વલેજ્જા વા ઉવ્વદેજ્જા વા આયાવેજ્જા વા પયાવેજ્જા
વા । અહ પુણં એવં જાણેજ્જા, વિગતોદણં મે કાણં વોચ્છિણ્ણસિણેહે, તહપ્પગારં કાયં આમ-
જ્જેજ્જા વા જાવ પયાવેજ્જા વા, તથો સંજયામેવ ગામાણુગામં દૂઢ્ઢજ્જેજ્જા । (૭૩૯)

૧ સંસ્પૃશ્નોત્. ૨ શ્રમં

હું." આયું બોલતાં છતાં જલદી તે માણસો મુનિને આહુથી પકડીને પાણીમાં ફેંકી દે-
તો મુનિએ મનમાં કશે પણ રાગ કે દ્વેષ ન લાવવો તથા સંકલ્પવિકલ્પ ન કરવા, તે-
મજ તે અજાણુ પુરૂષોને નાશ કરવા કે મારવા કદાપિ નહિ ઊઠવું. શાંત પણે પાણીમાં
જઈ પડવું. (૭૩૫)

મુનિ અથવા આર્યાએ પાણીમાં તણાતાં હાથ સાથે હાથ, પગ સાથે પગ, અને શરી-
રના કોઈ પણ અવયવ સાથે બીજને અવયવ લગાડવો નહિ. એ રીતે યત્નપૂર્વક તણાતા
રહેવું. (૭૩૬)

મુનિ અથવા આર્યાએ પાણીમાં તણાતાં ડૂબકીઓ નહિ મારવી, જેથી કરીને કાન,
આંખ, નાસિકા તથા મુખમાં પાણી જઈને વિનાશ ન પામે. (૭૩૭)

મુનિ અથવા આર્યા પાણીમાં તરતાં થાકી જાય ત્યારે તેમણે તરતજ પોતાને ભારી
પડતા વસ્ત્રો છોડી દેવાં. તે વસ્ત્રોપર મૂર્છિત નહિ રહેવું. પછી જ્યારે કાંઠો પ્રાપ્ત થાય ત્યારે
પાણીથી શરીર ભીંજાયલું હોય ત્યાં લગી કાંઠાપરજ બેસી રહેવું. (૭૩૮)

મુનિ અથવા આર્યાએ પાણીથી ભીંજાયલા શરીરને ધસવું છાંટવું કે દાખવું નહિ તેમજ
તપાવવું કરવું પણ નહિ. (કિંતુ પોતાની મેળે પાણીને પડવા દેવું) અને જ્યારે શરીરપરથી
સઘળી ભિનાશ ઊડી જાય ત્યારેજ શરીરને ધસવું છાંટવું કે દાખવું તથા તપાવવું. અને ત્યાર
બાદ આમાનુઆમ ફરવાનું શરૂ કરવું. (૭૩૯)

અધ્યયન આરમ્ભ.

(૧૬૭)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ગામાણુગામં દૂહજ્જમાણે ણો પરેહિં સદ્ધિં પરિજવિયા^૧ પરિજવિયા ગામાણુગામં દૂહજ્જેજ્જા । તથો સંજયામેવ ગામાણુગામં દૂહજ્જેજ્જા । (૭૪૦)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ગામાણુગામં દૂહજ્જમાણે અંતરા સે જંઘાસંતારિમે ઉદપ્પ સિયા, સે પુઠ્ઠામેવ સસીસોવરિયં કાયં પાદે ય પમ્મજ્જેજ્જા, સે પુઠ્ઠામેવ પમ્મજ્જિત્તા ઇયં પાયં જલે કિચ્છા ઇયં પાયં થલે કિચ્છા તથો સંજયામેવ જંઘાસંતારિમે ઉદપ્પ અહારિયં રી-
પ્પજ્જા । (૭૪૧)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા જંઘાસંતારિમે ઉદગો અહારિયં રીયમાણે ણો હત્થેણ વા હત્થં પાદેણ વા પાદં કાપ્પણ વા કાયં આસાપ્પજ્જા । સે અણાસાદપ્પ અણાસાદમાણે તથો સંજયામેવ જંઘાસંતારિમે ઉદપ્પ અહારિયં રીપ્પજ્જા । (૭૪૨)

સે ભિક્ષુ ભિક્ષુણી વા જંઘાસંતારિમે ઉદપ્પ અહારિયં રીયમાણે ણો સાયાવહિયાપ્પ ણો પરિદાહવહિયાપ્પ મહતિ મહાલયંસિ^૨ ઉદગંસિ કાયં વિત્તોસેજ્જા । તથો સંજયામેવ જંઘાસંતારિમે ઉદપ્પ અહારિયં રીપ્પજ્જા । અહપુણ ઇવં જાણેજ્જા પારપ્પ સિયા ઉદગાઓ તીરં પાઝણિત્તપ્પ, તથો સંજયામેવ ઉદગ્ગલ્હેણ વા સસિણિદ્ધેણ વા કાપ્પણ ઉદગતીરે ચિટ્ઠેજ્જા । (૭૪૩)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ઉદગલ્હં વા કાયં સસિણિદ્ધં વા કાયં ણો આમ્મજ્જેજ્જ વા પમ્મજ્જેજ્જ વા । અહપુણ ઇવં જાણેજ્જા, વિગતોદપ્પે મે કાપ્પ છિન્નસિણેહે, તહપ્પગારં કાયં આ-
મ્મજ્જેજ્જ વા જાવ પયાવેજ્જ વા । તથો સંજયામેવ ગામાણુગામં દૂહજ્જેજ્જા । (૭૪૪)

૧ શૃંગ મુલ્લાપં કુર્વન્ ૨ વક્ષસ્થનાદિપ્રમાણે

મુનિ અથવા આર્યાએ આમાનુઆમ ફરતાં માર્ગમાં મળેલા ગૃહસ્થો સાથે બહુ બકબકારો કરતાં નહિ ચાલવું. કિંતુ સંભાળ પૂર્વકજ્ઞ ચાલતા રહેવું. (૭૪૦)

મુનિ અથવા આર્યાને આમાનુઆમ ફરતાં વચગાથે જંઘા^૧ પ્રમાણ પાણી ઊતરવાનું આવે ત્યારે તેમણે આખા શરીરને પ્રમાર્જન કરી એક પગ જળમાં ધરતાં અને એક પગ સ્થળમાં ધરતાં સંભાળપૂર્વક રૂડી રીતે તે જળમાંથી પસાર થવું. (૭૪૧)

મુનિ અથવા આર્યાએ આવે વખતે હાથ સાથે હાથ, પગ સાથે પગ, તથા શરીર સાથે શરીર લગાવવાં નહિ. (૭૪૨)

મુનિ અથવા આર્યાએ જંઘાપ્રમાણના પાણીમાંથી પસાર થતાં શરીરને થંડક મેળવવા માટે કે બળતરા મટાડવા માટે ઊંડા પાણીમાં ઝોકાવવું નહિ. કિંતુ જંઘા-પ્રમાણના પાણીમાંથીજ ચાલ્યા જવું. અને ન્યારે કાંઠે પ્રાપ્ત થાય ત્યારે શરીરપર પાણીની બિનાશ હોય ત્યાં લગી ત્યાંજ થોભી રહેવું. (૭૪૩)

મુનિ અથવા આર્યાએ એ વખતે શરીરને ધસવું કે તપાવવું નહિ. પણ ન્યારે બિનાશ પોતાની મેળે ઊડી ગએલી જણાય ત્યારે શરીરને છાંટી છુંટી તડકે તપાવી કરીને આમાનુઆમ ફરવાનું શરૂ કરવું. (૭૪૪)

(૧૬૮)

આચારાંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ગામાણુગામં દૂર્હજમાણે ણો મદ્ધિયમણ્હિં પાણ્હિં હંરિ-
યાણિં છિંદિય છિંદિય વિકુજ્ઞિય વિકાલિય ડમ્મગેણં હરિયવધાણ ગચ્છેજ્ઞા; “ જહેયં પાણ્હિં
મદ્ધિયં લિપ્પામેવ હરિતાણિ અવહરંતુ.” માદ્ધુણે સંકાસે । ણો એવં કરેજ્ઞા । સે પુચ્ચામેવ
અપ્પહરિયં મગ્ગં પઢિલેહેજ્ઞા, તઓ સંજયામેવ ગામાણુગામં દૂર્હજેજ્ઞા । (૭૪૫)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ગામાણુગામં દૂર્હજમાણે અંતરા સે વપ્પાણિ વા ફલિહાણિ
વા પાગારાણિ વા તોરણાણિ વા અગ્ગલાણિ વા અગ્ગલપાસગાણિ વા ગહ્ઝાઓ વા દરીઓ વા
સત્તિ પરક્કમે સંજયામેવ પરક્કમેજ્ઞા, ણો ડ્ઝ્ઝુયં ગચ્છેજ્ઞા । કેવલી વૂયા ‘ આયાગ મેયં । ’
સે તથ પરક્કમમાણે પયલેજ્ઞ વા પવહેજ્ઞ વા । (૭૪૬)

સે તથ પયલમાણે વા પવહમાણે વા રુક્ષાણિ વા ગુચ્છાણિ વા ગુમ્માણિ વા લયાઓ
વા વહ્લીઓ વા તણાણિ વા ગહ્ણાણિ વા હરિયાણિ વા અવલંબિય અવલંબિય ઉત્તરેજ્ઞા,
જે તથ પાઠિપહિયા ઉવાગચ્છંતિ તે પાળી જાણ્જા, તઓ સંજયામેવ અવલંબિય અવલંબિય
ઉત્તરેજ્ઞા, તઓ ગામાણુગામં દૂર્હજેજ્ઞા । (૭૪૭)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ગામાણુગામં દૂર્હજમાણે અંતરા સે જવસાણિ^૧ વા સગ-
ઢાણિ વા રહાણિ વા સચક્કાણિ વા પરચક્કાણિ વા સેણં^૨ વા વિરૂવરૂવં સંણિવિટ્ટં પેહાણ
સત્તિ પરક્કમે સંજયામેવ ણો ડ્ઝ્ઝુયં ગચ્છેજ્ઞા । (૭૪૮)

૧ ગોધૂમાદિધાન્યાનિ. ૨ સ્કંધાવારનિવેશાદિકં

મુનિ અથવા આર્યાએ આમાનુઆમ ફરવાનું કરતાં ચીખળથી ખરડાયલા પોતાના પગોને
સાફ કરવાના ધરિદાથી માર્ગથી આધાપાછા જઈ લીલોતરીને તોડતાં તોડતાં ઘાવતાં ઘાવતાં કે ઉખે-
ડતાં ઉખેડતાં નહિ ચાલવું. જે તેમ કરે તો દોષપાત્ર થવાનો, માટે એમ નહિ કરવું. કિંતુ
શરૂઆતમાંજ તેમણે થોડી લીલોતરીવાલો રસ્તો શોધવો અને તેના વડે આમાનુઆમ
ફરવું. (૭૪૫)

મુનિ અથવા આર્યાને આમાનુઆમ ફરતાં વચગાળે કિંકા, ખામ, કોટ, તોરણો, આ-
ગળીઓ, આગળીઓના પડખાઓ, ખાડાઓ, કે કોતરો આલંગવાના આવી પડે તો બીજો
રસ્તો મળતાં તે રસ્તે પસાર નહિ થવું. કેમકે કેવળશૂનિએ તેમાં દોષ જણાવ્યા છે. જે
માટે તેવે રસ્તે ચાળતાં કદાચ પડી આખડી પણુ જવાય. (૭૪૬)

(બીજો રસ્તો ન મળતાં જે તેવેજ રસ્તે જવું પડે તો) ત્યાં પડતાં કે આખડતાં
ઝાડ, ગુચ્છ, શુદ્ધ, લાત્રો, વેશાઓ, ઘાસ, બૂટાઓ, કે ગમે તે લીલોતરીને પકડી પકડીને
ઊતરવું, અથવા તો ત્યાં જે વટેમાર્ગે આવી પડે તેના હાથની મદદ માગવી અને તેના હાથ
પકડી પકડીને તે વિષમ રસ્તો પસાર કરી આમાનુઆમ ફરવું. (૭૪૭)

મુનિ અથવા આર્યાએ આમાનુઆમ ફરતાં વચ્ચે ધાન્યની બનરો, ગાડીઓ, રથો, લશ્કર
કે જૂદી જૂદી સેનાઓ પડાય નાખી પડેલી જોઈને બીજો રસ્તો મળતાં તે રસ્તે નહિ
ચાલવું. (૭૪૮)

અધ્યયન આરંભ.

(૧૬૯)

સે જં પરો સેનાગતો વદેજ્જા, “ આડસંતો ઇપ્પણં સમણો સેનાઇ અભિનવારિયં કરેઇ, સે જં વાહાઇ ગહાય આગસહ. ” સે જં પરો વાહાઈ ગહાય આગસેજ્જા, તં જો સુમણે સિયા જાવ સમાહીઇ તઓ સંજયામેવ ગામાણુગામં દૂઢ્ઢેજ્જા । (૭૪૯)

સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા અંતરા સે પાહિપહિયા ડવાગચ્છેજ્જા, સે જં પાહિપહિયા એવં વદેજ્જા “ આડસંતો સમણા, કેવત્તિઇ ઇસ ગામે રાયહાણી વા ? કેવહિયા ઇથ આસા, હથી, ગામપિંડોલગા^૧, મણુસા, પરિવસંતિ ? સે બહુભત્તે બહુડદઇ બહુજણે બહુજવસે ? સે અપ્પુડદ અપ્પમત્તે અપ્પજણે અપ્પજવસે ? ઇય-પ્પગારાણિ પસિનાણિ પુટ્ટો જો આહ્ચેજ્જા; ઇત્તપ્પગારાણિ પસિનાણિ જો પુચ્છેજ્જા । (૭૫૦)

ઇયં ચલુ તસ્સ ભિક્ખુસ્સ ભિક્ખુણીઇ વા સામગ્ગિયં । (૭૫૧)

[તૃતીય ઉદ્દેશ :]

સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા ગામાણુગામં દૂતિજ્જમાણે અંતરા સે વપ્પાણિ વા, ફાલિ-
હાણિ વા, પાગારાણિ વા, જાવ દરીઓ વા, કૂઢાગારાણિ^૨ વા, પાસાદાગિ વા, જૂમાગિ.

૧ ગ્રામભિક્ષાચરાઃ ૨ પર્વતોપરિગૃહાણિ

કદાચ જીજ્ઞે રસ્તો ન મળતાં તેજ રસ્તે મુનિને ચાલવું પડે તેવે વખતે ડોઢ સૈન્યનો માણસ એવું કહે કે “ અયુષ્માન્ સૈનિકો, આ સાધુ આપણા લશ્કરની હીલચાલ જોવાને નસુસ તરીકે આવેલો છે માટે એને ધક્કા મારી કહાડી મેલો ” આવું કહી તેમ કરવા માંડે તોપણ મુનિએ કશો હર્ષશીક ન લાવવો કિંતુ સમાધિથી વર્તતા રહેવું. (૭૪૯)

મુનિ અથવા આર્યાને માર્ગે ચાલતાં વચ્ચે વટેમાર્ગેઓ મળે અને તેઓ એવું પૂછવા માંડે કે “ હે આયુષ્મન્ શ્રમણ, આ ગામ કે શહેર કેવડું મોટું છે ? તેમજ અહીં કેટલા ઘોડા, હાથી, ભિખારી, કે મનુષ્યો રહે છે ? તથા એમાં ભાત પાણી, માણસો, અને ધાન્ય ઘણા છે કે થોડાં છે ? આવા પ્રશ્નો સાંભળી તેનો કશો જવાબ નહિ વાલવો. તેમજ મુનિએ પોતે પણ એવા પ્રશ્ન કોઇને નહિ પૂછવા. (૭૫૦)

એ સમયે મુનિ અને આર્યાઓનો સંપૂર્ણ આચાર છે. (૭૫૧)

ત્રીજો ઉદ્દેશ.

(વિહાર કરવાની વિધિ.)

મુનિ તથા આર્યાએ ગ્રામાનુગ્રામ રસ્તાં વચ્ચે આવતા કિક્ષા, ખાઈ, કોટ, ચુકાઓ, ટેકરીઓપર રહેલા ઘરો, ભોંયરાઓ, ઝાડોથી શોભતા ઘરો, પર્વત ઊપર પાંધેલા ઘરો, ઝાડ

(૧૭૦)

આચારંગ-ભૂમિ તથા ભાષાન્તર.

હાણિ^૧ વા, સ્કલગિહાણિ વા, પવ્વગિહાણિ^૨ વા, સ્કલ્લં વા ચેતિયકડ^૩, ધૂમં વા ચેતિ-
યકડં, આપ્સણાણિ વા, જાવ ભવણગિહાણિ વા, ણો બાહાઓ પગિઝ્ઝિય પગિઝ્ઝિય અંગુલીયાપ્
ઢહિસિય ઉહિસિય ઉણમિય ઉણમિય ણિઝ્ઝાપ્જ્જા । તત્તો સંજયામેવ ગામાણુગામં દૂહ-
જ્જેજ્જા । (૭૫૨)

સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા ગામાણુગામં દૂહજ્જમાણે અંતરા સે કચ્છાણિ^૪ વા દવિ-
યાણિ^૫ વા ખૂમાણિ^૬ વા વલયાણિ^૭ વા ગહ્ણાણિ^૮ વા ગહ્ણવિદુગ્ગાણિ વા વણાણિ વા
વણપવ્વયાણિ વા પવ્વતવિદુગ્ગાણિ વા પવ્વતગિહાણિ વા અગઢાણિ વા તલાગાણિ વા દહાણિ
વા ણદીઓ વા વાધીઓ^૯ વા પુક્કલ્લરણીઓ વા દીહિયાઓ વા ગુંજાલિયાઓ^{૧૦} વા સરાણિ
વા સરપંતિયાણિ વા સરસરપંતિયાણિ વા, ણો બાહાઓ પગિઝ્ઝિય જાવ ણિઝ્ઝાપ્જ્જા । કે-
વલી બૂયા ‘આયાણ મેયં’ । જે તત્થ મિગા વા પસૂ વા, પક્કી વા, સિરીસિવા વા,
સીહા વા, જલ્લચરા વા, થલચરા વા સ્વચરા વા સત્તા તે ઉત્તસેજ્જ વા વિત્તસેજ્જ વા વાઢં
વા સરણં વા કંલેજ્જા “ વારેત્તિ મે અયં સમણે । ” અહ ભિક્ખૂં પુલ્લેવદિટ્ટા પતિણ્ણા જં
ણો બાહાઓ પગિઝ્ઝિય પગિઝ્ઝિય જાવ ણિઝ્ઝાપ્જ્જા । તઓ સંજયામેવ આચરિયવવજ્ઞા-
પહિં સહિં ગામાણુગામં દૂહજ્જેજ્જા । (૭૫૩)

૧ ભૂમિગૃહાણિ ૨ ગુહાઃ ૩ વૃક્ષસ્યાધોઽન્તરાદિસ્થાનકં ૪ નદ્યાસન્નનિમ્નપ્રદેશાઃ
૫ અટર્વાવાસાર્થરાજરક્ષિતભૂમયઃ ૬ ગત્તાદીનિ ૭ નદ્યાવોષ્ટિતભૂભાગાઃ ૮ રણ્યક્ષેત્રાણિ ૯
કમલરહિતાઃ વાપ્યઃ ૧૦ દીર્ઘા ગંભીરાઃ કુટિલાઃ શ્લઘ્ણાઃ વાપ્યઃ

નીચેના વ્યંતરાદિકના સ્થાનકો, વ્યંતરાદિકના સ્તૂપો (ગુપ્તો), મુશાદર શાળાઓ, તથા હરેક
ભતના ધરો હાથે પકડી પકડીને કે આંગળીઓ વડે તાકી તાકીને યા જીયું નીચું થઇને
જોવાં નહિ. કિંતુ રૂડી રીતે સંભાળથી વર્તવું. (૭૫૨)

એજ પ્રમાણે મુનિ અથવા આર્યાએ આમાતુગ્રામ ચાલતાં વચ્ચે આવી પડતા નદીના
નજરકના નીચા પ્રદેશો, ઘાસના જંગલો, ખાડાઓ, નદીથી ત્રીટાપલી ટેકરીઓ, ઊંડા
ટેકરીઓ, જંગલો, ઝાડીથી ભરેલા પર્વતો પર્વતોપરના કિદનાઓ, પર્વતપરના ધરો, કૂવા, ત-
લાવો, દ્રહો, નદીઓ, વાવડીઓ, પુષ્કરિણીઓ (ધૂલોવાળી વાવડીઓ) દીર્ઘિકાઓ, (રમ-
વાની વાવડીઓ) ચુંબ્બાણિકાઓ, (જીંડી કુંડાળાવાળી વાવડીઓ) સરોવરો, સરોવરોની
હારો, ઇત્યાદિક સ્થળોને હાથ પકડી પકડીને કે આંગળીઓ વડે તાકી તાકીને જોવા નહિ.
કારણ કે કેવળમાનીએ તેમ કરતાં દોષ બતાવ્યા છે. જે માટે તેમ કરતાં ત્યાં જે હરિ-
ણાદિક પશુઓ તથા પક્ષિઓ, સર્પો, સિંહો વગેરે જળચર જંતુઓ, સ્થળચર જંતુઓ. તથા
આકાશચારી જંતુઓ રહેલા હોય તે ભય પામી દોડમદોડ કરવા મંડે અથવા “ અમેને
આ શ્રમણ પાછા વાળે છે ” એમ ધારી તેઓ પાછા ગીચ ઝાડીમાં આસરો લે. એટલા
માટે મુનિઓને એવી ભલામણ છે કે તેમણે તેમ નહિ કરવું. કિંતુ સંભાળ-પૂર્વક આચાર્ય
કે ઉપાધ્યાય સાથે આમેગ્રામ દ્રશ્ય કરવું. (૭૫૩)

અધ્યયન આરંભ.

(૧૭૧)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા આયરિયવવજ્ઞાણિં સદ્ધિં ગામાણુગામં દૂર્હજ્જમાણે ણો આયરિયવવજ્ઞાયસ્સ હત્થેણ વા હત્થં જાવ અણાસાયમાણે તઓ સંજયામેવ આયરિયવવજ્ઞાણિં સદ્ધિં જાવ દૂહજ્જેજ્ઞા । (૭૫૨)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા આયરિયવવજ્ઞાણિં સદ્ધિં દૂર્હજ્જમાણે અંતરા સે પાઙ્ગિપહિયા ઉવાગચ્છેજ્ઞા । તેણં પાઙ્ગિપહિયા સે एवं વદેજ્ઞા “ આડસંતો સમણા કે તુઘ્મે ? કઓ વા एह ? कहिं वा गच्छहिह ? ” જે તત્થ આયરિય ઉવજ્ઞાણ વા સે માસેજ્જ વા વિયાગરેજ્જ વા । આયરિયોવવજ્ઞાયસ્સ માસમાણસ્સ વા વિયાગરેમાણસ્સ વા ણો અંતરામાસં કરેજ્ઞા । તઓ સંજયામેવ અહારાતિણિયાણ દૂર્હજ્જેજ્ઞા । (૭૫૫)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા અહારાતિણિયં ગામાણુગામં દૂર્હજ્જમાણે ણો અહારાતિણિયસ્સ હત્થેણ હત્થં જાવ અણાસાયમાણે તતો સંજયામેવ અહારાતિણિયં ગામાણુગામં દૂર્હજ્જેજ્ઞા । (૭૫૬)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા અહારાતિણિયં દૂર્હજ્જમાણે અંતરા સે પાઙ્ગિપહિયા ઉવાગચ્છેજ્ઞા । તેણં પાઙ્ગિપહિયા एवं વદેજ્ઞા:—“ આડસંતો સમણા, કે તુઘ્મે ? ” જે તત્થ સચ્ચારાતિણિય સે માસેજ્જ વા વાગરેજ્જ વા । અહારાતિણિયસ્સ માસમાણસ્સ વિયાગરેમાણસ્સ વા ણો અંતરામાસં માસેજ્જા । તતો સંજયામેવ ગામાણુગામં દૂર્હજ્જેજ્ઞા । (૭૫૭)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ગામાણુગામં દૂર્હજ્જમાણે અંતરા સે પાઙ્ગિપહિયા આગચ્છેજ્ઞા । તેણં પાઙ્ગિપહિયા एवं વદેજ્ઞા:—“ આડસંતો સમણા, અધિચાઈં ઇત્તો પઙ્ગિપહે પાસહ, તંજહા, મણુસ્સં વા ગોણં વા મહિસં વા ષસું વા પક્કિં વા સિરીસિવં વા જલયરં વા,

મુનિ અથવા આર્યાએ આચાર્ય કે ઉપાધ્યાય સાથે વિચરતાં તેમના હાથપગ સાથે પોતાના હાથપગ નહિ અકળાવતાં તેમની સાથે વિનયપૂર્વક ગામે ગામ ફરવું. (૭૫૪)

મુનિ અથવા આર્યાને આચાર્ય કે ઉપાધ્યાય સાથે ફરતાં વચ્ચે કોઈ વટેમાર્ગે એવું પુછે કે “ હે આયુષ્મન્ શ્રમણો તમે કોણુ છો ? અને ક્યાંથી આવો છો ? અથવા ક્યાં જાઓ છો ? ” ત્યારે તેનો જવાબ મુનિએ ન આપતાં આચાર્ય કે ઉપાધ્યાયે વાળવો, અને તેમણે જવાબ વાળતાં મુનિએ વચ્ચેમાં કશું બોલવું કરવું નહિં કિંતુ સંભાળ સાથે વિનયથી નમ્ર થઈ વર્તવું. (૭૫૫)

મુનિ અથવા આર્યાએ ગ્રામાનુગ્રામે પોતાથી અધિક ગુણવાળા મુનિ સાથે વિચરતાં તેના હાથપગ વગેરે અવયવોને અડકી અડચણુ આપવી નહિ. (૭૫૬)

મુનિ અથવા આર્યાએ પોતાથી અધિક ગુણવાન સાધુ સાથે ગ્રામાનુગ્રામ ફરતાં વચ્ચે કોઈ વટેમાર્ગે મળે અને તે પૂછે કે “ હે આયુષ્મન્ શ્રમણો, તમે કોણુ છો ? ” તો આનો જવાબ અધિક ગુણવાળા મુનિએ વાળવો અને તેની વચ્ચે બીજા મુનિઓએ કશું ન બોલવું. કિંતુ સંભાળ-પૂર્વક વર્ત્યા કરવું. (૭૫૭)

મુનિ અથવા આર્યાને ગ્રામાનુગ્રામ ફરતાં વચ્ચે કોઈ વટેમાર્ગે મળે અને તે પૂછે કે “ હે આયુષ્મન્ શ્રમણો, તમે આ રસ્તાપર જો કોઈ મનુષ્ય, યજ્ઞ, પાકું, અન્ય વ્યવસ્થા, પક્ષિ, સર્પ કે જાન્યર જાંતુ જેવું હોય તો કહો અને બતાવો ” ત્યારે મુનિ કે આર્યાએ તે

(૧૭૨)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

આદિક્ષહ દંભેહ.” તં ણો આદિક્ષેજ્ઞા, ણો દંસેજ્ઞા, ણો તેસિં તં પરિણં પરિજ્ઞાણેજ્ઞા, તુસિણીઓ ઉવેહેજ્ઞા, જાણં વા, ણો જાણંતિ વણ્ણજ્ઞા । તઓ સંજયામેવ ગામાણુગામં દૂર્હજ્ઞેજ્ઞા । (૭૫૮)

સે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા ગામાણુગામં દૂર્હજ્ઞમાણે અંતરા સે પાડિપહિયા આગચ્છેજ્ઞા । તેણં પાડિપહિયા एवं વદેજ્ઞા:—“ આડસંતો સમણા, અવિચાઈં ઇત્તો પાડિપહે પાસહ ઉદગ-પસૂયાણિ કંદાણિ વા મૂલાણિ વા તયાણિ વા પત્તાણિ વા પુષ્પાણિ વા ફલાણિ વા બીયાણિ વા હરિતાણિ વા, ઉદગં વા સંણિહિયં, અગણિં વા સંણિક્ષિત્તં, સેસં તં ચેવ, સે આદિક્ષહ, જાવ, દૂર્હજ્ઞેજ્ઞા । (૭૫૯)

સે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા ગામાણુગામં દૂર્હજ્ઞમાણે અંતરા સે પાડિપહિયા ઉવાગ-ચ્છેજ્ઞા । તેણં પાડિપહિયા एवं વદેજ્ઞા:—“ આડસંતો સમણા, અવિચાઈં ઇત્તો પાડિપહે પાસહ જવસાણિ વા જાવ સેણં વા વિરૂવરૂવં સંણિવિટ્ઠં; સે આદિક્ષહ, જાવ દૂર્હજ્ઞેજ્ઞા । (૭૬૦)

સે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા ગામાણુગામં દૂર્હજ્ઞમાણે અંતરા સે પાડિપહિયા જાવ “ આ-ડસંતો સમણા, કેવલિણ્ણ ઇત્તો ગામે વા જાવ રાયહાણીં વા, સે આદિક્ષહ જાવ દૂર્હજ્ઞેજ્ઞા । (૭૬૧)

સે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા ગામાણુગામં દૂર્હજ્ઞમાણે અંતરા સે પાડિપહિયા જાવ “ આડસંતો સમણા, કેવલિણ્ણ ઇત્તો ગામસ્સ વા ણગરસ્સ વા જાવ રાયહાણીં વા મગ્ગે, સે આદિક્ષહ, તહેવ જાવ દૂર્હજ્ઞેજ્ઞા । (૭૬૨)

આપત તેમને કંઈ પણ કહેવું કે બતાવવું નહિ, અને તેમના તે સવાલને કશીરીતે પણ સ્વી-કાર ન કરતાં મૌન ધરી રહેવું. અથવા તો ખડે જાણતાં છતાં પણ (જીવદયાના નિમિત્તે) “ હું કંઈ નથી જાણતો ” એમ કહેવું. અને સંભાળપૂર્વક ગ્રામાનુગ્રામ કરતા રહેવું. (૭૫૮)

એજ રીતે મુનિ અથવા આર્યોને ગ્રામાનુગ્રામ જતાં વચ્ચે કોઈ વટેમાર્ગે મળે અને તે પૂછે કે “ હે આયુષ્મન્ શ્રમણો, તમે આ રસ્તે જો કંઈ, મૂળ, પાન, ફૂલ ફળ, બીજ, વનસ્પતિ, પાણીનો જથ્થો, કે અગ્નિ જોઈ હોય તો અમને કહો અને બતાવો ” ત્યારે મુનિ કે આર્યોએ તે આપત તેમને કંઈ પણ કહેવું કરવું નહિ અને તેમના તે સવાલનો કશીરીતે સ્વીકાર ન કરતાં મૌન ધરી રહેવું અથવા જાણતાં છતાં (જીવદયા નિમિત્તે) “ હું નથી જાણતો ” એમ કહેવું. (૭૫૯)

મુનિ અથવા આર્યોને ગ્રામાનુગ્રામ જતાં વચ્ચે કોઈ વટેમાર્ગે મળે, અને તેઓ એવું પૂછે કે “ હે આયુષ્મન્ શ્રમણો, આ માર્ગપર તમે ધાન્ય, કે પગલ નાખી પડેલું જૂઠું જૂઠું લસકર દેખતા હો તો કહો અને બતાવો. ” આવે વખતે પણ મુનિએ ઉપર પ્રમાણે મૌન રહેવું અથવા “ હું નથી જાણતો ” એમ કહેવું. (૭૬૦)

એજ રીતે મુનિ તથા આર્યોને ગ્રામાનુગ્રામ જતાં કોઈ વટેમાર્ગે મળે એવું પૂછે કે હે આયુષ્મન્ શ્રમણો, “ અહીંથી હવે કયો ગામ કે શહેર આવશે ” ત્યારે પણ મુનિએ ઉપર પ્રમાણે મૌન રહેવું અથવા “ હું નથી જાણતો ” એમ કહેવું. (૭૬૧)

વળી મુનિ કે આર્યોને માર્ગે જતાં કોઈ વટેમાર્ગે એવું પૂછે કે “ હે આયુષ્મન્ શ્રમણો, અહીંથી ગામ શહેર કે રાજધાનીનો કયો રસ્તો જાય છે તે જાણવો ” તો તે પણ મુનિએ નહિ જણાવવો. (૭૬૨)

કલમ ૭૫૮-૭૫૯-૭૬૦-૭૬૧-૭૬૨ પેઠે જરૂરી ખુલાસો.

આ સ્થળે ખાળાવખોધકાર જણાવે છે કે “જાણં વા ખો, જાણં તિ વણ્જા” એ સૂત્ર-પાઠનો અર્થ એમ કરવો કે “જાણતાં છતાં પણ, જાણ્યું એમ ન બોલવું” આમ અર્થ કરવાથી પહેલું પ્રત પણ સચવાય છે, અને બીજું પ્રત પણ સચવાય છે.

આ તર્ક પ્રમાણે દીકાકારની વ્યાખ્યાના વાક્યને પણ એવા જ અર્થમાં ખેંચવું હોય તો ખેંચી શકાય તેમ છે. પરંતુ ચાલુ રીતે દીકાપરથી એવોજ અર્થ નીકળે છે કે “જાણતાં છતાં પણ હું નથી જાણતો એમ બોલવું.” અને ચાલુ અર્થને અનુસરી શાપાંતર આપ્યું છે, તેમજ જોકામી શાહેએ પણ તે રીતેજ ઇમેજમાં અર્થ ક્યો છે, અને વાક્ય-સંદર્ભ જોતાં પણ તેવા અર્થની ઉપસ્થિતિ ખરેખરી થાય છે, તોપણ બિનેશ્વરના ઉપદેશમાં મૂળવાદ બોલવાતું હસ્તાન અધઠમ્તા લાભતું હોવાથી ખાળાવખોધકાર જે તર્ક કરી અર્થાતર કીપર દોરાયા છે, તે તર્ક પણ લક્ષ્ય રાખતા યોગ્ય છે.

અધ્યયન આરમ્ભ.

(૧૭૩)

સે^૧ ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ગામાણુગામં દૂઢ્ઐજ્જમાણે અંતરા સે ગોણં વિયાલ પઢિ-
પહે પેહાણુ જાવ ચિતાચેલ્લહં વિયાલં પઢિપહે પેહાણુ નો તેલિં મીંતો ઉમ્મગોણં ગચ્છેજ્જા,
નો મમ્માનો મમ્મં સંકમેજ્જા, નો ગહણં વા, દુગ્ગં વા, અણુપવિસેજ્જા, નો રુક્ખંસિ દુરુ-
હેજ્જા, નો મહતિ મહાલયંસિ ઉદયંસિ કાયં પિસેજ્જા, નો વાહં વા સરણં વા સત્થં^૨ વા
કંલેજ્જા। અપુસુણુ જાવ સમાહીણુ તથો સંજયામેવ ગામાણુગામં દૂઢ્ઐજ્જેજ્જા। (૭૬૩)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ગામાણુગામં દૂઢ્ઐજ્જમાણે અંતરા સે વિહં^૩ સિયા। સે જ્ઞં
પુણ વિહં જાણેજ્જા, હમંસિ સ્વલ્લુ વિહંસિ વહવે આમોસગા ઉવકરણપહિયાણુ સંપિહિયા ગ-
ચ્છેજ્જા, નો તેલિં મીંતો ઉમ્મગમં ચેવ જાવ સમાહીણુ તથો સંજયામેવ ગામાણુગામં દૂઢ્ઐ-
જ્જેજ્જા। (૭૬૪)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ગામાણુગામં દૂઢ્ઐજ્જમાણે અંતરા સે આમોસગા સંપિહિયા
ગચ્છેજ્જા। તેણં આમોસગા એવં વહેજ્જા:—“ આહસંતો સમણા, આહરં એયં વત્થં વા પાયં વા
કંબલં વા પાયપુંચ્છણં વા, દેહિ, ણિક્ખિવાહિ; ” તં નો દેજ્જા, ણિક્ખિવેજ્જા, નો વંદિય વંદિય
જાણુજ્જા, નો અંજલિં કટ્ટુ જાણુજ્જા, નો કલુણપહિયાણુ જાણુજ્જા, ધમ્મિયાણુ જાણુજ્જા, તુસિણી-
યમાવેણ વા સે નં આમોસગા “સયં કરણિજ્ઞ” તિ કટ્ટુ અક્કોસંતિ વા, જાવ ઉવહવંતિ વા વત્થં
વા, પાયં વા, કંબલં વા, પાયપુંચ્છણં વા અર્ચિહિદેજ્જ વા જાવ પરિટ્ટવેજ્જ વા; તં નં નો ગામસં-

૧ જિનકલ્પિત માશ્રિત્ય સૂત્રદ્વયમેતદ્વિજ્ઞેયં ૨ સાર્થ ૩ અનેકદિવસગમ્યમાર્ગ:

મુનિ^૧ તથા આર્યાએ આમાનુઆમ જતાં વચ્ચે માર્ગમાં વિકાળ બળદ, યા વિકાળ વા-
ધને બનેલો બેઠેને તેમનાથી બી જાળે અવળે માર્ગે નહિ પેશવું, ઝાડપર નહિ ચડવું, ઊંડા
પાણીમાં નહિ પડવું, તેમજ વાડ વગેરે આસરાને કે સાથને પણ નહિ વાંચ્છવું. કિંતુ
ધીરપણે સમાધિથી સંયમની સંભાળ પૂર્વક ત્યાંથી આમાનુઆમ ચાલ્યા જવું. (૭૬૩)

મુનિ^૨ અથવા આર્યાને આમાનુઆમ કરતાં વચ્ચે લાંબો માર્ગ ઉલ્લંઘવાનો આવી પડે
અને ત્યાં એવું માલમ પડે કે આ માર્ગમાં ધણા લૂંટારૂઓ વસ્ત્રાદિ ઉપકરણ લૂંટવા માટે
એકઠા થઈ આવવાના છે તોપણ તેમનાથી બીને અવળે માર્ગે યા ચાળતો માર્ગ છોડી બીજા
માર્ગે નહિ ચાલવું કિંતુ તેજ રસ્તે ધીરપણે સમાધિથી ચાલ્યા જવું. (૭૬૪)

મુનિ અથવા આર્યાને માર્ગે ચાલતાં વચ્ચે લૂંટારૂઓ મળે અને તેઓ એવું કહે કે
કે “ હે આયુષ્મન્ સાધુઓ, આ વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબળ, કે પગ પ્રમાણવાનું ઉપકરણ અમારા
આગલ ધરો, અમને આપો, અથવા તમે તમારા કબજામાંથી છોડી દો, સારે તે મુનિએ
તે તેમને આપવાં નહિ કિંતુ પોતાના કબજામાંથી છોડી દેવાં. અને તેઓએ તે ઉપાડી લેતાં
મુનિએ તેઓને સલામ ભરી ભરીને કે હાથ જોડીને કે કરગરીને તે પાછાં નહિ માગવાં કિંતુ
ધર્મકથન પૂર્વક માગવાં, અથવા મૌન ધરી રહેવું. કદાચ તે લૂંટારૂઓ તેમના દુષ્ટ રિવાજને
અનુસરીને મુનિને ધમકાવે અથવા હેરાન કરે કે વસ્ત્રાદિ ઉપકરણ લૂંટીલ્યે તો તે પાત્ર મુ-
નિએ ગામમાં કે દરબારમાં પસરાવવી નહિ. તેમજ કોઈ ગૃહસ્થ પાસે જઈ તેને એવું પણ

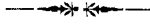
૧ આ સૂત્ર જિનકલ્પિતના માટેનું છે એમ ટીકાકારે જણાવ્યું છે. ૨ આ સૂત્ર પણ જિન-
કલ્પિતને માટે છે.

(૧૭૪)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

સારિયં કુજ્ઞા, ગો રાયસંસારિયં કુજ્ઞા, ગો પરં ડવસંકમિત્તુ બૂયા “ આડસંતો ગાહાવર્હ, એતે
 સ્થુ મે અમોલયા ડવકરણપડિયાપ ‘ સયં કરણિજં ’ ત્તિ કદુ અક્કોસંતિ વા જાવ પરિટુ-
 વેંતિ વા! એતપ્પગારં મગં વા નયં વા ગો પુરઓ કદુ વિહરેજ્ઞા, અપ્પુસ્સુપ જાવ સમાહીપ
 તત્તો સંજયામેવ ગામાણુગામં વૂહજ્ઞેજ્ઞા । (૭૬૫)

એયં સ્થુ તસ્સ મિક્કલુસ્સ મિક્કલુગીપ વા સામગ્ગિયં જં સવ્વટ્ટેહિં સહિતે સયા જપ્પ-
 જ્ઞાસિ ત્તિ બેમિ । (૭૬૬)

નહિ કહેવું કે “ હે આયુષ્મન્ ગૃહસ્થ, આ લૂટારઓ વસ્ત્રાદિવસ્તુ લૂટવા પોતાના દુષ્ટ રિવાજને
 અનુસરીને મને ધમકાવે છે, હેરાન કરે છે કે લૂટે છે. ” બળી આવી રીતે મનથી કે શરી-
 રથી પણ કશી હીલચાલ ન કરવી. કિંતુ ધીરપણે સમાધિથી યત્ન પૂર્વક આમાનુષામ કરતા
 રહેવું. (૭૬૫)

એજ મુનિ અને આર્યાના આચારની સંપૂર્ણતા છે કે તેમણે બધી બાબતોમાં સ્વધર્મ-
 નીચો વર્તતા રહેવું એમ હું કહું છું. (૭૬૬)

અધ્યયન તેરમું.

(૧૭૫)

ભાષાજાતં નામ ત્રયોદશ મધ્યયનમ્ ।

[પ્રથમ ઉદ્દેશઃ]

સે મિક્ષ્ વા મિક્ષુળી વા હમઃ^૧ વહ^૧ આયારાઈ સોન્ના ગિસમ્મ હમઃ^૧ અણા-યરિયપુન્નાઈ જાણેઝ્જાઃ- જે કોહા વા વાથં વિઝંજંતિ, જે માણા વા, જે માયાણ વા, જે લોભા વા વાથં વિઝંજંતિ, જાણઓ વા ફરુસ વયંતિ, અજાણઓ વા ફરુસં વયંતિ; સવ્વમેતં સાવજ્જં વજ્જેઝ્જા વિવેગ માયાણ । (૭૬૭)

ધુવં^૨ વેયં જાણેઝ્જા, અધુવં વા; અણં વા પાણં વા સ્વાહમં વા સાહમં વા લભિય, ણો લભિય; મુંજિય, ણો મુંજિય; અદુવા આગતે, અદુવા ણો આગતે; અદુવા ઇતિ, અદુવા ણો ઇતિ; અદુવા ઇહિતિ, અદુવા ણો ઇહિતિ; ઇત્થવિ આગતે, ઇત્થવિ ણો આગતે; ઇત્થવિ ઇતિ, ઇત્થવિ ણો ઇતિ; ઇત્થવિ ઇહિતિ, ઇત્થવિ ણો ઇહિતિ । (૭૬૮)

અગુર્વહ ણિટ્ટાભાસી^૩ સમિયાણ સંજણ માસં માસેઝ્જા; તંજહા, ઇગવવણં, (૧) દુવય-

૧ વાચિ ૨ સાધુતા નેવં સાવધારણં વચો વાચ્યં તથા ૩ સાવધારણભાષી.

અધ્યયન તેરમું

ભાષાજાત.

પહેલો ઉદ્દેશ

(ભાષાના સોલ વિભાગ તથા ચાર પ્રકારો)

મુનિ અથવા આર્યાએ પોતાને જે રીતે બોલવું જોઈએ તે રીતો બાણીને જે રીતો ખ-રાબ અને સત્યુપદોએ નહિ વાપરેલી છે તેવી રીતો પરિહાર કરવી. જેવીકે:-કોષથી બોલાતા વાક્યો, માનથી બોલાતા વાક્યો. કપટથી બોલાતા વાક્યો, લોભથી બોલાતા વાક્યો, બાણી બૂઝી ને બોલાતા કડોર વાક્યો, અજ્ઞાનપણે બોલાતા કડોર વાક્યો, ઇત્યાદિક સર્વે દોષભરેલા વાક્યો મુનિએ વિવેક રાખીને વર્જન કરવા. (૭૬૭)

મુનિને કોઈએ કંઈ પૂછતાં (જે પાકી ખબર નહિ હોયતો) મુનિએ એવું નક્કી ઠેરવીને નહિ બોલવું કે આ નક્કી એમ જ છે या એમ નથીજ, અથવા અમુક સાધુ નક્કી આહારાપાણી લાવશે કે નહિજ લાવી શકશે, या ત્યાં ખાધને જ આવશે या નહિજ ખાધ આવશે, અથવા તે આવ્યો જ છે કે નથીજ આવ્યો, या આવેજ છે કે નથીજ આવતો; या આવશેજ કે નહિજ આવશે, या અંહી આવેલોજ છે કે નથીજ આવેલો, या અંહી આવેજ છે કે નથીજ આવતો, या અંહી આવશેજ કે નહિજ આવશે, ઇત્યાદિ (૭૬૮)

હિંતુ કામ પડતાં વિચાર કરીનેજ પછી નક્કીપણે, બોલતાં સાવધાન રહીને ભાષાસમિતિ સાચવીને ભાષા બોલવી. તે ભાષામાં બોલાતા વાક્યોના સોળા ભાગ રહેલા છે, જેઓ આ પ્રમાણે છે:-

(૧૭૬)

આચાર્ય-ભૂત તથા ભાષાન્તર.

ળં, (૨) બહુવચનં, (૩) દ્વિવચનં, (૪) પુરિસવચનં, (૫) જનુસંગવચનં, (૬) અજ્ઞાતવચનં, (૭) ઉત્તરગતિવચનં, (૮) અત્તરગતિવચનં, (૯) ઉત્તરગતિવચનં, (૧૦) અવગતિવચનં, (૧૧) તીવચનં, (૧૨) પદ્મપદ્મવચનં, (૧૩) અગતવચનં, (૧૪) પદ્મવચનં, (૧૫) પદ્મવચનં (૧૬) (૭૬૯)

સે એવચનં વદિસ્સામીતિ એવચનં વદેજ્ઞા, જાવ, પદ્મવચનં વદિસ્સામીતિ પદ્મ-
વચનં વદેજ્ઞા । દ્વિતીયે વે-સ, પુરિસ વે-પ, જનુસંગ વે-સ, એવં વા વેયં, અણ્ણા વા
વેયં, અણુવીહ જિટ્ટામાત્રી સમિયાણ સંજણ માસં માસેજ્ઞા, દ્વિતીયાઈ આયતનાઈ^૧
પરોક્ષવચનં । (૭૭૦)

અહ મિક્ષુ ણં જાણેજ્ઞા ચત્તારિ માસાજાયાઈ; તંજહા, સચ્ચમેગં પદ્મં માસજ્ઞાર્ય, વીયં
મોસં, તદ્વચં સચ્ચામોસં, જં ણેવ સચ્ચં ણેવ મો । “અસચ્ચામોસં” ણામ તં ચચ્ચં માસજ્ઞાતં । (૭૭૧)

સે વેમિ જે અતીતા જેય પદ્મપદ્મા જે ચ અણગતા અરહંતા મગવંતો, સવ્વે તે ય્યાણિ
ચેવ ચત્તારિ માસજ્ઞાયાઈ માસિસુ વા માસંતિ વા માસિસ્સંતિ વા, પણ્ણિસુ વા પણ્ણંતિ
વા પણ્ણિસ્સંતિ વા । સવ્વાઈ ચ ણં ય્યાણિ વણ્ણમંતાણિ ગંધમંતાણિ રસવંતાણિ ફાસમંતાણિ
ચઓવચ્છયાઈ વિપરિગામધમ્માઈ મવંતીતિ સમક્ષાયાઈ । (૭૭૨)

સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા^૨, પુઠ્ઠં માસા અમાસા, માસમાણા માસા માસા, મા-

૧ દોષસ્થાનાનિ. ૨ એવં જાનીયાદિતિ શ્લેષ:

એક વચન,^૧ દ્વિવચન,^૨ બહુવચન,^૩ સ્ત્રીગતિવચન,^૪ પુરુષગતિવચન,^૫ નપુંસક
ગતિવચન,^૬ અધ્યાત્મ વાક્ય,^૭ ઉત્કર્ષ વાક્ય,^૮ અપકર્ષ વાક્ય,^૯ ઉત્કર્ષાપકર્ષ વાક્ય,^{૧૦} અપ-
કર્ષોત્કર્ષ વાક્ય,^{૧૧} ભૂતકાળ વચન,^{૧૨} વર્તમાનકાળ વચન,^{૧૩} અનાગતકાળ વચન,^{૧૪} પ્રસક્ષ
વચન,^{૧૫} અને પરોક્ષ વચન.^{૧૬} (૭૬૯)

મુનિએ એક વચન બ્યાં કહેવાનું હોય ત્યાં એકવચન વાપરવું. એમ પરોક્ષ વચનના કેકાણે
પરોક્ષવચન વાપરવું. વળી આ સ્ત્રીજ છે કે પુરુષજ છે કે નપુંસકજ છે અથવા આ બાબત
આમજ છે કે તેમજ છે એ સધળું તપાસી નક્કી કર્યા બાદ ભાષાસમિતિ સાંચવી નક્કી પણે
બોલવું. અને સધળી ગતના વચનદોષ પરિહાર કરવા. (૭૭૦)

મુનિએ નીચે લખેલા ભાષાના ચાર પ્રકારો જાણવા જોઈએ:-પેહેલી સત્ય ભાષા, બીજી
અસત્ય ભાષા, ત્રીજી મિશ્ર ભાષા અને ચોથી સત્યાસત્યરહિત વ્યવહાર ભાષા. (૭૭૧)

હું કહું છું કે થઈ ગયેલા, વર્તમાન, અને થનારા સર્વ તીર્થંકરો ભાષાના એજ ચાર
પ્રકાર કહી બતાવે છે. એ ચારે ભેદોમાં વપરાતી ભાષાના પુરુષજો વર્ણ-ગંધ-રસ અને
સ્પર્શવાળા છે, તથા વધવટ અને ફેરફારને પામતા પણ કહેલા છે. (૭૭૨)

મુનિ અથવા આર્યાએ જાણવાનું છે કે બોલ્યા અગાઉની ભાષા (અર્થાત્ ભાષાના

૧ ઘોડો ૨ સંસ્કૃતમાં અશ્વો ૩ ઘોડાઓ ૪ ગાય ૫ બળદ. ૬ ધર ૭ પેટમાં હોય તે બો-
લી જવાનું વાક્ય જેમકે “જળ પા”ને બદલે “૩ પા” ૮ ૩૫૫તી સ્ત્રી ૯ ૩૫૫વતી સ્ત્રી ૧૦ ૩૫-
વતી કિંતુ દુઃશીળા ૧૧ ૩૫૫ા પરંતુ સુશીળા ૧૨ થયું ૧૩ થાય છે ૧૪ થશે ૧૫ આ ૧૬ તે.

અધ્યયન તેરમું.

(૧૭૭)

સાસમયાવતિકંતા માસિયા માસા અમાસા । (૭૭૦)

સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુણી વા જાય માસા સચ્ચા, જાયમાસા મોસા, જાય માસા સચ્ચા-મોસા, જાય માસા અસચ્ચામોસા, તહપ્પગારં માસં સાવજ્જં સકિરિયં^૧ કક્કસં^૨ કહુયં^૩ ગિ-દુરં^૪ ફરુસં^૫ અણ્હયકરિં^૬ હેદકરિં પરિતાવળકરિં ઉવદ્વકરિં ભૂતોવવાહયં, અમિકંઠ્ઠળ ણો માસં માસેજ્જા । (૭૭૪)

સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુણી વા પુમં આમંતમાળે, આમંતિતે વા અપહિસુળમાળે ણો एवं વદેજ્જા;-હોલે-તિ વા, ગોલે-તિ વા, વસલે તિ વા, કુપક્ષે તિ વા, ઘડદાસે તિ વા, સાળે તિ વા, તેળે તિ વા, ચારિણ તિ વા, માઈ તિ વા, મુસાવાદી તિ વા, ણ્યાઈ તુમં, રિતિ-યાઈ તે જળગા । ઇત્તપ્પગારં માસં સાવજ્જં જાવ અમિકંઠ્ઠળ ણો માસેજ્જા । (૭૭૫)

સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુણી વા પુમં આમંતેમાળે આમંતિણ વા અપહિસુળમાળે एवं વદે-જ્જા:-અમુગેતિ વા, આડસો તિ વા, આડસંતો તિ વા, સાવગેતિ વા, ઉપાસગેતિ વા, ધ-મ્મિણ્ણતિ વા, ધમ્મપિયેતિ વા । ઇત્તપ્પગારં માસં અસાવજ્જં જાવ અભૂતોવવાતિયં અમિકંઠ્ઠળ માસેજ્જા । (૭૭૬)

૧ અનર્થદંડપ્રવૃત્ત્યુપેતાં. ૨ ચર્ચિતાક્ષરાં. ૩ ચિત્તોદ્વેગકરિં. ૪ હક્કાપ્રધાનાં. ૫ મર્યાદો-દ્વઘટનપરાં. ૬ આશ્રવકરિં.

પુદ્ગળો) તે અભાષા છે. બોલ્યા પછીની ભાષા પણ અભાષાજ છે માત્ર બોલાતી ભાષાજ ભાષા જાણવી. (૭૭૩)

મુનિ અથવા આર્યાએ પાપપ્રવૃત્તિ ફેળાવનારી, નિહિતાક્ષરવાળી, સામા ધણીનાદિલમાં કચવાટ બળપવનારી, ધમકી ભરેલી, સામા ધણીના મર્મેને ખુલ્લું કરનારી, કર્મેજ્ઞ કરાવનારી, કોઈપણ જીવના અંગોપાંગને હેદ કરાવનારી, પરિતાપ બળપવનારી, કોઈને ઉપદ્રવ કરનારી યા જીવવાત કરાવનારી-સત્ય ભાષા યા મૃષા ભાષા યા મિશ્ર ભાષા યા વ્યવહાર ભાષા જાણી બૂઝીને કદાપિ નહિ બોલવી. (૭૭૪)

મુનિ અથવા આર્યાએ કોઈ પણ પુરૂષને બોલાવતાં અથવા બોલાવ્યા છતાં નહિ સાં-ભળતો હોતાં તેને એમ ન કેહેવું કે અરે હોય, અરે ગોલ (ગુલામ), અરે વૃષળ (ચાંડાળ), અરે કુપક્ષ, અરે ઘડદાસ, અરે કૂતરા, અરે ચોર, અરે વ્યભિચારી, અરે કપટી, અરે જૂઠા, ઇત્યાદિ; અથવા તું આવો છે યા તારાં માથાપ આવ્યાં છે ઇત્યાદિ; આવી રીતની દોષિત ભાષા મુનિએ નહિ બોલવી. (૭૭૫)

કિંતુ કોઈ પણ પુરૂષને મુનિ અથવા આર્યાએ બોલાવતાં અથવા બોલાવ્યા છતાં તેણે નહિ સાંભળતાં આ પ્રમાણે તેને બોલાવવું:- હે અમુક, હે આયુષ્મન, હે આયુષ્મતો, હે શ્રાવક, હે ઉપાસક, હે ધાર્મિક, હે ધર્મપ્રિય.-ઇત્યાદિ. આવી તરેહની નિર્દોષ ભાષા મુનિએ વાપરવી. (૭૭૬)

(૧૭૮)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

સે મિક્લૂ વા મિક્લુણી વા હ્થી આમંતેમાળે આમંતિતે ય અપહિસુળમાળી નોં એવં
વદેઝ્જાઃ-હોતેતિ વા, ગોલેતિ વા, હ્થિગમેળં જેતવ્વં । (૭૭૭)

સે મિક્લૂ વા મિક્લુણી વા હ્થિયં આમંતેમાળે આમંતિયં ય અપહિસુળમાળી એવં વ-
દેઝ્જાઃ આઝસોં તિ વા, મગિણી તિ વા, મગવતી તિ વા, સાવિગે તિ વા, હવાસિયં તિ
વા, ધમ્મિયં તિ વા, ધમ્માપેયં તિ વા । એતપ્પગારં માસં અસાવજ્જં જાવ અમિકંલ માસેઝ્જા । (૭૭૮)

સે મિક્લૂ વા મિક્લુણી વા જો એવં વદેઝ્જાઃ-જમોદેવે તિ વા, ગજ્જદેવે તિ વા,
ચિઝ્જદેવે તિ વા, પ્રવુટ્ટદેવે તિ વા, નિવુટ્ટદેવે તિ વા; પહ્ઠ વાસં, માવા પહ્ઠ, ણિપ્પજ્જ
વા સસં, મા વા ણિપ્પજ્જ; વિભાયઠ વા રયણી, માવા વિભાયઠ; ઉદ્ઠ વા સૂરિયં, માવા
ઉદ્ઠ; સો વા રાયઠ જયઠ, મા વા । જો એતપ્પગારં માસં માસેઝ્જ પળ્લવં । (૭૭૯)

સે મિક્લૂ વા મિક્લુણી વા અંતલિક્સે તિ વા, ગુજ્ઞાણુચરિયં તિ વા, સમુચ્છિયં વા
જિણ્ણે પઓયં, એવં વદેઝ્જ વા, વુટ્ટે વલાહગેતિ । (૭૮૦)

એવં છલ્લ તસ્સ મિક્લુસ્સ મિક્લુણીયં વા સામગિયં । (૭૮૧)

એજ રીતે કોઈ સ્ત્રીને બોલાવતાં પણ દાસી ગુલામડી કે ચંડાળણી યા જાતિહીન,
ધડદાસી, કૂતરી, ચોરી કરનારી, વ્યભિચારિણી, દગાખોર કે જૂઠી કહીને કદાપિ નહિ
બોલાવવું. (૭૭૭)

કિંતુ હે આયુષ્મતી, હે એહેન, હે ભગવતી (મહિમાવતી) હે શ્રાવિકા, હે ઉપાસિકા
હે ધામિકા, હે ધર્મપ્રિયા, ઇત્યાદિ નિદોષ શબ્દોથી તેને બોલાવવું. (૭૭૮)

મુનિ અથવા આર્યાએ આકાશ, ગર્જના, વીજળી, અને વરશાદને દેવ કરી ન બોલાવવું
તથા વરશાદ પડે કે મા પડે, ધાન્ય થાઓ કે મા થાઓ, રાત ખુલ્લો કે મા ખુલ્લો, સૂર્ય
ઉદય પામે અથવા મા પામે, તે રાજા જીતે યા મા જીતે, ઇત્યાદિ વાક્યો પણ નહિ
બોલાવવાં. (૭૭૯)

મુનિ અથવા આર્યાએ આકાશને અંતરિક્ષ સુહાનુચરિત ઇત્યાદિનામોથી બોલાવું અને
વરશાદને પથેદ કે બળાહક વરસ્યો કે પડ્યો એવી રીતે કહેવું. (એમજ ગાજવીજ વિષે પણ
જાણી લેવું.) (૭૮૦)

એજ ખરેખર સાધુ અને સાધ્વીઓના આચારની સંપૂર્ણતા છે કે તેમણે સર્વ જાન-
તોમાં સાવધાનતાથી વર્તવું. (૭૮૧)

અધ્યયન તેરમું.

(૧૭૮)

[દ્વિતીય ઉદ્દેશઃ]

સે મિક્ષૂ વા મિક્ષુણી વા જહાવેગદ્યાઈ રૂવાઈ પાસેજ્જા તહાવિ તાઈં એવં વ-
વેજ્જા, તંજહા, ગંઢી ગંઢીતિ વા, કુટ્ટી કુટ્ટીતિ વા, જાવ, મહુમેહી મહુમેહીતિ વા, હ્થ-
ચ્છિણ્ણે હ્થચ્છિણ્ણે સિ વા, એવં પાદ-ગ્ગ-કણ-ઉ-ચ્છિણ્ણે સિ વા। જેયા વણ્ણે તહપ્પ-
ગારા તહપ્પગારાહિં ભાસાહિં વૂઠ્યા વૂઠ્યા કુપ્પંતિ માળવા, તેયાવિ તહપ્પગારાહિં ભાસાહિં
અમિકંલ્લ ણો ભાસેજ્જા। (૭૬૨)

સે મિક્ષૂ વા મિક્ષુણી વા જહાવેગદ્યાઈ રૂવાઈ પાસેજ્જા તહાવિ તાઈં એવં વદેજ્જાઃ
ઓયંસી ઓયંસીતિ વા, તેયંસી તેયંસીતિ વા, વચ્ચંસી વચ્ચંસીતિ વા, જસંસી જસંસીતિ વા,
અમિરૂવં અમિરૂવેતિ વા, ષડિરૂવં ષડિરૂવેતિ વા, પાસાદિયં પાસાદિયેતિ વા, દરિસણિજ્જં
દરિસણીણિતિ વા। જેયાવણ્ણે તહપ્પગારા એયપ્પગારાહિં ભાસાહિં વૂઠ્યા વૂઠ્યા કુપ્પંતિ
માળવા, તેયાવિ તહપ્પગારા એયપ્પગારાહિં ભાસાહિં અમિકંલ્લ ભાસેજ્જા। તહપ્પગારં ભાસં અસા-
વજ્જં જાવ ભાસેજ્જા। (૭૮૨)

સે મિક્ષૂ વા મિક્ષુણી વા જહા વેગતિયાઈ રૂવાઈ પાસેજ્જા, તંજહા, વપ્પાણિ વા,
જાવ, ભવણગિહાણિ વા, તહાવિ તાઈં ણો એવં વણ્ણજ્જા, તંજહા, સુકઢે ઇ વા, સુહુ કઢે
ઇ વા, સાહુ કઢે ઇ વા, કલ્લાણે ઇ વા, કરાણિજ્જે ઇ વા। એયપ્પગારં ભાસં સાવજ્જં જાવ
ણો ભાસેજ્જા। (૭૮૪)

બીજો ઉદ્દેશ.

(મુનિએ કેવી રીતે બોલાવું ?)

મુનિ અથવા આર્યાએ હીન રૂપ જોઈને તેવા નામોથી કોઈને બોલાવવું નહિ. જેમકે
ગંડસૈગવાળાને ગંડી, કુટ્ટરોગવાળાને કુટ્ટિ, યાવત મધુ પ્રમેહવાળાને મધુ પ્રમેહી, છિન્નહસ્ત
ને છિન્નહસ્ત, એજ રીતે છિન્નપાદ, છિન્નનાસ, છિન્નકર્ણ, તથા છિન્નઓષ્ઠ કહીને બોલાવવું
નહિ. મતત્રય કે જે મનુષ્યો જે શબ્દોવડે બોલાવ્યાથી નામુશ થતા હોય તે મનુષ્યોને તે
તે શબ્દોવડે ચાહીને નહિ બોલાવવું. (૭૮૨)

મુનિ અથવા આર્યાએ તેવાં રૂપો જોઈને પણ તેઓમાં રહેલા ક્ષેત્ર પણ ગુણો અહણ
કરીને કામ પ્રસંગે તેમને રૂપ નામોથી બોલાવવું. જેમકે પરાક્રમીને પરાક્રમી, તેજસ્વીને તે-
જસ્વી, વક્તાને વક્તા, યશસ્વીને યશસ્વી, સુરૂપને સુરૂપ, મનોહરને મનોહર, રમણીયને રમ-
ણીય, અને દેખવાલાયકને દેખના લાયક કહીને બોલાવવું. અને એ રીતે બીજા પણ જે
મનુષ્યો જે શબ્દોવડે બોલાવ્યાથી નામુશ થતા નહિ હોય તેવા નિર્દોષ શબ્દોવડે તેમને
બોલાવવું. (૭૮૩)

મુનિ અથવા આર્યાએ કોટ, કિલ્લા, કે વર વગેરે દેખીને એવું કહેવું નહિ કે એ રૂપ
બનેલા છે વા ખૂબ જાણ્યો છે, વા કામચલાઉ છે, વા કરવા લાયક છે, કારણ કે એવું બો-
લાવું સાવધ (સદોષ) છે. (૭૮૪)

૧ જેના હાથ કપાયલા હોય તે છિન્નહસ્ત કહેવાય.

(૧૮૦)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા જહાવેગદ્યાઈં રૂવાઈં પાઝેજા, તંજહા, વપ્પાણિ વા, જાવ, મગ્ગગિહાગિ વા, તહાવિ તાઈં એવં વદેજા, તંજહા, આરંભકડે તિ વા, સાવજ્ઞકડે તિ વા, પયત્તકડે તિ વા, પાસાદિયં પાસાદિયે તિ વા, દરિસણીયં દરિસણીયે તિ વા, અભિરૂવં અભિરૂવેતિ વા, પઢિરૂવં પઢિરૂવે તિ વા । એયપ્પગારં ભાસં અસાવજ્ઞં જાવ ભાસેજા । (૭૮૫)

સે ભિક્ષુ વા, ભિક્ષુણી વા અસણં વા પાણં વા સ્વાહમં વા સાહમં વા ઉવક્કલ્હિયં પેહાણ, તહાવિ તં ણો એવં વદેજા, તંજહા:-સુકડે તિ વા, સુદુકડે તિ વા, સાદુકડે તિ વા, કલ્હાણે તિ વા, કરણિજ્ઞે તિ વા । એયપ્પગારં ભાસં સાવજ્ઞં જાવ ણો ભાસેજા । (૭૮૬)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા અસણં વા પાણં વા સ્વાહમં વા સાહમં વા ઉવક્કલ્હિયં પેહાણ એવં વદેજા, તંજહા, આરંભકડે તિ વા, સાવજ્ઞકડે તિ વા, પયત્તકડે તિ વા, મહં મહંમેતિ વા, જસઠં જસઠે તિ વા, રસિયં રસિયે તિ વા મણુણં મણુણે તિ વા । એય-પ્પગારં ભાસં અસાવજ્ઞં જાવ ભાસેજા । (૭૮૭)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા, મણુસં વા ગોણં વા, મહિસં વા, મિગં વા, ધસું વા, પક્કિલ વા, જલયરં વા, -સે સં પરિવુદ્ધકાર્યં-પેહાણ ણો એવં વદેજા, -થુલ્હે તિ વા, પપેતિલે^૧ તિ વા, વદે તિ વા વજ્ઞે તિ વા, પાહમે તિ વા । એયપ્પગારં ભાસં સાવજ્ઞં જાવ ણો ભાસેજા । (૭૮૮)

૧ પ્રમેદુર:

કિંતુ મુનિ અથવા આર્યાએ કોટ, કિલ્લા, કે ઘર વગેરે દેખીને કામ પડતાં એવું બો-લવું કે એ હિંસાથી કરેલાં છે, યા પાપથી કરેલાં છે, યા બહુ મેહેનતે કરેલાં છે, યા રમણીય છે; યા દેખવા લાયક છે; યા સરખી બાધણીવાલાં કે શોભીતાં છે; એ રીતે નિરવધ (નિર્દોષ) ભાષા બોલવી. (૭૮૫)

એજ રીતે મુનિ અથવા આર્યાએ આહારપાણી તૈયાર કરેલાં જોઈ એવું ન બોલવું કે એ સારાં કર્યાં છે યા રૂઢી રીતે કર્યાં છે યા કાયદાકારક છે; યા કરવા લાયક છે. કારણ કે એમ બોલવું એ દોષ ભરેલું છે. (૭૮૬)

કિંતુ મુનિ અથવા આર્યાએ આહારપાણી તૈયાર થએલાં જોઈ કામ પડતાં એવું બો-લવું કે એ હિંસાથી કે પાપથી કરેલાં છે; યા મેહેનતથી કરેલાં છે, વળી તે જો રૂઢાં હોય તો રૂઢાં કહેવાં; તાજાં હોય તો તાજાં કહેવાં રસવાલાં હોય તો રસિક કહેવાં અને મનોહર હોય તો મનોહર કહેવાં એમ નિર્દોષ ભાષા વાપરવી. (૭૮૭)

મુનિ અથવા આર્યાએ મનુષ્ય, યા બળદ, યા પાડા, યા હરિણ, યા કોઈ પણ જાતના જાનવર, યા પક્ષિ, યા સર્પ, યા જળચારી જાંતુને યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત થએલા દેખી એવું નહિ બોલવું કે આ જાડ છે, અથવા આનંદી છે, અથવા ગોળ છે, અથવા મારવા લાયક છે, અથવા પકડવા લાયક છે, આવી રીતની ભાષા પાપ ભરેલી છે માટે નહિ બોલવી. (૭૮૮)

અધ્યયન તેરમું.

(૧૮૧)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા મણુસં જાવ જલયરં વા સે તં પરિવૃઢકાર્યં પેહાણુ એવં વદેજ્ઞા:-પરિવૃઢકાર્યં તિ વા, ઉવચિતકાર્યં તિ વા, ઉવચિતમંસસોણિયં તિ વા, બહુપદિપુ-
ણ્ણદંદિયં તિ વા, ઇયપ્પગારં ભાસં અસાવજ્ઞં જાવ ભાસેજ્ઞા । (૭૮૯)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા વિરુવરુવાઓ ગાઓ પેહાણુ ણો એવં વદેજ્ઞા, તંજહા, ગાઓ દોઝ્ઞા તિ વા, દમ્મા ઇ વા ગોહરા, વાહિમા તિ વા રહજોગ્ગા તિ વા । ઇયપ્પગારં ભાસં સાવજ્ઞં જાવ ણો ભાસેજ્ઞા । (૭૯૦)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા વિરુવરુવાઓ ગાઓ પેહાણુ એવં વદેજ્ઞા, તંજહા:-જુઠં ગવે તિ વા, ધેણૂ તિ વા, રસવતી તિ વા; હસ્સે તિ વા, મહલ્લણુ તિ વા, મહવ્વણુ તિ, સંવાહણે તિ વા । ઇયપ્પગારં ભાસં અસાવજ્ઞં જાવ અભિક્કલ્લ ભાસેજ્ઞા (૭૯૧)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા તહેવ ગંતુ મુજ્ઞાણાઈં પવ્વયાઈં વળાણિ વા, રુક્ખા મહ-
લ્લા પેહાણુ ણો એવં વદેજ્ઞા, તંજહા:-પાસાયજોગ્ગા તિ વા, તોરણજોગ્ગા તિ વા, ગિહ-
જોગ્ગા તિ વા, ફલિહજોગ્ગા તિ વા, અગ્ગલ-ણાવા-ઉદગદોણિ-પીઠ-ચંગવેર-ગંગલ-કુલિય-
જંતલલ્લિ-પાલિ-ગંડી-આસણ-સયણ-જાણ-ઉવસ્સય-જોગ્ગા તિ વા । ઇયપ્પગારં ભાસં સાવજ્ઞં જાવ ણો ભાસેજ્ઞા । (૭૯૨)

મુનિ અથવા આર્યાએ મનુષ્ય કે યાવત્ જગત્કારી જંતુને અવસ્થાવંત થએલા દેખી કામ પડતાં એવું બોલવું કે આ શરીરે મોહોટા થએલા છે, યા શરીરે સુધરેલા છે, યા લો-
હીમાંસે સુધરેલા છે, યા લગભગ સંપૂર્ણ અંગવાળા થયા છે, આવી રીતની ભાષા નિર્દોષ છે માટે તે બોલવી. (૭૮૯)

મુનિ અથવા આર્યાએ જૂદી જૂદી તરેહની ગાયો અથવા બળદો જોઈને એવું નહિ બોલવું કે આ ગાયો દોહોવા લાયક છે, અથવા આ વાછરડાઓ ખેડવા લાયક છે, અથવા ગાડીમાં જોડવા લાયક છે, આવી રીતની ભાષા પાપ ભરેલી છે, માટે નહિ વાપરવી. (૭૯૦)

મુનિ અથવા આર્યાએ જૂદી જૂદી તરેહની ગાયો અથવા બળદો જોઈને કામ પડતાં એવું બોલવું કે આ બળદ યુવાન છે, અથવા આ ગાય દૂધવાળી કે રસવાળી છે, યા આ બળદ નાનો છે, યા મોહોટો છે, યા ભાર ઉપાડવા સમર્થ છે, આવી રીતની ભાષા નિર્દોષ છે, માટે બોલવી. (૭૯૧)

મુનિ અથવા આર્યાએ, બાગ પર્વત કે વનમાં જઈ ત્યાં રહેલા મોહોટા જાડોને જોઈ એવું નહિ બોલવું કે આ જાડો હવેલીના કામના છે, યા દરવાજાના કામના છે, યા ધરના કામના છે, યા બાંકડા કરવાના કામના છે, યા અર્ગળાના કામના છે, યા વહાણ કે મથાના કામના છે, યા પાટ કે બાજોડના કામના છે. યા હાથ કુરિયા કે યંત્રકલ્પિના^૧ કામના છે, યા પત્તાળ કે મંડીના (કુંડીના) કામના છે, યા બેશવાના, સૂત્રાના, ચડવાના કે રહેવાના સામાનના કામના છે, આવી રીતની ભાષા પાપ ભરેલી છે, માટે નહિ બોલવી. (૭૯૨)

(૧૮૨)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

સે મિચ્છુ વા મિચ્છુગી વા તહેવ ગંતુ મુજાણાં પવ્વયણિ વળાણિય, રુક્ષા મહલ્લા પેહાણુ એવં વદેજ્ઞા, તંજહા, જાતિમંતા તિ વા, દીહવટ્ટા તિ વા, મહાલયા તિ વા, પયા-યસાલા તિ વા, ત્રિઢિમસાલા^૧ તિ વા, પાસાદેયા તિ વા, જાવ પાઠિરુવા તિ વા । ઇયપ્પગારં ભાસં અસાવજ્ઞં જાવ અમિકંલ્લ ભાસેજ્ઞા । (૭૯૩)

સે મિચ્છુ વા મિચ્છુગી વા વડુસંભૂરા વગરુલા પેહાણુ તહાવિ તે ણો એવં વદેજ્ઞા, તંજહા:-પક્કા તિ વા, પાયલજ્ઞા તિ વા, વેઝોચિયા તિ વા, ટાલ્લા^૨ તિ વા, વેહિય્પ્પ^૩ તિ વા । ઇયપ્પગારં ભાસં સાવજ્ઞં જાવ ણો ભાસેજ્ઞા । (૭૯૪)

સે મિચ્છુ વા મિચ્છુગી વા વડુસંભૂતફલા અંબા પેહાણુ એવં વદેજ્ઞા, તંજહા:-અસં-થડા^૪ તિ વા, વહુણિયટ્ટિમરુલા તિ વા, વહુવંભૂયા તિ વા, ભૂતરુવા તિ વા । ઇયપ્પગારં ભાસં અસાવજ્ઞં જાવ ભાસેજ્ઞા । (૭૯૫)

સે મિચ્છુ વા મિચ્છુગી વા વડુસંભૂરાઓ ઓસહીઓ પેહાણુ તહાવિ તાઓ ણો એવં વદેજ્ઞા, તંજહા:-પક્કા તિ વા, નીલિયા તિ વા, છવીં ઇ વા, લાહ્મ્મા ઇ વા, મજ્ઞિમા ઇ વા, વહુલજ્ઞા ઇ વા । ઇયપ્પગારં ભાસં સાવજ્ઞં જાવ ણો ભાસેજ્ઞા । (૭૯૬)

સે મિચ્છુ વા મિચ્છુગી વા વડુસંભૂરાઓ ઓસહીઓ પેહાણુ તહાવિ એવં વદેજ્ઞા,

૧ ચતુરું દિશ્વુ ચતુઃશાલાવંતિ ૨ કામલાનિ ૩ દ્વિધાકરુણ્યોગ્યાનિ ૪ અત્તમર્યો:

મુનિ અથવા આર્યાએ યાગ, પર્વત, કે વનમાં જઈ મોઢોટા ઝાડ નેઢને કામ પડતાં એવું કેહેવું કે આ ઝાડો સારી જાતના છે, યા ઊંચા અને યોગ્ય છે. યા મોઢોટા વિસ્તાર વાળા છે, યા બહુ શાખા વાળા છે, યા એમરે સરખા નીકલેલી ચાર શાખા વાળા છે, યા રમણીય છે, આવી રીતની ભાષા નિર્દોષ છે, માટે કામ પડતાં બોલવી. (૭૮૩)

મુનિ અથવા આર્યાએ વનમાં ઘણું ફળો પાકેલાં નેઢને એવું ન બોલવું કે આ ફળો પાકેલાં છે, અથવા પચાવીને ખાવા લાયક છે, અથવા હમણાજ ફેડવા લાયક છે, અથવા દ્રોમલ છે અથવા એ કટકા કરવા લાયક છે, આવી રીતની ભાષા પાપ ભરેલી છે, માટે નહિ બોલવી. (૭૮૪)

મુનિ અથવા આર્યાએ આંખાનાં ઝાડ બહુ ફૂલેલાં નેઢને કામ પડતાં એવું બોલવું કે આ ઝાડો ભારે ઝીલી શકતાં નથી, આ બહુ ફળેલાં છે, યા એઓમાં ઘણું ફળો તૈયાર થએલાં છે, યા એઓમાં ફળોનું રુપ બંધાયું છે. આવી રીતની નિર્દોષ ભાષા કામ પડતાં બોલવી. (૭૮૫)

મુનિ અથવા આર્યાએ ધાન બહુ પાકેલાં નેઢને એવું નહિ બોલવું કે એ પાકેલાં છે, અથવા કાચાં છે, વટ છે, યા સુકવા યોગ્ય છે, યા ભુંજવા યોગ્ય છે, યા ખાવા યોગ્ય છે. આવી રીતની ભાષા પાપ ભરેલી છે માટે નહિ બોલવી. (૭૮૬)

મુનિ અથવા આર્યાએ ધાન બહુ પાકેલાં નેઢને એવું બોલવું કે ધાન બહુ વચાયાં

અધ્યયન તેરમું.

(૧૮૩)

સંજહા:-રૂઢા તિ વા, બહુસંભૂજા તિ વા, ધિરા તિ વા, ઝસઢા તિ વા, ગઙ્ગિયા તિ વા, કાતારા તિ વા । ઇયપ્પગારં અસાવડ્ઙં જાવ માસેજ્ઞા । (૭૧૭)

સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા જહાવેગઈયાઈં સહાઈં સુણેજ્ઞા તહાવિ ઇયાઈં ણો એવં વડેજ્ઞા, તજહા:-સુસદ્દે તિ વા દુસસદ્દે તિ વા । ઇયપ્પગારં સાવડ્ઙં જાવ ણો માસેજ્ઞા । તહાવિયાઈં એવં વડેજ્ઞા, તંજહા:-સુસદ્દં સુસદ્દે તિ વા, દુસદ્દં દુસદ્દે તિ વા । ઇયપ્પગારં અસાવડ્ઙં જાવ માસેજ્ઞા । (૭૧૮)

એવં રૂઢાઈં કળ્હે તિ વા; ગંધાઈં સુભિગંધે તિ વા; રસાઈં તિત્તાણિ વા; ફાસાઈં કક્કસડાણિ વા । (૭૧૯)

સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા વંતા કોહંચ માણં ચ માથં ચ લોમં ચ, અણુવીદ્ધિ ણિટ્ઠાભાસી ઇણસમ્મભાસો અતુરિયભાસી વિવેગભાસી સમિયાપ સંજતે માસં માસેજ્ઞા । (૮૦૦)

એયં છલ્લુ તસ્સ ભિક્ખુસ્સ ભિક્ખુણીણ વા સામગિયં । (૮૦૧)

છે, અથવા બહુ નીપળ્યાં છે, અથવા મજ્જૂત છે, અથવા ઉમદા છે અથવા એઓમાં બીજા પેદા થયું છે, અથવા તૈયાર થયું છે, અથવા એ કણુથી ભરપૂર છે. આવી રીતની ભાષા નિર્દોષ છે માટે કામ પડતાં બોલવી. (૭૮૭)

મુનિ અથવા આર્યાએ અવાજ સાંભળીને એવું નહિ બોલવું કે આ સારો અવાજ છે અથવા આ ખરાબ અવાજ છે. આવી રીતની પાપ ભરેલી ભાષા નહિ બોલવી. પણ શબ્દનું સ્વરૂપ બતાવવા ખાતર સુશબ્દને સુશબ્દ કહેવું અને ખરાબ શબ્દને ખરાબ કહેવું. એ રીતની ભાષા નિર્દોષ છે, માટે બોલવી. (૭૮૮)

એજ રીતે કાળું વગેરે રંગ (૩૫), સુગંધ વગેરે મંધ, તીખું વગેરે રસ, અને કડકંસ વગેરે સ્પર્શ પણ પ્રીતિ કે દ્વેષ બુદ્ધિથી બોલવા નહિ કિંતુ સ્વરૂપ દેખાડવા ખાતર જોય હોય તેમ યથાર્થ પણ બોલતાં દ્વેષ નથી. (૭૮૯)

મુનિ અથવા આર્યાએ ક્રોધ, ગર્વ, કપટ તથા લોભ મૂઢી કરીને વિચાર પૂર્વક, નિશ્ચય પૂર્વક, સાંભળ્યા પૂર્વક, ઉતાવળા ન થતાં વિવેકથી શાંત પણે લક્ષ રાખીને નિર્દોષ ભાષા બોલવી. (૮૦૦)

એ ખરેખર મુનિ અને આર્યાઓનો પવિત્ર આચાર છે. (૮૦૧)

(૧૮૪)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

વસ્ત્રૈષણાર્યં ચતુર્દશ મધ્યયનમ્.

[પ્રથમ ઉદ્દેશ:]

સે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા આમકંઠેજ્ઞા વત્થંણિત્તણ્ણ । સે જ્ઞં પુણ વત્થં જાણેજ્ઞા, તંજહા, -જંસિયં^૧ વા, મંસિયં^૨ વા, સાણયં^૩ વા, પોત્તવં^૪ વા, સોમિયં^૫ વા, તૂલકઠં વા, તહપ્પગારં વત્થં^૬ (૮૦૨)

જે ણિમંથે તરુણે જુગવં વલવં અપ્પાયંકે થિરસંઘયણે, સે ઇમં વત્થં ધારેજ્ઞા, ણે બિ-તિયં । જા ણિમંથી સા ચત્તારિ સંઘાડીઓ ધારેજ્ઞા; -ઇમં દુહત્થવિત્થારં, દો તિહત્થવિત્થા-રાઓ, ઇમં ચત્તહત્થવિત્થારં । ઇત્થિં વત્થેહિં અધિજ્ઞમાગેહિં અહ પચ્છા ઇમમેગં સંસીધિજ્ઞા (૮૦૩)

સે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા પરં અદ્ધજંઘનમેરાણ વત્થપાડિયાણ્ણ નો અભિસંધારેજ્ઞા ગમ્મણ્ણ । (૮૦૪)

સે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા સે ઝજં પુણ વત્થં જાગેઝ્ઞા, અસ્સંપાડિયાણ્ણ^૭ ઇમં સ્સાહ-મ્મિયં સમુદ્દિસ્સ પાણાહં, (જહા પિંડેસણાણ્ણ । (૮૦૫)

૧ ઝગાનિવ્વપ્પત્તં ૨ લાલાનિવ્વપ્પત્તં, ૩ સણનિવ્વપ્પત્તં ૪ પત્તનિવ્વપ્પત્તં ૫ કાપાસિકં ૬ ધારવેદિત્થેષઃ ૭ અસ્વપ્રત્યયં, નિર્ગ્રથનિમિત્તં.

અધ્યયન ચૌદમું.

વસ્ત્રૈષણા.

પહેલો ઉદ્દેશ.

(મુનિએ વસ્ત્રો કેવાં અને કેમ લેવાં ?)

મુનિ અથવા આર્યાએ કપડાં તપાસ પૂર્વક લેવાં. જેવાં કે-ગિનનાં, રેશમી, શણીનાં, પાનનાં, કપાસનાં, અર્ક તુલનાં, અને એવી તરેહની બીજી જાતોનાં (૮૦૨)

જે મુનિ યુવાન બળવાન નિરોગી અને મન્યૂત બાંધાવાળો^૧ હોય તેણે એકજ વસ્ત્ર પહેરવું; બીજું નહિ પહેરવું. આર્યાએ ચાર સાડીઓ રાખવી:-એક એ હાથની, એ ત્રણ હાથની, અને એક ચાર હાથની. અને એ મુજબ કદાચ વસ્ત્ર ન મળે તો તે બીજા સાથે સાંધી પૂરાં કરવાં. (૮૦૩)

મુનિ અથવા આર્યાએ જે ગાઠથી લાંબે કપડા માગવા માટે જવાનો ઈરિદો ન કરવો. (૮૦૪)

મુનિ અથવા આર્યાએ જે વસ્ત્ર ગૃહસ્થે એકજ મુનિને માટે તૈયાર કરેલું હોય તે નહિ લેવું. (અહિં વધારે વિશેષ પિંડેષણા નામના અધ્યયન પ્રમાણે સમજવો.) (૮૦૫)

૧ દુબળ વક્ત્ર કે હવકા સંહનનવાળો હોય તે પોતાની સમાધિ પ્રમાણે એ કે વધુ વસ્ત્રો પણ ધારે. જિનકલ્પિ તે પોતાની પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણેજ વસ્ત્રો-તેને અપવાદ નથી.

અધ્યયન ચૌદસું

(૧૮૫)

૧૫-વહવે સાહમ્મિયા, ૧૬-સાહમ્મિજિ, ૧૭-વહવે સાહમ્મિગીઓ, વહવે સમનમાહના, તદેવ પુરિસંતરકઠં (જહા પિંહેસગા ૧) (૮૦૬)

સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા સે જ્ઞં પુણ વત્થં જાણેજ્ઞા, મસ્સંજણ મિક્ખુપહિયાણ કીતં વા, ધોયં વા, રત્તં વા, ઘટ્ટં વા, મટ્ટં વા, સંતટ્ટં વા, સંપખૂમિતં વા, તદ્દપ્પગારં વત્થં અપુરિસંતરકઠં જાવ ણો પહિંગાહેજ્ઞા । અહપુણ ૧૬ જાણેજ્ઞા, પુરિસંતરકઠં જાવ પહિંગાહેજ્ઞા । (૮૦૭)

સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા સે જ્ઞાણં પુણ વત્થાણં જાણેજ્ઞા વિરૂપરૂવાણં મહદ્ધન-મોહ્લાણં, તંજહા, -આજિણાણિ વા, સહિણાણિ^૧ વા, સહિણકલાણાણિ વા, આયાણિ^૨ વા, કા-ચકાણિ^૩ વા, ચોમિયાણિ વા, દુગુલાણિ^૪ વા, પદાણિ વા, મલયાણિ વા, પતુણાણિ^૫ વા અંતુયાણિ વા,^૬ ધીણંસુયાણિ વા, દેસરાગાણિ વા, અમિલાણિ વા, ગજ્જલાણિ વા, ફાલિ-યાણિ વા, કાયદાણિ વા, કંબલગાણિ વા, પાવરણાણિ વા, અણ્ણયરાણિ તદ્દપ્પગારાણં વત્થાણં મહદ્ધનમોહ્લાણં લાભે સંતે ણો પહિંગાહેજ્ઞા । (૮૦૮)

સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા સે જ્ઞાણં પુણ આરૂણપાઞ્ઞરણાણિ વત્થાણિ જાણેજ્ઞા, તંજહા, ઉદ્દાણિ^૭ વા, પેસાણિ વા પેસલેસાણિ વા, કિંપ્પહમિગારૂણગાણિ વા, ણીલમિગારૂણગાણિ વા,

૧ શ્લક્ષ્ણાણિ. ૨ અજારોમનિષ્પન્નાણિ ૩ હંદ્રનીલવર્ણકર્પાસોદ્ભવાણિ ૪ દુક્કલાણિ ૫ વ-લ્લકલોદ્ભવાણિ ૬ દેશપ્રસિદ્ધાણિ અતઃપરંસર્વાણિ ૭ મત્સ્યચર્મનિષ્પન્નાણિ

એજ રીતે ધણા મુનિ, એક આર્યા, ધણી આર્યાઓ, તથા ધણા શ્રમણ બ્રાહ્મણોના માટે તૈયાર કરેલા વસ્ત્રો વિષે પણ પિંડેપણુ નામના અધ્યયનમાં રહેલા આવીજ કિશમના સૂત્ર પ્રમાણે સમજી લેવું. (૮૦૬)

મુનિ અથવા આર્યાએ જે કપડાં ગૃહસ્થે સાધુના માટે ખરીદી લાવેલાં, યા ધોધ રા-ખેલાં, યા રંગી તૈયાર કરેલાં, યા સાદા કરેલાં, યા સુધારેલાં, યા ધૂપ આપી સુગંધિત કરી રાખેલાં હોય તેવાં વસ્ત્ર તેજ માણુએ તેમ કરેલાં હોય તો તેના પાસેથી નહિ લેવાં, પણ જે બીજા માણુએ તેમ કરેલાં હોય તો લઈ શકાય. (૮૦૭)

મુનિ અથવા આર્યાએ ત્રીજે જણાવેલાં જૂદી જૂદી કિશમનાં બહુમત્યવાન વસ્ત્રો નહિ લેવાં:-ચામડાનાં કપડાં, સુંવાળાં કપડાં, સુંવાળાં અને શોભિતાં કપડાં, બકરીના વાળથી બ-નેલાં, આશમાની રંગના રૂથી બનેલાં, સફેદ રંગનાં, બંગાળી રંગના બનેલાં, પટ્ટસૂત્રના બનેલાં, મળય સૂત્રનાં બનેલાં, હાલના બનેલાં, અંશુક,^૧ ચીનાંશુક, દેશરાગ, આમિલ, ગજજળ, ક્ષત્રિક, કાયલ, તથા બીજાનાં અને મલમલનાં કપડાં મત્સ્ય તથા એવી તરેહનાં બીજાં પણ સર્વે બહુમત્યવાન કપડાં મુનિએ નહિ લેવાં. (૮૦૮)

મુનિ અથવા આર્યાએ ત્રીજે જણાવેલાં ચામડાનાં વસ્ત્રો ન લેવાં:-કિંદ્ર જાતના મત્સ્યના ચામડાનાં, પેશ નામના જાતના ચામડાનાં તથા પશમના બનેલાં, કાળા-નીલા-તથા ધોળા

૧ અંશુકથી કાયલ લગીની જાતના દેશનાના નામથી લખેલી છે.

(૧૮૬)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

ગોરમિગાઈઝયાણિ વા, કળગાઈઝ વા, કળગકંતાણિ વા, કળગપટ્ટાણિ વા, કળગસહ્યાણિ વા, કળગફુસિયદ્ધિ વા, વગ્ધાણિ વા, વિવગ્ધાણિ વા, આમરણાણિ વા, આમરણવિચિત્તાણિ વા, અળ્ળયરાણિ વા તહપ્પગારાણિ આઈળપાડરણિ વત્થાણિ લાભે સંતે નો પઢિગાહેજ્ઞા । (૮૦૯)

હચ્ચેયાઈં આયત્તણાઈં ડવાતિકમ્મ અહ મિક્ખૂ જાણેંજ્ઞા ચ્ચહિં પઢિમાહિં વત્થં યુસિત્તણ્ણ । (૮૧૦)

તત્થ ચ્ચલુ દ્ધમા પઢમા પઢિમા-સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુણી વા ડહિંસિય વત્થં જાણેંજ્ઞા, સંજ્ઞહા, જંગિયં વા, મંગિયં વા, સાળયં વા, પોત્તયં વા, સોમિયં વા, તૂલકડં વા, તહપ્પગારં વત્થં સયં વા ણં જાણેંજ્ઞા, પરો વા ણં દેજ્ઞા, ફાસુયં ઇસણીયં લાભે સંતે પાઢિગાહેજ્ઞા । પઢમા પઢિમા । (૮૧૧)

અહાવરા દોચ્ચા પઢિમા-સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુણી વા પેહાણ પેહાણ વત્થં જાણેંજ્ઞા, સંજ્ઞહા, માહાવત્તી વા, જાવ, કમ્મકરી વા, -સે પુચ્ચામેવ આલોણ્ણજ્ઞા, “ આડસો ” તિ ચ્ચા, “ મગિણી તિ ” વા, “ દાહિસિ મે ઇત્તો અળ્ળતરં વત્થં ? ” તહપ્પગારં વત્થં સયં વા ણં જાણેંજ્ઞા, પરો વા સે દેજ્ઞા, જાવ ફાસુયં ઇસણીયં લાભે સંતે પાઢિગાહેજ્ઞા દોચ્ચા પઢિમા । (૮૧૨)

અહાવરા તચ્ચા પઢિમા:-સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુણી વા સે જં પુણ વત્થં જાણેંજ્ઞા, તં જહા, અંતારેજ્ઞાં વા, ચ્ચત્તરિજ્ઞાં વા તહપ્પગારં વત્થં સયં વા ણં જાણેંજ્ઞા, જાવ પાઢિગાહેજ્ઞા । તચ્ચા પઢિમા । (૮૧૩)

હરણના આમડાનાં, સોનાના તારથી યા સોના જેવી કાંતિવાળા તારથી યા સોનાના પાટથી યા કિનખાખથી યા જરીથી ભરેલા આમડાનાં, વાધના આમડાનાં, યા વાધના આમડાથી મહેલાં, યા આભૂષણ રૂપ યા આભૂષણથી મહેલાં, તથા એવી જાતના ખીજા આમડાનાં કપડાં મુનિએ પહેરવાં નહિ. (૮૦૮)

ઉપર જણાવેલા દોષો શરીરને મુનિએ નીચે લખી ચાર પ્રતિજ્ઞાઓથી વસ્ત્ર સેવાં. (૮૧૦)

ત્યાં પહેલી પ્રતિજ્ઞા આ પ્રમાણે છે: મુનિ અથવા આર્યાએ જાનનાં, રેશમનાં, સણીનાં, પાનનાં, કપાશનાં, કે તૂલનાં કપડાંમાંનું અમુક જાતનું કપડું સેવાની ધારણા કરવી. અને તેવું કપડું પોતે માગતાં અથવા ગૃહસ્થે આપવા માંગતાં નિર્દોષ હોય તો ગ્રહણ કરવું. એ પહેલી પ્રતિજ્ઞા. (૮૧૧)

બીજી પ્રતિજ્ઞા:-મુનિ અથવા આર્યાએ પોતાને ખપ લાગતું વસ્ત્ર ગૃહસ્થના ઘરે જોઈને તે માગવું. તે આ રીતે કે શરૂઆતમાં જ ગૃહસ્થના ઘરમાં રહેતા માણસો તરફ જોઈને કહેવું કે હે આયુષ્મન અથવા હે બહેન, મને આ તમારા વસ્ત્રોમાંથી એકાદ વસ્ત્ર આપશો ? આવી રીતે માગતાં અથવા ગૃહસ્થે પોતાની મેજે તેવું વસ્ત્ર આપતાં નિર્દોષ જાણીને તે વસ્ત્ર ગ્રહણ કરવું. એ બીજી પ્રતિજ્ઞા. (૮૧૨)

ત્રીજી પ્રતિજ્ઞા:-મુનિ અથવા આર્યાએ જે વસ્ત્ર ગૃહસ્થે અંદર પહેરીને વાપરેલું યા ઉપર પહેરીને વાપરેલું હોય તેવું વસ્ત્ર પોતે માગી લેવું, યા ગૃહસ્થે આપવા માંગતાં નિર્દોષ જાણતાં ગ્રહણ કરવું. એ ત્રીજી પ્રતિજ્ઞા. (૮૧૩)

અધ્યયન ચૌદમું

(૧૮૭)

અઢાવરા ચરથા પડિમા:-સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ઉઝિયધમિયં વત્થં જાપુજ્ઞા ।
જંચણે વહવે સમણ-માહણ-અતિહિ-કિવણ-વળીમગા ણાવકંસંતિ, તહપ્પગારં વઝિયધ-
મિયં વત્થં સયં વા ણં જાપુજ્ઞા, પરો વા સે વેજ્ઞા ફાસુયં જાવ પડિમાહેજ્ઞા ॥ ચરથા
પડિમા । (૮૧૪)

इच्छेयानं चउण्हं पडिमाणं जहा पिंडेसणाए । (७१५)

સિયા ણં તીએ એસણાએ એસમાણં પરો વઢેજ્ઞા “ આડસંતો સમણા, એજાહિ તુમં મા-
સેજ વા, દસરાણ વા, પંચરાણ વા, સુણ વા સુયતરે વા, તો તે વયં આડસો અણયરં
વત્થં દાસામો, ” તહપ્પગારં ણિઘોસં સોચ્છા ણિસમ્મ સે પુવ્વામેવ આલોએજ્ઞા “ આડસો
ત્તિ વા, મહ્ણિ ત્તિ વા, ણો ચલુ મે કપ્પહિ, એયપ્પગારે સંગારે વયણે પડિસુણેત્તણં । અભિ-
કંચસિ મે દાઠં, દ્યાણિમેવ દલયાહિ. ” સે જેવં વદંતં પરો વઢેજ્ઞા “ આડસંતો સમણા અ-
ણગચ્છાદિ તો તે વયં અણયરં વત્થં દાસામો, ” સે પુવ્વામેવ આલોએજ્ઞા, “ આડસો ત્તિ
વા મહ્ણિ ત્તિ વા, ણો ચલુ મે કપ્પહિ એયપ્પગારે સંગારે પડિસુણેત્તણં । અભિકંચસિ મે
દાઠું, દ્યાણિમેવ દલયાહિ । ” સે સેવ વદંતં પરો જેત્તા વઢેજ્ઞા “ આડસો ત્તિ વા મયણી
ત્તિ વા, આહેરેયં વત્થં, સમણસ્સ દાસામો; અવિયાઈં વયં પચ્છાવિ અપ્પણો સયટાણં પા-
ણાહિ મૂયાઈં જીવાઈં સત્તાઈં સમારમ્મ સમુદ્ધિસ્સ જાવ વેપ્પસામો. ” એયપ્પગારં ણિઘોસં
સોચ્છા ણિસમ્મ તહપ્પગારં વત્થં અફાસુયં જાવ ણો પડિમાહેજ્ઞા । (૮૧૬)

૧ આદરસ્વેત્તવ

ચૌથી પ્રતિજ્ઞા:-મુનિ અથવા આર્યાએ કેટલી દેવા લાયક વસ્ત્રો માગવાં-એટલે કે નેત્ર
વસ્ત્રો બીજા કોઈ પણ શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, મુસાફર, રાંક, કે ભિખારી ચાહે નહિ તેવાં પોતે
માગી લેવાં યા ગૃહસ્થ પોતાની મેજે આપતાં નિર્દોષ જણાતાં ગ્રહણ કરવાં. એ ચૌથી
પ્રતિજ્ઞા. (૮૧૪)

એ ચારે પ્રતિજ્ઞાએ માટે વધુ સુલાસો પિઠૈપણા નામના અધ્યયનથી ધારવો. (૮૧૫)

કદાચ ઉપરની પ્રતિજ્ઞાએ અનુસરીને જોઈતાં વસ્ત્ર લેતા જતાં મુનિને કોઈ ગૃહસ્થ
એવું કહે કે હે આયુષ્મન્ શ્રમણ, તમે એક આસ રહીને અથવા દસ દિવસ રહીને અથવા પાંચ
દિવસ રહીને અથવા આવતી કાલે અથવા પરમદહાડે અત્રે આવજો તો તમેને અમે
કોઈ પણ વસ્ત્ર આપીશું ” આવા બોલ સાંભળી મુનિએ કહેવું જોઈએ કે “ હે આયુષ્મન્
અથવા બહેન, મારાથી આવી રીતે બોલવું કબૂલ કરી શકાય તેમ નથી માટે જો દેવા
ચાહાતા હો તો હમણાં જ આપો આમ કહ્યાથી ગૃહસ્થ કદાચ કહે કે હે આયુષ્મન્ શ્રમણ
તારે મારા પાછલ આલ્યા આવો તો તમને કોઈ પણ જોઈતું વસ્ત્ર આપીશું. ” તારે મુનિએ
જવાબ આપવો જોઈએ કે “ હે આયુષ્મન્ અથવા બહેન મારાથી એવા બોલ કબૂલ થઈ
શકે તેમ નથી. માટે જો દેવા ચાહાતા હો તો હમણાં જો. ” આવી રીતે મુનિએ કહ્યાથી
ગૃહસ્થ પોતાના ઘરમાં રહેલા માણસને કહે કે “ હે આયુષ્મન્ અથવા બહેન, પેહેવું વસ્ત્ર
છઈ આવ, આપણે તે વસ્ત્ર આ સાધુને આપીશું; અને આપણે આપણા માટે પાછું
બનાવી લેશું. ” આવા બોલ સાંભળી મુનિએ તેવી જાતનાં વસ્ત્ર સદૌષ ધારીને ગ્રહણ
કરવાં નહિ. (૮૧૬)

(૧૮૮)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

સિયા જં પરો જેત્તા વણ્જા “ આડસો ત્તિ વા, મહ્ણી તિ વા, આહરેયં વત્થં, સિ-
નાણેણવા જાવ આઘંસિત્તા વા પઘંસિત્તા વા સમણસ્સ જં દાસામો. ” પ્યપ્પગારં ણિઘોસં
સોઘ્ઘા ણિસમ્મ સે પુઘ્વામેવ આલોપ્પજા, “ આડસો ત્તિ વા, મયણી તિ વા, મા એયં તુમં
વત્થં સિનાણેણ^૧ વા જાવ પઘંસાહિ વા । અમિકંઘસિ મે દાતું, એમેવ દલયાહિ । ” સે
જેવં વદંતસ્સ પરો સિનાણેણ વા જાવ પઘંસિત્તા દલપ્પજા, તહપ્પગારં વત્થં અફાસુયં જાવ
જો પઢિગાહેજ્ઞા । (૮૧૭)

સે જં પરો જેત્તા વણ્જા “ આડસો ત્તિ વા મહ્ણી તિ વા, આહરેયં વત્થં, સી-
ઓદગવિયહેણ વા ડસિણોદગવિયહેણવા ડચ્છોલેત્તા વા પઘોવેત્તા વા સમણસ્સ દાસામો ”
પ્યપ્પગારં ણિઘોસં-તહેવ, જવરં, “ મા એયં તુમં વત્થં સીઓદગવિયહેણ વા, ડસિણોદગ
વિયહેણ વા ડચ્છોલેહિ વા પઘોવેહિ વા । અમિકંઘસિ-સેસં તહેવ, જાવ જો પઢિગ્ગા
હેજ્ઞા । (૮૧૮)

સે જં પરો જેત્તા વણ્જા, “ આડસો ત્તિ વા, મયણીતિ વા, આહરેયં વત્થં, કંદાણિ
વા હૈરિયાણિ વા વિસોધેત્તા સમણસ્સ દાસામો. ” પ્યપ્પગારં ણિઘોસં સોઘ્ઘા ણિસમ્મ જાવ,
“ મહ્ણી તિ વા, મા પ્યાણિ તુમં કંદાણિ વા જાવ વિસોહેહિ, જો ઘલ્લ મે કપ્પતિ
પ્ત્તપ્પગારે વત્થે પઢિગ્ગાહિત્તપ્પ । ” સે સેવં વદંતસ્સ પરો કંદાણિ વા જાવ વિસોહેત્તા દલ-
પ્પજા તહપ્પગારં વત્થં અફાસુયં જાવ જો પઢિગ્ગાહેજ્ઞા । (૮૧૯)

૧ સુગંધિદ્રવ્યેણ

કદાચ મુનિને તેડી જનાર ગૃહસ્થ પોતાના ધરના ખાણસોને આવું કહે કે “ હે આયુ-
ખમ્ અથવા બેહેન, પેહું વસ્ત્ર લઈ આવો, એને આપણે સ્નાનાદિકમાં વપરાતા સુગંધી
દ્રવ્યો વડે ધસી કે વાસી કરીને સાધુને આપીશું. ” આવા શબ્દો સાંભળીને મુનિએ પેહેલે-
થીજ કહેવું કે “ હે આયુખમ્ અથવા બેહેન, એ વસ્ત્રને તમે તેવા સુગંધિ દ્રવ્યો વડે
ધસતા કે વાસતા નહિ. જો દેવા ચાહતા હો તો ધસ્યા કે વાસ્યા વગર એમજ આપો.
તેમ છતાં ગૃહસ્થ ધસી કે વાસીને આપે તો તેવું વસ્ત્ર અયોગ્ય ગણીને લેવું નહિ. (૮૧૭)

કદાચ મુનિને તેડી જનાર ગૃહસ્થ પોતાના ધરના ખાણસોને એવું કહે કે હે આયુખમ્
અથવા બેહેન, પેહું વસ્ત્ર લઈ આવો, આપણે તેને થંડા યા ગરમ ખાણીથી છાંટીને અ-
થવા ધોઈને આ સાધુને આપીશું. ” આવા બોલો સાંભળી મુનિએ તેમ કરવા ગૃહસ્થને ના
પાડવી; અને કહેવું કે જો તમે મને દેવા ચાહતા હો એમને એમજ આપો. તેમ કહ્યા
છતાં ગૃહસ્થ માને નહિ તો તે વસ્ત્ર ગ્રહણ ન કરવું. (૮૧૮)

કદાચ મુનિને તેડી જનાર ગૃહસ્થ ઘેર જઈ પોતાના ખાણસોને કહે કે “ હે આયુખમ્
અથવા બેહેન, પેહું વસ્ત્ર લાવો, આપણે એના ઊપર અડેલા કંદ કે સીકોતરી બીતારી
સાથે કરીને એ વસ્ત્ર સાધુને આપીશું. ” આવા બોલો સાંભળીને તેમ કરવા ગૃહસ્થને ના
પાડવી. ના પાડ્યા છતાં ગૃહસ્થ માને નહિ તો તે વસ્ત્ર ગ્રહણ ન કરવું. (૮૧૯)

અધ્યયન ચૌદમું.

(૧૮૯)

સિયા સે પરો જેતા વર્થ ગિલિરેજ્ઞા^૧; સે પુચ્વામેવ આલોપ્જ્ઞા “આડસો ત્તિ વા અઢ્ઢળી તિ વા, તુમંચેવળં સંતિયં^૨ વર્થ અંતોમંતેણ પઢિલેહિસ્સામિ.” કેવલી વૂયા ‘આયાણ-મેયં;-વર્થતેણ ઓચ્છે સિયા કુંડલે વા, ગુણે વા, હિરણ્ણે^૩ વા, સુવળ્ણે વા, મળી વા, જાવ, રચનાવલી વા, પાળે વા, ઘીવ વા, હરિવ વા। અહ મિક્ખૂળં પુચ્ચોવાવેદુઠા જાવ જં પુચ્ચામેવ વર્થ અંતોમંતેણ પઢિલેહિજ્ઞા। (૮૨૦)

સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુળી વા સે જ્ઞં પુણ વર્થ જાણેજ્ઞા સઅંઢં જાવ સંતાણગં, તહ-પ્પગારં વર્થ અફાસુયં જાવ ણો પઢિગ્ગાહેજ્ઞા। (૮૨૧)

સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુળી વા સે જ્ઞં પુણ વર્થ જાણેજ્ઞા અપ્પંઢં જાવ સંતાણગં અં-ળલં અથિરં અધુવં અચ્ચારણિજ્ઞં રોહ્મજ્ઞંતં ણ રોહ્મહ, તહપ્પગારં વર્થ અફાસુયં જાવ ણો પ-ઢિગ્ગાહેજ્ઞા। (૮૨૨)

સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુળી વા સે જ્ઞં પુણ વર્થ જાણેજ્ઞા અપ્પંઢં જાવ સંતાણગં અલં થિરં ધુવં ધારણિજ્ઞં રોહ્મજ્ઞંતં રહ્મહ તહપ્પગારં વર્થ ફાસુયં જાવ પઢિગ્ગાહેજ્ઞા।

સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુળી વા “ ણો ણવપ્પ મે વર્થે ” ત્તિ કદ્દુ ણો બહુદેસિણ્ણ સિ-નાણેણ વા જાવ પવંસેજ્ઞા। (૮૨૩)

૧ દ્વદયાત્ ૨ સ્વદીય મેવ ૩ રૂપ્યં

કદાચ મુનિને તેડી જનાર ગૃહસ્થ મુનિને કોઇ પણ વસ્ત્ર આપવા માટે તો મુનિએ શરૂઆતમાં જ કહેવું કે “ હે આયુષ્મન અથવા બહેન હું એકવાર તમારા વસ્ત્રને ચારે બાજુ તપાસી લઈ, પછી ગ્રહણ કરીશ. જે તપાસ્યા વગરજ તે વસ્ત્ર મુનિ ગ્રહણ કરે તો કેવળ જ્ઞાનિઓએ તેમાં દોષ બતાવ્યા છે. કારણ કે તે વસ્ત્રના છેડામાં કદાચ કુંડળ, સાંકળ, રૂપું, સોતું, મણિ કે રત્નની માળા વગેરે પણ બાંધેલા હોય (અને તે કંઈ મુનિને લેવા યોગ્ય નથી.) તથા વળી તે વસ્ત્ર સાથે જીવજંતુ કે ધાન્ય યા લીધેલતરી વળગેલાં હોય, માટે મુનિ-ને ખાસ એજ બલામણુ છે. કે તેણે શરૂઆતમાં જ વસ્ત્રને ચારે બાજુ તપાસી પછી ગ્ર-હણ કરવું. (૮૨૦)

મુનિ અથવા આર્યાએ જે વસ્ત્ર ઈડાં કે જીવજંતુથી ભરેલું જણાય અને જે પોતાના બરતું પણ ન હોય તથા જે ઝાઝું ટકી શકે નહિ તથા જે થોડા વખત સુધી જ વાપરવા મળતું હોય તથા જે ધરવા લાયક ન હોય તથા કોઈ પણ રીતે પસંદ પડતું પણ ન હોય તેવા અયોગ્ય વસ્ત્રને ગ્રહણ ન કરવું (૮૨૧)

મુનિ અથવા આર્યાએ જે વસ્ત્ર ઈડાં કે જીવજંતુથી રહિત, પોતાના ખપના બરતું, ઠ-કાઉ, હમેશના માટે મળતું, અને ધરવા લાયક તથા પસંદ પડતું હોય તેવા નિર્દોષ વસ્ત્રને ગ્રહણ કરવું. (૮૨૨)

મુનિ અથવા આર્યાએ “ માફે વસ્ત્ર નવું નથી અર્થાત્ જીવંતુ થઇ ગયેલું છે ” એમ ખારીને તેને જરા ઝાઝરા સુગંધી દ્રવ્યોથી ધસવું કે મસળવું નહિ. (૮૨૩)

(૧૯૭)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર-

સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુળી વા “ જો જવણ મે વચ્ચે ” સિં કદ્દુ જોં બહુદેસિણ સી-
તોદગવિયડેજ વા જાવ પધોવેજ્જા । (૮૨૪)

સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુળી વા “ દુઢિમગંધે મે વચ્ચે ” સિં કદ્દુ જોં બહુદેસિણ સિ-
જાણેજ વા, તહેવ, સીતેદગવિયડેજ વા ડસિણોદગવિયડેજ વા, (આલાવઓ) । (૮૨૫)

સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુળી વા અમિકંલેજ્જા વચ્ચે આચાવેત્તણ વા પચાવેત્તણ વા, તહપ્પ-
ગારં વચ્ચે જો અળંતરહિયાણ પુઠવાર, જો સસણિદ્ધાણ, જાવ સંતાણાણ આચાવેજ્જા વા પચા-
વેજ્જા વા । (૮૨૬)

સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુળી વા અમિકંલેજ્જા વચ્ચે આચાવેત્તણ વા પચાવેત્તણ વા તહ-
પ્પગારં વચ્ચે થૂળંસિ વા, ગિહેલુગંસિ^૧ વા, ડસુપાલંસિ^૨ વા, કામજલંસિ^૩ વા, અળ્લયેરે
વા તહપ્પગારે અંતલિક્ખજાણ દુઢ્ઠવદ્ધે દુઢ્ઠિક્ખવે અણિકંપે ચલાચલે જો આચાવેજ્જા વા જો
પચાવેજ્જા વા । (૮૨૭)

સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુળી વા અમિકંલેજ્જા વચ્ચે આચાવેત્તણ વા પચાવેત્તણ વા, તહ-
પ્પગારં વચ્ચે કુલિયંસિ^૪ વા, મિત્તિંસિ^૫ વા, સેલંસિ વા, અળ્લયેરે વા તહપ્પગારે અંતલિ-
ક્ખજાણ જાવ જો આચાવેજ્જા વા પચાવેજ્જા વા । (૮૨૮)

૧ ડંબરે વા. ૨ ડદૂવલે વા. ૩ સ્નાનપીઠે વા. ૪ મિત્તૌ ૫ નદીતટે

એજ પ્રમાણે જૂના થએલા વસ્ત્રને જરા ઝાઝેરા થંડા કે ગરમ પાણીથી ધોવું પણ
નહિ. (૮૨૪)

મુનિ અથવા આર્યએ “ માંડે વસ્ત્ર મેલું થએલ છે ” એમ ધારીને જરા ઝાઝેરા સુ-
ગંધિદ્રવ્યોથી તેને ધસવું મસાળવું નહિ તથા થંડા કે ગરમ પાણીથી તેને ધોવું કરવું
નહિ. (૮૨૫)

મુનિ અથવા આર્યને બ્યારે કોઈ પણ વસ્ત્રને તડકે સૂકવવાની જરૂર પડે ત્યારે તે વસ્ત્રો
તેમણે તરતની સુકેલી, યા ભીંજેલી, યા જીવજંતુવાળી જમીન પર ન સૂકાવવાં. (૮૨૬)

એજ પ્રમાણે તે વસ્ત્રો લાકડાની સ્થૂણી ઉપર યા દરવાજા પર યા બિખળ ઉપર યા સ્ના-
ન કરવાના બાજેટ ઉપર યા એવીજ કિશમની કોઈ પણ જમીનથી ઊંચી રહેતી વસ્તુ ઉપર
આમતેમ લટકતાં ટાંગીને નહિ સૂકવવાં (૮૨૭)

વળી તે વસ્ત્રો ભીંતઉપર યા નદીના તટ ઉપર યા પાપાણી ઉપર અથવા એવીજ કિ-
શમના હરેક જમીનથી ઊંચા રહેતા પદાર્થ પર પણ નહિ સૂકવવાં. (૮૨૮)

૧ ગચ્છ નિર્ગત અર્થાત્ જિનકદિપ સાધુના માટે આ સૂત્ર છે. ગચ્છમાં રહેલા મુનિએ તે
ચતનાપૂર્વક વસ્ત્ર ધોવાં પણ ખરાં એમ દીકાકાર જણાવે છે;

અધ્યયન ચૌદમું.

(૧૮૧)

સે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુગી વા અભિક્ષેજ્જા વત્થં આયાવેજ્જ વા પયાવેજ્જ વા, તદ્-
પ્પગારે વત્થે સંવંસિ વા, ચંચંસિ વા, માલંસિ વા, પાસાયાંસિ વા, હમ્મિયતલંસિ વા, અળ્ળ-
યરે વા અંતલિક્ખજ્જાણુ જાવ ણે આયાવેજ્જ વા પયાવેજ્જ વા । (૮૨૯)

સે-ત-ત-માદાય એગંત મવક્કમેજ્જા; અહે જ્ઞામથંઢિલંસિ વા, જાવ, અળ્ળપરંસિ વા ત-
હપ્પમાગંસિ થંઢિલંસિ પઢિલેહિય પઢિલેહિય પમજ્જિય પમજ્જિય તતો સંજયામેવ વત્થં આ-
યાવેજ્જ વા પયાવેજ્જ વા । (૮૩૦)

એયં સ્ખલુ તસ્સ ભિક્ષુસ્સ ભિક્ષુણીણ વા સામન્નિયં । (૮૩૧)

[દ્વિતીય ઉદ્દેશ:]

જે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુગી વા અહેસાળિજ્જાહં^૧ વત્થાહં જાણુજ્જા, અહાપરિમાણાહં વ-
ત્થા^૨ ધારેજ્જા, ણો ધોણુજ્જા, ણો રહજ્જા, ણો ધોયરત્તાહં વત્થાહં ધારેજ્જા, અપલિંચમા-
ળે^૩ ગામંતરેસુ ઓમચેલિણુ । એતં સ્ખલુ વત્થધારિસ્સ સામન્નિયં^૪ । (૮૩૨)

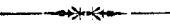
સે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુગી વા ગાહાવહકુલં પિંડવાયપઢિયાણુ પવિસિલકામે સવ્વં ચીવર
માયાણુ ગાહાવહકુલં પિંડવાયપઢિયાણુ^૫ ણિક્ખમેજ્જ વા પવિસેજ્જ વા । એવં બહિયા વિચાર
શૂર્મી વા વિહારશૂર્મી વા ગામાણુગામં દૂહજેજ્જા । અહ પુણ એવં જાળેજ્જા તિવ્વેસિયં વા
સાસં વાસમાણં પેહાણુ, જહા પિંડેસણાણુ, ણવરં, સવ્વં ચીવર-મીયાણુ । (૮૩૩)

૧ અપરિકર્માણિ ૨ અગોપયન્ ૩ એતચ્ચ સૂત્રં જિનકલ્પિકોદ્દેશેન દ્રષ્ટવ્યં, વસ્ત્રધારિત્વ
વિશેષણાદ્ ગચ્છાંતર્ગતેષિ ચાવિરુદ્ધં । ૪ મુહુર્ત્તાદિકાલોદ્દેશેન ।

વળી તે વસ્ત્રો કોઈ પણ ઓળીના ઢગલા ઉપર યા માંચા ઉપર યા માળ ઉપર યા ધર
ઉપર યા હવેલી ઉપર અથવા એવી જાતના બીજા કોઈ પણ ઉંચા પદાર્થો ઉપર પણ નહિ
સૂકવવાં. (૮૨૯)

કિંતુ તે વસ્ત્રો લઈને એકાંત સ્થળમાં જવું. અને ત્યાં જીવનંતરુદિત સ્થળ નોઈ
તાપાશી પોંછ પ્રમાણે યતનાપૂર્વક તે વસ્ત્રો સૂકવવાં (૮૩૦)

એજ ખરેખર મુનિ અને આર્યાઓના આચારની સંપૂર્ણતા છે. (૮૩૧)

બીજો ઉદ્દેશ.

(વસ્ત્ર સંબંધી વધુ આજ્ઞાઓ)

મુનિ અથવા આર્યાએ વસ્ત્રોને સુધારવાં કરવાં નહિ, કિંતુ જેવાં મળે તેવાંજ પહેરવાં;
તથા ધોવાં કે રંગવાં પણ નહિ. અને જે ધોએલાં કે રંગેલાં હોય તે પહેરવાં નહિ. અને
આમાંતરે જતાં પોતાનાં વસ્ત્રો સંતાડવાં નહિ. એ વસ્ત્રધારિ મુનિનો આચાર છે.^૧ (૮૩૨)

મુનિ અથવા આર્યાએ ભિક્ષા લેવા જતાં યા ખરચુ પાણી જતાં યા આમાનુંઆમ વિહાર
કરતાં સધળાં વસ્ત્ર સાથે લેવાં. અને જે થોડો કે ઘણો વરસાદ વરસતો જણાય તે પિંડેપણુ
નામના અધ્યયનમાં કહ્યા મુજબ વર્તવું. (૮૩૩)

આ સૂત્ર જિનકલ્પિ મુનિના માટે છે. અને વસ્ત્રધારિ એવા વિશેષણથી સ્થવિર કલ્પના માટે
પણુ ઘટી શકે છે. (વૃત્તિ.)

(૧૬૨)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

સે ઇગદ્ધો મુહુત્તંગ મુહુત્તંગ પઢિહારિયં વીયં વત્થં જાણ્ઝા, જાવ ઇગદ્ધેણ વા દુ-
યાદેણ વા તિયાદેણ વા ચડયાદેણ પંચાદેણ વા વિપ્પવસિય ઉવાગચ્છેજ્ઝા । તહ્પ્પગારં વત્થં
ળો અપ્પળા ગિણ્ઠેજ્ઝા^૧, ળો અણ્ણમણ્ણસ્સ દેજ્ઝા, ળો પામિચ્છં કુજ્ઝા, ળો વત્થેણ વત્થપ-
રિગામં કરેજ્ઝા, ળો પરં ઉવસંકમિત્તુ એવં વદેજ્ઝા “ આરસંતો સમણા, અભિકંઠસિ વત્થં
ધોરત્તપ્પ વા પરિહરિત્તપ્પ વા; ” યિરં વાં ણં સતં ળો પલ્લિચ્છંદિય પલ્લિચ્છંદિય પરિટ્ટવેજ્ઝા; તહ્પ્પગારં
સસંઘિતં^૨ વત્થં તસ્સ ચેવ ણિસિરેજ્ઝા; ળો અત્તાણં સાહજ્જેજ્ઝા । (૮૩૪)

સે ઇગદ્ધો તહ્પ્પગારં ણિગ્ગોસં સોચ્ચા ણિસમ્મ “ જે અયંતારો તહ્પ્પગારાણિ વ-
ત્થાણિ સસંઘિયાણિ મુહુત્તંગ મુહુત્તંગ જાહત્તા જાવ ઇગદ્ધેણ વા દુયાદેણ વા તિયાદેણ વા
ચડયાદેણ વા પંચાદેણ વા વિપ્પવસિય વિપ્પવસિય ઉવાગચ્છંતિ, તહ્પ્પગારાણિ વત્થાણિ ળો
અપ્પળો ગેણ્ઠંતિ ળો અણ્ણમણ્ણસ્સ અણુવણ્ણંતિ, તં ચેવ, જાવ, ળો સાતિજ્જંતિ, बहुवचनेण
असियम् (૮૩૫)

સે હંતા “ અહમવિ મુહુત્તં પરિહારિયં વત્થં જાહત્તા જાવ ઇગદ્ધેણ વા દુ-તિ-ચડ-
પંચાદેણ વા વિપ્પવસિય વિપ્પવસિય ઉવાગચ્છિસ્સામિ, અવિચાર્હં એયં મમેવ સિયા ” માહ-
ટ્ઠાણં સંકાસે । ળો એવં કરેજ્ઝા । (૮૩૬)

સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા ળો વણ્ણમંતાઈ વત્થાઈ વિવણ્ણાઈ કરેજ્ઝા; ળો વિવ-
ણ્ણાઈ વણ્ણમંતાઈ કરેજ્ઝા; “ અણ્ણં વા વત્થં લભિસ્સામિ ત્તિ ” કટ્ટુ ળો અણ્ણમણ્ણસ્સ દે-

૧ વચ્ચસ્વામી ૨ ઉપહતં

કોઈ મુનિ પાસેથી કોઈ મુનિ, બેઘડી યા એક બે ત્રણ ચાર કે પાંચ દિવસ સુધી વાપ-
રવા માટે બિધાઈ વચ્ચ માગી તેટલો વખત બીજે ગામ એકલો રહી આવી પાછો આવતાં
તે વચ્ચ પાછું આપવા માટે તે (જો તે વચ્ચ તે મુનિએ ત્યાં એકલા રહ્યાથી સૂતાં કરતાં
બગાડ્યું હોય તો) તે તેવું પેહેલા મુનિએ પોતા સાઈ લેવુંજ નહિ, તથા લઈને બીજાને
દેવું નહિ, તથા બિધાઈ ઉઠવી રાખવું નહિ કે હમણા તુંજ વાપર થઈ બને બીજું દેજે,
તથા તેના બદલે બીજું વચ્ચ બદલામાં લેવું નહિ, તથા બીજા મુનિને પણ એમ નહિ કહેવું કે
“ આ વચ્ચ તમોને જોઈતું હોય તો લ્યો; ” વળી તે વચ્ચ લાખું વખત ચાલી શકે તેવું
મનખૂત હોય તો તેને તેડી કાઢીને પરઠવું^૧ નહિ-કિંતુ એવી જાતનું વચ્ચ પાછું આપ-
નાર મુનિનેજ સોંપવું. (૮૩૪)

એજ પ્રમાણે ઘણા મુનિઓ પાસેથી ઘણા મુનિઓ વચ્ચ માગી બીજે ગામ એક બે
ત્રણ ચાર કે પાંચ દિવસ રહી પાછા આવી વચ્ચ પાછો આપવા માટે તે ઘણા મુનિઓએ
તે વચ્ચ જો કંઈ પણ બગડેલાં હોય તો લેવાં નહિ-કિંતુ તેમનેજ સોંપવાં. (૮૩૫)

આવી વાત સાંભળીને કોઈ મુનિ એવું વિચારે કે “ હું પણ કોઈ મુનિ પાસેથી જી-
ધાઈ વચ્ચ માગી બીજે ગામ જઈ આવું કે જેથી એ વચ્ચ બગડી પડ્યાથી મનેજ મળશે, ”
તો તે મુનિ દોષ પાત્ર થાય છે. માટે એમ નહિ વિચારવું. (૮૩૬)

મુનિ અથવા આર્યાએ શોભતાં વસ્ત્રોને (ચોરેના બધથી) કુશોભિતાં ન કરવાં;^૨
કુશોભિતાં વસ્ત્રોને સુશોભિત ન કરવાં: “ બદલામાં હું બીજું વચ્ચ મેળવીશ ” એમ વિચારી

૧ છોડી દેવું નહિ. ૨ મુખ્યત્વે તો તેવાં વચ્ચ લેવાંજ નહિ.

અધ્યયન ચૌદમું.

(૧૯૩)

જ્ઞા; ણો પામિચ્ચં કુજ્ઞા; ણો વત્થગ વત્થપરિણામં કરેજ્ઞા; ણો પરં ઉવસંકમિત્તુ એવ વ-
 દેજ્ઞા, “ આડસંતો સમણા, અભિકંઠાસિ મે વત્થં ધારિત્તપ્પ વા પરિહરિત્તપ્પ વા; ” ધિરં
 વા ણ સંતં ણો પલ્લિચ્છિદિય પલ્લિચ્છિદિય પરિટ્ઠેજ્ઞા, જહાચ્ચેયં વત્થં પાવગં પરો મન્નહ્મ ।
 પરં ચ્ચં અદત્તહારિરિ^૧ પઢિપહે પેહાપ્પ તસ્સ વત્થસ્સ ણિદાણે ણો તેસિં મીઝો ઉમ્મગ્ગેણ ગ-
 ચ્છેજ્ઞા । જાવ અપ્પુસ્સુપ્પ જાવ તત્તો સંજયામેવ ગામાણુગામં વૂહજ્જેજ્ઞા । (૮૩૭)

સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુણી વા ગામાણુગામં વૂહજ્જમાણે અંતરાસે વિહં^૨ સિયા । સે જં
 પુણ વિહં જાણેજ્ઞા ‘ હમંસિ સ્થલુ વિહંસિ બહવે આમોસગા વત્થપઢિયાપ્પ સંપિઢિયા, ’ ણો
 તેસિં મીઝો ઉમ્મગ્ગેણ ગચ્છેજ્ઞા । જાવ ગામાણુગામં વૂહજ્જેજ્ઞા । (૮૩૮)

સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુણી વા ગામાણુગામં વૂહજ્જમાણે અંતરા સે આમોસગા પઢિયા-
 ગચ્છેજ્ઞા, તે ણં આમોસગા એવં વદેજ્ઞા “ આડસંતો સમણા, આહરેત્ત વત્થં, દેહિ નિક્કિલ-
 વાહિ, ” જહા હરિયાપ્પ^૩ ણાણત્તં વત્થપઢિયાપ્પ । (૮૩૯)

એયં સ્થલુ તસ્સ મિક્ખુસ્સ મિક્ખુણીપ્પ વા સામગિયં । (૮૪૦)

૧ અદત્તહારિણં તસ્કરં. ૨ અટવીપ્રાયઃ પંથાઃ । ૩ હૈર્યાધ્યયનવત્ નાનાત્વં બોધ્યં ।

એક ખીજને વસ્ત્રો આપવાં નહિ; વળી વસ્ત્રો બિધારે પણ આપવાં નહિ; તથા એક વસ્ત્ર
 આપી બીજું વસ્ત્ર લેવું નહિ; તથા ખીજ મુનિને તે વસ્ત્ર લેવાનું પૂછવું નહિ, તથા વસ્ત્ર
 મળ્યુત છતાં “ એ વસ્ત્ર ખીજઓને સાડે નથી દેખાતું ” એમ વિચારી તેના કટકા કરી
 પરકવું નહિ. વળી રસ્તે જતાં ચોરોને દેખી આડે માર્ગે નહિ ચાલવું, કિંતુ ધીરજથી
 ચતનાપૂર્વક ચાલ્યા જવું. (૮૩૭)

મુનિ અથવા આર્યાને ગ્રામાનુગ્રામ જતાં વચ્ચે મોહોટું મેદાન આવી પડે અને ત્યાં
 એવું જણાય કે આ મેદાનમાં ઘણા લૂંટારાઓ વટેમાર્ગીઓના કપડાલત્તા લૂંટવા માટે ભરાઈ
 બેઠા છે, તો તેમનાથી બીહીજઈને આડે માર્ગે નહિ જવું કિંતુ ધીરજથી તેજ રસ્તે ચાલ્યા
 જવું. (૮૩૮)

મુનિ અથવા આર્યાને ગ્રામાનુગ્રામ જતાં વચ્ચે લૂંટારાઓ આવી મળે અને તેઓ
 કહે કે “ આયુષ્મન્ તપસ્વી, આ વસ્ત્ર લાવ, દે, કે છોડી દે ” તો જેમ ઈર્યાધ્યયનમાં
 કહેલું છે તેમ વર્તવું. (૮૩૯)

એ મુનિ અથવા આર્યાના આચારની સંપૂર્ણતા છે. (૮૪૦)

(૧૯૪)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

પાત્રૈષણાચ્યં પંચદશ મધ્યયનમ.

[પ્રથમ ઉદ્દેશઃ]

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા અભિક્ષેજ્જા પાયં ઇસિત્તપ્પં । સેઽઙ્ગં પુણ પાયં જાગેઽઙ્ગા-
તંજહા, -અભાડપાયં વા, દારુપાયં વા, મદ્વિયાપાયં વા તહપ્પગારં પાયં જે ણિમંથે તરુણે
જાઘ થિસ્સંઘયણે સે ઇયં પાયં ધારેઽઙ્ગા,^૧ ણો વીયં । (૮૪૧)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા પરં અદ્ધજોપણમેરાપ્પ પાયપહિયાપ્પ ણો અભિસંધારેઽઙ્ગ
ગમણાપ્પ । (૮૪૨)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સેઽઙ્ગપુણં પાયં જાગેઽઙ્ગા, અસ્સિપહિયાપ્પ ઇયં સાહમ્મિયં
સમુદ્ધિસ્સ પાણાદ્ધં, જહ્ઘા પિંહેસણાપ્પ ચત્તારિ અલાવગા । પંચમે બહવે સમણમાહણા પગાણિતે
તહેવ । (૮૪૩)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા અસ્સંજપ્પ ભિક્ષુપહિયાપ્પ બહવે સમણમાહણ (વત્થેસણા
લાવબો) (૮૪૪)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સે ઝ્ઞાદ્ધં પુણ પાદાદ્ધં જાગેઽઙ્ગા વિરુવરુવાદ્ધં મહદ્ધન-

૧ જિનકલ્પકાદિઃ

મધ્યયન પંદરમું.

પાત્રૈષણા.

પહેલો ઉદ્દેશ.

(પાત્ર કેવાં અને શી રીતે લેવાં ?)

મુનિ અથવા આર્યાએ જ્યારે પાત્ર જોઈતું હોય ત્યારે તુંખીનું પાત્ર અથવા માટીનું
પાત્ર અથવા એવીજ તરેહનું ખીજું કોઈ પણ પાત્ર લેવું; અને જે મુનિ યુવાન અને મજ-
બૂત બાંધાવાળો હોય તેણે માત્ર એકજ પાત્ર રાખવું.^૧ (૮૪૧)

મુનિ અથવા આર્યાએ પાત્ર લેવા માટે એ ગાંઝિની હઠથી બાહેર ન જવું. (૮૪૨)

મુનિ અથવા આર્યાએ જે પાત્ર ગૃહસ્થે એકજ મુનિને માટે ઉદ્દેશિને તૈયાર કર્યું હોય
તે નહિ લેવું. અહીં પિંડેષણા નામના અધ્યયન પ્રમાણે ચાર આલાપક બોલી જવા. (૮૪૩)

તેમજ અનેક શ્રમણ-બ્રાહ્મણ માટેનો આલાપક વસ્ત્રૈષણા મુજબ જાણવો. (૮૪૪)

મુનિ અથવા આર્યાએ જે પાત્રો બહુ મૂલ્યવાળાં જણાય જોવા કે લોઢાનાં, ત્રાંબાનાં,

૧ આ નિયમ પણ જિનકલ્પ સાધુને માટે છે, એમ દીકારાર જણાવે છે.

અધ્યયન પંદરમું.

(૧૯૫)

મુલાઈ, તંજહા, અયપાદાણિ વા, તંબપાદાણિ વા, સીસગ-હિરણ-સુવર્ણ-રીરિયા-હારપુડ^૧ પાયાગિ વા, મણિ-કાય-કંસ-સંલ-સિંગ-દંત-ચેલ-લેલ-પાયાણિ વા, ચમ્મપાયાણિ વા, અ-
ણ્ણયરાણિ વા તહપ્પગારાઈં વિરુવરુવાઈં મહદ્ધનમોલાઈં પાયાઈં અફાસુયાઈં જાવ ણો પ-
ડિગ્ગાહેજ્જા । (૮૪૫)

સે મિક્કૂ વા, મિક્કુણી વા સે જ્ઞાઈં પુણ પાદાઈં જાણેજ્જા વિરુવરુવાઈં મહદ્ધ-
નબંધનાણિ વા, અયબંધનાણિ વા, જાવ ચમ્મબંધનાણિ વા, તહપ્પગારાઈં મહદ્ધનબંધનાઈં
અફાસુયાઈં ણો પડિગ્ગાહેજ્જા । ઇચ્છેયાઈં આયતનાઈં ઉવાતિક્કમ્મ । (૮૪૬)

અહ મિક્કૂ જાણેજ્જા ચઠ્ઠિ પડિમાઈં પાદં એસિત્તે । તત્થ લલુ હમા પદમા પ-
ડિમા:-સે મિક્કૂ વા મિક્કુણી વા ડહિસિય ડહિસિય પાયં જાણ્જ્જા, તંજહા, લાડયપાયં
વા, દારુપાયં વા, મટ્ટિયાપાયં વા, તહપ્પગારં પાયં સયં વા ણં જાણ્જ્જા, જાવ પડિગ્ગાહેજ્જા ।
પદમા પડિમા । (૮૪૭)

અહાવરા દોચ્છા પડિમા:-સે મિક્કૂ વા મિક્કુણી વા પેહાણ પેહાણ પાયં જાણ્જ્જા,
તંજહા, ગાહાવડં વા જાવ કમ્મકરી વા, સે પુલ્લામેવ આલોણ્જ્જા “આડસો તિ વા, મ-
હ્ણી તિ વા, દાહિસિ મે સ્સો અણ્ણયરં પાદં, તંજહા, લાડયપાદં વા ” જાવ તહપ્પગારં
પાયં સયં વા ણં જાણ્જ્જા, પરો વા સે દેજ્જા જાવ પડિગ્ગાહેજ્જા । દોચ્છા પડિમા । (૮૪૮)

અહાવરા તત્થા પડિમા:-સે મિક્કૂ વા મિક્કુણી વા સે જ્ઞં પુણ પાદં જાણેજ્જા સં-

૧ લોહપાત્ર.

સીસાનાં, રૂપાનાં, સોનાનાં, પીતળનાં, પોલાદનાં, મણિનાં, કાશ્યનાં, કાંસાનાં, શંખનાં, શીંગ-
ગડનાં, દાંતનાં, કપડાનાં, પત્થરનાં, આમડાનાં, કે એવી કોઈ પણ તરેહનાં બહુ મૂલ્યવાન
પાત્રો હોય તે તેમણે ગ્રહણ કરવાં નહિ. (૮૪૯)

વળી જે પાત્રો ઊપર લોહ કે ચામડા કે કોઈ પણ તેવી ચીજના બહુ મૂલ્યવાન પદ્ધ-
ત્તગારેલા હોય તે પણ ગ્રહણ નહિ કરવાં. એ રીતે પાપના સ્થગથી અસમારકી વર્તવું. (૮૪૯)

મુનિએ ચાર પ્રતિજ્ઞાઓથી પાત્ર ગવેષવા જવું. તે ચાર પ્રતિજ્ઞાઓમાંની પહેલી પ્રતિજ્ઞા
આ પ્રમાણે:-મુનિ અથવા આર્યા અમુક જાતનું પાત્ર માગે;-જેવું કે તું ખીપાત્ર, કાષ્ટ-
પાત્ર, મૃતિકાપાત્ર, વગેરે. અને તે માગ્યાથી યા ગૃહસ્થ પોતાની મેળે આપે તો ગ્રહણ કરે.
એ પહેલી પ્રતિજ્ઞા. (૮૪૭)

બીજી પ્રતિજ્ઞા આ પ્રમાણે:-મુનિ અથવા આર્યા અમુક જાતનું પાત્ર ગૃહસ્થના ઘરે
ન્યેયા બાદજ માગે અને તે મુજબ ગૃહસ્થ કે ચાકરડીને શરૂઆતમાં નેત્ર કહેકે “હે આ-
યુષ્મન યા બહેન, આ તું ખીપાત્ર, કાષ્ટપાત્ર કે મૃતિકાપાત્ર વગેરેમાંનું અમુક પાત્ર મને આ-
પશે!” એ રીતે માગ્યાથી યા પોતાની મેળે ગૃહસ્થ કે ચાકર તે આપે તો ગ્રહણ કરે. એ
બીજી પ્રતિજ્ઞા. (૮૪૮)

ત્રીજી પ્રતિજ્ઞા આ પ્રમાણે:-મુનિ અથવા આર્યા, ગૃહસ્થે વાપરેલું યા ગૃહસ્થના વ-
પરાતો જે ત્રણ પાત્રોમાંનું એક તત્ર માગ્યાથી યા પોતાની મેળે ગૃહસ્થે આપતાં ગ્રહણ કરે.

(૧૮૬)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

ગતિયં વા વેજયંતિયં વા, તહપ્પગારં પાયં સયં વા જાવ પહિગાહેજ્જા. તચ્ચા પહિમા । (૮૪૯)

અહાવરા ચડત્યા પહિમા;—સે ભિક્ખુ વા ભિક્ખુણી વા ઝઙ્ગિયધમ્મિયં પાદં જાણ્જ્જા; જં ચ—ણ્ણે વહવે સમણમાહણા જાવ વળીમગા ણાવકંસંતિ, તહપ્પગારં પાદં સયં વાણં જાવ પહિગાહેજ્જા । ચડત્યા પહિમા । (૮૫૦)

હુલ્લેયાણં ચડણં પહિમાણં અણ્ણયરં પહિમં (જહા પિંહેસણા) (૮૫૧)

સે ણં ઇત્તાણ્ણ ઇસણાણ્ણ ઇસમાણં પરો પાસિત્તા વહેજ્જા “ આડસંતો સમણા ઇજ્જાસિ તુમં માસેણ વા ” (જહા વત્થેસણા) (૮૫૨)

સે ણં પરો ણેત્તા વહેજ્જા, “ આડસો ત્તિ વા મહ્ણી તિ વા આહરેયં પાદં, તેલ્લેણ વા, વણ્ણ વા, ણવગીણ્ણ વા, વસાણ્ણ વા, અઠ્ઠમ્બેત્તા વા તહેવ, સિગાણાહ તહેવ, સંતો-દગકંદાદિ તહેવ । (૮૫૩)

સે ણં પરો ણેત્તા વહેજ્જા “ આડસંતો સમણા, મુહુત્તગં મુહુત્તગં અત્થાહિ જાવ, તાવ અમ્હે અસણં વા ડવકરેસુ વા ડવક્કલ્લેસુ વા, તો તે વયં આડસો સપાણં સમોચ્છં પેઠિ-ગ્ગહગં દાસામો. તુચ્છણ્ણ પહિગ્ગહણ્ણ દિણ્ણે સમણસ્સ ણો સુદુ સાહુ ભવાતિ. ” સે પુઞ્ઞા-મેવ આલોણ્ણજ્જા “ આડસો ત્તિ વા મહ્ણી તિ વા, ણો ચલ્લ મે કપ્પહ આધાકામ્મિણ્ણ અ-એ ત્રીણ પ્રતિજ્ઞા. (૮૪૯)

ચોથી પ્રતિજ્ઞા આ પ્રમાણે:— મુનિ અથવા અર્થા જે પાત્ર ફેંકી દેવા જેવું હોય અને તેથી જેને બીજા કોઈ (બૌદ્ધ) ભિક્ષુક બ્રાહ્મણ કે બીખારી લોક લે નહિ તેવું પાત્ર માગ્યાથી યા પોતાની મેળે ગૃહસ્થે આપતાં ગ્રહણ કરે; એ ચોથી પ્રતિજ્ઞા. (૮૫૦)

એ ચાર પ્રતિજ્ઞાઓમાંની કોઈ પણ પ્રતિજ્ઞાને અંગીકાર કરનાર મુનિએ ઉત્કર્ષ ન કરવો કે “ હું ઉચ્ચતપનો કરનાર છું; યા, બીજાને સાધુ એમ કરી શકે નહિ. ” કિંતુ “ જ્ઞાનાગ્રા પાળનાર સર્વ સાધુ મહાપુરુષજ છે ” એમ જાણી શુદ્ધ સંયમ પાળવો. (૮૫૧)

આ રીતની તજવીજથી મુનિને પાત્ર માગતા જોઈ ગૃહસ્થ કહે કે “ હે આયુષ્મન્ શ્રમણ, તમો એક મહિનો રહીને આવજો ” ઇત્યાદિ સાંભળી મુનિએ જેમ પિડેપણાધ્યયનમાં કલ્હું છે તેમ કરવું. (૮૫૨)

મુનિ કે આર્યાને તેડી જનાર ગૃહસ્થ કહે કે “ હે આયુષ્મન્ શ્રમણ, યા બહેન, પેહેલું પાત્ર લાવ; કે જેથી તેને તેલ, ધી, માખણ કે ચરખી ચોપડી યા મુગધી ચીજો વડે સુવાસિત કરી યા ઊના કે તાદા પાણીથી ઘોષ યા કંદ કે વનરપતિથી સ્વચ્છ કરી તમને આપશું. ” આવાં બોલ સાંભળી મુનિએ તરત તે આવત મનાઈ પાડવી અને કહેવું કે “ જો આપના ચાહતા હો તો એમજ આપો. ” તેમ કહ્યા છતાં જો ગૃહસ્થ નહિ માને તો તે પાત્ર મુનિએ કે આર્યાએ લેવું નહિ. (૮૫૩)

તેડી જનાર ગૃહસ્થ કહે કે “ હે આયુષ્મન્ શ્રમણ, તમે ઘોડીનાર ઊભા રહો,^૧ તેટલામાં અમે આ રસોઇપાણી તૈયાર કરી લેશું; અને ત્યારે હે આયુષ્મન્ તમોને રસોઇપાણી સહિત પાત્ર આપીશું. કેમકે ખાલી પાત્ર સાધુને આપ્યાથી સારું ન દેખાય ” આવે પ્રસંગે

૧ કારણ કે અમારા પાસે બીજું વધતું પાત્ર નથી. (ટીકા).

અધ્યયન 'પંદરમું'.

(૧૬૭)

સળે વા પાળે વા સ્નાહમે વા સાહમ વા, ભોક્ષણ વા પાયણ વા । મા ઉચ્ચકરેહિ મા ઉચ્ચ-
ક્ષણકેહિ; અભિક્ષણિ મે દાતું, એમેવ દલયાહિ ” સે સેવં વયંતસ્સ પરો અસળં વા જાવ
ઉચ્ચકરેતા ઉચ્ચક્ષણેતા સપાળં સમોયળ પઢિગ્ગહગં દલણ્જજા, તહપ્પગારં પઢિગ્ગહં અફાસુયં
જાવ જે, પાઢિગ્ગાહેજ્જા । (૮૫૪)

સિયા સેવં પરો જેતા પઢિગ્ગહગં ણિસિરેજ્જા, સે પુઞ્વામેવ આણેણ્જજા “ આરસો ત્તિ
વા મહ્ણી તિ વા તુમેં ચેવ ણં સંતિયં અંતોઅંતેળ પઢિલેહિસ્સામિ ” (૮૫૫)

કેવલી જૂયા આયાળ-મેયં । અંતો પઢિગ્ગહંસિ પાળાણિ વા વીયાણિ વા હરિયાણિ વા
જાવ અહ ભિક્ષૂણં પુઞ્વોવદિટ્ઠા एस पतिण्णा जं पुञ्चामेव पडिगगहगं अंतोअंतेण पडि-
હિજ્જા । (૮૫૬)

સઅંઢાદિ સઘ્વે આલાવગા જહા વ્યેસળાણ; ણાણત્તં, -તેલ્લેળ વા વણ વા ણવળીણ
વા વસાણ વા સિળાણાદિ જાવ અળ્લયરંસિ વા તહપ્પગારંસિ થંહિલંસિ પઢિલેહિય પાઢિલે-
હિય પમજ્જિય તઓ સંજયામેવ આમજ્જેજ્જ વા । (૮૫૭)

एयं खलु तस्स भिक्षूस्स भिक्षुणीए वा सामगियं जं सन्वट्ठेहिं सहितेहिं सया जर-
ज्जासि त्ति वेमि । (૮૫૮)

સાધુએ જોઇ તપાશી કહેતું કે “ હે આયુષ્મન્ અથવા બેહેન, મને મારા માટે કરેલાં રસો-
ઈપાણી કામ લાગવાના નથી. માટે મારા માટે તે તૈયાર કરતા ના. જો પાત્ર દેવા ચાહતા
હો તો એમના ખાલી આપો. ” આમ કહ્યા છતાં ગૃહસ્થ આહારપાણી તૈયાર કરી તે સહિત
પાત્ર આપવા માંડે તો તે અયોગ્ય બાણી ગ્રહણ કરતું નહિ. (૮૫૪)

તેડી જનાર ગૃહસ્થ પાત્ર આપવા માંડે ત્યારે મુનિએ શરઆતમાં જોઇ કરી કહેતું કે
કે “ હે આયુષ્મન્ યા બેહેન, આ પાત્ર તમારું છતાંજ હું ચારે બાજુથી જોઈને લઈશ. (૮૫૫)

જો જોયા જગર મુનિ પાત્ર લે તો કેવળરાત્રી કહે છે કે એથી કર્મબંધ થાય.
કરણ કે કદાચ તે પાત્રના અંદર જીવજંતુ કે વનસ્પતિ (લીલપૂલ) પણ આવી જાય.

તે માટે મુનિને ઊપર મુજબ ભલામણ છે કે તેણે શરઆતમાંજ પાત્રને બધી બાજુ જોઇ
તપાશી ગ્રહણ કરતું. (૮૫૬)

સઅંઢાદિ સર્વ આશાપક પિઠૈપણા મુજબ જાણવા. માત્ર એ વિશેષ છે કે જો તેલ,
ધી, માખણ, કે ચરબી વગેરેથી ખરડેલ પાત્ર જણાય તો નિર્ણય સ્થડિળ ભૂમિમાં જઈ
જોઇ પોંછ પ્રમાણે યતના પૂર્વક તેને ઘસી નાખવું. (૮૫૭)

એજ ખરેખર મુનિ અથવા આર્યાના આચારની સંપૂર્ણતા છે કે બધી બાબતોમાં સદા
યત્ન પૂર્વક વર્તવું. એમ હું કહું છું. (૮૫૮)

(૧૯૮)

આચાર્ય-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

[દ્વિતીય ઉદ્દેશ :]

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ગાહાવહકુલં પિંડવાયપડિયાણ પવિસમાણે પુન્વામેવ પે-
હાણ પડિગગ્ગાં, અવહટ્ટુ પાળે, પમજ્ઞિય રયં, તતો સંજયામેવ, ગાહાવહકુલં પિંડવાયપ-
ડિયાણ ગિક્ખમેજ્ઞ વા પવિસેજ્ઞ વા । (૮૫૧)

કેવલી વ્યા ‘ આચાળ મેયં. ’ અંતોપડિગગ્ગાંસિ પાળે વા, કીણ વા, રણ વા પરિયા-
વજ્ઞેજ્ઞા । અહ ભિક્ષુણં પુન્વેવદિટ્ઠા ઇસ પતિણ્ણા, જં પુન્વામેવ પેહાણ પડિગગ્ગાં, અવહટ્ટુ
પાળે, પમજ્ઞિય રય, તતો સંજયામેવ ગાહાવહ કુલં પિંડવાયપડિયાણ પવિસેજ્ઞ વા ગિક્ખ-
મેજ્ઞ વા । (૮૬૦)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ગાહાવહ-જાવ-સપ્રાણે સિયા. સે પરો અભિહટ્ટુ અંતો
પડિગગ્ગાંસિ સીઔદગં પરિભાણ્ણા ણીહટ્ટુ^૧ દલણ્ણા, તહપ્પમારં પડિગગ્ગાં^૨ પરહત્થંસિ
વા પરપાદંસિ વા અકાસુયં જાવ ણો પડિગગ્ગાહેજ્ઞા । (૮૬૧)

સેય આહચ્ચ^૩ પડિગગ્ગાહિણ સિયા.^૪ સે સિખ્પામેવ ઉદગંસિ સાહેરેજ્ઞા, સપડિગ્ગાહ-મા-
યાણ ચ ણં પરિટ્ઠેજ્ઞા, સસાણંદ્ધાણ ચળં ભૂમીણ ણિયમેજ્ઞા । (૮૬૨)

૧ નિસ્સાયં. ૨ (અત્ર મૂલસૂત્રપુસ્તકે “ તહપ્પમારં પડિગગ્ગાં ” इति लिखितं
लभ्यते परं टीकाकारेण तथा प्रकारं शाते. द. पिति व्याख्यातत्वात् “तहप्पमारं सीऔदगं”
इति शुद्ध पाठः संभाव्यते. न ज्ञायते बाह्यावबोधकारः कथं वृत्तिं नानुसृतः !) ३ कदाचित्
४ प्रथमं तस्य दातु रुदकभाजने प्रक्षिपेत् तदनिच्छायां शेषसूत्रं.

ખીજી ઉદ્દેશ.

પાત્ર વિષે વધુ આજ્ઞાઓ.

મુનિ અથવા આર્યા આહાર લેવા માટે ગૃહસ્થના ઘરે જતાં શરૂઆતમાંજ પાત્રને
જોઈ તપાસી, જીવંતું દૂર કરી, રજ પ્રમાણે યતનાપૂર્વક આહાર લેવા જવું આવવું. (૮૫૯)

જો પાત્ર જોયા પ્રમાણે વિના આહાર લેવા જાય તો કેવળજ્ઞાની કહે છે કે તેથી
કર્મબંધ થાય છે. જે માટે કદાચ તે પાત્રની અંદર જીવંતું, લીલપૂલ કે રજ પશુ રહેલી
હોય માટે મુનિને ઉપર મુજબ ભૂક્ષામણુ છે કે તેણે શરૂઆતમાંજ પાત્રને જોઈ તપાસી
પોણપ્રમાણે યતના પૂર્વક આહાર લેવા જવું આવવું. (૮૬૦)

મુનિ અથવા આર્યા ગૃહસ્થના ઘરે આહારપાણી લેવા ગએલા હોય, અને કદાચ ત્યાં
તે ગૃહસ્થ પોતાના પાત્રમાં તાડું પાણી નાખીને તે મુનિને આપવા માંડે તો તે ગૃહસ્થના
હાથમાં કે પાત્રમાં રહેલું તેવું તાડું પાણી અયોગ્ય જાણીને ઘસણું કરવું નહિ. (૮૬૧)

કદાચ તે ભૂતચૂકથી લેવાઈ જાય તો તરતજ (તે દેનાર ઘણીને સાં પાછું આપી
આવવું પણ જો તે લેવાની તે ના પાડે તો) ખીજી કૃપા વગેરેના સરખી જાતના પાણીમાં
તેને નાખી દેવું; તેમ ન જાય તો પાત્ર સહિત પરત્વી દેવું; અથવા બીનાશવાળી જમીનમાં
દાળી આવવું. (૮૬૨)

અધ્યયન પંદરમું.

(૧૮૮)

સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા ઉદડહ્ણં વા સસણિદ્ધં વા પઢિગ્ગહં ણો આમ્મજ્જ વા જાવ પયાવેજ્જ વા । (૮૬૩)

અહ પુણ એવં જાણેજ્ઞા, -વિચ્છેદણ મે પઢિગ્ગહે છિણ્ણસિણ્ણે, તહ્પ્પગારં પઢિ-
ગ્ગહં તત્તો સંજયામેવ આમ્મજ્જ વા જાવ પયાવેજ્જ વા । (૮૬૪)

સે મિક્ષુ વા મિક્ષુણી વા ગાહાવહ્. પવિસિડ્ધકામે સપઢિગ્ગહ-માયાણ ગાહાવહ્કુલં
પિંહવાયપઢિયાણ પવિસેજ્જ વા ગિક્ખમેજ્જ વા । એવં બહિયા વિહારભૂમિં વા ગામાણુગામં
દુહ્ણેજ્ઞા । (૮૬૫)

તિગ્ગવેસિયાદિ જહા બીયાણ વત્થેસણાણ. ણવરં, એથ પઢિગ્ગહતો । (૮૬૬)

એયં કલ્હુ તસ્સ મિક્ષુસ્સ મિક્ષુણીણ વા સામગ્ગિયં જં સવ્વટ્ટેહિં સાહિત્તેહિં સયા
જ્જણા િ, ત્તિ વેમિ । (૮૬૭)

મુનિ અથવા આર્યાએ પાણીથી ભીંજેલું કે ભીનાસવાળું પાત્ર મશળવું કે સૂકવવું નહિ. (૮૬૩)

કિંતુ બ્યારે એવું જણાય કે મારા પાત્ર ઊપરનું પાણી કે ભીનાસ દૂર થયાં છે, ત્યારે તે મશળવું કે સૂકવવું. (૮૬૪)

મુનિ અથવા આર્યાએ ગૃહસ્થના ઘેર આહાર લેવા જતાં પાત્રો સહિત જવું આવવું. અન્ય એજ રીતે બહાર વિહારભૂમિમાં ગામોગામ ફરતાં પણ પાત્રો સહિત ફરવું. (૮૬૫)

મુનિએ પાત્ર લેવા જતાં જો થોડો યા ઘણો વરસાદ વરસતો હોયતો જેમ પિંડેપણામાં વિધિ બતાવી છે તેમ વર્તવું. (૮૬૬)

એજ ખરેખર મુનિ તથા આર્યાના આચારની સંપૂર્ણતા છે કે તેઓએ સર્વ બાબતમાં સદા યતનવંત રહેવું; એમ હું કહું છું. (૮૬૭)

(૨૦૨)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

અવગ્રહ-પ્રતિમાસ્વ્યં ષોડશ મધ્યયનમ્.

[પ્રથમ ઉદ્દેશઃ]

“ સમણે ભવિસ્સામિ અણગરે અકિંચણે અપુત્તે અપસૂ પરદત્તભોગા પાવં કમ્મં ણો કરિરુપામી તિ, સમુટ્ટાપ, સવ્વં ભંતે અદિણ્ણાદાણં પચ્ચક્ખામિ ” । (૮૬૮)

સે અણુપવિસત્તા ગામં વા જાવ રાયહાણિં વા ણેવ સયં અદિચ્છં ગિણ્ણેજા; ણેવ-ણ્ણેર્ણ અદિચ્છં ગિગ્ગહેજા; ણેવ-ણ્ણેર્ણ અદિણ્ણં ગિણ્ણંતં સમણુજાણેજા । જેહિ વિ સંદ્ધિ સં-વ્વહ્મ, તેસિંપિ યાઈં મિક્કૂ, છત્તયં^૧ વા મન્યં વા દંડગં વા જાવ ચમ્મચ્છેદ્દણગં વા, તેસિં પુહ્વામેવ ડગ્ગહં અણુણવિય અપહિલેહિય અપમજ્જિય ણો ગિણ્ણેજા વા પગિણ્ણેજા વા; તેસિં પુહ્વામેવ ડગ્ગહં અણુણવિય પહિલેહિય પમજ્જિય ગિણ્ણેજા વા પગિણ્ણેજા વા । (૮૬૯)

૧ વર્ષાકલ્પાદિ, યદિવા કારણિકઃ ક્વચિત્ કુંકુમદેશાદા વતિવૃષ્ટિ સંભવાત્ છત્ર-કમપિ ગૃહ્ણિયાત્. (ટીકા)

અધ્યયન સોળમું

અવગ્રહ-પ્રતિમા.

પહેલો ઉદ્દેશ

(રહેવાનું મકાન કેવું પસંદ કરવું.)

“ હું શ્રમણ છું મારે હું ઘર, દોલત, પુત્ર પરિવાર, તથા ચતુષ્પદાદિક સર્વ વસ્તુની મમતા છોડીને ભિક્ષાવૃત્તિથી બીજા પાસેથી જે કંઈ મળશે તેનાવડે નિર્વાહ કરતો થકો પાપકર્મ નહિ કરીશ, આ રીતે સાવધ થઈ હું એવી પ્રતિમા લઉંછું કે હે પૂજ્ય, મારે સર્વ જાતની બાંજીએ નહિ આપેલી વસ્તુ ગ્રહણ કરવી નહિ. ” (૮૬૮)

આવા પ્રતિમાવંત મુનિએ નામ કે શહેરમાં જઈ પોતે જાતે, બીજાએ નહિ આપેલી વસ્તુ લેવી નહિ; બીજાને કહિને લેવરાવવી નહિ, તથા જે લેતો હોય તેને બહુ માનવું નહિ કે બહુના, જેઓની સાથે દીક્ષા લીધેલી હોય તેઓનાં પણ છત્રક,^૧ માત્રક, દંડક, કે ચર્મછેદનક તેમની રમ્મ લીધા શિવાય તથા જોયા પ્રમાણ્યા શિવાય નહિ લેવાં, કિંતુ, તેઓની રમ્મ લઈ જેમ પ્રમાણે તે ગ્રહણ કરવાં. (૮૬૯)

૧ વર્ષાકલ્પ નામનું કપડું અથવા કોંકણ વગેરે દેશોમાં બહુ વરસાદ હોવાથી કદાચ મુનિને તે કારણે છત્ર પણ રાખવું પડે. (ટીકા).

અધ્યયન સોળમું.

(૨૦૧)

સે આગંતારેસુ વા (૪) અણુવીઢ ડગ્ગહં જાણ્જાઃ-જે તથ્થ ઈસરે જે તથ્થ સમાહિ-
ટાણ્, તે ડગ્ગહં અણુણવેજ્જા, “કામં ચલુ આડસો, અહાલદં^૧ અહાપરિણાતં^૨ વસામો ।
જાવ આડસંતસસ ડગ્ગહં, જાવ સાહમ્મિયાણ્, તાવ ડગ્ગહં ગિણ્ઢિસ્સામો, તેણપરં વિહરિ-
સ્સામો ।” (૮૭૦)

સે કિંપુણ તથ્થો-ગાહંસિ પવોગ્ગહિયંસિ ? જે તથ્થ સાહમ્મિયા સંભોતિયા^૩ સમણ-
ણા ડવાગચ્છેજ્જા, જે તેણ સયમેસિયણ્ અસણે વા (૪) તેણ તે સાહમ્મિયા સંભોજ્યા
ડવણિમંતેજ્જા; ણો ચેવ ણં પરવહિયાણ્ ડગિજ્ઞિય ડગિજ્ઞિય ડવણિમંતેજ્જા । (૮૭૧)

સે આગંતારેસુ વા (૪) જાવ સે કિંપુણ તથ્થોગાહંસિ પવોગ્ગહિયંસિ ? જે તથ્થ સાહ-
મ્મિયા અણ્ણસંભોજ્યા સમણજ્ઞા ડવાગચ્છેજ્જા, જે તેણ સયમેસિયણ્ પીઠે વા ફલણ્ વા
સેજ્જાસંધારણ્ વા, તેણ ત સાહમ્મિય અણ્ણસંભોજ્યા સમણજ્ઞે ડવણિમંતેજ્જા; ણો ચેવ ણં પર-
વહિયાણ્ ડગિજ્ઞિય ડગિજ્ઞિય ડવણિમંતેજ્જા । (૮૭૨)

સે આગંતારેસુ વા (૪) જાવ સે કિંપુણ તથ્થોગાહંસિ પવોગ્ગહિયંસિ ? જે તથ્થ ગા-
હાવર્ણ વા ગાહાવહુપુણ વા સૂતી વા પિપ્પલણ્ વા ક્કણ્ણસોહણ્ વા ણહચ્છેદણ્ વા તં
અપ્પણો પ્પગસસ અટ્ટાણ્ પહિહારિયં જાહિત્તા, ણો અણ્ણમણ્ણસસ દેજ્જ વા બ્બેડ્ડજ્જ વા; સયં

૧ યાવન્માત્રં કાલં. ૨ યાવન્માત્રં ક્ષેત્રં. ૩ એકસામાચારીપ્રવિષ્ટા:

મુનિએ જ્યારે મુસાફરખાના કે ઘર વગેરે સ્થળે પોતાને રહેવાની જગ્યા માગવી હોય
ત્યારે પહેલાં “આ જગ્યા મને યોગ્ય છે?” એમ વિચાર કરીને પછી ત્યાં જે માલક કે મુખી
હોય તેઓની આ પ્રમાણે રમ લેવી:—“હે આયુષ્મન, જે આપની મરજી હોય તો જેટલા
વખત લગી જેટલી જગ્યા વાપરવા આપશે તેટલા વખત લગી તેટલી જગ્યામાં અમે રહીશું.
અને જ્યાં લગી હે આયુષ્મન, તમારી પરવાનગી છે ત્યાં લગી જેટલા અમારા સમાનધર્મી
સાથુ આવશે તેઓ સાથ રહીશું, ત્યારબાદ ચાલ્યા જશું.” (૮૭૦)

રહેવાની જગ્યા મેળવ્યા બાદ ત્યાં જે સદાચારવંત સમાનધર્મી સાંભોગિક (સાથે બેસી
જમનારા) સાધુઓ આવે તો તેઓને મુનિએ પોતે લાવેલા આહારપાણીથી નિમંત્રિત કરવા,
પણુ ખીન્નએ લાવેલા આહારપાણીથી બહુ બહુ ખેંચીને નિમંત્રણ ન કરવું. (૮૭૧)

રહેવાની જગ્યા મેળવ્યા બાદ ત્યાં જે સદાચારવંત સમાનધર્મી પણુ અસાંભોગિક
(સાથે નહિ જમી શકનાર) સાધુઓ આવે તો તેઓને મુનિએ પોતે લાવેલા બાન્નેટ, પાટ,
કે શય્યાના પાથરણુથી નિમંત્રિત કરવા; પણુ ખીન્નએ લાવેલાથી બહુ બહુ ખેંચીને નિમંત્રણ
ન કરવું. (૮૭૨)

રહેવાની જગ્યા મેળવ્યાબાદ ત્યાં જે ગૃહસ્થ અથવા તેના પુત્રોની સમૂહ, પિષ્પળક,
કર્ણુશોધનિકા કે નખચ્છેદનિકા મુનિએ પોતાના માટે માગી લાવેલી હોય તે ખીન્ન મુનિઓને
દેવી લેવી નહિ. કિંતુ પોતાનું કામ કરીને તે વસ્તુ લઈ ગૃહસ્થને ત્યાં જઈ તે ચીજ પો-

(૨૦૨)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

કરણિજ્ઞં તિ કદુ સે સમાદાપ્ તથ ગચ્છેજ્ઞા, ગચ્છિતા પુઞ્વાસેવ ઉત્તાગપ્ હરથે કદુ મૂ-
મીપ્ વા ટવેસા, 'હમં સ્વલુ, હમં સ્વલુ' તિ આલોપ્જ્ઞા, યોધેવળં સયં પાણિણા પરપાણિ
સિ પચ્ચપ્પિણેજ્ઞા । (૮૭૩)

સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા સેજ્ઞપુણ ડગ્ગહં જાણેજ્ઞા મળંતરહિયાપ્ પુઞ્વીપ્ સસ-
પ્પિદ્ધાપ્ પુઞ્વીપ્ જાવ સંતાણાપ્, તહપ્પગારં ડગ્ગહં ણો ડગિણ્હેજ્ઞ વા પાગિણ્હેજ્ઞ વા । (૮૭૪)

સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા સેજ્ઞં પુણ ડગ્ગહં જાણેજ્ઞા ધૂળંસિ વા (૪) તહપ્પગારે
એતલ્લિક્કજ્ઞાપ્ દુવ્વદ્ધે જાવ ણો ડગ્ગહં ડગિણ્હેજ્ઞ વા પાગિણ્હેજ્ઞ વા । (૮૭૫)

સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા સેજ્ઞપુણ ડગ્ગહં જાણેજ્ઞા કુલિયંસિ વા જાવ ણો ડગિ-
ણ્હેજ્ઞ વા (૨) । (૮૭૬)

સે મિક્ખુ વા (૨) સંધેસિ વા, મળ્ળયરે વા તહપ્પગારે જાવ ણો ડગિણ્હેજ્ઞ
વા (૨) । (૮૭૭)

સેજ્ઞપુણ ડગ્ગહં જાણેજ્ઞા સસાગારિયં સાગણિયં સરવ્વં સદ્ધિ સક્કલુહં સપસુ સમ-
ત્તગાળં, ણો પળ્લસસ ણિક્કલમળપવેસ-જાવ-ધમ્માણુજોગચિંતાપ્, સેવં ણચ્ચા તહપ્પગારે
ડવ્વસપ્ સસાગારિપ્ જાવ સક્કલુહ-પસુ-મત્તપાણે ણો ડગ્ગહં ડગિણ્હેજ્ઞ વા (૨) (૮૭૮)

સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા સેજ્ઞપુણ ડગ્ગહં જાણેજ્ઞા ગાહાઙ્કલ્લસસ મજ્ઞાંમજ્ઞેણ ગંતું

તાના ખુદ્ધા હાથમાં ધરી અથવા જમીનપર ધરી ગૃહસ્થને કહેવું કે “ આ રહી તમારી
બીજા, આ રહી તમારી બીજા ” પણ પોતેપોતાના હાથે ગૃહસ્થના હાથમાં મેલવી નહિ. (૮૭૩)

મુનિ અથવા આર્યાએ જે મકાન સચિત્ત પૃથિવીવાળું અથવા લોલી પૃથિવીવાળું અ-
થવા અવજંતુવાળી પૃથિવીવાળું જાણે તેવું મકાન રહેવા માટે ગ્રહણ કરવું નહિ. (૮૭૪)

મુનિ અથવા આર્યાએ જે મકાન લાકડાના થાંભલા વગેરેપર આકાશમાં જેવી તેવી
રીતે બાંધેલ હોય તેવું મકાન ગ્રહણ કરવું નહિ. (૮૭૫)

મુનિ અથવા આર્યાએ જે મકાન (કાચી) ભીંતોપર બાંધેલું હોય તેવું મકાન ગ્રહણ
કરવું નહિ. (૮૭૬)

મુનિ અથવા આર્યાએ જે મકાન ગદ કે થાંભલા વગેરેપર બાંધેલું બાંધેલ હોય તે
અથવા તેવી જાતનાં બીજાં કોઈ પણ મકાન ગ્રહણ કરવાં નહિ. (૮૭૭)

જે મકાનમાં ગૃહસ્થ રહેલા હોય, અગ્નિ રહેલી હોય, પાણી રહેલું હોય, સ્ત્રીઓ રહેલી
હોય, બાળકો રહેલા હોય, જાનવરો રહેલા હોય. અથવા આહારપાણી રંધાતાં હોય, અને
તેથી કરીને જે પ્રાણ પુરૂષને નીકલવા પેશવામાં કે ધર્મવિચારણા કરવામાં અગત્ય ભરેલું
હોય તેવું મકાન ગ્રહણ કરવું નહિ. (૮૭૮)

મુનિ અથવા આર્યાએ, જે મકાનમાં ગૃહસ્થોના સમુદાયમાંથી થઈને દાખલ થઈ શકાતું

(२०३)

एयं खलु तस्म भिक्षुस्स (२) समगिण्यं । (८८२)

(૨૮૪)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

સે કિંપુળ તથ્ય ડગ્ગહંસિ પવોગ્ગહિયંસિ ? જે તથ્ય સમણાણ વા માહ્ણાણ વા, હંહણ વા છત્તણ વા જાવ ચમ્મચ્છેદણ વા, તં ણો અંતોહિંતો ઘાહિં ણીણેજ્ઞા; બહિયાઓ વા ણો અંતો પવેસેજ્ઞા; ણો સુત્તં વા ણં પંઢિવોહેજ્ઞા; ણો તેસિં કિંચિવિ અપ્પતિયં^૧ પઢિણીયં કરેજ્ઞા । (૮૮૪)

સે મિક્ખૂ વા (૨) અમિક્ખેજ્ઞા અંધવણં ઉદ્ધાગચિત્તણ; જે તથ્ય ફેસરે જે તથ્ય સ-માહિદ્ધાણ, તે ડગ્ગહં અણુજાણાવેજ્ઞા “કામંસલુ જાવ વિહરિસ્સામો” (૮૮૫)

સે કિંપુળ તથ્યોગ્ગહંસિ પવોગ્ગહિયંસિ ? અહ મિક્ખૂ ફૂછેજ્ઞા અંધં મોત્તણ વા, સે જં પુણ અંધં જાણેજ્ઞા સઅંધં જાવ સંતાણં તદ્દપ્પગારં અંધં અકાસુયં જાવ ણો પઢિ-ગ્ગાહેજ્ઞા । (૮૮૬)

સે મિક્ખૂ વા (૨) સેજંપુણ અંધં જાણેજ્ઞા અપ્પંધં જાવ સંતાણં અતિરિચ્છચ્છિણં અવો-ચ્છિણં અકાસુયં જાવ ણો પઢિગ્ગાહેજ્ઞા । (૮૮૭)

સે મિક્ખૂ વા (૨) સેજં પુણ અંધં જાણેજ્ઞા અપ્પંધં જાવ સંતાણં તિરિચ્છચ્છિણં વો-ચ્છિણં કાસુયં જાવ પઢિગ્ગાહેજ્ઞા । (૮૮૮)

સે મિક્ખૂ વા (૨) અમિક્ખેજ્ઞા અંબમિત્તયં^૨ વા અંબપેસિયં^૩ વા અંબચોયં^૪ વા અંબસાલગં^૫ વા અંબદાલગં^૬ વા, મોત્તણ વા પાયણ વા, સેજં પુણ જાણેજ્ઞા અંબમિત્તયં-

૧ મનસઃપીઢાં ૨ આત્તાર્દ્ધં ૩ આત્તફાલીં ૪ આત્તચ્છલીં ૫ રસં ૬ સૂક્કમલંઢાનિ.

અવગ્રહ (મુકામ) લીધા બાદ શું કરવું ? ત્યાં જે શ્રમણો કે બ્રાહ્મણોના દંડ, છત્ર, કે ચમ્મચ્છેદક શસ્ત્ર પડ્યા હોય તે અંદરથી બાહર ન લાવવા; બાહરથી અંદર ન મોકલવા; તેઓ સતેલા હોય તો તેમને જગાવવા નહિ; તથા તેમને કંઈ પણ અણુગમતું કે પ્રતિકૂળ નહિ કરવું. (૮૮૪)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ આંખાના વનમાં (મુકામ લેવા) જતાં તેના માલેક કે મુખીની પણ ઊપર મુજબજ રજા લેવી. (૮૮૫)

આંખાના વનમાં મુકામ લીધા બાદ શું કરવું ? ત્યાં જે સાધુ આંખાના ફળ ખાવા ઇચ્છે^૧ તો જે આંખાનું ફળ (ફેરી) ઈડા તથા કાઠીઓથી ભરેલું હોય તેવું અયોગ્ય ફળ નહિ લેવું. (૮૮૬)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ જે આંખાનું ફળ ઈડા તથા કાઠીઓથી રહિત છતાં કાપેલું કે કટકા પાડેલું ન હોય તે અયોગ્ય જાણી લેવું નહિ. (૮૮૭)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ જે આંખાનું ફળ ઈડા તથા કાઠીઓથી રહિત છતાં આંધું અવલું કાપેલું હોય કે તેના જૂઠા જૂઠા કટકા કરેલા હોય તેવું ફળ યોગ્ય જાણીને લેવું. (૮૮૮)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ આંખાના ફળના અર્ધકટકા, અથવા ફાળ, અથવા છાલ, અથવા રસ, અથવા છણા કટકા ખાવા પીવાના હોય તો જે કટકા વગેરે ઈડાં કે કાઠીઓથી ભરેલાં

૧ કારણયોગે (ટીકા)

અધ્યયન સોળમું.

(૨૦૫)

વા જવ અંબદાલગં વા સંબંધ જાવ સંતાણગં અફાસુયં જાવ ણો પઢિગાહેજ્જા । (૮૮૯)

સે મિલ્લૂ વા (૨) સેઝં પુણ જાણેજ્જા અંબભિત્તગં વા અપ્પંદં જાવ સંતાણગં અતિ-
રિચ્છાચ્છિણં વા અવોચ્છિણં વા અફાસુયં જાવ ણો પઢિગાહેજ્જા । (૮૯૦)

સે મિલ્લૂ વા (૨) સેઝં પુણ જાણેજ્જા અંબભિત્તગં વા અપ્પંદં જાવ સંતાણગં તિરિચ્છ
ચ્છિણં વોચ્છિણં ફાસુયં જાવ પઢિગાહેજ્જા । (૮૯૧)

સે મિલ્લૂ વા (૨) અમિકંલેજ્જા ઉચ્છુવણં ડવાગચ્છિત્તપ્; જે તત્થ હૈસરે, જાવ, ડ-
ગાહંસિ । (૮૯૨)

અહ મિલ્લૂ હ્ચ્છેજ્જા ઉચ્છું ભોત્તપ્ વા પાયપ્ વા, સે ઝં ઉચ્છુ જાણેજ્જા સંબંધ જાવ
ણો પઢિગાહેજ્જા । અતિરિચ્છાચ્છિણં તહેવ । તિરિચ્છાચ્છિણં તહેવ । (૮૯૩)

સે મિલ્લૂ વા (૨) સેઝં પુણ અમિકંલેજ્જા અંતરુચ્છુયં^૧ વા, ઉચ્છુગંઢિયં વા, ઉચ્છુ
ચોયગં વા, ઉચ્છુસાલગં વા, ઉચ્છુદાલગં વા, સંબંધ જાવ ણો પઢિગાહેજ્જા । (૮૯૪)

સે મિલ્લૂ વા (૨) સે ઝં પુણ જાણેજ્જા અંતરુચ્છુયં વા જાવ દાલગં વા સંબંધ જાવ
ણો પઢિગાહેજ્જા । (૮૯૫)

સે મિલ્લૂ વા (૨) સે ઝં પુણ જાણેજ્જા અંતરુચ્છુયં વા જાવ દાલગં વા અપ્પંદં જાવ
ણો પઢિગાહેજ્જા અતિરિચ્છાચ્છિણં । (૮૯૬)

તિરિચ્છાચ્છિણં તહેવ પઢિગાહેજ્જા । (૮૯૭)

૧ પર્વમધ્યં ।

હોય તે અયોગ્ય જાણીતે નહિ લેવા. (૮૮૯)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ આંખાના કળના અર્ધ કટકા વગેરે, ઇંડાં કે કાડીઓથી રહિત
છતાં આગમ્યવલા કાપેલા કે છૂટા પાડેલા ન હોય તેો અયોગ્ય જાણી નહિ લેવાં. (૮૯૦)

કિંતુ જો તે આંખાના અર્ધ કટકા વગેરે, ઇંડાં કે કાડીઓથી રહિત છતાં કાપેલા
કૂપેલા કે છૂટા પાડેલા હોય તેો લેવાં. (૮૯૧)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ સોળડીના વનમાં મુકામ કરતાં તેના ભાલેક કે મુખીની રજ
લઈ રહેલું. (૮૯૨)

ત્યાં જો સેલડી સાધુને ખાવી પીવી પડે તેો જો સેલડી ઇંડાં કે કાડીઓથી ભરેલી
હોય કે કાપેલી કૂપેલી ન હોય તે નહિ લેવી કિંતુ ઇંડાં-કાડીઓથી રહિત છતાં કાપેલી
કૂપેલી કે છૂટી પાડેલી હોય તે લેવી. (૮૯૩)

એજ મુજબ સેલડીની ગાંડો, ગરેરી, કાળિયાં, રસ, કે કટકાં પણ ઇંડાં-કાડીવાળાં
કે કાપકૂપ વિનાના હોય તે ન લેવાં (૮૯૪-૮૯૫-૮૯૬)

કિંતુ ઇંડાં કાડીઓથી રહિત છતાં કાપેલાં કૂપેલા હોય તે લેવાં. (૮૯૭)

(૨૦૬)

આચાર્ય-સૂત્ર તથા ભાષાન્તર.

સે મિલ્લુ વા મિકલુળી વા અમિકલેજા લહસુળવળં ઉવાગચ્છત્તપ્પ । તહેવ તિણ્ણ આલાવગા । ણવરં લહસુળં । (૮૯૮)

સે મિકલુ વા (૨) અમિકલેજા લહસુળં વા, લહસુળકંદં વા, લહસુળચોયગં વા, લહસુળગાલગં વા, મોત્તપ્પ વા પાયપ્પ વા, સે જં પુળ જાણેજ્જા લહસુળં વા, જાવ, લહસુળ લીયં વા સંઝં જાવ ણો પઢિમ્માહેજ્જા । एवं अतिरिच्छच्छिण्णेवि । तिरिच्छच्छिण्णे पडिम्मा-हेज्जा^१ । (૮૯૯)

સે મિકલુ વા (૨) આગંતારેસુ વા (૪) જાવ; ઉગ્ગાહિયંસિ, જે તત્થ ગાહાવર્ણ વા ગાહાવરપુત્તાણ વા હ્થંયાહ આયત્તાગાહં ઉવાતિમ્મ^૨ । (૯૦૦)

અહ મિકલુ જાણેજ્જા હ્માહિ સત્તહિ પઢિમાહિ ઉગ્ગહં ઉગિણ્ણત્તપ્પ । (૯૦૧)

તત્થ સલ્લુ હ્મા પઢમાપઢિમાઃ-સે આગંતારેસુ વા (૪) અણુદીહ ઉગ્ગહં જાપ્પજ્જા, જાવ, વિહરિસ્સામો । પઢમા પઢિમા । (૯૦૨)

અદાવરા દોષ્ઠા પઢિમા^૩:-જસ્સણ મિકલુસ્સ एवं भवति, “अहं च खलु अण्णेसिं मिकलूणं अट्ठापु उग्गहं गिण्हस्सामि; अण्णेसिं मिकलूणं उग्गहिण्ण उग्गहे उवल्लिस्सामि” । દોષ્ઠા પઢિમા । (૯૦૩)

૧ આત્રાદિસુત્રાણા મવકાશો નિશ્ચિયલોદ્દેશકા દવગતત્વઃ ૨ અવગ્રહં ગૃહીતું જાતી-યાદિતિશેષઃ ૩ દ્વિતીયા પ્રતિમા સામાન્યેન હ્યંતુ ગચ્છાંતર્ગતાનાં સંભોગિકાના મસંભોગિકાનાં ચોણુકવિહારિણાં. યત સ્તેન્યોન્યાર્થ યાચંત દ્વિતિ.

સાધુ અથવા સાધ્વીએ લસણના વનમાં જતાં પણ એજ મુળપ્પ વર્તવું. (૮૯૮)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ લસણ, લસણનું કંદ, લસણની ફાળ, કે લસણની નાળ ખાવા પીવા ઇચ્છતાં તે જો ઇડિ-કીડિઓથી ભરેલાં કે કાપકૂપ વગરનાં હોય તો ન લેવાં કેટલું ઇડિ-કીડિઓથી રહિત છતાં કાપેલા કૂપેલા હોય તો લેવાં. (૮૯૯)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ મુશાકરશાળા વગેરા સ્થળોમાં નિવાસ કર્યા બાદ લાંગૂલસ્થાની કર્મજનક પ્રવૃત્તિથી દૂર રહી વર્તવું. (૯૦૦)

મુનિએ અવગ્રહ (મુકામ) લેતાં આએ સાત પ્રતિમાઓ જાણવી જોઈએ:- (૯૦૧)

પહેલી પ્રતિમા:-મુશાકરખાના વગેર સ્થળોમાં મુકામ માગી તેના માલિકની રજા લગી રહીશું. એ પહેલી પ્રતિમા. (૯૦૨)

બીજી પ્રતિમા:^૧-કોઈ સાધુ એવો દરાવ કરે કે “હું બીજા સાધુઓના માટે અવગ્રહ માગીશ. અને બીજાઓએ લીધેલા અવગ્રહમાં રહીશ.” એ બીજી પ્રતિમા. (૯૦૩)

૧ બીજી પ્રતિજ્ઞા, ગચ્છમાં રહેલ સાંભોગિક યા અસાંભોગિક હધુજા વિહારવાળાને હોય; કારણ કે તેઓ એક બીજા માટે માગે છે.

અધ્યયન સોળમું.

(૨૦૭)

અઠાવરા પદિમા^૧:-જસ્સણં મિલ્લુસ્સ एवं भवति, “ અહં ચ સ્વલુ અણ્ણેસિં મિલ્લૂણં અઠાપ્પ ડગ્ગહં ગિણિહસ્સામિ; અણ્ણેસિં ચ ડગ્ગહિપ્પ ડગ્ગહે ણો ડવહ્હિસ્સામિ । ત-
ન્ના પદિમા । (૧૦૪)

અઠાવરા ચડથા પદિમા^૨:-જસ્સણં મિલ્લુસ્સ एवं भवति, “ અહંચ સ્વલુ અણ્ણેસિં મિલ્લૂણં અઠાપ્પ ડગ્ગહં ણો ડગિણિહસ્સામિ; અણ્ણેસિં ચ ડગ્ગહે ડગ્ગહિપ્પ ડવહ્હિસ્સામિ । ”
ચડથા પદિમા । (૧૦૫)

અઠાવરા પંચમા પદિમા^૩:-જસ્સણં મિલ્લુસ્સ एवं भवति “ અહં ચ સ્વલુ અણ્ણેસિં અઠાપ્પ ડગ્ગહં ડગિણિહસ્સામિ, ણો ડોણ્હં, ણો તિણ્હં, ણો ચડણ્હં, ણો પંચણ્હં । પંચમા પ-
દિમા । (૧૦૬)

અઠાવરા છટ્ટા પદિમા^૪:-સે મિલ્લૂ વા (૩) જસ્સેવ ડગ્ગહે ડવહ્હિપ્પજ્જા, જે તત્થ અઠાસમ્મણાગતે, તંજહા, રૂક્કહે જાવ પલ્લહે વા, તસ્સ લાભે સંવસેજ્જા; તસ્સ અલાભે ડ-
વહ્હુપ્પ વા ણેસજ્જિપ્પ વા વિહરેજ્જા । છટ્ટા પદિમા । (૧૦૭)

સત્ત્તા પદિમા;-સે મિલ્લૂ વા (૨) અઠાસંથડમેવ ડગ્ગહં જાપ્પજ્જા; તંજહા, પુઠ્ઠવિ-
સિલં વા, કટ્ઠાસિલં વા, અઠાસંથડમેવ, તસ્સ લાભે સંવસેજ્જા; તસ્સ અલાભે ડકુલ્લુઓ

૧ તૃતીયા-પ્રથા સ્વાહાલંકિકાનાં યતસ્તે સૂત્રાર્થવશ્વેષ માચાર્યો દમિકાંક્ષંતે, આ-
ચાર્યથે યાચંતે. ૨ ચતુર્થી, ઇયંતુ ગચ્છપ્વામ્બુદ્ધતવિહારિણાં જિનકલ્પાણ્યથે પરિકર્મ કુર્વંતાં.
૩ પંચમી-ઇયંતુ જિનકલ્પિકસ્ય. ૪ ષષ્ઠી, પ્રથાપિ જિનકલ્પિકાદે:

ત્રીજી પ્રતિજ્ઞા:^૧-કોઈ સાધુ એવો ઠરાવ કરે કે “ હું બીજા સાધુઓના અર્થે અવગ્રહ
(મુકામ) લઈશ; પણ બીજાઓના લીધેલા અવગ્રહમાં રહીશ નહિ. ” એ ત્રીજી પ્રતિજ્ઞા. (૯૦૪)
ચોથી પ્રતિજ્ઞા:^૨-કોઈ સાધુ એવો ઠરાવ કરે કે “ હું બીજા માટે અવગ્રહ નહિ લઈશ;
પણ બીજાઓના લીધેલા અવગ્રહમાં રહીશ. ” એ ચોથી પ્રતિજ્ઞા. (૯૦૫)

પાંચમી પ્રતિજ્ઞા:^૩-કોઈ સાધુ એવો ઠરાવ કરે કે “ હું શ્રદ્ધા મારા માટેના અવગ્રહ
લઈશ; શિવાય બે, ત્રણ, ચાર, કે પાંચના માટે નહિ લઈશ. ” એ પાંચમી પ્રતિજ્ઞા. (૯૦૬)

છઠ્ઠી પ્રતિજ્ઞા:^૪-કોઈ સાધુ અથવા સાધ્વી કોઈના અવગ્રહમાં રહી જો ત્યાં ઇકકડ
કે પળાળ વગેરની શય્યા મળે તો સુએ; નહિ તો ઉત્કટક આસને અથવા બેશીને રાત્રિ
કહાડે. એ છઠ્ઠી પ્રતિજ્ઞા. (૯૦૭)

સાતમી પ્રતિજ્ઞા:-સાધુ અથવા સાધ્વી અમુક પ્રકારનો અવગ્રહ માગે, જેવો કે, પત્થરના
તળાવોના યા કાંઈના તળાવોના વગેર, અને તેઓને જો મળે તો ત્યાં સુએ નહિ તો બીજી

૧ ત્રીજી પ્રતિજ્ઞા, આહાલંકિકા મુનને હોય; જે માટે તેઓ સૂત્રાર્થનો અવશેષ આચાર્ય પા-
સેથી ચાહે છે તેમજ આચાર્ય માટે ચાહે છે.

૨ ચોથી પ્રતિજ્ઞા, ગચ્છમાં રહેલા અમ્બુદ્ધત વિહારિ સુનિઓ જેઓ જિનકલ્પાદિકના માટે
તૈષ્ઠી કરતા હોય તેમને હોય.

૩ પાંચમી જિનકલ્પને હોય.

૪ છઠ્ઠી જિનકલ્પ વગેરને હોય

(૨૦૮)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

વા ણેસજ્જિઓ વા વિહરેજ્જા । સત્તમા પઢિમા (૧૦૮)

इच्छेतासि सत्तण्हं पडिमाणं अण्णयरं, जइ पियेसणाए । (१०९)

સુયં મે આડસં, તેણં ભગવથા એવ મક્ખાયં; હહ ઝલુ થેરેહિં ભગવંતેહિં પંચવિહે ડ-
ગ્ગહે પણ્ણત્તે:-તંજહા, પેવિંદોગ્ગહે, રાયોગ્ગહે, ગાહાવહ્ઠગ્ગહે, સાગારિયટગ્ગહે, સાહમ્મિય-
ડગ્ગહે । (૧૧૦)

एयं खलु तस्स भिक्खुस्स (२) सामगियं (१११)

(પ્રથમા ચૂલા સમાપ્તા)

તરેહનો મળતાં ઉત્કટુક આસને અથવા બેસીને રાત કહાડે એ સામમી પ્રતિગ્ધા. (૮૦૮)

એ સાત પ્રતિગ્ધાઓમાંની ગમે તે પ્રતિગ્ધાથી વર્તવું. આ સ્થળે આત્મોત્કર્ષવર્જનાદિક
પિંડેપણા મુજબ જાણવો. (૮૦૯)

હે આયુષ્મન, મે સાંભળ્યું છે: તે ભગવાને આ રીતે કહ્યું છે-સ્થવિર ભગવંતેએ
પાંચ પ્રકારનો અવગ્રહ કર્યો છે, જેમકે,-દેવેન્દ્રનો અવગ્રહ, રાત્તનો^૧ અવગ્રહ, ગાથા
પ્રતિનો^૨ અવગ્રહ, સાગારિકનો^૩ અવગ્રહ, અને સાધર્મિકનો અવગ્રહ, (૮૧૦)

એજ બધી સાધુ અથવા સાધ્વીના આચારની સંપૂર્ણતા છે કે સર્વ જ્ઞાનતમાં તજવી-
જથી વર્તવું. (૮૧૧)

(પહેલી ચૂલા પૂર્ણ થય)

૧ રાત રાખે ચક્રવર્તી રાત કહ્યાં લેવો. ૨ ગાથાપતિ રાખે જે જગ્યાનો જે રાત કોય તે
લેવો. ૩ સાગારિક રાખથી ગૃહસ્થ લેવો.

અધ્યયન સતરમું.

(૨૦૬)

દ્વિતીયા ચૂલા સ્થાનનામ સપ્તદશ મધ્યયનમ્

[એકોદેશ]

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા અભિક્ષેહ ઠાળં ઠાહસપ્; સે અણુપધિસેઝ્જા ગામં વા, જાગરં વા, જાવ સણિવેસં વા। સે અણુપવિસિત્તા ગામં વા, જાવ સણિવેસં વા, સે ઝં પુ-જા ઠાળં જાણેઝ્જા સઅંઢે જાવ સમક્કઙ્કાસંતાણયં, તં તહપ્પગારં ઠાળં અકાસુયં અણેસણિઝ્જં કામે સંતે ણો પઢિગાહેઝ્જા। एवं सेज्जागमेणं णेयव्वं। जाव उदयपसूयाहंति। (૧૧૨)

इच्छेयाहं आयतणाहं उवातिकम्म अह भिक्षु इच्छेज्जा चउहिं पडिमाहिं ठाणं ठा-इत्तए। (૧૧૩)

તરિયમા પઢમા પઢિમા:-“ અવિત્તં સ્વલુ ઉવસઝ્જેઝ્જા; અવલેબેઝ્જા કાપ્પણ, વિપરિ-કમ્માદૌ^૧; સવિયારં^૨ ઠાળં ઠાહસામિ ”। પઢમા પઢિમા. (૧૧૪)

અઠાવરા દોઢા પઢિમા:-અવિત્તં સ્વલુ ઉવસઝ્જેઝ્જા; અવલેબેઝ્જા કાપ્પણ। વિપ્પરિક-મ્માહ; ણો સવિયારં ઠાળં ઠાહસામિ। દોઢા પઢિમા। (૧૧૫)

૧ આકુંચનપ્રસારગાદિ ૨ પાદવિહરણં.

બીજી ચૂળિકા.

અધ્યયન સતરમું.

સ્થાન.

પહેલો ઉદેશ.

(ઊભા રહેવા માટે જગ્યા કેવી પસંદ કરવી ?)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ ઊભા રહેવા માટેની જગ્યા મેળવવા સાફ ગામ નગર કે સમિવેશમાં જતાં જે સ્થાન ઇંડાં-મકોડી વગેરેથી ભરેલું જણાય તેવું સ્થાન મળતાં છતાં અયોગ્ય ગણી નહીં લેવું. એ રીતે સધળું શય્યાધ્યયન માફક જાણવું. યાવત જે સ્થાન પા-ણીથી પે। થતા કંદાદિકથી વ્યાપ્ત હોય તેવું સ્થાન પણ નહિ લેવું. (૯૧૨)

એ ઉપર બતાવેલા કર્મજનક સ્થાનોથી દૂર રહી સાધુએ ચાર પ્રતિજ્ઞાઓથી ઊભા રહેવાનું મુકરર કરવું. (૯૧૩)

ત્યાં પહેલી પ્રતિજ્ઞા આ પ્રમાણે:-અચિત્ત સ્થળમાં રહેવું અચિત્ત વસ્તુનું અવલંબન કરવું, હાથ પગનું આક્રમ્યન-પ્રસારણ કરવું, તથા થોડું ફરવાનું રાખવું. એ પહેલી પ્રતિજ્ઞા. (૯૧૪)

બીજી પ્રતિજ્ઞા:-અચિત્ત સ્થળમાં રહેવું. અચિત્ત વસ્તુનું અવલંબન કરવું; હાથ પગનું આક્રમ્યન-પ્રસારણ કરવું; કિંતુ ફરવાનું બંધ રાખવું. એ બીજી પ્રતિજ્ઞા. (૯૧૫)

(૨૧૦)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

અહાવરા તત્ત્વા પઢિમા:-અચિત્તં ક્ષલુ ઉવસજ્જેજ્જા; અવલંબેજ્જા ણો કાણ; વિપ્પરિક્કમાદ્ધ; ણો સવિચારં ઠાણં ઠાહ્સસામિ સ્તિ । તત્ત્વા પઢિમા । (૧૧૬)

અહાવરા ચત્ત્થા પઢિમા:-અચિત્તં ક્ષલુ ઉવસજ્જેજ્જા, ણો અવલંબેજ્જા કાણ, ણો વિપરિક્કમાદી, ણો સવિચારં ઠાણં ઠાહ્સસામિ, વોસટ્ઠકાણ વોસટ્ઠકેસમંસુલોમણહે સંણિરુદ્ધં વા ઠાણં ઠાહ્સસામિ સ્તિ; ચત્ત્થા પઢિમા । (૧૧૭)

હચ્ચેયાંસિં ચરણં પઢિમાણં જાવ પમ્મહિયતરાયં વિહરેજ્જા । ણો તત્થ કિંચિવિ બદ્દેજ્જા । (૧૧૮)

एवं क्लृ तस्स भिक्खुस्स भिक्खुणीए वा सामग्गियं ज व जएज्जासि स्ति भेमि । (૧૧૯)

ઠાણસત્તિક્કયં સમત્તં પઢમં.

ત્રીજી પ્રતિજ્ઞા:-અચિત્ત સ્થળમાં રહેવું; અવલંબન કંઈ પણ ન કરવું; હાથ પગનું આકુંચન-પ્રસારણ કરવું; અને ફરવાનું બંધ રાખવું. એ ત્રીજી પ્રતિજ્ઞા (૯૧૬)

ચોથી પ્રતિજ્ઞા:-અચિત્ત સ્થળમાં રહેવું, અચિત્ત વસ્તુનું પણ અવલંબન ન કરવું, હાથ પગનું આકુંચન કે પ્રસારણ ન કરવું, તેમજ હરવું ફરવું પણ નહિ; કિંતુ શરીર તથા કેશ, સ્પર્શ, લોભ, અને નાખોને (મુકરર બખત સૂધી) વોસરાવીને એટલે કે મારા નથી એમ ગણીને નિઃપ્રકંપપણે રહેવું. એ ચોથી પ્રતિજ્ઞા. (૯૧૭)

એ ચાર પ્રતિજ્ઞાઓમાંથી ગમે તે પ્રતિજ્ઞા ધારીને વર્તવું. કદાચ કોઈ એ પ્રતિજ્ઞાઓ નહિ ધારે તેનો અવર્ણવ ન કરવો. (૯૧૮)

એ સત્રણી સાધુ તથા સાધ્વીના આચારની સંપૂર્ણતા છે કે તેમણે સર્વ આળતોમાં સાવધાનપણે વર્તવું. (૯૧૯)

અધ્યયન અઠારમું.

(૨૧૧)

નિષીથિકાં નામક મષ્ટાદશ મધ્યયનમ્

[એકોદેશં]

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુગી વા અભિકંચતિ ગિતીહિયં ગમનાણ; સે પુણ ગિતીહિયં જા-
ણેજ્ઞા સઅંડં સપાણં જાવ મક્કહાસંતાણયં, તહપ્પગારં ગિતીહિયં અણેસણિજ્ઞં લાભે સંતે ણો
ચૈતિસ્સામિ । (૧૨૦)

સે ભિક્ષુ વા (૨) અભિકંચદ્વિ ગિતીહિયં ગમનાણ; સે જં પુણ ગિતીહિયં જાણેજ્ઞા
અપ્પંડં અપ્પપાણં જાવ મક્કહાસંતાણયં, તહપ્પગારં ગિતીહિયં ફાસુયં એસણિજ્ઞં લાભે સંતે
ચૈતિસ્સામિ । एवं सेज्जामेणं णेयव्वं, जाव उदयपसूयाए ति । (१२१)

જે તત્થ દુવગ્ગા વા, તિવગ્ગા વા, ચઢવગ્ગા વા, પંચવગ્ગા વા, અભિધંધારેહ ગિતી-
હિયં ગમનાણ, તે ણો અણમણ્ણસ કાયં આલિગેજ્ઞ વા વિહિગેજ્ઞ વા ચુંબેજ વા દંતેહિ
વા ણહેહિ વા અદ્ધિદેજ વા । (૧૨૨)

एयं खलु तस्स भिक्खुस्स भिक्खुणीए वा सामगगियं जं सच्चट्ठेहिं सहिए समिए सदा
जएज्जा सेयामणं मण्णेज्जासित्ति वेमि. (१२३)

(ગિતીહિયાસત્તિકયં સમત્તં વિદ્ધયં)

૧ સ્વાધ્યાયભૂમિ:

અધ્યયન અઠારમું.

નિષીથિકા.^૧

પહેલો ઉદેશ.

(અભ્યાસ કરવા માટે જગ્યા કેવી પસંદ કરવી ?)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ સ્વાધ્યાય કરવા માટે (પોતાનો ઉપાશ્રય છોડી) બીજી જગ્યાએ
જતાં તે જગ્યા જીવજંતુવાળી જણાય તો મગતાં છતાં અચોગ્ય ગણી નહિ લેવી. (૯૨૦)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ સ્વાધ્યાય કરવા માટે (પોતાનો ઉપાશ્રય છોડી) બીજી જગ્યાએ
જતાં તે જગ્યા જીવજંતુથી રક્તિ જણાય ને તે મળે તો ચોગ્ય નજીત લેવી. એ રીતે
સઘળી બિના શય્યા નામના અધ્યયનના મુજબ લેવી. (૯૨૧)

જો ત્યાં બળે, ત્રણ ત્રણ, ચાર ચાર, કે પાંચ પાંચ સાધુઓ તેવી સ્વાધ્યાય ભૂમિમાં
બેસે તો ત્યાં તેમણે એક બીજાના શરીરને આલિંગન કે સ્પર્શ અથવા દંત કે નખથી
છેદન નહિ કરવું. (૯૨૨)

એ સઘળી સાધુ તથા સાધ્વીના આચારની સંપૂર્ણતા છે કે તેમણે સર્વ બાબતોમાં સા-
વધાન રહી હમેશા ઉદયમવંત થઈ રહેવું. અને એજ કસ્યાણુ કર્તા છે એમ માનવું. (૯૨૩)

૧ અભ્યાસ કરવા માટે બીજી જગ્યા.

(૨૧૨)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાયાન્તર.

ઉચ્ચાર-પ્રશ્રવણં નામ ઓકોનવિંશ મધ્યયનમ્

[ઓકોદેશ]

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા ઉચ્ચારપાસવળકિરિયાઈ ઉચ્ચાહિજ્જમાળે સયસ્સ પાયપુંચ્છ-
ળસ્સ^૧ અસત્તીઈ તઓ પચ્છા સાહમ્મિયં જાપ્પજ્જા । (૧૨૪)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સે જ્જં પુળ થંઢિલ્લં જાળેજ્જા સઅંઢં સપાગં જાવ મક્ક-
હાસંતાળયં, તહપ્પગારંસિ થંઢિલ્લંસિ ણો ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્જા । (૧૨૫)

સે ભિક્ષુ વા (૨) સે જ્જં પુળ થંઢિલ્લં જાળેજ્જા અપ્પપાળં અપ્પવીયં જાવ મક્કહા-
સંતાળયં, તહપ્પગારંસિ થંઢિલ્લંસિ ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્જા । (૧૨૬)

સે ભિક્ષુ વા (૨) સે જ્જં પુળ થંઢિલ્લં જાળેજ્જા:—અસ્સિપઢિયાઈ ઇગં સાહમ્મિયં સ-
મુહિસ્સ, અસ્સિપઢિયાઈ બહવે સાહમ્મિયા સમુહિસ્સ, અસ્સિપઢિયાઈ ઇગં સાહમ્મિયં સમુ-
હિસ્સ, અસ્સિપઢિયાઈ બહવે સમળમાહળવળીમગા પગણિય પગણિય સમુહિસ્સ પાળાઈં (૪)
જાવ ઉદેસ્સિયં ચેતેતિ, તહપ્પગારં થંઢિલ્લં પુરિસંતરકઢં જાવ બહિયા ણીહં વા, અળ્ળયરંસિ
વા તહપ્પગારંસિ થંઢિલ્લંસિ ણો ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્જા । (૧૨૭)

૧ પાદયુચ્છનં સમાધ્યાદિકમિતિ.

મધ્યયન ઓગણીશમું.

ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણુ.^૧

પહેલો ઉદેશ.

(સ્થડિલ માટે કેવી જગ્યા પસંદ કરવી ?)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ ખરચુપાણીની પીણ થતાં પોતાના માત્રકમાં તે કરવાં; પણ
જો પોતા પાસે માત્રક ન હોય તો પછી બીજા સાધુના પાસેથી માગી લઈ તેમાં કરવાં. (૯૨૪)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ જે જગ્યા જ્યાં જાતુનાળી જણાય ત્યાં ખરચુપાણી કરવાં નહિ. (૯૨૫)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ જે જગ્યા નિર્જીવને નિર્માજ જણાય ત્યાં ખરચુપાણી કરવાં. (૯૨૬)

સાધુ અથવા સાધ્વીને જે જગ્યા એવી જણાય કે આ જગ્યા એક અમુક સાધુના-
માટે બનાવેલી છે या એક અમુક સાધ્વીના માટે બનાવેલી છે या ઘણી સાધ્વીઓના માટે
બનાવેલી છે અથવા ઘણા શ્રમણ આત્મણ કે બીજારીઓમાંના દરેકના માટે પૃથક્ પૃથક્
કેરાવી કેરાવીને ઘણા જાતુનાળી દિસા પૂર્વક બનાવવામાં આવી છે. એ રીતે જે જગ્યા
ઔદેશિકદોષદુષ્ટ જણાય તેવી જગ્યા પુરપાંતરસ્વીકૃત અથવા અસ્વીકૃત જ્યાં તેમણે
ખરચુપાણી કરવા નહિ. (૯૨૭)

૧ ખરચુપાણી. ઝાડો પેશાળ,

અધ્યયન ઓગણીસમું.

(૨૧૩)

સે ભિક્ષુ વા (૨) સે ઝજ પુળ થંઢિલં જાણેઝ્જા વઙ્ગે સમગ-માહન-કેવળ-વળી-મગ-પ્રતિહં સમુદ્દેસ પાળાઈ (૪) જાવ ઉદ્દેસિયં ચેતેતિ, તહપ્પગારં થંઢિલં અપુરિસંતરકઢં જાવ બહિયા અગીહં વા, અળ્ળયરંસિ વા તહપ્પગારંસિ^૧ થંઢિલંસિ ણો ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેઝ્જા । (૧૨૮)

અહ પુળ એવં જાણેઝ્જા પુરિસંતરકઢં જાવ બહિયાળીહં વા, અળ્ળયરંસિ તહપ્પગારંસિ થંઢિલંસિ ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેઝ્જા । (૧૨૯)

સે ભિક્ષુ વા (૨) સે ઝજ પુળ થંઢિલં જાણેઝ્જા અસિંપડિયાઇ કયં વા, કારિયં વા, પામિચ્ચિયં વા, છપ્પ વા, ઘટ્ટં વા, લિત્તં વા, મટ્ટં વા, સપધૂવિતં વા, અળ્ળયરંસિ તહપ્પગારંસિ^૨ થંઢિલંસિ ણો ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેઝ્જા । (૧૩૦)

સે ભિક્ષુ વા (૨) સે ઝજ પુળ થંઢિલં જાણેઝ્જા-ઇહં ધલુ ગાહાવઈ વા ગાહાવઈ પુત્તા વા, કંદાળિ વા મૂલાળિ વા જાવ હરિયાળિ વા અતાતો બાહિં ણીહરિંત, બાહા ણે વા અંતો સાહરંત, અળ્ળયરંસિ વા તહપ્પગારંસિ થંઢિલંસિ ણો ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેઝ્જા । (૧૩૧)

સે ભિક્ષુ વા (૨) સે જં પુળ થંઢિલં જાણેઝ્જા-લંધંસિ વા પીઠંસિ વા, મંચંસિ વા, માલેંસિ વા, અંદેંસિ વા, પાસાયાંસ વા, -અળ્ળયરંસિ થંઢિલંસિ ણો ઉચ્ચારપાસવળે વોસિરેઝ્જા । (૧૩૨)

સે ભિક્ષુ વા (૨) સેઝ્જંપુળ થંઢિલં જાણેઝ્જા અંતરદિયાઇ પુઢવીઇ, સસણિઢ્ઢાઇ

૧ યાવતિકે ૨ ઉત્તરગુણશુદ્ધે

સાધુ અથવા સાધ્વીએ જે જગ્યા ધણા શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, કૃપણ, બિખારી, તથા મુસાફરોના માટે સામાન્યપણે કરવામાં આવેલી જગ્યાય, તેવી જગ્યા અપુરૂષાંતરકૃત અથવા વગર વપરાએલ હોતાં તેમાં ખરચુપાણી કરવા નહિ. (૯૨૮)

પણ જે તેવી જગ્યા પુરૂષાંતરકૃત અથવા વપરાયેલ જગ્યાય તેા તેમાં ખરચુપાણી કરવાં (૯૨૯)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ, જે જગ્યા તેમના માટે જ કરેલી હોય, યા કરાવેલી હોય, યા ભાડે રાખેલી હોય, યા છત્રાવેલી હોય, યા સમરાવેલી હોય, યા લીંપાવેલી હોય, યા ટેકરા ભાંજી સરખી કરાવેલી હોય, યા ધૂપ આપીને સુગંધિત કરેલી હોય તેવી જગ્યામાં ખરચુપાણી કરવાં નહિ. (૯૩૦)

સાધુ અથવા સાધ્વીને જે જગ્યા એવી જગ્યાય કે આ જગ્યામાં ગૃહસ્થો કે ગૃહસ્થોના પુત્રો કંદ, મૂળ, ખીજ કે લીંચોતરી અંદરથી બાહરે લાવે છે યા બાહરેથી અંદર લાવે છે, તેવી જગ્યામાં તેમણે ખરચુપાણી કરવાં નહિ. (૯૩૧)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ થાંભલા, બાળેટ, માંચા, માળ, અગાસી, પ્રાસાદ કે તેવી નાતની જગ્યાઓપર ખરચુપાણી કરવાં નહિ. (૯૩૨)

સાધુ અથવા આર્યાએ સચિત્તમાટીવાલી જમીનમાં, લીલીમાટીવાલી જમીનમાં, કાચી

(૨૨૪)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

પુઢવી^૬, સસરક્ષા^૭ પુઢવી^૮, મટિયામઠકા^૯, ચિત્તમંતા^{૧૦}, ધિલા^{૧૧} ચિત્તમંતા^{૧૨}, લેલુ^{૧૩} ચિત્તમંતા^{૧૪}, કોલાવાસંસિ^{૧૫} વા દરુયંસે^{૧૬} વા, જીવપદાદિયંસે^{૧૭} વા જાવ મઠકાસંતાણયંસે^{૧૮} વા, અણયંસે^{૧૯} વા તદ્વપ્પગારંસે^{૨૦} થંડિલંસે^{૨૧} ણો ઉચ્ચારપાસવળં^{૨૨} વોસિરેજ્જા^{૨૩} । (૧૩૩)

સે મિક્ખૂ વા (૨) સેઝ્જંપુળ થંડિલં જાણેજ્જા-હહ સ્વલુ ગાહાવર્દે^{૨૪} વા ગાહાવર્દપુત્તા^{૨૫} વા, કંદાગિ^{૨૬} વા જાવ વાંયાણિ^{૨૭} વા પરિસાદેંસુ^{૨૮} વા પરિસાદેંતિ^{૨૯} વા પરિસાદિસ્સંતિ^{૩૦} વા-અણ-યરંસે^{૩૧} વા તદ્વપ્પગારંસે^{૩૨} થંડિલંસે^{૩૩} ણો ઉચ્ચારપાસવળં^{૩૪} વોસિરેજ્જા^{૩૫} । (૧૩૪)

સે મિક્ખૂ વા (૨) સેઝ્જંપુળ થંડિલં જાણેજ્જા-હહસ્વલુ ગાહાવર્દે^{૩૬} વા ગાહાવર્દપુત્તા^{૩૭} વા, સાલીણિ^{૩૮} વા, વીહીણિ^{૩૯} વા, મુગ્ગાણિ^{૪૦} વા, માસાણિ^{૪૧} વા, કુલ્લાણિ^{૪૨}, જવણિ^{૪૩} વા, જવજ-વાણિ^{૪૪} વા, પતિરિસુ^{૪૫} વા પતિરિંતં^{૪૬} વા પતિરિસ્સંતિ^{૪૭} વા-અણયરંસે^{૪૮} વા તદ્વપ્પગારંસે^{૪૯} થંડિલંસે^{૫૦} ણો ઉચ્ચારપાસવળં^{૫૧} વોસિરેજ્જા^{૫૨} । (૧૩૫)

સે મિક્ખૂ વા (૨) સેઝ્જંપુળ થંડિલં જાણેજ્જા-આમોયાણિ^{૫૩} વા ઘસાણિ^{૫૪} વા, મિ-લુમાણિ^{૫૫} વા, વિઝ્જુલાણિ^{૫૬} વા, આણુયાણિ^{૫૭} વા, કડયાણિ^{૫૮} વા, પગડાણિ^{૫૯} વા, દરીણિ^{૬૦} વા, પદુમાણિ^{૬૧} વા, સમાણિ^{૬૨} વા વિસમાણિ^{૬૩} વા-અણયરંસે^{૬૪} વા તદ્વપ્પગારંસે^{૬૫} થંડિલંસે^{૬૬} ણો ઉચ્ચારપાસવળં^{૬૭} વોસિરેજ્જા^{૬૮} । (૧૩૬)

સે મિક્ખૂ વા (૨) સેઝ્જંપુળ થંડિલં જાણેજ્જા-માણુસરંધનાણિ^{૬૯} વા મહિસકરનાણિ^{૭૦} વા વસમકરનાણિ^{૭૧} વા અસ્સકરનાણિ^{૭૨} કુક્કુડકરનાણિ^{૭૩} વા લાવયકરનાણિ^{૭૪} વા વટ્ટયકરનાણિ^{૭૫} વા

૧ ઘુળવાસે ૨ ઉસંતંતઃ ૩ વગેરે ૪ વપ્પયાંત. ૫ આમોકાનિ કચ્ચવરપુંજાઃ ૬ ઘસા વુહર્યાભૂતિરાજયઃ ૭ સ્લક્ષ્ણભૂમિરાજયઃ ૮ પિચ્છલ્લાને ૯ હુધુવોતિકાદિવંદકઃ ૧૦ પ્રગત્તા મહાગત્તા ૧૧ કુડયપ્રાકારાદીનિ

માટીવાળી જમીનમાં, સચિત્તશિળામાં, સચિત્તપત્થરામાં, કીડાવાળા લાકડાપર અથવા એવી જાતના છવ જંતુસહિત સ્થળમાં ખરચુપાણી નહિ કરવાં. (૯૩૩)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ જે જગ્યામાં ગૃહસ્થ કે ગૃહસ્થપુત્રોએ કંદ, મૂળ, કે પીજ ભર્યા હતા या ભરે છે या ભરશે તેવી જાતના સ્થળમાં ખરચુપાણી નહિ જરૂં. (૯૩૪)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ જે સ્થળમાં ગૃહસ્થ या ગૃહસ્થપુત્રોએ, ભાત, જવ, મગ, અડદ, કુલત્થી, જવ, તથા જવજવ વાળા હોય વાવતા હોય કે વાવવાના હોય તેવા સ્થળે, ખરચુપાણી નહિ કરવાં. (૯૩૫)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ, કચરાના ઢગલામાં, બહુ ફાટેલી જમીનમાં, ઘોડી ફાટેલ જમી-નમાં, કાદવમાં, જ્યાં થાંભલાઓ હોય ત્યાં, જ્યાં સેલડી કે બરના સાંકડા પડ્યા હોય ત્યાં, ગરતોઓમાં, ગુફાઓમાં, અથવા કોટકિશ્તામાં તેઓ સપાટ या ખરચયજ છતાં ત્યાં ખરચુપાણી નહિ કરવાં. (૯૩૬)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ જે સ્થળમાં માણુસોમાટે રાંધવા કરવાનાં કામ થતાં હોય અથવા જ્યાં ભેંસ, પાડ, બગદ, ઘોડા, કૂકડ, લાવક, ખતક, તિત્તર, કપૂતર, કે કપિજળ

અધ્યયન ઝોગાળીસમું.

(૨૧૫)

તિત્તિરકરણાણિ વા કવોયકરણાણિ વા કપિંજલકરણાણ વા-અળ્યયરાંસિ વા તહપ્પગારંસિ થંહિલંસિ ણો ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્જા । (૧૩૭)

સે મિક્ખૂ વા (૨) સેજ્જંપુળ થંહિલં જાણેજ્જા વેદાસટ્ઠાણેસુ વા ગિદ્ધપિટ્ઠાણેસુ વા તરુત્તનટ્ઠાણેસુ વા મેરુપવહણટ્ઠાણેસુ વા વિલભક્ષણયટ્ઠાણેસુ વા અગાળકંઢયટ્ઠાણેસુ વા-અળ્યયરાંસિ તહપ્પગારંસિ ણો ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્જા । (૧૩૮)

સે મિક્ખૂ વા (૨) સેજ્જંપુળ થંહિલં જાણેજ્જા-આરામાણિ વા ઉજ્જાણાણિ વા વળાણિ વા વળતંડાણિ વા દેવકુલાણિ વા સભાણિ વા પવાણિ વા-અળ્યયરાંસિ વા તહપ્પગારંસિ થંહિલંસિ ણો ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્જા । (૧૩૯)

સે મિક્ખૂ વા (૨) સેજ્જંપુળ થંહિલં જાણેજ્જા-અટ્ટાલયાણિ વા ચરિયાણિ વા દારાણિ વા ગોપુરાણિ વા-અળ્યયરાંસિ તહપ્પગારંસિ થંહિલંસિ ણો ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્જા । (૧૪૦)

સે મિક્ખૂ વા (૨) સેજ્જંપુળ થંહિલં જાણેજ્જા-તિયાણિ વા ચઙ્ગાણિ વા ચચ્ચરા-ણિ વા ચઙ્ગમુદ્દાણિ વા-અળ્યયરાંસિ વા તહપ્પગારંસિ થંહિલંસિ ણો ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્જા । (૧૪૧)

સે મિક્ખૂ વા (૨) સેજ્જંપુળ થંહિલં જાણેજ્જા ઇંગારહહેસુ વા ચારહાહેસુ વા મ-હ્યહાહેસુ વા મહ્યથૂમિયાસુ વા મહ્યચેદ્દેસુ વા અળ્યયરાંસિ વા તહપ્પગારંસિ થંહિલંસિ ણો ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્જા । (૧૪૨)

સે મિક્ખૂ વા (૨) સેજ્જંપુળ થંહિલં જાણેજ્જા-ગદિયાયયણેસુ વા પંકાયયણેસુ વા

૧ મેરુશ્ચાત્ર પર્વતોભિધોયતે.

વગેરે રાખવામાં આવતા હોય તેવા સ્થળે ખરચુપાણી નહિ કરવાં. (૯૩૭)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ જે ઠેકાણે માણસો રાંસું લેતા હોય અથવા ન્યાં પેતાને ગૃહભક્ષણ કરાવતા હોય અથવા ન્યાં ઝાડ ઉપરથી પડતા હોય અથવા ન્યાં પર્વત ઉપરથી ઝંપાપાત કરતા હોય અથવા ન્યાં વિષ ખાઈ મરતા હોય અથવા ન્યાં આગમાં પ્રવેશ કરતા હોય તેવા સ્થળે ખરચુપાણી નહિ કરવાં. (૯૩૮)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ, બાગ, બગીચા, વન, લઘુવન, દેવળ, સભા, કે પાણી પીવાના પ્રવા વગેરે સ્થળે ખરચુપાણી નહિ કરવાં. (૯૩૯)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ કિંત્રાના કોઠા, કોટ તથા સહેરના વચ્ચે ફરવા માટે રાખેલા માર્ગ, દરવાજા, ખડકીઓ, છત્તાદિ સ્થળે ખરચુપાણી નહિ કરવાં. (૯૪૦)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ મિક પ્રદેશમાં, ચોકમાં, ચૌકામાં, ચૌકામાં કે એવી નતના અન્ય સ્થળોમાં ખરચુપાણી નહિ કરવાં. (૯૪૧)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ, લીંબાડામાં, ક્ષારની ભૂમિઓમાં, મુઝા બળતા હોય ત્યાં, મરેલાઓપર ન્યાં સ્તૂપ (ધુમટ) કરેલા હોય ત્યાં, મરેલાઓપર ન્યાં ચૈત્ય (દેવળો) કરેલા હોય ત્યાં, અથવા એવી નતના અન્ય સ્થળોમાં ખરચુપાણી નહિ કરવાં. (૯૪૨)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ નદીના તીર્થસ્થાનોમાં, કાદવાના તીર્થસ્થળોમાં, વંશપરંપરાથી

(૨૧૬)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

ઝગ્વાયયળેસુ વા સેયગ્વહંતિ વા-અળ્ળયરંસિ વા તહપ્પગારંસિ થંહિલંસિ ણો ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્ઞા । (૧૪૩)

સે ભિક્ખૂ વા (૨) સેઝંપુળ થંહિલં જાળેઝ્ઞા-ગવિયાસુ વા મદ્વિયસ્થાગિયાસુ, ગવિયસુ વા ગોપ્પલેદિયાસુ ગવાદળોસુ વા, લગીસુ વા, અળ્ળયરંસિ વા તહપ્પગારંસિ થંહિલંસિ ણો ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્ઞા । (૧૪૪)

સે ભિક્ખૂ વા (૨) સેઝંપુળ થંહિલં જાળેઝ્ઞા-દાગવચ્ચસિ^૧ વા, સાગવચ્ચસિ વા, મૂઝગવચ્ચસિ વા, હથ્થંકરવચ્ચસિ વા, અળ્ળયરંસિ વા તહપ્પગારંસિ થંહિલંસિ ણો ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્ઞા । (૧૪૫)

સે ભિક્ખૂ વા (૨) સેઝંપુળ થંહિલં જાળેઝ્ઞા-અસળવળાંસિ વા, સળવળાંસિ વા, ધાયદ્વગંસિ વા, કેયદ્વગંસિ વા, અંબવગંસિ વા, અસોગવળાંસિ વા, પાગવળાંસિ વા, પુળ્ળાગવળાંસિ વા, ચુળ્ળાગવળાંસિ વા, અળ્ળયરેસુ વા તહપ્પગારેસુ પત્તોવપ્પસુ વા, પુપ્ફોવપ્પસુ વા, ફલોવપ્પસુ વા, બીઓવપ્પસુ વા, હરિઓવપ્પસુ વા, ણો ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્ઞા । (૧૪૬)

સે ભિક્ખૂ વા (૨) સયપાયયં વા પરપાયયં વા ગહાય સેત્તમાયાપ્પ પ્પાંત મવક્કમેજ્ઞા અળાવાયસિ અલંલોદ્ધયંસિ અપ્પપાળંસિ જાવ મક્કહાસંતાળયંસિ અદારામંસિ વા ઉવસસયંસિ ઉચ્ચારપાસવળં વોસિરેજ્ઞા; વોસિરિત્તા સેત્તમાદાય પ્પાંતમવક્કમેજ્ઞા અળાવાયંસિ જાવ મક્કહાસંતાળયંસિ અદારામંસિ વા ઝ્ઞામથંહિલંસિ વા અળ્ળયરંસિ વા તહપ્પગારંસિ થંહિલંસિ અચ્ચિત્તંસિ તત્તો સજ્ઞયામેવ ઉચ્ચારપાસવળં પરિદુવેજ્ઞા । (૧૪૭)

પયં લલુ તસ્સ ભિક્ખુસ્સ ભિક્ખુણીપ્પ વા સામવિગયં જાવ જપ્પજ્ઞાસિ ત્તિ વેમિ । ૧૪૮
ઉચ્ચારપાસવળસંતિલ્લયં સમત્તં તદ્દયં

૧ ઢાલપ્રધાનશાકં તદ્દત્તિ

ચાલતા આવેલા પૂજનીય સ્થળોમાં, કે પાણી સીંચવાની નીક વગેરે સ્થળોમાં ખરચુપાણી નહિ કરવાં (૯૪૩)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ માટીની નરી ખાણોમાં, ગાયોને ચરવાના નવા જોયરસ્થળોમાં, કે ખાણોમાં ખરચુપાણી નહિ કરવાં (૯૪૪)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ દાળવાળા સ્થળોમાં, શાકવાળા સ્થળોમાં, કે મૂળાદિકદંડવાળા સ્થળોમાં ખરચુપાણી નહિ કરવાં (૯૪૫)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ ખીયાના વનમાં, સણીના વનમાં, ધાઉડના વનમાં, કેતકીના વનમાં, આંખાના વનમાં, અશોકના વનમાં, નાગના વનમાં, પુન્નાગના વનમાં, ચૂલુંકના વનમાં, અથવા એવી જાતના ખીજા પત્ર પુષ્પ ફળ ખીજ તથા લીસોતરી સહિત સ્થળોમાં ખરચુપાણી નહિ કરવાં (૯૪૬)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ પોતાનું અથવા ખીજનું પાત્ર લઈ એકાંત સ્થળમાં જ્યાં કોઈ આવે નહિ તથા જ્યાં કોઈ દેખે નહિ તેવા નિર્જન સ્થળમાં ખરચુપાણી કરવાં-કરીને તે પાત્ર લઈ આરામ કે બળેલા સ્થળમાં અથવા એવી જાતના અન્ય અચિત્ત સ્થળમાં ચતના પૂરક પરકવા. (૯૪૭)

આ બધું સાધુ તથા સાધ્વીના આચારનું સંપૂર્ણપાત્રું છે કે તેમણે સર્વ જાગતોમાં સાધનાપાણીથી વતનું. (૯૪૮)

અધ્યયન વીશમું.

(૨૧૭)

શબ્દનામકં વિંશતિતિમ મધ્યયનમ્.

[એકોદેશ]

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા મુદ્ગસદ્દાણિ વા, નંદીમુદ્ગ સદ્દાણિ વા, ઝમ્ભારિસદ્દાણિ વા, અણ્ણયરાણિ વા તહપ્પગારાણિ વિરુવરુવાણિ વિતતાઈં સદ્દાઈં કણ્ણસોયપડિયાણો અમિસંધારેજ્ઞા ગમણાણુ । (૧૪૯)

સે ભિક્ષુ વા (૨) અહાવેગહયાઈં સદ્દાઈં સુણેતિ, તંજહા, વીળાસદ્દાણિ વા, વિપંચિ-સદ્દાણિ વા, વહ્ચીસગસદ્દાણિ વા, તુણયસદ્દાણિ વા, પળયસદ્દાણિ વા, તુંવવીળિયસદ્દાણિ વા, દુકુલસદ્દાણિ વા, અણ્ણયરાઈ વા તહપ્પગારાઈં વિરુવરુવાણિ સદ્દાણિ તતાઈં કણ્ણસોયપડિ-યાણુ ણો અમિસંધારેજ્ઞા ગમણાણુ । (૧૫૦)

સે ભિક્ષુ વા (૩) અહાવેગહયાઈં સદ્દાઈં સુણેતિ, તંજહા, તાલસદ્દાણિ વા, કંસતા-લસદ્દાણિ વા, લક્ષિય^૧ સદ્દાણિ વા, ગોહિય^૨ સદ્દાણિ વા, કિરિકિરિય^૩ સદ્દાણિ વા, અણ્ણય-રાણિ વા તહપ્પગારાઈં વિરુવરુવાઈં તાલસદ્દાઈં કણ્ણસોયપડિયાણુ ણો અમિસંધારેજ્ઞા ગ-મણાણુ । (૧૫૧)

૧ લક્ષિકા કંશિકા. ૨ ગોહિકા માંડાનાંકક્ષા. ૩ કિરિકિરિયા ધંજાદિકંબિકા.

અધ્યયન વીશમું.

શબ્દ.

પહેલો ઉદેશ.

(મુનિએ શબ્દમાં પ્રોહિત ન થયું.)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ મૃદંગ, નાંદીમૃદંગ, તથા ઝાથર વગેરાના વિતત શબ્દો સાંભ-ળવા જરૂં નહિ. (૯૪૯)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ વીણા, વિપંચી, વર્દીશિક, તુનક, પણુવ, તુંબવીણા, દુકુલ વગેરાના તત શબ્દો સાંભળવા જરૂં નહિ. (૯૫૦)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ તાળ, કંસતાળ, કંશિકા, ગોહિકા, કિરિકિરિકા વગેરાના તાલ શબ્દો સાંભળવા જરૂં નહિ. (૯૫૧)

(૨૧૮)

આચાર્યશ્રી-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

સે ભિક્ષૂ વા (૨) અહાવેગદ્વાયં સદ્દાઈં સુણેતિ, તંજહા, સંલસદ્દાણિ વા, વેણુસદ્દાણિ વા, વંસસદ્દાણિ વા, ચરમુહીસદ્દાણિ વા, પિરિપિરિયસદ્દાણિ વા, અણ્ણયરાઈં વા તહ્પ્પગારાઈં વિરુવરુવાઈં સદ્દાઈં છુસિરાઈં કણ્ણસોયપડિયાં ણો અભિસંધારેજ્જા ગમણાં. (૧૫૨)

સે ભિક્ષૂ વા (૨) અહાવેગદ્વાયં સદ્દાઈં સુણેતિ, તંજહા, વપ્પાણિ વા, ફલિહાણિ વા, જાવ સરાણિ વા, સરપંતિયાણિ વા, સરસ્સરપંતિયાણિ વા, અણ્ણયરાઈં વા તહ્પ્પગારાઈં વિરુવરુવાઈં સદ્દાઈં કણ્ણસોયપડિયાં ણો અભિસંધારેજ્જા ગમણાં. (૧૫૩)

સે ભિક્ષૂ વા (૨) અહાવેગદ્વાયં સદ્દાઈં સુણેતિ, તંજહા, કચ્છાણિ વા, ણૂમાણિ વા, ગહ્ણાણિ વા, વળાણિ વા, વળદુગ્ગાણિ વા, પવ્વયાણિ વા, પવ્વયદુગ્ગાણિ વા, અણ્ણયરાઈં વા તહ્પ્પગારાઈં વિરુવરુવાઈં સદ્દાઈં કણ્ણસોયપડિયાં ણો અભિસંધારેજ્જા ગમણાં. (૧૫૪)

સે ભિક્ષૂ વા (૨) અહાવેગદ્વાયં સદ્દાઈં સુણેતિ, તંજહા, ગામાણિ વા, ણગરાણિ વા, ણિગમાણિ વા, રાયહાણિઓ વા, આસલપદ્ધણસંણિવેસાણિ વા, અણ્ણયરાઈં વા તહ્પ્પગારાઈં સદ્દાઈં ણો અભિસંધારેજ્જા ગમણાં. (૧૫૫)

સે ભિક્ષૂ વા (૨) અહાવેગદ્વાયં સદ્દાઈં સુણેતિ, તંજહા, આરામાણિ વા, ડજ્જાણાણિ વા, વળાણિ વા, વળસંઢાણિ વા, દેવકુલાણિ વા, સમાણિ વા, પવાણિ વા, અણ્ણયરાઈં વા તહ્પ્પગારાઈં સદ્દાઈં ણો અભિસંધારેજ્જા ગમણાં. (૧૫૬)

સે ભિક્ષૂ વા (૨) અહાવેગદ્વાયં સદ્દાઈં સુણેતિ, તંજહા, અદાણિ વા, અદાલયાણિ વા, ચરિયાણિ વા, દારાણિ વા, ગોપુરાણિ વા, અણ્ણયરાઈં વા તહ્પ્પગારાઈં સદ્દાઈં ણો અભિસંધારેજ્જા ગમણાં. (૧૫૭)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ શંખ, વેણુ, વંશ, ખરમુખી, પિરપિરિકા વગેરના શુપિર શબ્દો સાંભળવા જવું નહિ. (૯૫૨)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ, ખેત્રોના ક્યારડાં, ખાઈ, તળાવ, વગેરે સ્થળોમાં થતા શબ્દો સાંભળવા ત્યાં નહિ જવું. ^૧ (૯૫૩)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ, જળપ્રદુષ પ્રદેશ, વનસ્પતિની ઘટ્ટા, ધીચ ઝાડી, વન, વનદુર્ગ, પર્વત, પર્વતદુર્ગ, ઇત્યાદિ સ્થળોમાં થતા શબ્દો સાંભળવા ત્યાં નહિ જવું. (૯૫૪)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ ગામ, નગર, નિગમ, રાજધાની, આશ્રમ, પાટણ, કે સન્નિવેશ વગેરે સ્થળોમાં થતા શબ્દો સાંભળવા નહિ જવું. (૯૫૫)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ, આરામ, ઉદ્યાન, વન, વનખંડ, દેવળ, સભા, પાનીયશાળા, વગેરે સ્થળોમાં થતા શબ્દો સાંભળવા નહિ જવું. (૯૫૬)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ, અગસી, ભમતી, દરવાજા, કે ગોપુર વગેરે સ્થળોમાં થતા શબ્દો સાંભળવા નહિ જવું. (૯૫૭)

૧ (મૂળ પદ્યમાં એમ છે કે ક્યારડાં, ખાઈ, તળાવ વગેરે શબ્દો સાંભળવા નહિ જવું. એમ અગાઉ પણ જણાવ્યું.)

અધ્યયન વીશમ્.

(૨૧૯)

સે ભિક્ષુ વા (૨) અહાવેગદ્વાઈ સદ્દાઈ સુણેતિ, તંજહા, તિયાણિ વા, ચઙ્ગાણિ વા, ચ્ચચ્ચરાણિ વા, ચ્ચઙ્ગુદ્ધાણિ વા, અણ્ણયરાઈ વા તહ્પ્પગારાઈ સદ્દાઈ ણો અભિસંધારેજ્જ ગમણાણ્ । (૧૫૮)

સે ભિક્ષુ વા (૨) અહાવેગદ્વાઈ સદ્દાઈ સુણેતિ, તંજહા, મહિસદ્ધાણકરણાણિ વા, વસમદ્ધાણકરણાણિ વા, અસસદ્ધાણકરણાણિ વા, હથ્થિણકરણાણિ વા, જાવ, કવિંજલદ્ધાણકરણાણિ વા, અણ્ણયરાઈ વા તહ્પ્પગારાઈ સદ્દાઈ ણો અભિસંધારેજ્જ ગમણાણ્ । (૧૫૯)

સે ભિક્ષુ વા (૨) અહાવેગદ્વાઈ સદ્દાઈ સુણેતિ, તંજહા, મહિસજુદ્ધાણિ વા, વસમજુદ્ધાણિ વા, અસસજુદ્ધાણિ વા, હથ્થિજુદ્ધાણિ વા, જાવ કવિંજલજુદ્ધાણિ વા, અણ્ણયરાઈ વા તહ્પ્પગારાઈ, ણો અભિસંધારેજ્જ ગમણાણ્ । (૧૬૦)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા અહાવેગદ્વાઈ સદ્દાઈ સુણેતિ, તંજહા, -પુલ્લદ્ધાણાણિ વા,^૧ હયજૂહિયદ્ધાણાણિ વા, ગયજૂહિયદ્ધાણાણિ વા, અણ્ણયરાઈ વા તહ્પ્પગારાઈ ણો અભિસંધારેજ્જ ગમણાણ્ । (૧૬૧)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા જાવ સુણેતિ, તંજહા, -અક્ખાહ્યદ્ધાણાણિ વા^૨, માણ્-મ્માણિયદ્ધાણાણિ વા, મહયાહયણ્-ગીય-વાહ્ય-તંતિ-તલ-તાલ-તુલિય-પહુપ્પ વાહ્યદ્ધાણાણિ વા, અણ્ણયરાઈ વા તહ્પ્પગારાઈ ણો અભિસંધારેજ્જ ગમણાણ્ । (૧૬૨)

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા જાવ સુણેતિ, તંજહા, -કલહાણિ વા, ઢિંઘાણિ વા, ઢ-

૧ પૂર્વમિતિ દ્વંદ્વં વપૂવરાદિકં તત્ત્થાનં વેદિકાદિ તત્ર શ્રાવ્યગેયાદિશબ્દશ્રવણપ્રતિજ્ઞયા ન ગચ્છેત્ । ૨ આલ્યાયિકાસ્થાનાનિ વા ।

સાધુ અથવા સાધ્વીએ, ત્રિક (ત્રિપૂણ), ચોક, ચોવાટું, કે ચોમુખ વગેરા સ્થળે થતા શબ્દો સાંભળવા નહિ જવું. (૯૫૮)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ, મહિષસ્થાન, વૃષભસ્થાન, અશ્વશાળા, હાથીસ્થાન, તથા કપિ-જળ વગેરા પક્ષીઓના સ્થાનમાં થતા શબ્દો સાંભળવા નહિ જવું. (૯૫૯)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ પાડા, બળદ, ઘોડા, હાથી, કે કપિજળ પક્ષિ વગેરાના યુદ્ધ થતા સાંભળી ત્યાં સાંભળવા નહિ જવું, (૯૬૦)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ વર કન્યાની ચોરીના સ્થાને, અથવા હાથી કે ઘોડાએ બ્યાં રહેતા હોય તે સ્થાને શબ્દો સાંભળવા નહિ જવું. (૯૬૧)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ, વાર્તાઓ થતી હોય તેવા સ્થળે, તોલ માપ થતા હોય તેવા સ્થળે, તથા બ્યાં મહેરાં નાચ ગીત કે વીણા-તાલ-મૃદંગાદિકના વાદિત્ર થતા હોય તે સ્થળે શબ્દો સાંભળવા નહિ જવું. (૯૬૨)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ બ્યાં કલહ, કંકાશ, કે ડમર થતા હોય તેવા સ્થળે અથવા

(૨૨૦)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષા-તર.

મરણિ વા, દોરજ્જાણિ વા, વિરુદ્ધરજ્જાણિ વા, અણ્ણયરાઈ વા તહપ્પગારાઈ ણો અભિસંધારેજ ગમણાણ । (૧૬૩)

સે ભિક્ખૂ વા ભિક્ખુણી વા જાવ સદાઈ સુગેતિ સુહિયં દારિયં પરિમુયં^૧ મંઙ્ગિયા-લંકિય-નિત્તસમાણિયં^૨ પેહાણ, ઇયં પુરિસં વા વહાણ ણીણિજ્જમાણં પેહાણ અણ્ણયરાઈ વા તહપ્પગારાઈ ણો અભિસંધારેજ ગમણાણ । (૧૬૪)

સે ભિક્ખૂ વા ભિક્ખુણી વા અણ્ણયરાઈ વિરુવરુવાઈ મહાસવાઈ^૩ એવં જાણેજ્જા, તં-જહા, બહુસગઢાણિ વા, બહુરહાણિ વા, બહુભિલકલ્લુણિ વા, બહુ પચ્ચંતાણિ વા, અણ્ણયરાઈ વા તહપ્પગારાઈ વિરુવરુવાઈ મહાસવાઈ કણ્ણસોયપઢિયાણ ણો અભિસંધારેજ ગ-મણાણ । (૧૬૫)

સે ભિક્ખૂ વા ભિક્ખુણી વા વિરુવરુવાઈ મહુસ્સવાઈ એવં જાણેજ્જા, તંજહા, હુત્થીણિ વા, પુરિસાણિ વા, થેરાણિ વા, હરહાણિ વા, મજ્ઞિમાણિ વા, આમરણવિમ્મસિયાણિ વા, ગાયંતાણિ વા, વાયંતાણિ વા, ણચ્ચંતાણિ વા, હસંતાણિ વા, રમંતાણિ વા, મોહંતાણિ વા, વિપુલં અસણપાણલાહમસાહમં પરિમુંજંતાણિ વા, પરિમાહંતાણિ વા, વિચ્છદ્ધુયમાણાણિ વા, વિગ્ગોવયમાણાણિ વા, અણ્ણયરાઈ વા તહપ્પગારાઈ વિરુવરુવાઈ મહુસ્સવાઈ કણ્ણસોયપઢિ-યાણ ણો અભિસંધારેજ ગમણાણ । (૧૬૬)

સે ભિક્ખૂ વા ભિક્ખુણી વા ણો હહલોહ્ણહિ સદેહિં, ણો પરલોહ્ણહિં^૪ સદેહિં, ણો

૧ પરિવૃત્તાં. ૨ નીચમાનાં અશ્વાદિના. ૩ મહાશ્રવસ્થાનાનિ ૪ પારાપતાદિકૃતૈઃ

ન્યાં એ રાજ્ય કે વિરૂદ્ધ રાજ્ય હોય તેવા સ્થળે શબ્દો સાંભળવા નહિ જવું. (૮૬૩)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ સારી રીતે શણગારેલ નાની છોકરીને ધણા જણોએ વીંટા-યલી અને ઘોડાપર ચડાવીને લઇ જવાતી જોઇ, અથવા કોઇ પુરૂષને વધ કરવા લઇ જ-વાતો જોઇ ત્યાં સાંભળવા નહિ જવું, (૮૬૪)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ અનેક પ્રકારના મહા આશ્રવના સ્થાન, જેઓમાં ધણાં ગાડાં, ધણા રથ, ધણા મેચ્છ, કે ધણા આળુઆળુના લોક એકઠાં થયાં હોય તેવા સ્થાનોમાં કાનથી શબ્દ સાંભળવાને નહિ જવું. (૮૬૫)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ અનેક પ્રકારના મહોત્સવો કે જેમાં સ્ત્રી, પુરૂષ, વૃદ્ધ, બાળ, તથા જીવનાં શણગાર સજ્જ ગાતા હોય, વળવતા હોય, નાચતા હોય, હસતા હોય, રમતા હોય, મોહ પામતા હોય, તથા ધણું અશનપાનખાદિમર્યાદિમર્યાદા આહાર જમતા હોય, અરસપરસ દેતા લેતા હોય, છાંડતા હોય, કે સાચવી રાખતા હોય તેવા મહોત્સવોના સ્થળે શબ્દ સાંભળવા નહિ જવું. (૮૬૬)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ સ્વગતિના શબ્દોવડે અથવા વિગતીયના શબ્દોવડે, સાંભળેલા

અધ્યયન વીશમું.

(૨૨૧)

સુતેહિં સદેહિં, ણો અસુતેહિં સદેહિં, ણો દિદ્દેહિં સદેહિં, ણો અદિદ્દેહિં સદેહિં, ણો સજ્જેજ્ઞા,
 ણો રજ્જેજ્ઞા ણો ગિજ્જેજ્ઞા, ણો મુજ્જેજ્ઞા, ણો અઙ્ગોવજ્જેજ્ઞા । (૧૬૭)

एयं खलु तस्स भिक्खुस्स भिक्खुणीए वा सामगियं जाव जएज्जासि चि बेमि । १६८

सहसत्तिकयं चउत्थं.

શબ્દો વડે અથવા વગર સાંભળેલા શબ્દો વડે, તેમજ દીડેલા શબ્દો વડે અથવા અણુદી-
 ઠેલા શબ્દોવડે, આસક્ત, રક્ત, ગુદ્ધ મોહિત, કે તન્મય ન થવું. (૯૬૭)

એજ તે સાધુ અથવા સાધ્વીનો પરિપૂર્ણ આચાર છે કે તેમણે બધી બાબતોમાં સદા
 ચત્તવંત રહેવું. (૯૬૮)

(૨૨૨)

આચારાંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

રૂપાલ્પ મેકવિંશતિતમ મધ્યયનમ્.

[એકોદેશ]

સે ભિક્ષૂ વા (૨) અહાવેગયાઈ રૂવાઈ પાસડ, તંજહા, ગંથિમાણિ^૧ વા, વેદિમાણિ^૨ વા, પૂરિમાણિ^૩ વા, સંઘાદમાણિ^૪ વા, કટ્ટકમ્માણિ વા^૫, પોત્થકમ્માણિ વા, ચિત્તકમ્માણિ વા, મણિકમ્માણિ વા, દંતકમ્માણિ વા, માલકમ્માણિ વા, પત્તચ્છેજ્જકમ્માણિ વા, વિવિ-
ધાણિ વા વેદિમાઈ, અણ્ણયરાઈ તહપ્પગારાઈ વિરુવરૂવાઈ ચક્કુદંસણપડિયાણુ ણો અભિસં-
ધારેજ્જ ગમણાણુ । (૧૬૯)

एवं होयवं जहासइपडियाणु सन्वा वाइत्तवज्जा रूपपडियावि । (१७०)

(રૂવસત્તિક્કયં પંચમં)

૧ પ્રથિતપુષ્પાદિનિર્મિતસ્વસ્તિકાદીનિ ૨ વસ્ત્રાદિનિર્ધર્ષિતપુત્તલિકાદીનિ. ૩ યાન્યંતઃ
પુરુષાદ્યાકૃતીનિ. ૪ ચોલકાદીનિ ૫ રથાદીનિ.

અધ્યયન એકવીસમું.

૩૫

પહેલો ઉદ્દેશ

(૩૫ બ્રેઠ મોહિત ન થવું.)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ, પૂલથી રમેલ સ્વસ્તિકાદિક, વસ્ત્રવડે રમેલ પુતળીઓ,
પુતલાઓ, કપડાંઓ, લાકડકામ, પુસ્તકો, ચિત્રકામ, મણિકામ, દાંતકામ, માળાઓ, કોતરકામ
વગેરા અનેક કશયના કામો આંખથી જોવાના ધરદે જોવા નહિ જવું. (૯૬૯)

એ પ્રમાણે શાસ્ત્રાધ્યયનની માફકજ શ્વાધ્યયનની બિના જાણી લેવી. (૯૭૦)

અધ્યયન બાવીશમું.

(૨૨૩)

પરક્રિયાવ્યં દ્વાવિંશ મધ્યયનમ્

(એકોદેશં)

પરક્રિયં અઘ્મત્થિઅં^૧ સંસેસિયં^૨ ણો તં સાતિણ્,^૩ ણો તં નિયમે^૪ । (૧૭૧)

સે^૫ સે^૬ પરો પાણ્ આમજેજ્જ વા, ણો તં સાતિણ્, ણા તં નિયમે । સે સે પરો પાયાઈ સંવાહેજ્જ વા, પલિમહેજ્જ વા, ણો તં સાતિણ્, ણો તં નિયમે । સે સેપરો પાદાઈ ફુલેજ્જ વા, રણ્જ વા, ણો તં સાતિણ્, ણો તં નિયમે । સે સે પરો પાદાઈ તેલ્લેજ્જ વા, ઘણ્જ વા, વસાણ્ વા, મક્કલેજ્જ વા, મિલ્લિગેજ્જ વા, ણો તં સાતિણ્, ણો તં નિયમે । સે સે પરો પાદાઈ લોદ્દેજ્જ વા, કલ્લેજ્જ વા, સુલ્લેજ્જ વા, વલ્લેજ્જ વા, ઝલ્લોલેજ્જ વા, ઝવલિલેજ્જ વા, ણો તં સાતિણ્, ણો તં નિયમે । સે સે પરો પાદાઈ, સીતોદગવિચ્છેજ્જ વા, ઝસિણોદગવિચ્છેજ્જ વા, ઝલ્લોલેજ્જ વા, પલ્લોણ્જ વા, ણો તં સાતિણ્, ણો તં નિયમે । સે સે પરો પાદાઈ અણ્ણયરેણ વિલેણ્ણજાતેણ આલિપેજ્જ વા, વિલિપેજ્જ વા, ણો તં સાતિણ્ ણો તં નિ-

૧ આધ્યાત્મિકી આમનિ ક્રિયમાણાં ૨ સંસૈષિકી ૩ સ્વાદયેત્ અભિલપેત્ ૪ નિયમયેત્-કારયેત્ વાચા કાયેનચ. ૫ તસ્ય ૬ સ પર:

અધ્યયન બાવીશમું.

પરક્રિયા.

પહેલો ઉદેશ

(બીજાનીક્રિયામાં મુનીએ કેમ વર્તેવું.)

મુનિના શરીરમાં કોઈ ગૃહસ્થ કર્મબંધનનક ક્રિયા કરે તો તે મુનિએ ઇચ્છતું નહિ અને નિયમનું^૧ પણ નહિ. (૯૭૧)

(દાખલા તરીકે) કોઈ ગૃહસ્થ^૨ મુનિના પગ સાફ કરે, ચાંપે, ઘામે, અડકે, રંગે, તેલ ધી, કે અરખીથી મસલે કે ચોપડે, લોદર ક્ષાર લોટ કે ભૂકાવડે ઝાંઘટે કે લીંપે, ઠંડા કે ગરમ પાણીથી છાંટે કે ધુવે, ગમે તે જાતના વિશેષનવડે લીંપે, ગમે તે જાતનાધૂપથી ધૂપિત કરે,

૧ ઇહાં ટીકાકાર તથા બાળાવબોધકતા “નિયમનું” એ પદનો અર્થ એવો કરે છે કે ઇચ્છતું નહિ તે મનવડે ચહાતું નહિ અને નિયમનું નહિ તે વચન તથા કાયાવડે કરાવતું નહિ. પરંતુ ઇચ્છેછે ભાષાંતર કરી એમ અર્થ કરે છે કે ઇચ્છતું નહિ અને “નિયમનું” એટલે અટકાવતું પણ નહિ. ૨ ધર્મશ્રદ્ધાથી (ટીકા.)

(૨૨૪)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

યમે । સે સે પરો પાદાઈ અણયરેળ ધૂવજાણ ધૂવેજ્જ વા, પધૂવેજ્જ વા ણો તં સાતિણ, ણો તં નિયમે । સે સે પરો પાદાઓ ધૂવણું વા કંટયં વા ણોહરેજ્જ વા, વિહોરેજ્જ વા, ણો તં સાતિણ, ણો તં નિયમે । સે સે પરો પાદાઓ પૂયં વા સોણિયં વા ણીહરેજ્જ વા વિસોહેજ્જ વા, ણો તં સાતિણ, ણો તં નિયમે । (૧૭૨)

સે સે પરો કાયં આમજેજ્જ વા પમજેજ્જ વા, ણો તં સાતિણ ણો તં નિયમે । સે સે પરો કાયં સંવાહેજ્જ વા, પલિમદેજ્જ વા, ણો તં સાતિણ, ણો તં નિયમે । સે સે પરો કાયં તેલ્હેણ વા ઘણ વા વસાણ વા મક્ખેજ્જ વા, અઘ્મંગેજ્જ વા, ણો તં સાતિણ, ણો તં નિયમે । સે સે પરો કાયં લોહેણ વા કક્કેણ વા સુણ્ણેણ વા વણ્ણેણ વા, ઉલ્લોલેજ્જ વા, ઉવ્વલેજ્જ વા, ણો તં સાતિણ ણો તં નિયમે । સે સે પરો કાયં સીઆદગવિયડેણ વા ડસિણોદગવિયડેણ વા ઉચ્છોલેજ્જ વા પહોણ્ણ વા, ણો તં સાતિણ, ણો તં નિયમે । સે સે પરો કાયં અણયરેણ વિલેવળજાતેણ આલિપેજ્જ વિલિપેજ્જ વા, ણો તં સાતિણ ણો તં નિયમે । સે સે પરો કાયં અણયરેણ ધૂવળજાતેણ ધૂવેજ્જ વા પધૂવેજ્જ વા, ણો તં સાતિણ ણો તં નિયમે । (૧૭૩)

સે સે પરો કાયંસિ વળં આમજેજ્જ વા, પમજેજ્જ વા, ણો તં સાતિણ ણો તં નિયમે । સે સે પરો કાયંસિ વળં સંવાહેજ્જ વા પલિમદેજ્જ વા ણો તં સાતિણ ણો તં નિયમે । સે સે પરો કાયંસિ વળં તેલ્હેણ વા ઘણ વા વસાણ વા મક્ખેજ્જ વા મિલ્લોજ્જ વા, ણો તં સાતિણ ણો તં નિયમે । સે સે પરો કાયંસિ વળં લોહેણ વા કક્કેણ વા સુણ્ણેણ વા વણ્ણેણ વા ઉલ્લોલેજ્જ વા, ઉવ્વલેજ્જ વા, ણો તં સાતિણ ણો તં નિયમે । સે સે પરો કાયંસિ વળં સીતોદગવિયડેણ વા ડસિણોદગવિયડેણ વા ઉચ્છોલેજ્જ વા, પધૂવેજ્જ વા, ણો તં સાતિણ, ણો તં નિયમે । સે સે પરો કાયંસિ વળં અણયરેણ સત્થજાતેણ અચ્છિદેજ્જ વા વિચ્છિદેજ્જ વા ણો તં સાતિણ, ણો તં નિયમે । સે સે પરો અણયરેણ સત્થજાતેણ અચ્છિદિત્તા, પૂયં વા સોણિયં વા, ણીહરેજ્જ વા વિસોહેજ્જ વા, ણો તં સાતિણ ણો તં નિયમે । (૧૭૪)

સે સે પરો કાયંસિ ગંઢં વા, અરતિયં વા, પુલયં વા, ભગંદલં વા, આમજેજ્જ વા પમજેજ્જ વા, ણો તં સાતિણ, ણો તં નિયમે । સે સે પરો કાયંસિ ગંઢં વા, અરતિયં વા, પુલયં વા, ભગંદલં વા સંવાહેજ્જ વા પલિમદેજ્જ વા, ણો તં સાતિણ ણો તં નિયમે । સે સે પરો કાયંસિ ગંઢં વા જાવ ભગંદલં વા તેલ્હેણ વા ઘણ વા વસાણ વા મક્ખેજ્જ વા મિલ્લોજ્જ વા, ણો તં સાતિણ ણો તં નિયમે । સે સે પરો કાયંસિ ગંઢં વા જાવ ભગંદલં વા લોહેણ વા કક્કેણ વા સુણ્ણેણ વા વણ્ણેણ વા ઉલ્લોલેજ્જ વા ઉવ્વલેજ્જ વા, ણો તં સાતિ-

અથવા પગમાંથી ખીણું કે ઢાંડું કઢાડી ચોખું કરે અથવા પગ કે લોહી કઢાડી ચોખું કરે તો તેને ધમ્મવું પણ નહિ અને નિયમવું પણ નહિ. (૮૭૨)

એજ રીતે મુનિના શરીર, શરીરમાં રહેલા વ્રણ (ચાકી), ગંડ (ગમડાં), અશ્ન, વાળાં તથા ભગંદર વિશે પણ પ્રત્યેક વ્યાપ્તમાં સમજી લેવું. (૮૭૩-૮૭૪-૮૭૫)

अध्ययन आशीशमुः

(२२५)

ए णो तं नियमे । से से परो कायसि गंडं वा जाव भगंदलं वा, सीतोदगवियडेण वा उ-
सिणोदगवियडेण वा उच्छेलेज्ज वा पघोवेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे । से से परो
कायसि गंडं वा जाव भगंदलं वा अण्णयरेणं सत्थजाएणं अच्छिदेज्ज वा विच्छिदेज्ज वा; से
से परो अण्णयरेणं सत्थजाएणं अच्छिदित्ता वा विच्छिदित्ता वा पूयं वा सेणियं वा णीह-
रेज्ज वा विसोहेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे । (९७५)

से से परो कायाओ सेयं वा जल्लं वा णीहरेज्ज वा विसोधेज्ज वा, णो तं सातिए
णो तं नियमे । (९७६)

से से परो अच्छिमलं वा, कण्णमलं वा, णहमलं वा, णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा णो
तं सातिए ० (९७७)

से से परो दीहाइं वालाइं, दीहाइं रोमाइं, दीहाइं भमुहाइं, दीहाइं कक्खरोमाइं
दीहाइं वत्थिरोमाइं, कप्पेज्ज वा संठवेज्ज वा, णो तं सातिए ० (९७८)

से से परो सीसाओ लिक्खं वा जूयं वा णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा, णो तं सा-
तिए ० (९७९)

से से परो अंकसि वा पलियंकसि वा तुयदावेज्ज, पादाइं आमज्जेज्ज वा पमज्जेज्ज
वा-एवं हेट्ठिमो गमो पायादि भाणियव्वो । से से परो अंकसि वा पलियंकसि वा तुयदा-
वेत्ता हारं वा, अद्धहारं, वा उरच्छं वा, गेवेयं वा, मउडं वा, पालंबं वा, सुवण्णसुत्तं वा,
आविधेज्ज वा, पिण्णधेज्ज वा, णो तं सातिए ० (९८०)

से से परो आरामंसि वा उज्जाणंसि वा णीहरित्ता वा विसोहित्ता वा पायाइं आ-
मज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा, णो तं सातिए ० (९८१)

वणी कोष्ठ मुनिना शरीरथी भण जितारे के तेने साक्ष करे के अक्षिभल, कर्षुभल
अथवा नभभल जितारे के साक्ष करे तो ते पणु धम्मजुं के नियमजुं नहि. (८७६-८७७)

वणी कोष्ठ मुनिना बाल, रोम, लवां, काष्मना रोम, तथा गुह्य प्रदेशना रोम लांयां हेणी
कापे के सुधारे तो ते पणु धम्मजुं के नियमजुं नहि. (८७८)

वणी कोष्ठ मुनिना भाथाभांथी वीज के न्यू काढे के शोधे तो ते पणु धम्मजुं के नि-
यमजुं नहि. (८७९)

वणी कोष्ठ मुनिने जोलाभां के पलंग पर सुवाडी पग वगेरानी पूरौक्त किया करे
अथवा द्वार, अर्धद्वार, द्विस्थ आभरण, श्रैवसाभरण, मुगट, प्रलंग्य (भागा) के सुवर्ण स्रज
(सोनाना दोरो) पहरेवे तो ते पणु धम्मजुं के नियमजुं नहि. (८८०)

जेन रीते कोष्ठ मुनिने आराम के उद्यानभां लघ नरु पग वगेरानी पूरौक्त किया करे
तो त्यां पणु तेमन समनजुं. (८८१)

(૨૨૬)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષા-તર.

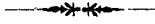
પૃથં જેતન્વા અણમણકિરિયાધિ । (૧૮૨)

સે સે પરો સુદ્ધેનં વતિચલેનં^૧ તેદ્ધચ્છં^૨ આડટે, સે સે પરો અસુદ્ધેનં વતિચલેનં તે-
દ્ધચ્છં આડટે, સે સે પરો ગિલાણસ્સ સચિત્તાઈં કંદાણિ વા મૂલાણિ વા તયાણિ વા હરિ-
યાણિ વા, સ્થળેણ વા કટ્ટેણ વા કટ્ટાવેણ વા, તેદ્ધચ્છં આડટેજ્જા, ણો તં સાતિપ્પ. (૧૮૩)

કટ્ટુ વેયણા,^૩ પાણમૂતજીવસત્તા વેયણં વેદેતિ । (૧૮૪)

પયં સ્થલુ તસ્સ મિક્કસુસ્સ મિક્કસુણીપ્પ વા સામગ્ગિયં, જં સઘ્વદ્દેહિં સહિતે સમિતે
સદાજપ્પ, સેય મિણં મણ્ણેજ્જાસિ ત્તિ વેમિ. (૧૮૫)

(પરકિરિયાસત્તિક્કયં સમત્તં છટ્ટં)

૧ વાગ્ધલેન-મંત્રાદિભામધ્યેન ૨ ચિકિત્સાં. ૩ કૃત્વા વેદનાઃ (પરેશં.)

આજ રીતે અન્યોન્ય ક્રિયા (મુનિઓમાં એકબીજા તરફથી કરેલી ક્રિયા) બાબત
પણ સમજ લેવું. (૯૮૨)

કોઈ ગૃહસ્થ શુદ્ધ કે અશુદ્ધ વચનબળ (મંત્ર) થી, અથવા કંદ, મૂળ, છાલ, કે
શીશોતરી કઢાડી કે કઢાવી લાવી માંદા મુનિની ચિકિત્સા કરે તો તે પણ ઇચ્છવું કે નિયમવું
નહિ. (૯૮૩)

કારણ કે દરેક પ્રાણુ-ભૂત-જીવ-સત્ત્વ (પૂર્વે) બીજાને ઊપભવેલ વેદના હમણા પોતે
ભોગવે છે. (એમ વિચારવું.) (૯૮૪)

એજ ખરેખર સાધુ તથા સાધ્વીના આચારની સપૂર્ણતા છે કે તેમણે સર્વ બાબતોમાં
સદા યત્નવંત રહેવું, અને એજ શ્રેય માનવું, એમ હું કહું છું. (૯૮૫)

અધ્યયન ત્રેવીશમું.

(૨૨૭)

અન્યોન્યક્રિયાસ્થં ત્રયોવિંશતિતમ મધ્યયનમ્

(એકોદેશં)

સે મિક્કલ્ વા મિક્કલુળી વા અણમણ્ણકિરિયં અઢમલ્લિયં^૧ સંસેહ્યં^૨, નો તં સાત્તિપ્પ, નો તં નિયમે । (૧૮૬)

સે સે અણમણ્ણો પાપ્પ આમ્મજ્જેજ્જ વા પમ્મજ્જેજ્જ વા ણો તં સાત્તિપ્પ, ણો તં નિયમે । (૧૮૭)

સેસં તં સેવ. (૧૮૮)

ઇયં સ્સલુ તસ્સ મિક્કલ્લુસ્સ વા મિક્કલ્લુળીપ્પ વા સામગ્ગિયં (૧૮૯)

(અન્નુત્તરકિરિયાસત્તિક્કયં સમત્તં સત્તમં)

૧ આધ્યાત્મિકી ૨ સાંસ્કૃતિકી.

અધ્યયન ત્રેવીસમું

અન્યોન્ય ક્રિયા

ઉદ્દેશ પહેલો.

(મુનિઓએ અદસપરસ થતી ક્રિયામાં કેમ વર્તવું ?)

સાધુ અથવા સાધ્વીએ પોતામાં કરાતી અન્યોન્ય કર્મબંધનક ક્રિયા પેટે ઇચ્છવું કે નિયમવું નહિ. (૯૮૬)

ઈહાં ષણ્ણ પરિક્રિયામાં વર્ણવેલા પગ વગેરેના દરેક આલાપક લાગુ પાડવા. (૯૮૭-૯૮૮)

એ સર્વે મુનિ તથા આર્યાના આચારની સંપૂર્ણતા છે કે તેમણે અધી આપતોમાં યજ્ઞ વંત મઘ વર્તવું. (૯૮૯)

(૨૨૮)

આચારાંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

તૃતીયા ચૂલા.

ભાવનાસ્થ્યં ચતુર્વિંશતિતમ મધ્યયનમ્

તેજં કાલેણ તેજં સમણં, સમણે ભગવં મહાવીરે પંચહથુત્તરે^૧ યાવિ હોત્યા:-હથુ-
રાહિં ચુણ-ચઙ્ગા ગઢમં વકંતે; હથુત્તરાહિં ગઢમાઓ ગઢમં સાહરિણ; હથુત્તરાહિં જાણ;
હથુત્તરાહિં સઘ્વઓ સઘ્વતાણ મુંડે ભવેત્તા અગારાઓ અગારાણ પઘ્વણ; હથુત્તરાહિં ક-
સિણે પઢિપુણે અઘ્વાઘાણ નિરાવરણે અણતે અણતરે કેવલવરણાણદંસણે સમુપ્પણે । સાઙ્ગા
ભગવં પરિનિઘ્ણુણ । (૧૧૦)

સમણે ભગવં મહાવીર, હમાણ ઓસપ્પિણીણ સુસમસુસમાણ સમાણ વીતિકંતાણ, સુસ-
માણ સમાણ વીતિકંતાણ, સુસમદુસમાણ સમાણ વીતિકંતાણ, દુસમસુસમાણ સમાણ બહુવી-
તિકંતાણ, પણ્ણત્તરીણ વાસેહિં, માસેહિય અઢ્ઢણવયસેહેહિં, જે સે ગિમ્હાણં ચઙ્ગથે માસે અ-
ઢ્ઢમે પક્ષે આસાદસુઢ્ઢે-તસ્સણં આસાદસુઢ્ઢસ્સ છટ્ટીપક્ષેણં હથુત્તરાહિં ણક્ષત્તેણં જોગોવગ-
ણં, મહાવિજય-સિદ્ધથ-પુપ્ફુત્તર-પવરપુંડરીય-દિસાસોવથિય-વઢ્ઢમાણાઓ મહાવિમાણા-
ઓ, વીસં સાગરોવમાઈ આઙ્યં પાલહતા આઙક્ષણં ભવક્ષણં ઠિતિક્ષણં ચુણ; ચઙ્ગતા

૧ હસ્ત ઉત્તરો યાસા મુત્તરફાલ્ગુનીનાં તા હસ્તોત્તરા: તાશ્ચ પંચસુ સ્થાનેષુ સંવૃત્તા
યસ્ય સ પંચહસ્તોત્તર:

ત્રીજી ચૂલિકા

અધ્યયન યોવીસમું

ભાવના

(મહાવીર ચરિત્ર તથા પાંચ મહાવ્રતોની ભાવનાઓ.)

તે કાલે તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના સંબંધે પાંચવાર ઉત્તરાશલ્કુની નક્ષત્ર આ-
વ્યું; તે એમ કે ઉત્તરાશલ્કુનીમાં ગર્ભથી ગર્ભાતરમાં સંહરાયા, ઉત્તરાશલ્કુનીમાં જન્મ્યા, ઉ-
ત્તરાશલ્કુનીમાં સર્વ (વસ્તુ) થી સર્વરીતે (અલગ થઈ) મુંડપણું ધરી ધરવાસ છોડી અણગાર
થયા, અને ઉત્તરાશલ્કુનીમાંજ સંપૂર્ણ પ્રતિપૂર્ણ વ્યાધાતરહિત આવરણરહિત અનેત ઉત્કૃષ્ઠ કે-
વળજ્ઞાનદર્શન પામ્યા, માત્ર ભગવાનનું નિર્વાણ સ્થાતિનક્ષત્રમાં થયું. (૯૯૦)

શ્રમણ ભગવાન મહાવીર આ અવસર્પિણીના સુપમસુપમા, સુપમા, અને સુપરદુપમા
એ ત્રણ આરા વ્યતીત થતાં અને યોથા દુ:પમસુપમાના પણ માત્ર પંચોતર વર્ષ અને સાદા-
નવમાસ બાકી રહેતાં ઊનાળાના યોથા માસે આઠમા પક્ષે અષાઢ સુદી૬નાદિને ઉત્તરાશલ્કુની
નક્ષત્રે પુષ્પોપ્તર મહાવિમાન કે જેને મહાવિજય, સિદ્ધાર્થ, પ્રવરપુંડરીક, તથા દિશાસૌવસ્તિક
પણ કહેછે ત્યાંથી વીસ સાગરોપમ આયુ પૂરું કરી આયુ, ભવ, તથા સ્થિતિનો ક્ષય થતાં ચ-

અધ્યયન ચોવીશમું.

(૨૨૬)

इहखलु जंतुदोवे दीये, भारहे वासे, दाहिणद्वभरहे, दाहिण-माहणकुंडपुरसंनिवेशसि,
उसभदत्तस्स माहणस्स कोडालसगोत्तस्स, देवाणंदाए माहणीए जालंधरायणसगोत्ताए सीह-
वंबयभूएणं अप्पाणेणं कुच्छिसि गढं वक्कंते । (९९१)

સમણે ભગવં મહાવીરે તિણાણોવગણ યાવિ હોથ્યા । ચદ્ધસ્સામિ ત્તિ જાણદ્ધ; ચુણ
મિત્તિ જાણદ્ધ, ચયમાણે ણ જાણદ્ધ; સુહુમે ણં સે કાલે પણત્તે । (૯૯૧)

તઓણ સમણે ભગવં મહાવીરે અણુકંપંતેણં દેવેણં “જીય મેયં” તિ કટ્ટુ, જે સે વાસાણં
તત્તે માસે પંચમે પક્ક આસોયવહુલે, તસ્સણં આસોયવહુલસ્સ તેરસીપક્કેણં હત્થુત્તરાહિં
ણક્કલ્લેયં જોગોવગતેણં, વાસીતીહિં રાત્તિદિપ્પિંહ વીતિકંતેહિં તેસીતિમસ્સ રાત્તિદિયસ્સ પ-
રિયાણ વદમાણે, દાહિણ-માહણકુંડપુરસંનિવેસાઓ ઉત્તર-ચત્તિયકુંડપુરસંનિવેસંસિ, ણાયાણં
ચત્તિયાણં સિદ્ધત્થસ્સ ચત્તિયસ્સ કાસવગોત્તસ્સ તિસલાણ ચત્તિયાણીણ વાસિદ્ધસગોત્તાણ અ-
સુભાણં પોગ્ગલાણં અવહારં કરેત્તા સુભાણં પોગ્ગલાણં પક્કલેયં કરેત્તા કુચ્છિસિ ગઢમં સાહ-
રિણ । જે વિય તિસલાણ ચત્તિયાણીણ કુચ્છિસિ ગઢમે, તંપિય દાહિણ-માહણકુંડપુરસંનિ-
વેસંસિ ઉસભદત્તસ્સ માહણસ્સ કોડાલસગોત્તસ્સ દેવાણંદાણ માહણીણ જાલંધરાયણસગોત્તાણ
કુચ્છિસિ ગઢમં સાહરિણ । (૯૯૨)

સમણે ભગવં મહાવીરે તિણાણોવગણ યાવિ હોથ્યા:-સાહરિજ્જિસ્સામિ ત્તિ જાણદ્ધ,
સાહરિણમિત્તિ જાણદ્ધ; સાહરિજ્જમાણે યિ જાણદ્ધ, સમણાડસો । (૯૯૩)

વીતે ઇહાં જંબુદ્વીપમાં ભરતક્ષેત્રના દક્ષિણાર્ધમાં દક્ષિણ બ્રાહ્મણકુંડપુરસ્થાને કોડાલગોત્રી ઋષ-
ભદ્રત બ્રાહ્મણના ઘરે જાલંધરાયણ ગોત્રની દેવાનંદા બ્રાહ્મણીની કૂખે સિંહના બચ્ચાની માદ્ધક
અન્નતર્યા. (૯૯૧)

શ્રમણ ભગવાન મહાવીર આ વેલાએ ત્રણગ્ઘાન સહિત હતા. તેથી હું ચવીશ એવું જાણુતા;
ચચ્ચો છું એ પણ જાણુતા; પણ ચવતી વેલા નહિ જાણુતા, કારણ ચવવાનો કાલ ધણો
સૂક્ષ્મ કહેલ છે. (૯૯૨)

ત્યારબાદ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને અનુકંપાવાન એટલે ભક્તિવાદા દેવતાએ
પોતાના છત એટલે હમેશના આચારને અનુસરી વર્ષાઋતુના ત્રીજા માસે પાંચમા
પક્ષે આસો વદિ ૧૩ ના દિને ઉત્તરાશ્વિનની નક્ષત્રે બ્યાસી દિન વીત્યાકેડે ત્યાસીમા દિને દક્ષિણ
બ્રાહ્મણકુંડપુર સ્થાનથી ઉત્તરમાં આવેલા ક્ષત્રિયકુંડપુરસ્થાનમાં ગાતવંશી કાશ્યપગોત્રીય
સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયના ઘરે વાશિષ્ઠગોત્રવાળી ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીની કૂખે અશુભ પુરૂષો અ-
પહરી શુભ પુરૂષોનો પ્રક્ષેપ કરી ગર્ભમાં દાખલ કર્યા. (૯૯૩)

આ વેળાએ પણ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર ત્રણગ્ઘાનવંત હોવાથી હે આયુષ્મન શ્રમણો,
ગર્ભાંતરમાં માંડે સંહરણ થશે, થયું તથા થાય છે એ ત્રણે કાલ જાણુતા. (૯૯૪)

(૨૩૦)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

તેણં કાલેણં તેણં સમણં તિસલા સ્તિયાણી, અહ અન્નયા કયાહ ળવળં માસાણં
 વહુપહિપુણ્ણાણં અદુદ્દમાણં રાહંદિયાણં વીતિકંતાણં, જે સે ગિમ્હાણં પઢમે માસે દોષે પક્ષે
 ચિત્તસુદ્ધે, તસ્સ ણં ચિત્તસુદ્ધસ્સ તેરસીપક્ષેણં હથુત્તરાહિં જોગોવગતેણં, સમણં ભગવં મહા-
 વીરં આરોયારોયં પસૂયા । (૧૧૫)

જંણં રાહં તિસલા સ્તિયાણી સમણં ભગવં મહાવીરં આરોયારોયં પસૂયા, તં ણં રાહં
 ભવળવહ-વાળમંતર-જોહસિય-વિમાળવાસિ-દેવેહિ ય દેવીહિ ય ઉવયંતેહિય ઉપ્પયંતેહિ ય
 પ્પમે મહં દિવ્વે દેવુજ્જોઽ દેવસણિવાતે દેવકહકહે ડપ્પિજલગભૂતેયાવિ હોથ્થા । (૧૧૬)

જં ણં રયણિં તિસલા સ્તિયાણી સમણં ભગવં મહાવીરં આરોયારોયં પસૂયા, તં ણં
 રયણિં વહવે દેવા ય દેવીઓ ય પ્પમં મહં અમયવાસં ચ, ગંધવાસ ચ, સુણ્ણવાસં ચ, પુ-
 ન્નવાસં ચ, હિરણ્ણવાસં ચ, રયણવાસં ચ, વાસિસુ । (૧૧૭)

જંણં રયણિં તિસલા સ્તિયાણી સમણં ભગવં મહાવીરં આરોયારોયં પસૂયા, તંણં રય-
 ણિં ભવળવહ-વાળમંતર-જોતિસિય-વિમાળવાસિણો દેવાય દેવીઓ ય સમણસ્સ ભગવઓ મહા-
 વીરસ્સ કોતુગભૂતિકમ્માહં તિથ્થયરામિસેયં ચ કરિસુ । (૧૧૮)

જતોણંપમિતિં ભગવં મહાવીરે તિસલાપ્પ સ્તિયાણીપ્પ કુચ્છિસિ ગઢમં આહુપ્પ, તતોણં
 પમિતિં તં ક્કુલં વિપુલેણં હિરણ્ણેણં સુવણ્ણેણં ધ્વણેણં ધ્વણ્ણેણં માણિક્કેણં મોત્તિપ્પેણં સંસલિ-
 પ્પવાલેણં અતીવ અતીવ પરિવહુહ । તતોણં સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અમ્માપિયરો પ્પય
 મહં જાણિત્તા, ણિગ્ગવત્તદસાહંસિ ચોક્કંતંસિ સુચિભૂતંસિ વિપુલં અસણપાણસાહમસાહમં ઉવ-

તે કાલે તે સમયે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીએ નવમાસ પૂરા થયા પાદ સાડા આઠ દિન વીતે
 છતે બિનાબાના પેલા માસે બીજે પક્ષે ચૈત્ર સુદિ ૧૩ ના દિને ઉત્તરાશ્વિની નક્ષત્રે શ્રમણ
 ભગવાન મહાવીરને ક્ષેમકુશલે જન્મ આપ્યું. (૯૯૫)

જે રાતે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીએ ભગવાનને જન્મ આપ્યું તે રાતે ભવનપતિ, વાનવ્યંતર,
 જ્યોતિષિક તથા વિમાનવાસિ દેવદેવીઓના ઊતરવા તથા ઊપડવાથી એક મહાન દિવ્ય દેવોનો હોવાત,
 દેવોનો મેળાવડો, દેવોની કથંકથા (વાતચીત) તથા પ્રકાશ થઇ રહ્યો હતો. (૯૯૬)

વળી તે રાતે ધણા દેવદેવીઓએ એક મહોટી અમૃતની વૃષ્ટિ, ગંધની વૃષ્ટિ,
 ચૂર્ણની વૃષ્ટિ, ફૂલની વૃષ્ટિ, સોનારૂપાની વૃષ્ટિ તથા રત્નોની વૃષ્ટિ વર્ષાવી. (૯૯૭)

અને એજ રાતે ચારે જાતના દેવદેવીઓએ મળી ભગવાન મહાવીરનું કૌતુકકર્મ,
 ભૂતિકર્મ, તથા તીર્થંકરાભિષેક કર્યો. (૯૯૮)

જ્યારથી ભગવાન મહાવીર ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીની કૂખે આવ્યા ત્યારથી તેમનું કુલ ધણુ
 સોનારૂપા, ધનધાન્ય, માણેક મોતી, તથા (ઉત્તમ જાતના) શંખ પાથર અને પરવાળાથી
 બહુ બહુ વધવા માંડ્યું. તેથી ભગવાનના માળાપે એ અર્થ જાણીને દશદિવસ વ્યતિકાંત થતાં

અધ્યયન ચોવીશમું.

(૨૩૧)

મ્લકડાવેતિ; વિપુલં અસળપાળસ્વાહમસાહમં ડાક્ષાવેત્તા મિત્તળાતિસયણસંબંધિવગ્ગં ડવ-
ળિમંતેતિ; ડવળિમંતેત્તા વહવે સમળમાહ્નકિવળવળમિગામિચ્છંડગપંડગારતીળ વિચ્છંડુતિ
વિગ્ગાવેતિ વિસ્સાળેતિ ડાતારેસુ ણં ડાયં પજ્ઞાભાણેતિ; વિચ્છંડિત્તા વિગ્ગોવિત્તા વિસ્સાળિત્તા
ડાયારેસુ ણં ડાયં પજ્ઞાભાહ્ત્તા મિત્તળાહ્સયણસંબંધિવગ્ગં મુંજાવેતિ; મિત્તળાહ્સયણસંબંધિ-
વગ્ગં મુંજાવેત્તા મિત્તળાહ્સયણસંબંધિવગ્ગેળ હમેયારૂવં ણામધેજ્ઞં કરેતિ-જઓળં પમિહ્ હમે
કુમારે તિસલ્લાણ્ સ્વત્તિયાળીણ્ કુચ્છિસિ ગબ્બે આહ્ણ, તતોળં પમિહ્ હમં કુલં, વિપુલેળં
હિરણ્ણેળં, સુવણ્ણેળં, ધણ્ણેળં, ધગેળં, માળિક્કેળ, મોત્તણ્ણં, સંસલિલ્પવાલેળં, અતીવ અતીવ
પરિવહ્ણ-તં હોડળં કુમારે “ વહ્ણમાળે ” । (૧૧૧)

તઓળં સમળે ભગવં મહાવીરે પંચધાતિપરિવુડ-તંજહા; સ્તીરધાહ્ણ, મજ્જળધાહ્ણ, મંડાવળધાહ્ણ, સેલ્લાવળધાહ્ણ, અંકધાહ્ણ-અંકાઓ અંકં સાહરિરિજ્જમાળે રમ્મે પ્રળિકોદિ-
મતલે, ગિરિકંદરસમલ્લીળે વ ચંપયપાયવે, અહાણુપુવ્વીણ સંવહ્ણ । (૧૦૦૦)

તઓળં સમળે ભગવં મહાવીરે વિળ્ણાયપરિળ્ણે વિળ્ણિયત્તબાલભાવે અણુસ્સયાહ્, ડરા-
લાહ્ માણુસ્સગાહ્ પંવલક્ષ્ણાહ્ કામભોગાહ્ સહ્ફારિસરસરૂવગંધાહ્ પરિયારેમાળે ઓમં
વતિ વિહરતિ । (૧૦૦૧)

સમળે ભગવં મહાવીરે કાસવગોસે; તસ્સળં હમે તિળ્ણિ ણામધેજ્ઞા ઇવ માહિજ્ઞંતિ:-
અમાપિડસંતિણ “ વહ્ણમાળે; ” સહ્સસુદિણ “ સમળે; ” મીમમયમ્ભેરવં ડરાલં અચેલયં પરી-
સહં સહ્હ ત્તિ કઠ્ઠુ દેવેહિં સે ણામં કયં “ સમળે ભગવં મહાવીરે ” । (૧૦૦૨)

ચોઆધ અને પવિત્રતા થતાં ધણું અસનપાનખાદિમસ્વાદિમરૂપ આહાર તૈયાર કરાવી, મિત્ર,
ગાતિ, સ્વજન તથા સંબંધિવર્ગને નોતરી ધણા શ્રમણ બ્રાહ્મણ કૃપણ ભિખારી આંધલા પાં-
ગલા અને દર્દીઓને આહાર આપી તેમજ પોતાની ન્યાતામાં વેચી કરીને પછી (નોતરેલા)
મિત્રગાતિ સ્વજન સંબંધિઓને જમાડી કરીને તેમની રૂપરૂમાં કુલની થતી વૃદ્ધિ જણાવીને
કુમારું “વર્ધમાન” એવું નામ આપ્યું. (૯૯૯)

હવે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના માટે પાંચ ધાત્રી (દાધત્રો) રાખવામાં આવી, જેવી કે
દૂધધાવનાર ધાત્રી, સ્નાનકરાવનાર ધાત્રી, સણગાર કરાવનાર ધાત્રી, ખેલાવનાર ધાત્રી, અને ખો-
લામાં સંભાલનાર ધાત્રી. એ પાંચ ધાત્રીયોથી પરિવર્યા થકા અને એકના ખોલામાંથી બીજાના
ખોલામાં જતા થકા રમ્ય સ્તનતળવાળા મકાનમાં રહી ગિરિશુશમાં [પવનથી] બચી રહેલા
ચંપકવૃક્ષની માફક અનુક્રમે વધવા લાગ્યા. (૧૦૦૦)

ત્યાગ્યાદ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે વિપેશજ્ઞાન અને અનુભવવાળા હોધ બાલ્યાવસ્થા
કાળતાં અનુભુકપણે ઉત્તમ પ્રકારના મનુષ્યસંબધી શબ્દ-રૂપ-રસ-રૂપ-ગંધ એ પાંચે પ્રકારના
કામભોગ ભોગવતાં થકાં કાળ વ્યતિક્રમ કર્યો. (૧૦૦૧)

ભગવાન કાશ્યપગોત્રીય હતા. તેમના આ ત્રણ નામ બોલાય છે:- માઆપે વર્ધમાન
એવું નામ પાડ્યું; સહજગુણોથી શ્રમણ એવું નામ પડ્યું; અને ભયકર મહાન અચેલ પરી-
પહ સહન કરતાં દેવોએ “શ્રમણ ભગવાન મહાવીર” એવું નામ કર્યું. (૧૦૦૨)

(૨૩૨)

આચાર્ય-ભૂષા તથા ભાષાન્તર.

સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ પિતા કાસવગોત્તેણં; તસ્સણં તિણિણ ણામધેજ્જા એવ મહિજ્જંતિ, તંજહા-સિદ્ધુથેતિ વા, સેજ્જંતેતિ વા, જસસે તિ વા । (૧૦૦૩)

સમણસ્સ ણં ભગવઓ મહાવીરસ્સ અમ્મા વાસિટ્ઠસગોત્તા; તીસેણં તિણિણ ણામધેજ્જા એવ મહિજ્જંતિ, તંજહા-તિસલા તિ વા, વિદેહદિણ્ણા તિ વા, પિયકારીણી તિ વા । (૧૦૦૪)

સમણસ્સ ણં ભગવઓ મહાવીરસ્સ પિતિયણ સુપાસે કાસવગોત્તેણં । સમણસ્સ ણં ભગવઓ મહાવીરસ્સ જેટ્ટે માયા ણંદિવદ્ધુણે કાસવગોત્તેણં । સમણસ્સ ણં ભગવઓ મહાવીરસ્સ જેટ્ટા મહ્ણી સુદંસણા કાસવગોત્તેણં । સમણસ્સ ણં ભગવઓ મહાવીરસ્સ મજ્ઞા જસોયા ગોત્તેણ કોહિણ્ણા । સમણસ્સ ણં ભગવઓ મહાવીરસ્સ ધૂયા કાસવગોત્તેણં; તીસે ણં દો ણામધેજ્ઞા એવ મહિજ્જંતિ, તંજહા-અગોજ્ઞા તિ વા, પિયદંસણા તિ વા । સમણસ્સ ણં ભગવઓ મહાવીરસ્સ ણત્તુદ્દે કોસિયગોત્તેણં; તીસે ણં દો ણામધેજ્ઞા એવ મહિજ્જંતિ, તંજહા-સેલવદ્દે તિ વા, જસવત્તી તિ વા । (૧૦૦૫)

સમણસ્સણં ભગવઓ મહાવીરસ્સ અમ્માપિયરો પાસાવચ્છિજ્ઞા સમણોવાસગા યાવિ હોત્થા; તેણં વહુદ્દં વાસાઈ સમણોવાસગપરિયાણં પાલયિત્થા છળહં જીવનિકાયાણં સંરક્ષણનિમિત્તં આલોહિત્થા નિદિત્થા ગરાહિત્થા પઢિક્કમિત્થા અહારંહં ઉત્તરગુણપાયચ્છિત્તં પઢિવજ્જિત્થા કુસસંથારં દુરુહિત્થા મત્તં પચ્ચક્ખાદ્દંતિ; મત્તં પચ્ચક્ખાદ્દત્થા અપચ્છિમાણ મારણંતિયાણ સરીરસંદેહણાણ સુસિયસરીરા કાલમાસે કાલં કિચ્છા તં સરીરં વિપ્પજહિત્થા અચ્ચુણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવણ્ણા; તઓણં આડક્ખણં ઠિઢ્ઠક્ખણ ચુણ, ઋવિત્થા મંહાવિદેહે વસિ ચરિમેણં ઉસાસેણં સિઙ્ગિસ્સંતિ, બુઙ્ગિસ્સંતિ, મુચ્છિસ્સંતિ, પરિણિવાદ્દસ્સંતિ, સચ્ચદુક્ખાણં અંતં કરિસ્સંતિ । (૧૦૦૬)

ભગવાન્ના પિતા કાશ્યપ ગોત્રીય; તેમના ત્રણ નામ છે:-સિદ્ધાર્થ, શ્રેયાંસ, યશસ્વી. (૧૦૦૩)

ભગવાન્ની માતા વાશિષ્ઠ ગોત્રની; તેના ત્રણ નામ છે:-ત્રિશલા, વિદેહદિત્તા, પ્રિય કારિણી. (૧૦૦૪)

ભગવાન્ના કાકા સુપાર્થ, મોટા ભાઈ નંદિવર્ધન, મોટી બહેન સુદર્શના, એ બધા કાશ્યપ ગોત્રીય હતા. ભગવાન્ની ભાઈ યશોદા કૌંડિન્ય ગોત્રની હતી. ભગવાન્ની પુત્રી કાશ્યપગોત્રની તેના બે નામ છે:-અનવદા, પ્રિયદર્શના. ભગવાન્ની દૌહિત્રી કૌશિક ગોત્રની તેના બે નામ:-શેષવતી, યશોમતી. (૧૦૦૫)

ભગવાન્ના માથાપ પાર્શ્વ સંતાનીય^૧ શ્રમણોના ઉપાસક હતા. તેઓ ઘણા વર્ષ શ્રમણો-પાસકપણું પાળી છકાયના છવની રક્ષાર્થે (પાપની) આલોચના^૨ કરી નિંદી ગર્હી પડિક્કમી યથાયોગ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત લઈ દર્ભસંસ્તારક બપર બેશી ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન^૩ કરી છેલ્લી મરણપર્યંતની શરીર-સંલેખના^૪ વડે શરીર શોષી કાલસમયે કાલ કરી તે શરીર છોડી અચ્ચુત કલ્પમાં^૫ દેવપણે ઉત્પન્ન થયાં. ત્યાંથી આયુક્ષ્ય થતાં ચવીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં છેલ્લે ઊસાસે સિદ્ધાયુક્ષ મુક્ત થઈ નિર્વાણ પામી સર્વે દુઃખનું અંત કરશે (૧૦૦૬)

૧ પાર્શ્વનાથની પરંપરાના ૨ ચાદગિરી ૩ આહારનો ત્યાગ ૪ અજસણ. ૫ શરીર-શોષણ. ૫ પારમા દેવલોકમાં. (આવદ્યક નિર્યુક્તિમાં આથા દેવલોકમાં ગયા એમ કહ્યું છે.)

અધ્યયન યોગીશયુ.

(૨૩૩)

તેણં કાલેણં તેણં સમણં સમણે મહાવીરે નાયે નાયપુત્તે નાયકુલણિવત્તે વિ-
દેહે^૧ વિદેહદિણ્ણે^૨ વિદેહજચ્ચે^૩ વિદેહસુમાલે^૪, તીસં વાસાઈ વિદેહત્તિ^૫ કદ્દુ અગારમજ્જે
વસિત્તા અમ્માપિઠ્ઠિં કાલગણ્ઠિં દેવલોગ મણુપ્પત્તેહિં સમત્તપદ્ધણે, ચિચ્ચા હિરણ્ણં, ચિચ્ચા
સુવણ્ણં, ચિચ્ચા બલં, ચિચ્ચા વાહ્ણં, ચિચ્ચા ધ્વગધ્વગ્ગણકળયરયણસંતસારસાવહેજ્જં^૬, વિચ્છ-
હેત્તા, વિગોવિત્તા, વિસ્સાણિત્તા, દાયારેસુગં દાયં પજ્જામાતિત્તા, સંવચ્છરં દાણં દલહ્ત્તા, જે
સે હેમંતાણં પદમે માલે પદમે પક્ખે મગ્ગસિરિહુલ્લે, તસ્સણં મગ્ગસિરિહુલ્લેસ દસમીપક્ખેણં
હત્થુત્તરાહિં નક્ખત્તેણં જોગોવગતેણં અભિણિક્ખમણાભિણ્ણાણં યાવિ હોત્થા । (૧૦૦૭)

સંવચ્છરેણ હોહિંતિ, અભિણિક્ખમણં તુ જિણવોરંદાણં;
તો અત્થિ સંપદાણં, પવ્વત્તી પુવ્વસૂરાઓ । ૧ (૧૦૦૮)

એગા હિરણ્ણકોહી, અદ્દેવ અણૂણયા સયસહસ્તા;
સૂરોદયમાદીયં, દિજ્જહ જા પાયરાસોત્તિ । ૨ (૧૦૦૯)

તિણ્ણેવ ય કોહિસયા, અટ્ટાસીતિંચ હોંતિ કોહીઓ,
અસિયં ચ સયસહસ્તા, એયં સંવચ્છરે દિણ્ણં । ૩ (૧૦૧૦)

૧ વિશિષ્ટદેહઃ ૨ વિદેહદિવ્યા ત્રિશલ્યા તસ્યા અપત્યં ૩ વિદેહજાયાઃ જાતા અર્ધા
શરીરં યસ્ય સઃ યદ્વા વિદેહઃ કંદર્પઃ યાત્યાં યસ્ય સઃ ૪ વિદેહે ગૃહવાસે સુકુમાલઃ ૫ વિ-
દેહે ગૃહવાસે ૬ સ્વાપતેયં દ્રવ્યં.

તે કાસે તે સમયે જગતખ્યાત, જ્ઞાત (સિદ્ધાર્થ) પુત્ર, જ્ઞાતવંશોત્પન્ન, વિશિષ્ટદેહધારી, વિદેહા
(ત્રિશલા) પુત્ર, કંદર્પનેતા, ગૃહવાસથી ઉદાસ એવા શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે ત્રીશ વર્ષ ધ-
રવાસમાં વસી, માળ્યાપ કાલગત થઈ દેવલોક પહોંચતાં પોતાની પ્રતિજ્ઞા સમાપ્ત થઈ બાણી, સોનું
રૂપું, સેનાબાહન, ધનધાન્ય, કનકરત્ન, તથા દરેક કીમતી દ્રવ્ય છોડી (દાનાર્થે) પાધરૂંકરી, દાન દર્ધ,
સીઆલાના પેલા માસમાં પેલે પક્ષે માગસર વદિ ૧૦ ના દિને ઉત્તરાશ્વિનની નક્ષત્રના યોગે દીક્ષા
લેવાનો અભિપ્રાય કર્યો. (૧૦૦૭)

(દોહરો.)

વર્ષાંતે લેનાર છે, દીક્ષા નિર્નવરસાય
તેથી સૂરજ બગતાં, દાનપ્રવ્રત્તિ કરાય ૧ (૧૦૦૮)

પ્રતિદિન સમૌદય થયી, પહોંર એક ન્યાં થાય
એક કોડ આઠે સહસ, સોના મહોર અપાય. ૨ (૧૦૦૯)

વર્ષ એકમાં ત્રણશો, અને અઢપાશી કોડ
એસી હનર મહોરની, સંખ્યા પૂરી નેડ. ૩ (૧૦૧૦)

(૨૩૪)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

વેસમણકુંડલધરા, દેવા લોગંતિયા મહિઙ્ગિયા
 વોહિંતિ ય તિથ્યરં, પળ્લરસ્સુ કમ્મભૂમીસુ. ૪ (૧૦૧૧)
 વંભંમિ ય કપ્પંમિ ય, વોદ્ધુવા કળ્હરાહ્ણો મઙ્ગે
 લોગંતિયા વિમાણા, અદ્ધસુવત્થા અસંખેજ્ઞા. ૫ (૧૦૧૨)
 एते देवणिकाया, भगवं बोहिति जिणवरं वीरं
 सच्चग्गज्जीवहिंयं, अरहं तिथं पव्वत्तेहि. ૬ (૧૦૧૩)

તઓળં સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અભિણિક્ખમણાભિપ્પાયં જાણેત્તા ભવગવહ-વા-
 નમંતર-જાહસિય-વિમાણવાસિણો દેવાય દેવીઓ ય સર્ણં સર્ણં રૂવેહિં, સર્ણં સર્ણં
 જેવત્થેહિં, સર્ણં સર્ણં ચિંચેહિં, સવ્વિઙ્ગીય, સવ્વજુત્તીય, સવ્વલસમુદણં, સયાહં સ-
 યાહં જાણવિમાણાહં દુરુહંતિ; સયાહં સયાહં જાણવિમાણાહં દુરુહિત્તા અહાવાદરાહં પોગ્ગલાહં
 પરિસાહેંતિ, અહાવાદરાહં પોગ્ગલાહં પરિસાહિત્તા અહાસુહુમાહં પોગ્ગલાહં પરિયાહંતિ, અહા-
 સુહુમાહં પોગ્ગલાહં પરિયાહિત્તા ઉદ્ધં ઉપ્પયંતિ, ઉદ્ધં ઉપ્પહિત્તા તાણં ઉક્કિટ્ઠાણં સિગ્ધાણં ચવ-
 લાણં તુરિયાણં દિઘ્વાણં દેગ્ગહણં અહેણં ઉવયમાણા ઉવયમાણા તિરિણં અસંખેજ્ઞાહં વીવસ-
 મુહાહં વીતિક્કમમાણા વીતિક્કમમાણા, જેણેવં જંબૂદીવે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા જેણેવ
 ઉત્તરલ્લસિયકુંડપુરસંણિવેસે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, તેણેવ ઉવાગચ્છિત્તા જેણેવ ઉત્તરલ્લસિયકુંડ-
 પુરસંણિવેસસ્સ ઉત્તરપુરત્થિમે દિસિમાણં તેણેવ જ્ઞાતિ વેગેણ ઉવટ્ઠિયા. (૧૦૧૪)

તઓળં સક્કે દેવિદે દેવરાયા સણિયં સણિયં જાણવિમાણં ઠવેતિ, સણિયં સણિયં વિ-
 માણં ઠવેત્તા સણિયં સણિયં જાણવિમાણાઓ પચ્છોતરતિ, સણિયં સણિયં જાણવિમાણાઓ
 પચ્છોતરિત્તા ઇગંત મવક્કમેતિ, ઇગંત મવક્કમેત્તા મહયા વેડવિણં સમુગ્ધાણ સમોહણતિ,

કુંડળધારી વૈશ્રમણ્ય, વર્ણો લોકાંતિક દેવ
 કર્મભૂમિ પંદર વિષે, પ્રતિભોધે જિનદેવ. ૪ (૧૦૧૧)
 બ્રહ્મકલ્પ સુરલોકમાં, કૃત્ત્વરાજના માંહિ
 અસંખ્યાત લોકાંતિકો-તણા વિમાન કહાય. ૫ (૧૦૧૨)
 એ દેવો જિન વીરને, સમન્નવે એ વાત
 સર્વ જીવહિત તીર્થ જું, પ્રવર્તોવ સાક્ષાત. ૬ (૧૦૧૩)

તે પછી ભગવાનનો નિઃક્રમણાભિપ્રાય જાણીને ચારે નિકાયના દેવો પોતપોતાના રૂપ,
 વેશ, તથા ચિન્હો ધારણ કરી સવળી ઋદ્ધિ, ધૃતિ, તથા બળ સાથે પોતપોતાના
 વિમાનો પર ચડી બાદર પુર્જીયો પવ્વરાવી સૂક્ષ્મ પુર્જીયોમાં પરણુમાવી ગમે ગપડી અત્યંત
 શીઘ્રતા અને ચપળતાવાળી દિવ્ય દેવગતિથી નીચે ઊતરતા તિર્યક લોકમાં અસંખ્યાતા ક્ષીપસમુદ્ર
 ઉદ્ધવધીને જ્યાં જંબૂદીપ છે ત્યાં આવી ક્ષત્રિયકુંડ નગરના ઇશાન કોણમાં ઊતાવળા આવી
 પહોચ્યા. (૧૦૧૪)

સારઆદ શક નામે દેવના ઇંદ્રે ધીમે ધીમે વિમાનને ત્યાં થાપી, ધીમે ધીમે તેમાંથી ઊ-
 તરી, એકાંતે જઈ મોહોટા વૈક્રિય સમુદ્રમાં કરી એક મહાન મણિ-સુવર્ણ-તથા રત્નજડિત,
 શુભ, મનોહર રૂપવાળું દેવચ્છંદક વિકુર્બુ (બનાવ્યું) તે દેવચ્છંદકની વચ્ચોવચ્ચ મધ્યભાગે

અધ્યયન ચોવીશમું.

(૨૩૫)

મહયા વેડગ્વિષ્ણું સમુગ્ધાણું સમોહણિતા, ઇગં મહં ણાનામણિ-નગરયણમત્તિચિત્તં સુમં
 ચારુકંતરૂવં દેવચ્છંદયં વિઙ્ગવતિ; તસ્સણં દેવચ્છંદયસ્સ બહુમજ્જદેસમાણં ઇગં મહં સપાય-
 પીઠં સીહાસણં ણાનામણિકનગરયણમત્તિચિત્તં સુમં ચારુકંતરૂવં વિઙ્ગવહ, વિઙ્ગવિત્તા જૈ-
 નેવ સમણે ભગવં મહાવીરે તેણેવ ઉવાગચ્છતિ; તેણેવ ઉવાગચ્છિત્તા સમણં ભગવં મહાવીરં
 તિક્કલુત્તો આયાહિણં પયાહિણં કરેહ; સમણં ભગવં મહાવીરં તિક્કલુત્તો આયાહિણં પયાહિણં
 કરેત્તા સમણં ભગવં મહાવીરં વંદતિ ણમંસતિ; વંદિત્તા ણમંસિત્તા સમણં ભગવં મહાવીરં
 ગહાય જેણેવ દેવચ્છંદણ, તેણેવ ઉવાગચ્છતિ; ઉવાગચ્છિત્તા સણિયં સણિયં પુરથામિમુહે સી-
 હાસણે ણિસીયાવેહ; સણિયં સણિયં પુરથામિમુહં ણિસીયાવેત્તા સયવાગસહસ્સપાગેહિં તેહે
 હિં અબ્બંગેતિ; અબ્બંગેત્તા ગંધકાસાહણિં ઉલ્લોલેતિ; ઉલ્લોલિત્તા સુદ્ધોદણં મજ્ઞાવેહ; મજ્ઞા-
 વિત્તા જસ્સ ય મુલ્લં સયસહસ્સેહિં તિ પઢોલમિત્તણં પસાહિણં સીતણં ગોસીરત્તચ્છંદણેણં
 અણુલિપતિ; અણુલિપિત્તા હસિ ણિસ્સાસવાત્તવોજ્ઞં વરણગરપટ્ટણુગતં કુસલગરપસંસિતં અ-
 સ્સલાલાપેલવં છેયાપરિયકણગલ્લચ્ચિત્તકમ્મં હંસલક્ષણં પટ્ટણુલં ણિયંસાવેહ; ણિયંસાવેત્તા
 હારં અનુહારં ઊરથં ઇગાવલિં પાલંબ-સુત્તપટ્ટ-મવડ-રણમાલાહ અવિધાવેતિ; અવિધાવેત્તા
 ગંઠિમ-વેઢિમ-પૂરિમ-સંવાતિમેણં મલ્લેણં કપ્પરુક્કમિવ સમાલંકેતિ; સમાલંકેત્તા દોઢંપિ મ-
 હયા વેડગ્વિયસમુગ્ધાણું સમોહણહ; સમોહણિતા ઇગં મહં ચંદપ્પમં સિચિયં સહસ્સવા-
 હિણિં વિઙ્ગવહ-તંજહા, હૈહામિય-ઉસમ-તુરગ-નર-મકર-વિહગ-વાનર-કુંજર-રુદ-સરભ-
 ચમર-સહૂલ-સીહ-વળલય--વિચિત્તવિજાહરમિહુણજુગલ--જંતજોગ--જુત્તં અઘીસહસ્સમા-

એક તેવુંજ રમણીય પાદપીઠિકાસહિત એક મહાન સિંહાસન વિકુર્યું. પછી ન્યાં
 ભગવાન હતા ત્યાં આવીને ભગવાનને ત્રણવાર પ્રદક્ષિણા કરી વાંદી નમી ભગવાનને
 લઈ ન્યાં દેવચ્છંદક હતું ત્યાં આવી ધીમે ધીમે પૂર્વદિશાસામે ભગવાનને સિંહા-
 સનમાં બેસાડ્યા. પછી શતપાક^૧ અને સહસ્ત્રપાક^૨ તૈયાર કરી ગંધકાપાથિક^૩ વસ્ત્રવડે
 હુંધીને પવિત્ર પાણીથી નવરાવી, લક્ષ્મણવાળું થંડું રક્તગોશીર્ષચંદન ઘસી તૈયાર કરી તે-
 નાવડે ભેપન કર્યું. ત્યારબાદ નિશ્વાસના લગારેકવાયુથી ચક્ષાયમાન થનારો, વખણાયલા નક્ષ-
 કે પાટણમાં બનેલાં, ચતુરજનોમાં વખણાયેલાં, ઘોડાની શીણુ જેવાં મનહર, ચતુર કારીગરો-
 એ સોનાથી ખચેલાં, હંસ સમાન સ્વચ્છ બે વસ્ત્રો પહેરાવ્યાં. પછી હાર, અર્ધહાર, ઉસ્થ,
 એકાવળિ, પ્રાલંબ,^૪ સત્રપટ,^૫ મુકટ, તથા રત્નમાળાદિ આભરણો પહેરાવ્યા. પછી જૂદી જૂદી
 જાતની પૂલની માલાઓથી પુષ્પતરૂના માદક સણગાર્યા. પછી છંદ્રે પાછાં બીજવાર દૈર્ઘ્યસ-
 મુદ્ધાત કરી હજાર જણ ઉપાડી શકે એવી એક મહાન ચંદ્રપ્રભા નામે શિખિકા^૬ વિકુર્વી. એ
 શિખિકાનું વર્ણન આ પ્રમાણે છે:-એ શિખિકા ધ્વજામૃગ,^૭ બળદ, ઘોડા, નર, મગર, પક્ષી, વાનર,
 હાથી, રૂઝ,^૮ સરભ, ચમરીગાય, વાઘ, સીંહ, વનની લતાઓ, તથા અનેક વિદ્યાધરયુગ્મના
 યંત્રયોગે કરી યુક્ત હતી તથા હજારો તેજરાશિઓથી ભરપૂર હતી, રમણીય અને જગ-
 જગાયમાન હજારો ચિત્રામણોથી ભરપૂર અને દેદીપ્યમાન અને આંખથી સામે નહિ જોઈ શકાય
 તેવી હતી, અનેક મોતીઓથી વિરાજિત સુવર્ણમય પ્રતરવાળી હતી, તથા જૂળતી મોતી-

૧-૨- શો તથા હજાર ઔષધિઓના પાકથી થયેલ. ૩ સુગંધવાસિત અને પીત્તારબદ્ધ
 ૪ લંબાયમાન માળા ૫ કંદેાર. ૬ પાદખી. ૭ શાહામૃગ. ૮ અષ્ટાપદ

(૨૩૬)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

લિણીયં સુણિરુવિતમિસિમિસિતરુવગસહસ્સકલિયં હસિભિસમાણં ચદરુહોયણલેસં સુ-
ત્તાહં મુત્તજાલંતરોપિયતવજીયપયરલંબૂણં પલંબંતમુત્તદામં હારદુહારમૂસણસમોણયં અહિય-
વેચ્છણિજં પડમકયમત્તિચિત્તં ણાણાલયમત્તિવિરહયં સુમં ચારુકેતરૂવં ણાણામણિપંચવળ્લ
ઘંટાપઢાથપરિમંઢિયગસિહરં પાસાદીયં દરિસણીયં સુરૂવં । (૧૦૧૫)

સીયા ઉવળીયા જિણ, વરસ્સ જરમરણવિણ્ણમુક્કસ્સ	
ઉવસંતમહ્ણદામા, જલથલયં દિવ્વકુસુમેહિં ।	૧
સિવિયાહ મજ્જયારે, દિવ્વં વરરયણરૂચ્ચેવતિયં	
સીહાસણં મહરિહં, સપાદપીઢં જિણવરસ્સ ।	૨
આલહ્યમાલમંડે, માસુરબોદી વરામરણધારી	
ખોમયવથણિયથે, જસ્સય મોહં સયસહસ્સં ।	૩
હુટ્ટેણ મત્તેણં, અજ્જવસાણેણ સોહ્ણેણ જિણો	
લેસાહિ વિસુજ્જંતો, આરુહં ઉત્તમં સીયં ।	૪
સીહાસણે ણિવિટ્ટો, સક્કીસાણાય દોહિ પાસેહિં	
વીયંતિ ચામરાહિં, મણિરયણવિચિત્તદંઢાહિં ।	૫
પુવ્વિં ઉક્ખિત્તા માણુસ્સેહિં સા હરુરોમપુલ્લહિં	
પચ્છા હવંતિ દેવા, સુરઅસુરા ગરુલ્લામિદા ।	૬

ઓની માળા, હાર, અર્દ્ધહાર, વગેરા ભૂષણોથી શોભતી હતી, અતિશય દેખવા લાયક હતી, પદ્મલતા, અશોકલતા, વગેરા અનેક લતાઓથી ચિત્રિત હતી, શુભ તથા મનોહરઆકારવાળી હતી, અનેક પ્રકારની પંચવર્ણી મણિઓવાળી ઘંટા તથા પતાકાવડે શોભીતા અથભાગવાળી હતી તથા મનોહર, દેખવાલાયક અને સુંદરઆકારવાળી હતી. (૧૦૧૫)

(આર્થા છંદ.)

જરમરણમુક્ત જિનવર-માટે શિષિકા તિહાં ભળી આવી;	
જળથળજ દિવ્ય પુષ્પની, માળાઓ જૂલતી ઠાવી.	૧
શિષિકાના વચગાલે, થાપ્યું છે રત્નરૂપ જળહળતું;	
સિંહાસન બહુ કીમતી, પદપીઠસંહિત જિનવરતું.	૨
માળા મુકુટ વગેરા, ઉત્તમ ભૂષણ ધરી પ્રકાશિ થઈ,	
લાખ મૂળના ઉત્તમ, દૌામિક વસ્ત્રો પહેરી કરી.	૩
મે હપવાસ કરીને, પવિત્ર પરિણામ સાથ જિનદેવ,	
શુભ લેસ્થાએ ચડતા, શિષિકા ઊપર ચડે દેવ.	૪
સિંહાસન પર મેશે, મે પડમે શકને ઈશાન રહી	
મણિરત્નહંડવાળા, આમર ઢાલે સ્વહાથ ગ્રહી.	૫
પેળાં તે શિષિકાને, ઊપાડે માણુસો સહર્ષ થઈ,	
તે પછી સુર અસુર ગરૂડ, નાગ ઊપાડે સુસજ્જ રહી.	૬

અધ્યયન ચોવીશમું.

(૨૩૭)

પુરબો સુરાવહંતી, અસુરા ડુળ દાહિણંમિ પાસંમિ
અવરે વહંતિ ગરુલા, નાગા પુળ ઉત્તરે પાસે । ૭

વળસંડં વહુસુમિયં, પડમસરો વા જહા સરયકાલે
સોહદ કુસુમભરેખં, ઇય ગગનતલં સુરગણેહિં । ૮

સિદ્ધત્થવળં વ જહા, કગિયારવળં વ ચંપયવળં વા
સોહદ કુસુમભરેખં, ઇય ગગનતલં સુરગણેહિં । ૯

વરપડહ-ભેરિ-જાહરિ-સંલ-સયમહસ્તિપહિ વરેહિં
ગગનતલે ધરણિતલે, તુરિયગિણાઓ પરમરમ્મો । ૧૦

તતવિતયં ઘળસુસિરં આડજં ચઝવિહં વહુવિહીયં
વાયંતિ તત્થ દેવા વહુહિં આળટ્ઠગત્તણિં ૧૧ (૧૦૧૬)

તેળં કાલેળં, તેળં સમણં, જે સે હેમંતાળં પઢમે માસે પઢમે પવલે મગ્ગસિરવહુલે,
તસ્સણં મગ્ગસિરવહુલસ્સ દસમીપક્ષેણં સુઢવણં દિવસેણં વિજણં સુદુરેણં હત્થુત્તરાણ-
વલ્લસેણં જોગોવગંતેણં પાર્હિણગામિણીણ છાયાણ વિચિત્તાણ પોરિસીણ છટ્ટેણં ભરેણં અપાણણં
પૂગસાઢગ માયાણ ચંદપ્પહાણ સિલિયાણ સહસ્સવાહિણીણ સદેવમણુયાસુરાપરિસાણ સમન્નિજ્ઞ-
માણે સમન્નિજ્ઞમાણે ઉત્તરવલ્લિયકુંડુરસંખિલેસસ્સ મઝ્ઝંમઝ્ઝેણં ગિગચ્છિસા જેણેવ નાયસંડે

પૂર્વ દિશાએ દેવો, દક્ષિણમાં અસુર ઊંચકે શિખિકા
પશ્ચિમ બાજુ ગરુડો, નાગ રહે ઉત્તરે ધરતા. ૭

ગગન બિરાજે દેવથી, શોભે પૂલેલું જેમ વનખંડ
અથવા શરદ ઋતુમાં, પક્ષાકર પક્ષ વિકસંત. ૮

ગગન બિરાજે દેવથી, શોભે સરસવતું જેમ વનખંડ.
કશિયર કે ચંપકતું વન શોભે પુષ્પ વિકસંત.

પડહ ભેરિને ઝાલર શબ્દાદિક લાખ વાજિયાં વાળં
ગગનતળ ધરણિતળમાં, અવાજ પસર્યા અતિ ઝાઝા. ૧૦

તત વિતત ધન શુધિર એ, ચારે જાતિતણા બહુ વાળં
નાટક સાથે દેવો, વળડખા વલગિયા ઝાઝા ૧૧ (૧૦૧૬)

તે કાલે તે સમયે શીયાળાના પ્રથમમાસે પ્રથમપક્ષે માગસર વદિ ૧૦ના સુવતનામના દિને
વિનયમુહૂર્તે ઉત્તરાશલ્યુની નક્ષત્રનો યોગ આવતાં પૂર્વમાં છાયા વળતાં છેલ્લા પહોરમાં પાણી
બગરના બે અપવાસે એક પોતાનું વસ્ત્ર ધારી સહસ્રવાહિની ચંદ્રપ્રભા નામની શિખિકા ઊપર
ચઢી દેવ મનુષ્ય તથા અસુરોની પર્વદાઓ સાથે ચાલતા ચાલતા ક્ષત્રિયકુંડપુર સંનિવેશના મધ્યમાં
થઈને ન્યાં માતાખંડ નામે ઉદ્યાનહતું ત્યાં ભગવાન આવ્યા. આવીને ધીમે ધીમે ભૂમિથી એક
હાથ ઊંચી શિખિકા સ્થાપી ધીમે ધીમે તેમાંથી ઉતર્યા. ઊતરીને ધીમે ધીમે પૂર્વાભિમુખ

(૨૩૮)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

વડાણે તેણેવ ડવાગચ્છહ; ડવાગચ્છતા હૈસિરયણિપ્પમાણં અચ્છોપ્પેણં મૂમિભાગેણં સણિયં સ-
 ણિયં ચંદપ્પમં સિવિયં સહસ્સવાહિણં ઠવેહ; ઠકેરા સણિયં ચંદપ્પમાણો સિવિયાઓ સહસ્સ-
 વાહિણીઓ પચ્ચોચરહ; પચ્ચોચરિરા સણિયં સણિયં પુરત્થાભિમુહે સીહાસગે ણિસીયેહ; આભ-
 રણાલકારં ડમુયહ; તઓણં વેસમણે દેવે જંતુવાયપણિં સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ હંસ-
 લક્ષણેણં પઢેણં આભરણાલંકારં પઢિચ્છહ; તઓણં સમણે ભગવં મહાવીરે દાહિણેણં દાહિણં,
 વામેણં વામં પંચમુટ્ટિયં લોયં કરેહ; તઓણં સક્કે દેવિંદે દેવરાયા સમણસ્સ ભગવઓ મહા-
 વીરસ્સ જંતુવાયપણિયે વવરામયેણં થાલેણં કેસાહં પઢિચ્છહ; પઢિચ્છિત્તા “અણુજાણેસિ મંતે”
 સિ કહુ સ્ત્રીરોયસાયરં સાહરહ; તઓણં સમણે ભગવં મહાવીરે દાહિણેણં દાહિણં, વામેણં વામં
 પંચમુટ્ટિયં લોયં કરેરા સિદ્ધાણ ણમોક્કારં કરેહ; કરેરા “સઘ્વં મે અકરણિજં પાવકમ્મં”
 તિ કહુ સામાહ્યં ચરિતં પઢિવજ્જહ; સામાહ્યં ચરિતં પઢિવજ્જેરા દેવપરિસં ચ મણુયપરિસં
 ચ આલેક્ષચિત્તમૂય મિવ દુવેહ. (૧૦૧૭)

દિવ્વો મણુસ્સગોસો, તુરિચ્છણિયાઓ ય સક્કવયણેગ
 ચિપ્પામેવ ણિલુક્કો જાહે પઢિવજ્જહ ચરિતં ૧

પઢિવજ્જિતુ ચરિતં, અહોણિસિં સઘ્વપાણમૂતહિતં
 સાહુદુ લામપુલયા પયયા દેવા નિસામંતિ. ૨ (૧૦૧૮)

તઓણં સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ સામાહ્યં સ્વાઓવસમિયં ચરિતં પઢિવજ્જસ્સ મ-
 ણપજ્જવણાણે ણામં ણાણે સમુપ્પન્ને; અદ્ધાહ્જ્જેહિં દીવેહિં, દોહિય સમુદ્દેહિં સણીણં પંચેદિયાણં
 પજ્જતાણં વિયસમણસાણં મણોગયાહં માવાહં જાણેહ; (૧૦૧૯)

સિંહાસન પર બેસી આભરણુ-અલંકાર ઉતારવા લાગ્યા. ત્યારે વૈશ્રવણુ દેવે ગોદોહાસને રહી
 સદ્દેવસ્થામાં ભગવાનના તે આભરણાલંકાર ગ્રહણુ કર્યા. પછી ભગવાને જમણા હાથથી
 જમણા અને ડાબા હાથથી ડાબા કેશોનો પંચમુટ્ટિથી લોચ કર્યો. ત્યારે શકુ દેવંદ્રે ગોદો
 હાસને રહી ભગવાનના તે વાલ હીરાના થાલમાં ગ્રહણુ કરીને ભગવાનને જણાવીને
 ક્ષીરસમુદ્રમાં પહોચાડ્યા. એ પ્રમાણે ભગવાને લોચ કર્યો પછી સિંહોને નમસ્કાર કરી
 “મારે કંઈ પણ પાપ નહિ કરવું” એમ ઠરાવ કરી સામાયિકચારિત્ર સ્વીકાર્યું. એ વેલા દેવો તથા
 મનુષ્યોની પર્યદાઓ ચિત્રામણુની માફક (ગડબડ રહિતપણે સ્તમ્ભ) બની રહી (૧૦૧૭)

જિનવર ચારિત્ર લેતાં, ઇંદ્ર વચનથી તતક્ષણે સ્થળા
 દેવ મનુષ્ય અવાન્તે, તેમજ વાણિય બંધ રહ્યા. ૧

જિનવર ચારિત્ર લેતાં, હમેશ સૌ પ્રાણુ ભૂત હિત કર્તા;
 હર્ષિત પુલકિત થઈને, સાવધ થઈ દેવતા સુણતા. ૨ (૧૦૧૮)

એ રીતે ભગવાને ક્ષાયોપશમિક સામાયિકચારિત્ર લીધા પછી તેમને મનપર્યવચ્ચાન
 ઉત્પન્ન થયું; તેથી અટી દ્રીપ તથા બે સમુદ્રના પર્યાપ્ત અને વ્યક્તમનવાળા સમિ પચેદ્રિ-
 યોના મનોગત ભાવ જાણવા લાગ્યા. (૧૦૧૮)

અધ્યયન ચોથીશમું.

(૨૩૯)

તઓળં સમણે ભગવં મહાવીરે પવ્વહતે સમાગે મિત્તણ હસયણસંઘધિવગ્ગં પહિવિસજ્જે-
તિ, પાહવિસજ્જિયા તઓળં હમં ય્યારૂવં અભિગ્ગહં અભિગિગ્ગહૂ “ બારસવાસાહં વોસટ્ટકાપ્પ
ચ્ચાદેહે જે કેહ્ ઉવસગ્ગા સમુપ્પજ્જંતિ, તંજહા;—દિઘ્વા વા, માણુસા વા, તેરિચ્છિયા વા,—તે
સઘ્વે ઉવસગ્ગે સમુપ્પજ્જે સમાગે સમ્મં સહિસ્સામિ સ્ખમિસ્સામિ અહિયાસહિસ્સામિ ।” (૧૦૨૦)

તઓળં સમણે ભગવં મહાવીરે હમેયારૂવં અભિગ્ગહં અભિગિહિત્તા વોસટ્ટકાપ્પ ચ્ચા-
દેહે દિવસે સુહુસાસેસે કુમ્મારગામં સમણુપરો । (૧૦૨૧)

તઓળં સમણે ભગવં મહાવીરે વોસટ્ટચ્ચાદેહે અણુત્તરેણં આલપ્પણં, અણુત્તરેણં વિહારેણં,
પુવં સંજમેણં, પગ્ગહેણં, સંવેરેણં, તવેણં, ધંભચ્ચેરવાસેણં, સંતીપ્પ, મોત્તીપ્પ, ભુટ્ઠીપ્પ, સમિતીપ્પ,
ગુત્તીપ્પ, ઠાળેણં, કમ્મેણં, સુચરિયફલેણવાણમુત્તિમગ્ગેણં અપ્પાણં ભાવેમાણે વિહરહૂ । (૧૦૨૨)

પવં વા વિહરમાણસ્સ જે કેહ્ ઉવસગ્ગા સમુપ્પજ્જિસુ—દિઘ્વા વા, માણુસા વા, તે
ચિચ્છિયા વા, તે સઘ્વે ઉવસગ્ગે સમુપ્પણે સમાગે, અણાહલે, અઘ્વાહિતે, અદીળમાણસે તિવિહ
મળવળળકાયગુરો સમ્મ સહહૂ સ્ખમહૂ તિતિક્કલ્હૂ અહિયાસેહૂ । (૧૦૨૩)

તઓળં સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ પ્પતેણં વિહારેગં વિહરમાણસ્સ બારસ વાસા વિ-
તિક્કંતા; તેરસમસ્સ વાસસ્સ પરિયાપ્પ વટ્ટમાગસ્સ, જે સે ગિમ્મહાણં દોચ્ચે માસે ચ્ચત્થે પક્કલે
વહ્સાહસુહ્વે—તસ્સણં વહ્સાહસુહ્વસ્સ દસમીપક્કલેણં, સુવ્વપ્પણં દિવસેણં, વિજ્જણં સુહુસેણં,
હુત્થુત્થારાહિં ણક્કલ્લેણં જોગોવગતેણં, પાર્હિણગામિણીપ્પ હાયાપ્પ, વિચાપ્પ પોરિસીપ્પ, જંભિય-

પછી પ્રવ્રજિત થએલા ભગવાને મિત્ર, માતિ, સગા, તથા સંબંધિઓને વિસર્જિત
કરી એવો અભિગ્રહ લીધો કે “ બાર વર્ષ લગી હું કાયાની સાર સંભાલ નહિ કરતાં જે
કંઈ દેવ મનુષ્ય કે તિર્યંચોતરસ્થી ઉપસર્ગો થશે, તે બધા રૂડી રીતે સહીશ, ખમીશ અને
આહિયાશીશ. (૧૦૨૦)

આવો અભિગ્રહ લઈ શરીરની મમતાથી રહિત થયા થકા એક મુહૂર્તે જેટલો દિવસ હોતાં
કુમ્ભાર ગામે આવી પહોંચ્યા. (૧૦૨૧)

પછી ભગવાન ઉત્કૃષ્ટ આલય, ઉત્કૃષ્ટ વિહાર, તેમજ તેવાજ સંયમ, નિયમ, સંવર, તપ
બ્રહ્મચર્ય, ક્ષાંતિ, ત્યાગ, સંતોષ, સમિતિ, યુષ્તિ, સ્થાન, કર્મ, તથા રૂડા ફળવાળા નિર્વાણુ
માર્ગવડે પોતાને ભાવતા થકા વિચરવા લાગ્યા. (૧૦૨૨)

એમ વિચરતાં જે કંઈ દેવ મનુષ્ય તથા તિર્યંચોતરસ્થી ઉપસર્ગ થયા તે સર્વે ભગવાને
સ્વચ્છ ભાવમાં રહી અણુપીડાતાં અદીનમન ધરી મનવચનકાયાએ યુષ્ત રહી સમ્યક્ રીતે સભ્યા
ખમ્યા તથા આહિઆશ્યા. (૧૦૨૩)

આવી રીતે વિચરતાં ભગવાનને બાર વર્ષ વ્યતિક્રમ્યા. હવે તેરમા વર્ષની અંદર બિના-
બાના બીજા માસે બીજે પક્ષે વૈશાખ સુદિ ૧૦ ના સુવત નામના દિને વિનયમુહૂર્તે ઉત્તરા-
શક્યુનીના યોગે પૂર્વદિશાએ છાયા વળતાં છેલ્લે પહોરે જંભિકગામનગરની બાહરે ઋણુવાસિકા
નદીના ઉત્તર કિનારે શ્યામાક ગાથાપતિના કર્પણુ સ્થળમાં વ્યાવૃત્ત નામના ચૈત્યના ઇશ્વાનકાણુમાં

(૨૪૦)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

ગામસ્સ ળગરસ્સ બહિયા, ળદીંણ ઉઝ્જુવાલિયાં ઉત્તરે કૂલે, સામાગસ્સ ગાહાવહસ્સ કઠ્ઠક-
રણંતિ, વેયવરાસ્સ ચેદ્ધયસ્સ ઉત્તરપુરત્થિમે દિસીમાણ, સાલરુક્ખસ્સ અદૂરસામેતે, ઉક્કુહંયસ્સ
ગોદોહિયાં આયાવળાં આયાવેમાળસ્સ છટ્ટેણં મત્તેજં અપાળણં ઉઙ્ગજાણું-અહોસિરસ્સ
ઝ્ઞાણકોટ્ટોવગયસ્સ સુક્કઝ્ઞાણંતરિયાં વટ્ટમાળસ્સ નિવ્વાણે કલિણે પઢિપુણે અવ્વાહણે ળિ-
રાવરણે અણંતે અણુત્તરે કેવલવરણાણદંસણે સમ્મુપ્પણે । (૧૦૨૪)

સે મયવં અરહા જિણે જાણે કેવલી સવ્વણ્ણ સવ્વભાવદરિસી સદેવમણ્યાસુરસ્સ લો-
યસ્સ પજ્જાણે જાણહ, તંજહા;-આગતિં, ગતિં, ઠિતિં, ચવળં, ઉવવાયં, મુત્તં, પીયં, કંઠં, પઢિ-
સેવિયં, આવીકમ્મં, રહોકમ્મં, લવિયં, કહિયં, મળોમાળસિયં, સવ્વલોણે સવ્વજીવાણં સવ્વ-
ભાવાહં જાણમાણે પાસમાણે એવંણે વિહરહ । (૧૦૨૫)

જણં દિવસં સમળસ્સ મળવઓ મહાવીરસ્સ ળેવ્વાણે કલિણે જાવ સમુપ્પણે, તણ્ણં
દિવસં મળવળહ-વાળમંતર-જોહસિય-વિમાળવાસિ-દેવેહિ ય દેવીહિ ય ઉવ્વયંતહિ ય જાવ
ઉપ્પિજલગભૂણ્યાવિ હોત્થા । (૧૦૨૬)

તઓણં સમળે મળવં મહાવીરે ઉપ્પણ્ણાણદંસળધરે અપ્પાણં ચ લોગં ચ અભિસમેક્ખ
પુવ્વં દેવાણં ધમ્મ માહક્ખતિ; તઓ પચ્છા મણુસ્સાણં (૧૦૨૭)

તઓણં સમળે મળવં મહાવીરે ઉપ્પણ્ણાણદંસળધરે ગોયમાહ્ણં સમળાણં ળિમ્મંથાણં
પંચ મહવ્વયાહં સમાવળાહં છઙ્ગીવનિકાયાહં આહક્ખહ, માસહ, પરુવેહ; તંજહા;-પુઢવિકાણે
જાવ તસકાણે । (૧૦૨૮)

શાળટ્ટક્ષની પાસે અર્ધા ઊભા રહી ગોદોહિકા આસને આતાપના કરતાં થકાં તથા પાણીવગરના
મે ઉપવાસે નંધાઓ ઊંચી રાખી માથું નીચે ઘાલી ધ્યાનક્રોષ્ટમાં રહેતાં થકાં શુક્રધ્યાન-
માં વર્તતાં છેવટનું સંપૂર્ણ પ્રતિપૂર્ણ અન્યાહત નિરાવરણ અનંત ઉત્કૃષ્ટ કેવળજ્ઞાન તથા કેવળ-
દર્શન ઊપતું. (૧૦૨૪)

હવે ભગવાન અર્હત જિન, કેવલી, સર્વજ્ઞ, સર્વભાવદર્શી, થઈ દેવ મનુષ્ય તથા અસુ-
રપ્રધાન (આખા) લોકનાં પર્થિય જાણુતા લાગ્યા એટલે કે તેની આગતિ-ગતિ, સ્થિતિ-અ-
વન, ઉપપાત, આધુપીધું, કરેલું કારવેલું, પ્રગટકામ, છાનાકામ, બોલેલું કહેલું કે મનમાં રાખે-
લું, એમ આખા લોકમાં સર્વ જીવોના સર્વભાવ જાણુતા દેખતા થકા વિચરવા
લાગ્યા. (૧૦૨૫)

જે દિને ભગવાનને કેવલજ્ઞાન દર્શન ઊપનાં, તે દિને ભવનપત્યાદિ આરે જાતના દેવદ-
વીઓ આવતાં જતાં આકાશ દેવમય તથા ધોલું થઈ રહ્યું. (૧૦૨૬)

એ રીતે ઊપજેલા જ્ઞાનદર્શનને ધરનાર ભગવાને પોતાને તથા લોકને સંપૂર્ણપણે જોધ-
ને પડેલાં દેવોને ધર્મ કહી સંભળાવ્યો અને પછી મનુષ્યોને. (૧૦૨૭)

પછી ઊપજેલા જ્ઞાનદર્શનના ધરનાર શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે ગૌતમીદિક શ્રમણ નિર્મ-
યોને ભાવના સહિત પાંચ મહાવ્રત તથા પૃથિવીકાય વગેરે છ જીવનિકાય કહી જાણાવ્યા (૧૦૨૮)

અધ્યયન ચોપાઈશમું.

(૨૪૧)

પદમં મંતે મહદ્વરં, પચ્ચક્ષામિ સઙ્ગં પાણાદ્વાયં; સે સુદુમં વા, વાયરં વા, તસં વા, થાવરં વા, ણેવ સઙ્ગં પાણાદ્વાયં કરેજ્જા (૩), જાવજ્જીવાપ્પં તિવિહંતિવિહેણં મણસા વથસા કાયસા । તસ્સ મંતે પઠિક્કમામિ, નિંદામિ, ગરિહામિ, અપ્પાણં વોસિરામિ । ૧૦૨૯

તસ્સિ.ગાઓ પંચ ભાવનાઓ મવંતિ:-(૧૦૩૦)

તથિયા પદમા ભાવના:-હરિયાસમિપ્પં સે ણિમંથે, ણો અણહરિયાસમિપ્પં ત્તિ; કેવલી ચૂયા-અણહરિયાસમિતે ણિમંથે પાણાદ્વાયં (૪) અમિહ્ણેજ્જ વા, વરોજ્જ વા, પરિયાવેજ્જ વા, લે-સેજ્જ વા, ઉદ્ધવેજ્જ વા । હરિયાસમિપ્પં સે ણિમંથે, ણો હરિયાસમિપ્પં ત્તિ પદમા ભાવના । (૧૦૩૧)

અહાવરા દોઢા ભાવના:-મણં પરિજાણાદ્વાયં સે ણિમંથે; જેય મણે પાવપ્પં સાવજ્જે સ-કિરિપ્પં અપ્પહયકરે હેયકરે મેયકરે અધિકરણિપ્પં પાડસિપ્પં પરિતાવિતે પાણાતિવાદિતે ભૂતો-વચ્ચાતિપ્પં, તહપ્પગારં મણં ણો પધારેજ્જા । મણં પરિજાણાતિ સે ણિમંથે; જેય મણે અપાવતે તિ દોઢા ભાવના । (૧૦૩૨)

અહાવરા તઢા ભાવના:-વત્તિ પરિજાણાતિ સે ણિમંથે; જાય વત્તી પાવિયા સાવજ્જા સકિરિયા જાવ ભૂતોવચ્ચાદ્વાયં તહપ્પગારં વહં ણો ઉચ્ચરિજ્જા । વહં પરિજાણાદ્વાયં સે ણિમંથે; જાય વહં અપાદિય ત્તિ તઢા ભાવના । (૧૦૩૩)

(પાંચ પાંચ ભાવનાસહિત પાંચ મહાવ્રત.)

પહેલું મહાવ્રત:-હે ભગવાન, હું સર્વ પ્રાણાતિપાત ત્યાગ કરું છું:-તે એ રીતે કે સૂક્ષ્મ કે બાદર, તસ કે સ્થાવર જીવનો યાવન્જીવપર્યંત મનવચનકાયાએ કરી ત્રિવિધે ત્રિવિધે પોતે ધાત ન કરીશ, ખીજા પાસે ન કરાવીશ અને કરતાને રહું ન માનીશ તથા તે જીવધાતને પઠિક્કમું છું, નિંદું છું, ગરહું છું અને તેવા સ્વભાવને વોસરાવું છું (૧૦૨૯)

તેની આ પાંચ ભાવનાઓ છે:- (૧૦૩૦)

ત્યાં પેલી ભાવના એ કે મુનિએ ઈર્ષ્યાસમિતિ સહિત થઈ વર્તવું પણ સહિત થઈ ન વર્તવું. કારણ કે કેવળજ્ઞાની કહે છે કે જે ઈર્ષ્યાસમિતિ સહિત હોય તે મુનિ પ્રાણાદિકનો ધાત વગેરે કરતો રહે છે. માટે નિર્ઐથે ઈર્ષ્યાસમિતિથી વર્તવું એ પેલી ભાવના. (૧૦૩૧)

ખીજી ભાવના એ કે નિર્ઐથ મુનિએ મન ઝોલખવું. એટલે કે જે મન પાપ ભરેલું, સદોષ, (ભૂડી) ક્રિયા સહિત, કર્મ બંધકારિ, છેદ કરનાર, ભેદ કરનાર, કલહકારક, પ્રદોષ ભરેલું, પરિતપ્ત, તથા જીવ-ભૂતનું ઉપધાતક હોય-તેવા મનને નહિ ધારવું. એમ મન જાળીને પાપસહિત મન ધારવું એ ખીજી ભાવના. (૧૦૩૨)

ત્રીજી ભાવના એ કે નિર્ઐથે વચન ઝોલખવું એટલે કે જે વચન પાપ ભરેલું, સદોષ, (ભૂડી) ક્રિયાવાળું, યાવત ભૂતોપધાતક હોય-તેવું વચન નહિ ઉચ્ચરવું. એમ વચન જાળીને પાપસહિત વચન ઉચ્ચરવું એ ત્રીજી ભાવના. (૧૦૩૩)

(૨૪૨)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષા-તર.

અહાવરા ચતુર્થા ભાવના.—આયાણમંડળિક્ષેવણાસમિષ્ણુ સે ગિમ્ગંથે, જો અનાયાણમંડળિક્ષેવણાસમિષ્ણુ ગિમ્ગંથે; કેવલી વૂયા—આયાણમંડળિક્ષેવણાસમિષ્ણુ ગિમ્ગંથે પાળાઈ મૂયાઈ જીવાઈ સત્તાઈ અભિહળેજ્જ વા જાવ ઉદ્ધેજ્જ વા । આયાણમંડળિક્ષેવણાસમિષ્ણુ સે ગિમ્ગંથે, જો આયાણમંડળિક્ષેવણાસમિષ્ણુ સ્તિ ચતુર્થા ભાવના । (૧૦૩૪)

અહાવરા પંચમા ભાવના.—આલોહ્યપાણમોઈ સે ગિમ્ગંથે, જો અનાલોહ્યપાણમોઈ; કેવલી વૂયા—અનાલોહ્યપાણમોયણમોઈ સે ગિમ્ગંથે પાળાઈ અભિહળેજ્જ વા જાવ ઉદ્ધેજ્જ વા । તમ્હા આલોહ્યપાણમોયણ મોઈ સે ગિમ્ગંથે, જો અનાલોહ્યપાણમોઈ સ્તિ પંચમા ભાવના । (૧૦૩૫)

પુત્તાવતાવ મહવ્વણ સમ્મં કાણ્ણ ફાસિષ્ણુ પાલિષ્ણુ તીરિષ્ણુ કિદ્ધિતે અવદ્ધિતે આણાપ આરહિષ્ણુ યાવિ ભવતિ । (૧૦૩૬)

પઢમે મંતે મહવ્વણ પાળાઢવાયાઓ વેરમ્મં । (૧૦૩૭)

અહાવરં દોચં મહવ્વય;—પચ્ચક્ખામિ સવ્વં મુસાવાયં વતિદોસં;—સે કોહાવા, લોહાવા, મયાવા, હાસાવા, જેવ સયં મુસં માસેજ્જા, નેવજ્જેણં મુસં માસાવેજ્જા, અણ્ણં પિ મુસં માસંતં જ સમણ્ણજ્જાણ્ણજ્જા, તિવિહં તિવિહેણં, મણસા વયસા કાયસા, તરુણ મંતે પઢિક્કમામિ જાવ વોસિરામિ । (૧૦૩૮)

તરિસમાઓ પંચ ભાવનાઓ ભવંતિ:— (૧૦૩૯)

ચોથી ભાવના એકે નિર્ચયે ભંડોપકરણ લેતાં રાખતાં સમિતિ સહિત યદ્ય વર્તવું પણ રહિતપણે ન વર્તવું. કેમકે કેવલી કહે છે કે આદાનભાંડનિક્ષેપણાસમિતિ—રહિત નિર્ચય પ્રાણાદિકનો ધાત વગેરા કરતો રહે છે. માટે નિર્ચયે તે સમિતિસહિત યદ્ય વર્તવું એ ચોથી ભાવના. (૧૦૩૪)

પાંચમી ભાવના એ કે નિર્ચયે આહારપાણી જેમને વાપરવા, વગર જેએ ન વાપરવા. કેમકે કેવલી કહે છે કે વગર જેએ આહારપાણી વાપરનાર નિર્ચય પ્રાણાદિકનો ધાત વગેરા કરે. માટે નિર્ચયે આહારપાણી જેમને વાપરવા, નહિ કે વગર જેમને, એ પાંચમી ભાવના. (૧૦૩૫)

એ ભાવનાઓથી મહાવ્રત રૂઢી રીતે કાયાએ સ્પર્શિત, પાલિત, પારખાડેલું, કીર્તિત, અવસ્થિત અને અને આજ્ઞા પ્રમાણે આરાધિત થાય છે. (૧૦૩૬)

એ પહેલું પ્રાણાતિપાત વિરમણ ૩૫ મહાવ્રત છે. (૧૦૩૭)

ખીજું મહાવ્રત:—“ સત્તણ્ણં મુપવાદરૂપ વચ્ચનદોષ સાગ કરુંછું. એટલે કે ક્રોધ, લોભ, ભય, કે હાસ્યથી યાવજ્જીવ પર્યંત ત્રિવિધે ત્રિવિધે એટલે મનવચ્ચનકાયાએ કરી મૃયાભાવણ કરું નહિ કરાવું નહિ અને કરતાને અનુમોહું નહિ; તથા તે મૃયાભાવણને પડિકમુંછું નિંદુંછું, ગદુંછું અને તેના સ્વભાવને વોસરાવુંછું. ” (૧૦૩૮)

તેની આ પાંચ ભાવનાઓ છે:— (૧૦૩૯)

અધ્યયન ચોવીશમું.

(૨૪૩)

તથિમા પદમા ભાવના:-અણુવીહભાસી સે ગિમ્ગંથે, ણો અણુવીહભાસી; કેવલી ચા-અણુવીહભાસી સે ગિમ્ગંથે સમાવદેજ્ઞા મોસં વચણા. અણુવીહભાસી સે ગિમ્ગંથે, ણો અણુવીહભાસી સિ પદમા ભાવના । (૧૦૪૦)

અદાવરા દોષ્ઠા ભાવના:- કોહં પરિજાણાહ સે ગિમ્ગંથે, ણો કોહણે સિયા; કેવલી ચૂયા કોહપ્પત્તે કોહી સમાવદેજ્ઞા મોસં વચણા. કોહં પરિજાણાહ સે ગિમ્ગંથે, ણય કો-હણે સિયત્તિ દોષ્ઠા ભાવના । (૧૦૪૧)

અદાવરા તદ્ધા ભાવના:-લોમં પરિજાણાહ સે ગિમ્ગંથે, ણો ચ લોમણે સિયા; કેવલી ચૂયા-લોમપત્તે લોમી સમાવદેજ્ઞા મોસં વચણા. લોમં પરિજાણાહ સે ગિમ્ગંથે, ણો ચ લોમણા સિયત્તિ તદ્ધા ભાવના । (૧૦૪૨)

અદાવરા ચડથા ભાવના:-ભયં પરિજાણાહ સે ગિમ્ગંથે, ણો ભયમીરુપ સિયા; કેવલી ચૂયા-ભયપત્તે મીરુ સમાવદેજ્ઞા મોસં વચણા. ભયં પરિજાણાહ સે ગિમ્ગંથે, ણો ભયમીરુ સિયા । ચડથા ભાવના । (૧૦૪૩)

અદાવરા પંચમા ભાવના:-હાસં પરિજાણાહ સે ગિમ્ગંથે, ણો ચ હાસણા સિયા; કેવલી ચૂયા-હાસપત્તે હાસી સમાવદેજ્ઞા મોસં વચણા. હાસં પરિજાણાહ સે ગિમ્ગંથે, ણો ચ હાસણા સિય સિ પંચમા ભાવના । (૧૦૪૪)

પ્રત્તાવતાવ મહવ્વપ સમ્મં કાણ્ણ ફાલ્લિણ જાવ અણાણ આરાહિત્તે યા વિ ભવતિ । દોષ્ઠં મંતે મહવ્વચં (૧.૪૫)

ત્વાં પેલી ભાવના આ:- નિર્ગંથે વિમાસીતે બોલવું, વગરવિચારેથી ન બોલવું. કેમકે કેવળી કહે છે કે વગર વિમાસે બોલનાર નિર્ગંથ મુખા વચન બોલી જાય. માટે નિર્ગંથે વિમાસીતે બોલવું, નહિ કે વગર વિમાસે. એ પેલી ભાવના. (૧૦૪૦)

બીજી ભાવના એ કે નિર્ગંથે કોધવું સ્વરૂપ જાણી કોધી ન થવું. કેમકે કેવળી કહે છે કે કોધપ્રભેલ કોધી જીવ મુખા બોલી જાય. માટે નિર્ગંથે કોધવું સ્વરૂપ જાણી કોધી ન થવું. એ બીજી ભાવના. (૧૦૪૧)

ત્રીજી ભાવના એ કે નિર્ગંથે લોભવું સ્વરૂપ જાણી લોભી ન થવું. કેમકે કેવળી કહે છે કે લોભી જીવ મુખા બોલી જાય. માટે નિર્ગંથે લોભી ન થવું એ ત્રીજી ભાવના. (૧૦૪૨)

ચોથી ભાવના એ કે નિર્ગંથે ભયવું સ્વરૂપ જાણી ભયમીર ન થવું. કેમકે કેવળી કહે છે કે ભીર પુરૂષ મુખા બોલી જાય. માટે ભીર ન થવું એ ચોથી ભાવના. (૧૦૪૩)

પાંચમી ભાવના એ કે હાસ્યવું સ્વરૂપ જાણી નિર્ગંથે હાસ્ય કરનાર ન થવું. કેમકે કેવળી કહે છે કે હાસ્ય કરનાર પુરૂષ મુખા બોલી જાય. માટે નિર્ગંથે હાસ્ય કરનાર ન થવું એ પાંચમી ભાવના. ૧૦૪૪

એ ભાવનાઓથી મહાવ્રત રૂઢી રીતે કાયાએ કરી સ્પર્શિત અને યાવત આજ્ઞા પ્રમાણે આરાધિત થાય છે. એ બીજું મહાવ્રત. (૧૦૪૫)

(२४४)

आचार्य-भूषण तथा भाषान्तर.

अहावरं तच्च महव्ययः—पञ्चकस्त्रिं सत्त्वं अदिष्णा दाणं; से गामे वा नगरे वा अरण्ये वा अप्यं वा बहुं वा अणुं वा थूलं वा चित्तमंतं वा अचित्तमंतं वा णेव सयं अदिष्णं गिण्हेज्जा, णेवण्णेहिं अदिष्णं गेण्हावेज्जा, अण्णपि अदिष्णं गिण्हंतं ण समणुजाणेज्जा, जावउत्तीवाए, जाव वोसिरामि । (१०४६)

तस्मिमाओ पंच भावणाओ भवन्ति:— (१०४७)

तथिमा पदमा भावणा अणुवीह मिउग्गहजाती से णिग्गंथे, णो अणुवीहमिउग्गहजाई से णिग्गंथे; केवली बूया—अणुवीहमितोग्गहजाती से णिग्गंथे अदिष्णं गिण्हेज्जा । अणुवीह मिउग्गहजाती से णिग्गंथे, णो अणुवीहमितोग्गहजाइ त्ति पदमा भावणा । (१०४८)

अहावरा दोच्चा भावणा:—अणुणवियपाणभोयणभोती से णिग्गंथे, णो अणुणवियपाणभोयणभोई; केवली बूया—अणुणवियपाणभोयणभोई से णिग्गंथे अदिष्णं भुंजेज्जा । तम्हा अणुणवियपाणभोयणभोई से णिग्गंथे, णो अणुणवियपाणभोयणभोती ति दोच्चा भावणा । (१०४९)

अहावरा तच्चा भावणा:—णिग्गंथे णं उग्गहंसि उग्गहितंसि एत्तावताव उग्गहणसीलए सिय; केवली बूया—णिग्गंथं उग्गहंसि उग्गहितंसि एत्तावत व अणोग्गहणसीले अदिष्णं गिण्हेज्जा । णिग्गंथे उग्गहंसि उग्गहितंसि एत्तावताव उग्गहणसीलए सिय त्ति तच्चा भावणा । (१०५०)

त्रीणुं महाव्रत:—“ सर्वे अदत्तादानं तण्णुंछुं. ओइले के गाम नगर के अरण्यमां रહેलुं, थोडुं के अणुं, नानुं के मोहोडुं, सयित्त के अयित्त अणुदीधेसुं (वस्तु) हुं यावण्णव त्रिविधे त्रिविधे ओइले मन-वचन-कायाये करी सउं नहि, लेवरसुं नहि, लेनारने अनुभत कइं नहि. तथा अदत्तादानने पडिउंछुं यावत तेरा स्वभावने वोत्तरावुंछुं. ” (१०४६)

तेनी आ पांय भावनाओ छे:— (१०४७)

सां पेहेक्षी भावना आ के निर्येथे विचारीने परिमित अवग्रह भागवो, पणु, वगर विचारे अपरिमित अवग्रह न भागवो. केमके केवणी कहे छे के वगर विचारे अपरिमित अवग्रह भागनार निर्येथ अदत्त लेनार थर्ध नय. माटे विचारीने परिमित अवग्रह भागवो. ओ पेहेक्षी भावना. (१०४८)

भीण भावना ओ के निर्येथे रज मेणवीने आहारपाणी वापरवा, पणु रज मेणवी वगर न वापरवा. केमके केवणी कहे छे के वगर रज मेणवे आहारपाणी वापरनार निर्येथ अदत्त लेनार थर्ध पडे माटे रज मेणवीने आहारपाणी वापरवा ओ भीण भावना. (१०४९)

त्रीण भावना ओ के निर्येथे अवग्रह भागतां प्रमाण सहित (आणखेवनी हदयांधी) अवग्रह लेवो. केमके केवणी कहे छे के प्रमाणविना अवग्रह लेनार निर्येथ अदत्त लेनार थर्ध नय; माटे प्रमाणसहित अवग्रह लेवो. ओ त्रीण भावना (१०५०)

અધ્યયન ચોવીશમું.

(૨૪૫)

અહાવરા ચરુથા ભાવના:-ગિગ્ગંથેણં ઉગ્ગહંસિ ઉગ્ગહિયંસિ અભિક્કલ્લં (૨) ઉગ્ગહણસી-
લણ સિયા; કેવલીં વૂયા-ગિગ્ગંથેણં ઉગ્ગહંસિ ઉગ્ગહિયંસિ અભિક્કલ્લં (૨) અણોગ્ગહણસીલે
અદિપ્પણં િપ્પહેજ્ઞા । ગિગ્ગંથે ઉગ્ગહંસિ ઉગ્ગહિયંસિ અભિક્કલ્લં (૨) ઉગ્ગહણસીલણ સિય ત્તિ
ચરુથા ભાવના । (૧૦૫૧)

અહાવરા પંચમા ભાવના:-અણુવીઠ્ઠમિતોગ્ગહજાતી સે ગિગ્ગંથે સાહમ્મિણ્ણુ, ણો અ-
ણુવીઠ્ઠમિતોગ્ગહજાતી; કેવલીં વૂયા-અણુવીઠ્ઠમિતોગ્ગહજાતી સે ગિગ્ગંથે સાહમ્મિણ્ણુ અદિપ્પણં
અગ્ગિપ્પહેજ્ઞા । અણુવીઠ્ઠમિતોગ્ગહજાતી સે ગિગ્ગંથે સાહમ્મિણ્ણુ, ણો અણુવીઠ્ઠમિતોગ્ગહજાતી ।
પંચમા ભાવના । (૧૦૫૨)

પુત્તાવતાવ મહવ્વણ સમ્મં જાવ આણાણ આરાહિતે આવિ ભવતિ । તચ્ચં મંતે મહ-
વ્વયં । (૧૦૫૩)

અહાવરં ચરુથં મહવ્વયં;-પચ્ચક્ખામિ સવ્વં મેહુણં;-સે દિઠ્ઠવં વા માણસં વા તિરિચ્ચ-
જોગિયં વા, ણેવ સયં મેહુણં ગચ્છે, તં ચેવ અદિપ્પણાદાણવત્તવ્વણા ભાણિયવ્વણા જાવ વો-
સિરામિ । (૧૦૫૪)

તત્તિસમાઓ પંચ ભાવનાઓ ભવંતિ:- (૧૦૫૫)

તત્તિસમા પઢમા ભાવના:-ણો ગિગ્ગંથે અભિક્કલ્લં (૨) ઇત્થીણં કહં કહણ્ણુ સિયા;
કેવલીં વૂયા-ગિગ્ગંથે ણં અભિક્કલ્લં (૨) ઇત્થીણં કહં કહમાણે સંતિભેદા,^૧ સંતિવિભંગા, સંતિ-
કેવલિપ્પણત્તાઓ ધમ્માઓ મંસેજા । ણો ગિગ્ગંથે અભિક્કલ્લં (૨) ઇત્થીણં કહં કહણ્ણુ સિય
ત્તિ પઢમા ભાવના । (૧૦૫૬)

૧ શાંતિભેદાવ

ચોથી ભાવના એ કે નિર્ગ્રંથે અવગ્રહ માગતાં વારંવાર હદ યાંધનાર થવું. કેમકે
કેવળી કહે છે કે વારંવાર હદ નહિ યાંધનાર પુરૂષ અદત્ત લેનાર થઈ જાય. માટે વારંવાર
હદયાંધનાર થવું. એ ચોથી ભાવના. (૧૦૫૭)

પાંચમી ભાવના એ કે વિચારીને પોતાના સાધર્મિક પાસેથી પણ પરિમિત અવગ્રહ
માગવો. કેમકે કેવળી કહે છે કે તેમ ન કરનાર નિર્ગ્રંથ અદત્ત લેનાર થઈ જાય. માટે સા-
ધર્મિકપાસેથી પણ વિચારીને પરિમિત અવગ્રહ માગવો, નહિ કે વગરવિચારે અપરિમિત. એ
પાંચમી ભાવના. (૧૦૫૮)

એ ભાવનાઓથી મહાવ્રત રૂઢી રીતે યાવત આગા પ્રમાણે આરાધિત થાય છે. એ ત્રીજી
મહાવ્રત. (૧૦૫૯)

ચોથું મહાવ્રત:-“ સર્વ મૈથુન તણું છું એટલે કે દેવ મનુષ્ય તથા તિર્યંચસંયંથી
મૈથુન હું યાવજીવ ત્રિવિધે ત્રિવિધે કરું નહિ.” ઇત્યાદિ અદત્તાદાન માંદક બોલવું. (૧૦૫૯)

તેની આ પાંચ ભાવનાઓ છે:- (૧૦૫૫)

ત્યાં પેહેલી ભાવના એ કે નિર્ગ્રંથે વારંવાર સ્ત્રીની કથા કરવી નહિ. કેમકે કેવળી
કહે છે કે વારંવાર સ્ત્રીકથા કરતાં શાંતિનો ભંગ થયાથી નિર્ગ્રંથ શાંતિથી તથા કેવળિભાપિ-
ત ધર્મથી બ્રદ્ધ થાય. માટે નિર્ગ્રંથે વારંવાર સ્ત્રીકથાકારક ન થવું એ પેલી ભાવના. (૧૦૫૬)

(૨૪૬)

આચાર્ય-ભૂત તથા ભાષા-તર.

અહાવરા દોષ્ટા ભાવના:-જો ગિર્ગંથે હૃત્થાળ મળોહરાઈ હૃદિયાઈ આલોપ્તપ્ત ગિજ્ઞા-
હૃત્તપ્ત સિયા; કેવલી બૂયા-ગિર્ગંથે જં મળોહરાઈ હૃદિયાઈ આલોપ્તમાળે ગિજ્ઞાપ્તમાળે સંતિ-
ભંગા સંતિવિભંગા જાવ ધમ્માજા મંસેજા । જો ગિર્ગંથે હૃત્થાળ મળોહરાઈ હૃદિયાઈ આલો
પ્તપ્ત ગિજ્ઞાહૃત્તપ્ત સિય સ્તિ દોષ્ટા ભાવના । (૧૦૫૭)

અહાવરા તષ્ટા ભાવના:-જો ગિર્ગંથે હૃત્થાળ પુલ્લરયાઈ પુલ્લકીલિયાઈ સુમરિત્તપ્ત સિ-
યા; કેવલી બૂયા-ગિર્ગંથે જં હૃત્થાળ પુલ્લરયાઈ પુલ્લકીલિયાઈ સરમાળે સંતિભેયા જાવ મં-
સેજા । જો ગિર્ગંથે પુલ્લરયાઈ પુલ્લકીલિયાઈ સરિત્તપ્ત સિય સ્તિ તષ્ટા ભાવના । (૧૦૫૮)

અહાવરા ચડત્થા ભાવના:-જાતિમત્તપાળભોયળમોહૈ સે ગિર્ગંથે, જો પળીયરસભોયળ-
મોહૈ; કેવલી બૂયા-અતિમત્તપાળભોયળમોહૈ સે ગિર્ગંથે, પળીયરસભોયળભોયળમોહૈ ય સ્તિ
સંતિભેદા જાવ મંસેજા । જો તિમત્તપાળભોયળમોહૈ સે ગિર્ગંથે, જો પળીયરસભોયળમોહૈ
સ્તિ ચડત્થા ભાવના । (૧૦૫૯)

અહાવરા પંચમા ભાવના:-જો ગિર્ગંથે હૃત્થાપસુપંડગસંસત્તાઈ સયળાસળાઈ સેવિત્તપ્ત
સિયા; કેવલી બૂયા-ગિર્ગંથે જં હૃત્થાપસુપંડગસંસત્તાઈ સયળાસળાઈ સેવમાળે સંતિભેયા
જાવ મંસેજા । જો ગિર્ગંથે હૃત્થાપસુપંડગસંસત્તાઈ સયળાસળાઈ સેવિત્તપ્ત સિય સ્તિ પંચમા
ભાવના । (૧૦૬૦)

પ્રત્તાવયાવ મહાવપ્ત સમ્મં કાણ જાવ આરાહિતે યા વિમ્ભવતિ । ચડત્થં મંતે મ-
હાવયં । (૧૦૬૧)

ખીજી ભાવના એ કે નિર્ગંથે સ્ત્રીઓની મનોહર ઇન્દ્રિયો જોવી ચિતવવી નહિ. કેમકે
કેવળી કહે છે કે તેમ કરતાં શાંતિભંગ થવાથી ધર્મભ્રષ્ટ થવાય. માટે નિર્ગંથે સ્ત્રીઓની મ-
નોહર ઇન્દ્રિયો જોવી તકાશવી નહિ. એ ખીજી ભાવના. (૧૦૫૭)

ત્રીજી ભાવના એ કે નિર્ગંથે સ્ત્રીઓ સાથે પૂર્વે રમેલી રમતકીડાઓ યાદ ન કરવી. કેમકે કેવ-
ળી કહે છે કે તે યાદ કરતાં શાંતિભંગ થવાથી ધર્મભ્રષ્ટ થવાય. માટે નિર્ગંથે સ્ત્રીઓ સાથે
પૂર્વે રમેલી રમતગમતો સંભારવી નહિ. એ ત્રીજી ભાવના. (૧૦૫૮)

ચોથી ભાવના એ કે નિર્ગંથે અધિકખાનપાન ન વાપરવું, તથા ઝરતા રસવાળું ખાનપાન
ન વાપરવું. કેમકે કેવળી કહે છે કે અધિક તથા ઝરતા રસવાળું ખાનપાન ભોગવતાં શાંતિ-
ભંગ થવાથી ધર્મભ્રષ્ટ થવાય. માટે અધિક આહાર કે ઝરતા રસવાળા આહાર નિર્ગંથે ન
કરવો એ ચોથી ભાવના. (૧૦૫૯)

પાંચમી ભાવના એ કે નિર્ગંથે સ્ત્રી, પશુ, તથા નપુંસકથી ઘેરાયલ શય્યા તથા આ-
સન ન સેવવાં. કેમકે કેવળી કહે છે તેવા શય્યા-આસન સેવતાં શાંતિભંગ થવાથી નિર્ગંથ
ધર્મભ્રષ્ટ થાય. માટે નિર્ગંથે સ્ત્રીપશુપંડકથી ઘેરાયલ શય્યાઆસન ન સેવવાં. એ પાંચમી
ભાવના. (૧૦૬૦)

એ રીતે મહાવત રૂઢી રીતે કાયાએ કરી સ્પર્શિત તથા યાવત આશયિત થાય છે. એ
ચોથું મહાવત (૧૦૬૧)

અધ્યયન યોગીશયુઃ.

(૨૪૭)

અહાવરં પંચમં મંતે મહુચ્ચયઃ—સઘં પરિગ્રહં પચ્ચક્ષામિ; સે અપ્યં વા બહું વા અણું વા થૂલં વા ચિત્તમંતં વં અધિત્તમંતં વા ણેવ સયં પરિગ્રહં ાગ્રહેજ્ઞા, ણવણ્ણેણ પરિગ્રહં ગિણહવિજ્ઞા, અણ્ણપિ પરિગ્રહં ગિણહંતં ણ સમણુજાણેજ્ઞા જાવ વોસિરામિ । (૧૦૬૨)

તસ્સમાઓ પંચ ભાવનાઓ ભવંતિ:—(૧૦૬૩)

તથિમા પદમા ભાવના:—સોતત્તેણં જીવે મણુણામણુણાઈં સદાઈં સુણેહિ, મણુણામણુણેહિં સદેહિં ણો સજ્જેજ્ઞા, ણો રજ્જેજ્ઞા, ણો ગિહ્ણેજ્ઞા, ણો મુહ્ણેજ્ઞા, ણો અહ્ણોવજ્જેજ્ઞા, ણો વિણિગ્ઘાય માવદેજ્ઞા; કેવલી બૂયા—ગિગંથે ણં મણુણામણુણેહિં સહિં સજ્જમાણે જાવ વિણિગ્ઘાય માવજ્જમાણે સંતિમેયા સંતિવિભંગા સંતિ—કેવલિ ાગ્ગતાઓ ધમ્માઓ મંસેજ્ઞા । ૧૦૬૪

ણ સક્કા ણ સોઽં સદા, સોયવિસય માગતા;

રાગદોસાઽ જે તત્થ, તં ભિક્ખૂ પરિવજ્જણ. ૧ (૧૦૬૫)

સોયઓ જીવો મણુણામણુણાઈં સદાઈં સુણેતિ ૦ પદમા ભાવના । (૧૦૬૬)

અહાવરા દોચ્ચા ભાવના:—ચક્ષૂઓ જીવો મણુણામણુણાઈં રૂવાઈં પાસહિ, મણુણામણુણેહિં રૂવેહિં ણો સજ્જેજ્ઞા ણો રજ્જેજ્ઞા જાવ ણો વિણિગ્ઘાય માવજ્જેજ્ઞા; કેવલી બૂયા—મણુણામણુણેહિં રૂવેહિં સજ્જમાણે રજ્જમાણે જાવ વિણિગ્ઘાય માવજ્જમાણે સંતિમેયા સંતિવિભંગા જાવ મંસેજ્ઞા । (૧૦૬૭)

ણ સક્કા રૂવ મદદ્દું, ચક્ષુવિસય માગરં;

રાગદોસા ઽ જે તત્થ, તં ભિક્ખૂ પરિવજ્જણ. ૧ (૧૦૬૮)

પાંચમું મહાવ્રત:—“સર્વં પરિગ્રહ તણું છું; એટલેકે થોડું કે ઘણું, નાનું કે મોટું, સચિત્ત કે આચિત્ત, હું પોતે લડું નહિ, બીજાને લેવરાવું નહિ, અને સેતાને અનુમત કરું નહિ. યાવત તેવા સ્વભાવને વોસરાવું છું. (૧૦૬૨)

તેની આ પાંચ ભાવનાઓ છે. (૧૦૬૩)

ત્યાં પેલી ભાવના એ કે કાનથી જીવે ભલાભૂંડ શબ્દ સાંભલતાં તેમાં આસક્ત, રક્ત, ગ્રહ, મોહિત, તક્ષીન કે વિવેકબ્રહ્મ ન થવું. કેમકે કેવળી કહે છે કે તેમ થતાં શાંતિભંગ થવાથી શાંતિ તથા કેવળિભાષિત ધર્મથી બ્રહ્મ થવાય છે. (૧૦૬૪)

કાને શબ્દ પડતાં તો, અટકાવાય ના કદિ;

કિંતુ ત્યાં રાગદોષોને, પરિહાર કરે યાતિ. ૧ (૧૦૬૫)

એમ કાનથી જીવે ભલાભૂંડ શબ્દ સાંભળી રાગદોષ ન કરવો, એ પેલી ભાવના (૧૦૬૬)

બીજી ભાવના એ કે ચક્ષુથી જીવે ભલાભૂંડ રૂપ દેખતાં તેમાં આસક્ત કે યાવત વિવેકબ્રહ્મ ન થવું. કેમકે કેવળી કહે છે કે તેમ થતાં શાંતિભંગ થવાથી યાવત ધર્મબ્રહ્મ થવાય છે. (૧૦૬૭)

આંખે રૂપ પડતાં તો, અટકાવાય ના કદિ.

કિંતુ ત્યાં રાગદોષોને, પરિહાર કરે યાતિ. ૧ (૧૦૬૮)

(૨૪૬)

આચાર્ય-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

ચક્ષુઓ જીવો મણુણામણુણાઈ રૂવાઈ પાસતિ ૦ દોઢા ભાવના । (૧૦૬૯)

અહાવરા તત્ત્વા ભાવના:-વાળતો જીવો મણુણામણુણાઈ ગંધાઈ અગ્વાય; મણુણામણુણોઈ ગંધેઈ ણો સજ્જેજ્જા, ણો રજ્જેજ્જા, જાવ ણો વિણિગ્વાય માવજ્જેજ્જા; કેવલી વૂયા-મણુણામણુણોઈ ગંધેઈ સજ્જમાણે રજ્જમાણે જાવ વિણિગ્વાય માવજ્જમાણે સંતિભેદા સંતિવિભંગા જાવ મંસેજ્જા । (૧૦૭૦)

ણો સક્કા ગંધ મગ્ધાઈ, ણાસાવિસય માગયં;

રાગદોસો ડ જે તત્થ, તં મિલ્લુ પરિવજ્જણ. ૧ (૧૦૭૧)

ઘાણઓ જીવો મણુણામણુણાઈ ગંધાઈ અગ્વાપતિ ૦ તત્ત્વા ભાવના । (૧૦૭૨)

અહાવરા ચત્થા ભાવના:-જિઝ્ઞાઓ જીવો મણુણામણુણાઈ રસાઈ અસ્સાદેતિ, મણુણામણુણોઈ રસેઈ ણો રજ્જેજ્જા, જાવ ણો વિણિગ્વાય માવજ્જેજ્જા; કેવલી વૂયા-ણિગંથેણ મણુણામણુણોઈ રસેઈ સજ્જમાણે જાવ વિણિગ્વાય માવજ્જમાણે સંતિભેદા જાવ મંસેજ્જા । (૧૦૭૩)

ણો સક્કં રસ મળાસાતું, જીહાવિસયં માગયં;

રાગદોસો ડ જે તત્થ, તે મિલ્લુ પરિવજ્જણ. ૧ (૧૦૭૪)

જીહાઓ જીવો મણુણામણુણાઈ રસાઈ અસ્સાદેતિ. ચત્થા ભાવના । (૧૦૭૫)

અહાવરા પંચમા ભાવના:-મણુણામણુણાઈ ફાસાઈ પહિસંવેદેતિ, મણુણામણુણોઈ ફાસેઈ ણો સજ્જેજ્જા, ણો રજ્જેજ્જા, ણો મિજ્જેજ્જા, ણો મુજ્જેજ્જા, ણો અજ્જોવજ્જેજ્જા, ણો વિણિગ્વાય માવજ્જેજ્જા; કેવલી વૂયા-ણિગંથે ણ મણુણામણુણોઈ ફાસેઈ સજ્જમાણે જાવ વિણિગ્વાય માવજ્જમાણે સંતિભેદા સંતિવિભંગા, સંતિકેવલિપણ્ણત્તાઓ ધમ્માઓ મંસેજ્જા । (૧૦૭૬)

એમ ચક્ષુથી જીવે ભલા ભુગં ૩૫ દેખી રાગદોષ ન કરવો. એ ત્રીજી ભાવના. (૧૦૬૯)

ત્રીજીભાવના એ કે નાકથી જીવે ભલાભુગં ગંધ સૂંઘતાં તેમાં આસક્ત કે ચાવત વિવેકબ્રહ્મ ન થયું. કેમકે કેવળી કહે છે કે તેમ થતાં શાંતિભંગ થવાથી ચાવત ધર્મબ્રહ્મ થવાય છે. (૧૦૭૦)

નાકે ગંધ પડતાં તો, અટકાવાય ના કદિ;

કિંતુ ત્યાં રાગદોષોને, પરિહાર કરે યતિ. ૧ (૧૦૭૧)

એમ નાકથી જીવે ભલાભુગં ગંધ સૂંધી રાગદોષ ન કરવો એ ત્રીજી ભાવના. (૧૦૭૨)

ચોથી ભાવના એકે જીભથી જીવે ભલાભુગં રસ ચાખતાં તેમાં આસક્ત કે વિવેકબ્રહ્મ ન થયું. કેમકે કેવળી કહે છે કે તેમ થતાં શાંતિભંગ થવાથી ધર્મબ્રહ્મ થવાય છે. (૧૦૭૩)

જીભે રસ ચડતાં તો, અટકાવાય ના કદિ;

કિંતુ ત્યાં રાગદોષોને, પરિહાર કરે યતિ. ૧ (૧૦૭૪)

એમ જીભથી જીવે ભલાભુગં રસ ચાખી રાગદોષ ન કરવો એ ચોથી ભાવના. (૧૦૭૫)

પાંચમી ભાવના એ કે ભણા ભુગં ૨૫થી અનુભવતાં તેમાં આસક્ત કે વિવેકબ્રહ્મ ન થયું. કેમકે કેવળી કહે છે કે તેમ થતાં શાંતિભંગ થવાથી ધર્મબ્રહ્મ થવાય છે. (૧૦૭૬)

અધ્યયન ચોવીશમું.

(૨૪૯)

જો સક્કા ફાસં જ વેદેતું, ફાસં ત્રિસય માગયં

રાગદોસાડ જે તત્થ, તે ભિક્ખૂ પરિવજ્જણ. ૧ (૧૦૭૭)

ફાસઓ જીવો મળુણ્ણામળુણ્ણાહં ફાસાહં પહિસંવેદેતિ. પંચમા ભાવળા. (૧૦૭૮)

જીવો મળુણ્ણામળુણ્ણાહં ફાસાહં પહિસંવેદેતિ. પંચમા ભાવળા. (૧૦૭૮)
જીવો મળુણ્ણામળુણ્ણાહં ફાસાહં પહિસંવેદેતિ. પંચમા ભાવળા. (૧૦૭૮)
જીવો મળુણ્ણામળુણ્ણાહં ફાસાહં પહિસંવેદેતિ. પંચમા ભાવળા. (૧૦૭૮)જીવો મળુણ્ણામળુણ્ણાહં ફાસાહં પહિસંવેદેતિ. પંચમા ભાવળા. (૧૦૭૮)
જીવો મળુણ્ણામળુણ્ણાહં ફાસાહં પહિસંવેદેતિ. પંચમા ભાવળા. (૧૦૭૮)
જીવો મળુણ્ણામળુણ્ણાહં ફાસાહં પહિસંવેદેતિ. પંચમા ભાવળા. (૧૦૭૮)

(ભાવના સમાપ્ત.)

સ્પર્શદ્રિયે સ્પર્શ આવે, અટકાવાય ના કદિ;

કિંતુ ત્યાં રાગદોષોને, પરિહાર કરે યતિ. (૧૦૭૭)

સ્પર્શદ્રિયે સ્પર્શ આવે, અટકાવાય ના કદિ;
કિંતુ ત્યાં રાગદોષોને, પરિહાર કરે યતિ. (૧૦૭૭)
સ્પર્શદ્રિયે સ્પર્શ આવે, અટકાવાય ના કદિ;
કિંતુ ત્યાં રાગદોષોને, પરિહાર કરે યતિ. (૧૦૭૭)સ્પર્શદ્રિયે સ્પર્શ આવે, અટકાવાય ના કદિ;
કિંતુ ત્યાં રાગદોષોને, પરિહાર કરે યતિ. (૧૦૭૭)
સ્પર્શદ્રિયે સ્પર્શ આવે, અટકાવાય ના કદિ;
કિંતુ ત્યાં રાગદોષોને, પરિહાર કરે યતિ. (૧૦૭૭)સ્પર્શદ્રિયે સ્પર્શ આવે, અટકાવાય ના કદિ;
કિંતુ ત્યાં રાગદોષોને, પરિહાર કરે યતિ. (૧૦૭૭)
સ્પર્શદ્રિયે સ્પર્શ આવે, અટકાવાય ના કદિ;
કિંતુ ત્યાં રાગદોષોને, પરિહાર કરે યતિ. (૧૦૭૭)

(૨૫૦)

આચારંગ-મૂળ તથા ભાષાન્તર.

વિમુક્તિ નામકં પંચવિંશ મધ્યયનમ્.

(અનિત્યત્વાધિકારઃ)

અણિચ્ચ માવાસ મુવેતિ જંતુણો,
પલોયણ^૧ સુચ્ચ^૨ મિદં અણુત્તરં^૩;
વિક્કસિરે^૪ વિશ્વ^૫ અગાર બંધણં
અમીરુ આરંભપરિગહં ચણ ૧ (૧૦૮૧)

(પર્યતાધિકારઃ)

તહાગયં મિલ્લુ મળંત^૧ સંજયં
અણેલિસં વિલ્લુ^૨ ચરંતે સળં
તુદંતિ વાયાહિં અમિદ્ધવં^૩ ણરા
સરેહિ સંગામગયં વ કુંજરં ૨ (૧૦૮૨)
તહણ્ણગરેહિં જણેહિં હીલિણ,
સસદ્ધાસા ફહસા ઉદીરિયા
તિતિલ્લણ્ણ ણાણિ અદુદ્ધચેતસા,
ગિરિવ્વ વાતેણ ણ સંપવેચણ. ૩ (૧૦૮૩)

૧ પ્રલોભયેત્ ૨ શ્રુત્વા ૩ પ્રવચનં ૪ વ્યુત્સુજેત્ ૫ વિજ્ઞઃ ૬ અનંતેષુ એકેન્દ્રિયાદિષુ-
સંયતં ૭ વિજ્ઞં ૮ અભિદ્રવંતિ લેપ્પુપ્રહારાદિભિઃ

અધ્યયન પચીશમું.

વિમુક્તિ.

(ઉપબ્ધિ છંદ.)

અનિત્યતા૦

અનિત્ય આવાસ^૧ ફરેજા જંતુઓ
સિદ્ધાંત એ સાંભળેને વિચારો;
અગારતું બંધન છોડી વિજ્ઞો,
પરિવહારંભ (સદા) નિવારો. ૧ (૧૦૮૧)

પર્યતાધિકાર

ખરા અને જીવદયાલુ ભિક્ષુઓ
ઉત્કૃષ્ટ ને વિશ્વ ફરે તપાસી:
તેને નરો વાણી તથા પ્રહારે
સંશ્રામના હાથીપરે જ મારે. ૨ (૧૦૮૨)
તેવા જનો જો અપકીર્તિ ખોલે,
કડોર શબ્દાદિકથી ઉખોલે
જ્ઞાની અદુષ્ટાશયથી સહે તે,
ધન નહિ પર્યત જોમ વાતે. ૩ (૧૦૮૩)

૧ અનિત્ય એકેન્દ્રિયાદિ ગતિઓમાં.

અધ્યયન પત્રીશમું.

(૨૫૧)

(રૂપ્યદટાંતાધિકારઃ)

उवेहमाणे कुसलेहि^१ संवसे,
अकंत^२—दुःखा तस थावरा दुही
अल्लसए सव्वस^३ महासुभी
तहाहि से सुस्समणे समाहिए^४ ४ (१०८४)

विदू^५ णते^५ धम्मपयं अणुत्तरं
विणीयतण्हस्स मुणिस्स ज्ञाथओ
समाहियस्स गिसिहा व तेयसा
तवो य पण्णा य जसो य वड्ढति. ५ (१०८५)

दिसोदिसिं णंतजिणे ण ताइणा
महव्वया खेमपदा पवेदिता
महागुरु णिस्सयरा^६ उदीरिता
तमं व तेज त्तिदिसं पगासया ६ (१०८६)

सितेहिं भिक्खू असितो परिव्वए,
असज्ज मित्थासु चएज्ज पूअणं

૧ ગીતાર્થે: સહ ૨ અકાંતદુઃખા અનભિપ્રેતદુઃખા: ૩ સમાલ્યાત: ૪ વિદ્વાન્ ૫ નતઃ
૬ નિઃસ્વકરા:—કર્માપનયનકરા:

૩ પ્યાધિકાર

मध्यस्थभावे रहि निमसाये
હણે ન દુઃખી તસ થાવરા જે,
દુઃખોથી બીતા ગણિ, તે મહામુનિ
ક્ષમાનિધિ ઉત્તમ સાધુ ભાખ્યો. ૪ (૧૦૮૪)

विद्वान ने धर्मपदानुચारी
તૃષ્ણા તથા નિર્મળા ધ્યાનધારી
સમાધિવાળા મુનિના તપાદિ^૧
આગ્રિશિખા જેમ વધે પ્રકાશી. ૫ (૧૦૮૫)

त्राता अनंता जिनदेव भांणे
મહાત્રતો ક્ષેમ કરે બધાને;
મહાગુરુ કર્મ હર પ્રકાશે,
યથા બધે^૨ તેજથી આંધ્ય^૩ નાશે. ૬ (૧૦૮૬)

બદો^૪ વિષે ભિક્ષુ અબદ્ધ ચાલે
સ્ત્રીમાં અસંગી રહિ માન વાલે;

૧ તપ, પ્રજ્ઞા, અને યશ. ૨ બધી દિશાઓમાં. ૩ અંધાર. ૪ ધરવાસમાં બંધાય

(૨૫૨)

આચારંગ-ભૂળ તથા ભાષાન્તર.

અણિસ્સિઓ લોગ મિણં તહા પરં
ળ મજ્જતી કામગુણેહિં પંડિણ ૭ (૧૦૮૭)

તિહા વિમુક્કસ્સ પરિણચારિણો
ધિતીમતો દુક્ખસ્સ મિલ્લુણો
વિમુક્કહ જં સિ મલં પુરેકડં
સમીરિયં રુપ્પમલં વ જોહ્ણા^૧ ૮ (૧૦૮૮)

(ભુજગસ્વાધિકાર)

સે હુ પ્પરિણાસમયંમિ વટ્ટહ
ણિરાસસે ઉવરયમેહુણે ચરે;
ભુજંગમે જુણતયં જહા જહે
વિમુચ્છતી સે દુહસેજ્જ માહણે. ૯ (૧૦૮૯)

(સમુદ્રાધિકાર:)

જ માહુ ઓહં સલિલં અપારગં^૨
મહાસમુદં વં ભુયાહિં દુત્તરં
અહેવળં પરિજાણાહ પંડિણ
સે હૂ મુણી અંતકડે ત્તિ વુચ્છહ. ૧૦ (૧૦૯૦)

૧ જ્યોતિષા-અમ્મિના. ૨ અપારસલિલં

નિશ્રા નિવારી ધહ અન્ય લોકની,
ન સ્વીકરે^૧ કામગુણો (જ)ગાની. ૭ (૧૦૮૭)

ધરી પરિણા^૨ત્રિવિધે વિમુક્તા
દુઃખો સહેછે યતિ પૈયંયુક્તા
તેના ટળે કર્મભણે કરેલ
અમિત્થી રૂપાતણું જેમ મેલ. ૮ (૧૦૮૮)

ભુજગાધિ.

તે તો પરિણાકમમાંજ ચાલે
આશંસ^૩ ને મૈથુન દૂર ટાલે;
ભુજંગ મેલે જિમ જીર્ણ કાંચલી
તથા મુનિ દૂર કરે દુઃખાવળી ૯ (૧૦૮૯)

સમુદ્રાધિકાર

અપારપાનીયપ્રવાહયોગે^૪
દુસ્તાર મહાસાગર^૫ જેમ લાગે
તેવેજ સંસાર વિચરી એહ
ખરે મુનિ અંત કરેજ તેહ. ૧૦ (૧૦૯૦)

૧ કબુલ કરે. ૨ શુદ્ધસમજ. ૩ આશંસા. ૪ ઘણા પાણીના લીધે ૫ મહાસાગર

અધ્યયન પત્રીશમું

(૨૫૩)

જહાહિ બદ્ધં હ્દ માણવેહિં,
જહાય તેસિં તુ વિમોક્ષ આહિઓ,
અહાતહાબંધવિમોક્ષ જે વિઝ
સે હુ મુળાં અંતકટે તિ વુચ્છહ. ૧૧ (૧૦૧૧)

હમમિ લોઈ પરતે ય દોસુવિ
ળ વિઝ્જહ્ બંધણં જસ્સ કિંચિવિ
સે હુ ગિરાલંબણે અપ્પતિટ્ટે
કલંકલી ભાવપહં^૧ વિમુચ્છહ. ૧૨
તિ બેમિ। (૧૦૧૨)

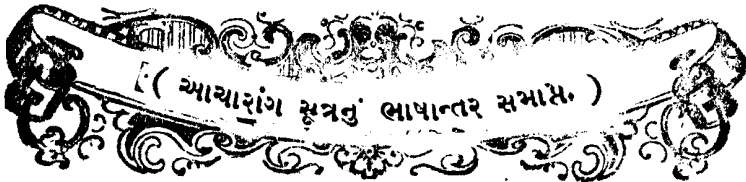
ઇત્યાચારસૂત્રં નામ પ્રથમાંગં સમાપ્તં.

(પ્રથાંગ. ૨૫૦૦)

૧ સંસારપર્યટનાત્.

યથા ઇહાં માનવ યદ્ધ થાય,
યથા વળી યંધ યકી મુકાય;
ખરે ખરો યંધ વિમોક્ષ એહ,
જે આલખે અંત કરેજ તેહ. ૧૧ (૧૦૯૧)

આ લોકમાને પરલોક માંહે
જેને નહિ યંધન હોય કાંઈ
નિરાશ ને અપ્રતિયદ્ધ જેહ
સંસાર માર્ગે ભટકે ન તેહ. ૧૨ (૧૦૯૨)

मूल पाठस्य शुद्धिपत्रम्.

(प्रथम श्रुतस्कंधः)

कलम.	पंक्ति.	अशुद्धं	शुद्धं	कलम.	पंक्ति.	अशुद्धं	शुद्धं
२	१	सएणा	सण्णा	३२३	२	निरालबण०	निर.लंबण०
	४	दिशाओ	दिसाओ	३४०	२	पडिसंवदैति	पडिसंवदैति
४	१	चं	च	३४८	१	त परक्क०	तं परक्क०
९	१	बेमि	बेमि ^१	"	"	च याहि	च्याहि
११	१	"	०	"	"	अजोवनन्ना	अजोववन्ना
१५	२	अप्पेग	अप्पेगे	३५०	१	वसु	वसु
	६	गीवा	गीव		२	अणुवसु	अणुवसु
२६	१	-सत्थोह	सत्थेहिं	२५४	२	परिवण्	परिव्वण्
३५	४	उद्धायति	उद्धायति	३५५	१	ए एते	एते
४४	४	विपरणाम	विपरिणाम	३८३	१	नगरेसुवा	नगरेसुवा
५४	२	सपणु०	समणु०	४०५	१	दंडेभी	दंडभी
५६	२	-रूवे	-रूवे	४०६	६	अभिहिडं	अभिहडं
५७	२	मो यणाए	मोयणाए	४१८	२	दुहओ	दुहओ
५९	३	उद्धायति	उद्धायति	४२१	२	वत्थाइं	वत्थाइं
६२	१	अत्थपि	अत्थपि	४२३	२	से	से
७२	२	समुप्य०	समुप्प०		४	आणुमियं	आणुगामियं
८०	१	ममाया मा०	ममायमाणं	४२५	२	एगसाड	एगसाडे
१०९	१	तुम चैव	तुमचैव	३२८	१	परिन्त्र	परिन्नं
१२२	४	सिं	०	४२९	२	वत्थ	वत्थ
१२६	१	वा विणय०	विणय०	४३१	८	इत्तरियं	इत्तरियं
१२९	१	लद्धुं	लद्धुं	४३२	३	इच्चेतं ।	। इच्चेतं
१३१	२	पिडुत्त	पिडुत्ति	४३६	१	खणुपुव्वेणं	अणुपुव्वेणं
१३३	१	इह	इह	४३७	३	इच्चेयं ।	। इच्चेयं
१३७	१	वडुं	वडुं	४७१	२	णायपुत्ते	णायपुत्ते
१४९	१	ओव्वंतरे	ओव्वंतरे	४७७	१	भत्तिवात्तियं	अत्तिवात्तियं
१५८	१	लिप्पती	लिप्पती	४७८	१	अदक्खुः	अदक्खुः ^३
१६८	४	वेरोवरए	वेरोवरए	४८३	१	भइमया	मइमया
१७७	१	खुदिएहिं	खुदिएहिं	४८४	१	मइयाओ	मइयाओ
२७८	२	विप्पणोदल्लए	विप्पणाल्लए	४९३	२	अभिभूय	अभिभूय
२९१	३	मुण्ण	मुण्ण	४९६	२	तसि	तंसि
३१२	३	आरंभोवरथा	आरंभोवरथा	५१७	२	घासे०	घासे०
३२२	१	निरुवट्टाणे	निरुवट्टाणे	५२२	२	रीयत्तितेत्ति	रीयत्तित्ति

(२)

(द्वितीय श्रुतस्कंधः)

कलम.	पंक्ति.	अशुद्धं	शुद्धं	कलम.	पंक्ति.	अशुद्धं	शुद्धं
५२३	३	संसत्त	संसत्तं	७०४	३	आथाविय	आयाविय (२)
५३३	५	अफासुय	अफासुयं	७०५	५	पुच्चोवदिट्ठा	पुच्चोवदिट्ठा
५३६	१	से ज्ञ	से ज्ञं	७२५	२	पगिडिभय	पगिज्जय
	२	अतिथ	अतिथि	७४३	१	से भिक्खु	से भिक्खु वा
५३७	१	फासुसं	फासुयं	७४४	१	ससिणिद्धं	ससिणिद्धं
५४३	३	थूममहेसु	थूममहेसु	७५६	१	से भिक्खु	से भिक्खु
५४७	३	रायहाणिास	रायहाणिसि	७६३	१	वियाल	वियालं
५५१	२	एगाज्ज	एगाढभ	७६५	९	नयं वा	वयं वा
	३	अण्णमणे	अण्णमण्णे	७६७	३	फरुस	फरुसं
	८	अभिसंधारेज्जा	अभिसंधारेज्जा	७७०	१	एगावयण	एगावयणं
५५४	७	गणमहाए	गमणाए	७७८	२	डवत्तिए	डवासिए
५६४	७	माहसु	माहंसु	८०६	१	एव	एवं
५६६	१	एवं	एयं	८१६	८	सेव	सेवं
५६९	५	चित्तमताए	चित्तमंताए		१०	पाणाह	पाणाहं
	"	सयंडे	सअंडे			वेएस्सामो	वेइस्सामो
५९१	३	णिसिक्रिय	णिसक्रिय	८२५	२	सीते दग	सीतोदग
५९४	३	अवाकंतं	अवोक्तं	८२७	३	दुत्तिक्खत्ते	दुत्तिक्खत्ते
६०२	१	पिप्पलिवा	पिप्पलिं वा	८३३	४	मायाए	मायाए
६०८	२	सिंवांडगं	सिंवाडगं	८३५	५	भ सियव्वं	भासियव्वं
६११	२	म्मिस्सं	स्मिस्सं	८३७	३	वत्थण	वत्थण
६३१	४	आलाएज्जा	आलोएज्जा			एव	एवं
६३७	७	पडिग्गाहगति	पडिग्गाहगसि	८४२	१	अद्धजोपण०	अद्धजोयण०
६४१	२	चडप्यय	त्तउपय	९४६	२	अयवधणाणि	अयवधणाणि
६४९	२	पाणाई	पाणाई	८५०	२	वाणं	वा णं
		भूयाई	भूयाई	८५४	५	साहमे वा	साहमे वा
६५१	३	अपुरिसतर०	अपुरिसंतर०	६	६	अभिकखसि	अभिकखसि
६५५	१	से आहच्च	से आहच्च	८५८	१	भिक्खुस्स	भिक्खुस्स
६५७	२	भिक्खु	भिक्खु	८४९	२	पडिग्गाहगं	पडिग्गाहगं
६५७	४			८६०	३	रय	रयं
६५८	३	भिक्खुणं	भिक्खुणं	८६२	२	ससाणद्धाए	ससणिद्धाए
६५९	६			८६८	२	परदत्तभोगा	परदत्तभोगी
६६२	१	सोयसमा०	मोयसमा०	८७०	२	अहालदं	अहालदं
६६४	५	जाव	जाव	८७२	३	तेण ते	तेण ते
६७४	५	णा	णो	८७९	२	पयपडिबद्धं	पंथे पडिबद्धं
६८१	७	चियालेवा	वियाले वा	८८०	२	सिणादि	सिणाणादि
६८३	२	पाण वा	पाणं वा	८९५	२	पडिग्गाहेज्जा	पडिग्गाहेज्जा
६८६	२			९०५	२	उगाहिए	उग्गाहिए
६८७	२	कम्मरीओ	कम्मकरीओ	९१३	१	भिक्खु	भिक्खु
६९३	२	पडिग्गाहेज्जा	पडिग्गाहेज्जा	९१९	१	एवं	एयं
७०२	२	एवचणं	एवचणं			ज व	जाव

(3)

१२०	३	चेतिस्सामि	चेतिस्सामि	१००३	१	तस्सणं	तस्सणं
१२१	३			१००६	६	वसि	वासे
१२३	२	सेयामणं	सेयमिणं	१०१४	९	-खात्तय	-खात्तिय
१३०	२	अण्णयरसि	अण्णयरंसि	१०१५	६	णाणमणि	णाणामणि
	३	थंडिलसि	थंडिलंसि		१३	पसाहिण्णं	पसाहिण्णं
१३१	२	अतातो	अंतातो	१०१७	७	ठकेत्ता	ठवेत्ता
१३३	४	थंडिलंसि	थंडिलंसि	१०१९	३	-मणसाणं	-माणसाणं
१३४	१	थंडिलं	थंडिलं	१०२०	१	मित्तण इ	मित्तणाइ
१३६	४	वोसिरज्जा	वोसिरेज्जा		२	पाडविस०	पडिविस०
१४१	१	डागवच्चसि	डागवच्चंसि	१०२३	३	सम्म	सम्मं
१४६	३	-वएसुवा	-वेएसु वा	१०३४	१	-भड	भंड
१४७	५	सजयामेव	संजयामेव			णिक्खवणा	णिक्खेवणा
१५०	४	अभिसंघा०	अभिसंघा०	१०३८	१	महव्वय	महव्वयं
१६४	२	अण्णयरंइं	अण्णयरंइं	१०४३	२	भय	भयं
१७२	४	मक्खेज्जवा	मक्खेज्ज वा	१०५७	३	धम्माआ	धम्माओ
	६	-विचडेण	विचडेण	१०६०	२	सेवमाण	सेवमाणे
	९	पादाइ	पादाइं	१०६७	१	मणूण्णा०	मणूण्णा०
	१०	णीहरेज्ज	णीहरेज्ज	१०७४	१	जीहाविसयं	जीहाविसय
१७३	५	सीआदग०	सीआदग०	१०८०	१	इच्छेसिं	इच्छेतेसिं
१७३	७	आलिपेज्ज	आलिपेज्ज वा	१०८८	३	विसुज्झइ	विसुज्झइ
१७५	३	संवाहेज्ज	संवाहेज्ज	१०९०	३	परिजाणाह	परिजाणाहि
१९३	२	पक्ख	पक्खे	१०९१	४	अंतकडे	अंतकडे
१९७	२	गंधवास	गंधवासं				

(४)

न्यास शुद्धिपत्रम्

(फुटनोट)

(प्र० शु०)

(द्वि० शु०)

पृष्ठं	न्यास तं०	अशुद्धं	शुद्धं	पृष्ठं	न्यास तं०	अशुद्धं	शुद्धं
१०	२	नान्यत्	नान्यत्	१०६	३	उच्छिन्नकं	उच्छिन्नकं
२३	१	स्नेहः	स्निहः	१२६	३	कणुक	कणुकं
२४	२	शांतिमरणं	शांतिर्मरणं		८	कंदल्याद्	कंदल्यादि
२९	५	रुक्षं	रूक्षं	१२८	७	—घकस्पति	—वनस्पति
३०	६	अणस्प	अणस्य		८	जपा	जपा
		तस्य	तस्य		१४	स्तवकः	स्तवकः
४७	४	लध्वान्	लध्वान्	१३६	६	रुक्षः	रूक्षः
	५	बहिश्चित्	बहिश्चित्	१४८	८	द्वावपि	द्वावपि
५७	१	पारपयेण	पारपयेण	१९८	२	शातोदक	शांतीदक०
	८	पराक्रमेथाः	पराक्रमेथाः	२५१	२	अक्रांत०	अक्रांत
५९	२	मनीदृशं	अनीदृशं				
६०	२	लंपती०	लंपती०				
६३	११	निवाहक.	निर्वाहका०				
६४	१	तथिकृद्०	तथिकृद्०				
	५	श्रामण्येन	श्रामण्येन				
	७	वस्त्रादि	वस्त्रादि				
६६	५	आख्यातां	आख्यातं				
७१	२	षोडशोद्देश०	सप्तोद्देश०	२१७			
७६	४	ढौकयित्वा	ढौकयित्वा				
७७	२	परिग्रह०	परिग्रह०				
	३	संथमस्य	संथमस्य				
७९	३	उतःक्रिया	उतःक्रिया				
८०	६	जह्यात्	जह्यात्	२५०			
८२	५	भेदंभिन्नं	भेदंभिन्नं				
८३	२	ह्री०	ह्री०				
९४	२	नकुलायः	नकुलादयः				
९८	१	शक्नोति	शक्नोति				

शीर्षोल्लेख शुद्धिः
(हेडिंग)

विंशतिरिति म० | विंशतितम०

उपवृद्धिः
(वधारा)

“चतुर्थी चूला”
(इदं पदं आदौ वाच्यं)

ભાષાંતરનું શુદ્ધિ પત્ર.

(આસ જરૂરી.)

પૃષ્ઠ	કલમ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧	નોટ	હજારમાં ગણધર	હજારમાંના પાંચમા ગણધર
૧૧	૪૩	પૂર્નાદિકના અર્થે	કીર્ત્યાદિકના અર્થે
૭૧	૦	સોલ ઉદ્દેશનું-	સાત ઉદ્દેશનું-
૧૮૭	૮૫૭	પિડેપણા.	વસ્ત્રેપણા
૨૩૦	૮૮૫	સાડા આઠ દિન વીતે	સાડા સાત દિન વીતે
૨૩૩	૧૦૦૮	એક કોડ આઠ સહસ	એક કોડ ને આઠ લખ
	૧૦૧૦	એસી હજાર મહોરની	એસી લાખ મહોરની

સામાન્ય સૂચના.

૧ જ્યાં જ્યાં “ વગેરા ” શબ્દ આવે ત્યાં “ વગેરે ” સમજવું.

૨ જ્યાં જ્યાં “ પોંછ ” આવે ત્યાં “ પુંછને ” સમજવું.

પરચુરણ-પરિશોધન.

શ્રુતસ્કંધ પહેલો.

કલમ.	પંક્તિ.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.	કલમ.	પંક્તિ.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૪૪	૬	બદલતો	બદલતું	૩૭૮	૩	સંયમ	સંયમ
૪૫	૧	આરભ	આરંભ	૩૮૨	૨	ઉપદેશને અને	ઉપદેશને
૪૬	૧	અડબ	અડબ	૩૮૫	૨	તમરે	તમારે
	૨	ઔપપાતિક	ઔપપાતિક	૪૦૭	૨-૪	આયુષ્યમાનૂ	આયુષ્યમાનૂ
૮૫	૩	કાબલાપાણું	કાબરાપાણું		૫	થયોછું	થયોછું
૧૨૮	૧	પરિચિત	પરિમિત	૪૦૮	૫	મોન	મૈન
૧૬૭	૧	લોકો	લોકોનો	૪૧૬	૧	સકટો	સંકટો
૨૬૪	હોડિંગ.	કરનાદ	કરનાર	૪૨૮	૪	પડતા	પડતાં
	નોટ	આવ	આવતી	૪૩૧	૮	રૂડી રતે	રૂડી રીતે
૨૬૭	૨	તેણે તેણે	તેણે	૪૮૨	૨	સંક્રીયતા	સંક્રોચતા
૨૮૮	૨	પરિગ્રહ	પરિગ્રહ	૫૦૪	૧	જંગળ	જંગલ
૩૧૬	૧	અસમ્યક્	અસમ્યક્	૫૦૫	૧	લોકો	લોકો
૩૬૪	૨	રખણિત	રખણિત		૧	ભાળાની	ભાલની
૩૬૮	૧	ધર્મમાં	ધર્મમાં		૨	પોંકારો	પોંકારો
	૩	સભાળ	સભાળ				

(૬)

શ્રુતસ્કંધ બીજો.

કલમ.	પંક્તિ.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.	કલમ.	પંક્તિ.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૫૫૪	૪	માથે	સાથે	૮૪૫	૨	સીંગગડના	સીંગગડના
૫૫૯	૨	જીણા	ઝીણા	૮૭૦	૨	માલક	માલેક
૫૬૭	હેડિંગ.	નહિ લેવા	નહિ લેવો	૮૯૨	૧	સેળડી	સેલડી
૫૯૪	૧	ચોખ	ચોખા	૯૦૫	નોટ.	પ્રતિમા	પ્રતિમા
૬૭૩	૭	આયુષ્યન	આયુષ્મન	૯૦૮	૨	તો ત્યાં	તો ત્યાં
૬૮૧	૨	નામેની	નામની	૯૦૮	૩	સામમી	સાતમી
૬૮૧	૨	નીકલતાં કે	નીકલતાં કે	૯૧૨	૪	પે થતાં	પેદા થતાં
૬૮૭	૧	પેસતાં કે	પેસતાં	૯૪૩	૧	તીર્થ સ્થાનામાં	તીર્થ સ્થાનામાં
૭૨૮	૨	જે મકાન	જે મકાનમાં	૯૫૯	૨	સાંભળા	સાંભળવા
૭૨૮	૨	નમના	નામના	૧૦૦૧	૧	વિશેષ ગુન	વિશેષ ગુન
૭૪૬	૪	ચાળતા	ચાલતા	૧૦૧૬	૧	ભળી	ભલી
૭૫૩	૩	કિલ્લાઓ	કિલ્લાઓ		૨	જૂળતી	જૂળતી
૭૬૪	૩	ચાળતો	ચાલતો		૬	મૂળના	મૂલ્યના
૭૭૪	૧	ફેળાવનારી	ફેલાવનારી	૧૦૧૭	૯	શકું	શકું
૭૭૮	૨	હે ધામિકા	હે ધામિકા	૧૦૧૮	૨	વાજીત્ર	વાજીત્ર
૭૯૯	૩	યથાર્થપણું	યથાર્થપણું	૧૦૩૫	૨	વાપરનાર	વાપરનાર
૮૦૮	૫	મત્સ્ય તથા	તથા	૧૦૩૬	૨	અને અને	અને
૮૧૬	૮	જાપા	જાપા	૧૦૪૦	૩	બોળવું	બોલવું

(૭)

સ્પષ્ટીકરણ.

કલમ

(શ્રુતસ્કંધ પહેલો)

- ૨૦ અપલાપ ન કરવો=અસ્તિત્વ વિષે શંકા ન લાવવી મિ. જ્ઞકોબી Do not deny એવા શબ્દો વાપરે છે.
- ૨૫ તદંતર્ગત=તેના અંદર રહેલા.
- ૩૩ જ્યાં જ્યાં “બીજા વતી” શબ્દ આવે ત્યાં “બીજા પાસે” એમ સમજી લેવું.
- ૩૫ સંપાતિત જીવો=હિંડમાં નાનાં જીવો.
- ૪૦ વિષયો એવા છે-અહીં મૂળપાઠ એવો છે કે “एस लोके वियाहिण-એનો મિ. જ્ઞકોબી એમ અર્થ લખે છે કે “That is called the world” પરંતુ એનો ભાવાર્થ એ છે કે લોકને વિષે વિષયો એવા છે.
- ૪૪ કુટનોટમાં-સ્વાપ તથા પ્રભોધ=કરમાઈ જવું અને પ્રકૃષ્ટિત થવું. વધુ દાખલા તરીકે રીસામણીના છોડને હાથ લગાડતાં જ તે તુરત જ સંકોચ પામી કરમાઈ જતી દેખાય છે,
- ૫૨ વસાઓ માટે=શરીરની અંદરની રંગો કે જે રી પીંજવાના મજબૂત તાંતણા તરીકે વપરાય છે તેમના માટે.
- ૭૩ લાંબા થઈ બેસે છે=તેનો ત્યાગ કરે છે, એનો ભાવાર્થ ૭૧ મી કલમની છેલ્લી લીટી પ્રમાણે સમજી લેવો.
- ૧૨૫ ક્ય વિક્ય ન કરવો=લેવડ દેવડ ન કરવી.
- ૧૨૬ નિરીહ રહી=છઠ્ઠા રહિત પણે રહી (Without love and hate)
- ૧૨૭ પાદ પુંચન=રંજે હરણ (Brooms) વસતિ=રહેવાની જગ્યા-અવગ્રહ The ground or space which the house-holder allows the mendicant
- ૧૩૧ આ જંતુ=આ પામર પ્રાણી.
- ૨૧૧ નમાવે છે=તાબે કરે છે (conquers)
- ૨૧૪ ક્ષપક શ્રેણિ=જે શ્રેણિ (પરિણામ ધારા) માં ચડતાં કર્મોનો સદંતર નાશ થતો રહી અતે તરતમાં મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે. એ શ્રેણિએ ચડતાં પાછું પડવાનું રહેતું નથી.
- ૨૪૦ દુષ્ટ છે=ખાટું છે-(Wrong)

- ૨૪૮ સ્નેહ રહિત=રાગ રહિત (Unattached)
- ૨૫૭ પરમેશ્વરની આગ્રાનો લાભ=સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ (Faith)
- ૨૭૨ પાર્થસ્થાદિક=પાસ્તથાદિક આચાર-હીન યતિઓ.
- ૨૮૦ સમતાથી=નિષ્પક્ષતા પણે (Without partiality)
- ૩૦૭ આકુટિથી=બાણી જોઈને.
- ૩૨૦ આ વાક્યનો એવો ભાવ છે કે પરને દુઃખ ઊપજાવતાં પોતાનો વિચાર કરવો-એટલે કે આપણને કોઈ દુઃખ ઊપજાવે તો કેવું લાગે ? એમ દરેક આત્મ પ્રથમ પોતા ઊપરજ અજમાવવી જોઈએ.
- ૩૨૭ જ્યાં જ્યાં જીવની આસક્તિ થાય છે=જ્યાં જ્યાં જીવ પોતાના મનથી અંધાર ખેંચે છે.
- ૩૪૦ કર્મના વશથીજ=પણ કર્મ કરવાથી.
- ૩૪૭ શુક શોણિત સંયોગ=નીર્થ અને લોહીનો સંયોગ,
- ૩૬૦ સૂત્ર લાવવું છે=સીવવાનો દોરો લાવવો છે.
- ૩૬૧ દંસા=ડાંસ.
- ૩૬૪ ગુણ વિશિષ્ટ=ગુણ સંપન્ન
- ૩૮૪ જ્યાં જ્યાં “અશન-પાન-ખાદિમ-સ્વાદિમ” એ શબ્દો આવે ત્યાં “અન-પાણી-મેવો મીઠાઈ-અને મુખવાસ” એમ સમજી લેવું.
- ૩૮૮ વિવેક=તક્ષવત-મુકાબલો, (Distinction)
- ૪૦૮ પુરુષ વિશેષ વિચારી=સામા પુરુષના સ્વભાવ વગેરેની યોગ્યતાનો વિચાર કરી.
- ૪૧૬ કાતર જતો=વ્યસની મનુષ્યો (Men whose organs are failing)
- ૪૬૭ અંગલાઓ=આગળિયા રૂપ-વિદ્ધ કરનાર.
- ૪૭૬ બે પ્રકારના કર્મ માટે મિ. જ્ઞકોબી Present and future Karmas એટલે કે વર્તમાન અને ભાવિ કર્મો એમ બે પ્રકાર જણાવે છે.
- ૫૧૩ મથુ=દળિયા સહિત ખોરનો ભુક્ષ Pounded jujube

(૮)

શ્રુતસ્કંધ બીજો.

- ૫૨૩ ઊલ્લિ=જેખ-હારી-લીલકુલ (Mildew)
 ૫૮૭ બખત=ખાંડણી (Hand Mill)
 ૫૯૬ હાસની પછણ=હાસની પરામ આસ.
 ૫૯૯ અખાડનું પાણી=કરમદા જેવા ખટા-
 શવાળા પદાર્થનું ધોવણુ. અખાડ= Wood apple આ વાક્યમાં તથા
 બીજા જગોએ મિ. જેકોબી પાણીના બ
 દલે Liquor શબ્દ વાપરેછે. મૂળ પાઠમાં
 પાણમ એવો શબ્દ છે.
 ૬૨૧ કસાયલુ=તૂફું (Astringent)
 ૬૪૭ ઘણુ થોડા=એટલે કે નહિ જેવા સમજી લેવા
 (Only few)
 ૬૭૧ પ્રખાઓ=જ્યાં પાણી સખવામાં આવે
 તેવી જગ્યાઓ=પાનીય શાળાઓ=પરવ
 ૬૭૨ યાનશાળાઓ=ગાડી ખાનાઓ.
 Houses for building carriages
 ૬૭૧ વાઘોના કારખાનાઓ=ચામડાના કડકાઓને
 વીટાળીને તેની વાઘરો એટલે કે પાણીના
 કોશ ખેંચવામાં વપરાતી નાડી અને
 મજબૂત રસીઓ ખનાવવાના કારખાના.
 ૭૮૦ વરસાદને ખયોદ કે બલાહક વરસ્યો
 કહેવો=અર્થાત્ વાદળામાંથી વરસાદ
 પડ્યો એમ કહેવું.
 A cloud has gathered or
 come down, the cloud has
 rained
 ૮૦૩ સાડીઓ=પછેડીઓ.
 ૮૫૭ સઅંગદિ સર્વ આલાપક વચ્ચેપણા
 મુજબ જાણવા=વચ્ચેપણા નામના, ચૌદમા
 અધ્યયનમાંની કલમ ૮૨૧ થી ૮૩૦
 લગીની કલમો પ્રમાણે ઇહાં પણ સર્વ
 હકીકત જાણી લેવી.
 ૮૭૩ પિપ્પળકમૂળ પાઠમાં પિપ્પલગં વા
 એવો શબ્દ છે, તેની ટીકામાં કંઈ
 વ્યાખ્યા નથી. બાળાવખોધકાર માત્ર
 એટલુંજ લખે છે કે પિપ્પળક એટલે
 ઉપકરણવિશેષ-એ પરથી તે શી જા-
 તનું ઉપકરણ છે તે ચોક્કસ જાણી

- શકાતું નથી ! છતાં એટલું સમજાય
 છે કે તે કોઈક જાતનો ચાલુ વપરા-
 સના બરનો હાથીયાર હોવો જોઈયે.
 ૮૭૩ કણું શોધનિકા કે નખચેદનિકા=કાન
 ખોતરણી અને નેરણી.
 Ear-picker and nail-parer
 ૮૮૩ વિમર્શ પૂર્વક=નિશ્ચય પૂર્વક (Having
 reflected on his fitness
 ૮૮૫ આ કલમથી માંડીને કલમ ૮૯૫ લ-
 ગીમાં આખા--કરી-સેલડી-લશણ વીગેરે
 જ્યાં આવે ત્યાં તે અચિત્ત હોય તોજ
 વાપરવાનો ભાવાર્થ સમજવો.
 ૯૦૭ પડાળ=જવ ઘઉં વગેરેનું પરાળ-છળતાં.
 ૯૧૭ રમથુ=દાઢી (Beard)
 ૯૧૭ લોમ=ફંવાડાં.
 ૯૧૭ નિઃપ્રકંપ પણે=હાલ્યા ચાલ્યા વિના.
 (Perfectly motionless)
 ૯૨૪ માત્રક=ખરચુ પિશાખ કરવા માટે રા-
 ખેલું માટીનું માતરું (સરાવલું.)
 મિ. જેકોબી એનો અર્થ Broom શબ્દથી
 લખે છે.
 ૯૨૭ ઔદેશિક દોષ દુષ્ટ=આધાકર્મિકદોષથી
 દૂષિત-સાધુના ઉદેશથી નીપજવેલ.
 ૯૩૫ કુલથી=કળથી-એક જાતનું કંઠોર અનાજ
 ૯૩૬ ગર્તાઓ=ખાડવાળી જગ્યાઓ.
 ૯૪૨ લીંખાડામાં=કુંભારના અખાડામાં.
 ૯૪૯ આ કલમથી કલમ ૯૫૨ સુધીની ચાર
 કલમોમાં ચાર જાતના વાજીત્રો ગણુ-
 વેલા છે:-વિતત=વિશેષ વિસ્તારના અ-
 વાજવાળા, તત=સામાન્ય વિસ્તારના
 અવાજવાળા, તાલ=તાલ પડતા અવાજ
 વાળા, શુષિર=પોકલ અવાજ વાળા
 એમ ચાર જાતના વાજીત્ર હોય છે.
 ૯૫૦ વિપચી, વર્ધાશક વગેરે વાજીત્રોના
 નામ છે.
 ૯૫૬ પાનીયશાળા=પરવ. મૂળપાઠમાં પવાળિ
 વા એવો શબ્દ છે તેનું સંસ્કૃત પ્રપા
 શાય છે તે પરથી અમે પાનીયશાળા
 એવો અર્થ કર્યો છે.

(૯)

મિ. જોશીએ અહીં “પવાળી”નો અર્થ Wells એટલે કૂવા એવો કયો છે.	૧૦૧૫ દેવચ્છંદક=કમાનદાર ધુમટવાળું દિવ્ય આસનસ્થાન (Divine pavillion
૯૫૭ ભમતી=ફરતી ચાલીઓ (Pathways	૧૦૧૬ હૈમિક વસ્ત્રો=મસલીનના વસ્ત્રો.
૯૫૭ ગોપુર=દરવાજા Town gates	૧૦૧૮ પુળકિત=રોમાંચિત Joyful horripila-
૯૬૩ કમ=કુલ્લક (riots)	lation
૯૬૯ કુલથી રચેલ સ્વસ્તિકાનિક=સાથીઆના આકારમાં ગુથેલા કૂલોના ઘોટાકે તૂરાં	૧૦૨૦ અહિયાશીશ=ખમીશ (Suffer)
૯૭૨ ઊંપડે=વસે Ruhs)	૧૦૪૦ વિમાસીતે=દિવ્યા પૂર્વક With deli-
૯૭૨ લીપે=લેપ કરે (Shampoos)	beration
૯૭૬ અક્ષિમળ=આંખના ચીપડા વગેરે.	૧૦૪૯ રમ્ભ મેળવીતે=પોતાના ગુરૂ વગેરે વડે- રાત્રી રમ્ભ લઇને
૯૮૦ ઉરસ્થ આભરણુ=છાતીએ લટકતાં ધરેણાં	૧૦૫૭ સ્ત્રીઓની મનોહર ઇંદ્રિયો=સ્ત્રીઓનું સુંદર રૂપ (Fems)
૯૮૦ ઐવેય આભરણુ=ડોકા પહેરવાનાં ધરેણાં	૧૦૮૧ અગાર=ઘર (Family)

(૧૦)

શબ્દકોશ.

અ.

અકસ્માત=હેતુ વગરનું.
અકિંચન=સર્વે ત્યાગી.
અગીતાર્થ=સૂતાર્થનો અગ્રણ્ય.
અગુપ્ત=બિન પરહેજગાર.
અગ્નિકાય=અગ્નિના જીવ,
અગ્ર કર્મ=ભવિષ્યમાં થતી ક્રિયા
અચિત્ત=નિર્જીવ.

અચેતન=નિર્જીવ.
અચેલ=વસ્ત્ર રહિત.
અચ્યુત કષ્ટપ=આરમ્ભો દેવલોક
અદતાદાન=વગર દીધેલું લેવું,
ચોરી લેવું.

અદુષ્ટાશય=પવિત્ર આશય.
અધિજ્ઞાન=ગુણ પ્રદેશ.
અધ્યયન=અધ્યાય.
અધ્રુવ=અસ્થિર.
અનગાર=ગૃહ ત્યાગી મુનિ.
અનુકંપા=દયા.
અનેષણીય=લેવાને અયોગ્ય.
અનુલ્પુક=એ દરકાર.
અન્યોન્ય=પરસ્પર.

અપક્ષાપ=નામુકરર જવું તે.
અપરમાર=ધેણાપણું.
અપકાય=પાણીના જીવ.
અપ્રતિગ્ન=નિદાન રહિત.
અપ્રમત્ત=પ્રમાદ રહિત.
અપ્રામુક=સચિત્ત.
અભિગ્રહ=પ્રતિગ્ના.
અભ્યંતર=અંદરનું.
અરતિ=ઉદ્ગેગ.
અર્કતૂળ=આકાશનું રૂ.
અવચલ=મુકામ, મુકામમાં રહે.
વાની રમ્મ.

અવધિ જ્ઞાન=હૃદવાળું દિવ્યજ્ઞાન
અવષ્ટભ=અઢળવું, ટેકો.
અવસર્પિણી=પડતી કાળ સ્થિતિ
અવસ્થિત=કાયન.
અવિનષ્ટયોગિ=વાવ્યાથી ઊગે તે
અવ્યાહત=અગ્યાધિત, અખંડ.

અશન=અન્ન વગેરે આહાર.
અશાશ્વત=પ્રતિક્ષણ અદ્યતનું.
અસંચિતિ=અસાધુ
અસાંભેગિક=જેની સાથે ખેશી
જમી ન શકાય તે.
અસંવિન્ન=અસાધુ.
અસ્વીકૃત=સ્વીકાર ન કરેલ.

આ.

આકુટિ=ગાણ, ખખર.
આકુચન પ્રસારણ=હેરહેર.
આચાર્ય=ગુરુ, ધર્માચાર્ય.
આતાપના=કષ્ટ સહન, તાપ
સહન.
આત્મ ગુપ્ત=સદા ઉપયોગ વંત.
આત્મોત્કર્ષ વર્જન=પોતાની
બાંધનો ત્યાગ.
આદાન નિક્ષેપણ=લેવા મેલ-
વાની રીત.
આધાકર્મ=સાધુના માટે કરેલું.
તે દોષ ગણાય છે.
આધાકર્મોદિ દોષ=આધ કર્મ
વગેરે દોષો.

આયતન=સ્થાન. કારક સ્થળા.
આરંભ=હિંસા.
આર્તધ્યાન=સાંસારિક વિષયોનું
ધ્યાન.
આર્યા=સાધવી.
આળય=મકાન.
આવાસ=રહેવાનું સ્થળ.
આશંસા=ઈચ્છા.
આશ્રવ=પાપના હેતુઓ.

ઈ.

ઈત્વરિક=ચોડા વખતનું.
ઈંગિતમરણ=અમુક પ્રદેશમાં
રહી મરવું તે.

ઈ.

ઈર્થા=ગતિ.

ઈર્થા સમિતિ=હાલવા ચાલ-
વાની સારી રીતિ.

ઉ.

ઉત્કુટકાસન=ખેલું ટણપર ઉત-
રત ખેશવું તે.
ઉચ્ચાર પ્રશ્નવણ=ખરચુ પિશાચ.
ઉત્કુષ્ટ=સર્વોત્તમ-શ્રેષ્ઠ.
ઉદ્દેશ=વિમાગ, સાધ્ય, હેતુ.
ઉદ્યુક્ત વિહારિ=ઉચ્ચ વિહારિ-
ઉદ્યમવાન મુનિ.
ઉદ્ધર્તન=ઊઠવું કે પાસું ફેરવવું.
ઉપકરણ=વસ્ત્ર વગેરે સામાન.
ઉપધિ=ઉપકરણ.
ઉપધાન=ટેકા-ઉપજામ, તપ.
ઉપપાત=ઉપજવું.
ઉપવાસ=આહાર ત્યાગ.
ઉપશમ=ક્ષમા.
ઉપસર્ગ=આવી પડતા સંકટ.
ઉપસ્થિત=પ્રાપ્ત થએલ.
ઉપાધ્યાય=સૂત્ર શીખવનાર ગુરુ,
શિક્ષક.

ઉપાશ્રય=મકાન.

એ.

એકાંતવાદિ=એક પક્ષને ખે-
ચનાર વાદિ.
એકત્વ ભાવના=હું એકલોજ
હું એવું ધ્યાન.

એ.

ઔદેશિકદોષદુષ્ટ=આધા કર્મ
દોષથી દૂષિત.

અ.

અંગોપાંગ=અવયવ.
અંતક્રિયા=કમોતું અંત લાવ-
નાર છેછી ક્રિયા.
અંતપ્રાંત=ઊતરતા.
અંધઅધિર=આંધળો અને બ-
હેરો.

ક.

કટાસન=કટાસણું-ખેસવાનું
સણીનું આસન.

(૧૧)

કથં કથા=વાતચીત.

કર્ણ શોધનિકા=કાન ઓતરણી.

કર્મ પરિણતિ=કર્મ પરિણામ-
કર્મની અસર.કર્મભૂમિ=જ્યાં કર્મ કરી શ-
કાય એવું ક્ષેત્ર, ભોગભૂમિ.કર્મ સમારંભ=કર્મનો હકેરો,
પાપ બંધ.

કષાય=મગિન પરિણામ.

કામચિકિત્સા=વિષય વિકાર શ-
માવવાના ઉપચાર.કામ ભોગેચ્છા=વિષય મુખની
ઈચ્છા.કામ પરિત્યાગ=વિષય ભોગનો
ત્યાગ.કાયસંઘટન=શરીરથી અડક-
વું તે.

કાલપર્યાય=કાળક્રમ.

કુંડળધારી=કાનમાં કુંડળ ધરનાર
કેવળ જ્ઞાન=પરિપૂર્ણ જ્ઞાન, પૂર્ણ

આત્મજ્ઞાન,

કૌતુક કર્મ=મંગળ કર્મ.

ક્રય વિક્રય=લેવડ દેવડ.

ખ.

ખેદ=અભ્યાસ.

ખાદિમ=મીઠાઇ મેવો.

ગ.

ગણધર=તીર્થકરના પાટે એસ-
નાર આચાર્ય.ગણવચ્છેદક=ગચ્છનો અમુક
ભાગ સંભાળનાર મુનિ.

ગાથાપતિ=શ્લોકોર, અમીર, ઉમરાવ.

ગીતાર્થ=સૂત્ર અને અર્થના

ગ્નણ મુનિ.

ગૃહવાસ=ઘરવાસ.

ગૃહ ત્યાગી=ઘર વિનાના ફરતા
મુનિ.

ગોચરી=નિદોષ દિક્ષા.

ગોત્ર=કુળ.

ગોદોહાસન=ગાય દોવા જેવું
આસન.

ગોદોહિકા=ગોદોહાસન.

ગધકાપવિક=ચુગધ મય વસ્તુ
થી રંગેલા.

ઘ-

ઘાણુ=નાશિકા ઇન્દ્રિય, નાક.

ઘાનિકર્મ=જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રને
અટકાવનાર કર્મ.

ચ

ચક્ષુ=નેત્ર, આંખ.

ચતુષ્પદ=ચોપગાં.

ચમચ્છેદનક=ચર્મ વીધવાની
ચારી.

ચારિત્ર=પવિત્ર આચાર ક્રિયા.

ચૈત્ય=દેવાલય.

ચોત્રપદ=કઠિ બંધન વસ્ત્ર,
કેડતું વસ્ત્ર.

છ.

છન્નસ્થવસ્થા=સરાગપાણું.

છિન્ન હસ્ત=જેના હાથ કપા-
યલા હોય તે.

જ.

જપાકુસુમ=જન્યના ફૂલ.

જળસ્થળજ=પાણીમાં અને
જમીનપર થતા

જળ બહુલ=પાણીથી ભરપૂર

જંઘા પ્રમાણુ=સાથલ પૂર.

જાતિસ્મરણુ=પૂર્વજન્મનું જ્ઞાન.

જિનાગમ=જૈન શિક્ષાંત, સૂત્ર.

જિનાગ્રાનુકુળ=જૈનેશ્વરની

આજ્ઞા પ્રમાણે.

જીત=ઠેરવેલો આચાર-રૂઢિ.

ત.

તત=લાંબા અવાજ વાળા
વાજાંત્ર.

તદંતર્ગત=તેના અંદર રહેલ.

તાળ=તાળથી સંધાતા અવાજ
વાળા વાજાંત્ર.

તિતિક્ષા=સહન શીલતા.

તીર્થકર=તીર્થ સ્થાપન કર-

નાર, જિનેશ્વર.

ત્રસ=હરતા ફરતા જીવો.

દ

દર્શન=દેખવું, સત્યની શ્રદ્ધા
કરવી તે.

દીર્ઘલોક=વનસ્પતિકાય.

દુઃપમા=ખરાબ વખત, પાં-
ચમો આરો.દેવચ્છંદક=શુભટ જેવા જીવન-
વાળું દેવધર-છતરડી.

દ્વિપદ=બે પગાં, ચાકર નફર.

દ્વિપક્ષી=બે પડખાળું.

ધ.

ધર્મોપકરણુ=ધર્મ સાધનમાં ઉ-
પયોગી થતા વસ્ત્રાદિક.

ધાત્રી=દાઇ.

ધૂત=ધોએલું.

ન.

નખચ્છેદનિકા=નેતરણી.

નિકાય=જાતિ.

નિદાન=આદિ કારણ, પ્રતિજ્ઞા,
નિયાણું.

નિધાન=જમીનમાં દાટેલ ધન.

નિદિતાક્ષર=અસભ્ય ભાષા.

નિયાગ=જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર.

નિરાંત્રી=અહિંસક.

નિરાલબ્ધતા=પરાયા ટેકા વગર

પોતાનું જ ધ્યાન કરવું તે.

નિર્થથ=પૈસા ટકાથી દૂર રહે-
નાર મુનિ,

નિર્જન=કર્મનો ક્ષય.

નિર્વાણુ=શાંતાવસ્થા, ચુકિત.

નિર્વૃત્ત=ક્રોધ, દિક મટવાથી શાંત
થએલો.નિષ્ક્રમણુકિ પ્રાય=ઘરથી નીક-
ળવાનો ઇરાદો.

પ.

પંચમુષ્ટિ=પાંચ મૂકથી લેાય
કર્મ કરવું તે.

પયોદ=વાદળ, મેઘ.

પરપરિગૃહીત=જીનને કબજે
રાખેલ.

(૧૨)

પરસમય=પરમત.
 પરાશુખ=વિસુખ.
 પરાનુવૃત્તિ=ગીગ્નની શરમ.
 પરિચલ=ધન દોલત, માલ
 મિલકત.
 પરિચિત=જાણીતું.
 પરિણામાંતર=રૂપાંતર, પરિણા-
 મની વાર ફેર.
 પરિમિત=પ્રમાણ સહિત, હદ-
 માં રહેલ.
 પરિણા=સમજ.
 પરીપદ=ચાલુ સંકટો.
 પર્યાપ્ત=પરિપૂર્ણ.
 પર્યાપ્ત=ફેરફાર થતી સ્થિતિઓ.
 પશ્ચાત્ત પરિચિત=સ્ત્રી પક્ષના.
 પાદપીઠિકા=પગરાખવાનું આ-
 સન
 પાદપુંજન=રંગે હરણુ.
 પાદપાગમન મરણ=ઝડ મા-
 ફક સ્થિર રહી મરવું.
 પાન=પીવાની વસ્તુઓ, પાણી
 વગેરે.
 પાનૈપણુ=પાણી લેવાની પ્રતિ-
 ણાઓ.
 પાર્શ્વસંતાનીય=પાર્શ્વનાથની પ-
 રંપરાના.
 પાર્શ્વસ્થાદિક=આચાર હીન ય-
 તિઓ.
 પિંડેપણુ=આહાર લેવાની પ્રતિ-
 ણાઓ.
 પિષ્પળક=એક જાતનું હથિયાર.
 પુનરભિલાપા=પરીને થતી ઇચ્છા
 પુરૂષાંતર કૃત-ખીગ્ન પુરૂષેકરેલું
 પૂવ પાંચિત=સ્વપક્ષના.
 પૂર્વાનુભૂત=પૂર્વે અનુભવેલ.
 પૂર્વેકત=પૂર્વે કહેલ.
 પૃથક્ પૃથક્=જૂદા જૂદા.
 પૃથ્વીકાય=માટીના જીવ.
 પ્રતિમા=પ્રતિજ્ઞા, નકલ.
 પ્રદક્ષિણા=સવળે આંટો ચોમેર
 ફરવું તે.
 પ્રવળ સત્યવત=સમ્પન્ન હિમ્મત
 વાન-હિમ્મત બહાદુર.
 પ્રમેધ=મગયું કે કિધયું તે.
 પ્રાણુ=શ્વાસ, શ્વાસ લેતા જીવ.

પ્રાણુતિપાત=પ્રાણુઘાત, જીવ
 હિંસા
 પ્રાલંબ=લંબાયમાન માળા.
 પ્રાસાદ=મહેલ.
 પ્રાસુક=નિર્જીવ
 ફળક=પાટીઓ.

બ.

ખળાહક=વાદળું, મેઘ.
 બહુ પર્યાપ્ત=વધી પડેલ.
 બાળનાચરિત=અગ્નણુ લો-
 કાએ આચરેલું.
 બાહુ=બાહેરના.
 બલ=નિર્વિકલ્પ સુખ.

ભ.

ભક્ત પરિણા=ભોજન ત્યાગી
 મરવું તે.
 ભસ્મક રોગ=અતિ ભૂખ લા-
 ગવાનો દરદ.
 ભંડોપકરણુ=વસ્ત્ર પાત્ર.
 ભાવ=ચિત્તભિપ્રાય.
 ભાષા સમિતિ=બોલવાની રીત
 રીત.
 ભૂત=એકેદ્રિય જીવ.
 ભૂતિકર્મ=રક્ષા બંધન.

મ.

મન પર્યવ જ્ઞાન=મન જાણી
 લેવાનું જ્ઞાન.
 માત્રક=પિશાળ કરવાનું વાસણ.
 માત્રા=વિભાગ.
 માસ કલ્પ=એક એક માસ
 રહેવાનો આચાર.
 માહત=મારો મા એમ બો-
 લનાર.
 મિથિત્વ=(જૂઠું-વહેમ.)
 મુનિત્વ=મોન.
 મૈથુન=સ્ત્રી સંભોગ.
 મોક્ષાગ=મોક્ષનું સાધન.
 મોહનીય કર્મ=મોહ વધક કર્મ.
 ય.
 યમ=અહિંસા વગેરે પાંચયમ.

યામ=મહાવ્રત.
 યોનિ=ગતિ
 યેનિધ્વજ=ઉત્પાદક શક્તિનો
 નાશ.
 યંત્રલક્ષિ=ગાડાની ઊંધ.

ર.

રતિ=પ્રીતિ.
 રસના=જીભ.

લ.

લઘુનીતિ વડીનીતિ=પિશાળ
 ખરચુ.
 લાઘવ=અલ્પ ચિંતા.
 લેસ્યા=પરિણામની ધારા, વિ-
 ચાર શ્રેણી.
 લોક નિશ્રા=લોકની અપેક્ષા,
 લોક લાજ.
 લોકાંતિક=લોકના છેડામાં રહે-
 નાર.

વ.

વનસ્પતિકાય=વનસ્પતિના જીવ.
 વાચ્ય=કહેવા યોગ્ય.
 વાતોત્સર્ગ=ગુણ માર્ગથી વાયુ
 નીકળે છે તે.
 વાયુ કાય=વાયુના જીવ.
 વાસ ક્ષેપ=મસ્તકપર સુંગંધિ
 વસ્તુ ભભરાવવી તે.
 વિગતીય=જૂદી જાતના.
 વિગ=સમજી.
 વિજ્ઞાન શક્તિ=ચાલાકી.
 વિતત=વધુ લંબાતા અવાજ
 વાળા વાજી.
 વિપર્યાસ=ઊંધી સમજ.
 વિમુક્ત=ત્યાગી.
 વિમોક્ષ=મોક્ષ.
 વિરત=વિરમેલ, સાગી.
 વિસર્જિત=મોકલાવી આપવું તે
 પૈકિય=વિક્રિયા જન્ય, વિચાર
 કરવાની સચેકતપત્ર થનાર.
 વૈયાકૃત્ય=ચાકરી.

(૧૩)

વૈશ્વવલુ=એક જાતના દેવ.
વૈદાનસ મરણુ=આકાશમાં ચા-
લી મરણું તે.
વ્યક્ત=પ્રગટ.
વ્યતિક્રાંત=પસાર કરવું તે.
વ્યાધાત રહિત=વિદ્ય રહિત.

શ.

શતપાક=સહસ્રપાક=સો અને
હજાર ઔપધિવાળાં તેજ.
શય્યાતર=મુનિને મુકામ દેનાર.
શય્યાતર દોષ=મુકામ દેનાર
પાસેથી આહાર લેતાં લા-
ગતા દોષ
શિખિકા=પાલખી.
શુક શોણિત સયોગ=વીર્ય
અને લોહીને સયોગ.
શુપિર=છિદ્ર વાળું, પોકળ.
શ્મશ્રુ=દહી.
શ્રમણુ=શ્રમ લેનાર સાધુ.
શ્રુત=શાસ્ત્ર, શબ્દ જન્ય જ્ઞાન.
શ્રુત કેવળી=ચૌદથી દશ પૂર્વના
જ્ઞાનવાળા.
શ્રુતરકઠ=સૂત્રનો ભાગ.
શ્રોત્ર=કર્ણદ્રિય.
શ્લીપટ=પગ અકચર્ધ જવા-
નો દરદ.
શ્વાપદ=જગલી પશુઓ.

સ.

સચિત્ત=જીવ સહિત.
સત્ય=જીવ, બળ,
સખીજ=યોનિ સહિત.
સમાધિ=સ્વસ્થતા
સનિતિ=પવિત્ર પછે વર્તવાની
રીતિઓ.
સમુદ્ધાત=ગીજાળો, ગીભરો.
ગુરસો, પ્રવાહ, જોર.
સમ્યકત્વ=યથાર્થ પછું, સચ્ચાઈ
સર્વજ્ઞ=બધું જાણનાર.
સર્વ દર્શી=બધું જોનાર.
સંખર્ષિ=જમણવાર.
સંચય=સંગ્રહ, સંઘરી રાખ-
વું તે.

સંશિ=સંજાવાન, પ્રેરણાશક્તિ
કિતવાળા.
સંપન્ન=સહિત.
સંપાતિમ=ગીડીને આવી પડતા
જંતુઓ.
સંપ્રાધન=ચંપી.
સંયત=ઘંદ્રિયોને વશમાં રાખ-
નાર મુનિ.
સંલેખના=શરીર શોષણ.
સંવિષ્ણ=મોક્ષાર્થી મુનિ.
સંવિષ્ણ ભાવિત=મુનિએ સમ-
જાવેલા.
સંસ્તારક=સવાની શય્યા.
સંહરણુ=એક ઠેકાણેથી બીજા
ઠેકાણે પોચાડવું તે.
સાગરોપમ=દરિયા સમાન લાં-
બો કાળ, અસંખ્ય કાળ.
સાગારિક=ગૃહસ્થ.
સાગારી અનશન=અમુક છૂટ
રાખી કરેલ અણુસણ.
સાધર્મિક=સમાન ધર્મવાળા,
સરખા આચાર વાળા.
સાંભેગિક=સાથે બેસી જમ-
નાર.
સાવધ=પાપ ભરેલ.
સિંહાસન=સીંધાસણ.
સુપમા=સારો વખત, પહેલો
આરો.
સૂત્રપટ=કંદોરું.
સ્તૂપ=ધુમટ.
સ્થવિર=વૃદ્ધ મુનિ.
સ્થાવર=સ્થિર રહેનાર, પૃથ્વી
પાણી અગ્નિ વાયુને વન-
સ્પતિના જીવ.
સ્થાંશિજ=સ્થળ-ખરચુપાણી જ
વાની જગ્યા.
સ્થૂણી=ભાકડાનું દૂલ.
સ્પર્શદ્રિય=ચામડી.
સ્વયોગ્યતા=પોતાની યોગ્યતા.
સ્વસમય=સ્વખત.
સ્વાદિમ=મુખવાસ.
સ્વાધ્યાય=જ્ઞાનાભ્યાસ.
સ્વાપ=શયન, મીઝાવવું.
સ્વેચ્છાચારી=પોતાની મરજી
મુજબ ચાલનાર.

ખાનગીના જે
મોતીનાર. પીન-૧૮૨
હિરણ્ય=સોનું રૂપ.

ક.

ક્ષણ=સમય.
ક્ષપક શ્રેણિ=કર્મનો સદંતર
નાશ કરનાર વિચાર પ્રવાહ.
ક્ષાયોપશમિક=જેમાં કંઈ ક્ષય
થાય અને કંઈક દબાય
તેવી સ્થિતિ.

જ.

જાત પુત્ર=જાત જાતના રજ-
પૂત સિદ્ધર્થ રાજના.
પુત્ર, મહાવીર.

અપરિચિત ક્રિયાપદો.

અપહરવું=હરી લેવું.
અહિયાસવું=સહવું.
કલ્પવું=ખવું.
ગરહવું=નિંદવું.
ગવેપવું=શોધવું.
ચવવું=મરીને અવતરવું.
પડિકમવું=પાછા હાલવું.
પરિણમવું=પરગમવું.
પરિણમાવવું=પરગમાવવું.
પોંજવું=પ્રમાર્જવું.
ભાવવું=ચિંતવવું, વાસવું.
વિકુર્વવું=તરતો તરત બનાવવું.
વિચરવું=ફરવું.
વીતવું=પસાર થવું.
વોસરાવવું=મેલી દેવું.
વોહોરવું=લેવું.
વોહોરાવવું=આપવું.
સંહરવું=એક ઠેકાણેથી બીજો
ઠેકાણે લઈ જવું.

(૧૪)

ભાષાંતરમાં વપરાયતાં વિશેષ નામ.

સુધર્મ સ્વમિ--પાંચમા ગણધર
 જંબૂ-સુધર્મ સ્વામિના શિષ્ય.
 વીર
 મહાવીર { ચોવીશમા
 વર્દેમાન { તીર્થંકર.
 જ્ઞાતપુત્ર
 જ્ઞાતકુળ-જ્ઞાતવંશ
 સિદ્ધાર્થ-વીર પ્રભુના પિતા.
 ત્રિશલ-વીર પ્રભુની માતા.
 નંદિવંશ-વીર પ્રભુના મોટા
 ભાઈ.
 સુપાર્શ્વ-વીરપ્રભુના કાકા.

સુદર્શના-વીરપ્રભુની બેન.
 યશોદા-વીર પ્રભુની સ્ત્રી.
 પ્રિયદર્શના-વીરપ્રભુની પુત્રી.
 યશોમતી-વીરપ્રભુની દોહિત્રી.
 પાર્શ્વ-તેવીશમા તીર્થંકર પાર્શ્વ-
 નાથ.
 ઋષભદત્ત-વીરપ્રભુના આહણ
 પિતા.
 દેવાનંદા-વીરપ્રભુની આહણી
 માતા.

સ્થળવાચકનામ.
 જંબૂ-દ્વીપ
 ભારત-વર્ષ
 મહાવિદેહ-વર્ષ.
 લાટ દેશ (જેના દક્ષિણ
 ભાગ.)
 વજ્ર ભૂમિ { લાટ દેશના
 શુભ ભૂમિ { વિભાગ
 કુંડપુર નગર
 જંમિક ગ્રામ.
 અસ્થિક ગ્રામ (વઢવાણ.)
 ઋજુવાલિકા નદી.

